

035,6M67,1
F7C

035, 6M67, 1 7473
F7C

Chilkamathi, Lakshmi-
nara simha Kavi
Namphorana ebanthe-
balli.

7473

F7C

• • • • •

[illegible]

చిలకమర్తి లక్ష్మీనృసింహకవి

సంపూర్ణ గ్రంథావళి

షష్టిపూర్తి ముద్రాణము

౧-వ సంపుటము—ప్రహసనములు

షష్టిపూర్తి సంఘకార్యదర్శి

పాలకోడేటి గురుమూర్తి గారిచే

బొకటితము.

1927

035,6M67,1
F7C

SRI JAGADGURU VISHWARADHYA
JANANA SIMHASAN JNANAMANDIR
LIBRARY

Jangamawadi Math, Varanasi
Acc. No. 7473

అలకా - లక్ష్మీ నాథ్ వాణి.

C. M. V. Sharma
Nalgonda

శ్రీరస్తు.

చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహకవి

జీవితసంగ్రహము.

బాల్యదశ-విద్యాభ్యాసము.

C. M. V. Sharma
Kachigundla

బ్రహ్మశ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారు క్రీ॥ శ 1837 సం॥ము సెప్టెంబరునెల 26 తేదీకి సరియైన ప్రభవసంవత్సర భాద్రపద బిదిది నాటిరాత్రి ప్రస్తుతము పడమటిగోదావరీమండలమునందలి తణుకుతాలూకాలోనున్న ఖండవల్లిగ్రామమున, మాతామహగృహమున జన్మించిరి. ఈయన యారామద్రావిడశాఖలో జేరిన వైదిక బ్రాహ్మణుడు. ఋగ్వేది, ఆశ్వలాయనసూతుడు. కాశ్యపగోత్రుడు. ఈయన తాతగారిపేరు పేరుభట్టు. వ్యవహారములో నీయన పేరయ్యయని చెప్పబడుచు వచ్చెను. తండ్రిగారిపేరు వెంకన్నగారు. తల్లిగారిపేరు రత్నమ్మగారు. లక్ష్మీనరసింహంగారి పితామహుడు పేరుభట్టుగారు మొదట గుంటూరుమండలమందలి యద్దంకిసీమలో నేదోయొక గ్రామమున నివసించుచు 1830 సం॥ర ప్రాంతమున నచ్చట గొప్పకాటకము రాగాఁ దనకుటుంబముతోఁగూడ గోదావరీప్రాంతమున వసించదలంచి మొట్టమొదట మొగలిత్తుట్టుగ్రామమునఁ గొంత కాలముండి, పిమ్మట వీరవాసర గ్రామము జేరిరి. కాబట్టి లక్ష్మీనరసింహముగారిది ప్రస్తుతము పడమటి గోదావరీమండలములో భీమవరము తాలూకాలోనున్న వీరవాసరము నివాసస్థానము.

ఈయన పితామహుడు వైదికవృత్తిచేత జీవించెను. తండ్రి వెంకన్నగారు వైదికవృత్తి నవలంబింపక మొగలిత్తుట్టుగ్రామమున జక్కగా

వ్రాయుట, చదువుట, లెక్కకట్టుట నేర్చుకొని, యచ్చటి తాలూకా కచ్చేరిలోఁ గొంతకాల ముద్యోగము చేసి, వేషభాషలచేతను వృత్తిచేతను లొకకడ జీవనూత్రగడపెను. లక్ష్మీనరసింహముగారి తల్లి రత్నమ్మగారు, ఖండవల్లిగ్రామీణుఁడును సంస్కృతాంధ్ర సారస్వతపారీణుఁడును, నుభయభాషాకవితావిశారదుఁడునునగు పురాణపండ భద్రయ్యశాస్త్రిగారి రెండవకూతురు. ఆంధ్రగీర్వాణవాఙ్మయ ధురంధరుఁడై యచులాపురము, తణుకు మొదలగు తావులయందె గాక పితాపురమునందును జాలకాల మున్నతపాఠశాలలలో నాంధ్రో పాఠ్యాయుఁడుగానుండి శ్రీపితాపురముమహారాజుగారగు శ్రీరాజారావు వేంకటకుమారమహీపతిసూర్యారావుబహద్దూర్ వారి యాస్థానపండితుఁడై యనేకాంధ్రప్రబంధములకు వ్యాఖ్యానములురచించి, యాంధ్ర బ్రహ్మసూత్రభాష్యకర్తయై వాక్యమత్పూతికి సాజన్యతకుఁ బేరు పడి యాంధ్రముండలమందు విశేషకీర్తినిగాంచిన శ్రీపురాణపండమల్లయ్య శాస్త్రిగారు లక్ష్మీనృసింహంగారికి మేనమామ.

చిలకమర్తి వెంకన్నగారి పురుషసంతానములో లక్ష్మీనరసింహముగారే జ్యేష్ఠులు. ఈయన చిన్ననాఁడు వీరవాసరములో మొదటి నాలుగుతరగతులు జదివి యప్పటిపరీక్షాధికారియగు నలజ్జాండర్ మన్రోదొరగారివల్ల మంచియింగ్లీషునిఘంటువును బహుమానమునుబడసి మిడిల్ స్కూలుపరీక్షకుఁ జదువుటకై నరసాపురమునకుఁ బోయి యచ్చట మిషనువారి పాఠశాలలో 1882 సంవత్సరప్రారంభమునఁ జేరెను. ఆసంవత్సరమే మిడిల్ స్కూలుపరీక్షలోఁ గృతార్థుఁడై పైతరగతిలో 1883సం॥రమునఁ జేరి చదివెను. అచ్చట బ్రహ్మశ్రీ యేలేశ్వరపు వెంకటప్పయ్యశాస్త్రిగారు వీరి కాంధ్రభాషాగురువులైరి. కవిత్వము చెప్పవలెననునభిలాష 1883సం॥రమున జనించెను. అందుచే ఛందశ్శాస్త్రము నేర్చుకొనవలెనని ఛండోవిషయసారసంగ్రహమును లక్షణగ్రం

భమును జదివెరి. 1884 సం॥రమున మేనమామగారైన బ్ర॥శ్రీ॥ పురాణ పండితులయ్య శాస్త్రిగారు రాజమహేంద్రవరములోనున్న యిన్నీను పేట పాఠశాలలో నాంధ్రోపాధ్యాయులై, మేనల్లుని దనవెంటఁబెట్టు కొనివచ్చిరి. 1885 సం॥రమున లక్ష్మీనరసింహముగారు దొరతనము వారి కళాశాలలో మెట్రిక్యులేషనుతరగతిలోఁ జేరిరి. అట్లుచేయుటచేత మహానీయులైన రావ్ బహద్దూర్ కందుకూరి వీరేశలింగముపంతులు గారియొద్దను, వావిలాల వాసుదేవశాస్త్రిగారియొద్దను, ప్రకృతిశాస్త్ర పండితులైన శ్రీరంగాచార్యులుగారియొద్దను శిష్యుడై విద్యాభ్యాసము చేయుట కవకాశము గలిగెను.

కాని యాసంవత్సరాంతమున గవర్నమెంటువారి కళాశాలలో మెట్రిక్యులేషనుతరగతి తీసివేయఁబడుటచే మఱియొక పాఠశాలలోఁ జేరి చదివెరి. ఆపాఠశాలకు బ్ర॥శ్రీ వేదం వెంకటాచలంపంతులుగారు ప్రధానోపాధ్యాయులై యుండిరి. మేనమామగారైన మల్లయ్యశాస్త్రి లుగారే యక్కడ నాంధ్రోపాధ్యాయులు. అందుచే మల్లయ్య శాస్త్రిగారి కాయన మేనల్లుడగుట మౌనక శిష్యుఁడగుట నయ్యెను. 1887 సంవత్సరమునఁ బ్రవేశపరీక్షయం దాయన కృతార్థుడయ్యెను. కళాశాలలోఁ బ్రథమశాస్త్రపరీక్షకుఁ బట్టపరీక్షకుఁ జనున వలెనని కుతూహల మీయనకు మెండుగ నుండెనుగాని, ప్రధానమగు గణిత శాస్త్రముం దభిరుచి లేకపోవుటయు, నేత్యావరోధ మప్పటికే జనించుటయు నాయన నీసంకల్పమునుండి మరల్చెను.

ఉ ద్యో గ ము.

1889 సంవత్సరమున మేనమామగారికి జబ్బుచేయుటచేత, లక్ష్మీనరసింహముగారినిగూర్చి యెలుగుబర్గి నాంతపాఠశాలయందు సం

పాదించియున్న కతన వారిస్థానమున నాంధ్రోపాధ్యాయులుగా నిన్నిసు
పేటపాఠశాలలో నియమింపబడిరి.

1889 సం॥రము ప్రారంభమున రాజమహేంద్రవరము నందలి
కొండలు మిత్రులు ప్రాతయూరునందొక యున్నతపాఠశాల స్థాపింపఁ
దలంచి "ఆర్యన్ ప్రైస్కూల్" అను పేర వొక వానిని నెలకొల్పిరి.
లక్ష్మీనరసింహముగా రందులో నాంధ్రోపాధ్యాయుడుగా నియమింపఁ
బడి చిన్నతరగతుల కాంగ్లేయభాషయు బెద్దతరగతులకు నాంధ్రభా
షయు నేర్పుచుండిరి. కాని యాపాఠశాల వేసవికాలపు నెలవులనాటి
కంతరించెను. 1892 సం॥రము జూలై నెలలో నిన్నిసుపేట స్కూలులో
నీయన సహాయోపాధ్యాయుడుగా నియమింపబడి 1893 సంవత్సరాంత
మువఱకు నందు బసచేసెను.

1894 సంవత్సర ప్రారంభమున గవర్నమెంటువారు రాజ
మహేంద్రవరమున ప్రైయినింగు కాలేజిని స్థాపించిరి ఈసత్త్వణములో
నున్న పాఠశాలలన్నియు దానిలోఁ గలుపబడుటచే వీరియద్యోగము
పోయెను. అప్పుడు మరల నాటుమాసములవఱ కేయుద్యోగము లేక,
యాసంవత్సరము జలయినెలలో ప్రైయినింగుకాలేజిలో సెకండరీగ్రేడు
ప్రైయినింగుతరగతిలోఁ జేరిరి. 1895 సంవత్సరము ఏప్రిలు నెలతో
నచ్చటివిద్యసమాప్తముకాగా, నూతనముగ స్థాపితమైన మ్యునిసిపల్
స్కూలులో వీరు మూడవ యుపాధ్యాయులుగా నియమింపబడిరి.
ప్రైయినింగు గయినతరువాత జరిగెడు ప్రాతపరీక్షలో లక్ష్మీనరసిం
హముగారు కృతార్థులైరి. కాని నేత్యావరోధముచేత రెండవదియగు
ప్రాక్తికలుపరీక్షలోఁ గృతకృత్యులగుట కష్టమని దానివిషయమై పర్య
త్నముచేయలేదు. ఆపరీక్షకుఁ బాడ వెళ్లవలసినదని పరీక్షాధికారులు
నిర్బంధించిరి. అందుచే మ్యునిసిపల్ మిడిల్ స్కూలులో 189౪ సం॥
రము ఆగష్టువఱకు ననగా మూడుసంవత్సరములు మూడుమాసములు
పనిచేసి యాయద్యోగము నాయన వదలుకొనిరి.

కీ॥ శే॥ శ్రీ పోలవరము జమీందారుగారును, లక్ష్మీనరసింహము గారును బాల్యమిత్రులగుటచే వారు సరస్వతీయను మాసపత్రికను నెల కొల్పి దాని కుపసంపాదకుడుగా లక్ష్మీనరసింహముగారి నేర్పఱచిరి. కాని జమీందారుగారికిని వీరికి నభిప్రాయభేదములు గలుగుటచేత 1899 సంవత్సరములో వీరు సరస్వతీపత్రికతో సంబంధముగూడ వదలు కొనిరి.

గ్రంథ రచనము.

ప్రవేశపరీక్షకుఁ జదువుచున్న కాలముననే యీయన తెనుఁగునఁ గవిత్వముజెప్ప నారంభించెను. 1887 సం॥రము ప్రారంభమున శ్రీ విష్టోరియామహారాజ్జీగా రేబదియేండ్లు పరిపాలనము చేసినందుకు దేశమం దంతట గొప్పయుత్సవములు జరిగెను. అప్పుడు లక్ష్మీనరసింహముగారు రాణిగారిమీఁదఁ గొన్ని పద్యములు రచించిరిగాని యవి ప్రకటింపఁబడలేదు. 1888 సం॥రమున వీరికి గురువులైన వేదము వేంకటాచలముగారిని సన్మానించుటకు జరిపిన వీడుకోలుసమా వేశమునందు లక్ష్మీనరసింహముగారు చారిమీఁదఁ గొన్ని పద్యములు జదివిరి. అవి చక్కగానున్ననని సభాసదులు మెచ్చి సంతసించిరి. ఆయనకవిత్వము వెల్లడికివచ్చుట కదియే మొదలు. కాని లక్ష్మీనరసింహముగారిని సంపూర్ణముగఁ గవిత్వభోరణిలోనికి దింపినవి రెండు సంస్థలని చెప్పవచ్చును. ఇందు మొదటిది నాటకకళాభిలాషులగు కీ॥ శే॥ ఇమ్మానేని హనుమంతరావునాయుడు గారు 1889 సం॥రమున స్థాపించిన హిందూ నాటకసమాజము. రెండవది సుప్రసిద్ధాంధ్రులును, దేశభక్తాగ్రేసరులలో వన్నె తెక్కిన న్యాయతి సుబ్బారావుపంతులుగారిచే 1891 సం॥రములో నెలకొల్పఁబడి కీ॥ శే॥ రావుబహదర్ కందుకూరి వీరేశలింగకవిచే నతిసమర్థతతో నిర్వహింపఁబడుచువచ్చిన “చింతామణి” యను మాసపత్రిక. ఈ రెండు సంస్థలును బాహునివృద్ధి కైర్దునినవిగాని ద్రవ్య

మాజ్ఞించుటకుఁగాదు. గద్యనాటకములనే పృథర్విఁచుట నాయుడుగారి మతము. ఆంధ్రవాఙ్మయమున నవలారచనము లేనిలోటు దీర్పవలెనని పంతులుగారి దీక్ష. ఇది నెరవేరుటకు, పోటీకి నవలలు వ్రాయించి చింతామణిగో, బ్రకటించి యుత్తమగ్రంథములకు పంతులుగారు స్వయముగ బారిష్ పికముల నిచ్చుచుండిరి. ఈతెండుసంస్థలే లక్ష్మీనరసింహముగారిని విశేషముగ గద్యకవిగఁ బరిణమింపఁజేసినవి.

ఈయన నాటకసమాజమునకు మొట్టమొదట వ్రాసియుచ్చినది కీచకవధ యనువచననాటకము. దీనిని ముగించుటకు నాలుగుమాసములు పట్టెను. 1889 సం॥రం జూను 15 తేదీని సామాజికులు పృథర్విఁచిరి. ప్రేక్షకులు మెచ్చుటచేత ననతికాలములో మఱికొన్నినాటకములను వ్రాయవలసినవచ్చెను. ఈరీతిగ ద్రౌపదీపరిణయము, గయోపాఖ్యానము, రామజననము, సీతాకల్యాణము, పారిజాతాపహరణము, నలనాటకము ననుద్రౌత్యకావ్యములను గ్రమముగ రచియించి ప్రదర్శనార్థమై సామాజికుల కిచ్చిరి. నాటకసమాజమునకుఁ గేవల మాస్థానకవియై గాక లక్ష్మీనరసింహముగా రొకముఖ్యసభ్యులుగా నుండుటచేత గ్రంథరచనము చురుకుగా జరిగినది. సామాజికులలో వేషధారుల సంగీతసామర్థ్యమునుబట్టి కవి యచ్చటచ్చటఁ గొన్నిపద్యములను జేర్చినను మొత్తముమీఁదఁ బైనాటకము లన్నియు గద్యాత్మకములని చెప్పవచ్చును.

చింతామణి సత్రికాస్థాపనానంతరము లక్ష్మీనరసింహముగారి దృష్టి నవలారచనముపైఁ బ్రసరించినది. 1894 సం॥రము మొదలు కొని రామచంద్రవిజయము, హేమలత, అహల్యాబాయి యనుకూడు నవలలు పోటీపరీక్షార్థము వ్రాయఁబడినవి. ఇవి మొట్టమొదటఁ జింతామణిపత్రికలోఁ బ్రచురితములై ప్రథమబహుమానములను బడసినవి.

పత్రికానిర్వహణము.

గ్రంథరచనమునందేగాక పత్రికానిర్వహణమునందుగూడ లక్ష్య సరసింహముగారికి గుతూహలముండెను. ఈపత్రికలు వార్తావిషయములకేగాక గ్రంథప్రకటనమునకు గూడ నుపకరించుచుండెడివి. సరస్వతీపత్రికకు పోలవరమూరాజుగారిచే నుపసంపాదకుడుగ నున్నప్పుడు సౌందర్యతిలక యనునవలయు, అభినవభట్టభాణి కృత పార్వతీపరిణయ మనుసంస్కృతనాటకమున కాంధ్రీకరణమును వెలువడినవి.

1908 సంవత్సరమున జమీందారులగు శ్రీ కంచుమర్తి వేంకట సీతారామచంద్రరావుగారి సహాయమున నొక ముద్రణాలయమును సంపాదించి మనోరమ యనుమాసపత్రికను నెలకొల్పి యందు ప్రసన్నయాదవము, కర్పూరమంజరియొక్క ప్రథమభాగము, మహాపురుషుల జీవితచరిత్రములు, రాజస్థానకథావళి, నానకు మొదలగు సిక్కు గురువుల చరిత్రము లనునద్వ్యంధములను బ్రకటించిరి. ఇవిగాక వినోదములను చిమత్కారకథలును, చతురచంద్రహాసనాటకముయొక్కయు, రమేశచంద్రదత్తుగారి సుధాశరచ్చంద్రముయొక్కయు కొన్ని భాగములును సీమనోరమయందే ప్రకటింపబడినవి. ఈదీవర రెండుగ్రంథములను 1919 సంవత్సరములో కవి పూర్తిచేసెను.

1910 సం॥రమున మనోరమనుచాలించి దేశమాత యనుపత్రికను బ్రకటింపజొచ్చిరి. ఇది హరపత్రికయైనను కొన్నిగ్రంథముల నిందుమూలముగఁ బ్రకటించిరి. కృష్ణవేణి, మణిమంజరి యనునవలలును భారతకథామంజరి యనుసీతకథలును దేశమాతలోనివే. ఈప్రహసన సంపుటములో దేశమాతలోని హాస్యలత లనేకములు చేర్చబడినవి. 1916 సం॥రమున దేశమాతకుదొడు మనోరమకు పునర్జీవముఁబాసి కొంతకాలము రెండుపత్రికలను నడపిరి. గణపతి, రాజరత్న మనునవ

లలును, రఘునంశమున కనువాదముగు రఘుకులచరిత్ర మనువచనప్రబంధమును, సిద్ధార్థచరిత్రయు, బాసమహాకవికృతనాటకములలో నైదింటి యాంధ్రీకరణములును రెండవతూరి వెలువడిన మనోరమలోఁ బ్రకటింపబడెను. ఇంతకుపూర్వమే మధ్యనువ్యాయోగమును స్వస్వవాసవదత్తయు నాంధ్రీకరింపఁబడినవి. ప్రచ్ఛన్నపాండవమును వచనప్రబంధమును, రామకృష్ణపరమహంసచరిత్రయు, కాళిదాసచరిత్రయు పత్రికాముఖమునఁ గాక ప్రత్యేకగ్రంథరూపమున వెలువడినవి. భాగవతకథామంజరి, ప్రహ్లాదచరిత్ర, కర్పూరమంజరియొక్క రెండవభాగము నముదితములు ఇవి ప్రత్యేకించి వష్టిపూర్తిముద్రణమునకై వ్రాసిరి.

నాటకములు నవలలు మాత్రమే గాక లక్ష్మీనరసింహముగారు కొన్ని పద్యకావ్యముల రచించిరి. కాని యవి పూర్తికాలేదు. 1895సం॥ రమున పృథివీరాజీయమును ప్రబంధమును వ్రాయ నారంభించిరికాని పూర్తిచేయలేదు. ఇట్లే హరిశ్చంద్రనాటకమున నొకయంకము మాత్రము వ్రాసి చాలించిరి. దీనకల్పద్రుమ మనుభక్తిరసప్రధానముగు శతకమున నఱువదిపద్యములవఱకు వ్రాసి మనోరమలోఁ బ్రకటించిరి. ఇవిగాక వీరుసమయస్ఫూర్తిగ చాటుధారిగఁ జెప్పినపద్యములు గూడ గలవు. అందు ప్రథమగోదావరీమండలసభలోఁ జదివిన పన్నులపద్యములును, పకోడీలపైనఁ జెప్పినపద్యములును స్వదేశోద్యమము నూతనముగఁ దలయై నప్పుడు జెప్పిన “భరతవర్షంబు చక్కని పాడియావు” మున్నగు పద్యములును నాంధ్రదేశమున నెక్కుడు ప్రచారములో నున్నవి. వీరి పద్యకావ్యములలో న్యాపతి సుబ్బారావుగారి పోత్తన హమువలన వ్రాసిన వాల్మీకిరామాయణసంగ్రహ మొకటియే సమగ్రముగ నిలిచి యున్నది.

చిన్నవిపెద్దవి గలిసి రమారమి యేబదిగ్రంథములకు లక్ష్మీనరసింహముగారు కర్త. వీనిలోఁ జాలభాగ మాంధ్రమహాజనుల నాక

ర్పించి వారి గౌరవప్రేమా తిశయములకుః బాత్రములైనవి. గయోపాఖ్యానము నుమారు లక్షప్రతులు చెల్లినవి. నవలలలో హేమలత పెక్కుముద్రణముల సండుటయెకాక ఇంగ్లీషు, కన్నడము, ఓడ్రభాషలలోనికి బరివర్తనము చేయబడినది. తెలుఁగువాఙ్మయమున గద్యకావ్యములు సకృతుగ నున్నకాలములో నాబాలగోపాలము నాకర్పించి మనోహరమగు నులభశైలిలో వ్రాసిన లక్ష్మీనరసింహావికృతు లాంధ్రసారస్వతమునకు మహాపకారము జేసిననుట యతిశయోక్తికాదు.

విద్యావ్యాపకము.

దానములలో నన్నదానమువలె విద్యాదానము గూడ సర్వోత్కృష్టమయినదని లక్ష్మీనరసింహముగారి నమ్మకము. తమగ్రంథముల వలననే గాక పాఠశాలలను స్థాపించి విద్యావ్యాప్తి చేయుటకుఁ బ్రయత్నించిరి. 1899 సంవత్సరారంభమున “హిందూ లోవర్ సెకండరీస్కూల్” అనుపేర. పాఠశాలలను స్థాపించి తొమ్మిదిసంవత్సరములు దాని నవిచ్ఛిన్నముగ నిర్వహించిరి. ఈపాఠశాలలో నూటికి నలుబది మందిబాలురు చదితముగ విద్యాభ్యాసముజేయుచుండిరి. ఈపాఠశాలను నిర్వహించుటలో లక్ష్మీనరసింహముగారికిఁగొందఱుమిత్రులు తోడ్పడిరి. ఇందు ముఖ్యముగఁ దక్కువజీతమున కుపాధ్యాయత్వము నంగీకరించిన కుందూగు వెంకటరత్నముగారికిని, ఆగర్భశ్రీమంతు లయ్యను శ్రమయనక వేతనముఁబుచ్చుకొనకయే యేడుసంవత్సరములు పాఠానోపాధ్యాయులుగనుండి పాఠశాలను మిక్కిలి యభివృద్ధిలోనికిఁదెచ్చిన కీర్తిశేషులగు సత్యవోలు లక్ష్మీపతిగారికిని వారు యావజ్జీవము కృతజ్ఞులుగా నుండఁగలరు.

1906 సంవత్సరములో కీ॥ శే॥ పి రేశలింగముపంతులుగా రాక యా స్థికపాఠశాలను స్థాపింపనుద్యక్తులై లక్ష్మీనరసింహముగారిస్కూలు

నీయశలసినదని కోరిరి. అందుకని 1907 సం॥ సెప్టెంబరు 16 తేది పరి
కరము లతో సహా తమపాఠశాల నుచిత్తముగ వీరేశలింగముగారి వశము
చేసిరి. అది కొంతకాలము హితకారిణి హైస్కూలను పేర నర్థిల్లి యి
ప్పుడు శ్రీపితాపురముమహారాజావారియాదార్యమురూపముదాల్చినట్లు
వెలయుచున్న దివ్యభవనమున వీరేశలింగము హైస్కూలను పేరుతో
దినదినాభివృద్ధి గాంచుచున్నది.

ప్రజాహితజీవనము.

లక్ష్మీనరసింహముగారికెప్పుడు వైదికమతకర్మలయం దాసక్తియు
న్నట్లుదోచదు. శ్రోత్రీయవంశములోఁబుట్టినందున గర్భాష్టకాలుదాటక
మునుపె యుపనయనము జేసిరి. కాని తనస్నేహితుఁడగు నొకయంబ
వ్రసూసునకు గాయత్రీమంత్రోపదేశము చేయుట జూచి గురువుగారు
లక్ష్మీనరసింహముగారికి సంధ్యావందనముజెప్పుటచూచిరి. వేదమంత్రా
ర్థము సర్వజనగాహ్యముఁ గావలెనని వారియూహ. అందుకనె వృద్ధా
ప్యములో వేదముల నాంధ్రీకరించుటకు సమకట్టిరి. కాని యాప్రయ
త్నము కొనసాగలేదు.

పాశ్చాత్యనాగరకతానుగుణ్యముగ సంఘసంస్కరణచున్నను మత
సంస్కరణచున్నను నిమ్మజాత్యుద్ధరణచున్నను వీరి కభిమానముమెండు.
వీరేశలింగముగారితోను రఘుపతి వెంకటరత్నమునాయుడుగారితోను
వీరికి గలిగినసాంగత్య మిందుకుఁ గారణమైయుండును. 1895 సంవత్స
రమున లక్ష్మీనరసింహముగారు ప్రార్థనసమాజములోఁ జేరిరి. వీరేశలిం
గముగారికి వీరియెడఁగల విశ్వాసమునుబట్టి వారు స్థాపించినహితకారిణి
సమాజములో వీరిని యానజ్ఞేనసభ్యులుగ నియమించిరి. ఇప్పు డాస
మాజము నకు వీరుపాధ్యక్షులు.

నిమ్మజాత్యుద్ధరణమునకై వీరు శలువిధములఁ బాటుపడిరి. వారి
కై ప్రత్యేక ముకపాఠశాలను 1909 సం॥రమున స్థాపించి 13 సంవత్స
CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

రములు జయప్రదముగ నడిపిరి. దొరతనమునారిగాంటులకుఁదోడుగ శ్రీపితాపురముమహారాజువా రీపాతశాలనిమిత్తము విరివిగ ధనసాహాయ్యముఁజేసిరి. ఇట్టియుపపత్తు లుండినను బోషించుట దుర్భరమగుట చేతఁ బాతశాలను 1922 సం॥రమునో నిలిపిరి. కాని యీపాతశాలలోఁ జదివిన పలువురు నిమ్మజాతియువకులు గౌరవముగ జీవనము జేయుచున్నారు.

సంఘసంస్కరణమేగాక రాజకీయసమస్యలయందు వీరి కభిరుచి గలదు. దేశీయమహాజనసభయం దభిమానము గౌరవము గలదు. నాలుగైదుసభలకుఁ బ్రతినిధిగ వెళ్ళిరి. 1914 సం॥రమున మద్రాసులో జరిగినసభలో దక్షిణాఫ్రికాసమస్యపై నాంధ్రమున మాట్లాడిరి. అప్పుడే మనరాజధానికి గవర్నరుగానుండిన పెంట్లెండుప్రభువు వీరికిదర్శనమిచ్చి జ్ఞాపకార్థము “ఆప్టిమిజమ్” అనుసింగ్లీషుపుస్తకము నొసంగిరి.

ము గి ం వు.

ఒకటిరెండుచిల్లరవిషయములతో నీజీవితసంగ్రహమునుముగింప వచ్చును. “గతి లేనిదేవుఁడు మతియిచ్చె” ననురీతిని దృష్టిలోపమును గూడదీయుటకో యనునట్లు మొదటినుండియు లక్ష్మీనరసింహము గారికి జ్ఞాపకశక్తి విశేషముగఁగలదు. చిన్ననాటి సమాచారము తిప్పుడు పూసగుచ్చినట్లు తేదీవారిగాఁ జెప్పఁగలరు. క్రొత్తపద్యముల నొక పర్యాయము విని యప్పుచెప్పెడియలవాటు గలదు. ఈయేకసంత గాగ్రహీత్వమునకు మెచ్చి నడ్డాని నుబ్బారాయకవి వీరికి ఫోటోగ్రాఫని పేరు జెట్టిరి. వీరికి విద్యార్థిదశలోనే నేత్రముల కవరోధముగలిగినను, పగలుమాత్రము వా)యుటయుఁ జదువుటయుఁ గొంతకాలమువఱకు నుండెడిది. కాని 1905 సంవత్సరమునుండియు వీరిగ్రంథములు గుమాస్తాలనుబెట్టి వ్రాయింపవలసివచ్చెను.

ఉపన్యాసధోరణి వీరికిఁజక్కఁగ నున్నది. ఉపన్యసించునప్పుడు రసవంతములగు హాస్యోక్తులతో సభాసదులను నవ్వించుచుందురు. కాని వీరు మొదట వ్రాసిన గ్రంథములలో హాస్యరసము లేదు. తరువాత వ్రాసిన గ్రంథములలో బ్రహ్మసనములు, వినోదములు, గణపతి యనునవలయు హాస్యరసప్రధానములని చెప్పవచ్చును.

యనపూర్వకపులకు రాజపోషణము మెండు. పృజలవలన గౌరవ మేకాని లబ్ధి తక్కువ. ఇప్పటికపులకుఁ బ్రజాదరణమే యెక్కువ. ప్రజాపోషణముతోఁగూడిన రాజావలంబనము బడసినకపులు సక్యతుగ నున్నారు. లక్ష్మీనరసింహముగారిభాగ్యవశమున నీరెండుఁ జరకాలముగ లభించినవి. ఇట్లుభయపార్శ్వములనుండి సంపూర్ణాదరణమున్నను, సంతానము లేకపోయినను సామాన్యముగఁ గవులందఱివలె వీరుగూడ నిరంతరము లక్ష్మీకటాక్షమునకు దూరులెకాని సన్నిహితులుగా లేదు. వీరిసహాకోదార ప్రిభావమే యిందుకుఁ గారణ మని చెప్పవచ్చును.

1907 సం॥ ఫిబ్రవరిలో పితాపురముమహాగాజుగారగు శ్రీరాజారావు వేంకటకుమారమహీపతి సూర్యారావు బహద్దరువారి పట్టాభిషేకమహోత్సవము జరిగినది. అప్పు డాహవానమువచ్చుటచే వీరు పితాపురము వెళ్ళిరి. నాటినుండి యంధ్రభోజాదని ప్రఖ్యాతిబడసిన శ్రీవారికి లక్ష్మీనరసింహముగారిపై నన్యజప్రేమయు గౌరవమును జనించినవి. నిమ్మజాతులకొఱకు వీరు స్థాపించిన రామమోహనపాఠశాలకు భూరివిరాళముల నిచ్చుటయెగాక యిబ్బందులుగలిగినప్పుడు శ్రీమహారాజావారు వేలకొలది ద్రవ్యసహాయముచేసి లక్ష్మీనరసింహముగారిని ధనబాధలనుండి తొలగించిరి. ఇప్పటికిఁ గొన్ని సంవత్సరములుగ శ్రీవారు నెలకు 125 రూప్యములనిచ్చి పోషించుచున్నారు. ఇట్టి నిరన్యజప్రేమకుఁ బాత్రులైనందుకు శ్రీవారియెడ లక్ష్మీనరసిం

హను గారు మిక్కిలి కృతజ్ఞులై యుందురని వేత చెప్పనక్కఱలేదు. కాని కవులను బోపించువాఁడ్యత ప్రజలమీఁదను గలదు. అయినను శ్రీనా రొక్కరే యిరువురివాఁడ్యతలను భరించుటచేత వారియెడ నాంధ్రులందఱుఁ గృతజ్ఞతఁ జూపఁగలరు.

హిందూధర్మశాస్త్రములఁబట్టి వష్టిపూర్తి జీవితయాత్రలో నొకపెద్దఘట్టము, పృథ్వాప్యముపైఁబడుట నూచించును. దీనికి పైమెట్టు సహస్రచంద్రదర్శనము (సహస్రమాసజీవి). ఈ రెండుమకములు చేరినవెంటనే వైదికమతాభిమానులు ధర్మశాస్త్రములు విధించినస్తార్త కర్మలు కొన్ని నెరవేర్చుట గలదు. లక్ష్మీనరసింహముగారికి వైదికకర్మల యందు విశ్వాసము లేకపోయినను వష్టిపూర్తినాఁటికి పృథ్వాప్యము వచ్చినది. శరీరములోఁ బాటవము తగ్గినది. ఇతఁమీఁద సారస్వతాభివృద్ధికి విశేషము పాటుపడలేకపోవచ్చును. కాని వారివయసులో నర్పించిన యాభిగ్రహములకే సంతసించి యాంధ్రభాషామతల్లి వీరిని దసకూర్చిపుత్రులలోఁ జీర్చినది. వీరికృతు లాంధ్రులలో జాతీయోద్బోధనముఁ గలిగించినవనుటకు సందేహము లేదు. వీరిభాషాసేవయు, వాఙ్మయాభివృద్ధికిఁ జేసినకృషియు, దేశాభిమానమును జిరకాలము సంస్మరణీయములు. దయామయుఁ డగుసర్వేశ్వరుఁ డీదంపతులకుఁ జిరాయురారోగ్యములఁ బ్రసాదించుఁగాక.

వే మూ రి వి శ్వ నా థ శ ర్మ.

విషయ సూచిక.

పుట.

కనకశునకప్రహసనము	1
మహారసికప్రహసనము	10
గయ్యాళి గంగమ్మప్రహసనము	27
అత్మశౌరవప్రహసనము	36
నరదక్షిణప్రహసనము	51
బధిరచతుష్టయప్రహసనము	64
బలవంతబ్రాహ్మణార్థప్రహసనము	75
అద్భుతశార్థప్రహసనము	85
కైలాసదూతప్రహసనము	94
శౌషధప్రకటనలు	105
ధర్మసందేహములు	113
కొన్నిపట్టణములలో దొరకునట్టి శ్రేష్ఠమైన వస్తువులు	115
కలియుగ యక్షప్రశ్నలు	118
సాధారణసంవత్సర పంచాంగశ్రవణము	121
చామూలమ్మ దర్బారు	125
శ్రీరామనవమి పండిరి	129
కావలెను కావలెను	134
ఆనందనమాజము	137
ప్రీతిరూపమాషా	141
విజ్ఞానము	157
అక్షరము	161

	పుట.
విచిత్రమైన మరణశాసనము	133
పెండ్లికొడుకుల ధరలు	166
వోటకై తిరుగుట	169
యమధర్మరాజు కచ్చేరి	176
దంభసన్యాసి పరిహాసము	185
ముష్టిప్రహాసము	193
శనహాసము	198
కాండూరి జానకిరామయ్యగారిపెండ్లి	204
చిత్రసంభాషణ	225
సప్తగ్రహకూటము	227
గొప్పవైద్యుడు	229
మహాజరు	232
నైదికవిలాసము	235
బడంబడికలు	239
ఆకాశవిశ్వవిద్యాలయము	243
పెండ్లికొడుకుల లక్షణములు	245
జనాభానాటకము	249
గ్రంథపరికటనము	270
గొట్టలమ్మతాళిదు	274
బ్రహ్మదేవునికి పూజ్యత యెందుకు లేకపోయెను?	279
దంపతుల ముచ్చటలు	283
అపూర్వయాచకడు	286
అపూర్వస్వయంవరము	290
స్వగౌరవము	306

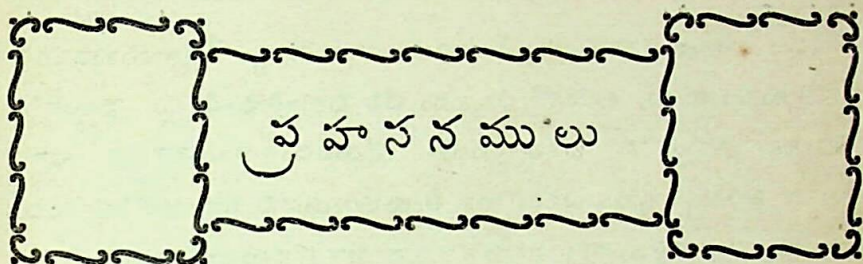
పుట.

దివాలా దేవివ్రతకల్పము	315
చమత్కారసంభాషణ	311
గోసాయిచిట్కాలు	323
చిత్రమైన తంతివార్త	330
భర్తపరిపాలనసభ	335
యమలోకవర్ణనము	350
అపూర్వసరకము	355
విచిత్రగోదానప్రహసనము	365
కనకయ్యపంతులుకంఠి	376
లండనుసంకల్పము	377
అద్భుతసంతర్పణ ప్రహసనము	399
వింతవిందు	410
పిశాచవిలాసము	415
తుంబురనారద సంవాదము	425
మెట్టవేదాంతము	428
శిశుదేవతల మహాజను	430
సూక్ష్మంజేయస్వామినారి మనవి.	442
జీవస్మృతోపాఖ్యానము	445
ఆకాశరామన్నోపాఖ్యానము	453
పండ్రెండుపండ్లు	458
ప్రమాదీచ సంవత్సరఫలము	461
నాగరికతా ప్రహసనము	464
మహామంత్రకేసరి	471
అపూర్వయజ్ఞము	477

చాకలిపురాణం	494
మారీచస్మృతి	497
వినాయక విషాదము	516
అపూర్వవేదాంతము	518
నారదవిలాసము	518
బ్రహ్మదేవుని యజ్ఞానము	524
లోభిశాచనము	530
ప్రశ్నలు	534
దశమగ్రహము	536
కటుకుల గంగయ్య	539
కలిగీత	543
అద్భుతకవిత్వము	592
రాక్షససంవత్సరసంచాంగము	609
పడకగది ముచ్చటలు	613

కనకశునక ప్రహసనము

(అంతట కామశాస్త్ర)లు ప్రవేశించుచున్నాడు

కామ—(తనలో) రామదీక్షితులు చాలా పొగరుపట్టి యున్నాడు అతని పొగరణచుటకు నా కుపాయము గనపడకున్నది. ఈ గ్రామముంతకు నేనేధర్మశాస్త్రములు తెలిసినవాడనని పేరుబడుటచేత కొందగుద్యోగస్తులు, వర్తకులు, బ్రాహ్మణులు, మైలవచ్చిననా, పురుషుల వచ్చినను, తిథిప్రయోజనముల విషయమై సందేహము దోచినను నన్నేవచ్చి యడుగుచుందురు. రామదీక్షితులు మాత్రము నన్నువచ్చి చూడడు. నన్నొకపెద్దగా అంగీకరింపడు. నన్నుచూచినప్పుడు పలుకరింపడు. ప్రిజల కందరకు ఆతడు మంచివాడని, పెద్దమనుష్యుడనికారము. అతనిని మంచనచేయవలయునంటే ఏమి కనబడకున్నది. ఊరుకుండామంటే ఏడు క్రమ క్రమముగా గ్రామములో నాగోప్యము చెడగొట్టి తానే మొనగాడయి కూర్చుంటాడేమోననిభయముకలుగుచున్నది. కాని నమము దొరుకకపోవునా, ఏవిజ్ఞులు నాచేతిలో చిక్కకపోవునా, దొరకినాడంటే ముక్కు నేలబెట్టి రాసి వేసి దుంప తెంపివేస్తాను.

(అప్పుడు రామదీక్షితులు ప్రవేశించుచున్నాడు.)

రామ—(తనలో) ఈవిషయముగో కామశాస్త్ర ధర్మశాస్త్ర

మేలగున చెప్పిన మాటలను నని మున్నది. ఈమనగారి పాఠ

త్యము యీయనగారి నిష్పక్షపాతము యీదెబ్బతో గ్రామమందరకు తెలియవలయును. అదుగో స్నానముచేసి విభూతిపెండికట్లు పెట్టుకొని శాలువ గప్పకొని బకఘానము చేయుచు కామశాస్త్రీ చావ మీ ద కూర్చున్నాడు. ఎవరికొంప తీయవలయుననియో ఆలోచించుచు న్నాడు. (ప్రకాశముగా) కామశాస్త్రీగారా ! నమస్కారము.

కామ—ఓహూహా! రామదీక్షితులుగారా ? ఇదేమిటియెన్నడు లేనిది మాయుంటికి దయచేసినారు? ఊరకరారు మహాత్ములు. ఏ దోషనియుంటేనేగాని, మాగృహపావనము చేయరు. దయచేయండి.

రామ—కొంచెము షనిమీదనే వచ్చినాను. మీదర్శనం చేయకుండా గ్రామములో గడచునా? చిన్నసందేహ మొకటివచ్చి మీ ముఖతః తెలుసుకో వలయునని వచ్చినాను సెలవైతే మనవిచేస్తాను.

కామ—అబ్బబ్బ ! మీకు సందేహము తోచడము, నేను తీర్చడమునా! నేనెంతవాడను! తీర్చుటకు అన్నింటికిమీరేయున్నారు. నాగో ప్యము నాపాండిత్యము మీకు లక్ష్యమా ! ఊరందరకు మీరేగురు వులైయున్నారు. నాకు సందేహములు తోచినపుడు నేను మిమ్ములనే అడుగవలసి యున్నది. నాలుగురోజులు, క్రిందట పేరిశెట్టితో కామశాస్త్రీగారి కేమితెలుసునని మీరన్నారటగాదూ, తెలియనివారి వద్దకు మీరెందుకు వచ్చినారు.

రామ—అయ్యా! మీరు మంత్రసానిదెప్పులు దెప్పుతారని నేనెరుగుదును. కాని సందేహము వచ్చినపుడు అడుగక మానరాదు. పేరిశెట్టితో కామశాస్త్రీగారి కేమితెలుసునని నేననలేదు. నేను అన్నట్లు మీరు ఋజువు చేసినట్లయితే మీరుకోరిన గునహయిస్తాను.

కామ—సరే దానకేమి; అందితేజుట్టు లేకపోతేకాళ్లుగదా; మీలవసరంబులే మీరువచ్చి నచ్చికలు మచ్చికలుచేసి మాట్లాడు

తారు; లేకపోతే మొగమే చూడరు. ఇంతకు మీసందేహమేమిటో చెప్పండి.

రామ—చెప్పుతానుగాని ఆవిషయమయి మీతోమనవిచేయుటకే సిగ్గుగానున్నది. అయినప్పటికి చల్లకువచ్చి ముంతదాచడ మెందుకు! మాఅబ్బాయి మరికొందరు పిల్లలుకలసి నిన్నసాయంకాల మాడకుక్క నొకదానిని తీసుకొనివచ్చి దానిపాలు పిలికి తాగినారు. రాత్రి నేను తిరిగితిరిగి యింటికి వచ్చినతరువాత మావాళ్ళు నాతో ఈ సంగతి చెప్పినారు. విన్నప్పటినుండి నాకెంతో విచారముగానున్నది. దీనికేదయినా ప్రాయశ్చిత్తమున్నదేమోచూచి మీరుచెప్పవలయును.

కామ—(తనలో) వహవా! ఆడబోయిన తీర్థమెదురయినది. ఇప్పుడే వీడు నాచేత జిక్కినాడు. వీనినిముప్పుతిప్పలు పెట్టి మూడు చెరువుల సీళ్ళు త్రాగించెదను. నాశక్తి యెటువంటిదో వీరికిప్పుడు చూపించి తీర్తాను. వీడిపెద్దలు దిగివచ్చినా యిక వీడు తప్పించుకోలేడు (ప్రకాశముగా) దీక్షితులుగారు! ఎంతవని జరిగినదండి! మీవిషయమయి నాకుచాలా విచారముగానున్నది. మీవాడు మిక్కిలి కుట్టవాడు కాబోలు.

రామ—అవునండి బొత్తిగా కుట్టవాడు ఎనిమిదవయేడు.

కామ—అందుకనే నాకు చాలా విచారముగానున్నది. ఈపాపమునకు ప్రాయశ్చిత్తములు చాలా గొప్పవియున్నవి. ధర్మశాస్త్రమునకు పిల్లవాడు పెద్దవాడు అనేభేదంలేదు. శాస్త్రములకు జాలి యుండదు.

రామ—శాస్త్రములో నున్నదానికి మీరేమి చేయగలరు. ఉన్నదేమిటో చెప్పండి.

కామ—చెప్పుటకు నాకు నోరేరావడం లేదండి; ధర్మశాస్త్రకర్తలు బొత్తిగా తొక్కమెరుగరు. వారికి పెద్దమేగాని లోదృష్టిలేదు

రామ—ఎందుకయినను మేము సిద్ధముగానే యున్నాము.
కాబట్టి శైలివియ్యండి.

కామ—(తనలో) వీడు కూర్చున్నపాశముగా కుంగిపోయ్యేటట్టు చెప్తాను. పిడుగు మొత్తినట్టు చెప్పితేనేగాని వీడిరోగము చప్పగా కుదరదు. ఈ దెబ్బతో వీరి తెగనీలుగణిగి కాళ్ళబేరమునకురావలయును (ప్రకాశముగా) కుక్కపాలు త్రాగినవాని నాలుక మొదలంట కోసివేయవలెనని ధర్మశాస్త్రకర్త లందరిలో శిఖామణియని చెప్పదగిన శాకటాయనులవారు చెప్పినారు. ఎట్టగాకాలిన యినుపమ క్కతో నాలుక కాల్చివేయవలసినదని భాండాయనుల వారు చెప్పినారు. ఈ రెండిటిలో మీయిష్టము యేదిచేసినాసరే. లేకపోతే ఆపిల్లవాడు మా లవాళ్ళలో కలసిపోవలసినదే గాని మనకు పనికిరాదు.

రామ—హరిహరి ఎంతమాటండి చంటిపిల్లవాడు. ముక్కుపచ్చలారనివాడు వాడినాలుక చూచి చూచి కోసివేయగలమా. ఇనప ముక్కుతో కాల్చగలమా పెద్దవాళ్ళయినా అటువంటి పని చేయలేము చిన్నపిల్లలకా అటువంటిశిక్ష; ఏదయినా పోయిశ్చిత్తము మనకు శక్యమయింది యుండవలెను అసాధ్యాలు యెవరు చేయగలరు.

కామ—(కోపముతో) ఏమిటి! ఆసాధ్యాలా? కొడుకుచూసినపనులు బాగున్నాయి. పిల్లలను వెధవపెంపులు పెంచి శూద్రసహవాసాలు జేయించి మాలకుంకలులాగ తిరగనిచ్చి కుక్కపాలు పందిపాలు తాగించి పైగా మెట్టపంచాంగాలు చెవుతారేమిటి. ధర్మశాస్త్రమూ, మజాఖా. శాస్త్రమంటే మన రేపులో స్నానంచేశే బోడిముండలకు సంకల్పము చెప్పడమనుకున్నారాయేమిటి; ఓలంటేధంరాని వీనుగులందరు పెత్తనాలు వహించబట్టే గ్రామము యీలాగు తగులడుతూవుంది. లేకపోతే యేనాడయినా కుక్కపాలు త్రాగడ మెరుగునుమా? కలిధర్మము మండిపోతూ వున్నది. ఈలాగు పూర్వము మాతాతగారు

శూద్రదాశిచేత పాలిప్పించిన బ్రాహ్మణులందరిని వెలివేయించినారు. ఆరోజులే పోయినాయి. ఆసదాచారాలు చట్టుబండలయిపోయినాయి. శాస్త్రాలలో నన్నమాట జెప్పితే నీకంతపు స్పృహదుకు? మీ కిష్టమయితే ఆలాగు చెయ్యండి, లేకపోతే మానెయ్యండి.

రామ—కామశాస్త్రుగారు! మీరంత కోపపడడానికి నేనేను న్నానండి ధర్మశాస్త్రం చాలా కఠినముగా నున్నదన్నాను. ఆమాట మీరుకూడా ముందే శెలవిచ్చారు. గర్భవాసమవుటచేత చూచిచూచి కుర్రవాడినాలుక తెగ్గొయ్యలేక పామరత్వంచేతను ఆలాగన్నాను. అందులో ఏమయినా తప్పుంటే తమించి యింతకంటే తక్కువ పాప యశ్చిత్త మేమన్నాయంటే శెలవిప్పండి. పసిపిల్లవాడు గనుక కొంచెము కరుణించండి.

కామ—ఓహోహో కరుణించేటందుకు నాశెలవటయ్యా యిది నాచిత్తముగనుకనా నేనేదో విధముగా జెప్పనా; ధర్మములంటే కత్తిమీదనాములు. ఋషిముండా కొడుకులు వ్రాసిపెట్టిన మాటలు చెప్పినానుగాని నాస్వంతకవిత్వం చెప్పడములేదు. కరుణించేటందుకు నేనెవడని.

రామ—తమరు కరుణించియింకాయితర గ్రంథాలు చూడవలసినదని నేను కోరినాను. దీనికి రెండవవఱకుం జేదయినా యుండకపోదు. తమరు కష్టపడి వెతకండి.

కామ—వెతకడసెందుకు శాస్త్రాలన్ని నాకు హృత్కవిలిగా రానేవచ్చును. ఈమాత్రపు మహద్భాగ్యానికి పుస్తకాలు వెతుకవలయునా.

రామ—ఇటువంటి శాస్త్రార్థములు మీనాలుకచివర వుంటాయి అని నేనెరుగుదును. అందుకే పఠాంతరము చెప్పుచున్నాను. ఆ శక్తుల విషయాల్లో శాస్త్రాల్లో మినహాయింపు లుండకపోవు.

కామ—ఉండకపోవు. ఋషులుగూడా తెలివైన ముండాకొడుకులు గాని చచ్చుకుంటారు. సూత్రమేర్పరచేటప్పుడు దేశకాలపాత్రాలు చూచేవేస్తారు వాళ్ళు. దీనికొక పక్షాంతరమున్నది. కుక్కపాలు తాగినవాడు యిరవయితులాల బంగారం తెచ్చి బంగారపు కుక్కను జేయించి ధర్మశాస్త్రాలు తెలిసిన బ్రాహ్మణికి దానమిచ్చి శివాలయములోకి వెళ్ళి భిక్షకంజేసి నూటయేనమండగురు బ్రాహ్మణులకు సంతర్పణ చేయవలయును. అంత పనిచేస్తే యీపాపం పోతుందన్నాడు. లేకపోతే అటు యేడుతరాలు యిటుయేడుతరాలు పద్నాలుగు తరాలు పట్టి పీడిస్తుందన్నాడు పాపమా మరొకటియాయీలాగున పాపపరిహారం చేసుకోకపోతే యింక నీకు గతుల్లేవు.

రామ—శాస్త్రిగాను! దానికంటే యిది నయమేగాని నాకున్న ఆస్తి అంతా పోగుజేస్తే పక్షాంతరాలు బంగారం కిమ్మతు చెయ్యదు. మాకున్న భూములు రుద్రభూములే. దొప్పెడయిల్లు మాత్రమున్నది. అదితాటాకుది. అమ్మితే రెండునందలనూపాయలకన్న యెక్కువరాదు. పాత్రసామగ్రి అంతా పోగుజేస్తే యాభయనూపాయలుండదు. నాభార్య ఒంటిమీద నగలేమున్నవో నీకే తెలుసును. అరుంధతీదేవిలాగ బొందితో నున్నదని నేను చెప్పనక్కరలేదు. యిటువంటిస్థితిలో యిరవయితులాల బంగారము యెక్కడ తేగలను. నూటయేనిమిదిమంది బ్రాహ్మణులకు అన్నమెక్కడ బెట్టగలను. యిది నాతరమా నా అబ్బ తరమా.

కామ—మీపనంతా ఆటగానుంది. దానికది వల్లగాదంటివి. దీనికిదివల్లగాదంటివి యెక్కడికక్కడే విడువులా, కొడుకుచేత కుక్కపాలు తాగించి ప్రాయశ్చిత్తం లేకుండా కులుకుతూ కూచోవాలనుకున్నావేమి? చూడు స్వాములవారిపేరవ్రాసి మూడవనాటికి నీకు ఆంక్షపత్రిక జెప్పించెదను. నీయింటిమీద కాకి అయినా వాలదు. బ్రా

హ్మణుడెవను నీ గుమ్మం నొక్కిచూడడు. నీవు ఆడింది ఆట పాడింది పాటనా! బ్రాహ్మణ్యం మట్టిగొట్టుకుపోతుందనుకున్నావా యేమిటి.

రామ—బ్రాహ్మణ్యం నిలుపుకోవాలనేగాదూమీదగ్గరకొచ్చి మిమ్మల్నిగత ఆశ్రయిస్తూవుంటా. నామాట స్వరేగాని మాపిల్లవానితో పాటు మరికొందరుపిల్లలుకూడా తాగినారు. వాళ్ళగతేమిటి?

కామ—వాళ్ళగతివేరూ మీగతివేరూనా? ఆందరిగతి వొకటే చెప్పండి వాళ్ళపేళ్ళేమిటో అందరిని పిలిపించి యేటివొడ్డున రావిచెట్టుక్రింద గూరుచోబెట్టి మంగలి గంగన్న చేత బుర్రలుగొరిగించి బంగారపుకుక్కలను దానాలిప్పిస్తాను. ఇవ్వలేకపోతే కొంప గోడ్డి అమ్మి యిచ్చుకుంటాను. అంతేగాని వదిలేస్తానా. ధర్మశాస్త్రం దగ్ధపటలం జేస్తానా. కామశాస్త్ర కంఠంలో పాణముండగా ధర్మాలు ధ్వంసంచెయ్యడు.

రామ—చిత్తము తమరాలాటివారే నేనెరుగుదును. తమకు పక్షపాతమన్నమాటలేదు.

కామ—పక్షపాతముంటే మన గౌరవాలు దక్కుతాయటయ్యా.

రామ—అందుచేతనే తమతో ఒక్కసంగతి మనవి చేయదలంచుకొన్నాను. తమరు సావధానంగా చిత్త గించవలయును.

కామ—చెప్పండి కావలసినంత సావధానముగ వింటాను.

రామ—కుక్క పాలు త్రాగినవాళ్ళల్లో మీవాడు కూడా వున్నాడు.

కామ—(కోపముతోలేచి) ఆ! ఆ! ఎంతమాట యెంతమాట! మాపిల్లవాడెంతో బుద్ధిమంతుడు! నాకు మీకునున్న విరోధాలనుబట్టి మీపిల్లవాడు చెడిపోయినానుగదామని మాపిల్లవాడుగూడా చెడిపో

యినాడనిపించేటందుకు గ్రామంలో పూజ్యం చెడగొట్టి అప్రతిష్ట తే వాలన్న దురుద్దేశ్యముతో మాపిల్లవాడి నెత్తిమీద అక్షింతల గింజలు వేస్తున్నారా. మాపిల్లవాడేమి ఆలాచేయడమేమి- వాడల్లరచిల్లర వాడుకాడు. మీపిల్లలవలె తుంటరివెధవకాడు. ఈలాటి పాపాలాణ్ణం దుకు మీ జహ్వలు పుచ్చిపోతాయి. అగ్నిహోత్రంవంటివాణ్ణి నిష్కారణంగా వ్రనురు బెట్టుతున్నావు. మావ్రనురునగిలి పోతారు మీ రందరు జాగ్రత్త.

రామ—నేను అబద్ధమాడుతున్నానని మీఅభిప్రాయంకాబోలు. కొంచెం శాంతించండి యిక్కడ పదిమంది పెద్దమనుష్యులు చేరినారు. పేరిశెట్టి వెంకటరెడ్డి గంగినీడు భద్రాచలంగారు నున్నారు. వారినిడగండి నిజస్థితి తెలుస్తుంది.

పేరిశెట్టి—కామశాస్త్రులుగారు! మీపిల్లోడు కులాసాగా కుడుచుకున్నాడండి. తక్కినపిల్లలు పితుక్కొని తాగినారు.

భద్రాచలం—శాస్త్రిగారు! ఆమాట నిజమేనండి. నేనుకూడా అక్కడున్నాను.

కామ—(తెల్లబోయి)మావాడే! మావాడే! అంతపనిచెయ్యడమే! చెడ్డపిల్లల సహవాసముచేటి చెడిపోయినాడు నాకొంపదీశాడు. ఇది మావాడికిపుట్టిన బుద్ధికాదు. నామీదకక్షచేత నాపరువు తీసివేయించవలెనని ఎవరో వాడిచేత యీపని చేయించారు (అని చతికలపడుచున్నాడు.)

రామ—విచారించిన కార్యమేమిటి. అందరికిగలిసి యేదో ఒక ప్రాయశ్చిత్తం నిర్ణయించండి తమకు పక్షపాతంలేనివారు. బ్రాహ్మణ్యం నిలబెట్టేవారుగదా. కంసాలివీరయ్యను బిలచి యిద్దరము చెరియొక బంగారముకుక్కను చేయింతామురండి. మనయిద్దరంగలిసి ధనిశేక్వరముతోవుండే బ్రాహ్మణ సోమయాజులుగారి వాసమితాము,

కామ—(తనలో) ఈముండాకొడుకు గడునుబుర్రు. ముందుగా నాకొడుకుమాటచెప్పక నాచేత అడ్డమయిన పేలాపన పేలించి చివరకు నాగుట్టు బయలుపెట్టినాడు. యిప్పుడేముపాయము. ఈనిర్భాగ్యులకెవళ్ళకీ ధర్మశాస్త్రాలు తెలియవు. అందుచేత సమయస్ఫూర్తిగా మాట్లాడి ఒక్కదాటు దాటుతాను. నాయుపాయమువల్ల రామదీక్షితుడుగాడు దాటిపోతాడు అనే విచారము. అయితేమిలే యింకొక మాటు దొరక్కపోతాడా కానీ.

రామ—ఏమంటాడు శాస్త్రులుగారు. కంసాలి వీరయ్యను పిలిపించనా.

కామ—ఉండువయ్యా సీతొందర కూలిపోను. బంగారం మూలుగుతోందావమిటి యింట్లో? ధర్మశాస్త్రాలు మళ్ళీ తిరగేస్తూన్నానుండండి. నిన్న ఆదివారముకాదూ; నాల్గుగడియల ప్రొద్దువేళగాదూ యీపని జరిగినది, మాపిల్లవాని కెనిమిదోయేడు మీపిల్లవానికి అంతే కాదూ వయస్సు.

రామ—చిత్తము ఆలాగేనండి.

కామ—అయితే చెప్పతున్నానువినండి. ఆదివారంనాడు నాల్గుగడియల ప్రొద్దువేళ యెనిమిదేండ్లపిల్లవాళ్ళు నల్లకుక్కపాలుత్రాగినట్టయితే అదితప్పుగాదని గండాయనస్మృతిలో నున్నది. అందుచేత మన పిల్లలు కనకశునకదానములు యివ్వనక్కరలేదు.

అందరు—(పక్కుననవి) ధర్మశాస్త్రం చాలా బాగానున్నది.

రామ—మీమాటే ధర్మశాస్త్రం; మాకు యిదివరకు మనస్మృతి పరాశరస్మృతి విన్నాముగాని శాకటాయన భండాయన గండాయనస్మృతులు వినలేదు. ఇనన్ని తమ హృదయంలోనే యున్నవి. ఏమయిన మాపిల్లవానికి ఆపత్తులేప్పింది. మనమందరము నేటిదినము కనకశునకవ్రహ్మసనముగాని మరేమియుగాని ఇన్నీ కథలుకోనినానుగాని నా

కంతియంతనొప్పి నురేది లేదన్నాడట ఒకడు. అలాగే మీపిల్లవాడు దోషికాగానే ధర్మశాస్త్రాలు తల్లక్రిందులయిపోయినాయి. బంగారు కుక్కలతో పనిలేకపోయింది. నోరుంటే తలగాస్తుంది. ఏమయితేనేమి. మా ఆపత్తు తప్పిపోయినది. శేలపు పుచ్చుకుంటాము.

(అందరు నిష్క్రమించుచున్నారు)

—o—o—o—

మహారసిక ప్రహసనము

రంగము 1.

[రుక్మిణీబాల్యమ్మయు సుందరమ్మయుఁ బ్రవేశించు చున్నారు.]

సుంద—(కన్నీరు పెట్టుకొనుచు) రుక్మిణీబాల్యమ్మగారూ! చూచారా యీ అన్యాయము. ఇంతంత ఘాతలు చేయదలచుకొంటే మా పంటివాళ్లు బ్రతకడమేలాగు. నా పంటివాళ్ళు మీకు లేరా? కూటికి పేదవాళ్ళమైతే కులముకు పేదవాళ్లమా? ఏమైనా నోరెత్తితే మీరు గొప్పవాళ్ళు. ఎంతో కోప మొచ్చుంది.

రుక్మి—(తెల్లబోయి) సుందరమ్మగారు! మీగొడవేమిటో నాకు తెలియదు. సంగ తెమిటో చెప్పకుండా పూరికే కేకలు వేస్తే ప్రయోజనమేమిటి? మిమ్మల్ని నేనేమైనా అన్నానా! అనవసరంగా కేకలు వేస్తూ రెండుకు?

సుంద—అనవసరంగా వేస్తున్నానా కేకలు. నన్నింతమాటలాడవచ్చునా? ఈ సంగతులు మావాళ్ళు వింటే నన్ను బ్రతకనిస్తారా? మీయందరికి మల్లనే నేనుకూడా పెరిమిటితో కాపురము చేస్తున్నదాన్నేగదా! బోగమునాన్ని గాను! గుడిశేటిదాన్ని కాను. పేదవాళ్ళమై

మీయింటికి ముత్తైదువుగా వచ్చినందుచేత యిల్లా పరాభవంచేయుట న్యాయమా !

రుక్మి—సుందరమ్మగారు! ఇదేమి పాపముండి మిమ్ముల్ని యెవరన్నారో యేమన్నారో చెప్పకుండా నామీద ఆలా గెగిరిపడతారేమి నేనేమైనా మిమ్ములంటే నామీద కోపపడవచ్చును. ఏవిధమైన అపరాధము చేయనిదాన్ని నన్నుఘట్టుకొని మీయిష్టమువచ్చినట్లు దులిపి వేస్తే నేనేమిచేయగలను.

సుంద—మీదుమిక్కిలి నేనుదులిపి వేసినా నంటున్నారా! మీచేష్టలు బాగున్నవా ?

రుక్మి—నాచేష్ట లేమిబాగున్నవికావో చెప్పరాదటమ్మా ?

సుంద—మీచేష్టలంటే కేవలం నీచేష్టలేనా ?

రుక్మి—మరెవరి చేష్టలు ?

సుంద—మీపంతులుగారిచేష్టలు యెంతమాత్రం బాగున్నవి కావు.

రుక్మి—ఏమి ! మాపంతులుగా దేమిచేసినారు ?

సుంద—ఏమిచేసినారని అడుగుచున్నారా మెల్లిగా. నేనేమని చెప్పుకోను. మీదాసీదాన్ని గంగి నడగండి తెలుస్తుంది. మీరుగొప్పవారైతే మీగొప్పతనము మీరేయించుకోవలె. గొర్రెశ్వర్యముంటే మేడలుమిద్దెలు కట్టుకుంటారు. నగలునాణెములు పెట్టుకొంటారు. పరువు మీకుమీకు సమానము. దాసీముండ గంగిచేత మదనగోపాలరావుపంతులుగారు నాకు కాసులు పేరిస్తామని వర్తమానమందినారు. ఇంతకంటే ఘోరమున్నదా ? పదిమందిలోను నేనింత పరువుగలిగి బతుకుచున్నానుగదా ! నన్నిట్లవమానము చేయవచ్చునా ! నే నెవరితననుకొన్నాడో ఆయన. ఈసంగతి నేనింకామావారికో చెప్పలేదు. చెప్పినానంటే కొరతలంటున్నారని ముందుగా చెప్పి కూ

కలువేయింతామని నే నూరుకొన్నాను. ఇన్నాళ్లనుంచి నేనీపూళ్ళో
యున్నాను. ఎంతమందియిండ్లకో వెళ్ళుతుంటానువస్తువుంటాను. ఇల్లాం
టి దెప్పవడైనా వుందా? ఈదున్నుద్దులు మీవారికి తప్ప మరెవరికి
పుట్టలేదు.

రుక్మి—అయ్యయ్యో! ఎంతమాట సుందరమ్మగారు! ఆమాట
నే నెరుగను. మాపంతులుగారు చేసినది చాలాతప్ప. గారు తమిం
చవలెను. ఇవి చేతులుకావు కాళ్ళు. (అని చేతులు పట్టుకొనును.)

సుంద—అయ్యయ్యో రుక్మిణీ బాయమ్మగారు! అంతమాటసెల
వియ్యవద్దు. మీరొకతల్లి నేనొకబిడ్డను. మీరు చేతులుకాళ్ళు పట్టు
కోనక్కఱలేదు. నాకిటువంటి పరాభవం మళ్ళీ జరగకుండామాత్రం చే
యించవలెను. గంగినికూడా మీరు గట్టిగా చీవాట్లు పెట్టవలెను.

రుక్మి—అయ్యయ్యో చీవాట్లు పెట్టనా? మీరీసంగ తెక్కడా
చెప్పవద్దు. అందరిని తగినట్టుమందలిస్తాను.

సుంద—అయ్యో! నేను సెలవువుచ్చుకొని వెళ్ళుతాను. నేని
ల్లా అన్నానని తమరు మనస్సలో నుంచుకొనవద్దు.

రుక్మి—నా కెంతమాత్రం కోపంలేదు. సంగతి చెప్పడంవల్ల
నాకెంతో మేలుచేసినారు. ఇంక మీరు వెళ్లండి.

సుంద—చిత్తము (అని వెళ్ళుచున్నది.)

రుక్మి—(తనలో) అబ్బబ్బ! ఈయనతో నేను వేగలేకుండా వు
న్నాను. ఈయనకిప్పటికి నల్లభైసంవత్సరములు దాటినవి. యాభైయే
భృసమీపించుచున్నది. ఇప్పటికి పాడుబుద్ధివదలలేదు. ఈయనచిన్నతన
పుచ్చేష్టులు తలుచుకొంటే నాకెంతో సిగ్గుగుచున్నది. చీవాట్లు పెడుదా
మంటే మొండితన మిస్తుందేమోయని భయంగావున్నది. మెత్తమెత్త
గా మిక్కిలి చమత్కారంగా మందలించవలెగాని మోటతనంగా
మందలించగూడదు. అయినా గంగినిబిలిచి సంగతేమిటో కనుగొం
టాను. (నక్కొక్కరినీ గంగిని బిలిచి తేలుచేస్తున్నాను?)

గంగి—(ప్రవేశించి) అమ్మా ! యెందుకండి. అంటుతోమడాని కెల్లావున్నాను.

రుక్మి—ఓసీ ! పంతులుగారికి సీమీద దయ యెక్కువైనట్లు వుంది.

గంగి—అదేం టమ్మా ఆలాగంటారు ?

రుక్మి—కాదులే! సీమొగము చూస్తే నాకాలాగు తోస్తోంది. పంతులుగారు సీతో తరుచు గుసగుస లాడుచున్నారు. సీకథంతా నా కు తెలిసిందిలే.

గంగి—ఏమున్నదండి నాకథ తెలిసేటందుకు. పంతులుగారు నాతో యెప్పుడు గుసగుస లాడ లేదండి.

రుక్మి—లేదంటే పోతుందా ! సుందరమ్మవచ్చి నాతో సీగుట్టు మీపంతులుగారిగుట్టు బయటపెట్టింది. పంతులుగారు కాసులవేరిస్తారని సుందరమ్మతో చెప్పినావటకాదూ ! అబ్బో ! కొత్తప్రద్యోగం సంపాదించినావే సీవు తారుపుకత్తెవైనావుకాబోలు ! దాసీపనిలో సీకంతగా డబ్బు దొరకలేదు గాని కొత్తప్రద్యోగంలో డబ్బు దొరుకుతుందిలే.

గంగి—అమ్మగారమ్మగారు, లేదండి లేదండి నే నెరగనండి.

రుక్మి—యెరగవా; సరే! సుందరమ్మపెనిమిటి యీసంగతివిన్నాడులే నిన్ను చెప్పుడెబ్బలు కొట్టి యిడ్డించదలచుకొన్నాడు. అప్పుడు పంతులుగారు అడ్డమొస్తారో యెవరడ్డమువస్తారో చూస్తుగాని.

గంగి—అమ్మగారు ! రక్షించండి రక్షించండి. బుద్ధి నేరక తెలి వితక్కువపని చేశానండి.

రుక్మి—సరే! ఆదారిన రా ! బాగున్నది. జరిగినపని నేమిటో చెప్పసీకు ప్రహసనము లేకుండ చేస్తాను.

గంగి—అమ్మా ! అబద్ధం చెప్పును. నిజం మనియిశేస్తావినండి నిన్న మద్దినామి శేషం చేశాను చేసుకుంటానుంటే అమ్మగారు నాకాకికొ

చ్చి రూపాయ నాచేతిలో పెట్టి “గంగీ! నేనొకమాట చెప్తాను వోరి
తో చెప్పవుగదా,, అన్నారు. పేదముండాదాన్నిగనుక రూపాయకా
శపడి యెవరితో జెప్పనుబాబయ్యాఅన్నాను “ఓసీ! మనింటికి పేరం
టకానికి వచ్చేనుందరమ్మగారిని నేను పిలిచినానని పిలు. కానులుపేరి
స్తా”నని అయ్యగారన్నారు. చిత్తం బాబయ్యా అని నేనెల్లి ఆయమ్మ
గారితో జెప్పాను. చెప్పగానే ఆయమ్మ కళ్ళెట్టజేసి దుమ్మెత్తి పోసింది.
నేను దడిసి పారిపోయొచ్చాను.

రుక్మి—ఈమాట పంతులుగారితో జెప్పావా ?

గంగి—చెప్పలేదు. అయ్యగారు నాకింకా కాపడలేదు.

రుక్మి—సరే! నేను చెప్పినట్టు వింటావా ?

గంగి—వింటానండి.

రుక్మి—ఇక ముందెప్పుడు యీలాంటిపనులు చేయకు. బుద్ధి
తెచ్చుకో. నేనొక రహస్యము చెప్తారు, (అని చెవిలో రహస్యము
చెప్పును)

గంగి—అలాగే చేస్తానండమ్మ. ఈమాట తప్పితే చెప్పతో
గొట్టండి. బుద్ధి గడ్డితిని కానివని చేశాను.

రుక్మి—అదిగో, పంతులుగారొస్తున్నారు. నేను లోపల పనిచే
సికొనుటకు వెళ్ళుతున్నాను.

(అప్పుడు మదనగోపాలరావుపంతులుగారు ప్రవేశించుచున్నారు.)

మదన—(తనలో) గంగి తెలివిగలముండ. ఎటువంటివాళ్ళనై
నా టోపీ పెట్టగలదు. అది కార్యసాధనం చేసేప్రంటుంది. దీని యెఱు
కలకలలాడుతోంది. అందుచేత తప్పకుండా కార్య మయ్యేప్రంటుంది.

(అని గంగిని చేతితో రమ్మని సంజ్ఞ చేయును.)

గంగి—(నవ్వుచు వెళ్లి) ఎందుకుండి బాబయ్యా !

మదన—గట్టిగా మాటలాడకే మీ అమ్మగారు వింటారు.

గంగి—అమ్మగారు లోపల మడిగట్టుకొని పని చేసుకుంటున్నారండీ. బయంలేదు.

మద:—సరే, సుందరమ్మ కనపడిందా ?

గంగి—కనపడిందండీ.

మద:—నే చెప్పమన్నమాట చెప్పావా ?

గంగి—చెప్పానండీ.

మద:—ఏమన్నది. కోపపడలేదుగదా ?

గంగి—కోపపడలేదండీ, సరేన్నదండీ.

మద:—నిజంగానె నిజంగానె సరేలన్నదా, అవును మూడు వందలరూపాయల కాసులపే రొస్తూంటే చేదాయేమి. అందులో నీవు వెళ్ళితే కార్యము చెడిపోతుందా ? బాగుంది అయితే యెప్పుడొస్తానన్నది ?

గంగి—తమరు కాసులపే రెప్పుడు సిద్ధంచేస్తే అప్పుడు.

మద:—కాసులపే రెంతసేపు, కంసాలిశీతన్నదగ్గర కాసులపే రొకటి అమ్మకమునకు సిద్ధముగానున్నది. అది కొని పట్టుకొస్తాను. ఈ వేళ రాత్రికే రమ్మని చెప్పి. రాత్రి పదిగంటలైనతరువాత మనయింటివెనుక తోటలోనున్న బంగళాలోనికి తీసికొనిరా.

గంగి—చిత్తము. కాసులపేరుమాత్రం రాత్రి జేబులో వేసికొని తీసుకురండి.

మద:—సరే నీవు వెళ్ళి. ఇదిగో ఈరూపాయకూడా తీసికో. రేపుడదయం యింకా రెండురూపాయ లిస్తాను.

గంగి—మీయనుగ్రహము బాబయ్య !

(అని నిష్క్రమించుచున్నది)

మద:—(తనలో) నాచిరకాలమనోరథము నెఱవేరినది. ఇప్పుడే కాసులపేరు కొని పట్టుకొస్తాను. (అని లోపలికి వెళ్ళి) ఏజే.

స్తున్నావు ఇల్లారా, నాకీరాత్రి పెందరాళే వంటచెయ్యాలి, ఎనిమిది గంటలకు భోజనంచేసి వెళ్లిపోవాలి. పనుందినాకు.

రుక్మి—ఎక్కడికి వెళ్ళుతారు?

మద—చీ! నోరుముయ్యి పనున్నది వెళ్ళవలెనంటే యెక్కడికి వెళ్ళుతారని అడుగుతావా? ఎప్పుడువస్తుంది నీకు జ్ఞానము, నలభై యేళ్ళు నెత్తిమీదకొచ్చాయి నీకు. యప్పటికింకా బుద్ధితేదు నీకు ఎక్కడికని అడుగుతావా? అడుగగూడదన్నమాట చిన్నపిల్లకుగూడ తెలుసునే. ఇంత బుద్ధిమాలినదాన వన్నమాట యెఱుగను. మగ వాళ్ళకు నూరుపను లుంటవి,

రుక్మి—ఓనాను, పొరబాటే చేశాను, అడుగగూడదు. బుద్ధి తక్కువవాళ్ళకు వయస్సుతో పనేమున్నది. బుద్ధిమాలినపనులు చేసేవాళ్ళకు నలభైయేళ్ళున్నా వక్కటే యాభైయేళ్ళున్నా వక్కటే. సరే. యెనిమిదిగంటల లోపుగానే వంటచేస్తాను, వెనుక మీరు దుద్దులజత వకటి మంచిదుంటే తెమ్మని మరాబు పేరిశెట్టితో చెప్పినారు. మంచిజతవొకటి అమ్మకమునకు వచ్చినదని చెప్పాడు మీరు నాకది కొంటారా?

మద—సింగినాదం జీలకఱ్ఱకొంటాను. చేతిలోడబ్బులేక నేను చిక్కుపడుతుంటే నీకు దుద్దులజతలు తోడాలు జతలు కావాలేమి?

రుక్మి—డబ్బులేకేమి? నిన్ననేగాదూ బోడసకుఱ్ఱతోటతాలూకు వెయ్యిరూపాయిలొచ్చింది.

మద—అదింకా వుందనుకున్నావా యేమిటి? ఇవ్వవలసిన వాళ్ళకప్పుడే యిచ్చివేసినాను.

రుక్మి—మనకే వొకరియ్యవలెనుగాని వొకరికి మన మియ్యన క్కరలేదు.

మదః — అట్టే అధికప్రసంగాలు చేయక వెళ్లి వంటచేసికో.
అడుదానికి చనువెయ్యకూడదని యిందుకే అన్నారుపెద్దలు. నీకంతకంతకు పెంకితనము ముదిరిపోతున్నది. తగినట్టు బుద్ధిచెప్పవలె నొకసారి.

గుక్మి—బుద్ధిలేకనే యీలాగున్నాను. (అని వెళ్లిపోవును.)

మదః—ఓసీగంగీ! నేను తలంటిపోసికోవాలి. నీళ్ళుపెట్టు. మంగలిమూచిగాడిని పిలిచికోనిరా !

గంగి—చిత్తము బాబయ్య.

(అని నిష్క్రమించును.)

రంగము 2.

[చావడిలో కుక్మిమీఁదఁ గూర్చుండి మదనగోపాలరావు

[ప్రవేశించు చున్నాఁడు.]

మదనః—(తనలో) అబ్బబ్బ ! ఈదిక్కుమాలిన గడియారం యెంతసేపటికి పదికొట్టదేమి! యిప్పుడెన్నిగంటలయినదో? ఓహో! యెనిమిదిన్నరైంది. పదిగంటలైనతర్వాతకదా సుందరమ్మ సంతాననికబురంపినది. ఇంకా గంటన్నరసేపు కూర్చోవాలి కాఁబోలు. అబ్బ ! నిమిష మొకయుగములాగున్నది. ఈగంటనరకాల మేలా గడువగలను. పోనీ నిద్రపోదునా? నిద్రపట్టనేవట్టదు. పట్టినా సమయానికి మెలకువరాదు. అందుచేత నిద్రపోవుటకు శ్మయత్నముచేయనేకూడదు. పోనీ చదువుకుందునా! మనస్సెప్పుస్తకంమీఁది కెళ్ళడంలేదు. పోనీ యేదైనా పాట పాడుకుంటాను. “తత్తరకుడనేల తాళుతాళురసామి” (అని పాడుచుండును.)

(అప్పుడు గంగి ప్రవేశించుచున్నది.)

మదన—గంగీ ! యిప్పుడు తొమ్మిది గంటలైనది, ఈపాటికి

నీవు వెళ్లి ఆవిడను తీసికొనిరా ?

గంగి—ఇప్పు డప్పుడే కాదండి! వారింట్లో యీపాటికి భోజనాలేకావు.

మదన—కాసుల పేరు కొంతెచ్చినానని చెప్పునుమా. తేలేదనుకొని రాకపోవునేమో !

గంగి—అలాగే చెప్తానండి ! ఆబిడ పదిగంటలు దాటితే కాని రాదు. అందాక తమరిక్కడే కూర్చోండి. నేనొచ్చి మిమ్మల్ని తీసికెత్తాను, నేను పిలువడేమాత్రము మీరు తొందరపడిరాకండి.

మదన—సరే ! నేను తొందరపడిరాను. ఇక్కడ మేలుకొని యేదోపాడకుంటూ కూర్చుంటాను. ఏతే మీయిమ్మగారేంచేస్తుంది.

గంగి—ఇప్పుడే పనియింది. తాంబూలము వేసికొంటున్నారు.

మదన—త్వరగా పడుకో మని చెప్పు.

గంగి—పంతులుగారు పనున్నది యెక్కడికో వెళ్లవలె భోజనంచేసి వెళ్లతా నన్నారు. వెళ్లలేదే మని అమ్మగారన్నారు.

మదన—తీరా భోజనముచేసినతర్వాత నేనెవరిదగ్గరకు వెళ్లాలనుకున్నానో ఆయన పూర్ణోలేరు. అందుచేత వెళ్లనక్కరలేకపోయింది. అయితే ఆబి డేమైనా అనుమానపడుతుందా యేమి? నేనుతలంటుకోవడం, భోజనంచేయడంవల్ల ఆబిడ శేడైనా సందేహం తోస్తుందా యేమిటి ?

గంగి—అమ్మగారికి సందేహ మేమిటోచలేదుకానండి. దుద్దుల జత చేయించారు కారని కోపంగా వుండండి.

మదన—దుద్దులజత కేమి యెప్పుడో వకప్పుడు చేయిస్తాను.

గంగి—నుందరమ్మగారికంటే నూడువందల గూపాయల కాసుల పేరు కొన్నారు. అమ్మగారికంటే నూరుగూపాయలు మీకాడలేక పోయినవి. ఇదిబాగుందా ?

మదన—అమాట కేమిలే. నీవువెళ్లి ఆపని చూడు !

రంగము 8.

తోటలో బంగాళా.

[అప్పుడు మంచముమీద పండుకొని యొక స్త్రీయు గంగియు
ప్రవేశించుచున్నారు.]

స్త్రీ—ఓసి గంగి! పదిగంటలు దాటిపోయిందే! పాపము పం
తులుగారు నిద్దురపోకుండా మేలుకొన్నారాగాబోలు. త్వరగా వెళ్లితీసు
కొనిరా ?

గంగి—పంతులుగారిమీద మీకు జాలి యెక్కువగావుండే.

స్త్రీ—ఏడ్చినావులే. వెళ్లితీసుకొని రా.

గంగి—యిదిగో యెల్తావున్నాను. (అని కొంతమూసవెళ్లి)
వొనరావచ్చేవారు !

(మదనగోపాలరావు ప్రవేశించుచున్నాడు.)

మదన—నేను గోపాలరావును ఎవరు వారు ?

గంగి—నేను బాబయ్య ! గంగిని. తమరే వస్తున్నారా ?

మదన—ఓ వెంతసేపటికి వచ్చావు కావని నేనే బయలుదేరి
వచ్చాను. ఆబిడవచ్చిందా ?

గంగి—వచ్చిందండి! కానుకపేరు తెచ్చారా అని మాటిమాటి
కడుగుతుందండి !

మదన—కొన్నానని చెప్పక పోయినావా ?

గంగి—సెప్పానండి ! ఆరికి నామాట నమ్మకమా.

మదన—తెచ్చానని యిప్పుడు చెప్పు.

గంగి—యిదిగో యెల్లినస్తాను. (అని లోనకు వెళ్లుచున్నది.)

మదన—(లోపల బ్రవేశించి) గంగి ! దీపములేకుండా చేశా
వటే. ఇంటికివెళ్లి దీపము పట్టుకురా.

గంగి—దీపము పెట్టితే అమ్మగా రనుమానపడి ఖోటలో దీప మెండ కున్నదని అడుగుతారు. అందుచేత పెట్టలేదు. తమరు తెమ్మంటు తెస్తాను.

మదన—తీసికొనిరావే. చీకటింటో మొకం కనపడకుండా సరస మేమిటి? ఏది యెక్కడంది నుందరమ్మ!

గంగి—దచ్చినవుగోడదగ్గర మంచముందండి ఆమంచముమీద తొంగున్నారు.

మదన—నుందరమ్మా! నుందరమ్మా!

స్త్రీ—(తనలో) నేను పలుకక యాయనను కొంతనే పాడించెదను.

మదన—పలుకదేమే.

గంగి—కొత్తగనుక సిగ్గండి!

మద—(మంచముగగ్గఱగా వెళ్లబోయి స్తంభముమీద పడి) అబ్బబ్బ! మొఖము బద్దలైంది, దిక్కుమాలినముండా! దీపము తెమ్మంటే తెచ్చావుకావు. అప్పుడే యుసిరిక కాయంతబాప్పి కట్టింది.

స్త్రీ—(తనలో) ఈలాటివి రెండుమూడుబాప్పిలు కట్టితే కాని యీబాడ్యము వదలదు.

గంగి—కొంచెము నున్నం బెల్లం తీసక రానాండి పట్టేనుకొనేందుకు.

మద—ఏచ్చినట్టేవుంది నీసలహా. పట్టువేసికొనియింటికివెళ్లగా నే ఆవిడగారనుమానపడి బాధ పెట్టేందుగా? అసలే శంఖణీముండా నా పెల్లాము. ఆసలిస్తే ప్రేవులు లెక్కపెడుతుంది.

స్త్రీ—(తనలో) పెండ్లాము శంఖణీముండా, యీలాటిపనులు చేసే మహానుభావుడు పెద్దమనిషి కాబోలు! సోనీ, పెల్లామువేరు చెప్పే యీమాత్రము భయముంటే చాలు.

గంగి—అమ్మగారు దగ్గఱలేరుకదాయని మీయిష్ట మొచ్చినట్లు తిడుతున్నారా!

మద.—నేను తిట్టానా? అది పెంకిభడవలలో మొదటిరకం.

గంగి—సరే నొప్పి కొంచెం సద్దుకున్నదాండి. నెత్తురు రాలేదుకదాండి.

మద.—నెత్తురు రాలేదు, నొప్పి కొంచెం సద్దుకున్నది. ఏదీ మంచము.

గంగి—తిన్నగా వెళ్ళండి

మద:—(వెళ్ళి) అబ్బ! మంచముకోడు మోకాలికి తగిలించే. నీయమ్మ కడుపుకాల. దీపం తెమ్మంటే తేవేమి?

గంగి—తిట్టకండి తెస్తాను.

స్త్రీ—(తనలో) ఇక్కడికి రెండుబాప్పిలు కట్టినవి.

గంగి.—కొంచెము తమాయించుకొని మంచంమీద కూకొని పిలవండి.

మద.—నొప్పి తమాయించింది. కూచున్నాను మంచంమీద. సుందరమ్మా! సుందరమ్మా! పలుక వేమి?

గంగి—నిద్రపట్టిం దేమోనండి.

మద:—అయితే మళ్ళీపిలుస్తాను సుందరమ్మా! (అనిమీర చేయివైచి లేపును) ఇదేమిట సుందరమ్మ సన్నంగా వుంటుందిగదా! చెయ్యి లావుగావున్నదేమి?

గంగి—తమకు దూరంనుంచి చూచి సన్నంగా వున్నదనుకొన్నారుగాని ఆబిడా లానేనండి.

మద:—ఏమిటే లా వంటావు?

గంగి—మీకు తెలియదండి! లావేనండి!

మద:—సుందరమ్మా! యితలో నిద్రపట్టిందా?

గంగి—విదకా దేమోనండి! బెట్టుసరేము.

మద:— బెట్టుసరెందుకు? చల్లకుచచ్చి ముంత దాచవచ్చునా?

గంగి—కాసులపేరు చేతిగో పడిందికాదని బెట్టుసరి.

సమయం దాటిపోతే తర్వాత మిరిస్తారో యివ్వరో.

మద:—ఇదా నీసందేహము. నేనేమిమాటబట్టమనిపి నను
కొన్నావామేమి! ఇదిగో కాసులపేరు. ఇదిఅరకాసులపేరు నలభై అర
కాసులున్నాయి. మూడువందల యాభై రూపాయలు కిమ్మతు. ఇదిగో!
గూకాసులపేరువేసికో! (అని చేతికిచ్చును)

స్త్రీ—(తనలో) ఎంతదక్కితే అంతేలాభం. (అని పుచ్చికొని
మెడలో వైచుకొనును)

మద:—నుందరమ్మా! బాగున్నదా కాసులపేరు?

స్త్రీ—ఊ!

మద:—ముందు నెలలో కంటే చేయించిపెడతాను. అపై
నెలలో తోడగొలుసులు చేయిస్తాను.

స్త్రీ—(తనలో) అబ్బ! నుందరమ్మంటే యీయనకు శరీరం
పరవశమైపోతూంది. కొంపంతా దోచిపెట్టేట్టు కనబడుతున్నాడు.

మద:—ఇప్పటికై నా మనసిచ్చి మాట్లాడవేమి? సిగ్గా బెట్టు
సరా భయమా మేమిటి?

గంగి—భయమే నండి. అమ్మగారంటే ఆబిడకు గడగడ. అమ్మ
గారి కీసంగతేలాగైనా తెలుస్తుండేమో అని, తెలిస్తే పూజోపుండనీ
యకుండా కొడుతుందని యోగో అంత భయపడుతున్నా రండి.

మద:—ఏలా తెలుస్తుంది మీఅమ్మగారికి? నే జెప్పనుకదా!
నాగొంతుకకు నే వురేసుకొంటానామేమిటి? నుందరమ్మనెళ్ళి చెప్పు
కోదుగదా! అంతవిరుద్ధం లోకంలో వుంటుందా? ఇకెటువచ్చినా నీవు
చెప్పాలి నోట్లో నూపుగింజ దాగనిముండవు. అంతేనా నుందరమ్మా!

స్త్రీ.— ఊ!!

మద:— ఇది బయలుపడిందంటే నీవే బయలుపెట్టావన్న మాట. ఇది మీయమ్మగారితోగాని, మఠావరితోగాని అన్నావంటే నిన్ను చీమలచింతకు గట్టించి చిట్లనారకమ్మచీటినట్లు చీటి నీకొప్పు గొటిగించి యీవూరునుంచి సాగతోలేస్తాను.

గంగి—అమ్మనాయనో! నేనెందుకు బయలు పెడతానండీ! తమ అనుగ్రహం వుంటే రూపాయలిస్తారు. చీరలిస్తారు. యెన్నోయి దాల వీడముండాదాన్ని నన్ను కనిపెడతారు. యియన్నీ చెడగొట్టు కొంటానా! నాకూట్లో నేనే మన్నేసుకుంటానా?

మద:— చెప్పకుండాదాచి యీలాగే నుందరమ్మను తీసుకొస్తూ పోతున్నావంటే సాలు కేలాగై నా పాతికరూపాయలసొమ్ము నీకు ముట్ట చెస్తాను.

గంగి—చిత్తముగొబయ్య! ఆలాగే వుంటాను.

మద:— అయితే యింక మీయమ్మగారివల్ల భయమే అక్కట లేదు. ఒకవేళ అనుమానపడి మీయమ్మగారు నుందరమ్మ నేమన్నా అంటుందనుకో, అంటే తక్షణం నాతో చెప్పండి.

గంగి—చెప్పితే యేం జేస్తార?

మద:— ఏంజేస్తానా, నాకోపము నీ వెరుగుదువుకదా! వీవు బద్దలకొట్టేస్తాను. నగలన్నీ లాక్కొంటాను. తలవెందులకల పెడవలా గున యింట్లోమూల కూర్చోపెడతాను. లేదా, పుట్టనింటికితోలేస్తాను, నాకుకానివాళ్ళునాకు లేనివాళ్ళే.

స్త్రీ—(తనలో) ఆహా! యేమిసాహసము. ఏమిపౌరుషము. ఇవతలవాళ్ళే అంతచాతగానివాళ్ళు కాబోలు.

గంగి—తనతోపాటు మఠావరిగారును వెలుగుదురు.

మద—నేను దాన్ని వదలివేసేసి కావలిస్తే మళ్ళీ వెళ్లాడుతాను. అది కట్టబొగరుతోతన్నమాట నాకు తెలుసును. దానిగర్వముచేతనే సనీలాగున పైవాళ్ళి స్నేహము చేస్తున్నాను. అది గయ్యాళిగం పయై ఉన్నగోడు చెడగొట్టుకుంటూంది. అందుకే దాని కీమధ్య నేను నగలు చేయించడం మూనివేశాను. ఇంకా నీకుభయమెందుకు?

గంగి—ఈపర్యాయము భయపడ నక్కట లేదమ్మా.

మద:—నుందరమ్మ! విన్నావా నాప్రతిజ్ఞ.

స్త్రీ—ఊ!

మద:—లేచి కూర్చో !

గంగి—అబ్బిడ కింకాక్క అనుమాన మున్నదండీ.

మద:—అదేమిటో చెప్పు! ఉన్న అనుమానాలన్నీ యిప్పుడే తీర్చికోవాలి.

గంగి—రెండు నెల్లో మూడు నెల్లో స్నేహితముచేసి వదలివేస్తారేమో, రెండవిధాలా చెబేపోయినదాన్నే అప్రదాను. శాశ్వతంగా వుంటూో లేదో తెలిసికోవాలని అబ్బిడకుందండీ.

మద:—అలాగున తెగేసిచెప్పురాదూ అభిప్రాయమేమిటో. నేను స్నేహించేస్తే యావజ్జీవము చేసేవాడనేకాని రెండు నెలలు మూడు నెలలు చేసేవాడను గాను. నామాటంటే వేదాక్షరం. నేను నీకోసం చిరకాలాన్నుంచి తపస్సు ధారపోస్తున్నాను. నిజంగా అన్నం తినడంలేదు. నీకు తాగడం లేదు. నిద్రపోవడంలేదు. కచ్చేరీపనితోచడం లేదు. నుందరమ్మంటే రంభ ఊర్వశీ మేనకల మించింది.

గంగి—అంత అన్నం దినకుండా నిద్ర పోకుండా వుండడమెందుకండీ! నుందరమ్మగాను మాలమ్మగారికంటె యెక్కువ చక్కనివారా యేమిటి?

మద:— సూయమ్మగారా! దా సీదానవగుటచేత కేనిపోనిదురభి
మానం పెట్టుకొని పూసుకొని వస్తున్నావు. మీయమ్మగారికి చక్కద
నంకూడానా? ఆబిడకూచక్కదనానికీ నూరా మడదూరం. చిన్నతనంలో
నేనెఱుగనపుడు నాకొక్క మద్దిరోలు తీసికొచ్చి కట్టిపెట్టినారు.
మెంటాలమ్మలాగు వొడ్డు పొడుగుంటేసరా ! అందఁచందం అక్కఱ
లేదూ, ఆమొఖించూస్తేనే అసహ్యం నాకు. పగలు చూస్తే రాత్రి
కల్లోకి వస్తూంటుంది. పేడబొమ్మకు తగిలించినట్లు యిన్నినగలు తగిలిం
చుకోగానే సరా? సుందరమ్మనిలు చున్నచోట నిలుచునేందుకై నా
పనికిరాదు. సుందరమ్మ బంగారపుబొమ్మ. అందానికిదోడు గుణాలు
కూడ దిక్కుమాలినవికదా. దాన్ని చూస్తే అంతకంతకు నాకు డోకొ
స్తుంది. నేను యింతకూ మంచివాడనుకనుక ఆచార్యాగ్యుర లిత్తో
యింతవఱకు కాలక్షేపం చేసుకొస్తున్నాను. మరొకడైతే యీపాటికి
దాన్ని లేవగొట్టి యింకొక దాన్ని పెళ్ళిచేసికొని యుండను.

గంగి— ఈమాటలు మామ్మగారు వింటే యేమనుకొంటుందో?

మద:— మీఅమ్మగారు వింటుండగానే అంటాను. నాకేం
భయమైందాయేమి? అట్టే వెంకితనం చేసిందంటే నెలకు నాలుగు
రూపాయలు మనవర్తి యిచ్చి సాగనంపుతాను. సందేహాలు తీరిపోయి
నవా నీవి?

గంగి— అన్నీ తీరిపోయినాయండి !

మద:— గంగీ ! దీపం తీసుకురావే. కాసులపేరు వేసుకుంటే
సుందరమ్మ మొగ మెంత కలకలలాడుతుందో చూస్తాను.

గంగి— యిప్పుడే పట్టుకొస్తా నుండండి. (అని వెళ్ళుచున్నది.)

మద:— సుందరమ్మా ! నీవెంతపిరికిదానవు. మాయాబిడ
నిన్నేదో చేస్తుందని పిరికితనం పెట్టుకొన్నావా? అలాంటిభయ మేమి
పడకు. నేనుండగా నీ కం భయములేదు. నీవే నా భార్యవు. నేనే నీభ

ర్షను. కావలిస్తే చేతిలో చేయివేస్తాను. ఏదీ నీచెయ్యి యిల్లాయ్యి.
(అని చేతిలో చేయి వైచును) నీవేదో యుత్తరీయం కప్పుకొని పడు
కున్నావేమి. చలిగానున్నదా?

(అప్పుడు గంగి దీపము పట్టుకొని ప్రవేశించును.)

మదః—ఏమే మీ యమ్మగారు నిద్రపోతున్నారా?

గంగి—బాగా గుఱ్ఱుపట్టి నిద్రపోతున్నారండి !

మదః—ఈబిడ మునుకు బిగతన్ని పడుకొన్న దేమే?

గంగి—యేమోనండి.

మదః—సుందరమ్మా! మనుగతీయి (అని యుత్తరీయము
లాగును.)

స్త్రీ—(లేచి కూర్చుండును.)

మదః—(తుళ్ళిపడి మంచముమీదనుండి లేచి క్రిందనిలువ
బడి తొట్రుపాటునో) గంగీ! గంగీ! యిదేమిట?

గంగి—నేనెఱుంగనండి బాబూ!

రుక్మి—ఇదేమిటని కంగారు పడకండి. పాపము మీకు ప్రాణ
ములో ప్రాణము సుందరమ్మ రాలేదు. కట్టుపొగరుబోతు, మెంటా
లమ్మ, తుంటరి, మద్దిగోలు, అయిన రుక్మిణి బాయమ్మ మీయెదుట
పుండవలసి వచ్చింది. పుట్టింటికి పంపినాసరే, నెలకు నాలుగురూపా
యలు మనవర్తి యిచ్చినాసరే, వీపు బద్దలు కొట్టినాసరే, మీచిత్తము
వచ్చినట్లు చేయండి! పాపము; పగలు చూస్తే రాత్రీ కలలోకి వచ్చే
భార్య విరగడై పోయింది కాదుకాబోలు.

మదః—చూడూ! నావల్ల బుద్ధిపొరబాటొచ్చింది. నన్ను నలు
గురిలో అల్లరి చేయవద్దు. నాపాపు కాపాడవలె.

రుక్మి—సుందరమ్మను రాకుండాజేసినందుకు నన్ను మీరు
క్షమింపవలె. మమ్మల్ని క్షమించడానికి నీ సరిదాన్ని. మీరు మగ

వాళ్ళు. సర్వాధికారులు భార్యను చావగొట్టగలరు. పదలివేసి తిరిగి పెళ్ళాడగలరు. మనవర్తి యియ్యగలరు. పనికిమాలిన ఆడవాన్ని నే నెంతవాన్ని.

మద:—ఈగంగిముండ నాకొంపవీసింది. అయిందేమిటో అయింది. గతం నాస్తి. కాసులుపేరు నీకే దక్కిందికదా! సొమ్ముసొమ్ము లోవుంది.

రుక్మి—మొండివాళ్ళో జవాబెవరు చెప్పగలరు? గంగీ! రావే నెళ్ళునాము.

(అని పోవుచున్నారు.)

మద:—నేనుకూడా వస్తానుండండి! అమ్మ! యెంతపని చేసినా రురా? ఆడవాళ్ళిద్దటూ కలిసి నాకు చక్కగా బుద్ధి చెప్పినారు.

(అని నిష్క్రమించును.)

—o—o—o—

గయ్యాలి గంగమ్మ ప్రహసనము

రంగము 1.

(అప్పుడు శోభనాద్రియు, జగన్నాథమున్ను ప్రవేశించుచున్నారు.)

శోభ—ఎంతకాల మయినదోయి నిన్ను జూచి! నిజముగా నాప్రాణములు లేచివచ్చినవంటే నమ్ము, ఈరోజున నాకు పండుగగా ఉన్నది. నీవు మాయంట మూలదినము లయినా ఉంటేనేగాని మీరు లేదు. మనమిద్దరము కలుసుకొని పదిసంవత్సరము లయినది. నాకు పుష్కరాలకు కోటిలింగాలద్గిర కలుసుకొని ఒక అరగశియసేపు మాట్లాడి విడిపోయినాము. రౌపమూలదినము మనము కలిసియుండి

చిన్నప్పటి గొడనలు చెప్పకొని కులాసాగా కాలము గడుపుదామని నాకున్నది. అద్వితీయ సమకూరినది.

జగ—నిజముగా నాకుకూడా అలాగేయున్నది. ఎన్నిసార్లు రావలె ననుకున్నా తీరుబడి లేదు. ఎప్పటికప్పుడే యేదోయొకపని. సంసారములో బద్ధతరువాత గీజగీజ తన్నుకొని కాలక్షేపము చేయవలసినదేకాని తీరుబడి యుండదు. పైగా మునుపటిరోజులు మునుపటి స్థితులుకావు.

శోభ—సరే! దైవానుగ్రహమువల్ల మనయిద్దరి సంకల్పము నేటి కీడేరినది. అయితే నీ వేమిపనిమీఁద వచ్చావు?

జగ—మా పెద్దమ్మాయికి వివాహసంబంధము వెతకడముకోస ముచ్చాను. మీ గ్రామములో ఎవరోపిల్లవాడున్నాడని తెలిసినది. ఆపిల్లవాడిని చూచిపో నామని అతని స్థితిగతు లేమో కనుక్కొందామని వచ్చాను. ఈరోజులలో మనము వివాహములు చేయలేమోయి! కట్నాలు పెరిగిపోయినాయి. ఒక్క వివాహముతోనే కొంప గుండమై పోతుంది. పిల్లలు లేనివాళ్ళే అదృష్టవంతులు.

శోభ—పిల్లలు లేనందుకు నేను దుఃఖపడుచుంటే ఉన్నందుకు నీవు దుఃఖపడుచున్నావు. బాగున్నదిలే.

జగ—ఏమి చేయనయ్యా! పిల్లలను చూచిచూచి యిల్లువాకిలి లేని నిర్భాగ్యుల కియ్యలేము. కొంచె మాస్థియున్నవాడి కియ్యవలె నంటే వాడు కొండెక్కి కూర్చుంటున్నాడు. తలదండ్రులకు బాధ యింతా అంతా కాదు.

శోభ—సరే. సంబంధము విషయమై భోజనమైన తరువాత మాట్లాడుదాము. ఇప్పుడే బజారుకు వెళ్లి వస్తాను.

జగ—సరే. త్వరగా రా! (అని చావడిలో కూర్చుండును.)

శోభ—ఒసే! ఏమిచేస్తున్నావే?

(అప్పుడు గంగమ్మ ప్రవేశించుచున్నది.)

గంగమ్మ—ఇదిగో! ఇప్పుడే లేచాను. ఇల్లలుక్కుంటున్నాను.

శోభ—నాలుగుగడియలు ప్రాదైక్కింది. ఇప్పుడు లేవడమేమిటి, ఇల్లలుక్కోవడమేమిటి.

గంగ—మా బాగుంది. నేను మీకుమల్ల తెల్లవారుజామునే లేవలేను. నాకు పెందలాడే మెలకువరాదు. ఒకవేళ బలవంతాన పెందలాడే లేచినా నావొళ్ళు బారకింపుగా వుంటుంది. ఆనోజంతా తలనొప్పి వస్తుంది. ఒంటికత్తెను. చాకిరి చేయలేక చస్తున్నాను. వైగా దిక్కుమాలినవాళ్ళు చుట్టాలు, పక్కాలు. వాళ్ళసొమ్మంతా దాచబెట్టినట్లు వస్తారు తినడానికి! మీరు డబ్బు తేగలరేమో కాని నేను చాకిరి చేయలేనునుండి!

శోభ—సరే సరే, గట్టిగా అరవకు. ఈరోజున నాన్నేహితుడొకాయనవచ్చాడు. అతడు నాకు ప్రాణన్నేహితుడు. అతడు నేను చిన్నప్పుడొక మంచముమీద పండుకున్నాము ఒక కంచములో తిన్నాము. అతనిని చూచి పడే శృయినది. అతడు చాలా స్థితిపరుడు. మనము వెయ్యివిధాల ప్రార్థించినా వచ్చేవాడుకాదు. రాక రాక వచ్చినందుకు అతనిని మనము చాలా గౌరవము చేసి పంపాలి.

గంగ—ఏమిగౌరవము చేయవలెనంటారు! పొద్దున్నే లేవగానే దిక్కుమాలినపిల్లి నా కెదురుగుండావచ్చింది. అప్పుడే అనుకున్నాను. నాకేదో యీవాళ కష్టముందని. అనుకొన్నట్లే జరిగినది.

శోభ—నీ కేమికష్టముంది. ఈపూటకు మామూలుగానే వంట చెయ్యి. రాతి కేదయినా పిండివంట చేయము. ఏమిపిండివంట చేస్తే బాగా వుంటుంది?

గంగ—ఏమో-ఏమిచేస్తే బాగుంటుందో మీరే ఆలోచించుకోండి. నేను పిండివంట చేయలేను. నాకీవేళ తల పొయిగానున్నది.

శోభ — సరే పోనీ మామూలువంట చేయి. రాత్రికి మాబం గారమ్మను తీసికొనివచ్చి పిండివంటచేయిస్తాను. నాపినతల్లికూతురైనందుకు నా కీమాత్రము సాయము చేయకపోదు. ఇతడు మూడురోజులుంటాడు. ఈ మూడురోజులు నీమామూలు కోసము, చిరాకు మాని కొంచెము మెల్లిగా మాట్లాడి అతనిని గౌరవము చేసి నాకుమాట దక్కించు. ఉత్తప్పుడెన్ననుకొన్న బాధలేదు. కొత్తవాళ్ళువచ్చినప్పుడు కొంచెము జాగ్రత్తగా వుండాలి.

గంగ — నాకెందుకు. నేను నోరెత్తను. చచ్చినపీనుగులా గుంటాను. నేను బ్రతికుండడమే మీకు బాధలాగుంది. ఆదేముడికి నా మీద దయ రాలేదు.

శోభ — సన్నేమన్నానని నీవు విసుక్కుంటావు. నీకెప్పటికీ తెలివి రాలేదు. ఇదిగో నేను బజారుకు వెళ్ళుచున్నాను. రాత్రికి ఊరాన్నము పూరీలు చేయించవలెను. సగ్గుబియ్యము గోధుమపిండి జీడిపప్పు ద్రాక్ష పండ్లు తెస్తాను. ఈలోపుగా నీవు మడికట్టుకొని త్వరగా వంట చేయి పాపము అతడికి రాత్రికూడా భోజనములేదట. ఇదిగో నేను వెళ్ళుచున్నాను. (అని నిష్క్రమించును).

గంగ — (తనలో) పిండివంట గారు పిడకవంటచేస్తా. ఈసింగ న్నైవడో వచ్చాడట, మూడుదినములుంటాడట, ఈయనకు పిండివంటలు పరమాన్నము కావాలట. ఎవడుచేయగలడు వెట్టిచాకిరి. ఈమధ్య మాపినతల్లి దానిమగడు మాయింటికి చుట్టరికానికీవస్తే పిండివంట చేయుమని నే నెన్నివిధాలో పోరినా చేయొద్దన్నారు. పునిస్త్రీపడుచుకి ఒకరూపాయ చీరపెట్టమంటే పెట్టినారుకారు. నావాళ్ళంటే ఈయనకు గౌరవములేనప్పుడు ఈయనవాళ్ళంటే నా కెందుకుండాలిగౌరవము ! ఈయన బజారునుంచి వచ్చేలోపుగా ఈకొత్తన్నేహితుని జేడ్డేవరాయని లేవగొట్టుతాను. అదుగో! మడుకోతిలాగ చావట్లో కూరుచున్నాడు

తివాసిదగ్గర, చేసిపెట్టితే పిండివంటలు పొట్ట బ్రద్దలయ్యేటట్టు తినాలనుకొన్నాడు కాజోలు. ఈయన్ను లేవకొట్టేందు కేమియపాయము? (అని ఆలోచించుచున్నది). సరే! ఈపన్నాగము పన్ని చూస్తాను. ఇది పనిచేయకపోతే మరొకటి చేయవచ్చును. ఇప్పుడు నాకు తోచిన ఉపాయము సాగినట్లయినా వీడేకాదు మరెవడైనా జన్మజన్మలకు నా కొంప కెక్కడు. నూకాలమ్మా! తల్లీ! నాకోరిక తీర్చితివా నీకుచచ్చి నై వేద్యము పెడతాను. ఇంకాచేతిలో డబ్బుంటే చిన్నకోడిపిల్లనుకూడాయిస్తాను. (అని దండము పెట్టి సన్నికల్లు పొత్తి)ము తెచ్చి పడమటింటి గుమ్మముపక్క గూర్చుండి పాటపాడుచు నాటికి పసుపు కుంకుమ పెట్టుచుండును.)

(జగన్నాథము వచ్చిచూచి.)

జగ—(తనలో) ఏమిటిది! ఇప్పుడు రమారమి బాముపొద్దెక్కినది. ఈబిడ వంటచేయకుండా సన్నికంటికి పొత్తమునకు పసుపుకుంకాలద్దుచు కూర్చున్నది. పంటచేయుటకు వీరింటిలో యెవరైనా వున్నారా యేమి? అవట్లుండగా ఈబిడ నాకెదురుగాకూర్చున్నది. నేనుకొత్తవాడను. ఇదివరకు పరిచయములేదు. అటువంటప్పుడు సందేహములేకుండా ఈబిడ నాకెదురుగా కూర్చోడం చాలాఆశ్చర్యముగానున్నది ఈబిడేమైనా పూజ చేయనా యేమిటి! ఆపూజేమిటో అడిగి తెలిసికొందునా? పరిచయము లేనిమగవారిచే పలుకరించుట బాగుండదు. అందులో ఆడువానిని పలుకరించుట బొత్తిగా బాగుండదు. అయినప్పటికి అదేమో తెలుసుకొందా మని నాకు మిక్కిలి యాత్రముగానున్నది. అడిగిచూచెదను.

గంగ—నారాయణ నారాయణ ఏమి చేతును దైవమా! నా మాట సాగదు.

జగ—(తనలో) ఈబిడేదో విచారపడుచున్నట్లున్నది, ఈమాటల వల్ల నాయాత్రము మరింత హెచ్చిపోతున్నది. ఇక అడగకమానను (ప్రకాశముగా) ఏమిటమ్మా! మీరేనో విచారపడుచున్నట్లున్నారు. పైగా సన్నికల్లు పాత్రమునకు కుకుమ పసపురాచి అలంకరిస్తున్నారు. అదెందుకు? ఏదైనా పూజా యేమిటి మీయింట్లో.

గంగ—నాయనా! ఈసంగతి మీరడుగగూడదు. నేను చెప్ప గూడదు.

జగ—(తనలో) ఏమిది! అడుగగూడదు. చెప్పగూడదంటున్నది. ఈ పరమరహస్య మేమిటి చెపుమా? ఇది తెలుసుకొని తీరవలెను. (ప్రకాశముగా) అమ్మా! నే నెంతో ఆత్రముతో అడిగినానని మీరు కోపగించుకొనక ఇదెంతకో చెప్పవలెనని కోరుచున్నాను.

గంగ—నామాటవిని నన్ను తుమించి వదిలిపెట్టండి. నాపాపము ఈలాగున బద్ధలైపోయింది. మనసులో ఇష్టములేకపోయినా చేతి కో చేయిస్తున్నది.

జగ—(భయముతో తనలో) ఈ మాటలు మరిచిత్రముగా నున్నవి. నా కెంతమాత్రము తోచడములేదు. మనస్సు పరిపరివిధాల పోతున్నది. (ప్రకాశముగా) గంగమ్మగారూ! ఈసంగతేమిటో నాకు చెప్పకపోతే పిచ్చైత్తిపోతుంది. కాబట్టి నన్ను తుమించి చెప్పవలెను.

గంగ—నాయనా! చెప్పవలెననే నాకూ మనస్సులోనున్నది. ఈరహస్యము చెప్పితే పెనిమిటికి ద్రోహముచేసినదాననౌతాను. చెప్పక పోతే బ్రహ్మహత్యదోషముస్తుంది. అనే తటపటాయిస్తున్నాను. ఈ రెంటిలో చెప్పడమేమంచిదని నాకు తోచినది. గనుక చెప్పచున్నాను వినండి! మావారు అమ్మవారిపూజ చేస్తారు. అది చాలాకాలము నుంచి చేస్తున్నారు. ఆ అమ్మవారు సరబలిమ్మని కోరినది. ఏలాంటిమనిషి కావాలంటే పచ్చగా దబ్బపండులా గుండవలె. నల్లభైయేండ్లు

లోపుగా నుండవలె. మంచిబ్రాహ్మణుడై యుండవలె. వేదము చదవు
కొన్నవాడై యుండవలె. ఆలాటిబ్రాహ్మణుడు ఎంతవెదకిగా దొరకలేదు.
నేటికాలానికి అటువంటివక్షణాలు కలవారు మీరు దొరికినారు. అదు
చేత మిమ్ములను దేశతకు మావారు బలివేయ దలచుకొన్నారు. ఈ
పొత్తరంహితలకాయపగలగొట్టి చంపి అన్యవానికి నైవేద్యంపెట్టుతారు.
ఆయన పిండివంటవస్తువులకై బజారుకు వెళ్లినారు. ఈలోపుగా పొత్తా
నికి సన్నికల్లుకు పసుపుకుంకుమ పెట్టుమని చెప్పివెళ్లినారు. మీనంటి
మహానుభావుని ఈలాగుచేస్తారని నేను మనస్సులో ఎంతో దుఃఖ
పడతూ వెనిమిటిఆళ్లు మీరకూడదని విధిలేక యీపని చేస్తున్నాను.
నిజము చెప్పినాను. నే నేగతికి పోయినా సరే.

జగ --- (భయముతో వడికి) అన్నా! అన్నా! ఏడంత దుర్మార్గుడు.
కల్లబొల్లిప్రేమచూపించి తీయనిమాటలు చెప్పి నాప్రాణాలు
పుచ్చుకో దలచుకొన్నాడా? అందుకా పిండివంటలు. మాతల్లి! నీవు
భూదేశతవు. మహావతివ్రతవు, నీ వుండబట్టి వానలు కురుస్తున్నవి.
పంటలు పండతున్నవి. వెనిమిటియాళ్లు మీరినందుకు సరకము వచ్చినను
సరే యని నిజముచెప్పిన తల్లివి నీవు. నాప్రాణము రక్షించు. త్వరగా
దారిచూపించు. పారిపోయెదను. నాకు కూతురుపుట్టితే నీపేరు పెటు
కుంటాను. ఇంకొకజన్మానికి నీకడుపున కొడుకునై పుడుతాను. నా
చర్మము కోసి చెప్పులు కుట్టించినా నీఋణము తీరదు. మాతల్లీ!
మాతల్లీ! దారిచూపించు వెనుతాను.

గంగ. --- నాయనా! దొడ్డిదారిని వెళ్ళు. అదిగో! దొడ్డితలుపు.
వీధిదారిని మీరువెళ్లి తె ఆయన త్రోవలో కనుపడి వెళ్ళనియ్యక తిరిగి
లాక్కొని వస్తారు.

జగ --- మంచిదమ్మా! ఆలాగే చేస్తాను. (ఆని పరుగెత్తును).

గంగ—(తనలో) దిట్టమైన పిరికినుండు పెట్టినాను. వెర్రిబాహ్నుడు తిరిగిచూడకుండా పరుగెత్తుచున్నాడు. నాడపాయము బాగా పారినది. నూకాలమృతల్లికి నామీద చాలాదయ. నే నేం తలపెట్టినాయీలాగే ఆతల్లి చల్లనిచూపులు చూచి నెరవేర్చుతుంది. బజారునుంచి సగ్గుబియ్యము దొరుకుంట్లు గోధుమపిండి జీడిపప్పుతెస్తే హాయిగాపూటకొక్కపిండివంటచొప్పునచేసికొని నేనేతింటాను. అదిగో! మావారొస్తున్నారు. రెండుమూడు బుట్టలు కూలిదానినెత్తిమీదపెట్టి పాపము సరకులు తెప్పిస్తున్నారు. స్నేహితుడు వెళ్ళి ఉదనగానే యాయనగుండెలలో రాయి పడుతుంది.

[అప్పుడు శోభనాద్రి ప్రవేశించును.]

శోభ—ఒసే! ఇవిగో సరుకులు తెచ్చినాను. ఇంకా కూర్చున్నావేమిటి మడికట్టుకోకుండాను? పొద్దెక్కింది. లే. ఏడీ మాస్నేహితుడేడీ? ఎవరితోనైనామాట్లాడడానికి వూళ్ళోకి వెళ్లాడా యేమిటి?

గంగ—(బుగ్గని చెయిబెట్టుకొని) శహబాను. మీస్నేహితుడేమిస్నేహితుడండి. ఇంతవిచారీతపు చాదస్తపుచునిమిని నే నెక్కడా చూడలేదు.

శోభ—ఏమి! ఏమి! చేసినా డేమిటి? అతడుచాలామంచివాడే.

గంగ—మంచివాడే పాపము. చాదస్తము. నేను ఈరెండింటికి పనులు కుంకుమ పెట్టుకుంటుంటే నాదగ్గరకు వచ్చి ఈరెండు తనకిమ్మన్నాడు. ఏమిటో పిండివంటలు చేసుకుంటున్నాముగదా అమ్మవారికి నైవేద్యము పెట్టుకుందామని యీపాపమొదలెట్టాను. ఆయింతా వచ్చి నన్నడిగాడు. పరాయిమగవాడు వచ్చి నన్ను పుకరించి అడిగితే నావొళ్ళు తందరెత్తింది భయపడుతూ ఇది అమ్మవారండి కులదేశత. పుట్టింటివా రిచ్చారు. ఇది యివ్వడానికి ఏలు లేదన్నాను. దానితో నామీద కోపమువచ్చింది. నచ్చి నీ! మీయింట! బోజనము చేయ

ను. ఇటువంటిపాడుకొంపన్నమాట నాకు తెలియలేదు. అనిపారిపోయి
నాడండి. పాపము పట్టెడన్నమైనా మనయింట్లోతీసకుండా బ్రాహ్మణు
రెండుజాములవేళ వెళ్ళిపోతున్నాడని నాకెంతో విచారముగానున్నది.
ఎంతబతిమాలుకొన్నాను. చివర కీరాళ్ళిస్తానన్నాను. ఎన్ని అన్నా
తిక్కతిరిగింది కాదు. మీశేమంట్లో యని నాప్రాణం చచ్చిపోయి
నట్టుంది.

కోభ — అయ్యయ్యా! ఎంత వెట్టివాడవురా నాయనా నన్న
డిగితే నేనుయిప్పించిపోదునా, నారాళ్ళు? నీ వెంత తెలివితక్కువదా
నవే! రాకరాక నాన్నేహితుడు వచ్చి వెనకరాళ్ళు రెండురాళ్ళడిగితే
అంతమాత్ర మివ్వకూడదు. ఇ తలోకియివ్వ ననాలనా. నీతెలివి ఆలా
గే తెల్లవారింది ఇంతకు ఆపాత్రమీలా గియ్యి. ఇది కట్టుకొని వాడి
వెనకాల పరుగెత్తికొనివెళ్ళి యిదిచ్చి బ్రతిమాలి తీసికొని వస్తాను.
(అని పాత్రముపుచ్చుకొని పరుగెత్తుకొని వెళ్ళుచు)

“ఓయి జగన్నాథం జగన్నాథం ఇదిగో పొత్తము. ఇదిగో ఇది
గో రా రా పారిపోకు పారిపోకు.”

జగ — (తిరిగిచూచి గుండ బాదుకొని) ఆ మర్నాళ్ళదా ఆ
యిల్లాలిధర్మమా యని నే నేలాగో యొకలాగు ప్రాణాలు దక్కించు
కొని బయటపడి పోతుంటే దారిలో పట్టుకొని నన్ను కడతేర్చవలెనని
పాత్రము పుచ్చుకొని తరుముక వస్తున్నారా? నేను నీకు దొరికే
వాడనుకాను. పిక్కబలములో నాప్రజ్ఞ నీకు లేదు. చచ్చిన గేదెదూడ
వలె నీవు లావుగా నున్నావుగనుక నీవు పరుగెత్తలేవు. నేను సలాకు
లాగున్నానుగనుక నేను పరుగెత్తిపోగలను. (అని పరుగెత్తును.)

కోభ — (తనలో) అమ్మయ్య నాకాయాసము వస్తున్నది. ఇంక
నే పరుగెత్తలేను. పొత్తర మిస్తాను రా బాబూ అని నేను బతి
మాలుతూ పరుగెత్తుతున్నా వెనుకట యివ్వలేదనే కోపముతో వద్దని

పరుగెత్తుచున్నాడు. నే నేమి చెయ్యను. ఇంతకునాభార్య తెలివివలెక్కువమనిపికనుక పచ్చినన్నేహితుడు వెళ్ళిపోయినాడు. కాకపోయిన పొత్రమిమ్మని అడిగిన నిర్భాగ్యుడు వీడేమి తెలివిగలవాడు. ఇటువంటి నిర్భాగ్యపున్నేహితుల నింటికి రానియ్యడము నాదే లోసము. పోసి! పోతే పోయినాడు. (అసి నిష్క్రమించును.)

ఆత్మగౌరవ ప్రహసనము

(భోగరాజుగారు సుందరమ్మ పోవేశించుచున్నారు.)

భోగ—ఒనే ఈరోజునరాత్రి మనయింటికి మురళీధరరావుగారు విందుకు వస్తారు.

సుంద—మురళీధరరావుగా రెవరు?

భోగ—మురళీధరరావుగారి నే యెఱుగవు. చాలాఆశ్చర్యంగా నున్నదే. ఆయన హైదరాబాదులో మన్సబువారు.

సుంద—మనసబుదారేమిటి, తాణావారు. మిరాశీదారు అని విన్నాను. కాని మనసబుదా రని యెన్నడు వినలేదు

భోగ—పాటయింట్లో ప్రాయిదగ్గట కూర్చుండుదానికి నీకేమి తెలుస్తాయి యిటువంటి సంగతులు. హైదరాబాదు నవాబుగారు ఎవరి యుద్దైనదయగలిగి యున్నట్టయితే, వారికినూరు, రెండువందలు, మూడువందలు వెయ్యి యీలాగున సొమ్మిస్తారు, వారుద్యోగము చేయనక్కఱలేదు. ఇల్లు కదలనక్కఱలేదు ఊరికే జీతంయింటికి పంపిస్తారు. ఈమురళీధరరావుగారికి నెలకు నాలుగువందలు మన్సబువస్తుంది.

సుంద—అలాగ! అయితే యాయనను మీరెక్కడెఱుగుదురు?

భోగ — నేను చెన్నపట్నంలో స్టేడరీకి చదువుచున్న కాలములో ఆయనకూడ అక్కడకు వచ్చి స్టేడరీ చదివినాడు. అప్పుడు మాయిద్దరికి స్నేహమైనది. పాపమాయనకు కొన్ని చిక్కులు సంభవించుటచేత స్టేడరీ పరీక్ష ప్యాసు గాలేకపోయినాడు. ఆయన యిప్పుడు గోదావరిస్నానము నకు వచ్చుచున్నాడు. నాపేర వ్రాసినారు.

సుంద—అయితే వారెందఱు వస్తారు. ఎన్నాళ్ళుంటారు?

భోగ—వారు కుటుంబముతో నౌకర్లతో చాకర్లతో వస్తారు. వారు సత్రములో బస చేస్తారు. రేపురాత్రిమట్టుకు మనయింటికి వారి దంపతులను విందుకు పిలుద్దాము.

సుంద—వారు బాగా సంపన్నులు కాబోలు.

భోగ—సంపన్ను లని మెల్లగా నంటున్నావా? వాళ్ళది గొ మైశ్వర్యము. వాళ్ళమేడ లంకం తున్నది. ఆవిడకు పాతికి వేలరూపాయల నగ లున్నాయి. మనము కాపుర మున్న యాయదైకొంప వాళ్ళగుడ్డాల సాలంత లేదు.

సుంద—అలాగైతే పెద్దప్రేడరుగారి భార్యనంటూ యేమివస్తువులు లేకుండా మూసివాయనపు పేరంటాలులాగ ఆవిడయెదుర నుంచోనా? ఆవిడ మొగముచూడడానికే నాకు సిగ్గు వేస్తుంది.

భోగ—సి గ్గేమిటి; సింగినాదం. మనకున్నవస్తువు లేమిటో పెట్టుకుంటాము.

సుంద—ఉన్న వేమున్నాయి తడవలాగ మెళ్ళో కంఠిడింది. నానుపో చొకటుంది. ఎటువచ్చి పట్టెడొక టుంది.

భోగ—వడ్డాణముమాట మఱచిపోయినావా?

సుంద—సరి యేనాడో నేను కాపరానికివచ్చినకొత్తలో యిరవయికాసులుపెట్టి చేయించినారు. ఈనాటివడ్డాణాలలాగ పటకాలా. మువ్వలా.

భోగ—ఏదో వాక టున్నదికదా, కాలముగడుపు కొందుకు. ఆమెయెనుట దీపపుస్తంభములాగున నిన్ను నుంచోపెట్టలేదు. ఉన్నంతలో డబ్బు కర్చు పెట్టిసేకునగలు చేయించేను. నీకు నగలుచేయించడం కోసమేకాదూ మాచెల్లెళ్ళను పురుళ్ళకైనా తీసుకొనిరావడం లేదు. మాలమ్మా మానాన్నా కాశీయాత్ర వెడతానంటే డబ్బు లేదు పొమ్మని నీకు కంఠి చేయించాను. ఈనగలుచాలు. చీరలు నీకు మంచివే ఉన్నాయి. దక్షిణాదిచీరలు రెండున్నాయి. పట్టుచీరొకటుంది.

సుంద—ఎన్ని నగలు లేస్తురూ. చెప్పకుంటే సిగ్గు.

భోగ—అయితే యేమంటావు యిప్పుడు నీవు.

సుంద—బంగారువారింటికి వెళ్లి కట్టుకానులపేరు మొహదీల పేరు తెచ్చుకుంటాను. ఆవిడ వజ్రాలదుద్దులుగూడ తెచ్చుకుంటాను. ఆవిడమువ్వలవడ్డాణము తెచ్చుకుంటాను. కట్టువంకీలుకూడ పెట్టుకుంటాను. అప్పుడు మనగౌరవానికి తగ్గట్టుంటుంది.

భోగ—నగే నీయిష్టమువచ్చినది తెచ్చుకో. పారేయడము మాత్రము పారేయకు.

సుంద—పారేయను కాని వంటేమి చెయ్యమన్నారు.

భోగ—పూరీ లాడు పేణీ దూద్ పేడా చేయాలి. అన్నమాట్టే తినరువారు. గోధుమరొట్టెలు తింటారు.

సుంద—ఈపేణీలు పేడలు ఎవరు చెయ్యగలరు. మన మామూలుకూరలు తింటారా.

భోగ—మామూలుకూర లంటే తోటకూర బచ్చలికూర వండాలనుకుంటున్నాయేమిటి? నీవెసరవచ్చళ్ళు కండివచ్చళ్ళు వారు తినేవారుకారు. వారంతా తీసి గోధుమ తింటారు.

సుంద—ఆరొట్టెలు పిట్టలు నేను చెయ్యలేను. ఎవరినైనా వంట బ్రాహ్మణిని పిలిపించాడి కావలసినకూరలునారలు వాడొండుతాడు

మనదేశపువార్తలైతే నేనెల్లాగనా తంటాలు పడి యే బెండకాయో వండి పెడుదును. మన దేశం మన గొడవా కాదను.

భోగ—వారి తిండి యేలా గుంబుందనుకున్నా వేమిటి. మన తిండి చచ్చుతిండి. వారింటికి భోజనానికి వెళ్ళితే విస్తరి వరహా చేస్తుంది. వాళ్ళల్లా తింటారు. ఒకరి కాలా పెడుతారు. సరే నీవు చేయలే నన్నావు కనుక గణేశంగాణ్ణి పిలిపిస్తాను

నుంద—సరే పిలిపించండి కాని మన చాకలాణ్ణి పంపించి ఆసిథి నెక్కడో అత్తరుసాహేబు లున్నారట పది పదిహేను తులాలు సంపంగినూనైనా సరే అగరునూనైనాసరే తెప్పించండి. ఒక పదిఅగరువత్తులకట్టలు తెప్పించండి ఒక పది అగరువుండలు తెప్పించండి.

భోగ—ఇవన్నీ యెందుకు.

నుంద—ఎందు కంటా రేమిటి. అటువంటివా ల్లోచ్చేటప్పటికి గుమగుమలాడుతూ వుండక మెతక్కంపుకొట్టుకుంటూ వుండమన్నారా యేమిటి.

భోగ—సరే నీ యిష్టము. కావలసిన వేమిటో తెప్పించుకో రూపాయ లిస్తాను. ఇల్లువాకిలి శుభ్రముగా తుడిపించు. బూజు దులిపించు. పంతులు గారింటికి పంపించి రెండుమాచిలాంపులు తెప్పించు.

నుంద—అలాగే తెప్పిస్తాను. కాని మీలో ఒకసంగతి చెప్పాలి మన యింటికి దిష్టిపడత ల్లాగ మీ యమ్మా మీ నాన్నా వున్నారు. లక్ష్మీదేవిలాగా విష్ణుమూర్తిలాగా ఆ దంపతు లిద్దరు మన యింటికి వస్తే కొరివి దయ్యాలు లాగ వీల్లిద్దలు సిద్ధము. అత్తగారు మామగారు అని చెప్పుకుంటే నాకుసిగ్గు ఆమ్మా నాయనాలని చెప్పుకుంటే మీకు సిగ్గు. వారున్న కాశ్యేపూ వీరిద్దలు కనబడకుండావుంటే బాగుండును. కోడలుదాన్ని గనుక నేను గిట్టక చెప్పిననుకుంటారేమో కాని మీ యమ్మ మాట లన్నీ లేకీ మాటలు. పనులన్నీ లేకీ పనులు. మూసి

వాయనము ముత్తైదులాగ వాకట్లోనుంచుంటే యేబాగుంటుండావిడ.
 ఇక మీ నాన్నగారు చూస్తే వంటినిండా బూడిద పూసికొని అంగో
 స్త్రు కుంకటికట్టుకొని కొల్లాయిగుడ్డాకటిమీద వేసికొని పొడుముపీలుస్తూ
 పీనుగుల మల్లయ్యలాగ నీధరుగుమీద గూర్చుంటారు. మీ రెంతో
 మంచివారు గనుక ఈలాటి నిర్భాగ్యపు తలదండ్రులను భరిస్తూవున్నారు
 కాని మరొకరైతే యీపాటికి వెళ్ళగొట్టుదురు. మీయమ్మ పగలుచూస్తే
 రాత్రికల్లోకొస్తుంది. అమ్మవారు శివాడేదానిలాగ మొగమునిండా పను
 పురాసికొని అర్ధనాకానెడు కుంకముబొట్టెట్టుకొనికూర్చుంటే దయ్యమో
 భూతమో అని పిల్లలు జడుసుకుంటున్నారు రోజూను, చూస్తే అమ్మతల్లిని
 చూచినట్లుంటుంది. అబ్బా? యీపీ చొదిలిందికాదమ్మా.

భోగ—నిజమే యేమిచేయను. ఈదిక్కుమాలినముండా యీది
 క్కుమాలిన ముండాకొడుకు అందరాయువ బోసికొని బ్రతికున్నాను
 వీళ్ళు చచ్చిపోవరుగదా! చచ్చిపోతే పెళ్ళిమంటూ దినవారాలు చేస్తును
 వాడిమొగం మండా బ్రహ్మదేవుడు మరచిపోయినాడు కాబోలు వీళ్ళని.
 ఇంతమందికి కలరావస్తుంది. వీళ్ళకేనా కలరారాదు. నువ్వుచెప్పినట్లు
 వీళ్ళు యింటికి దిష్టిపడతలే. వీళ్ళెక్కడుంటే అక్కడ దరిద్రము. వీళ్ళ
 మృకడుపుకాలా వీళ్ళమూలాన్నే నాకు నెలకు పందరూపాయలకంటే
 యెక్కువ దొరకవు. మా ముసిలిముండాకొడుకు నోరిప్పి మాట్లాడితే
 తుంపర లెడటివాడి మొగంనిండా పడతాయి. అస్తమానం నోటమ్మట
 చొంగ. నల్లమంగుకు డబ్బులు తెచ్చుని జామిపళ్ళు తెచ్చుని సీతాఫలం
 పండ్లు తెచ్చుని కుట్టిముండాకొడుకు లాగ పీక్కు తింటాడు

సుంద.—సరి మీ రాయనమాటే చూశారు. మీ యమ్మ
 మాటెఱుంగరు. అస్తమానం అరిసె లొంకుకుందామని, మినపరొట్టె
 కాల్చి పెట్టుమని పిండిచేయుమని అట్లొండుమని పీల్చి పిండెడుతుంది.
 ఏదోవొక అస్తమానంనోట్లో ఆడుతూవుండాలి. ముసిలిదవునా! అదేమి

తిండ్లో అదేమిలోకమో కాని యెంతపెట్టినా చాలదు. అప్పునారికి కుంభము తోడినట్టు తోడాలి విస్తరిసిండాను కడుపునకు తింటే ఆక్షేపించ కూడదు. కాని పట్టెడుకూర, పట్టెడుపప్పు, నయ్యి, జుట్టుకోవడమే. కంచండా చిక్కని మజ్జిగ పోయించుకొని గడగడతాగేస్తుంది. అది కడుపుకొలనోమడుగో నాకు తెలియదు అంత బాబాకరముంటే అసహ్యమునుము.

భోగ — అరిసెలుచేసి అట్లాండి యీ ముసలిముండకు పెట్టి నా కొంపంతా గుల్ల చేస్తూన్నావు నీవు. అడిగినదల్లా పెడతారా. ఎన్ని పెట్టినా ఆ జిహ్వాచాపల మణగదు

సుంద — పెట్టకపోతే నావరువుంటుందా గుడ్లుపీకుతుంది వూరందటిలోను చెప్పివస్తుంది. ఎంతమందున్నారే మర్యాదలేకుండామాట్లాడుతుంది ఇదిమందిలోను యీకూతగాను ఆకూతగాదు. తనకుకట్టుకుందుకుగుడ్డలివ్వలేదట. ఏమైనా చేసిపెట్టడము లేదట. తానుకష్టపడి నీళ్ళబిందెలుమోసి అదటియిండ్లలోను చాకిరీలుచేసి మీకుచదువు చెప్పించిందట మీరెప్పుడో వారాలుచేసుకున్నారట. ఆ మాటలు విన్నప్పుడునాకు శిరచ్ఛేదమైనట్లున్నది. నేను కలకల్లాడుతూమహాల్క్ష్మిలాగ నగలు పెట్టుకొని పేరంటానికి వెడితే పింకారిపేకిలాగ నాతోగూడా తాను సిద్ధమవుచున్నది, వచ్చింది నోరుఃసూసికొని వూరుకోవచ్చునా ఊరుకోదు. ఊరుకోక అక్కడమ్మలక్కలకు నన్ను చూపించి యిదిగో నమ్మ నాకోడలు మీరంతా చద్దన్న మెట్టి వేడన్న మెట్టి బట్టిచ్చి పాతిచ్చి జీతంచందాయిచ్చి చదువుచెప్పించి బాగుచేశారు గనుక మావాడింతబాగుపడ్డాడమ్మా నీలకు నూరురూపాయలు తెచ్చుకుంటున్నాడని కూస్తుంది అల్లాటప్పుడు నాకు చచ్చిపోయినట్లుంటుంది. అప్పుడు బండక త్తిపెట్టి నాలిక తెగొయ్యాలని వుంటుంది. నాకుల తగారైతే అ

యింది కాని తనకి తోచకపోతే వొకరు చెప్పితే వినవద్దు. అంత మొండి తనమేమిటమ్మ అంతదిక్కుమాలినబుద్ధులా

భోగ—నిజంగా ఆలాగంటూందా ప్రతిచోటాను. ఈ ముండ చచ్చిపోతేనేకాని మనకీవూళ్ళో మర్యాదదక్కదు. వాతాలుచేసికొన్నాను నేను ఈపరువుతక్కువ వేధవమూలాన్నే నాకీవారా లొచ్చాయి ఎప్పుడో చిన్నప్పుడు జరిగిన సంగతులు ఊరంతా మరచిపోతుంటే యీ యవకతవకముండ వెళ్ళి మళ్ళీ కలుకుతూంటుంది ఈ పర్యాయము పది మందిలో యిటువంటిమాటలంటే యింటికి వచ్చిన తరువాత గరిటెకాల్చి వాతలుపెట్టు. పాతవాళ్ళనూట యెల్లాగున్నామా కొత్తకారు స్త్రీడర్లు వుద్యోగస్తులు నాకోట్లు నాబూట్లు నాజరీ కంకువాలు నాగుట్టపుబుడి చూచి నేనాగర్భశ్రీమంతుడ ననుకుంటున్నారు ఈముండ నన్ను యేలి నాటిశనిలాగ పట్టుకొని ఎదలడంలేదు సరే యిప్పుడేమిచేదామంటావు?

నుండ—చేసేదేముంది ఈవేళరాత్రివాళ్ళువచ్చినప్పుడు వీరిద్దరిని కనబడవద్దని గట్టిగా చెప్పండి వారు భోజనముచేసి వెళ్ళినతరువాత భోజనము చెయ్యమనండి.

భోగ—సరే ఆ ముసలిముండతో నీవు చెప్పు ఈ ముసలాడి తో నేను చెప్పుతాను ఏడీ చాకిలి కుట్టాడు ?

ఓరీ. పేరిగా. ఆముసలాయనిల్లాపిలూ

(అప్పుడు తండ్రియైన నారపరాజు పువ్వేళించుచున్నాడు)

నార—(తనలో) ఎందుకునాయనా మావాడింత దయతో కబురంపించాడు? మొన్నకప్పుకుందుకు పక్కకు బట్టలు లేవని చెప్పినాను అవి తెప్పించాడా యేమిటి చెప్పమా.

భోగ—ఏమయ్యోయి ఒక్కమాట చెపుతున్నానువిను. ఈ రోజున రాత్రీ మన యింటికి గొప్పవారు భోజనానికి వస్తారు

నార—సరే రానియ్యి నాయనా సంతోషమే.

భోగ—చెప్పేమాట పూర్తిగా వినక తొందరపడి చస్తావెందుకు. నీ సంతోషమెవడికి కావాలి నీ దుఃఖమెవడికి కావాలి?

నార—ఎమన్నానురా నాయనా ఇంతలో కోపపడుతావు.

భోగ—కోపములేదు తాపములేదు నోరుమూసికొని నెధవ పేజాపన పేలక విను. ఆయన మన యింటికి వచ్చినప్పుడు యీ పాడు నేపంతో ఆయనయెదర కనబడకు. గొడ్డుతోళ్ళులాగ గుడ్డలు నీవును ఇంటికి పెద్దొచ్చినా పిన్నొచ్చినా చీకపొక్కులుగోక్కుంటూ సిద్ధమవుతావు.

నార—నాయనా గొడ్డుతోళ్ళంటిగుడ్డలు కట్టుకుంటా నని ఆ ఠేపిస్తావు శుభమైన తెల్లని గుడ్డలు కొనిస్తే నేను కట్టుకో నన్నానా? తలంటుకుంటానురా నాయనా అంటే మంగలాడికి నాలుగు డబ్బులియ్యవు నీమరదళ్ళు వదినెగాల్లునస్తేచీరె లిస్తావు మీ యమ్మకు నీ భార్య వదిలివేసిన పాతచీరే కాని కొత్తవి కొనియ్యవు నీబావమరుదులకు జరీకండువాలు శాలువలు కొనియిస్తావు కాని నాకు కప్పుకుందుకొక నూలుదుప్పటియైనా కొనియ్యవు బజారునుంచి కూరతట్టలు నేనే మోసికొని రావాలి కాని యింట్లో చాకలివాడున్నా వాడిచేత నీ భార్య మోయించదు నేనక్కడైనా అడిగితెచ్చిన అంగోస్త్రాలు కట్టుకోవలసినదే కాని చచ్చినా నీవుగాని నీ భార్యకాని యియ్యరు పైగా యెందుకు తెచ్చుకొన్నావని నీవు పెళ్లామును తిడతారు నీవు పెట్టవు తెచ్చుకొని తిననియ్యవు పైగా ఆలావున్నాయి యీలావున్నాయి అని ఆ ఠేపిస్తావు ఏమిచేయవు నేను?

భోగ—నోరు ముయ్యి. మాలముండాకొడకా నీకీ మధ్యను చెప్పదెబ్బలు లేక వొట్టుపొగ రెక్కింది నీ వెధవపంచాంగం నా దగ్గరి చెప్పవద్దు ఆయన వచ్చినప్పుడు నీ వెదర కనబడ్డావా నరికిపారేస్తాను జాగ్రత ఆయన వెల్లిం నాకా సావిడిపక్కను ముట్టువాళ్ళగదిలో కూర్చో పో నోరుమెదిపావంటే జాగ్రత! పళ్లేరాలగొట్టేస్తా.

నార—(తనలో) ఆ భగవంతుడు నాకు చావుపెట్టాడుకాను ఇటువంటి కొడుకుచేతిలో బ్రతికేకంటే చస్తే మేలు (అని వెల్లి పోవును)

సుంద—చూశారా ఆమర్భార్గం ఆయనను నేనుకూడా సాదించానట నన్ననుకుంటే పుచ్చి పురుగులోడిపోతారు.

భోగ—ఆపనికిమాలిన ముండాకొడుకుతో తుమిటి పెద్దవాడన్న మాటకాని ఉచ్చీచాలు లేవు నాకోపుసాయము తోచింది అది బాగుందేమో విను (అని చెవులోచెప్పను)

సుంద—చాలా బాగుందీయసాయము అల్లాచేద్దాము

భోగ—సరే యిక నీవింట్లోకి వెళ్లు చెప్పడంమాత్రము చెప్పకనబడవద్దని. ఒక వేళ దైవవశముచేత కనబడితే యీ యుసాయము బాగుది నేను వంటబ్రాహ్మణికి కబురంపిస్తాను. పంతులు రింటికి కబురంపించి యెదురు వెండిగిన్నెలు తెప్పించు వీలైతే వెండరిటాకుకూడా తీసికొనిరా నేను వెళుతున్నాను.

(అని నిష్క్రమించును.)

రంగము 2.

(మురళీధరరావుగారిభార్య యమునాబాయి సుందరమ్మ

ప్రవేశించుచున్నాడు.)

సుంద—టూరు మా యింటికి దయచేసినందుకు నాకుచాలా సంతోషముగావుంది. గోదావరిస్నానం పేరు పెట్టుకొని వచ్చినారు. కాని వెయ్యి-
 6. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

యము — మా పంతులుగారికి మీ పంతులుగారికిని నిండా జోస్తి
వుండెనని చెప్పారు. ముఖ్యంగా మిమ్ముల్ని చూసేవాన్ని వచ్చాను
నేను, చూస్తాను. నిండాసంతోషమైంది. ఈ యిల్లుమీదేనాచ్ఛా.

సుంద — ఆ! మాదే.

యము — మీ యత్తమామ లున్నారా.

సుంద — లేరండి పోయినారు అంతభాగ్యముకూడానా మాకు
వారిద్దరువుంటే పైన గొడుగులా గుండును. పువ్వులతో పూజచేసు
కుంటూవుండుము

యము — ఈ వజ్రపాళ్ల మద్దులు మొంతకు చేయించారమ్మా

సుంద — సూడువందల యేబైరూపాయిలు

యము — ఇనేమిటండీ. నిండాచిత్రముగా వుంది. వెయ్యిరూపా
యలు పెడితేకాని నాకురావు. ఇంతచవుకగామీ కేలావచ్చాయమ్మా?

సుంద — (తనలో) దిక్కుమాలినకర్మం. ఎరువు తెచ్చుకొన్నప్పు
డువాళ్ళకు కరీదైనా అడిగినానుకాను. (ప్రకాశముగా) మావారు
మొన్న ఓకేసులో చెన్నపట్టణమువెళ్లి కొనుక్కొచ్చాను. కరీదెంతో
నే నెఱుగను. సూడువందలయేబై యున్నాయని నేననుకొన్నాను.

యము — (తనలో) ఈసంభాషణచూస్తే యీనగలెరువు తెచ్చు
కొన్నట్టుంది (ప్రకాశముగా) ఈ మొహరీల పే రెంతకరీదమ్మా.

సుంద — మొహరీల పేరాండి మొహరీల పేరు ఇది మాలత్త
గారిదండి.

యము — అబ్బా మాలత్తగారికి చాలానగలుండేవికాబోలు.

(అప్పుడు తేలుకుట్టి యేడ్చుచు అత్తగారు ప్రవేశించుచున్నది.)

అత్త — అమ్మయ్యా! నాయినో చచ్చినరోయి తేలుకుట్టింది
సుందరమ్మా నీమూలాన్ని కుట్టిందేలమ్మా. వారెవరో వచ్చారనిపిడక

లగూడుచాటున కూర్చోమన్నావు. అక్కడ తేలుకుట్టి చచ్చానే అవ్తూ
మందేయించవేలల్లీ. ప్రాణము పోతుండే.

యము—అయ్యయ్యో! ఎవరండీయీముసిలావిడపాపము. పెద్ద
ముత్తనుడువు. పార్వతీదేవిలాగుంది.

సుంద—గణేశం గణేశం. ఆవిడ నవతలకు పంపించెయ్యి.

యము—ఎవరండీవిడ ?

సుంద—నూయింట్లో వంటలక్కండి. చిన్నప్పటినుంచి కనిపె
ట్టుకుంది. ఇప్పుడేమి చేయకపోయినా యింత అన్నవస్తా)లిచ్చి పోపిం
స్తూన్నాము.

యము—చాలామంచివారుమీరు. ఈరోజులలో యిల్లాపో
సిం చేనారెవరు.

అత్త—సుందరమ్మతల్లీ ! జబ్బలో కెక్కిందేఅమ్మా. గునపం
పోట్లు పొడిచేస్తూంది,

సుంద—గణేశంచూస్తావేమిటి ఆవిడనవతలకు పంపించమంటే.

గణే—ఏమిటండి! అత్తగారొచ్చి తేలుకుట్టి యేడుస్తూంటే అవ
తలకు గెంటమంటా శేమిటి ?

యము—ఇదేమిటండోయి అత్తగారంటాడేమిటి. ఈవిడ మీ
యత్తగారా ?

అత్త—అవునమ్మా ! అత్తగారినే.

సుంద—(తనలో) వీడమ్మకడుపుకాలా ! యీగణేశానికి బుద్ధి
లేదు. ఈయత్తగారుముండకు బుద్ధిలేదు. ఈవిడ వెళ్లిపోయినతరువాత
నిజంగా గరిటకాలేసి వాతవేస్త. (ప్రకాశముగా) అత్తగారుకాదండి.
మాఅత్తగారు చచ్చిపోయి యిరవయ్యేళ్ళయినది. మాఅత్తగారు చ
చ్చిపోయినప్పటినుంచి యీవిడ నూయింట్లోవుండి వంటచేసి పెడుతూ

వుంటే ఆవిడను అత్త అని పిలుస్తాము. ఆవిడ మమ్ము యేమే అంటుంది వంట బ్రాహ్మణుడు కొత్తవాడేకనుక అత్తగారుకున్నాడు. పైగాయి విడకు మతిలేదండి. తింటే అదేతినడం నవ్వుతే అదేనవ్వుడం. యేమిస్తే అదే యేడవడం. ఈవిడ వెట్టిదవడంచేతను నిజంగా తేలుకుట్టినదో లేదో సందేహమేనండి.

అత్త—నారాయణ నారాయణ యిదేమిక్కర్కమే ! కిట్టకపోతే కిట్టనట్లుండు గాని నేను వెట్టివాన్నా ? మీయింట్లో వంటలక్కనా ? అమ్మా! మీరు మహాలక్ష్మి వంటివారు. నేను అందంగాలేనట. మీవంటివారు వస్తే కనబడకూడదట అందుచేత విడకలగూడుచూటున కూర్చోపెడితే అక్కడ నన్ను తేలు కుట్టించి. భోగరాజు నాకొడుకే అమ్మా. ఈయమ్మతల్లి కాపరానికి వచ్చినప్పటినుంచి నేను నాకొడుక్కి మారమైపోయినాను. నోటినిండా అన్నంలేదు. కట్టుకుందామంటే బట్టలేదు. పైగా వెట్టిదని పే రెట్టారు.

సుంద—మాటలన్ని పిచ్చిమాటలేనండి మతిస్థిరము లేనివాళ్లతో మీరెందుకు మాట్లాడుతారు. ఇప్పుడు మిమ్మల్నికూడా తిడుతుంది

అత్త—వంటలక్కనైతే అయినానే మందేయించవే చంకలో కెక్కిందే.

సుంద—అమ్మయ్యా! పిచ్చిదాంతో యేమిటి. మనమవతలకెళ్లి కూర్చుందాము రండి.

యము—అయ్యో! పాపము! వెట్టిదే కానివ్వండి. తేలుకుట్టి బాధపడుతుంటే మందువేయించకపోవడం యేమిటమ్మా ?

సుంద—అయ్యో! మీరెటుగరండి ఆవిడసంగతి. మతిస్థిరము లేక రోజూ తేలో జెట్టో కుట్టించంటుందండి.

యము—(తనలో) ఈయింటిచరిత్రంతా యేదో నాటకములాగ కనబడుచున్నది. నాకు. డాబుదర్పము యెక్కువుంది. (అని సుందరమ్మతో విభును)

రం గ ము 3.

[అప్పుడు మురళీధరరావుగారు, భోగరాజుగారు, ప్రవేశించుచున్నారు.]

భోగ—తమకు దయచేయడం మాకు పరమానందంగా వుంది. మనము వెనక చెన్నకట్టణంలో కలుసుకొన్నతరువాత మళ్ళీ మనమిదే కలుసుకోవడం.

ముర--ఎన్నోసార్లు నేనిక్కడికి రావాలని ప్రయత్నించేసి నాను. కానినిండావనితోందరచేత సాగిందికాదు. కాని నేటికి ప్రాప్తం వుంది. మీకోర్టులోకల్లా పెద్దప్రేష రెవరండీ.

భోగ---వయస్సుచేత పెద్దలు చాలామందున్నారు. కొందఱు పొడుగ్గాతాడిచెట్టంతపెద్దలుకూడా వున్నారు. ఏదోమసిపూసి నేరేడు కాయ చేసి రెండులక్షలు సంపాదించినవాళ్ళూ వున్నారుండీ. కాని వుప్పుపత్రి లేదు నోటంట ఒకడు సరిగా క్రాసిగ్జామినేషను చేయలేడు. జడ్జిగారికి, నచ్చేట్టు వాదన చేయలేడు నన్ను నేను చెప్పుకొన్నానని మీరనుకోవద్దు నేను నుంచున్నానంటే యెదరపార్టీప్రేషరికి గడగడ. నేనార్గ్యమెంటుచేస్తూంటే తియ్యనీటికి చేపెక్కినట్టు జడ్జి ముసిముసిన ప్వులు నవ్వి యింకాచెప్పుమంటూంటాడు. క్రిమినలుకేసు వుచ్చుకున్నానుంటేనాది నార్బనుతడాఖా. నేనుబియల్ ప్యాసయానుకానుకానండి ప్యాసయితేనావైకోర్టులోకివెళ్లి ఆచెన్నపట్టణంలోవున్న అయ్యంగార్లను అయ్యర్లను అవతలకూర్చో పెట్టకపోదునా? అయితే యీపార్టీవేధవల కంత్ బుద్ధితోనోకాని ఒకరూ నువ్వర్లకువాక అంతా ఆపా

తపీనులచుట్టూ తిరుగుతారు వాళ్ల మోసపుమాటలలో పడిపోతారండి మనమల్లాటిమాటలు చెప్పము.

ముర — తెలివి తేటలు లేకపోతే వాళ్లదగ్గర కెందు కెడ్తారు పార్టీలు.

భోగ — నూడోంటోసార్. మీకు తెలియకండి దేరాల్ సీక్రెట్సు. కొన్నిరహస్యాలున్నాయండి. పార్టీలనుతీసువచ్చేయేజుట్టుంటారండి అక్కడ. మనకల్లాంటివి కిట్టవు.

ముర — సరే యిక్కడసితిగను లెల్లా గున్నామో మాకే తెలుస్తుంది.

[అప్పుడేప్పుచు తల్లి గంగమ్మ ప్రవేశించు చున్నది]

తల్లి — అమ్మయ్యో! జబ్బయ్యో కెక్కొంది. వా)ణాలు పోతూన్నాయి.

[అప్పుడు గదిలోనుంచి తండ్రి నారపరాజు ప్రవేశించుచున్నాడు]

నార — ఏమిటే యేమిటే తేలు కుట్టిందా? అయ్యో అయ్యో మండు వేయించబ్బామూ ముదు వేయించు ముదు వేయించు.

ముర — ఎవరండి వారిద్దరూనూ.

భోగ — మైకుక్కు.

నార — ఏమిటి నేను కుక్కనంటూన్నాడా?

ముర — లేదండయ్యా! కుక్కనలేదు. మీరు వానింట్లో వంట చేసేవారనిచెప్తున్నారు. అందులో తప్పేమీ లేదు.

భోగ — (తనలో) వీళ్లమ్మకనుచుకాలా వీళ్లిద్దరు సిద్ధమయినారే సమయానికి గుట్టు బయలుపడిపోయింది. ఏమిటపాడు మిప్పుడు.

నార — ఏమిటీ! మేమిద్దరూ వంటవాళ్లమని చెప్పాడావీడు మీలోటి. నేను వంటవాడి నయితే ఏను వంటలవాడికొడుకు. నేను కుక్కనయి తేనెకాగ్గిలవాడికొడుకునని అంటున్నావని అంటున్నావని. ఇదిగో

ఇది వీడమ్మ, వీడమ్మ మొగుణ్ణీ కేను. అదివీడితల్లవి, నేనువీడితండ్రి నని చెప్పుకుంటే సిగ్గుట. వీడి కనమాన మట. అంగుచేత నంటవాళ్ల మని చెప్పుతాడు. మీరంటిగొప్పవాళ్ళు వస్తే మేముకనబడకూడదట. అందు చేత దాన్నిపిడకలకూడునగ్గట కూర్చోమన్నాడు. నన్నీముట్లగదిలో కూర్చోమన్నాడు పోనీ వాడికంతకష్టంగావున్నప్పుడు మనమెందుకు కనబడాలని ఆలాగే కూర్చున్నాము. దీనమ్మకడుపుకాలా యీ తేలిప్పుడే కుట్టాలా. అందుచేత అదీ యివతలకు తానలసి వచ్చింది. నేను ముప్పైతి అందఱిల్లలో చాకిరీలుచేసి నీరుకానులు పట్టి పొత్తరలుపట్టి సంభావనలకువెళ్ళి కష్టపడి వీడికి చదువుచెప్పించాను. అందుచేత నేను వీడికి తుడిగ్రావుండడానికి తగినట. మాటాడితే చెంపకాయలు కూడ తాడు. బూతులు తిడతాడు. ఇక నేనిక్కడుండను. సెలవువుచ్చుకుంటాను. రావే నేను మందువేయిస్తాను.

(అని యిద్దఱు నిష్క్రమింతురు.)

మురి—ఇదేమిటండీ ఆముసలాయన అల్లా అంటాడు. వాళ్ళు మీతల్లిదండ్రులా? మీతల్లిదండ్రులు తరని చెప్పారే ఏరెవరు?

భోగ—వాళ్ళు మాతల్లిదండ్రులు కారండి. మాయింట్లో నంటలవాళ్ళు మావాళ్ళు చచ్చిపోయినారు. చిన్నప్పటినుంచి చదువు గ్రావుండడంచేత అల్లా అంటారు, వాళ్ళుపిచ్చివాళ్ళు వాళ్ళమాట పాటించకండి.

మర—(తనలో). ఇదేదో మహామాయ గ్రావుంది. ఆపృథ్వులు నిజంగా తల్లిదండ్రులై ముంపవచ్చును. పార్వతీపరమేశ్వరులులాగ మంచివాళ్ళలా కనబడుతున్నారు. అయినా మనకొడుకు. (ప్రకాశముగా) అయ్యా, భోజనాలైనవిగనుక యిక మేము సెలవువుచ్చుకొని సత్రములోనికి వెళ్ళి పడుకుంటాము.

భోగ—చిత్తము.

(అని యిద్దఱు నిష్క్రమింతురు.)

వ ర ద క్షి ణ పృ హ న న ము

(అట్లూరు రాఘవరావుగారు — పురోహితుడైన చిదంబరదీక్షితులు
గారు ప్రవేశించుచున్నారు)

రాఘ— ఏమండి, దీక్షితులుగారు నేను చెప్పినమాట మీచేసి
నారు, మాదామోదరరావుజాతకము సరిగా వ్రాసినారా లేదా ?
నేను మీతో చెప్పినమాటలు జ్ఞాపకమున్నవా? వాడు, మన్మథసంవత్స
రములో జన్మించినాడు వైశాఖమాస మచి జ్ఞాపకము. తిథివారనక్ష
త్రములు జ్ఞాపకములేదు. జ్ఞాపక ముంటేమి లేకుంటేమి. ఏదో మంచి
తిథి చూచి గృహము లన్నిటిని ఉచ్చదశలో పెట్టి అఖండయోగము
పట్టేజాతకము వ్రాయండి. ఆసంవత్సరములో కుదురకపోతే దుర్ముఖ
సంవత్సరములో పుట్టి నట్లు వ్రాసినాసరే. ఒక యేడు తక్కువవయ
స్సులాగాకూడా కనబడుతుంది. ఈయాడపెండ్లివాండ్లు వరదీక్షితులు,
తెలివితేటలు, సాంస్కృదాయం చూచుకోడంలేదు. జాతకం తే, జా
తకం తే అంటారు. అందుచేత మంచిజాతకం వ్రాసి వాళ్ళ మొఖాన
సారవేదాము.

చిదం—తమ శైల వైతే వ్రాయక నూనుతానా బహుశా
మన్మథలోనే కుదరవచ్చును; లేకపోతే దుర్ముఖలోనో అంతకు కుదు
రకపోతే హేవిళంబిలోనో వేస్తాను హేవిళంబిలో పుట్టినట్లు వ్రాస్తే
యిప్పటి కిరువదియేండ్లే వుంటాయి. గొప్పకుటుంబాల్లో పిల్లవాళ్ళకి
రెండేళ్ళు తక్కువుంటే మంచిది. వయస్సు తక్కువుంటే గొప్ప వాళ్ళపిల్ల
వాడుగదా యిరువదిరెండేండ్లవరకెందుకు పెట్టికాలేదని యడు
గుతారు

రాఘు—వహవ్యా! వహవ్యా! బాగుంది హేవిశంబిలో వేయండి. జాతకంయేలా గుండా లనుకొన్నారు. అన్నిగ్రహము లుచ్చదశలో నుండాలి. విద్యాస్థానం ప్రశస్తంగా ఉండాలి. ధనజాతకమైయుండాలి! ఆహేడ్డుమాస్టరు ఈయేడు స్కూలుపైసలుకరీక్షకు పంపించకపోవలె ననుకొన్నాడుకాని, క్రిందిమాస్టరులలో యిద్దరు కాస్త మంచివాళ్ళు న్నారు. ఇద్దరికీ ఛెరోకడంధుంధాన్యం పాడేసి మార్కు లెక్కువ వేయించి పరీక్షకు పంపించేటట్టు చేశాను. మీజాతకంతో సంపూర్తివుతుంది.

చిదం—జాతక మెంతసేపుగాని వ్రాయడం. రేపుదయం పట్టుకొస్తాను. కాని యిప్పు డాకమాట చెప్పడాని కొచ్చాను. గోపరాజు నరహరిరావుగారిదగ్గరొకాడపిల్లయన్నది. ఆపిల్లనుమీయబ్బాయి కియ్యనలెననివా రాలోచించి వారిపురోహితుడిని సంపించారు. ఆయన వీధియరుగుమీద కూర్చున్నాడు.

రాఘు—ఏమిటీ! వీధరుగుమీద కూర్చున్నారా? ఆమాట ముందుగా చెప్పావుకావేమయ్యా. జాతకవిషయములో మన మనుకోన్నమాటలు కొనిసతవివ్వి ఆయనకు వినబడలేదుకదా.

చిదం—అబ్బే! ఎక్కడో అరుగుమీద చివర కూర్చున్నాడు. ఆయనకు వినబడలేదు.

రాఘు—సరే! అయితే ఆయనను తీసుకొని రండి.

చిదం—చిత్తము. (అని వెళ్ళి రాయప్పలవధానులుగారిని తీసుకొని ప్రవేశించును.)

రాఘు—దయచేయండి అ. ధాన్లుగారు! నమస్కారము.

చిదం—వీరేనండి రాయప్పలవధాన్లుగారు; గోపరాజునరహరి రావుపంతులుగారి పురోహితుడు. షోడశకర్మాధికారి; స్మార్తంతో వీరెదుట మరెవరు నిలువలేదు. స్వాధ్యాయముగూడా గట్టిగా వచ్చును.

రాఘు—అలాగా ! విన్నాముగాని దర్శన మెప్పుడుచేయలేదు.

చిదం—నరహరిరావుగారికోమార్తెను మనబాబాయి కిష్టవలె నని యుద్దేశమున్నది. ఆపనిమీద వీరు దయచేసినారు.

రాయ—చిత్తము ఆపనిమీదనే నేనువచ్చినాను. గోపరాజు వారంటే దేశప్రఖ్యాతులు. అల్లారువారంటే అంతకంటే ప్రసిద్ధులు. అందుచేత మీరుభయలు వియ్య మందితే జనకమహారాజు దశరథ మహారాజు వియ్యమందినట్లుంటుంది.

రాఘు—అబ్బో! అబ్బ! రాశ్రీపగలూ నిరాహారం లేకుండా పీక్కుతింటున్నారండి సంబంధముకోసము. సబుబజ్జీగారు కోదండరా మయ్యపంతులుగారు తమపిల్లనే యిస్తామంటున్నారు. డిప్టీకలెక్టరు గో పాలంగారు తమపిల్లను చేసికొమ్మని బలసంతపెడుతున్నారు. భద్రం పేట జమీందారుగారు మీతో వియ్యమందితేచాలు మా పిల్ల నేలా గైనా మీలో పడేనుకోండి యని వర్తమానంమీద వర్తమాన మం పుతున్నారు. ఉత్తరాలోస్తున్నాయి మనుష్యులొస్తున్నారు. ఎన్ని వేలు కావలెనంటే అన్ని వేలు వరదక్షిణ యిస్తామంటున్నారు. బాలతోడుగు వెయ్యిరూపాయలు నగ లిస్తామని కొందఱు, రెండు వేలిస్తామనికొంద ఱుమూడువేలిస్తామని కొందఱు బతిమాలుతున్నారు.

చిదం—అవునవును. వీళ్లకు జవాబు చెప్పలేక ప్రాణము విసిక పోతున్నది.

రాయ—రాఘవరావుపంతులుగారి సంబంధమంటే యెవరు వదలి పెడుతారు? ఇటువంటి పరువుగలసంబంధము తల్లకిందల తపసు చేసినా దొరుకుతుందా? మీతో వియ్యమందడాని కెవ రదృష్టము చేసికొని పుట్టారో వారికి లభ్య మౌతుంది

చిదం—నిజమే! నియోగ్యులలో అల్లారువారింటే దేశదేశా లు పేరుమోచినవారు సీతీగతులుచూసే చాలాగొప్పవి. నాలుకు నా

అగువేలరూపాయలు భూములమీదవస్తవి. కొంకవక్కంటికి వెయ్యి రూపాయలు ఆస్తి. ఇదంతా రాఘవరావుసంతులుగారి నావ్విత్తమే. ఇదిగాక ను పుడిసలుబదివేలరూపాయలు వడ్డీకి తిరుగుచున్నవి. పదివేల రూపాయలు జవాహరి వున్నది. సాంప్రదాయము మంచిది. వీరు దంపతులిద్దరు మిక్కిలి యోగ్యులు, ఈకాలపువారు కాదు. పిల్లవాడు లక్షణమైనవాడు. చదువులోసీమమీరపకాయ, ఈలాటిసంబంధందొరక మంటే దొరుకుతుందా? ఈపిల్లవాడిజాతకం అఖండజాతకం జాతక రీత్యాచూస్తే హైకోర్టు జడ్జిపని చేసేటట్టున్నాడు.

రాయప్ప—అందుకనే మేమంతా యీలాప్రాధేయపడతం.

రాఘ—అయ్యో! అవధానులుగారు తమరు శ్రమపడి దయ చేసినారె. ఏంచెప్పడానికి నాకేంతో చడంలేదు నరహరిరావుసంతులు గారిని నే నెరుగుడను, గోపరాజువారికి మాకూకూడా యిదివరకు సంబంధము కలిసిందే. మాపిన్నత్తగారి మనుషుడికి గోపరాజుగారి పిల్లనే యిచ్చారు. అయితే వకటిరెండు చిక్కులున్నాయి యిందులో ను. ఈరోజులలో పిల్లవాళ్ళు మునుపటి పిల్లవాళ్ళుకాదు. మాలబ్యా యి “బాబయ్య! నేను బియ్యేప్యానయితేనేకాని పెళ్లిచేసుకో” నని పట్టుపట్టికూర్చున్నాడు. ఎంతమందిచెప్పినా వినడంలేదు. పైగావాడికి పందొమ్మిదేళ్ళువెళ్లి యిరవైయేళ్ళు వచ్చినవి వాడేమోగాని పదహారో యేటినుంచి పెండ్లిచేసుకోనని దెబ్బలాట. లేకపోతే పదహారోయే టే పెండ్లయిపోనువాడికి. ఈనాటిపిల్లనాళ్ల కెంతోస్తే అంతేగాని పెద్దవాళ్ళుచెప్పడం, వినడంలేదు. వాడితో నాలోచించిగాని నేనేమాటాచెప్పడానికిన్నీ వీలులేదు. ఒకసేళ కట్టుం కానుకలవిషయమైనం దేహముండి నేలాగంటున్నా ననుకొన్నారేమో కట్టాలంటే నాకు తలనొప్పి. అది అడవాళ్ళవ్యవహారంగాని మన వ్యవహారంకాదు. సాం

ప్రదాయం చూడవలె; పిల్ల లక్షణంగా వుండా లేదా. ఆరోగ్యంగా వుండా లేదా, అనిచూచుకోవలె, డబ్బు పావనమటండి ! డబ్బుబోగం ముండ గడిస్తుంది, కట్నాలిగిగేనాళ్ళను చూస్తే నాకుమంట. అదిగాక మగపిల్లలకు మంచిచదువుకునే వయస్సలో పెండ్లి చేస్తే చాలాచిక్కులున్నాయండి. అందుచేతనాకూ ఇష్టములేదు చిన్నప్పుడు పెండ్లిచేయడం. అయితే మాఅమ్మగారు త్వరగా పెండ్లిచేయుమని పట్టపడుతుంది. మానంశములోనండి మాతృదేవతమాట కడుగుదాటము. అందుచేత మాపిల్లవాడి నేలానైనా వప్పించి యేలానైనా వివాహము చేయవలెనని ఆలోచిస్తున్నాను. ఐతే నరహరిరావుసంఘముగారి కుమార్తె జబ్బుగానున్నదని యెవరో చెప్పారండి !

రాయ—జబ్బేమిటిలేండి. ఏదో ఆమధ్య దగ్గు, జ్వరం. వచ్చి కొంచెంను స్తీచేసింది. మందిప్పించారు తగ్గింది, పర్వాలేదండి.

రాఘు—సరే! నేనాలోచించి వర్తమానం చేస్తానని నరహరి రావుగారితో మనవిచేయండి. తమరు రేపు వెళ్ళవచ్చును. ఈవేళకుం డండి.

రాయ—చిత్తము, ఆలాగే వుంటానండి. ఏదోవిధంగా తమ రనుగ్రహించాలి.

రాఘు—సరే చూశాముగదండి.

(రాయప్పవధాని నిష్క్రమించు చున్నాడు)

చిదం—తమతో ఆబ్బాయి వివాహమువిషయమై వకటి రెండు సంగతులు మనవిచేయవలెను. మనమిద్దరము బెజనాడవెళ్ళి నం దూరి వారిపిల్లను చూచినాముకదా ! వారు వెయ్యిన్నూటపన్నెండు కట్నమిస్తామన్నారు; లాంఛనం జరుపుతామన్నారు. పిల్లను తమకళ్ళతో తమరే చిత్తగించారు. రంభాగొంటుందికదా ! మతాబాకాని,

అదిపిల్లకాదు. అమ్మగారికికూడా ఆపిల్లను చేసుకోవాలనే వుంది. తమ శేమంటాలో ఆవిషయంలో.

రాఘు — ఆపిల్లకు బాలతోడు గేసుయినావుందా ?

చిదం — అదిలేదు. ఏదో నూరురూపాయలు వస్తువులకంటె యెక్కువలేదు.

రాఘు — పిల్లబాగానేవుందికాని యేదో యుచ్చిబొమ్మలాగుంది. కళా కాయలులేవు. అయినా సంసారివాని కందమెందుకయ్యా? బోగముదా యేమిటి? “భార్యచూపవతీశత్రుః” అన్నాడు శాస్త్రుకారుడు. అటువంటిపిల్ల యింట్లోవుంటేచిక్కు. నాకాపిల్లవద్దు.

చిదం — సింగరాజువారిపిల్లను చూచిరమ్మన్నారు, చూచినచ్చాను. ఆపిల్లా లక్షణంగానే వుంది. పెద్దపిల్ల. ఆరుమాసములకు కాపురానికివస్తుంది. అబ్బాయికి యాడూ జోడని నాలభిప్రాయం. వారు కూడా వెయ్యిన్నూటపదార్ల కెక్కివ యియ్యలేమన్నారు.

రాఘు — అంత పెద్దపిల్ల మన కెందుకండీ! పిల్లవాఁ చదువుచేసి పోతుంది. పెండ్లాములో కాపురంచేస్తూ చదువేమిటి వెధవచదువులు,

చిదం — వాడేపువారిపిల్లను చూచిరమ్మని తమరు సెలవిచ్చారు, ఆపిల్లనుకూడా చూచినచ్చాను. ఆపిల్లనుతొక్కి సంగీతం చెప్పించేడండి ఆహాహా! వీణెపుచ్చుకొని యెంతబాగా పాడిందనుకొన్నారు. శేషుకాలకించేట్టుగా పాడిందండి! ఆపిల్లనుచేసుకుంటే బాగుంటుందండి, పిల్లకూడా దబ్బవంతులా గుంటుందండి, ఆపిల్ల తండ్రి కట్నం కానుక తనకు తోచింది పెడుతాను, ఖాడించి తన్నెవ రమగ కూడదంటున్నాడు.

రాఘు — ఆపిల్లనాకేకాదు నాశత్రువులకుకూడా వద్దుబాబూ !

సంగీతమునేర్చుకొన్న కోడలున్నదంటే కొంచెకప్పితిష్ట. కొంప బోగ

ముదానికొంపైపోతుంది. ఎక్కడెక్కడ లేని సంగీతపాటకులు వది
సావిడి నిండుతారు ఆపిల్ల మనకువద్దు.

చిదం — రాచర్లవారిపిల్ల వున్నది. ఆపిల్లను మీఅమ్మగారు
భార్యగానుకూడా చూచారు. పిల్ల భారతభాగవతాలు గడగడచదువు
తుంది. ఇంగ్లీషుకూడా, కొంచెము వచ్చును. ఇస్కూలులో చదువుకొ
నేటప్పుడెన్నో బహుమానాలుకూడ వుచ్చుకొన్నదట. చాలా తెలివి
గలది. పచ్చగావుంటుంది. చేరడేసికండ్లు. కట్నంవిషయంలో సందేహం
గావుంది. లాంచనాలు, అన్నీకలిసి వెయ్యిరూపాయలకన్న యెక్కు
వియ్యరట.

రాఘు — భారత భాగవతాలు చదువుకొన్నకోడ లెందుక
య్యా మనకు? ఉద్యోగం చేస్తుందా, ఉళ్ళేలుతుందా? వాకిలీ, స్వకొని
యిల్లలుకొని, మగడికింలే అన్నమువంకిపెట్టి కాపురం చేసేదికావ
లెకాని, చదువులు సరస్వతులెందుకు మనకు.

చిదం — అయితే తమభిప్రాయమేమిటో చెప్పండిమరి —

రాఘు — గోపరాజువారిపిల్ల ఏలాగుంది? వీరిసంగ తేమిటి?

చిదం — చెప్తావినండి! గోపరాజువారిసాంప్రదాయం మంచిది.

ఆయన చాలాయోగ్యులు. భార్యకూడా అటువంటిదే. నిరంతరాన్న
ప్రదాతలునారు. వారిపిల్లకు పన్నెండేళ్లున్నది. మూడువేలు రూపా
యలు కట్నమిస్తారు. రెండువేలరూపాయలు బాలతోడుగండి. రా
నూపోసు రైలుఖర్చిస్తారు. వియ్యపురాలి లాంఛనాలక్రింద మూడు
వందలిస్తారు. పెండ్లికుమారునికి వెండిచెంబులు, కంచం, పట్టుబట్టలు,
ఉంగరం ఉత్తరజంధ్యాలువగై రా లిస్తారు. చాలావైభవంగా పెండ్లిచే
స్తారు.

రాఘు — పిల్లయేలాగుంది?

చిదం — పిల్లగంగారపు అమ్మకాని

రాఘ—కాని అంటున్నా రేమిమీరు?

చిదం—మీదగ్గర నిజందాచకూడదు ఆపిల్ల రెండుసంతృప్తములుగా జబ్బుగావుంది. త్వయజాతిజబ్బు. నానాటికి చిక్కిపోతుంది. తండ్రిగారు చాలామందులిప్పిస్తున్నారు అవేమి ప్రయోజనంగావున్నట్టుకనబడదు. పిల్లకు యెటూకానివయస్సునది బ్రతుకుతుందో లేదో యెవరూచెప్పలేరు. పెండ్లిచేయవద్దని బంధువులు హట్టుపడుతున్నారు. ఆయన చాదస్తుడు. కర్పిష్టి; బ్రతుకదని పెండ్లిచేయడం మానివేస్తే ఆయుఃప్రమాణము దైవాధీనము, తీరాబ్రతుకుతుందేమో జబ్బులోనే రజస్వలవుతుందేమో యనిభయము. అటువంటిపని జరిగితే నరహరిరావుగారు శాస్త్రంలో చెప్పినట్లు గంగాప్రవేశం చేస్తారుగాని జీవించరు. బ్రతుకుతుందని తెగించి అయినారువేలు ఖర్చుపెట్టి పెళ్ళిచేస్తే తీరాచచ్చిపోతే యింతసొమ్ము దండుగని బంధువులు పెండ్లిచేయవద్దని సలహాచెప్పుచున్నారు. ఆయన పెండ్లిచేయక మానను దైవయోగ మేలాగున్నదో అని నిశ్చయించునారు. ఆయనసొమ్ముకు లెక్కచేసేవారు కారు. అటువంటి బిడ్డేపోతే సొమ్ములెక్కేమిటన్నారు. కాయపవధానిగారినికూడా అడిగాను. ఆపిల్ల జీవించదన్నారాయన. అయితే తండ్రిప్రాణంగనుక జీవిస్తుందని ఆశ ఆయనపెట్టుకొన్నారు. పైగా రజస్వలవుతుందనే భయంచేత పెండ్లిచేస్తున్నారు. ఈవిషయంలో తమయభిప్రాయమేమిటి! ఇంతమాత్రం కట్నంవచ్చేసంబంధముమరివకటిలేదు.

రాఘ—అయితేపిల్లజీవించదని స్పష్టముగా చెప్పాడా ఆయన?

చిదం—ఆహా! స్పష్టముగా చెప్పాడు. వచ్చినవైద్యులందరు పిల్లనుచూచి పెదవి విరుస్తున్నారు.

రాఘ—వైద్యులనగా దేముల్నియేమిటి! వాళ్ళు తప్పుక బ్రతుకుతారన్నవాళ్ళు చావవచ్చును. వాళ్ళు చస్తారని ఆశవదలుకొన్నవాళ్ళు జీవించి రాళ్ళలాగ నుండవచ్చును ఆయుర్దాయము వీళ్ళనోట్లో

నున్నదా యేమి. వైద్యులమాటే ఆలాగుండగా రాయప్పభానులమాటమన మీమంత నమ్మగలము? ఎందుచేతనోగాని, ఆపిల్లనే మనవాడికి చేనుకోవలెనని నాకు పుట్టినది.

చిదం—“జనవాక్యం తు కర్తవ్య” మన్నాడు. పదిమంది బ్రతుకదసి చెప్పుచున్నారు మనం చేసుకోవడం మేర బాగున్నది.

రాఘు—బతక్కపోతేంలేతురు. మనలో మనకు సందేహాలెందుకు నామనస్సులోనున్నమాట చెప్తానిను. నూడువేలరూపాయలు కట్టు మిస్తారు; రెండువేలు రూపాయలు బాలతోడుగుపెడ్తారు. రాను పోను ఖర్చు కేస్తారుకదా! మనం తరలికెళ్లి మూడు నాలుగునందలరూపాయలతో పెండ్లికానిచ్చినట్లాము. పిల్లచస్తే దినవారపుఖర్చుకదా! శాస్త్రాన్ని వెంకటావధానులకు యిరునైయ్యెడురూపాయలిస్తేదినవారాలంతా తేల్చివేస్తాడు. ఏలాగైనా మనకీవ్యాపారంలో అయిదువేలరూపాయలు లాభం.

చిదం—తమరుచెప్పినమాట నాకు నచ్చినదిగాని తరువాత తమపిల్లవాడిని రెండవ పెండ్లివాడంటారు.

రాఘు—అంటే అన్నారు. అన్నందువల్ల మనకొచ్చిననష్టమేమయ్యా? కాదాయనంటే రెండవపెండ్లికి న్నాతకముండదు. అది మరిమంచిది. శ్రమలేదు. ఖర్చులేదు. ఈవివాహమువల్ల అయిదువేలరూపాయలు లాభమిస్తున్నాయి. రెండవనారి పెండ్లికియూడువేలైనాగుంజకపోను. మంచిమోగులలో మొలతాడుకట్టినయగిష్టివాడు కనబడడంలేదు. అందుచేతయెంతకట్టు మసిగితే అంతకట్టుం పోస్తారు. రావడానికిమీలున్నప్పుడురాబట్టుకోవద్దా! నామ్మచేదామేమిటి? సభలోనికివెళ్ళినప్పుడు, పదియదిలో కూర్చున్నప్పుడు కట్నాలపద్ధతి మంచినద్ధతికాదయ్యాఅని నేనూ అంటాను నివదలవోయో జరిగిన సంగతులు స్మరణసభలోనే చెప్పగలగతే. ముగింపు.

సలిముండ మా అమ్మ బ్రతికుండి గదా దానిమీద పెడతాను. ఆబిడ జీవించి యున్నందుకు నాకీ ఉపకారించేస్తుంది. రెండవది నా పెండ్లా మున్నదికదా! అది కొంచెమైనా చదువుకోలేదు. మూర్ఖపుట్టు పట్టు తున్నదని దానిమీదకి తోస్తాను. శతకోటిదండ్రులకు అనంతకోటి ఉపాయాలు.

చిదం—మీరు చెప్పినదిచాలా బాగున్నదండీ! ఇదితోళ్ళ వ్యాపారంవంటిది. చప్పనజంతువులతోళ్ళతో వ్యాపారంచేసేవాళ్ళు కొందఱు, బ్రతికినతోళ్ళతో వ్యాపారం చేసేవారుకొందఱు. దీనికి చాలిందికొకటిలేదు సరేనేను వెళ్ళి సరహారావంతులుగారిదగ్గర తాంబూలం పుచ్చుకొనిరానా యేమిటి?

రాఘు—అవశ్యము మీరు వెళ్ళి తాంబూలం పుచ్చుకొనిరండి కట్నం మూడువేలు, వియ్యపురాలిలాంఛనాలు మూడువందలు, రానుఖర్చులు నూరు బోనుఖర్చులు నూరు మొత్తం మూడువేలఅయిదు వందలు వచ్చేటప్పుడు పట్టుకొనిరండి

చిదం—చిత్తము. మధ్యాహ్నము వెళ్ళుతాను.

(ఇద్దరు నిష్క్రమించుచున్నారు)

రెండవరంగము.

(రాఘవరావు, చిదంబరదీక్షితులు, నరసింహారావు, ప్రవేశించుచున్నారు.)

నర—పాపము! తమకు చాలాకష్టమువచ్చింది. పిల్లవాడికి సరిగ్గా యిరవైయొడ్లమునా లేవు. అప్పుడే వివాహంకావడం, భార్యపోవడం, చాలాకష్టము.

చిదం—అది పూర్వజన్మకృతమండీ! రాఘవరావుగారు ధర్మశాస్త్రమును అనుసరించుచున్నప్పుడు రాత్రిగదిగాదు, అప్పుడే ముట్టుకు గ

రభ వాసానపుట్టిన కూతురుపోయినట్టుందికాని, కోడలుపోయినట్టులే
దండి! ఆస్తిల్లకోసం గాత్రీపగలూ కంటికి నేలకు ఏకధారగా విచారి
స్తున్నారు.

రాఘు — నరసింహా రావుగారూ నాగృహపట్నీ వెళ్లిపోయింది. తెలియక భంగపడిపోయినామయ్యా! ఇంతజబ్బుగావుంటే యెంతకెట్టి ముండాకొడుక్తైనా చేసుకొంటాడండీ? కొంచెము జలుబుచేసి దగ్గుబ్బి రమన్నారూగని, యీలాంటిదారుణరోగమన్నారూకారు; ఇరవైరోజులైనా కాలేదు పెండ్లయి, అబ్బబ్బబ్బ! ఈదుఃఖం నేను భరింపలేకుండా వున్నానండీ! దిగాలుపడికూర్చున్నాడు పిల్లాడు, వాడి మొఖంచూచి నేను భరింపలేకుండావున్నాను. మా ఆబిడా! మా అమ్మా చేసేగోలకు మితమేలేదు. ఆ బతికిన నాలుగురోజులే పాపము పిల్ల మాయాబిడను పట్టుకొని పదిలించికాడండీ! ఎంత ఆవుకున్నా మగ వాణ్ణినా కేదఃఖమాగలేదు ఆడవాళ్ళ కాగుతుందా ?

సర — రాఘవరావుగారు తమకు ధైర్యమువలంబించియుండ
వలె విచారించిన కార్యమున్నదా ? అపిల్ల మనకు పాఠ్యం లేదు
యింతకు.

రాఘు — ఇంతకూ నాదినములు మంచివికావు. లేకపోతే బంగారమంటిపిల్ల దక్కకపోతుందా ?

నర—చిత్తము నను సెలవుపుచ్చుకుంటానండి తమకు వేత
చెప్పవలసినవారెవరు లేరుగదా.

రాఘు - చిత్తము నేదిగడతానండి !

నర—(నిష్క్రమించుచు.)

చిదం—పంతులుగారు చిన్నరహస్యము. యాచిరాజు జనార్ద
నరావుపంతులుగారు తమతో వకమాట మనవిచేయుమన్నారు. వారి
దగ్గరపిల్లన్ను వివాహమునకు పంపింపవలెనని కోరుతున్నారట అని చెప్పి,

రానూపోనూఖర్చులిస్తామంటున్నాడు. ఏంసెలవు? పిల్లపోయి యీవాళకి మూడురోజులే అయింది. మైలరోజులువెళ్ళనీ, తరునాత మాట్లాడదామన్నాను.

రాఘు—ఏడ్చినట్టేయుంది. చచ్చుతెలివి. ఆలాగంటారయ్యా! మైలా లేదు. సింగినాడమూలేదు. ఇలాజెప్పు వాళ్ళతోటి. మూడువేల కట్నమూ రెండువేలబాలతోడుగూ పెట్టమను. పదుమూడోనాడే పెండ్లి చేస్తామను.

చిదం—ఆలాగేచేస్తారుకాని, మైలలో తాంబూలమెల్లాపుచ్చుకుంటాం, కాస్త అప్పడం, వడియమెల్లా పెట్టుకొంటాం?

రాఘు—ఇందుకేమీకు వై. న. బు. పె. పేళ్ళవచ్చింది మీ వ్యవహారమంతా శుద్ధవైదికం. తాంబూలాలు మాపినతల్లికొడుకెళ్ళి పుచ్చుకొస్తాడు. అప్పడాలు వడియాలు మీయింట్లో పెట్టించు డబ్బిస్తాను.

(అంతట నారాయణమూర్తిగారు ప్రవేశించుచున్నారు)

చిదం—ఉమ్! ఉమ్ నరహరిరావుపంతులుగారి బావమరిదిగారు నారాయణమూర్తిగారు వస్తూన్నారయ్యా

రాఘు—ఏరీ? ఏరీ? ఆలాగా (అని మేడుపుమొగముపెట్టును)

చిదం—దయచేయండి నారాయణమూర్తిపంతులుగారూ! ఇక్కడేవున్నారు పంతులుగారు.

రాఘు—(పెల్లగా) దయచేయండి! (అనిచేయిచూపును.)

నారా—చిత్తము- (అని కూర్చుండును)

చిదం—ఎంతోఅంత ముచ్చటపడి వియ్యంపొందితే దైవమోర్వలేకపోయినాడు.

నారా—ఏంచేయను, అదృష్టమాలాగున్నది. తిమరేమో నగులు పంపించమని వరమానమంపించినారట నరహరిరావుగారికి.

రాఘు — నేనా? నేనా? వత్సమానమంపినది. శివశివ! శివశివ! యెంతమాట, బిడ్డలగన్నాగాని, గడ్డలగనవేదు. కిట్టనివాళ్ళెవరో ఆయనతో చెప్పియుందురు. తెలివితక్కువచేత ఆడవాళ్ళె యీకనిచేశారో? ఛీ! యీ నీచపుకని నేను చేస్తానండి?

నారా — సరే ఏమైతేమిలెండి ఇవిగో నగలు. మీరొక్కపస్త్రువైనా పెట్టలేదుదా? అన్ని మేము పెట్టిననగలే మళాగత్తులుకాక రెండు వేల మూడువందల రూపాయలు నగలున్నవి. ఇవిగో దాని చీరలు.

(అని యేడ్చుచున్నాడు)

రాఘు — అబ్బబ్బబ్బబ్బ! ఆవస్తులకేసి నేను చూడలేనండి. నాగుండె దడవెట్టుచున్నది. దీక్షితులుగారా! అనితీసికెళ్లి యిట్లోవేయించండి నాయదుట ప్రపంచకండి.

నారా — చిత్తము నేను సెలవుపుచ్చుకొంటాను. నగలన్నీ సరిగా వున్నవిగదా?

రాఘు — చిత్తము. ఏమనడానికి నోరురాదు.

నారా — (నిష్క్రమించును.)

చిదం — ఏమండోయి సరహరిరావు పెద్దమనిషే. మనమూబురంపగానే అడ్డబాసదగ్గరనుంచి పంపించినాడు.

రాఘు — పెద్దమనిషే. కాకపోతేమట్టుకు తొక్కబద్దలుచేయున్నారేకాని మాచిరాజువారి సంబంధంకుదుర్పు ఏలాగోవకలాగు.

చిదం — మీరడిగినంతవరకు వారిస్తారుకాని పిల్లకు కంట్లో చిన్న పువ్వుంది.

రాఘు — పువ్వున్నాసరే కాయన్నాసరే అడిగినంతవరకు సామిస్తే తాంబూలాలు పుచ్చుకొనిరా. వెళ్ళు.

చిదం — చిత్తం ఆలాగే.

బధిరచతుష్టయప్రహసనము

(చెవిటిశంకప్పయ భార్య సింగమ్మయ్య (బవేశించుచున్నారు.)

శంక—నీ వనేమాట యేమిట. చెవిటిపేనుగ నన్నమాట ఎ
రగవా యేమిటి గట్టిగా చెప్పు.

సింగ—ఇంతమాత్రానికే పేనుగని నన్ను తిట్టాలి. నేనెంతచెవి
టిదానినైనా బొత్తిగా వినబడక పోదు. కడియాలవారింటికి భోజనాని
కి పిలిచారు. మీరుకూడా వస్తారా?

శంక—ఏమిటి కడియాలు చేయించాలినికిప్పుడు. ఆసినియిల్లు
బంగారమైరిగదే నీ సిగ్గుచిమిడా. ఒకమూల కుట్టదానికి పెండ్లిచేయవలె
నని నే నాలోచిస్తూ ఉబ్బులేక కొట్టుకొనుచుంటే నీకు కడియాలు కా
వలెనా? కడియాలుకాదు. అందెలుచేయిస్తా.

సింగ—అందాలా...ములిసిలిదానికి నాకందాలేమిటి. నాకం
దాలెందుకు. నేను సంసారిని.

శంక—కంసాలిని పిలవమంటావు. అశినీయమ్మకడుపుకాలా త
లచినప్పుడే తాతపెళ్లా నీకు.

సింగ—నేనేమన్నానని నీయమ్మకడుపు కాలాలని తిడతారు.
కడియాలవా రింటికి భోజనానికి వెడతారా అంటే యింతకోప
మెందుకూ.

శంక—భోజనం పెట్టవూ కడియాలు చేయించకపోతేను. వె
ధవకడియాలూ నీవూను బోడిమండ పెండ్లి చేసుకున్నందుకు బాగా
అనుభవిస్తూన్నాను.

సింగ—సరి సరి అప్రతిష్ట వెధవకడియాలవారని వాళ్ళను తిడ
తారెందుకు? వాళ్ళు మీజోలికొచ్చారా? సొంటి కొచ్చారా? మీ

యిష్టమువచ్చినట్లు నన్ను తిట్టండి నేను పడతాను. వాళ్ళు కలియుగ
వైకుంఠంగా పెళ్లిచేసుకుంటూంటే బోడిముండాపెళ్లనడ మేమిటి.

శంక—అశి నీ సాహసం నుండిపోనూ. నేను వైకుంఠానికి వెళ్లి
పోవాలి. కడియాలు లేకపోతే బోడిముండాలోగుంటానంటావు. ఓసీ
ముడిగాళ్లముండా. రాచ్చిపెడటకులో బూరైమూకుడు మినపరొట్టో
తిని హాయిగ నుండాలని వుందికాబోలు నీకు. తిందుగానిలే. తువరం
చేసి వదిలి పెడుతా వెధవా.

సింగ—అలా చెప్పరాదూ మఱి మొదటేనూ. అంత వుండలేక
పోతే అటుకులు నానబోస్తాను. మినపరొట్టయినా కాలుస్తాను. ఎంత
సేపు. ఇప్పుడు పప్పు నానబోస్తాను. తువరం చేయించుకుంటారా చే
యించుకొండి మంగలాడికికబురు పంపిస్తాను. మీరు పనిచేయించుకొని
న్నానంచేసేలోపున రొట్టెంతసేపు కాలుతుంది.

శంక—నన్నే అటుకులు తినమన్నావు, నన్నే మినపరొట్టె
తినమన్నావు, సరే! నేనే వెధవని. నాకు నీవుతువరం చేయిస్తానన్నావు
మంగలాడిని పిలిపించి. చీ దిక్కుమూలినముండా నీ మొగము జూడను
పోచీలు కంకణాలు కడియాలు చేయించలేదని నన్ను చచ్చిపొమ్మం
టావు. ఇదిగో లేచిపోవుచున్నాను నీకు నాకు సరి

(అని లేచు చున్నాడు.)

సింగ—నేనేమి వేచి లెట్టాను. కారణంలేందే దులిపి వదిలి
పెడుతూన్నాడు. నే నీవాశప్రార్థనన్నే లేచి యెవరిమొగము చూచానో
కాని తిట్టుతగులుచున్నాయి. వెళ్ళకండి యిట్టొనే వంట చేస్తాను

(అని జందెముపట్టుకొని యాపుచున్నది)

శంక—అశి నీ చేతులు పడిపోను, నాజందెము తెంపు తావంటే
నాకు సన్మానమిస్తుందని నీవుచాటి

సింగ—అయ్యయ్యో! నామూలాన్ని మీరు సన్యసించడమెందుకు? నేనే పుట్టినింటికి లేచి పోతాను.

శంక—ఘట్టింటికి లేచి పోతావా? పుట్టింటికి లేచిపో రంగము మోర్చెను లేచిపో నా కెందుకూ. అక్కడ కడియాలు చేయించేవారు కావలసినంతమంది ఉంటారు.

సింగ—ఈబుద్ధులు నాకు రంగమ్మ చెప్పింది. దానికొంప తియ్యకండి దానిమగడు పాపిష్టిమనిషి.

శంక—నీమగడు పాపిష్టిమనిషా? నేను పాపిష్టి వాడనటే నీ దుంపతెగ, (అని నత్తిమీద బాదుచున్నాడు)

సింగ—అయ్యో! అయ్యో! తలబద్దలైపోతోంది.

శంక—నాతల బద్దలవాలని తిడుతున్నావా? నీ పాతివ్రత్యం మండానీతో కాకరం చేసేకంటే గోదావరిలో దిగితే మంచిది.

(అని పారిపోవుచున్నాడు)

(ఇద్దరు నిష్క్రమింతురు)

రంగము 2

(అప్పుడు శంకరప్ప ప్రవేశించుచున్నాడు)

శంక—(తనలో) ఈవేళ నాకు భోజనం లేకపోయినా సరే ఇక్కడనుండి కదలను. అంగవస్త్రము వేసికొని యీ రాత్రి రావిచెట్టు నీడనె ఉండుకొంటాను. ఆముండుకు బుద్ధివచ్చిందాక తగినశాస్త్రీ చేస్తాను ఇదిగో! గంగన్న యెక్కడనుండియో వస్తున్నాడు. అన్నట్టు మఱిచి పోయినాను వీడిమధ్యనరసాపురం వెళ్లాడు. అక్కడ నాన్నీహితులు నరహరిరావుపంతులుగా రుండవలె. ఆయన క్షేమంగా నున్నాడేమో కనుక్కొని ఆయన కులాసాగా భుంజే వెళ్లి పదిరోజు లాయనదగ్గర వుండి గత పూడివస్తాను. ఈలోపుగా నీదార్భాగ్యురాలికి బుద్ధివస్తుంది నలుగురు బాధ్యులు చెప్పబెట్టు కొన్నారు.

(అప్పుడు గంగన్న ప్రవేశించుచున్నాడు)

గంగ — ఓహోహా! శంకరప్ప! ఇదేమిటి చెట్టుకింద పడు
కొన్నావు ?

శంక — ఒరే! నీచెవులేమన్నా కొంచెం నిమ్మశంగావున్నా యీ?

గంగ — సరే నేను చెవల వెధవనైతే నీ కేమిలే. ఎప్పుడూ
ఆలాంటివాణ్ణి. నీవెప్పుడు యీలాగే అంటావు వేళాకోళానికి

శంక — నీవు నరసాపురాన్నించే నా రావడం.

గంగ — నరసరాజుగారియింట్లో పెండ్లి అయింది. (అని చెయ్యి
విసరుచున్నారు)

శంక — ఏమిటి! నరహరిరావుపంతులు పోయినాడూ! హరి
హరీ ఎంతమాట! ఎన్నాళ్లయింది.

గంగ — పదహారురోజులపండుగ అయిపోయింది.

శంక — ఏమిటి దశాహం గూడా అయిపోయింది? సంగతే తెలి
యలేదు. జబ్బేమిటి?

గంగ — డబ్బేమిటి కావలసినంత ఖర్చుపెట్టారు. వియ్యంకుడు
దిట్టమయినవాడు. డబ్బు చాలావుంది. బాగా యితలా వుంటాడు
మనిషి.

శంక — అబ్బా! అంతలావుబ్బిందీ వళ్ళు! పాపము ఆయ నింకె
క్కడ బ్రతుకుతాడు. అయితే ఎవరు మోశారు?

గంగ — నాలుగేసిరూపాయలు సంభావన యిచ్చారు విహ్వం
సునికి.

శంక — సరే! నలుగురుకూసుకులు మోశారు? అయిదోవాడు
నిప్పుచ్చుకున్నాడు. ఆయనకేమి ధన్యుడు. దానాలు బాగాజేసారా.

గంగ — ఆ రెండవకుమార్తె గర్భదానంగూడా చేశారు.
కార్యంలో కార్యం. కాకుల్లాగున వచ్చి పడ్డారు మన బ్రాహ్మణులు దేశ

శంక—కాకులు మట్టకో లేదు. అయ్యో! అయన మన స్సూక్ష్మ యేమికోరిక లున్నాయో, దణ్ణంపెట్టకో లేదు.

గంగ—వెళ్ళినైభవం నే నేమని చెప్పదును. వదిపుట్ల పుల్ల గాడిపొయిల్లో కాలింది. తక్కిన సంభావనలమూట ఏమి చెప్పను.

శంక—అబ్బ! పదిపుట్లకర్క కాలనలసి వచ్చింది. అంతలావున వొళ్ళుబిచ్చనప్పుడు యెంతకర్రయినా పడుతుంది. నేను పరామర్శకు వెళ్ళాలి. ఇంతకు నాకర్మము.

(అని మొగముకొట్టుకొనుచున్నాడు.)

గంగ—నీకు సంభావన దొరకలేదని మొత్తుకోకు. మళ్ళీ సంవత్సరానికి రెండవకుమార్తె పెండ్లి చేస్తాడు.

శంక—సంవత్సరీకమప్పుడు వెళ్ళితే బాగుంటుంది పరామర్శికి. రెండవమాసికానికో మూడవమాసికానికో వెల్తాను.

గంగ—రెండు చూడు చూసాల్లోగా వాడింట్లో శుభకార్యాలేమీ లేవు. నేను వెళ్ళుతాను. నాకు పనివుంది.

శంక—సరే! నీవువెళ్ళు పాపము నీ వేజేస్తావు నాకర్మానికి?

(గంగన్న నిద్రమించు చున్నాడు.)

శంక—(తనలో) ఇంట్లోజూడవస్తే పెండ్లాంముండ కడిమూలు తెమ్మని తావళాలు తెమ్మని పోచీలు తెమ్మని చూపుతుంది. నరసా పురం వెళ్ళి నాలుగు రోజులు హాయిగా నరహరిరావుపంతులుగారింట్లో వుం కామంటే అయన వెళ్ళిపోయినాడు. ఇంతకు నాజాతకర్రభావము ఎక్కడికి వెళ్ళితే అక్కడే నిప్పచ్చు. కాకపోతే నరహరిరావుపంతులు గారికి నలభై యేండ్లయిన పండలేదు. ఇంతలోకే చావు రావలెనా! ఇంకా యేమిష్టిచిక్కులు రాదలచి వున్నవో.

(అప్పుడు నల్లసామి యనుచేటిగొల్లవాడు ప్రవేశించుచున్నాడు.)

నల్ల—(తనలో) పొదు పొడిచినేలనుండి నెలుగుతున్నాను.

పొద్దు నెత్తిమీది కొచ్చింది, ఇంకెక్కడ నెలకను. కటికివోళ్ళు చంపేసి అమ్ముకున్నారేమో. నాపేనం చాలివస్తూవుంది కాళ్ళు నొస్తూవున్నాయి. కూంచే పీ చెట్టుకింద కూకొని మఱి యెత్తాను. దానిజిమ్మ లాగినఆవు.

శంక—(తనలో) నే నెక్కడున్నానని ఆముండకు ఎవరు జెప్పారో, అప్పుడే యీవెధన నెవణ్ణో నాదగ్గికి సతమాన ముంపింది. ఈలాటిచచ్చువెధనలు యిరువైమం దొస్తేమాత్రము నేను కదుల్తానా యిక్కణ్ణించి.

నల్ల—(తనలో) ఈబాపనయ్య వొవడోకాని గోతికాడినక్కలాగ యిక్కడ గూకున్నాడు. ఈన మొకం సూస్తే పెళ్ళెలు శెప్పే ఆయన లాగ యున్నాడు. ఈలాటిబామ్మడే మునుపోతూరి మాగేదె పెయ్య కోటిలింగాలకాడ తప్పోతే పెళ్ళెజెప్పాడు. మాయావు ఎక్కడుందో, మాదూ డెక్కడుందో! ఏలాగెల్లెందో యీననకుగుతాను.
(అని దగ్గిఆకుఁ బోవును.)

శంక—దూరంగా వుండు ! ఏమి మీదిమీదికొస్తావు.

నల్ల—బాపనయ్యగోరు ! నే నెక్క పెళ్ళెకుగుతానుజెప్పండి.

శంక—ఆదిక్కుమాలినముండమాట నాదగ్గర జెప్పొద్దు. అది పెండ్లాము కాదు. నేను మొగుణ్ణి గాను.

నల్ల—ఆట్టే ఆల్పంలేదు. చిన్న పెళ్ళే. చిటికెలో అయిపోద్ది. మీరు బుద్ధిమంతులు శెప్పండి.

శంక—ఆముండ అతి బుద్ధిమంతురాలా? నేనే అంత అపారపు వెధవనా? ఛీ! అవతలికి పో! దానినూట నాకు చెప్పకు.

నల్ల—ఆవు తెల్లగా వుంటుంది. కుడికొమ్ము విరిగిపోయింది. దాని కండ్లు కాటుకకండ్లు. తరిపిదూడ కూడ వెళ్లింది. దూడవంటి మీద తెల్లమచ్చలు యిరువైమం దొస్తాయి. చిన్నరాతి యింటికి రాలే

దు. రాత్రి రెండుజాములునాక నెలికాను. మళ్ళీ పొద్దుట్నుంచి నెలుకు తున్నాను. కాపళ్ళేదు. మాగొల్లది బెంగబెట్టుకుంది గంజితాగదు. ఏడుస్తూ కూకున్నది. అది యేలాగెల్లిందో చెప్పుదూ బాబూ ! ఆపూ దూడాదొరికెనా దూడను నీకిచ్చివేస్తాను. రొం డేళ్ళల్లో యీంతది, (అని కాళ్ళు పట్టుకొనును)

శంక—ఆవు దూడ వుండగా మధ్య గుంజార్చిం దంట. మధ్య నీ కెందుకురా. నాపెండ్లాము నేను తగవు లాడకుంటే నీవా రాయ బారివి. నాకాళ్ళు పట్టుకోవద్దు పో !

నల్ల—నేముట్టుకుంటే మైలడుతారనా కాళ్ళు యెనక్కిలాక్కు న్నారు. అయితేగాని ఆవు యెల్లాగెల్లిందోచెప్పు.

శంక—ఆముండ యెలాబోతే నాకెందుకు. ఈలాగున దక్షిణ దిక్కుగా వెళ్ళనీశ్వశానభూమిలోకి. (అని చేయి జావును)

నల్ల—అను గల్లా జెప్పు. దచ్చినంగా యెల్లిందా. మాగొల్లది ఆలాగే అంటది. మీరిక్కడే కూకోండి నేను నెలుక్కొత్తాను దూడను తీసికెత్తుచుగాని. (అని నిష్క్రమించుచున్నాడు)

శంక—(తనలో) అబ్బబ్బా శనిగ్రహము వదిలిపోయినది. ఆపాడుముగడ వీడిచేతులో యింత పూరగాయముకో కొంచెముకూర యో పెట్టి నేనెక్కడున్నానో యేమిచేస్తున్నానో యేమంటున్నానో కనుక్కొనిరమ్మని పంపింది. వచ్చినందుకు వీడికితగినట్టు బుద్ధిచెప్పి పంపించాను. కాస్తనేవు అంగవస్త్రము పఱచుకొని పడుకుంటాను.

(అని పండుకొనును.)

(అవుడు నల్లసామి ఆవుతోను దూడతోను ప్రవేశించు చున్నాడు.)

నల్ల—(తనలో) బ్యామ్మడన్నా బ్యామ్మడు కాదు ఈన. ఈనంత బ్యామ్మడు భూమిలో పుట్టలేదు. పెరగ లేదు. దచ్చినంగా యెల్ల మని యిట్టే చెయి జాపించాడు. ఆచూచుని నే నెల్లగానే ఆవు దూడ

రెండు కాపడ్డాయి పెళ్ళి చెప్పితే యీనేచెప్పాలి ఆకు గంటమక్క
లేదు. ఈయన పెళ్ళి చెప్పడానికి ఏంటో నోట్లో గొనుక్కుంటాడు.
ఇలాగొలాచూస్తాడు. యిట్టెచెప్పేస్తాడు. మనవని అయిందిగన్న అన్న
కాడికి యీన కాదూడ నిచ్చేస్తాను.

శంక—(శనలో) శని వదలిపోయిన దనుకుంటే వీడి దుంపతెగ
వీడు మల్లినచ్చాడు పీక్కునితినేటందుకు. శేనిక్కడున్నానని దానితో
చెప్పాడు కాబోలు చెప్పే యేదో శని గల్పించి మల్లి శంపింది. కాని
వీడిన్నిమాట్లు వచ్చి యేంజేస్తాడో చూతాము. రాయ బౌరాలు శంపిన
కొద్ది నాకు కోపమెక్కువవుతుంది.

నల్ల—అముదాలుగాయా దండాలండీ !

శంక—నీవెథవదణ్ణాలు గట్టిపెట్టు. ఆవిడపంపడం నీవురానడం
బాగానేవుంది. వెధవసారథివి బయలుదేరినావు. చాలుచాలు యీపాటి
కవలలుండు.

నల్ల—మీరు చెప్పిన పెళ్ళి యెంటనే దాకలా యిచ్చింది. ఇచ్చి
నందుకు శేనన్నమాటపెకారం దూణ్ణీత్తానుపుచ్చుకోండి. మీవాంటోరి
కిత్తే మాపితాల్లు గూడ పైకెల్తారు. ఇది కుంటుతుందని మీ రనుమా
నించకండి దీంది కుంటికాలు గాదు. రాత్రియేపొలంలొనో పడ్డేవోడో
కాల్లు దుడ్డుకట్టతో యిరగెయ్యమోలు. ఆయిదంతో మూడుపూటలు
కట్టకడ్డే నెమ్మది త్తది నూడండి బొమికగాన యిరిగి దేమోను.

(అని దూడకాలు జూపును)

శంక—(ముక్కుమీద వేలు చేసుకొని) ఆరి దొంగముండా
కొడకా! ఆరి పాపాత్ముడా! నీకెంతదుర్బుద్ధి పుట్టిందిరా నాపెల్లొంముండ
చెప్పినమాటలు విని నామీద లేనిపోనినిదలు వేస్తావా? నేను దాని
కాలు విరగ్గొట్టానా? నీవెవడవో నేనెఱుంగను. నీయావు నంతకంటా
యెఱుంగను. నీదూడ ముక్కు మొగ మయెఱుంగను. నేనేమిటి కాలు

విలుగగొట్టడ మేమిటి? నా కీ గ్రామంలో గోష్పాదమంత నేలైనా లేదు ఇది నాచేతిలో పడలేదు. దీనిని నేగొట్టలేదు. ఛీ పో! (అనితోసి వేయును)

నల్ల — అన్న బామ్మగారు ఇంతలోకీ మాటతబావతు. నేను దూడ నిస్తానన్నాగాని ఆవు నిస్తానన్నాననా? నీకు నేనబద్ధమాడితే జిమ్మపుచ్చిపోవాలి. ఈజిమ్మ తెగ్గోయ్యలి. నయ్యి అన్నంతినే బామ్మ డవు నువ్వే ఆబద్ధా లాడ్డే యిగచేప్పేదేమిటి? నేను దూడనే యిత్తా నన్నాను ఇదిగో పుచ్చుకో.

శంక — నాపామాణకంగా నేను దీనికాళ్ళువిరగొట్టలేదు. ఆవు దూడకాళ్ళు విరగొట్టితే పంశక్షయ మై పోతాను. నాగాయత్రినాక్షి నే నేపాప మెలుగను.

నల్ల — పుచ్చుకుంటే పుచ్చుకో దూడ్లి. లేకపోతే అదికూడా నాయింట్లోనే వుంటుంది. మొదట దూడకే వప్పుకొని పెళ్ళి జెప్పి మల్లికపుడు గల్తే ఆవు రావాలంటావా? పూటపూటకి రెండేసి స్వేర్లు పాలు పితుక్కొని తాగుదాము అను కున్నావుగాబోను నేనంత యెట్టి ముండాకొడుకును గాను. ఈబాపనయ్యజిత్తుల్లో పడిపోవడానికి. నీవు బామ్మడవని నాకేమన్నబయ మనకున్నా వేమిటి?

(అవుడు నారాయణమూర్తి యనుబ్రాహ్మణుడు ప్రవేశించుచున్నాడు)

నారా (తనలో) భూలోక నారదుండనివచ్చినపేరు రానే వచ్చింది. నాకువచ్చినపేరుచచ్చినాపోదు. వాళ్ళజుట్టు వీళ్ళజుట్టు ముడివేసిస్తే కోర్టులోకి లాక్కుపోయి యేదోవిధంగా నాలుగు డబ్బులుసొమ్ము పార వేసుకోడమే ప్రయోజకత్యము. ఏమీ లేకపోతే యీసంసారం యీదడంయెల్లాగా? యీనల్లసామిగాడు శంకరప్ప యేదో పట్టంపులు పట్టుకుంటున్నాడు ఇదియేదో కనుక్కొని యేదో ఒక బస్కీ యిండులో కొట్టాలి.
 CC-0. Mumukshu Bhawan Varanasi Collection. Digitized by eGangotri

ట్టుకున్నావాడికి వినబడదు. వీడికి వినబడదు. ఈలాటప్పుడే మన వోయం పారేది. వెళ్ళివీళ్ళతగాదా యేమిటో శనుక్కుంటాను. ఏమిటిరా నీతగాదా? (అని గొల్లవానికి సంజ్ఞ చేయుచున్నాడు)

నల్ల—సూడండి! మారజ్జమారజ్జ! ఈబాపనాయన కొచ్చినదు రుబుద్ధి సూడండి బాబూ. నాయావుదూడ యెక్కడకో పారిపోతే పెళ్ళి చెప్పుచున్నాను. వారికితే తరిపిదూణ్ణిస్తానన్నాను. దచ్చినంగా యెల్లంది నెలుక్కోమని చెప్పాను. ఎల్లాను. నావున్నెం బాగుంది. యాలాయిసేసం మంచిది. నాగొడ్లు నాకు దొరికాయి. దూణ్ణిస్తానంటే వొద్దంట. ఆవు గానాల్పంట. అన్నాయం జూడండి బాబూ పాలయ్యుకొని నెయ్యి అయ్యుకొని యాయావుమూలొన్ని యేదోకొంత వైకర్చు జేసుకొని గొజిసిని నాగుతున్నామండి. ఈనాళి కూలిపోను ఈయావు నిమ్మంటాడండి.

నారా—(శంకరప్పవంకజూచి) శంకరప్పగారూ ! ఏమిటి మీ తగాదా ?

శంక—ఈవేళ నేను మాయింటాబిడ దెబ్బలాడు కున్నాము. కోపగించి నేనిక్కడొచ్చి పండుకున్నాను. నాపెళ్ళియు నేనెక్కడున్నానో చూచి రమ్మ పిణ్ణిలుపింది. మొదట దాంట్లో వీడేంజెప్పాడో ఆపలుగుముండ వీడ్తో యేంజెప్పిందో నాకేమీ తెలియదు. ఇప్పుడు వచ్చి వీడు నాదూడకాలు విరగగొట్టా నంటాడు జూడండి బ్రాహ్మణ్ణి ఆవుదూడకాళ్ళు విరగ్గొట్టానా? కలికాల మొచ్చిపోయింది. దీనయ్యకడు పుమాడ అంతఘోరమే.

నల్ల—చిత్తగించండి బాబయ్యా పదిమంది పిల్లాజల్లా పెట్టి కొని బతకాలనుకుంటున్నాము. అబద్ధ మాడ్చే నాలిక తెగ్గోయించండి. దూడను నేను యిస్తానన్నానుగాని ఆవును యిస్తాననలేదు.

విలుగగొట్టడ మేమిటి? నా కీ గ్రామంలో గోష్ఠాదమంత నేలై నాలేదు ఇది నాచేతిలో పడలేదు. దీనిని నేగొట్టలేదు. ఛీ పో! (అనితోసి వేయును)

నల్ల — అన్న బామ్మోడు ఇంతలోకీ మాటతబావతు. నేను దూడ నిస్తానన్నాగాని ఆవు నిస్తానన్నాననా? నీకు నేనబద్ధమాడితే జిమ్మపుచ్చిపోవాలి. ఈజిమ్మ తెగ్గయ్యలి. నయ్యి అన్నంతినే బామ్మ డవు నువ్వే అబద్ధా లాడ్డే యిగచెప్పేదేమిటి? నేను దూడనే యిత్తా నన్నాను ఇదిగో పుచ్చుకో.

శంక — నాపాపమాణకంగా నేను దీనికాళ్ళువిరగ్గొట్టలేదు. ఆవు దూడకాళ్ళు విరగ్గొట్టితే పంశక్షయ మై పోతాను. నాగాయత్రిసాక్షి నే నేపాప మెలుగను.

నల్ల — పుచ్చుకుంటే పుచ్చుకో దూడ్లి. లేకపోతే అదికూడా నాయింట్లోనే వుంటుంది. మొదట దూడకే వప్పుకొని పెళ్ళి జెప్పి మల్లికపుడు గల్తే ఆవు రావాలంటావా? పూటపూటకి రెండేసి సేర్లు పాలు పితుక్కొని తాగుదాము అను కున్నావుగాబోను నేనంత యెట్టి ముండాకొడుకును గాను. ఈబాపనయ్యజిత్తుల్లో పడిపోవడానికి. నీవు బామ్మడవని నాకేమన్నబయ మనుకున్నా వేమిటి?

(అవుడు నారాయణమూర్తి యను బ్రాహ్మణుడు ప్రవేశించుచున్నాడు)

నారా (తనలో) భూలోక నారదుడనివచ్చినపేరు రానే వచ్చింది. నాకువచ్చినపేరుచచ్చినాపోదు. వాళ్ళజుట్లు వీళ్ళజుట్లు ముడివేసిస్తే కోర్టులోకి లాక్కుపోయి యేదోవిధంగా నాలుగు డబ్బులుసొమ్ము పార వేసుకోడమే ప్రయోజకత్వము. ఏమీ లేకపోతే యీసంసారం యీదడంయెల్లాగా? యీనల్లసామిగాడు శంకరప్ప యేదో పట్టింపులు పట్టుకుంటున్నారు ఇదియేదో కనుక్కొని యేదో ఒక బస్కి యిందులో కొట్టాలి. వీళ్ళకాదుదెగ వీళ్ళిద్దరికీ చెన్నుడే. తల్లకాయ బద్దలుకొ

ట్టుకున్నావాడికి వినబడదు. వీడికి వినబడదు. ఈలాటప్పుడే మన వోయం పారేది. వెళ్ళిపిళ్ళతగాదా యేమిటో శనుక్కుంటాను. ఏమిటిరా సీతగాదా? (అని గొల్లవానికి సంజ్ఞ చేయుచున్నాడు)

నల్ల—సూడండి! మూరజ్జమూరజ్జ! ఈబాపనాయన కొచ్చినదురుబుద్ధి సూడండి బాబూ. నాయావుదూడ యెక్కడకో పారిపోతే పెళ్ళి చెప్పమన్నాను. వారికితే తరిపిదూణ్ణిస్తానన్నాను. దచ్చినంగా యెల్లింది నెలుక్కోమని చెప్పాను. ఎల్లాను. నావున్నెం బాగుంది. యాలాయిసేసం మంచిది. నాగొడ్లు నాకు దొరికాయి. దూణ్ణిస్తానంటే వొడ్డంట. ఆవు గానాల్పంట. అన్నాయం జూడండి బాబూ పాలయ్యుకొని నెయ్యి అయ్యుకొని యాయావుమూలన్నీ యేదోకొంత మైకర్చు జేసుకొని గొజిసిని నాకుతున్నామండి. ఈనాశి కూలిపోను ఈయావు నిమ్మంటాడండి.

నారా—(శంకరప్పవంకజూచి) శంకరప్పగారూ ! ఏమిటి మీ తగాదా ?

శంక—ఈవేళ నేను మాయింటాబిడ డెబ్బలాడు కున్నాము. కోపగించి నేనిక్కడొచ్చి పండుకున్నాను. నాపెళ్ళాయు నేనెక్కడున్నానో చూచి రమ్మ ప్రిణీలంపింది. మొదట దాంట్లో ఏజేజెప్పాడో ఆపలుగుముండ వీడ్తో యేంజెప్పిందో నాకేమీ తెలియదు. ఇప్పుడు వచ్చి వీడు నాదూడకాలు విరగగొట్టా నంటాడు జూడండి బ్రాహ్మణ్ణి ఆవుదూడకాళ్ళు విరగొడ్తానా? కలికాల మొచ్చిపోయింది. దీనయ్యకడు పుమాడ అంతఘోరమే.

నల్ల—చిత్తగించండి బాబయ్యా పదిమంది పిల్లాజల్లా పెట్టి కొని బతకాలనుకుంటున్నాము. అబద్ధ మాడ్చే నాలిక తెగ్గోయించండి. దూడను నేను యిస్తానన్నానుగాని ఆవును యిస్తాననలేదు.

నారా—(తనలో) చాలాపసందుగా వున్నది తగాదా. ఇంతకు నాయదృష్టము వుచ్చినది. ఇదే సమయము. వీడితో జెప్పవలసిన మాటలు వీడితో జెప్పి, వాడితో జెప్పవలసినమాటలు వాడితో జెప్పి ఈదూడను కాజేస్తేమంచిది. (ప్ర)కాశముగా గొల్లవానితో గట్టిగా) ఇప్పు డీయన కోపంమీదన్నాడు. నీవుచెప్పితే వినడు. నీవువెళ్ళు. నేను నచ్చజెప్పి యీదూడను వుచ్చుకునేటట్లు జేస్తాను. నీవు వెళ్ళు ప్రస్తుతము.

నల్ల—చిత్తం బాబయ్య! దరమకామందులుమీరున్నారగునక బతికి పోయినాను. (అని ఆవును తోలుకొని వెళ్ళుచున్నాడు)

నారా—(తనలో) ఇప్పటికి ఒకగ్రహ మొదిలింది. రెండవగ్రహాన్నికూడా వదిలించి వేస్తాను. (శంకరప్పతో గట్టిగా) ఆగొలబోయడు దూడ నిక్కడ వదలిపెట్టివెళ్ళు. వాడిదూడను వాడికి నేనప్పు గిస్తాను. మీకు వొచ్చినభయములేదు. దీనికాలు మీరు విరగకొట్టి నారని ఎవరున్ను నమ్మరు గనుక మీయింటికి మీరు వెళ్ళండి.

శంక —రక్షించారు బాబూ! ఈముండాకొడుకు యిప్పుడుదూడ ఖరీదు యిచ్చుకోమంటాడేమో యని జడిశాను. మీరే వాడి కప్పు గించుకొండిదాన్ని. (అని వెళ్ళుచున్నాడు)

నారా—(తనలో) గోదానం దొరికింది గాని దక్షిణ దొరక లేదు. సాయంకాలంలోపుగా దక్షిణ యింకొకడిదగ్గిట వుచ్చుకుంటాను. ఈచెవిటివా ల్లిద్దరు గోలచేసి నాకు గోవు నిచ్చినారు, ఈవేళకు పడ పాలుచాలు రెండువరహాల సొమ్ముంటుంది,

బలవంత బ్రాహ్మణార్థ ప్రహసనము

రంగము 1.

[అప్పుడు దామోదరయ్య యను కరణము, అన్నంభొట్లను

బ్రాహ్మణుడును ప్రవేశించుచున్నారు.]

అన్నం—(తనలో) అబ్బబ్బా! తల్లితదైన మెప్పుడోయెరుగని వాళ్ళతో వేగడము చాలకష్టము. వీడి తల్లితదైనం వీడికి జ్ఞాపకము లేదట. నేను చెప్పనలెనట! పురోహితుడు ముండాకొడుకును అవడం చేతను నాకర్మం కాలింది. ఇంతప్రొద్దెక్కి ఎందుకు వొచ్చావని వీడు మీద బడి కరుస్తాడేమో! ఏ డమ్మకడుపు కాలి. వీడు తగనిముండా కొడుకు. మెదలకడనే వత్తామంటె యిారోజున కల్లుపాలెంలో యీ డిగవా డింట్లో తదైనం వచ్చింది. వెళ్ళకపోతే నిశ్చేషంవంటి రెండుపొత్తరుగంగలో కలిసిపోతని. ఆకక్కురి చేత యింతప్రొద్దెక్కింది ఈహస్యము వీడితో చెప్పతానికి వల్లకాదు. అయినప్పటికి ఒక ధైర్యమున్నది. వీడు పేరుకు బ్రాహ్మణుడేగాని కర్మిష్టిగాడు. వట్టిమాలముండాకొడుకు. అదిగో! బారెడుచుట్ట నోట్లూ బెట్టుకొని కొరివిదయ్యంలాగవిధిలరుగుమీద గూర్చున్నాడు. ఏమైతే అయినది. వెళ్ళిచెస్తాను,

దామో—(చూచి) ఓహోహో! అన్నంభొట్లుగారా! ఏమి యీలాగదయచేశారు? ఏదయినాశ్రాద్ధముందా ఏమిటి బాబు! ఆటువంటి వుంటేగాని యీశాశ్రాద్ధాలగడ్డలు మావూరిమీద వాలవు.

అన్నం—మీరన్నమాట నిజమే ఉప్పుడు మీశ్రాద్ధమే వొచ్చింది లెండి.

దామో—అదేమిటయ్యో! త్వరగా జెప్పు. కొంతవచ్చి మా యమ్మతదైనంకాదుగదా యీవేళ? తిథేమిటి?

అన్నం—ఈవేళ మాఘ శు 2 గాదయ్యా? మీయమ్మగారితో యీరోజునే కాదూ. ఆహాహా! ఎటువంటికోడకులయ్య! కన్నతల్లి ఆబ్దికమే జ్ఞాపకములేని మహానుభావులు.

దామో—ఓరి! నీయమ్మకడుపుకాల తద్దినమైతే నిన్న మొన్న చెప్పక యీ కేళటయ్య చెప్పడం! ఇప్పుడేలాగి? నాకుకోర్టుహీరింగులే జ్ఞాపక మంటాయిగాని తద్దినాలు జ్ఞాపకముండవు. ఆమాట తెలిసివుండి నీ వింతఁ దెక్కి రావడం బాగున్నదా?

అన్నం—నేను పొరుగుూరునుంచి రావలసినవాణ్ణీగనుక తీరుబడి లేకపోయింది. నాకావరం చేపలపల్లె ఆయె. మీకావరం చీపు శృదిబాబయెను. ముందువత్తామంటే ముప్పియెత్తుకొనే ముంతాకొడుకును తీరుబడి లేదాయెను. మీకు జ్ఞాపకములేదాయెను. ఇదంతా నా ప్రాజ్ఞమండి ఇప్పుడైతే యేమిమించిపోయింది ఇప్పుడు జాముపొద్దుకన్న ఎక్కువయెక్కలేదు. మూడుజాములలోవుగా తద్దిన ముప్రతుంది కాని.

దామో—అసాధ్య మొచ్చిందే! దానికోసం తటపటాయిస్తున్నాను.

అన్నం—ఏమిటి ఆ అసాధ్యం? అసాధ్యాలన్ని నేను సాధ్యాలు చేస్తాను చెప్పండి.

దామో—సరే విను. రాత్రి మా ఆవిడ పుల్లిపాయలపులుసు కాచింది. అదిఎంతో పాకాన బడింది. పొద్దిటిక్కుడా పులుసుమిగిల్తే అది పోనుకొని చద్దిఅన్నం తిన్నాను. అందుకని పెద్దసందేహంగా వుంది.

అన్నం—(తనలో) ఓరి వీడితాడు తెగ! వీడు గొప్ప అసాధ్యం తెచ్చాడు పోనీ యీ రోజున శార్దూల మాని రేపు పెట్టుతామంటే రేపు

మాపూళ్ళో గమశ్యగంగడి చిన్నదినం. అక్కడికి పోక తీరను. అందుచేత ఏవో టప్పాలు గొట్టి యీ రోజునేకానిచ్చేస్తాను.

దామో—ఏమిటయో యీ ఆలోచిస్తున్నావు! ఏమీ పాలు పోలేదా ఏమిటి?

అన్నం—బాబూ! మీరు తెచ్చినవేచీ సామాన్యపుదా? పచ్చివెలక్కాయ గొంతున బడ్డట్టుంది. ధర్మశాస్త్రం గట్టిగా ఆలోచిస్తున్నాను, అయితే మీరు మొగం కడుక్కున్నారా?

దామో—ఏమి ఆలా గడుగుతున్నాను?

అన్నం—మీమొగంమీద బొట్టు చెరిపోలేదు, అందుచేత కడుక్కో లేదనుకున్నాను.

దామో—నిజమేనయ్యా || ముఱచిపోయినాను. పొరబాటే జరిగింది. తెల్లవారుజాముననేరైతువాడు వచ్చాడు. వాడేదో పేచీపక వహారము మాట్లాడుతూ కూచున్నాడు. ఆమాటలసందడిని మొగం కడుక్కోడంమఱచిపోయి, కడుక్కున్నాననుకొని శీతగ్రాసం చేసేశాను. ఇందు కేమైనాదాగుందా? పోనీ రేపు పెట్టగూడదు?

అన్నం—అయ్యమ్మా! ఎంతమాట. యీవేళే పెట్టితీరవలెను. శాస్త్రాలోపపు దీక్షికి నేను పరిహారం చేస్తాను వినండి. పలుగర్చి వేయ కమునుపు చేసినభోజనం నిన్నటి భోజనముతో సమానము. ఇప్పుడులేచి చప్పుచప్పున మొగం కడుక్కో. దంతధావనం అయినతర్వాత భోజనం చెయ్యకపోతే యీరోజున నీవు భోజనం చెయ్యనట్టే.

దామో—వహావ్యా! మహాబాగున్నదయ్యా ధర్మశాస్త్రం. అయితే మాపూళ్ళో రెండవబ్రాహ్మణకొంప లేదని నీకు తెలుసును గదా. ఇప్పుడు భోక్తలెవరు దొరుకుతారు?

అన్నం—నేనొక భోక్తను గదా! మంత్రంకూడా నేనే చెప్తాను. రెండవ భోక్తను చూడాలి. అనేకవ్రతులు భోక్తలుండే. మీ

పూరి వుంతలో మీ వెట్టివెంకణ్ణి వుండమనండి. ఆదారిని యెవరైనా బ్రాహ్మణుడు వెళ్ళుతూవుంటే దారి కడ్లంగొట్టి మనయింటివైపు లాక్కురమ్మనండి. ఎవడో ఒకడు దారిని వెళ్ళకపోడు.

దామో—నహవ్వా నహవ్వా! మీబుద్ధి పాదరసంపంటిదయ్యా. నీపొట్ట ప్రపాలపుట్ట నాకు రాజ్యము లేదుగాని వున్నట్టయితే నీ కొక అగ్రహారం పారివేస్తును.

అన్నం—రాజ్యముంటే మీరీమాట అనకపోదురు. లేదుగనుక శుష్కప్రియలు చెప్పడంలో భారీ ఎక్కువ. ఈమాట కేమిగాని ముందు వెట్టివాణ్ణి పంపించండి.

దామో—ఒరే వెంక!

(అప్పుడు వెట్టివెంకడు పరీవేశించుచున్నాడు.)

దామో—ఒరే వెంకా! నీవిప్పుడు వెళ్లి మన పూరిపాలిమేరలో నిలుచుండి బ్రాహ్మణుడెవడైనా ఆదారిని వెళ్ళుతుంటే వెళ్లనియ్యకండా మనింటికి తీసికొనిరా. ఎన్ని బతిమాలిన దాటిపోనియ్యవద్దు.

వెంక—చిత్తం బాబయ్య! కామందులోరి శిల్పవైనాక బ్రాహ్మణోణ్ణి వాటిపోనిత్రానా! అట్టే తెగనీలిగాడంటే బాపనోడిమీదమడిసంక లిరగ మొడుత్రాను. అంతే!

దామో—ఒరే! కొట్టడంతాత్రం కొట్టవద్దు. నయంచేతనో భయంచేతనో ఏల గో ఒకలాగు నాదగ్గరకు తీసుకొనిరా.

వెంక—మాటన్నాగాని కొడ్తానంటండి.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

రంగము 2.

(వెంకడు పాలిమేరలో పరీవేశించుచున్నాడు.)

వెంక—(తనలో) అబ్బబ్బా! పొద్దు నెత్తిమీది కొచ్చింది. బుర్రమాడతావుంటే పొద్దునెత్తిమీది కొచ్చింది. బుర్రమాడతావుంటే పొద్దునెత్తిమీది కొచ్చింది. బుర్రమాడతావుంటే పొద్దునెత్తిమీది కొచ్చింది.

ఈడబ్బడిసిగ్గొయ్య. ఒక్క బాపనోడు రాలేదు. యెంచేపు కూకొను! కాపులు మొగాలు కమ్మోరిమొగాలు కాపడ్తున్నాయిగాని బాపనోడి మొకం కాపణ్ణేదు. ఇంటి కెల్లి కూంతగంజ తాగొద్దనా? ఎత్తి కర్నంగో శేమంటారో? బామ్మడు దాటిపోయెనా కర్నపోడు నామీద మండి పడి యేడుతాడు. ఈడమ్మచదైన్నంగాదుగాని నాకునక్కసావొచ్చింది.

(అప్పుడు పురుషోత్తమావధానులవారు ప్రవేశించుచున్నారు.)

పురు—నవో, నవో, భవతి, భవతి, జాయ సూర్యోహ్నిం (అనుపనస చదువుకొనుచు నడుచుచున్నాడు.)

వెంక—ఓబాపనయ్యాయి! అక్క డుండు! అక్క డుండు!

పురు—ఎవరు వారు?

వెంక—ఈపూ రెట్టోణ్ణండి.

పురు—వెధవముండాకొడక! నాతోనీ కేంపనుంది? అంతదగ్గరగా నిలుచుంటావే? పో! దూరంగబో. నన్నుండమంటావెందుకు? వెధవా, దారిలో కొరివిదయ్యలొక నిలు ని అందరికి అడ్డమొస్తావేమిటి?

వెంక—ఉండుముండుముంటె పిచ్చికుక్కలాగ ఒక్కటే వరసని మొరుగుతావేంటి? నామాటఅంతా యినండి, యిన్నాక తిట్టొచ్చును

పురు—నీమా టేమిటి? వెధవమాట. పొద్దెక్కుతూవుంది. నేను తొందరగా పోవాలె. సదస్యంగుడ్డబొత్తుది ముందూలో. నేను దోవనేనడుస్తుంటాను వెనకాలేవొచ్చి చెప్పుతుంటు ఆమా టేమిటో.

వెంక—నే సడ్డం లెగిల్తే మాటకుక్కలాగ అదేపరుగు నీవు; నాకు దొరుకుతానా బాపనయ్య! నామా టిను. మావూరి కర్నపాయనింట్లో చదైన్నమాట. అదేదో నీకు మెడతారంట రా! నిన్నుతీసుకొనిరమ్మన్నాడు బాబడి తెట్టాలి.

పురు—మీవూరి కరణ మేమిటి? చదైన్న మేమిటి! నాకు బెట్టడమేమిటిరా? ఆమాట సరిగా తెలియలేదు. మీకర్థంగా రింట్లా తద్దినమా యేమిటి!

వెంక—అదుగదేగామను! మీబోడిబాషనోళ్ళ గొడవలు వోరికి దెలుతాయి. ఆ అన్నంబుట్టబామ్మడూను చూకర్నంగోరుసెప్పు కున్నారు, ఆగొడవలు నాకెందుకు గాసి రాండి! యెల్లారి.

పురు—మంత్రం చెప్పడానికా యేమిటా నేను! నాకు తద్దినంమంత్రం రాదు.

వెంక—మంత్రమో తంత్రమో ఆపూను నాకు తెల్లు; కూడ రాండి.

పురు—నేను రాను. అవతలవూళ్ళో సదస్యపువేళ మించిపోతుంది. దొరికే బామారుగుడ్డ కాస్తాపోతుంది.

వెంక—రాకపోతే నేను వొదిలిపెట్టేవోణ్ణిగాను.

పురు—(కోపముతో) ఒదిలిపెట్ట కేం జేస్తావురా దొంగముండా! చెప్పుతీను కొట్టిస్తాను. బొండ్ వేయిస్తాను. తవ్వినా లేయిస్తాను. వెధవా! దారెం బడి వెళ్ళనియ్యకుండా అడ్డపెడతావా? ఎంత పొగ రెక్కావు? గొడ్డుమాంసం తిని కొవ్వెక్కావు. కొవ్వె తీయిస్తా జాగ్రత్త!

వెంక—అబ్బోసి నాయనా! బుడ నేయింతావా? కొవ్వెదీయింతావా? బయమేస్తూవుంది. ఎలకబొక్కలో దాక్చోవాలి. ఏయించావుచాల్లే రారా! యీపాటికి. మీలంటి బూడిదబూసుకున్న బామ్మకి కే నడుతూ ననుకున్నావా యేంటి? నువ్వేం తాలూక్కచ్చేరి బంటోతువా? పోలీసుజవానువా? ముంచీబువా? కరణానివా? నీకు దడ్చేటందుకు? రుద్దరాసిగయ్యలు మెల్లో యేనుకొని ఒంటినిండా ఎలిమిడి బాంకోముగానె బయమనుకున్నావా యేమిటి? కర్నాలియిరిటి కొత్తేసిడి? పో

తావా యేంటి నువ్వు? పప్పుకూడు పన్నెలు కాయగూరలు దప్పశా
లు దొబ్బితింటావు. నెయ్యిన్నం తిండానికి కట్టపడతావుగామోను? రా
రా! యీ పాటికి.

పురు—వెధవకొడకా! నే రాను. ఏం జేస్తావో చేయి.

వెంక—ఏం జేస్తానా! నీలిగావంటే ఆకాంతపని చేస్తాను.

పురు—దిక్కుచూలినముండాకొడకా! యేంపని చేస్తావురా?

వెంక—ఏంపని జేస్తానా! మీ ద మడి ముట్టుకుని జెబ్బలు రెం
డు మట్టుకొని చచ్చిన గేదూడను లాక్కెల్లినట్టు లాక్కొన్నెల్లి మాక
ర్నంగోరి యీదరుగుమీదపారేస్తాను. అప్పుడు నీతెగు లొదుల్తది.
పెద్దమడిసి తరాగా రావయ్యా బేమ్మడాని మెల్లగా బతిమాలుకొని
బతిమాలుకొని అడుగుతావుంటే తాటిసెట్టెక్కి మొగుల్లో గూకుంటా
వు. ఇవతల మాలో డేగాని అంత శాతగానోడుకాడు. మల్లా సూసో!
మరి నాతమాసా ఏం జేస్తానో. గింజుకున్నావంటే దిమ్మ తిరగేస్తాను.
ఎట్టెంక డంటే ఓడనుకున్నా వేమిటి? నచ్చెదవ గాడు. పట్టుకుంటే ఒ
ద్దు. పిశాసం. కడుపునిండా కూ డెడ్తాను రమ్మంటే తడిసిననులక
మంచంకుక్కిలాగ బిట్టబిగుత్తా వేంటి? మీ బావనోల్లు నన్ను పిలు
గాని పిలితైనా కమ్మగా గూకొని పప్పల్లిందును.

పురు—(తనలో) ఈదుర్మార్గుడి వెళ్ళిరి మతిమింది రాగాన ప
డింది. తాగివచ్చినట్టున్నాడు. నేను మోటతనంచేసి రానంటే నాను
ర్యాద నిలచేట్టు కనపళ్ళేదు. మాలముండాకొడుకుకు భయమా భ
క్తా? మీద పడి ముట్టుకొని వాడన్నంత పని చేస్తాడు. అంచేత నేనే
మోట దక్కించుకొని వీణ్ణి బతిమాలడంకంటే ఎంత మోటముండా
కొడు కయినా బ్రాహ్మణుడు గనక కరణాన్నే అడిగి తప్పించుకు వె
ళ్ళడం మంచిది. మోటసరసం చెయ్యగూడదు. (ప్రకాశముగా) పద
రా! ఒస్తున్నాను. నిజాకరణానికే ముందుకు పరు దానిమాపించు.

వెంక—అత్తం బాపనయ్యగారు! ఇది బుద్ధికల మాట. రండి! నాయనకాల రంకి! బచ్చినట్లే విచ్చి పారిపోయేవు నుమాబాపడా! పందినిగొట్టినట్టు కొట్టేతాను. నాసంగ తెలిగవు.

పురు—అట్టేవేలకు. నడు వెధవా. ఒస్తున్నాను.

(అని యిద్దరు నడుచుచున్నారు.)

వెంక—(కొంతదూరము నడచి) అల్లదుగో! కర్నంగా రిల్లు. లోని కెల్లండి. ఆయనే యిలాగొస్తున్నారు. బాబయ్యగారు! ఇదుగో నుండి బామ్మణ్ణి దీసుకోనొచ్చాను.

దామో—తీసుకొని వచ్చేవా! వీరి! ఈయనేనావీమిటి? మీ దేవూరండి?

పురు—మాది వేదశల్లి. తమ దేనా యీవూరి కరణంగారు?

దామో—నేనేనండి. మీరేవూరు వెళ్ళుతున్నారా?

పురు—కొక్క రాయిపల్లిలో కోమట్ల యింట్లా వినాహమున్నది. సదస్యానికి వెళ్ళుచున్నాను. మీ రెండుకో రమ్మన్నారట.

దామో—ఈరోజున మాతల్లిగారి తద్దినం మాకు భోక్తలు దొరకలేదు. మా పురోహితు డొక డున్నాడు. రెండవ బామ్మకు లేక దారివెంట ఎవరు వెళ్ళుతుంటే వారిని పిలుచుక రమ్మని వెట్టివాణ్ణి పంపించాను. వాడు మిమ్ముల్ని తీసుకొని నెచ్చాడు. మీరు రెండవ భోక్తగా ఉండవలె.

పురు—నారాయణ నారాయణ! ఎంతమాట! నేనుతద్దిన బామ్మకార్థం మా నేనీ యిరవై ఏండ్లయింది. జీవపితృవైనంతకాలం చేశాను. మాతండ్రిగారుపోయిన తర్వాత మానివేశాను. పైగా నేను అవధానంచేశాను. కొద్దో గొప్పో క్రిష్టిని అటుపంటి వాణ్ణి నేనాతద్దిన బామ్మకార్థం చేయడం? పైగా కొక్కిరాయిపల్లి సదస్యంలో మాకు రహా కిమ్ముతుగల బామారు వుంది. అది చెడగొట్టకండి.

అవన్ని అటుంచండి. తద్దినం రేపా యెల్లుండో అనగా బ్రాహ్మణులకు పిలుచుకోవాలి గాని రెండుజాములయిన తరువాత తద్దినం రోజున వారిని పోయే బ్రాహ్మణ్ణి కొట్టుకొనిరమ్మని వెట్టివాణ్ణి పంపుతారా? మీరెంతనియోగ పభువులై నా వెట్టివాడి చేతనా తల్లితద్దినానికి బ్రాహ్మణ్ణి పిలిపించుకోడం. ఇటుచాల్లేనయ్యా! అన్ని అవకాశాలేనా? ఎవరయ్యా మీవురోహితుడు? శిష్యుల యీలాగు తయారు చేసినాడు.

దామో — మావురోహితుడు మాకు తగ్గవాడే లేండి. వెట్టివాడు పిలిచాడని అభిమానంగా వుందా? ఎవరు పిలిస్తే మీ. బ్రాహ్మణు పిలిస్తే నీకు వరహాలు ఒలికాయా? వెట్టివాడు పిలిస్తే అవి లేక పోయినాయా? గొప్ప కర్మిన్ని నని చెప్పుకుంటున్నాను మీరు. మిక్కడ బ్రాహ్మణు దొరక్కపోతే కర్మ చెడిపోదా యీ వేళ? నాలుగుగాపాయల జామాను కోసరం చూచుకుంటున్నాను గాని మీరు బ్రాహ్మణకర్మ కొరకు చూచుకోడలేదు. అభావ మొచ్చినపుడు అవిధానం చేసినవారైనా సరే దేవతార్చనపరులైనా సరే సోమయాజులు గారైనా సరే, బ్రాహ్మణార్థంచేసి బ్రాహ్మణ్ణికం నిలపెట్టవలె. కర్మలు చేసేవారు మీరే యీలాగంటమావంటివాళ్ళకు పారగతమున్నదా.

పురు — కర్మలు చెడిపోనూడదు గాని బ్రాహ్మణార్థముచేసేవాడు చేయనివాడు అంటూలేదా? నామనవి విని నన్ను వదలి వెయ్యండి

దామో — నిన్ను నేను వొడలకు ఇక్కడనుంచి అనుగు కదిలిరావంటే వెట్టి వెంకడిచాత నిన్ను కూర్చుండ బెట్టిస్తాను.

పురు — విధిలోకి వెళ్ళితే వెట్టివాడు పట్టుకుంటానుగాని పోవలరాదు. నేను యింట్లోనే యింకి బ్రాహ్మణార్థానికి కూర్చోను.

దామో — చూడంటాళ్ళలో గుంజకు నిన్ను విరిచి కట్టేసి నేను తద్దినం పెట్టె.

పురు—నేను నాలుక పెరుక్కొని చస్తాను.

దామో—చస్తే శనానికైనా అర్పిస్తాను కాని నిన్ను వొదిలి పెట్టను.

పురు—నాయనా! యివి చేతులుగావు కాళ్ళు. నన్ను రక్షించండి
(అని చేతులుపట్టుకొనుచున్నాడు)

దామో—ఇవి కాళ్ళుగావు చేతులు; కర్మ నిలపండి. (అని కాళ్ళు పట్టుకొనుచున్నాడు).

పురు—(తనలో) ఈముండాగొడుగు శతఃశత సహస్రబంధ కరణం తలుచుకుంటే మరణం తప్ప దగ్గాదు. ఈవేళ యిక్కడ బలవంత బాహ్యణార్థంతప్పదు. దేవుడా అనియేడుస్తూ నానిష్ఠంతా చెరువుకొని బాహ్యణార్థంచేసి తీరవలసిందే. ప్రాద్దున్నే లేనగానే పుట్టుకుంకముండ ఆమంగమముండ పేడముద్ద చేతిలో బెట్టుకొని ఎదురుగా వచ్చింది. ఆంపుచేత నాకీయోగంపట్టింది. (అని ప్రకాశముగా) ఊ, సరే. బాహ్యణార్థం చేస్తే రెండవ బాహ్యణాడీ మఱి?

దామో—అడుగో మాపురోహితుడు అన్నంభొట్టు స్నానం చేసి యిపుడేవస్తూన్నాడు.

పురు—(చూచి) అన్నంభొట్టుగారూ! ఏవూరండిమీది?

అన్నం—మాది చేపలపల్లె. మీది వేదపల్లి. మీరు నన్నెరగరుగాని మిమ్ముల్ని నే నెఱుగుదును.

దామో—అయ్యా మీరుగూడా స్నానం చెయ్యండి. అవుడే మూడుజాములు గావొచ్చింది.

పురు—ఒక్కసారిస్నానంచేశాను. మీనూతిదగ్గరనే మళ్ళీ చేస్తాను. కాని అన్నంభొట్టుగారు! మీమెడలో జంఝం లేదేమండి?

అన్నం—(తెల్లబోయి తనలో) ఎంతప్రమాదం జరిగింది. రాత్రి నెల్లనుండువాడికి డబ్బు లియ్యకుండా వస్తూంటే ఊగంపాపితల్లి

ముసిలియుండ జంఝుం పట్టుకు లాగి తెప్పివేశింది. ఆమాట నేనుమఱచే పొయినాను. ఉపాయంచేత దాటలేనా యేమిటి ?

దామో—జంఝుం లేకుండా యల్లా బ్రాహ్మణార్థానికొచ్చినయ్యా !

అన్నం—ఈతద్దిన మెవరిది ?

దామో—మాలమ్మది.

అన్నం—మాలమ్మకు జంఝు ముందా మఱి ? మీనాయనకు జంఝువుంది గనుక ఆయన తద్దినానికి భోక్తకు జంఝుముండవలెను. అమ్మతద్దినానికి జంఝు మక్కరలేను. ఇది భర్తృశాస్త్రసమ్మతమైన మాట. తెలిసివుండే చేశారు నేను. తెలియనివాళ్ళు మీరూరుకొండి. ఆయన మెడలోని జంఝు గూడ తీసివేయండి.

పురు—మహారాజుల్లారా ! నామెల్లో జంఝుం తియ్యకండి మీరు చెప్పినట్టు విని బ్రాహ్మణార్థం చేస్తాను. తర్వాత నాయేమి పేమొ నే నేడుస్తాను. పదండి స్నానం చేదాము. జన్మజన్మాంతర పాప ఫలం బయటపడి నాకీ బ్రాహ్మణార్థం వచ్చింది.

(అందరు నిష్క్రమించుచున్నారు)

అద్భుత శ్రాద్ధ ప్రహసనము

[అప్పుడు సవాళిపుడు, వినాయకశాస్త్రీ, నరసింహమును ప్రవేశించుచున్నారు.]

సదా—పెద్దలు చెప్పగా విచుటయేగాని స్వయముగా నే నెప్పుడు చూడ లేదు. నేటికాలానికి మాత్రండ్రిగారు చనిపోవడం కాకు

లు ముట్టుకొనకపోవడం సంభవించినది. ఈవిచిత్ర మేమిటో నాకు తెలియలేదు. చెట్లమీద కావలసి నన్ని కాకులున్నవి. గోదావరి యొడ్డున క్రింద బోసినచున్నముఝాచి వెళ్ళిపోయినవిగాని ముట్టుకోలేదు. దీనికి గారణ మేమైయుండునంటారు? మీరు చెప్పినదంతా? జరిగినమాట నిజము. నేను చాలకాలంనుంచి శాస్త్రధర్మ చేస్తున్నాగాని యిటువంటిచిత్రముఁ జూడలేదు. పెద్దలు చెప్పేవారు.

నర—నేనీలాటిచిత్రాలు రెండు మూడుచోట్ల చూచినాను. చచ్చిపోయిన వారికి మనస్సులో నే వైన గోరిక లుంటే కాకులు ముట్టుకోవడం పెద్ద లంటారు. చచ్చిపోయిన ప్రేత మనకు గనబడకుండు దుడ్డుగట్ట చీతం బట్టుకొని అన్నముదగ్గికి జేరకుండు కొట్టివేస్తుందట. అందుచేత కాకులు రావటం ఆమాట నిజమే యగుచుంటుంది లేకపోతే నాలుగుమెతుకులు వినిపితే కాపుకాపు మని మదల కొద్ది కాకులు వచ్చి వాల్తారు. ఆలాటిది తప్పకుదయ్య పన్నము వేస్తే కాకులు రాకపోవడం మేమిటి? మిరపకాయలు చూచినాక్రింద వాలే కాకులు అన్నముఝాచివెనక్కు వెళ్ళిపోవడం గొప్ప ఆశ్చర్యమోదికాదా నేను మీమనమామను మీనాయనగారికి బానమరిదిని. కనుక నే నేదో హాస్యాని కంటున్నా నని నీ వనుకో వద్దు. మీనాయనగారికి యేవోగోరికలు కొన్ని వుండితరుతవి. ఆగోరికలు నీవు కుమారుడవైనందుకు తప్పక తీర్చి తృప్తి పొందించవలెను. ఆలాగున చేస్తే బంధువులు లోకులకూ మెచ్చుకుంటారు. “పుత్ర మంతే చ కర్మణి” అన్నాడు శాస్త్రకారుడు. కాబట్టి నీవు తప్పకుండు గోరిక దీరుస్తానని మొక్కుకో. ఇటువంటి సమయముగో మనమనుసరించవలసిన శిష్టాచార మిదే.

సదా—మామయ్యా! నీవు వేళాకోళానికి చెప్పుడం లేదు. నిజమే చెప్పుచున్నావు. అంతవఱకు నే గొప్పకుంటారు. కాని యీని

షయములో నా కెంతమాశ్రము నమ్మకము లేదు. కాకులు ముట్టు కోకపోవడానికి కారణాలనేక ముంటాయి. అన్నంచాలా వేడిగనుంటే ముట్టుకోక పోవచ్చును. దగ్గట మనుష్యులు నిలుచుంటే భయముచేత ముట్టుకోక పోవచ్చును. లేకపోతే అదివల కేదయినా తిని ఆకలి లేక పోతే ముట్టుకోక పోవచ్చును. అంతేగాని పితృదేవత లేమిటి దుడ్డుగ ట్టలు వుచ్చుకొని నిలుచుండుట యేమిటి. ఇదంతా నట్టిపిచ్చిమాట బ్రతి కుండిగానే కోరికలు గాని చచ్చిపోతే కోరిక లేమిటి? అది నేను నమ్మను.

సర— నీ వంటే నవనాగకుండవు గనుక నమ్మవు. నీతాతలం టివాళ్ళు, నీమత్తాతలంటివాళ్ళు నమ్మినారు. నీలెక్కేమిటి పత్రమేమి టి? మావూరిమునసబు రెండు లక్షలరూపాయల ఆసామి, ఆతఁడు చచ్చి పోయి నప్పుడు యీలాగే కాకులు ముట్టుకోలేదు. వా ట్లెన్నో దండాలు పెట్టుకున్నాడు. ఎన్ని బెట్టుకున్నప్పటికి ఒక్కకాకైనా వాల వేదు. చిట్టచివరకు వాళ్ళపాత్రం విసికి అతఁడునుకున్న ముండకు నెలకు పదిరూపాయ లిస్తామని దణ్ణంబెట్టుకుంటే కాకులు ముట్టుకు న్నాయి. ఈలాటి విచిత్రా లెన్నో నేను భూమిమీద నెఱుంగుదును. నిన్నగక మొన్న బుట్టి కన్నులు దెరవని లొట్టకాయవు నీవు. నీనమ్మక మెంత జేమి నీవెంత జేమి?

వినా— అయ్యా! సదాశివుడగు మూరుమామాటలు తొట్టి వేయగూడదు. నాకుపదిహేనోయే. డొచ్చిందిమొదల. యిప్పటివఱకు వందలకొలది శ్రాద్ధాలు చేయించాను. మావూళ్లో ఒక బ్రాహ్మడు యెనిమిదిలక్షలరూపాయల కధికారి. పరమబోధి. మిరపకాయ కాయకొనేతీన్నాడు గాని అన్నము కడుపునిండా ఒకరోజుగూడ తిని యెఱుంగదు సైనుగడ్డ కట్టుకున్నాడు కాని జరిపించ యెన్నడు వేసి కొనలేదు. ఆమున చచ్చిపోయినాడు. పోయినప్పుడు కొడుకు దేశ

ప్రభాతిగా దినవారాలు చేతుడలచుకున్నాడు. అది చచ్చిపోయిన తండ్రి కిష్టము లేదు. కొడుకు మొదటరోజునే వీనుగమీడ ముప్పది రూపాయల పట్టుకొలువ గప్పినాడు. గోదానాలు చేసినాడు. దానితో కోప మొచ్చింది. కాకులు మట్టుకోవడం మానివేశాయి. డబ్బు ఖర్చుపెట్టనని ప్రమాణముచేసి, దండమ పెట్టుకున్నాడు. అప్పుడు వందలకొలది కాకులు నచ్చి మట్టుకున్నాయి. ఈలాటి వింకా యెన్నో వున్నాయి. నమ్మ నంటే మేలాగా? కాకులు మట్టుకుంటే గాని గతులు లేవు. కుక్కలు మొదలైనవి మట్టుకో గూడదు. అందుచేత మీమామయ్యగారు చెప్పినట్టు చేయండి.

సదా—మీరు నూలు చెప్పండి. వేయిచెప్పండి. మీమాటలు నాకు నచ్చలేదు. అదిగాక మానాయనగారి కేమికోరిక లున్నవో నాకు తెలియవు. అయిన నాతో ఏమి చెప్పి పోలేదు. మీకో ఏ దైన జెప్పి పొయినా డేమో చెప్పండి. ఆలాగున తప్పకుండ చేస్తాను.

సరి—చూతోను యేమి చెప్పిపోలేదు

సదా—ఎవరితోను చెప్ప నప్పుడయే మని మొక్కుకోను?

వినా—మీయిష్ట మేలాగో ఆలాగు చేస్తానని మొక్కుకోవయ్యా.

సదా—సరే! వేరే మొక్కుకునే దేమిటి? ఆయనయిష్ట మేలాగో యాలాగుననే చేస్తాను. మీరిద్దఱు సాత్తులు.

సరి—చేస్తావుగద ! చేస్తావుగద ! చేస్తావుగద !

సదా—ఏమి అన్నిమాట్లాడుగు తున్నావు ? నీకేమైన చాద దస్తమా ?

సరి—(గుడ్డెత్తి జేసి) చాదస్తమా! చాదస్తమా! (అనిముందుకు వెనుకకు డాగుచున్నాడు)

వినా—ఇదేమి టయ్యో నరసింహంగారు! ముందుకు వెనుకకు నూగుచున్నారేమిటి? సదా తురకలు పుస్తకము జదివేటప్పు డాలాగే చదువుతారు.

నర—ఏమిటి? నావేళ నరసింహమా? ఎనఁడు చెప్పినాఁడురా నీకు నాపేరు నరసింహమని. నీకు క్రిందు, మీఁదు బొత్తిగా తెలియడంలేదు, నీకు కండ్లు నెత్తిమీఁదికి వచ్చినాయి, బాగ్రత్త! నిన్నమాంతంగా వింగేస్తా.

వినా—సదాశివుఁడుగారు! ఇదేమిటీగోల? ఈయన కేమైన పూనిందా యేమిటి?

సదా—ధోతణిచూస్తే యాలాగే కనబడుతున్నది.

నర—ఏదోపూనిందా నాకు! ఏదోపూనిందా? (అని లేచుచున్నాఁడు)

సదా—పూనకపోతే పైత్యగించి దేమో కూచో. కూచో.

నర—నేను కూచోనోయి.

సదా—పోనీ! పండుకో.

నర—నేను పండుకోనోయి.

సదా—పోనీ! నిల్చో

నర—నె నిల్చోనోయి.

సదా—పోనీ! యేం జేస్తావో చెయ్యి.

నర—ఏం జేస్తానా! కొంప పీకేస్తా. మిమ్ము లందరిని పీక్కు తినేస్తా. గ్రుడ్లు పీకేస్తా. ప్రాణాలు తీసేస్తా నేలబట్టిరాచేస్తా.

వినా—సదాశివుఁడుగారు! మీకు మాట్లాడడం తెలియదు. మీరూరుకోండి!

సదా—నేనురుకుటాను. మీరే మాట్లాడండి.

వినా—సదాశివుఁడుగారు! మాట్లాడండి.

నర— నే నెవరో యెఱుగవటయ్య? చిన్నప్పటినుంచి మా యింటిపోరోహిత్య చేస్తున్నావుగదా! యీ మాత్రం తెలియదూ?

వినా— తెలియకనే అడిగినాను. తుమించి చెప్పవలె.

నర— నేనా నేను నరసింహమునుగాను. సదాశివుడి మేన మామనుగాను.

వినా— అయితే ఎవరు మీరు?

నర— నేనా? నేను సదాశివుడి తండ్రిని. శ్రీనివాసరావును.

వినా— అయితే మీ రెండుకొచ్చారు?

నర— నో రెండిపోయింది నో రెండిపోయింది. అందుకొచ్చాను.

వినా— నో రెండి పోవడ మేమిటి? శిలోదక వాసోదకాలు తగలడం లేదూ?

నర— అబ్బబ్బా! ఆ గుడ్డపిడపునీళ్ళు ఎవరిక్కావాలె. అవి నా కక్కలలేదు.

వినా— అందుకేనా కాకులు ముట్టుకోలేదు?

నర— అవును. నిస్సందేహముగా అందుకే.

వినా— అయితే, మీ కేంగావాల్సో చెప్పండి. మీ కోరిక ప్రకారం సదుచకోవడానికి మీలబ్బాయిగారు సిద్ధంగా కూర్చున్నాడు. సదాశివుడుగారూ! మొక్కుకోవయ్య! యిదే సమయము.

సదా— ఇదివఱకే మొక్కుకున్నాను గదండి. మళ్ళీ యిన్ని మాట్లాెందుకు?

వినా— శ్రీనివాసరావుగారూ! మీ లబ్బాయిగారు మొక్కుకున్నారు. మీకు కావలసిం దేమో నిష్కల్మషంగా చెప్పండి.

నర— ఆలాగయితే చెప్పుతున్నా వినండి. నాకు నో రెండి పోతున్నది. వాసోదక మని పేరు పెట్టి గుడ్డపిడుపునీళ్ళు, శిలోదక మని పేరు పెట్టి తాగుదగిసివీళ్ళు నాకు పోయినవని తెలుసుకొన్నాను. దాహం తీర

డంలేదు. మీగు వండివేసిన అన్నము వల్ల నా కాకలి తీరడంలేదు.

వినా—మఱి మీ కేమి గావాలె?

నర—ఏమికావలెనా? చిన్నప్పటినుంచి ఉదయమున నాక్కాఫీ అలవాటు. మధ్యాహ్నంపూట అలవాటు. ఆరెండిటింటిలోపాటు గోధుమరవ ఉప్పును అలవాటు. ఒక్కపూట కాఫీగాని టీ కాని లేక పోతే కాళ్ళు పీకేవి. తలనెప్పివచ్చేది. నడుంనిలబడేదికాదు. చేతులు వంకరలు పొయ్యేవి. నాలుక పిడచగట్టుకపోయేది. చెవులు విబ్బళ్ళు వేసేవి. కండ్లు శైరపులు గమ్మేవి, నరాలు తోడి వేసేవి. ఆ కాఫీ చుక్కలు నోట్లోపడ్డట్టుయితే వేసవికాలపుటండలకు శోషిల్లిపోయిన మొక్కలకు వానకురిసినట్లుండేది. అమృతంలాగుండే దంట నమ్మండి. కాఫీ నుంతు నాకు పానక మక్కాటలేదు. మంచిసి శైశ్వము త్రాగే వాణ్ణి కాను. గంగాభండపు కొబ్బరికాయ యిస్తే గిరగిరత్రిప్పి అనతల పారేసేవాణ్ణి. కాఫీనుంతు నా కింక యేమి అక్కాటలేదు. ఉప్పును, కాఫీ యుంటే అన్నమైనా అక్కాటలేదు. అదే అన్నం. ఒకప్పుడు కులానా పుట్టిందంటే ఉప్పుమాలలో యంత కాఫీగాని టీగాని పోసుకొని మజ్జిగా న్నంవలె చారన్నంవలె త్రాగేవాణ్ణి. మా తండ్రి చచ్చినప్పుడు ముందు కాఫీ నోట్లో పోసుకొందే నిప్పుకుండ బట్టుకోలేదు. తండ్రి తద్దినరోజునగూడా ముందు కాఫీ త్రాగుతాను. తద్దినం రేవనగా ఆ నాటిరాత్రిమో తద్దిననాటిరాత్రియో వేరే ఫలహార మక్కాటలేకుండా ఈరెంటితోనే కాలక్షేపం చేస్తాను. అటువంటి కాఫీ నా కిప్పుడు లేక పోవడంచేత యిప్పుడంతో యిబ్బంది సభవించింది. ఇటువంటికోడును నాకుండగా నే నింత బాధపడవలెనా? ఇప్పుడు నాముఖ్యమైనకోరిక యేమి టంటే కాఫీతో తర్పణంచేసి ఉప్పునూతో పిండం పెట్టవలెను ఆలాచేస్తేగాని నాకు ముట్టదు.

వినా—సరే ఆలాగే చేస్తాము. కాని యిది శాస్త్ర మొప్పు తుందో లేదో. శాస్త్రమునుబట్టి తర్పణము చేయవలెనని ఆత్మార్థములు వాసో

దకములు చెప్పబడియున్నవి. గాని కాఫీలు టీలు ఉప్పుమాలు చెప్పబడలేదు. శాస్త్రాలు ధర్మశాస్త్రప్రకారం చేయవలసినవి గాని మియిష్టప్రకారం నా మిష్టప్రకారం చేయవలసినవిగావు. గారెలకు బదులుగా మసాలావడలు పెట్ట మంటె శాస్త్రా లొప్పుతాయా?

నర—ఒప్పుతామో లేదో నా కవసరంలేదు. నాకు ముట్టడమే నాకుగానాలిగాని తక్కినవిషయం నాకక్కరలేదు. పూర్వకాలంలో మన్మథుడు సాబయూర్తిగారి సూడవకంటి చిచ్చువల్ల కాలిపోయి, భస్మపటల మైనప్పు డతినిభార్యయైన రతీదేవి మన్మథునకు ప్రియమిత్రుడైన వసంతునిజూచి చచ్చిపోయిన తన మగనికి పువ్వుతేనెతో తర్పణమిచ్చి పుష్పాశ్శతో పిండము బెట్టవలసినదని నెక్కిచెప్పెను. అక్కడ ధర్మశాస్త్రమేమయినది. తిలతర్పణములు మానివేసి పువ్వుతేనెతో తర్పణములిస్తేను అన్నప్పిండములు మానివేసి పుష్పాశ్శతో పిండమువేస్తేను మన్మథునకు ముట్టినప్పుడు కాఫీతో తర్పణమిచ్చి, ఉప్పుమాతో పిండం బెట్టి గారెముక్కలకు బదులు యిడ్డెనలు పెట్టితేను నాకు ముట్టక పోవునా? మీ శాస్త్రములు తసికెళ్ళి తుంగలో పూరదొక్కండి. బ్రాహ్మణకు పెట్టేటప్పుడు కూడ మాసికం రోజున తద్దినం రోజున క్షీరాన్నం కాచడం మానివేసి వేడివేడి కాఫీగాని వేడివేడి టీగాని దొన్నెల్లోపోసి విస్తరిచుట్టు పెట్టండి. పిండిపంటలు మానివేడి బాగాలల్లపు ముక్కలుపోసి గోధుమరవతో నిమ్మపండ్లపులుసు పోసి తయారుచేసిన ఉప్పుమా విస్తళ్ళలో పెట్టండి. అప్పుడు నా యాత్మ శాంతి పడుతుంది. అప్పుడు నా దానము తీర్తుంది. అప్పుడు నాకడుపు నిండి తుంది.

సదా—ఏం బెట్టమంటే అదేపెడ. నా కభ్యంతరములేదు.

వినా—నారాయణ! నారాయణ ధర్మశాస్త్రాలు తగులసి పోతున్నాయి. భారతదేశంలోని చాలా మనుషులు యీలా మంటలేని

కాఫీలు, టీలు, ఉప్పుమాలు అలవాటు చేసుకోబట్టి చచ్చిపోయి పితృ దేవత లయిన తర్వాత గూడా ఆ కాఫీనీళ్ళ మీద వుప్పు చూడగూడ వాంఛ దీరకుండా యున్నది. ఇప్పుడు ధర్మశాస్త్రాలు మానివెయ్యాలి. “తిలోదక, వాసోదక, పిండప్రదానం కరిష్యే” అను మాటలు తీసి వేసి ఉప్పుమాపిండప్రదానం కరిష్యే కాఫీ తర్పణం కరిష్యే అని మంత్రాలు మార్చి వెయ్యవలసి వచ్చింది. దీ నెమ్మక పులుకాల కలిమాయ లో కాన్ని యెంతవఱకు ముంచేసింది. కూలిముండాకొడుకున్న కర్మిష్టి అయిన బ్రాహ్మణముండాకొడుకుకూడా సోడాదాగి కాఫీతాగి యేమి స్తుంతు యిటువంటి యోగం పట్టకపోతుందా? గొడ్లు కుడితి త్రాగినట్లు కంచుచెంబుడు కాఫీతాగడమున్న కడుపులు చాకిబానల్లాగ పెంచు కొని రోగాల పాలవడమున్న, ఈ కాఫీలు కాఫీకొట్లు వచ్చిన తర్వాత నే రోగాలు యెక్కువవుతూ యున్నవి. ఈ కాఫీకొట్లు పోతే నేగాని మనం బాగుపడము. వేళలేదు, నాళలేదు, మడిలేదు, మైలలేదు, ఆకలి అయిందన్న మాటలేదు కాలేదన్న మాటలేదు. గోనెబస్తాలో పోసినట్టు నాదారీ పడవలో చక్క పూటుగా సరకు వేసినట్టు తీసి దొర్లడమే మనవాళ్ళ పని.

సర—ఇదిగో! నేను వెళ్ళిపోతున్నాను. నె చెప్పినట్టు చేయండి లేకపోతే పాడవుతావు.

వినా—ఇదిగొప్పచిక్కే వచ్చిందోయి.

సర—చిక్కేలేదు, మారత్రాడినేరుచెప్పి ఉప్పుమా. కాఫీ, టీలు పంచిపెడతారు. అదే శాస్త్రము.

కైలాసదూత ప్రహసనము

1 రంగము.

(అప్పుడు వాసుదేవరావు ప్రవేశించు చున్నాడు.)

వాసు—(తనలో) తిట్టేనోరు తిరిగేకాలు ఊరుకో లేవని పెద్ద
లంటారు. కాని పనిచేసేచేతులకూడా ఊరుకోలేవను మాట పై
వాటితో కలపవలసినదే; ఏరోజు కారోజు మాస్తలాఘనముచేసి యేదో
సంపాదిస్తే నేకాని ఐత్యక్తవ్యం గడవదు. మా సాగమునికి బువ్వ గువ
వలె బట్ట గడువవలె. పైగా నాజూదానకు నాత్రాగుమకు నాతిండికి
నాబట్టుకు కొంత మిగులవలె. దిక్కుమాలిన బ్రహ్మదేవుడు ఒక్క
రూపాయలచెట్టు సృష్టించి నాకిచ్చినాడు. కాడు. అందుకే ఆ
నిర్భాగ్యునకు లోకంలో పూజలేక పోయింది వాడి కేమి పోయే
కాలమోకాని ఆ బ్రహ్మదేవుడు ఖోకుగా చేతికొద్దీ కన్నుచేసేవాడికి
డబ్బియ్యడు. ఒకరికి పెట్టక తాను తినక యోగిలిచెయ్యి కాకికైన
రాల్పనియే బ్రాశివెధవలకు కావలసినంత డబ్బిస్తాడు. నామాట కుదా
హరణముగా ఈ రమాకాంతరావున్నాడు! ఏడితస్సాకొయ్యా! ఏడి
దగ్గట లక్షరూపాయలున్నాయి. ప్రాణావసరమువచ్చి యెవడైనా
బడులునకు వస్తే నూటికి రెండురూపాయలవడ్డీ మీద అప్పిస్తాడు.
వాయిదా దాటితే నూటికి నాలుగురూపాయలు పుచ్చుకుంటాడు.
ఇంట్లో రెండోవిస్తరిలేము. తండ్రితద్దినమునాడైనా పెవాడిని పిలువడు.
సొమ్ము పాపము పెరిగినట్లు పెరిగినది ఏడిదగ్గట. దానికి విషదలయ్యే
దారిలేదు. చూడవస్తే పిల్లలు లేరు. ఎవడినో పెంచుకుంటాడట.
ఎందుకు వెధవపెంపు. పెంచుకుంటే నావంటివాడిని పెంచుకోరాదూ.

ఒకజోడు గుడ్డలుబండ్లి ఒకమోగుబుబుడిపెట్టి పెళ్ల పెళ్ల లాసుచు

ఎంతపేరు తెస్తాను వీడికి నేను. ఎవడో చచ్చువెధవను పెంచుకుంటాడు కాని నా వంటివాడిని పెంచుకోడు. నే నంతవందినో టోపీ వేసి డబ్బు లాగినాను. కాని వీడిదగ్గర నాపాళిక పడినదికాదు. వీడి కొంపలో లాగితేనే నాప్రజ్ఞ అని నాకుంది. బదు లిమ్మన్నాను, పాళిక పడలేదు. అర్థరాత్రివేళ యిత్రడినగలు పట్టకొనివెళ్ళి బంగారు నగలని చెప్పి తాకట్టుబూడ సొమ్మయ్యమన్నాను. అప్పుకుకూడ నాద్వాయము పాటినది కాదు. దీని కేమి టుపాయము. వీడిపెళ్ళాము మాత్రము వెట్టిముండ. వీడు లేనప్పు డావిడదగ్గర యేదైనపాచిక వేస్తే నాద్వాయము పాటుతుంది. ఆదిగో వీడు గుట్ట మెక్కి యేదోపూరు వెళ్ళుచున్నాడు. బహుశ సాయంకాలమువఱకు రాడు. పాచిక పాటడానికి కావలసినంతవ్యవధి యున్నది పోలేరమ్మతల్లీ. యీవేళాకనక నాద్వాయము పాటెనా నీజాతరలో రెండు మేడిపోతుల నిస్తాను. రెండన్న రెండన్నమాట యేమిటి పాటినకొద్దీ యున్నది.

(శౌటలో)

ఎక్కడికివెళ్ళక జాగ్రత్తగానుండు. తలుపులన్నీ తాళాలువెయ్యి.

వాసు—(తనలో) అదిగో జాగ్రత్తఅనిచెప్పి వెళ్ళిపోవుచున్నాడు. ఈవెట్టిముద్దరాలును టోపీపెట్టుటకు తగినవిధ మొక్కటే యున్నది. దానికి తగినవేషము వేసికొంటాను. చిన్నప్పటినుంచీ పగటి వేషాలలో దిరగబట్టి యేవేషానికి తగ్గ దావేషాచేకున్నది. ఈవిడ శివ భక్తురాలు. మత మంటే యీవిడకు చాలపిచ్చియున్నది. నోములు వ్రతాలు అంటే చాలాయిష్టము. అయ్యవార్లు అమ్మవార్లు అంటే చాలా ప్రేమ. అందుచేత యీవిడ నాటోపీలో పడకపోదు. ఇంటికివెళ్లి వేషము వేసికొని వస్తాను. (అని నిష్క్రమించును.)

2. రంగము.

(అప్పుడు వాను దేవరావు ప్రవేశించు చున్నాఁడు.)

వాను—(తనలో) ఇప్పుడు నేను సరిగా జంగము బసవయ్య లాగున్నాను; కనురెప్పలమీఁద చెవులమీఁద కూడా విభూతి పాము కొన్నాను. అబ్బి వీటికడుపు కాలా; యీ రుద్రాక్ష తావళముల మూలాన్ని మెడ లాగి వేస్తూన్నది. ఏమైనా ఒక గంటసేపు బాధ పడాలి ఎవరండమ్మా లోపల తలుపు తీయించండి.

(అప్పుడు మంగమ్మవచ్చి తలుపుతీయును.)

మంగ—ఎవరు వారు. ఎవరికోసము వచ్చినారు.

వాను—అమ్మా. రమాకాంతంగారియిల్లు యిదేనా?

మంగ—ఆ. యిదేనండి.

వాను—అమ్మా! మీరేనా మంగమ్మగారు.

మంగ—చిత్తము నేనేనండి.

వాను—నేనూ ఆలాగే యనుకొన్నాను. వారు చెప్పిన యాన వాళ్ళన్నీ మీదగ్గట కనబడు చున్నాయి.

మంగ—ఎవరు చెప్పినయానవాళ్ళండి యని.

వాను—ఎవరుచెప్పితేనేమి, తరువాత తరువాతమీకే తెలుస్తుంది.

మంగ—తమకెవరో నాకు తెలియదు. మా మగవారింట్లోలేరు. తమరు వచ్చినపని యేమిటో తెలియదు.

వాను—అమ్మా! నే నెవరినో యెందుకు వచ్చానో సవిస్తరంగా చెబుతాను; నేను వచ్చినపని విని మీచిత్తమువచ్చినట్లు చేయండి. మా కాపురము కైలాసము. నేనునాదికేశ్వరుడిని; నందికేశ్వరుడ వైతే సాధారణమనిషిలాగుననున్నా వేమి అంటారేమో. నానిజరూపంచూ పిస్తేజనులంతా జడుసుకుంటారనిమా మూలుమనిషిలాగచక్కావచ్చాను.

మంగ—ఆహా! మహానుభావు లె న నందీశ్వరులవారా? నమ

స్కారము సమస్కారము, తక్పలు క్షమించవలయును. తప్పులు క్షమించవలయును. (అని చేతులు జోడించి కాళ్ళమీద పడును)

వాసు—(తనలో) నేను విన్నది నిజమే. ఈవిడ యమాయకు రాలే. అప్పుడే ధోరణి తెలుస్తూన్నది. (ప్రకాశముగా) ఆమ్మా! తప్పులేమున్నవి క్షమించేటందుకు నీభక్తికి చాల సంతోషించినాము.

మంగ—దేవరవారు వచ్చుటవల్ల మాగృహపాన మైనది. తమ రెండుకు విజయము చేశారో చెప్పవలెను.

వాసు—అమ్మా! నేను నాస్వంతపరిమీద రాలేదు. పరోపకారముకోసమువచ్చాను. లేకపోతే నాకు కైలాసముకదిలి రావడానికి తీరుబడి యున్ననా? ఒక్కగడి న నేనక్కడ లేకపోతే జరగదు, సాంబమూర్తిగారికి నేనే కుడిచెయ్యిని. నేనక్కడ లేకపోతే ఆయనకు తోచదు ఆయనను లన్ని నేనే చేయాలి. ఆలోచన లన్ని నేనే చెప్పాలి. పార్వతీదేవికి నేను పెద్దకొడుకుని. పార్వతీపరమేశ్వరులు ఆస్తమానంనన్నసిలిచి నన్నేగారవిస్తారని ఆవిఘ్నేశ్వరుడికి ఆకుమార స్వామికి కడుపులో యెంగో అంతగుట్టు.

మంగ—దేవరవారియోగ్యత అటువంటిది కనక ఆపార్వతీపరమేశ్వరు లంతయాదరణ చేస్తున్నారు.

వాసు—అమ్మమ్మా! ఆలాగనవద్దు. అది నాయోగ్యత గాదు. ఇంతకు వారిద్దరికి నామీద అపరిమిత మైనదయ. వారి కంతదయ లేకపోతే నేనంతకాలము నిలవగలనా? వారిదయచేత నాకెంతగౌరవముజరుగుతూన్నదో చూడండి. సాంబమూర్తివారిదర్శనముచేయడం నిమిత్తం దేవేంద్రుడు, బ్రహ్మపుత్ర, బ్రహ్మదేవుడు, శ్రీమహావిష్ణువు మొదలైన దేవత లందఱు కైలాసమునకు వచ్చినప్పుడు దర్శనానికి తగినసమయము చెప్పవలసినదని నన్నాశ్రయించి నాయునుగృహము సంపాదించుకుంటున్న నన్నేదేవతలు, గోదేవతలు స్తోత్రము చేసే

దేవతలు వరము లడిగేదేవతలు కష్టసుఖములు చెప్పుటకునేదేవతలు. అటువంటిచోటనుండి కదిలి రావడానికి నాకు తీగబడలేదు. అయితే ఆముసలాశ్శకష్టం చూడలేక యిల్లాపచ్చాను.

మంగ—ఏముసలాశ్శ స్వామీ.

వాసు—ఎవరో నీలకంఠంగారు పార్వతమ్మగారు అని దంపతులున్నారు.

మంగ—నీలకంఠంగారు మామామగారు. పార్వతమ్మగారు మా అత్తగారు.

వాసు—అవు నవు నమ్మా నే నెఱుఁగుదును. ఎఱిఁగుండబట్టే వారుపంపుతే యిక్కడికివచ్చాను నీవేనా అమ్మా వారిగోడలవు.

మంగ—చిత్తము. నేనేనండి.

వాసు—నీనిషయమై వారు చాలా చెప్పారు. ఈలోకములో వున్నంతకాలము వారి కిద్దరికి నీవు చాలాపుపచారము చేశావని, నీవు భూదేవతవని మహాయెల్లాలువని నీవుండబట్టి భూమిమీద వానలు కురుస్తున్నా యని వారు చెప్పారు. అత్తమామల మెప్పుపొందుటచేత నీవు చాలాధన్యరాలవమ్మా!

మంగ—సరి సరి యెంతమాట. అది నామంచితనము కాదండి, మాఅత్తమామలు పార్వతీపరమేశ్వరులవంటివారు. వారు మంచి వారిగుటచేత నాకింత కేరుపత్తిప్పలు వచ్చాయి. నేను కాపరానికి వచ్చి నది క్షుద్రలుకొని వారు నన్ను బిడ్డలాగున చూచుకొనుచున్నారు.

వాసు—వా రెంతమంచివారైనా నీమంచితన ముంటేనేకాని వారి కాపుపచారము జరగదు.

మంగ—అయితే వారిద్దరు సౌఖ్యముగా వున్నారండి అడ్కడ?

వాసు—ఏమిసౌఖ్యమమ్మా సౌఖ్యముంటే వారు నన్నిక్కడి

కందుకు పంపుతారు.

మంగ—అయితే వారు మిమ్మిక్కడికి పంపించినారాయేమిటి ?

వాసు—సంపకపోతే నాఅంతట నేను వచ్చానా మఱి.

మంగ—స్వామి! నాకు తెలియలేదు. అయితే వారెందుకు పంపించారు మిమ్మలిని.

వాసు—ఎందుకు పంపించారని మెల్లిగా అంటున్నావా! వాళ్ళక్కడ పడేకష్టాలు చూచేటప్పటికి కళ్ళు చిల్లులు పడిపో నాయి అంతట నేనే మీదగ్గిటను రానా లనుకుంటూంటే వారే పిలిచి నన్ను నీదగ్గిటను వెళ్ళమన్నారు. అందుకని నేను వెతుక్కుంటూవచ్చాను.

మంగ—అయ్యో! వారు కష్టాలు పడుతున్నారా అక్కడ?

వాసు—కష్టాలున్నాకష్టాలా! అమ్మా! కట్టుకుందుకుబట్టలు లేవు వారికి. మీమామగారు గోచీచెట్టుకు తిరుగుచున్నారు. మీఅత్తగారు చిరుగులగుడ్డలు కట్టుకుని కాలక్షేపముచేస్తుంది ఈవరిద)ముచేత నారు ప్రజలమొగము చూడలేక సిగ్గుపడి తిరుగుతూన్నారు. చలిగాలికి బాధపడలేక వారు చెట్టుతొట్టలలో పండుకొనుచున్నారు. ఉందా మంటే యిల్లులేకు. ఆచెట్టుకింద మూచెట్టుకింద వారిసంచను నీరి సంచను తలదాచుకొనుచున్నారు. కప్పుచేసుకుందా మంటే చేతిలో డబ్బు లేదు వారికి. వారుపడుచున్న కష్టాలిన్ని అన్ని కావు. రమా కాంతంపంతులుగారివంటికొనుకు మీపంటికోడలు ముతగా వారి కెన్ని పాట్లు వచ్చినవోచూడు ఆముసలివాళ్ళు చూస్తే నాకడుపు దరి కోసుకొని పోవుచున్నది నేనే కాదు అక్కనున్నవాళ్ళంతా జాలిపడు తున్నారు ఆపార్వదీపరమేశ్వరులకు గూడా చాలా జాలి కలిగినది.

మంగ—(వీడ్చుచు) అయ్యో! మామగారు! మీకెంతకష్టము వచ్చినదండీ. అయ్యో! అత్తమ్మా! నేనుండగామికెన్ని కష్టాలు సంభవించాయండీ. మీరు దిక్కుమాలినపక్షులలా గైపోయారా. ఈలాటి పెంకుటిళ్ళు మీకుండగా తలదాచు కోనుటకు కొంపే లేకపోవు

నా? కట్టుకొనుటకు గుడ్డలేనా ! ఈలాగైపోతారని యెప్పుడు అనుకోలే దత్తయ్యా మీ రెంతోంత సుఖపడుతున్నారనుకొన్నా నత్తయ్యా.

వాసు—అమ్మాయి ! విచారిస్తే కార్య మే మున్నది. దానికి తగినపనిచేయాలి.

మంగ—ఏమిచేయాలి నాకు తెలియడము లేదండి.

వాసు—తెలియకపోతే అమ్మా నేను చెబుతాను వినండి

మంగ—చెప్పండినాయనా. ఆదంపతు లిద్దరు సుఖపడేటట్టు నలుగురిలో తల యెత్తుకొని తిరిగేటట్టు యేమైనావుచాడువుంటే చెప్పండి.

వాసు—చెప్పడాని కేముం దమ్మా. మీ మామగారికి నాలుగు జరిపంచలు నాలుగు జరికండువాలు మంచిబనారను పట్టుపంచకండునా వుండాలి. మీ కుత్త గారికి నాలుగుజరిచీరలు ఒక రెండుపట్టు చీరలు వుండాలి. ఏదో ప్రాదేశికమాత్రంగా యిల్లుకట్టుకోడానికి నాలుగు గైడుచందలరూపాలుండాలి. నిత్యకర్పు వాడుకుందు కింకొకపందరూపాయ లుండాలి, ఈమాత్ర మైనావుంటేనేకాని వాళ్ళు గౌరవముగా వుండేటందుకు వీలులేదు.

మంగ—అయ్యోనాయనా ! అమాత్య మివ్వడానికి మాకు శక్తి లేకపోలేదు. అయితే మావారిట్లో లేరు. ఆయన వచ్చినదాక మీరు వున్నారంటే అయినతో చెప్పి యిప్పిస్తాను.

వాసు—చాలు చాలు. నేను నాపనులన్నీ చెడగొట్టుకొని రావడమే కాకుండా యింకా మీహారు వచ్చిందాకా వుండరా? నాకవతల పని లేదనుకొన్నావా యిదేపని అనుకున్నావా? ఈసాటికప్పుడే సాంబమూర్తి వాడు బెంగ పెట్టుకొని యెదురుచూస్తుంటారు. పార్వతి కీవి అన్నమే తినను. నే నొక్క— నిమిషముండడానికి వీలు లేదు. ఇస్తే యి

ప్పుడేమైనాయయ్యి. ఇవ్వకపోతే నేను వెళ్ళిపోతాను. ముసలాళ్ళే గంగలో చస్తే నాకెందుకు. (అని లేవబోవును)

మంగ — స్వామీ! నందికేశ్వరవారూ! కూర్చోండి కూర్చోండి కోపపడకండి, కావలసినజరీబట్టలు పట్టుబట్టలు నాపెట్టిలోనే వున్నాయి. అవి నే నియ్యగలను కాని నాదగ్గిరి రొక్కమేరాలేకు. అందుకే తటకటాయిస్తున్నాను

వాను — అమ్మాయి! ఇంతతటపటాయించాలా. రొక్కము లేకపోతే నీమెళ్ళో అన్నివస్తువులున్నాయి. యేదో పకవస్తువుపాక వేయరాదూ. ఆత్మమామలకంటే యీవస్తువులెక్కువ వేధవవస్తువులు. చేయించుకుంటే మళ్ళీవస్తాయి. ఇప్పుడు నేను వెళ్ళిపోయినానంటే అక్కడినుంచి ఇక్కడికి వచ్చేవారు లేరు. కబురు చెప్పేవారు లేరు, ఆకాసులపేరు తీసి ఇల్లాపారై. నీమగడువచ్చి చూచినానీరూదయేమీ కోపపడడం ఎందుకంటే ఆతనితల్లిదండ్రుల కిచ్చావు కాని నీవునీవాళ్ళ కిచ్చుకోలేదు కదా. అందుచేత నీవు భయపడవలసిన పనిలేదు. అయిన చాలా సంతోషిస్తారు కాని నిన్నేమీ అనరు.

మంగ — నిజమే స్వామీ సరే యీకాసులపేరు వుచ్చుకొండి. (అని యిచ్చివేసి జరీబట్టలు పట్టుబట్టలు దెచ్చి) ఇవిగో పట్టుబట్టలు జరీబట్టలు వుచ్చుకోండి. (అని యిచ్చును.)

వాను — అమ్మాయి! పతివ్రతవంటే నీవే. ఆత్మమామలయందు భక్తిగల వానవంటే నీవే. నిజముగా నీవంటి ఆకడుండబట్టే లోకము లోకాంతధర్మం నిలుస్తుంది. అత్తలను బాధపెట్టేవాళ్ళు మామలను బాధపెట్టేవాళ్ళు కాని యీకాలంలో నీమటి కోడలొకరై కనపడదు. ఈకాసులపేరు ఈబట్టలు తీసికొనివెళ్ళి మీయత్తమామలచేతిలో పెడతాను. వారు చాలా సంతోషిస్తారు. వీలుగాంటేపది సేనురోజులలో మళ్ళీ వస్తాను.

మంగ — తప్పకుండా దను చేతుండి. మా అత్తగారు మామ గారూ యేమన్నాలో మళ్ళీ వచ్చి చెప్పండి.

వాను — తప్పకుండా చెబుతాను. యిక నేను వెళ్ళుతాను (అని లేచి తనలో) ఇది వట్టి వెట్టిముండు అన్న చూట స్పష్టముగా దెలిసింది. నాటోపీలో బాగా పడింది. ఇక యిక్కడ వుండగూడదు దీని మగడు వచ్చాడంటే పట్టుకొని పోక్కుచీరేస్తాను. వాను చండశాసనుడు. ఈయనలో పిక్కబలమే శరణ్యము. (అనిపోవుచు)

మంగ — (తనలో) పాపము సుహసు భావులైన నందీశ్వరుల వారు రాబట్టి మా అత్తమామలను సుఖం కలిగింది, లేకపోతే వారు కష్ట పడడము నూక ప్రతిష్ట రావడము సంభవించును. ఆయనదింటిలో లేక పోబట్టి తక్కువ యిచ్చినాను. లేకపోతే యింకా యెక్కువ సొమ్మిచ్చి యుందును.

(అప్పుడు రమాకాంతముపంతులు ప్రవేశించు చున్నాడు)

రమా — తలుపు తీసికొని కూర్చున్నావేమీ నీవేమో చిన్న వోయినట్లున్నావేమి ఎవరితో నైనా తగాదాలాడినావా యేమిటి.

మంగ — (ఉత్తరముచెప్పక వెక్కి వెక్కి యేడ్చుచు)

రమా — (తొందరతో) ఏమిటిది. ఏమైనా జబ్బుగా నున్నదా.

మంగ — అయ్యో! అత్తయ్యా అయ్యో! అత్తయ్యా! అయ్యో మామగారూ? మీ కెంతకష్టము వచ్చినదండి. మేమంతా లేనివాళ్ళ మయిపోయినామా మీకు.

రమా — (తొందరతో) ఏమిటిది మీ మేనమామకో మేనత్తకో జబ్బుగా నున్నదా యేమిటి.

మంగ — అయ్యో! వాళ్ళకు జబ్బులేదు. మీయమ్మగారూ మీనాన్నగారూ. (అని యేడ్చును)

రమా — ఏమిటది నీకేదేనా దయ్యము పట్టినదా యేమిటి

మంగ—అయ్యో ! దయ్యమే మిటి? సరిగ్గనొకటి కూడానా. మంత్రగాళ్ళను పిలిపించనక్కరలేదు. నాకుదయ్యములేదు భూతము లేదు. చెవుతాపినండి. కైలాసంనుంచి నందికేశ్వర్లవారు వచ్చినారు. అక్కడ మీనాన్నగారు అమ్మగారు బట్టలేక అన్నంలేక యిల్లులేక చాలాకష్టపడు చున్నారని ఆయన చెప్పారు. మనమంతా బాగావుండి వాళ్ళను కష్టపెట్టుచున్నాము గదా. (అని యేడ్చును.)

రమా—సరే ! సరే ! ఎవడో దొంగముండాకొడుకువచ్చి నిన్ను టోపీ వేశాడు. యేమైనా యిచ్చావా యేమిటి.

మంగ—(కోపముతో) దొంగముండాకొడుకా. ఎంతమాట ! సాక్షాత్తు నందికేశ్వర్లవారు మనమీద అనుగ్రహం చేతను వచ్చినిజస్థితి చెప్పినదే కాకుండా తిట్లు కూడానా? ఏమైనా యిచ్చావా అని మెల్లిగా అడుగుతున్నారా? వాళ్ళకష్టాలు తెలిసినతరువాతకూడా యివ్వకుండా వూరుకుంటానా. అత్తమామలమీద యెంతభక్తి లేనిదాన నైనా చేతనైన దియ్యకపోతానా ?

రమా—ఏమిచ్చావు చెడలో కాసులపేరు కనబడడం లేదు. అదిచ్చావా యేమేటి కొంపతవ్వి.

మంగ—ఇవ్వకపోతే యేలాగు. మీరు వెళ్ళి యెక్కడో కూర్చుండిరి. నందికేశ్వర్లవారు వెళ్ళిపోవలెనని తొందరపడ్డారు. సొమ్మిచ్చి పంపకపోతే అత్తమామ అడుగుతారు. ఏమిచేయను. కాసులపేరిచ్చి పట్టుబట్టలు జరిబట్టలు నిచ్చి పంపించాను. మీతల్లికోసము మీతండ్రి కోసము చేశాను. కాని మావాళ్ళకోసము కాదు గదా.

రమా—సరే టోపీదానువచ్చాడు. టోపీవేసి పోయాడు. ఏడువందలరూపాయలసొమ్ము గంగలో కలిసి పోయింది. వాడేలాగుండాడో చెప్పు. పట్టుకొని పోలీసువాళ్ళ కప్పగిస్తాను.

మంగ — శివశివా! యెంతమాట, ఆమహానుభావుణ్ణిపోలినా
రి కప్పగిస్తే పంశనాశన మవుతుంది. ఆలాచేస్తే నేనిప్పుడే నూతిలో
దిగుతాను.

రసు — ఓపిచ్చిదానా! నీకెలిపి యిల్లా గుండబట్టే ఆలాటో
పీలో పడ్డావు. సరేలే వాడిజోలికి వెళ్ళు. నోరుమూసికొని పూరుకుం
టాను. ఈయాడవాళ్ళ మూర్ఖతచేతనే మోసగాళ్ళ ఆటలు సాగుతు
న్నాయి. లేకపోతే చచ్చినవాళ్ళకి సామ్రెందుకు? ఇల్లెందుకు? బట్ట
లెందుకు?

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

చౌ ష ధ పృ క ట న లు

అనేకవృత్తులుచేసి యేవృత్తియందును తనపాట గడువకపోవుట చేత తుదకు నైద్యమారంభించిన యొకమచుష్యుడు తనమందుల నీక్రింది విధముగా పృకటించెను.

శ్రీ బరోడామహారాజుగారు మైసూరుమహారాజుగారు నేపాళ చక్రవర్తిగారు, హైదరాబాదుమహారాజుగారు తిరువాన్కూరు నవాబు గారు, జయపురం సుల్తానుగారు నావద్ద లక్షలకొలది కోట్లకొలది విలువగలమందులు ఖరీదుచేసి తమ రోగములన్నిటిని బోగొట్టుకొని నాకు కలియుగ ధన్వంతరియని బిరుదు నిచ్చినారు హైదరాబాదు మహారాజుగారైన శ్రీగోవిందరాజు బహుదూరుగారు నామందుల పటుత్వమునకు సంపించి నన్ను ఏనుగలంబారీమీద గూర్చుండబెట్టి డోరేగించి రెండు జాఫీరుల నిచ్చినారు. తిరువాన్కూరు నవాబుగారు నాప్రజలబరీక్షించి నాకు హకీం సర్దార్ అని బిరుదిచ్చి నాకు రెండు అగ్రహారములిచ్చినారు. ఈప్రాంతముల జనులు తగిన వైద్యులు, మందులు లేక అకాలమృత్యువుల పాలగుటచేతను ఈదేశము నాజన్మభూమి యైనందున దానిమీద నాకు విశేషము అభిమానము పుడుటచేతను యిక్కడి ప్రజలను బ్రతికింపదలంచి నాజాఫీరులకు అగ్రహారములకు ముక్తిహారుల నేర్పరిచి నేను ప్రస్తుతము కాతేరుగ్రామములో నివాస మేర్పరుచుకొన్నాను. పట్టణములలో కాపురమంటే వేలకొలది రోగులు రాత్రి పగలు మాయుంటిముందర పడిగావును పడియుండి నాకు నిద్రా హారములు లేకుండ జేయుచు వచ్చినందున పట్టణములలో కాపుర ముండక యీపల్లెటూరిలో నుండుట కేర్పరుచుకున్నాను. నన్ను నేను స్తోత్రముచేయుచున్నప్పుడు నాని నామందులన్నిటిని పుంజుకొని కములో

నేవైద్యునివద్దను లేవు. ఈమాట నేను లక్షరూపాయలు పందెమువేసి చెప్పగలను. నాది శాస్త్రకట్టువైద్యమేగాని అల్లరచిల్లర వైద్యము కాదు. వైద్యము మాకుటుంబములో యిరవైతరములనుంచి వున్నది. వైగా హస్తవిశేషము మాది మిక్కిలి మంచిది. డబ్బుతీసుకోవడము నాకు బొత్తిగా ఇష్టములేదు. ఔషధములే నాజ్ఞలను తెలియ జేయును.

వృత్తిలేక వైద్యముచేసెడి నిర్భాగ్యులగు వైద్యులవద్దకు బోక, యింగ్లీషువైద్యుల పాలబడి అరఖులు గోధుమజావలు, తాగ్రిచావక మామందులుకొని చిరకాలము జీవింపుడు.

మం దు లు

జ్వరమూషికమార్జాలము

ఈమందు హిమవత్పర్వతముమీది ఓషధులు 100, మేరు పర్వతముమీది ధాతువులు 92, మానససరోవరములోని కలువదుంపలు 56, ద్వైపాయనప్రదములోని నాచు వీశెడు, బదరికాననము నందలి మూలికలు మొదలైన వస్తువులు పడినవి. ఈమందు తయారు చేయుటకే 50 సం॥ రములు పట్టినది. దీనిని సేవించినవానికి సమస్త మైన రోగములు సళించును. పురాణజ్వరములు పూటకుపోవును. మణ్యపుజ్వరములు మాత్రాలో హతమగును. ఈమందు వక్కసారి పుచ్చుకొన్నమనుష్యునకు మఱి యెన్నడు జ్వరమురాదు. ఇది తులము రు 93—6—0. పథ్యము సులభము. అన్నము, రొట్టె, సమస్తమైన కూరలు, సమస్తమైనపండ్లు, పాలు, పెరుగు, మజ్జిగ, వెన్న, మీగడ, నెయ్యి, నూనె, దుంపలు, ఉప్పు, పులుసు, కారము, పచ్చళ్ళు, పిండి వంటలు కందులు, శనగలు, మినుములు, పెసలు, మంచినీళ్ళు వర్జింప వలయు. తక్కినవన్నియు పుచ్చుకొనవచ్చును.

అజీర్ణమహాజీమూత జంఘామారుతము. అగ్నిమాంద్యవ్యభిక్తి
కుక్కుటము. వాతసర్పగారుడము.

ఈ మూడు మాదులు అజీర్ణమునకు పెట్టివది పేరు. ఈ
మందు పుచ్చుకున్నవాని కడుపు వేసవికాలములో పగలు
రౌఘజ్వరమువేళ యిరుకతిప్ప యెర్రాభు యేగాగున భగ
భగ కాలుచుండునో ఆరగు కాలుచుండును. అసగా అజీర్ణుని
మాటలేక యెప్పటికప్పుడు విపరీతముయిన ఆలి అగుచుండును. ఇం
దులో నవమూలికలు, చువ్చభస్మము, రజితభస్మము, తామ్రభస్మము,
వగభస్మము, ఇత్తడిభస్మము, కంచుభస్మము, ఇనుపభస్మము, కర్ర
భస్మము విశేషముగా పడినవి. ఇవిగాక రౌఘచందలపదహారు దిను
సులు పడినవి ఇవిగాక కస్తూరి, కూకుచుపువ్వు, పచ్చకర్పూరము,
పునుగు, జవాజి పీశేష పీశేష పడినవి. ఇవినిగాక ముసలిచేనుకట్టు
పాముచేనుకట్టు, పాలపిట్టనెత్తిమీదజాలు, పేచుచేనుకట్టు, జెర్రిచేను
కట్టు, నెమలి గాళెలభస్మము, పెన్దపులి పాలుజున్ను, పిల్లిపాలుమీగడ,
సివంగిపాలవెన్న, సింహము ముడకాయ, ఏనుగుదంతమూర్తము కలసి
నది. ఈ మోగములు బసవరాజీయము, చిత్రామణి, బాహుళము, చర
కము శుశ్రూతము మొదలయిన అష్టపడిన గ్రంథములలోను అనకతనక
యింగ్లీషు గ్రంథములలోను కనపడవు. ఇవి మాపెద్దలవల్ల నేర్చుకొన్న
సాంప్రదాయములు వైగానలువది యేండ్లు సిద్ధులతోను, గోపాయిల
తోను బైరాగులతోను గలసి నానారణ్యములు తిరిగి రసవాదశాస్త్ర
ములు కృషిచేసి పరిశ్రమచేసినవి. ఈమారులు తులము 1కి రు 119-0-0
రోగులమీద జాలిచేత యేరుములాభ మపేక్షింపక అసలు ఖరీదుకే
యిచ్చుచున్నాము. ఒక్కొక్కమందు మునుగు మునుగుకంటె యెక్కువ
చేయలేదు. ఇదివరకే వకమాదులో యేనువీశలన్నర ఖర్చుఅయిపోయి
నది. దరఖాస్తులు ముగిసినా గానవరకే వచ్చునది.

కదు. కాబట్టి త్వరగా దరఖాస్తులు బంపవలెను. యజ్ఞము లయందలి వావిర్భాగములు మితిమీరి తినుటచేత పూర్వము దేవేందుని కొక సారి గాఢమైన అజ్ఞేర్ణము పట్టగా అశ్వినీదేవతలు యీమందునే చేసి యిచ్చినారు. ఈసంగతి కుబేరపురాణమందును యమపురాణమందును వున్నది.

—o—o—o—

అకాలమరణ జంబూలమార్తాండము.

ఈమందు పుచ్చుకొన్నవారు నూటయేబదియేండ్లు బ్రతుకుదురు. ఆఖాగున బ్రతికియున్నవారు యిప్పుడనేకమందియున్నారు. ఇంగులో నల్లినెత్తుకునేను, దోమమూత్రము కుంచెడు, పేనుగుండె కాయలు పదలం, సంజీవివేళ్ళు యెత్తెడు, తలుపుకిరకిరవీశెడు, హంస చేదుకట్టుపదిపడినవి ఇదిపుచ్చుకున్నవారికి చావులేదు. ఇది తులం రు 10 లు.

—+—+—+—

భేదీమహావజ్రకవాటము

దీనికి విరేచనమరమేకు అని రెండవపేరు కలదు. ఇది సేవించినవారికి నాతమువల్లగాని పిత్తమువల్లగాని శ్లేష్మమువల్లగాని యీ మూడింటి సమ్మేళనమువల్లగాని మరి యేకారణమువల్లగాని అతిసారము వల్లగాని గ్రహణివల్లగాని అజ్ఞేర్ణమువల్లగాని వెళ్ళుచున్న విరేచనములు తక్షణము కట్టును. ఈమందు కలరాకు పెట్టినది పేరు. యీ సంవత్సరము యీ మందువల్ల కలరాజ్వరము తగిలినవారు 4500 మంది బ్రతికినారు. ఇది మాత్ర గూపాయి. ఈమందెవరికైన పనిచేయని పక్షమున మామందు మాకు సంపూర్ణముగా పంపించివేసిన యెడల కాసిసొమ్ము వారికి పంపివేయుదుము. ఇటువంటి మందు లోకమునం దెక్కడను లేనట్లుగానే ప్రతీదిగము లుకలకొలది బుద్ధు

యితరదేశములవారు మావద్ద కొనుక్కొని పోవుచున్నారు. దీనివాసన తగలినచోట విరేచన జబ్బుండదు. ఇక లోకములో విరేచనములవల్ల చావు లుండవు.

స క ల జా డ్య ఘా స మ హి ష ము.

ఈమందు దున్నపోతు గడ్డిని దినివేయునట్లు సకలరోగములు హరించును. ఈమందువల్ల తలనొప్పలు, నడుమునొప్పలు, కీళ్లనొప్పలు, పళ్ళనొప్పలు, ఒళ్ళునొప్పలు, కళ్ళుమంటలు, ఒళ్ళుమంటలు, అరచేతులమంటలు, అరకాళ్ళు మంటలు. విషజ్వరములు, సన్నపాతజ్వరములు, మనఃపుజ్వరములు, పురాణజ్వరములు, గజ్జి, గడ్డకురుపులు. రాచపుండ్లు, పుట్టచూదలు, చెవిలో కురుపులు, గోరుమట్టి, కణపు జెడ్డులు, పంగలుమాదలు, మడమశూలలు, పొడుపుడుకాయలు, కంతులు, బొడిపెలు, అజీర్ణములు, ఆమములు, పిత్తములు, వాతములు, శ్లేష్మములు, ద్వంద్వములు, అతిసారములు, కలరా, మశూచి, బొబ్బలమ్మ, ఆటలమ్మ, పొంగు, శ్వాస, కాస, క్షయ, రక్తక్షీణత, పొడుగోగము, మధుమేహము, శిలామేహము, బొల్లి, కుష్టు, పుష్పిగోళ్ళు, పుష్పిపన్నులు, జలోదరము, లంబోదరము, మూగ, చెవుడు, గుడ్డి కుంటి, నత్తి, పిచ్చి, వెట్టి, మొదలయిన సమస్తరోగములు నశించును. ఇది పుచ్చుకున్నవారికి అకాలమున నెరసిన తలమెడుకలు నల్లబడును. సంతానములేనివారి కేడాదిగో బిడ్డలు పుట్టుదురు. అన్నహితపులేనివారు పూటకు కుచెడు బియ్యపన్నము తిందురు. ఈమందు వెలుతురు 25 లు. నాలుగు తులములు వక్కసారిగా పుచ్చుకొన్నవారికి నూటికి రు 1-9-0 లు కమిషను యివ్వబడును. ఈ మందులు అమ్ముటకు మాకు ఏజెంటు కావలెను. వారు నమ్మకమైనవారు కావలెను.

ముసలివాం డ్రక్కరలేను, పడుచువారు దరఖాస్తులు పంపకూడదు. భాగ్యవంతులతో మాకు పనిలేదు. బీదవారి నెప్పుడు మే మేజెంట్లుగా నేర్పరచము. ప్రతియేజెంట్లు మావద్ద రు 200 లు ధరావతు ఉంచవలయును. ఈసామ్మనకు మేము నెల 1కి నూటికి రు 0-2-2 లు వడ్డీ యిత్తుము. ఏజెంట్లు తమకు జీతమే కావలెనో కఠోపకాశము కావలెనో తెలియజేయవలయును. దరఖాస్తులు అర్థణాబిళ్ళ పెట్టి పంపవలయును. అట్లు చేయని దరఖాస్తులు ముఖ్యులచేయబడవు. ఇదిపర కన్నిగ్రామములలో యేజెంట్లు కుదిరినారు గావున ఈ క్రిందిగ్రామములలో మాత్రమే యేజెంట్లు కావలెను. పెంటపాడు, పెనుమదూ, పేకేరు, పాచిపెంట, పెద్దాడ, పుట్టకుండ, చ.పర, నేలపోగులు, పాతల్లమెరక, తోలేరు, తోకిలపూడి, గుమ్మంపాడు, బల్లిపాడు, దగ్గులూరు, కంతేరు, గండ్లమ, మూలస్థానం, అలమండ, మాడపేట, బిక్కవోలు, ద్వారపూడి, దొంగలగన్నవరం, వంకాయలపాడు, నూతులపాడు, చింతలూరు, భీమడోలు, గజ్వరం, వెనుమపాక, ఆచంట, తాటిపర్రు, తాటిపాక, ఆటపాక, మేడపాడు, తావేశ్వరం, భగ్గేశ్వరం, మాదవల్లి, పెనుమంట్ల.

మామందు లెంతపనిచేయనో ఈకింది పెద్దమనుష్యు లిచ్చిన యోగ్యతాపత్రికలు (సర్టిఫికేటు) చూచినవారికిఁ దెలియును ఈ సర్టిఫికేటు మావద్ద పదిపేలున్నవి కాని స్థలము చాలక మూడునాలుగు మాత్రమే ప్రకటించుచున్నాము.

యోగ్యతాపత్రికలు.

అయ్యా! మీజ్వరమూషిక మార్జాలమువంటి ముందు భూలోకములో లేదు. ఇది మూడుమోతాదు లియ్యగానే మానాయనమ్మగారికి యెనిమిది సంవత్సరములనుంచి ఉన్న పుణ్యజ్వరము మూడు

పూటలలో కట్టినది. మీమందులు కల్పవృక్షము లని చెప్పవచ్చును. తెనుగుదేశములవారి యదృష్టమువల్ల మీరీహ్లాకమున ననతరించిరిని మా యభిప్రాయము. మీమందులున్నచోట్ల లోకములో జ్వరము వల్ల చావు లుండవు. ఇటువంటి మందు లనేకముచేసి మీరింకను లోకోపకారము చేయుదురుగాక. ఇట్లు విన్నవించు మీమిత్రుడు శ్రీ నెట్టిపాలెం బాల సూర్యనరసింహ వెంకటపిచ్చేశ్వరరావు బహుదూరు, గడ్డపాలెం జమీందారు.

అయ్యా మీరు పంపిన అజీర్ణశృశ్చికకుక్కుటము అద్భుతమైన పనిచేసినది. మా మేనమామగారి పినతండ్రి అల్లుడు తమ్ముడుకొడుకు అజీర్ణమువల్ల చిరకాలము బాధపడి ఒక్కమెతుకైన తినలేక చిక్కి శల్యమై కండ్లలో ప్రాణములు పెట్టికొని యున్నవాడు. మీమందు మూడుపూటలు సేవించగానే యొక్కడలేని ఆకలి పుట్టుకొనివచ్చి యిప్పుడు పూటకు మూడుశేర్లబియ్యపులన్నము తినుచున్నాడు. పూటకు అడ్డప పెగు తాగుచున్నాడు. అతని చాతి యిప్పుడు 114 అంగుళము లున్నది. అదివరకు పూచికపుల్లయై తల్లెనివాడు యీమధ్య గడ్డపారవంచి మూడుముక్కలు చేసినాడు. అజీర్ణముగలవారందరు యీమందు పుచ్చుకొనవలయును. ఏమిమూలికలు కలసినవో కాని యీమందువంటి మందు లోకములోలేదు. ఇది స్వర్ణములోనుంచినట్లున దేమో యని తలంచుచున్నాము. ఇది భూలోక పారిజాతము. రోగుల పాలిటి కామధేనువు. ఇట్టిమందులు తయారుచేయుటకు మీకు దేవుడు ఆయురారోగ్య బుద్ధిసంపద లిచ్చుగాక.

ఇట్లు తమ విధేయుడు, తంటికొండ పుల్లేశ్వరరావు.

స్వామీ, మీరు దయతో నంపిన అకాలమరణ జంజాలపు చండ మాతాండము అందుకొని అనుంవానంద కందభిత హృదయార విందుడనైతిని. యామందు నే ననేకమంది కిచ్చితిని. పుచ్చుకున్నవారందరు నూటయేబది యేండ్లు బ్రతుకుచున్నారు. మీరింకను కృపి చేసినట్లయిన మనుష్యులు వెయ్యేళ్ళు బ్రతుకనట్లు చేయగలరు మీరు అశ్వసీ దేవతల యవతారముగాని మనుష్యులుగారు. ఇట్లు మీపియశిష్యుడు, వంకపాటి వెంకటకన్నయ్య. పైడిముక్కల గామం మకాం

భిషగ్గో, మీరు పంపిన విరేచన మరమేకను పేరుగల భేదీ వజ్రకవాట మందినది. ఈ మందుతో విరేచనము కట్టుట యటుండగా మేము ఒక కుండనిండ నీళ్ళుపోసి దానికి చిల్లిపొడిచి యీ మాత్ర కుండలో వేయగా చిల్లివెంబడి నీరుకారుట కట్టిపోయినది ఇక విరేచనములు కట్టుట యేమి యాశ్చర్యము. మీరు పెట్టిన ఖరీదుకంటె నూరురెట్లెక్కువ ఖరీదు యిచ్చినను మీఋణము తీరదు. ఇట్లు మీ యాప్తమిత్రుడు కూచిపూడి కోనప్పగారి సిద్ధేశ్వరరావు. దుమ్ముగూడెం.

ధర్మసందేహములు

జ్యోతిశాస్త్రములో గట్టికృషి జేసి దైవజ్ఞ చక్రవర్తులని బిరుదు పొందిన గొప్పసిద్ధాంతియొక్క కావలెను. మేముడిగిన శ్రమల కాయన సరిగాఁ బ్రత్యుత్తరములు చెప్పినవత్తమున, ఆయన కసమానములైన బహుమానముల మేమిచ్చెదము. సాధారణ జ్యోతిష్కుడు పనికిరాడు. అనేకరాజులవద్ద బహుమానములు బిరుదులు పొందినవాడే కావలయును. వాడు చెప్పవలసిన పశ్న లివి. ఈవఱకు మేస్త్రియైన జేసి పించనువుచుకొని ఒకానొక గ్రామములోనున్న బెంచిమేజస్త్రియొక్కోర్తుకు ప్రస్తుతము ప్రసిద్ధులుగా నుండి తప్పుచేసినవారికి జరిమానలు మొదలగు దండనలు విధించుచున్న మ॥ రా॥ శ్రీ నిర్లక్ష్యం నీలయ్య గారి బక్కచిక్కిన యావు చుట్టుప్రక్కలనున్న కొండలలోదూరి బియ్యము, పిండి, పప్పులు, కూరలు, అప్పుడప్పుడు ఎండుగడ్డియని భ్రమించి ముసలివాండ్రు తెల్లగడ్డలు తిరుట యెప్పటినుండి మాని వేయుచు? ఎప్పటినుండి శ్రీ నీలయ్యగారు తమయావును యింటిలోఁ గట్టివేసికాని పనులకాఁపరిచేతఁగాపించికాని లోకోపకారము చేయుదురు? 2 గొప్పపదవిలోనున్న హిందువులు తమపయి యధికారుల వద్దకుఁ బోయి తమకు గిట్టనివారిమీఁద లేనిపోని పన్నుగడలుపన్ని, అబద్ధపు కొండెములు చెప్పట యెప్పటినుండి మానుదురు? 3 ముగ్గుని సిఫత్ చేర్చెనులు ఎల్లక్షనులలోఁ దమకిష్టమైన మనుష్యులతరపున బనిచేయుట (అనగా రహస్యముగా ఓటర్లను ఇష్టకుపిలిపించి చెప్పియు వారియిండ్లకుబోయి బ్రతిమాలియు) పక్షపాతముగా నడచుట యెప్పటి నుండి మానుదురు? 4 సంఘసంస్కారులమని చెప్పుకొనువారు తాము వ్రాసినవ్రాతలకు తాముచేసిన యుపన్యాసములకుఁ గేవలము విరుద్ధ

ముగా నడచుకొనుట మన దేశములో నెప్పటినుండి యాగిపోవును ? అనగా అతిబాల్యవివాహములు కూడదన్నవారు, ఎనిమిదేండ్లపిల్లలకే వివాహములు సేయుట, వితంతువివాహములు మండిదన్నవారు సమయము వచ్చినప్పుడు వివాహములాడకపోవుట మొదలగునవి యెప్పటినుండి మానుదరు ? 5 రాతిముక్కులమనుష్యులు, మట్టిభక్షణచేసి జీవించునట్టి మహాయోగులు, ఒక్క పట్టణములలోనే యున్నారా, లేక పల్లెటూళ్ళలోగూడ నున్నారా ? రాతిముక్కుల మనుష్యులనగా వీధులలో నెన్నిదుర్వాసలు వేయుచున్నను వాటివలన నెంతమాత్రము బాధపడక, అవియెల్లను సువాసనలుగానే భావించిబ్రతుకునట్టి మనుష్యులు. మట్టిభక్షించు మహాయోగులనగా ముక్కులోనుండి నోటిలోనుండి వీధులలోనిదుమ్ము కడుపులోనికి విశేషముగా బోవుచున్నను లక్ష్యములేక దానిని జీర్ణముచేసికొని యెప్పటియట్లే తిరిగిదు మనుష్యులు. 6 మ్యునిసిపల్ కమిషనర్లలో నైకమత్య మెప్పటినుండి గలుగును ? 7 మ్యునిసిపల్ కమిషనర్లు కాండలచినవారిలోఁ గొందఱు చెప్పెడు బెదుగుమాటలకు, అబద్ధములకు జంకకుండ నుండునట్లు, ఓటర్లకు తెలివిలేట లెప్పటినుండి వచ్చును ? 8 సొమ్ము రాబడి విశేషముగాగల స్ట్రీడర్లు పార్టీలకాగితముల నేలవేసికొట్టి వానినితిట్టి గౌరవముచేయక కాగితముల చదువక కేసులు పాడుచేయుట యెప్పటినుండి మానుదరు ? 9 డబ్బురాని స్ట్రీడర్లు పార్టీలను దేవురించి ఫీజు వుచ్చుకోకుండ అరువుకు పనిచేయుట యెప్పటినుండి వదులుకొందురు ? 11 ఆనుపక్రమంలో కొంతలేకుండ అన్నిమందులు నెప్పటినుండి యుండును ?

కొన్ని పట్టణములలో దొరకునట్టి శ్రేష్ఠమైన వస్తువులు

1 ప్రాణముతోనున్న ప్రశస్తమైన గోవువరుగు:—లోకములో మనుష్యులు ఉద్ధరించుదుగు, బుడమవరుగు, వంగవరుగు, మొదలయిన వాటిని ఎఱుంగుదురుగాని గోవువరుగు నిదివఱకెప్పుడు నెఱుంగరు. ఇది పట్టణములలో బ్రతిపిధిని దొరకును. మేతబెట్టక యొడగట్టిన యావులకు గోవువరుగని రెండవపేరు. ఈ వరుగు క్రతిగృహములో నుండ తగినది. ఎందుకనగా పుష్కరసమయమందు బిత్తుకార్యములందు లక్ష వత్తుల నోములందు నిది బ్రాహ్మణులకు వానములిచ్చుటకు బనికి వచ్చును. ఇది మణుగు ఎనిమిదిరూపాయలు. అనగా, ఒక్కొక్క యావు రెండుమూడు పీశెల బరువున్న నెక్కువగా నుండదు గనుక మిక్కిలి చవుకగా దొరకును. కొనినవారు దీనికి మేత పెట్టనక్కఱ లేదు గనుక వారికి దండుగ యుండదు. ఈ యావులు మిక్కిలి సాధువులు. వీటిమాడలు బతుకవుగనుక యిచ్చినపాలన్నియు యజమానుడు త్రాగవచ్చును ఓపిః లేకపోవుటచేత, పోటులు తన్నులు లేవు మెడకు నులక త్రాడుగట్టి తీసుకుపోయినను నది హరాముచేయకుండ మెట వచ్చును. ఇచ్చినప్పుడు గిద్దెడో, అరసోలడో పాలు పిమకుకొని యింటిగో మేతబెట్టక ఏధులలో వదలివేసినపక్షమున నివి పులివిస్తరాకులు, ఎండుత్రాటియాకులు మొదలయినవి తిని వాటి పొట్ట యవి పోసికొనును. మేతవిషయములో యజమాని కే విధిమైన కష్టము నీయవు. ప్రతిజంతువు మఱియొకరికూడ భారము నిలుపక తనపొట్ట, తానే పాటుపడి పోసికోవలెనన్న యాత్మ గౌరవ సిద్ధాంతము ఈ పశువులకు బాగుగ దెలియును. అదియుచుగాక కొంపలలోదూరి దొంగ తిండితిరుగు మునిషాదులకు నెఱుంగును. ఏదీ కాదని కొట్టివేయును దొడ్డి

దారిని వొడ్డిదారిని గొట్టినప్పుడు ఏధిదారిని బోవుటలో వీటికిగల నేర్పు చెప్పనలవిగాదు. వీటికిగల పట్టుదల పూనిక మిక్కిలి మెచ్చతగినవి. పాలిచ్చినను యివ్వకపోయినను గోమయమునకు ఆశవాభ్యు పారుగింటికి పోనక్కఱలేదు. వస్తువు నోటికి దొరికినప్పుడు వేయికట్టలు పుచ్చుకొని కొట్టినను తినివెళ్ళునుగాని పారవేసిపోవు. ప్రజలేమనుకొన్న మన కేమియను వేదాంతదీక్షమాత్రము యజమానుల కుండవలయును. ఈ యావులను కొనదలచినవారు మాకు దరఖాస్తులను బంపవలయును. కొనుటకు వచ్చువారు, ఈ యావులను లేవదీయుటకిద్దఱు మనుష్యులను గూడ తీసుకురావలెను బేరము ఖయిసలయిన తరువాత లేవదీయునప్పుడే యొకవేళ పాణిముపోయినపక్షమున, ఆ దండుగ కొనుకొన్నవారే పెట్టుకొనవలయునుగాని, అమ్మినవారికిలేదు. ఇంటికి తీసికొని వెళ్ళగానే వీటికి గడ్డి పెట్టగూడదు. ఏలయన చిఱకాలమునుండి గడ్డియలవాటులేదు గనుక గడ్డి తగలగానే దానికి రోగమువచ్చును. అందుచేత మెల్లమెల్లగా నలవాటుచేయవలయును. తక్కిన సంగతులు స్వయముగావచ్చి మమ్ము కనుగొనవచ్చును. విష్ణుపురము, గోవువరుగు కంపెనీ ప్రసిడెంటు, వెంకటజగన్నాథ లక్ష్మీసుందర రాఘవేంద్రరావు, మూలవీధి, 711, నెంబరుయిల్లు అని వ్రాయవలెను.

2 మొదటిరకముదోమలు:—ఇది పల్లెటూళ్ళ కెగుమతి జేయుటకై ఈయూరిలో బెంచుచున్నాము. చిల్లరగాగొనువారికి పుట్టిరు 1 ల కిచ్చెదము. టోకుగానువారికి పుట్టిరు 4 లు. ముందుగా జట్టికిపుచ్చుకొన్నవారికి పుట్టిరు 3 లు. డిశంబరు 15 తేదీలోపున దరఖాస్తులు పంపినవారికిరు 2-8-0 ఇవి మిక్కిలి యుపయోగమైనవి. రాత్రిలయందేగాక పట్టపగలుకూడ మీదబడి సంగీతము పాడుచుండును. మూడుమాట్లా అన్నముతిని యేపనిలేక విధి విరామము లేకుండ నిద్రపోవుటకైగాని విద్యార్థులకు, శ్రమికులకు శ్రేష్టమైన

విరుగుడు. పక్షిలకు చదువుకొను ప్రతివిద్యార్థివద్ద, ఈ దోమలు, అర
డజనుండి తీరవరమును. ఇవి చదువుకొనునపుడు నిద్రానియ్యపు
ఇవియున్న పక్షమున నిద్రవచ్చునను భయముచేత పొడు మలవాటు
చేసికొన నక్కఱలేదు. బీటుతిరుగక నిద్రపోయె పోలీసు భటులు వీటిని
కొనుకొన్న పక్షమున వారి కే ప్రమాదమునురాదు. ప్రొద్దెక్కి-
మెలకువవచ్చెడు వారందఱు వీటిని తప్పక పెంచుకొనవలయును.
కార్తీకమాసములో తెల్లవారగట్ల స్తానమునకు వెళ్ళదలంచిన వితంతు
పులు తమ్ము వేళేలేపెసి వారక్కఱలేకుండ వీటిని పెంచుకొనవచ్చును.
డజనుల లెక్కను పుచ్చుకొన్న పక్షమున డజను అణకిచ్చెదము. పాల
కొల్లుదోమలు కోలేటిదోమలు వీటిముందర దిగనుడుపునకైన పసికి
రావు. ఈసంగతి వట్టిమాటగాదు. అనేక పర్యాయములు మేము
తనిఖీ జేసి చూచినారము. కావలసినవారీక్రింద సంతకముచేసినవారికి దర
ఖాస్తులు సంపవలెను. రెండుడజను లేకముగా పుచ్చుకొనువారికి
మూడింటిని కమీషనుగా నిత్తుము.

దోమా అండు కో, మురుకికుండలవిధి,

రుద్రపురము.

క లి యు గ య క్ష ప్రశ్న లు

ఒక గ్రామమును శివాలయములో, అర్చకుడైన శివలచిక్రయ్య, ఆ గ్రామములోనే విష్ణుదేవాలయములో అర్చకుడైన నంబి నారాయణప్పను గలుగుకొని యిట్లనియె:—చిరకాలమునుండి నాకు గొన్ని శంకలు కలవు. నాశంకలు మీరు నిర్వృతిచేయవలయునుగాని నేను స్వయముగా నిర్వృతి చేసికొనవలగున్నాను. అనగానే నంబి నారాయణప్ప అవియేవో చెప్పమని యడుగగా వారికిద్దఱికి, ఈ కిందిసంభాషణ జరిగెను.

చిక్రయ్య—మనుష్యులలో పశువులు, పశువులలో మనుష్యులు ఉన్నారని విన్నాను, ఆమాట యెట్లునిజమగును ?

నంబి—నిజమే ! తమకు న్యాయముగా రావలసినసొమ్ము పుచ్చుకొని సంతుష్టిపొందక, అడ్డమైనచోట్ల ప్రవేశించి మోసముచేసి దొంగగడ్డి తినునట్టి మనుష్యులు పశువులలోనే జను. వారు మనుష్యులలో పశువులు. తనదారిని తానుబోయి పోటుతన్ను లేక యెవరి చేలోనుబడక తిన్నగా నింటికివచ్చునట్టి పశువు మనుష్యునిలో సమానము. అట్టివి పశువులలో మనుష్యులు.

చిక్రయ్య—సరే ! మగవాళ్ళలో ఆడవాళ్ళు, ఆడవాళ్ళలో మగవాళ్ళు ఉన్నారని విన్నాము. ఇదియెట్లు ?

నంబి—ఉన్నారు. ఆడవాళ్ళు చెప్పిన కొండెములువిని, అవియే నమ్మి చీటికిచూటికి, ఇతరులతో కయ్యాలాడుటకు వచ్చునట్టి మగవాళ్ళు ఆడవాళ్ళే. తక్కిన నూడవాళ్ళవలె వ్యర్థప్రసంగములుచేయక కలహములాడక కొండెములు చెప్పక చదువుకొని సత్కాలక్షేపము చేయునట్టి ఆడవాళ్ళు మగవాళ్ళే.

చిక్కయ్య—బ్రాహ్మణులలో మాలవాళ్ళు, మాలవాళ్ళలో బ్రాహ్మణులు ఉన్నారట. ఇది యెంతసరకు నిజము.

నంబి—దయ, సత్యము, శుచి, మొదలగునవి బ్రాహ్మణలక్షణములు. ఇవిలేక మెడలో జందెము మాత్రము వేసికొని యెల్లప్పుడు బూతులేమాటలాడుచు, అబద్ధమునకు, అప్రమాణమునకు వెరువక తిరుగు బ్రాహ్మణుడు మాలవాడు. జాతికి మాలవాడైనను దయా సత్యశౌచములుగలిగి పాపభీతి దైవభీతి కలిగి వర్తించుమాలవాడు బ్రాహ్మణుడు.

చిక్కయ్య—మనుష్యులలో కుక్కలు, కుక్కలలో మనుష్యులు గలరట. ఇందేమైన సత్యమున్నదా ?

నంబి—సత్యమున్నది. ఒకని కేదేనలాభము కలుగుచున్నపుడు పదివందిపోయి, ఆకనినే మొదలుపెట్టి పాటీలకుదిగి ఒకరితో నొకరు వివాదముపడి, అందఱు చెడిపోవునట్లు ప్రవర్తించినమనుష్యులు కుక్కలు. ఒకపులివిస్తరాకు వీధిలో నెవరైన వేయగానే పదికక్కలుపడిఒక్కదానినోటికిదొరకనీయక మీదపడి కరచుకొనిపోవును. ఎవరైన కొంచెముపకారముచేసినప్పుడు, ఆయుపకారము మరువక చచ్చిపోవువరకు విశ్వాసముగలిగియున్న మనుష్యులు మనుష్యులలో విశ్వాసముగల కుక్కలు.

చిక్కయ్య—మగవానికి మగడెవ్వడు ?

నంబి—చెప్పినట్లు విననిభార్య.

చిక్కయ్య—ఆడదానికి పెండ్లామెవ్వరు ?

నంబి—అప్రయోజకుడైన మగడు.

చిక్కయ్య—మనయూరిలోనున్న కామశాస్త్రి మూడేండ్ల క్రిందట భార్యమీద కోపగించి జందెముతెచ్చుకొని సన్యాసములుచ్చుకొని మరల ముండ్లపై నున్న పురుషులను అంగీకరించుచు వేసికొనెను.

ఈయనను సన్యాసియనవలెనా? గృహస్థుడనవలెనా? ఈయన చని పోయినప్పుడు పాతిపెట్టవలెనా? దహనము చేయవలెనా?

నంది — ఈయన సన్యాసిగాడు. గృహస్థుడుగాడు. సన్యాసి గృహస్థుడగును. ఈయనను చచ్చినతగువాత తగులపెట్టుటకంటె బ్రతికి యుండగానే నలుగురు మొగము తగులబెట్టి యూవలకుబుప్పివేసిన బాగుండును.

చిక్కయ్య — పదేండ్లకిందట భీమన్న శాస్త్రి కాశీవల్లి యెంత కాలమునకు తిరిగి రానందున చచ్చిపోయినాడనుకొని యతనిబంధువులు వానికి కర్మ జేసి భార్యకుతలగొరిగించిరి. గొరిగించిన కొన్నిమాసములకు భీమన్న శాస్త్రి యింటికి వచ్చెను. అతని మొదట పితురుదేవతలలో జేరిచి వానికి పిండములు తిలతర్పణములుయిచ్చినారుగనుక, అతని మన మిప్పుడు ప్రేతయనవలెనా? పితురుదేవతయనవలెనా? లేక భీమన్న శాస్త్రి యనవలెనా? ఆయన భార్యను ముండయనవలెనా? ముత్తయిదువు ఆనవలెనా?

నంది — అతనిని ప్రేతయనకూడదు నిజస్థితిని దెలిసికొనకుండ శ్రాద్ధకర్మ జేసినందుకాయన చుట్టములనే ప్రేతలనవలెను. భర్త వచ్చినందువల్ల, ఆయన భార్యజుట్టు పెంచుకొనకతప్పుదు గనుక జుట్టు ఎదుగువరకు ముండ. ఎదిగినతరువాత ముత్తయిదువు.

సాధారణసంవత్సరము; పంచాంగశ్రవణము

సంవత్సరాదినాఁక అల్లిబిల్లి పట్టణమునందు చేపలబజారులో,
ఈక్రిందివిధముగఁ పంచాంగశ్రవణము చేయఁబడెను.

సంవత్సరఫలము.—సాధారణ సంవత్సరములో పంటలు సాధా
రణముగ నుండును. ఈసంవత్సరము చంద్రగ్రహణములు పున్నమినాడు
రాత్రియందును, సూర్యగ్రహణములు అమావాస్యనాడు పగటియం
దును బట్టుచుండును. చాకలివాండ్రు సప్తములలో నప్పుడప్పుడు బట్ట
లు తెచ్చుచుందురు. కుట్టుకనివాండ్రును, కంసాలలును సౌమ్యసంవత్స
రములోయిచ్చిన బట్టలును నగలును కొన్నిటిని యీసంవత్సరము
మాఘమాసములోపుగ తయారుచేసి యిత్తురు. ఆషాఢమాసమందును
పుష్యమాసమందును వివాహాదిశుభ కార్యములకు లగ్నము లుండవు.
భాగ్యవంతులు తమధనమునకు వడ్డీ తిన్నగారాలేదని విచారించును.
అందులో కొందఱు కడుపునిండ భుజియింపకు పేదవారు నూటికి
రెండురూపాయలపైనవడ్డీకి సొమ్ము తెచ్చుకొని హాయిగ తినుచుందురు.
కొన్ని పట్టణములనీధులలో రాత్రులయందు, ఎప్పటివలెనే పండులు
తిరుగుచుండును. చంటిబిడ్డలుకొందఱు బాలపాపచిన్నెలువచ్చి చచ్చి
పోదురు. గర్భిణీస్త్రీలలో కొందఱికాడశిశువులు కొందఱికి మగశిశువు
లు కలుగుదురు. గోదావరీ కృష్ణా మొదలగు నదులలో, అప్పుడప్పుడు
కొన్ని పడవలు మునుగును గోదావరిమొడ్డున కొత్తగాబోసిన గట్టు
మీదనుండి కాలుజారి, అప్పుడప్పుడు కొందఱు పడుచుండును, అమ్మ
కముపాలలో, ఈసంవత్సరము నీ శ్చేక్కువగకలియుచుండును. రాజ
మహేంద్రవరములో బోగమువాండ్రును లొక్కులకంటె వైదికులు, వర్త
కులు, ఎక్కువ ఆదరింతురు. బీడుగల్గివేయులకు నిర్లక్ష్యము వచ్చును.

నాజర్లు వారంటుగుమస్తాలు మొదలగువారిపని కొంచెము బాగుండును. చె|| వె|| గోపాలరావుగారును, భద్రాయ్యగారు యీసంవత్సరముగూడ కొన్నివార్తాపత్రికలను ముందుదెప్పించుకొని పత్రికాధిపతులు డబ్బుడిగినప్పుడు, అక్కరలేదని వ్రాయుచుండురు. వేసవికాలములో గొందఱికి తేళ్లుకుట్టును. చైత్రవైశాఖమాసములలో కొన్ని గ్రామములలో ఇండ్లుకాలిపోవును. మునిసిపల్ ఓటర్ల తెలివితేటలు సౌమ్యసంవత్సరములో నున్నట్లెయుండును. ఏమంచిననికైనను చందాలు వేయవారు తమయిండ్లచుట్టు వసూలుచేయు నొకర్లను వేయివాల్లు తిప్పించుకొనుట వెనుకటిసంవత్సరముకంటె అధికముగానుండును. విదేశ వస్తువులందెచ్చి స్వదేశవస్తువులేయని దొంగ పేరుబెట్టి యమ్ముట గతనాలుగుసంవత్సరములలో నున్నట్లెయుండును. గొప్పయు దోయ్గస్తలు సిరస్తదార్లు చెప్పినట్టువినుట పభవసంవత్సరము మొదలుకొని యెట్లున్నదో యిప్పుడు నట్లే యుండును. పేదవాళ్ళకు ఎక్కువ ఆకలియు భాగ్యవంతులకు అజీర్ణరోగము తరుచుగా బుట్టును. ఇంగ్లీషు చదువుకొన్నవారిలో, కొందఱికి రాత్రులయందు బ్రాందిమీద అప్పుడప్పుడు భ్రాంతిపారుచుండును. త్రాగుబోతులకు జారులకు సిగ్గుబిడియములు నూటికి మప్పదిపాళ్లు తగ్గిపోవును. రైలుబండ్లలో స్థలముచాలక మనుష్యులు బాధపడి దెబ్బలాడుకొనుట సౌమ్యసంవత్సరముకంటె కొంచె మెక్కువగును. రహదారిపడవల గుమాస్తాలు మొదట తక్కువ రేటు కెక్కించుకొని నట్టేటిలోనికి తీసికొనివెళ్లినతరువాత రేటుక్కువమగుట నిరుతికంటె నొకపాలు తగ్గును. మొత్తముమీద యీసంవత్సరమందు పోయినవాళ్ళుపోగా మిగిలినవాళ్ళు ఆయువున్నంతకాలము బ్రతుకుదురు.

సాధారణసంవత్సరములో వృద్ధి క్షయములు

	పాళ్లు.
కాఫీకొట్లవృద్ధి	35
సోడాయంత్రములవృద్ధి	40
కిరసనాయలులో నీళ్లు	10
నేతిలోకంపు	50
బియ్యములో రాళ్లు	10
మనుష్యులలో నైకమత్యము	2
దానినాశనము	98
ధర్మోపన్యాసములు	70
దానిప)కారమాచరణము	1½
దొంగవైద్యుల వృద్ధి	20
నాశనం	4
వైదికి నియోగికతులువృద్ధి, కచ్చేరీలలో	50
బ్రాహ్మణ శూద్ర వివక్షత ఎల్లెక్కనులో	70
లంచములు	70
దానినాశనము	3
ఘూర్కొసిపలు న్యాయసెన్సు కేసులు వృద్ధి	80
వాటిలో శిక్షలు	95
విడుదలలు	5
అత్తాకోడళ్ళవైరం	56
దానినాశనం	6
యానాంప్రయాణములు	15
దానినాశనం	1
వడ్డీఆశ	79

అప్పులెగ బెట్టుట	45
వైద్యులసామెత్తెగ పెట్టుట	25
ఆకాశరామన్న అర్జీలు	50
అధికారులు వాటిననమ్ముట	25
కొండములు చెప్పవారివృద్ధి	10
వారికాదరణము	7
వారికి చెప్ప దెబ్బలు	6
ఏజంటలవృద్ధి	33
దానినాశనము	3
ఈనాందారులు శిస్తులడిగినప్పుడు రైతులు పండలేదని యెడ్చుట	70
దానినాశనము	1½
అప్పులు తెచ్చి వర్తకులు భార్యలకు నగలుచేయించుట	80
అప్పులెగ బెట్టుటకు ఆస్తులు భార్యలపేర వ్రాయించుట	60
సన్యాసులు కొడుకుల కాస్తులిచ్చుట	75
దానినాశనము	0
వంట బ్రాహ్మణుల తెగనీలుగు	41
స్వాములవార్లకు ఆంక్షపత్రికలవల్ల వచ్చు ధనవృద్ధి	74
దొంగసన్యాసివృద్ధి	37
స్త్రీడరిగుమాస్తాలకు కర్చలెక్కువవ్రాయుగుణం	59
ఘోర్జీలు	12
అవేకోనసీమలో	20
పెండ్లికొడుకుల ధరలవృద్ధి	91
పెండ్లికూతులధరలవృద్ధి	24

చామాలమ్మ దర్బారు

రాజమహేంద్రవరము గ్రామదేవతయైన చామాలమ్మ తీర్థము సంతాపముగా పండగ దినములలో మిక్కిలి గొప్పగ జరుగును. ఆనాడు తెగిన కోళ్ళయొక్క మేకలయొక్క సంఖ్యకు మితిలేదు. తన తీర్థపు మహాత్మ్యమును జూచుటకు చామాలమ్మ తన చెలికత్తెలైన వాసవల్లి పల్లాలమ్మను రాకుమారు మామిళమ్మను విజ్ఞేశ్వరపు సాగులమ్మను, అయిననల్లి నూకాలమ్మను, ఉత్తేరములువాసి పిలిపించినది. పిలిపించి పండుగనాడు వారికి కడుపునిండ రక్తమాంసములతో విందు చేసెను. ఆ రాత్రి వారైదుగురు నీ కిందివిధమున ముచ్చటించుకొనిరి. ఈ సంభాషణ పోతరాజు జరిగినది జరిగినట్లుగా వ్రాసిపంపెను. పోతరాజు అమ్మవారు తమ్ముడన్నమాట యందఁజెరిగినదే. ఆయన మామత్రిక కొక యువపిల్లకుడుగ నుండుటకంగీకరించి యప్పుడప్పు డేమైనవాసి ముచ్చటించును.

సంభాషణము.

చామాలమ్మ—నాతీర్థపు మహాత్మ్యమునకు నా చెలికత్తెలైన మీ రందఱు నచ్చుటచేత నాకెంతో సంతోషముగానున్నది. ఏటట మీ రిక్కడికి రావలయును.

పల్లాలమ్మ—అక్కయ్యా! మీరు మా యూరు మేము మీ యూరు వచ్చి పోవుచు నుండవలయుననియే నా కోరిక. కాని మనకీ సౌఖ్యము గౌరవము చిటకాలము జరుగునని వమ్మకము నాకు లేదు.

మామిళమ్మ—(భయముతో) అమ్మయ్యా! ఏమియాపద వచ్చినది. మన సౌఖ్యము లేందుకు జరుగవు?

సాగులమ్మ—మహాచి విహాచి బాడ్యములు బాబ్బలమ్మలు లోకములో నున్నంతకాలము మనకు గౌరవమేలజరుగజేయును ?

నూకాలమ్మ—పళ్ళాలమ్మ అక్కయ్య చెప్పినమాటలలో కొంతనిజమున్నది.

చామా—లేనిపోని భ్రమలుపడక మీ భయకారణమేమో నాకు దెలియజేయండి.

పళ్ళా—అక్కయ్యా! ఇదిగోవిను. మళ్ళూచివిళ్ళూచి మొదలైనవి రోగములేకాని, అమ్మవారుల ప్రయోజకత్వములు కావని మన దేశస్థులు శాస్త్రములు చదువుకొని గ్రహించుచున్నారు. అందుచేత మనకూటిలో దుష్టుపడినదని నేను భయపడుచున్నాను. ఈ సంగతి లోకములో పొక్కెనా, ఇకమీద మనకు కోళ్ళు గొట్టెలు చల్లి నై వేద్యము ను సానకము మొదలైనవి సమర్పించువారుండరు. అప్పుడు మనమాకలిచేత చావ వలసివచ్చునని భయపడుచున్నాను. ఏబాధనైన బడవచ్చుకాని యాకలిబాధ పడలేముగదా.

మామి—పోని యీ దేశమువదలి మఱియే దేశమైన పోదామురండి.

సాగు—కొంచెమో గొప్పో యీ దేశములోనే దొరకవలె కాని మరియొక దేశములో మన మొగముచూచువారేలేరు. పొలి మేరదాటి రానియ్యరు.

నూకా—కటకటా మనదశయెంతవఱకు వచ్చినది! దీనికేమిగతి?

చామా—ఓసి వెట్టిమండలారా! మీ పిరికితనం తగులవెయ్య ఇదా మీకు వచ్చిన భయం? చాలు, చాలు బెంగపెట్టుకొనకండి. మీ భయము నేను తీర్చ గలను. విసండి. ప్రకృతి శాస్త్రమనియెడు రాక్షసియొక్కర్తు క్రొత్తగా బయలుదేరి మన దేశమునకు వచ్చి పట్టణము లలో బ్రవేశించి కొందఱికి మనమీద భక్తి లేకుండ జేయుచున్న మాట నిజమే. కాని యట్టివారిసంఖ్య మిక్కిలి తక్కువ. మఱియు నిందులో నొక పరమ రహస్యమున్నది. అది చెప్పెదవినందు. ఇంగ్లీషు

చదువుకొన్నవారిసంఖ్య మిక్కిలి తక్కువ. అట్టివారు నూటికొకరైన
లేరు. ఆ చదువు చదువుకొనినవారు మనకెప్పుడు భక్తులేయగుదురు.
అదిగాక పాటకపు జాతుల వారందఱు మనకు విధేయులే. ఇంగ్లీషు
చదువుకొన్న వారికి మన మీఁద నొకవేళ యిష్టము లేకపోయినను
యింటివద్ద వారి మాటచెల్లదు. వారు మనమీఁద భక్తివద్దని చెప్పినంత
మాత్రముననే వారితల్లులును భార్యలు తోబుట్టువులు కూతులు మగ
వారివలె చదువుకొని చెడిపోక పోవుటచేత బ్రహ్మరాక్షసులవలె యజ
మానులమీఁదబడి పీడివేసి వారిమాట సాగనియ్యరు. ఈ మూఢస్త్రీలు
మనపాలిటి దేవతలు. వాళ్ళుండబట్టి మన పురుషుల దక్కుచున్నది. ఇంత
అన్నము దొరకుచున్నది. ఒకవేళ యజమానుడు చండశాసనుడైన
పక్షమున అతఁడు కచ్చేరీకి వెళగానే యతనికి దెలియకుండ స్త్రీలు
రహస్యముగ చద్దినై వేద్యములు, వేడినై వేద్యములుబెట్టి యిటి నొక
ర్లచేత చాటుగ మనకు కోళ్ళను మేకలను బలికి బంపుదురు. మఱియు
యీ చదువుకొన్నవారి తెలివితేటలకూడ ఆడవాళ్ళ తెలివితేటలు
వలెనే యున్నవి. ఏలయన బి. ఏ. ప్యాసు అయినవాడుకూడ జబ్బు
చేసినపుడు సోదెకు బంపుచున్నాడు. సోదె సాహెబ్బచ్చిన తాడు
కట్టుకొను చున్నాడు. యం. ఏ. ప్యాసుఅయిన వాఁడుకూడ మనకు
చాటుగ కోళ్ళను మేకలను బంపుచున్నాడు. ఈమధ్య భీమన్నపంతులు
గారికూతురునకు మశూచికమురాగా నాలుగు రూపాయలుబెట్టి
మేకను ఆయనే స్వయముగాకొని తానుమాతము గుడికిరాక ఆడ
వాళ్ళనుమాతము బంపినాడు బి. ఏ లు మనయెడ భక్తి చాటు
చాటుగ జూపుదురు, మశూచికము కలరా మొదలైనవి శుచిలేని
వారికి మంచి గాలి బీల్చుని వారికి మంచి నీరు త్రాగని వారికి మంచి
బట్టలు కట్టనివారికి మంచి యన్నము తిననివారికి వచ్చును. గాని మన
ప్ర మోడకల్పమునలన గావు ఈ భక్తము చేతముగోనున్న స్త్రీ

పురుషులలో నూటి కొక్కరికైనలేరు. కాబట్టి అటువంటి యజ్ఞాన ముండగా, అటువంటి బియ్యేలు యెయ్యేలు నుండగా, అటువంటి మూఢ స్త్రీలుండగా మనము జడువవలసిన పనియేమున్నది? ఇంకే పదివేల సంవత్సరముల వఱకు మనకిటువంటి భయము గలుగదని నేను పూచీ పడి చెప్పగలను. హిమాలయ పర్వతములు త్రవ్వవేయవచ్చును. సముద్రములో నీళ్ళన్నియు ఏతాము పెట్టిపోడి వేయవచ్చును అకాశముమీదనున్న చుక్కలనన్నింటి నేల రాల్పవచ్చును. కాని హిందూదేశములో నుండునట్టి స్త్రీలయొక్కయు పురుషుల యొక్కయు మూఢత్వ మాత్రము బ్రహ్మవిష్ణు మహేశ్వరులు ముగ్గురు గలసి మూడుకోట్ల యవతారములెత్తిగూడ మాన్పలేరు. అందుచేత మనకు పుష్కలముగ నన్నమున్నది. ఇంత యెందుకు? ఈ యూరిలో రెండు కాలేజీలున్నవి. ఇక్కడనున్న విద్య మరెక్కడలేమగదా? ఇటువంటి యీ గామములో నే కోళ్ళు మేకలు లెక్కలేక చచ్చినవిగదా! నెత్తురు కాలువలుగా పారినదిగదా! ఇవియన్నియు జూచిచూచి మీ కింత భయమెందుకట్లా!

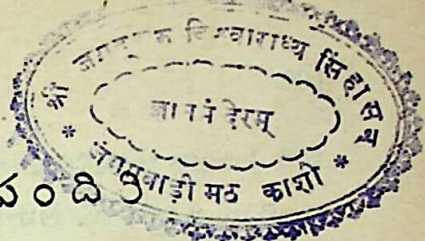
పల్ల—అమ్మయ్యా! నాభయ మిప్పటికిపోయినదే తల్లి.

నూమి—ఈ మాటపైకి తెలియనియ్యకండి ప్రమాదము కలదు.

సాగు—డప్పువేసి చాటినను భయములేదే, వీరిమూర్ఖతకు చలనములేదు.

చామా—సరే, యిక వెళ్ళదమురండు.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

శ్రీ రామ న వ మి పం ది

(అంతట గంగరాజు మంగరాజు ప్రవేశించుచున్నారు.)

గంగ—మంగరాజు బావగారు నేను శ్రీ రామనవమిపండుగ జేయవలయునని యెన్నాళ్ళనుండో తల పెట్టి యుండారాభించినాను. రామశాస్త్రిగారు! రామాయణము గంటయండి నోపలిచావడిగో జదులుచున్నారు. కాని మీరుతప్ప మఱి యెవరు పురాణము వినుటకు రాలేదు. తక్కిన అన్నిపాదల్లోకి వందలకొలది వెళ్ళుచున్నారు. నానందిరిగోకి యెవ్వరు చాకబోవుటకు గారణమేమి?

మంగ—ఎందుకురాలేదో తెలియలేదు! నీనందిట్లో యేమి గొప్పయున్నదనొస్తాడు. ఈపండుగ, ఆరంభించకముందే నేను నీతో వేయివిధముల చిలకకు చెప్పినట్లు చెప్పినాను. అప్పో సహో జేసి బోగ ముమేళము పెట్టవోయి బాబు అని నిన్ను నేను బ్రతిమాలుకోలేదా? కాకపోయినా మీరు పెద్దవాళ్ల మాటలు వింటారా? పెద్దాి కేమిటి శ్రీ రామనవమి కేమిటి మతేయత్నమున కేమిటి బోగముమేళము లేనిదే నిండలేదు. వాళ్ళు శోధనదేవతలు. వాళ్ళతో పదిరికి కళ కాంతులు వస్తాయి.

గంగ—దేవుని యుత్సవానికి బోగముమేళమే ప్రధానమా? రామాయణపారాయణము భజన మొనలైనవి నిండుండమా? మా తమ్ముడుగూడ నాతో మీలాగే వాదిస్తాన్నాడు.

మంగ—మితమ్ముడు సబబెరిగిన మనషి. నీలాగున మూర్ఖ పట్టుపట్టు. నీవీరుధ్యను యిగ్గీషు చమ్రుకొన్న దొర్భాగ్యులను కొందఱిజూచి బోగముమేళము పెట్టినన్నావు. వెధవసహవాసాలు చేసి పూర్వపు మతేయత్నమును మరచిపోవుచున్నావు. నీవెవరిని చచ్చినా

సరే నీ సావట్లోనికెవ్వ డు రాడు. నీవేడ్చిపోతావేమో యని నేను మాత్రము నచ్చినాను. ఆహాహా! అటుకాచలంవంటి బోగందిచ్చి మన పందిట్లో క్షణముసేపునిలుచుండిన చాలు. మహాలక్ష్మీ తాండవమాడి పోదూ ! ఆలాంటిది వచ్చినట్టయినా నీపందిట్లో జనం యిసుకవేస్తే రాలకుండా వుంటారు. ఎవడూరాకపోతే యుత్సవం చేసుకొన్న సార్థిక మేమన్నదయ్యి. కనుక నామాట విని యిప్పుడు మించిపోయినదేమి లేదు, యిప్పుడై నా బోగముమేళము పెట్టు. ఈవేళ ఒకరోజు వ్యర్థముగాబోయినా తక్కిన నాలుగురోజులు యిల్లు నిండుగా నుంటుంది. మీకు కావలిస్తే వందరూపాయలు చంద్రయ్యగారిదగ్గర బదులు యిప్పిస్తానురా ! ఏలూరులో కంజాక్షి మేళమున్నది. కాకినాడలో నీలాచలంమేళం బహుశా కాలిగావుంటుంది. ఇద్దరికి యిప్పుడే తెలిగ్రావులియ్యి. నూటపదహారులిస్తామువస్తారా ! అని వ్రాయించు.

గంగ — బావా నేను మొదట పొరబాటుచేసినాను. మనము తెలిగ్రావులిచ్చి వాళ్ళు వచ్చేటప్పటికి పుణ్యకాలము కాస్తా అయి పోతుంది. మనపూళ్ళో నరహరి మేళాన్ని యెవరు పిలవజేను.

మంగ — (నోరు చప్పరించి) ఏమిటోయి. రెండువందలు పోతే పోయినాయి, కంటికి నదరైన మేళము తెప్పించాలిగాని మనపూళ్ళో వాళ్ళని పిలిస్తే యేమి గౌరవముంది “క్రొత్తపది ప్రాత్రోత” అన్నాడు. గనక తెలిగ్రావులియ్యి.

గంగ — లేనిబావకన్న గుడ్డిబావ మేలుకాదుటోయి బొత్తిగా లేకపోయేకన్న యేదో ఒక మేళము వాకట్లోవుంటే చాలదు. ఇప్పుడు మీవంటి పెద్దమనుష్యులందఱు కాకులు పొడిచినట్లు పొడుస్తున్నారు. తలయెత్తుకొని వీధిలో తిరుగడానికి వీలులేకుండా నున్నది. ఈనూటి క్రితాగున పోయియ్యి; ముందునాటికి నెల్లాళ్ళు ముందుగానే యేలూరో

కాకినాడో వెళ్ళి కూర్చుని మంచిమేళమునకు ముందుగానే బజానా యిచ్చి వాళ్ళచేత కంట్రాక్టు వ్రాయించుకొని తీర్చువస్తాను.

మంగ—ముందుగాటి కాలాగే చేద్దాములే. ఇప్పుడేమి చేద్దాము?

గంగ—ముందు నీవువెళ్ళి నరహరితో మాట్లాడిరా! నేను యీబోవుగ చంద్రయ్యగారియింటికి వెళ్లి నూరురూపాయలు బదులు మాట్లాడుకొని వస్తాను. దేవుడుకార్యంగదా! ఆయన బదులుయిచ్చుక పోతాడా?

మంగ—ఈబదులు బోగముమేళముతోనరమని మాత్రమాయ నతో చెప్పుకు వేరే యవసరమని నోటువ్రాసి పట్టుకొనిరా. పోనీ నరహరి యింటిదగ్గఱకు వెళ్ళి తిరిగివచ్చి నేనే సొమ్ముతెచ్చిపెడతాను. నీవు యిప్పుడు వెళ్ళకు.

(అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

గంగ—(తనలో) చంద్రయ్యగారు సొమ్మిస్తురా లేదా? లేక పోతే చేసునలసినపని యేమిటి? మాయింట్లోదాన్ని కంటి పదిరోజులు తాకట్టుకు యిచ్చుంటే యిస్తుందా లేదా?

(తొందరతో రామశాస్త్రిగారు ప్రవేశించి)

గంగరాజుగారు! గంగరాజుగారు! మీతమ్ముడు విసుచుకొని పడిపోయినాడు త్వరగారండి.

గంగ—(తొందరతో) అయ్యో! అయ్యో! ఇదేమిటాడోయి (అని లోపలకు బోవుచున్నాడు)

అప్పుడు నలుగురుమనుష్యులు పట్టుకొనగా తమ్ముడు సుబ్బ రాజు లేచికూర్చుండి తలమూసుచు గంగరాజునుజూచి 'ఓరి! యర్జున డానా సికుడా' యింతతోనే మృత్యువు గంగరెక్కవదిగా! నే నెవరి

ననుకొన్నావు. ఎరుగవుకాబోలును బాగ్రత్త. భద్రాద్రిరాములవారిని. నాకు బోగముమేళము అక్కటలేదటరా! వొద్దని నీతో నేను చెప్పినానా? అంతమేళము తెప్పించుకొనుటకు గతిలేనివాడవు నాకీ యుత్సవమెందుకు చేయాలిరా? బాగ్రత్త. యీలాటి బుద్ధితక్కువమాటలన్నానంటే వంశంనాశనం జేశేస్తా. కపడ్డారుగా మనులుకో. మా బంటును హనుమంతుని బంపినానంటే యీవూరంతా తగలేస్తాడు'

గంగ—(భయముతో కాళ్లమీదపడి) స్వామీ! నావొల్ల తప్పొచ్చినది తప్పొచ్చినది. బుద్ధిగడ్డితిని యీపని చేసినాను. ఇదిగో చెంపలు వేసికొనుచున్నాను. ఇకమం దెన్నడు నిట్టిపనిచేయను. నా వంశం నిలిపి నన్ను రక్షించండి.

సుబ్బ—ఇప్పటికి నీకు తెలివవచ్చినదిగదా! పరవాలేదులే బాగ్రత్తగానుండు (అని వెనుకకు పడిపోవుచున్నాడు)

గంగ—అమ్మయ్యా! బ్రతికిపోయినాను. (అని లోపలికి వెళ్ళి) వోసే! యొక్కడనున్నావు ఈలారా?

భార్య—(నచ్చి) ఎందుకు పిలుస్తున్నారు. లోపల పేరంటం డ్రాకు పసపురాయుచున్నాను.

గంగ—ఇప్పుడుజరిగిన చిత్రకథ నీవు వినలేదుగాబోలు. మా సుబ్బరాజుకు రాములవారుపూని బోగముమేళము పెట్టుచున్నారు. నీవు నాలుగురోజులు నీకంతి నాచేతికి యిస్తినా అది తాకట్టు పెట్టి బోగము మేళము పెడతాను. లేకపోతే వంశతయమైపోతుంది.

భార్య—మీతమ్ముడికి రాములవారు పూని బోగముమేళము పెట్టుచున్నారా? విచిత్రపునుచుష్యలు విడ్డూరపుపూనడాలు వచ్చాయి. ముండల మటాకోరుముండానాళ్ళు మీతమ్ముడు, మంగరాజుపన్నిన పన్నాగవది. అంతేకాని పూనడములేదు. వాళ్లపిండాకూడు లేదు.

వాళ్ళు శిమాలాడడానికి మీరు నమ్మడానికి సరిపోయినది కంటి తా
కట్టెట్టి బోగము మేళము పిలిపిస్తారా? ఆమంగరాజు చచ్చినాడు పెట్టిన
పేటనేగాని మొదట మీకీదుర్బుద్ధి పుట్టలేదు. వాడి మండలుమో
నుకుపోను. వాడి కప్పుడూ మండలగొడవేగాని మరియొకటి లేదు.

గంగ—పోనీ యివ్వకపోతే, యివ్వకపోయినావుకాని కేకలు
వేయకు. నలుగురు నవ్వుతారు అవతలకు వెళ్ళు.

భార్య—వాళ్ళు మీరు మీయిష్టమువచ్చిన గంగనా దిగండి.
నాకంతి నేను యివ్వను. (అని వెళ్ళుచున్నది)

గంగ—(చావడిలోనికి వచ్చి తమ్మునిబిలుచి) తమ్ముడా, చం
ద్రయ్యగారిదగ్గరకు వెళ్ళి నూరురూపాయలు బదులు ఇట్టుకూరా?

సుబ్బ—సరే తెస్తాను. (అని వెళ్ళుచు)

మంగ—(వచ్చి) గంగరాజుబావా! నరహరి నన్ను అడ్డమైన
తిట్లు తిట్టింది. ఈయూళ్ళో యెవరు దాన్ని పిలవకుండా చేసినవాడిని
నేనట. ఇదివరదాకా పనికిరాక యిప్పుడు పనికివచ్చునానా సిగ్గులేని
కుక్కాయని తరిమి కొట్టినది. కాకినాడ యేలూరుమేళములు కూడా
యొక్కడికో వెళ్ళినవని కాళీగ లేవని నాకు తెలిసినది. ఏమిచేయగలం?
ఈయేటి కూరుకో.

సుబ్బ—చంద్రయ్యగారు దస్తులేదన్నారు, పోనీ యీయేటి
కూరుకుందాము. ముందునాటికి బోగము మేళము పెట్టి ఉత్సవము
చేయుచున్నామని మనము మ్రొక్కుకొందాము, గాలోపలికిరా; (అని
అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

కావలెను! కావలెను!

చక్కని పండ్లెండెండ్ల పెండ్లికూతురు కావలెను. పెండ్లికూతు
నకు, అయిదు వేలరూపాయల నగలు పెట్టుదురు. పెండ్లికొడుకు అత్త
మామలను బావమరదలను తనయింటనే యుంచి పోషించును. కావ
లసిన పక్షమున వేయిరూపాయల వదిహేనువందల రోక్కము
రహస్యముగా నిచ్చునుగాని, ఆమాట పయికి రానియ్యక సాలంకృత
కన్యాదానమనియే నెల్లకి చేయవలెను. పెండ్లికూతురికిచ్చెడు నగలుగాక,
అత్తగారికిగూడ బుగారపుకంటెకాని, కాసు, పేరుగాని పెట్టుదురు. ఈ
వివాహసంబంధము కుదిర్చినవారికి నూటపదహార్లు మను యిబడును.
పెండ్లికిమారునకు నాలుగు మూడువేల రూపాయలునచ్చునట్టి భూ
ములు తోటలు నున్నవి. ఇదిగాక లక్షరూపాయలు వడ్డీకి తిరుగుచు
న్నవి. పెండ్లికిమారుడు మంచిసాంప్రదాయకుడు. వీరిపూర్వులు దేశ
సాంకార్యములు, చాలా గొప్పఉద్యోగములు చేసి యీనడుమనే మూడు
సంవత్సరములకిందట పించను పుచ్చుకొన్నారు. పించను పుచ్చుకొ
న్నారనటచేత, ఆయన చాలా పెద్దవారని లోకులు భ్రమపడి పిల్ల
నీయక వెనదియడురేమో. అట్లు భ్రమపడనద్దు. ఈయనవయస్సు
43 సంవత్సరములు. ఇంతచిన్నతనముననే పించను పుచ్చుకొన్నారని
యందురేమో యిటు వినుడు. ఈయన 15 వ సంవత్సరములోనే
యద్యోగములో బ్రవేశించి 25 సంవత్సరములు సర్కారుద్యోగము
చేసి, యద్యోగముమీద వినుగుపుట్టి నలువదియవయేటనే పించను
పుచ్చుకొన్నారు. ఇప్పటికి పించను పుచ్చుకొని మూడేండ్లయినది. కనుక
యిప్పుడు 43 వ యేడు. ఈయన పెద్దకుమారునకే 40 యేండ్లున్నవి
గదా యీయనకు 43 యేండ్లుండనని కొందఱుమూరు లిదివఱకు

మానద నాక్షేపించినారు. ఆ మాక్షేపణలు శేవలకల్పితములు. అబద్ధములు. ఏమనగా ఈయనపెద్దకుమారునకు 28 యేండ్లకంటె నెక్కువలేవు. ఆకుమారుడియనకు 15 వ యేట పుట్టినాడు ఈవిషయమున సందేహము నోచినయెడల పిల్లనియ్యదలచినవారు ఈయన జాతకము చూచుకొనవచ్చును. ఈయనజననము ప్రధాన సంవత్సరము. జ్యోతిష్కులకు లంచమిచ్చి తక్కువవయస్సువేసి దొంగజాతకము వ్రాయించినారని జ్ఞాతులు వాడుక వేయవచ్చును. ఆ మాకుమాత్రము పెండ్లి కూతురువారు నమ్మనద్దు. మనిషి 60 యేడ్లవానివలె కనబడుచుగాని నిజముగా అంతవయస్సులేదు తల ముగ్గుబుట్టవలె నెరిసినది. ఆ ముగ్గు పెండ్లియెందుకని కొందఱనుచున్నారు. తల వయస్సుచేత నెరియలేదు. సుమారు 10 సం॥ క్రిందట ఈయనకు గొప్ప జబ్బుచేసినది. అప్పుడు సన్నిపాతజ్వరముచేత ఈయన దేహముతెలియక మందుగో గలుపుటకై గిన్ని పోసి పెట్టిన తేనె తలనింప పులుముకొనుటచేత క్రమక్రమమున తలవెంట్రుకలన్నియు తెల్లపడిపోయిరివి. పండ్లతో గొన్ని పుప్పిపండ్లు బయలుదేటి విశేషముగా బాధ పెట్టుచుండుటచేత, ఆపండ్లు తీయించివేసి ఈయన దంతపుపండ్లు కట్టించుకొన్నారని పెద్దవయస్సుచేత దంతము లూడిపోలేదు. అనేకస్థలములలో నుద్యోగములు చేయుటచేత, ఆయాభివృద్ధి పాతక మేహకారకముచేత కన్నులు చిన్నతనమందే జబ్బుపడిపోయినందున ఈయన చలువజోడు కన్నులకు పెట్టుకొనుచున్నాడు కాని చత్వారముచేత జోడుపెట్టుకొను చుండుటలేదు. కాబట్టి పెద్దపిల్లలున్నవారు తప్పక ఈయనకు కన్యగానము చేయవలెను వరదక్షిణలిచ్చి కోరి వేడి తలక్రిందుగా తవస్సు చేసినను దొరకని సంబంధము. కాలవశముచేత కళత్రముతప్పిపోయినదిగనుక, యీసంబంధము దొరకుచున్నది. పిల్లనియ్యదలచుకొన్నవారు శ్రేష్ఠమాసము లోపుగ సంబంధము రహితము చేసికొనవలెను.

ఏలయనగా, యీ పెండ్లికి మారుడుగా (మరి దొంగలు) నకు, అనగా పెద్ద
 కూతురు కుమారునకు, ఈయన పెద్దమమలాలిని, అనగా పెద్దకు
 మామని కుమార్తెను, ఇచ్చి జ్యేష్ఠమాసములో తిరుపతిలో వివా
 హము చేయుదురు. ఆవివాహముతో గలిపి తనవివాహముగూడ తిరు
 పతిలోనే యాయన చేసికొనదలచు కొన్నాడు గనుక. సంబంధము
 త్వరగా రహితము కావలెను. పిల్లను పెద్దగాని కిచ్చిన పక్షమున
 పిల్లకు, అన్నిముచ్చటలు తీర వేమోయని తల్లిదండ్రులు భయపడ
 నక్కరలేదు తిరుపతిలో చేసికొన్నను పెండ్లి 5 రోజులు జరుగును.
 బోగము మేళముకూడా పెట్టుదురు ఇంటికి వచ్చినతరువాత బాణ
 సువాతోను నగాన నాటకములతోను పెళ్ళుమమల యూరేగింపు జరు
 గును. నాగవిల్లినాడు దండాడింపుగూడ తప్పక చేసికొనవలయుకొన్నాడు.
 దండాడింపునకు, ఆయన నెవరెత్తుకోగలరని మీరు సందేహింప నక్క
 రలేదు. వంటబ్రాహ్మణులైన సోమన్న, అక్కయ్య, అయివార లిద్ద
 రు వంతులప్రకార మాయనను ఎత్తుకొని మోయగలరు. ఆయేర్పా
 టన్నియు చదివఱకే జరిగినవి. అందుచేత నిత్యముంటి సంబంధము
 చెడగొట్టుకొనక పిల్లనియ్యండి. పిల్ల యొక్కో సుఖపడును వెనుకటి
 భార్య తాలూకు 10 బనారసు చీరలున్నవి మీపిల్ల కట్టినచీర గట్ట
 కుండా నెల్లాళ్ళు కట్టుకొనవచ్చును. వెండిపళ్ళెములు కంచములు
 గిన్నెలు దొన్నెలు ఎన్నియున్నవో చెప్పలేము. కీన్ కాబు, అతలపు
 గుడ్డలు వేసిన పట్టుపరుపులమీద మేడలలో నిలుపుటద్దములుగల
 గదిలో పందిరి పట్టిమంచముపై పండుకోనవచ్చును. కావలసినపక్ష
 మున పిల్లకు ముందుగానే నాలుగుపుట్లభూమి వ్రాసియిచ్చి 10 వేల
 రూపాయ లామెవేగ బ్యాంకిలో వేసుదురు. సవతిబిడ్డలకు, యీయ
 నకు పడిదన్న భయములేదు. పెండ్లికాగానే ఆయన వేరుగా
 నుండురు. ఈ పెండి ఆయనంతట, ఆయన చేసికొనవలెనని లేదు.

కావలసిన వాళ్లము మే మందఱము స్వయముగా నొక్కిచెప్పి యితరుల చేత చెప్పించి బలవంతపెట్టి మెడలు విరిచి వివాహము చేసికొనుటకు వచ్చించినాము. ఈవేళకు ఆయన భార్యపోయి 6 దినములైనది. 13 వ దినముననే వివాహము చేసికొనుటకాయన యంగీకరించినారు గనుక దశరాత్రముల లోపుగానే తాంబూలములు పుచ్చుకోవలెను. భార్యకు సాపిండమై మాళికము బ్రాహ్మ్యు లేచినతోడనే 12 రోజుననే తిరు పతికి పెండ్లికి ప్రయాణమై వెళ్ళుదురు. ఇతరసంగతు లేవి గావలసినను నాపేరవ్రాసి తెలిసికొనవచ్చును.

దా, దామోదరరావు,

రుద్రపురము.

ఆ నంద స మా జ ము

ఈపేర నొక సమాజము, ఈపట్టణములో రెండవతరముల క్రిందట స్థాపింప బడినది. కాని యంతకాలమునుండి యదివా స్యముగా నుండెను. ఇప్పుడు దానిని బహిరంగముచేసి దీనివలన కలిగెడు మహాలాభములు లోకులకందఱకు గలుగజేయవలయు నని మేము సంకల్పించినాము. ఈసమాజములో చేసినవారి కందఱకు కొంచెము వెలకుమాత్రమే బ్రహ్మానందము కలుగుచుండును. ఈ సమాజపు కార్యస్థానము రాత్రి 7 గంటలు మొదలు తెల్లవారుజాము నాలుగు గంటలవఱకు తెరివబడియుండును. ఇందు సాధారణముగ పురుషులే చేయుకొనవలయును. స్త్రీలను ద్రవిడబ్రాహ్మణాంగులను

కాని వారుకూడ అప్పుడప్పుడు వచ్చి పురుషులతోపాటు బ్రహ్మనంద మనుభవింపవచ్చును. తల్లిదండ్రుల తగాదాలు లేనియెడల చిన్నపిల్లలను గూడ నిండులో జేర్చుకొందుము. ఈసమాజముయొక్క ముఖ్యో శద్దేములివి, ఇదివఱకు మనదేశములో, ఎక్కడో కొందఱు మహాత్ములు తప్ప తక్కినవారందఱు, ముఖ్యముగ బ్రాహ్మణులు కల్లు నారా బ్రాంది మొదలయిన అమూల్యవస్తువులయొక్క సుహిమ యెఱుంగక వాటివలన వచ్చేడు నుఖము మహానందము అనుభవింప లేక చెడిపోవుచున్నాడు. గనుక వాటియొక్క సేవ దేశములో చక్కగా వ్యాప్తముచేసి లోకులకు అపారమైన యానందము కలిగించుటయే యీసమాజముయొక్క ముఖ్యోద్దేశము. మేము లోకోపకారార్థమే యీమహాకార్యము తలపెట్టినాము కాని స్వలాభమునకు గాదు. మేము చిఱికాలమునుండి యనుభవించుచున్న యీయానందమును మాతోడి మనుష్యులందఱకు గలుగజేయవలయునను ఉన్నతసంకల్పమే దీని స్తాననికుఁ బ్రథమకారణము. మేము వేదాంతశాస్త్ర మభ్యసించితిమి. గావున “ఆత్మవత్సర్విభూతాన” యనునట్లందఱు మావలె నుండవలయునని మాసంకల్పము, ఈసమాజముయొక్క మూలధనముకింద వేయిరూపాయలు కావలయును. భాగము వకటికి పదిరూాయలు చొప్పున నూరుభాగములు వేసి యీసొమ్ము వసూలు చేయుదుము. భాగము పుచ్చుకోదలచినవారు జూను 30 తారీఖులోపుగ యీకింద సంతకముచేసినవారికి దరఖాస్తులు పంపవచ్చును. భాగము పుచ్చుకొన్నవారు డైరెక్టర్లగుదురు. వీరుగాక సామాన్యమెంబర్లు నెల కర్ధరూపాయచందా నిచ్చినపక్షమున చేర్చికొనబడుదురు. డైరెక్టర్లకు సామాన్యమెంబర్లకంటె యెక్కువ హక్కులుగడును. డైరెక్టర్లు త్రాగి యొడలఁ తెలియకయున్నపుడు దొడ్లుటకు పరువు లీయఁబడును. ఒక వేళ యింతి. విశ్వవిద్యాలయమునకు సేవ చేయుచున్నందున గాని యింతి.

నము పెట్టబడును. ఇంటికి వెళ్ళునపుడు గోడలమీద మనుష్యులమీద పడకుండ వెంట నొకబంట్రోతు నీయబడును. మఱియు కావలసినవచ్చినప్పుడు యింటివద్ద కే కల్లు బాగ్గింది మొదలయినవి పంపబడును ఈహక్కులలో నేవియు సామాన్యమెಂಬర్ల కుండవు. ఈమూలధనముయొక్క వడ్డీ ధర్మకర్పకింద వినియోగింతుము. ఆధర్మమేదనగా త్రాగవలెనని సరదా, ఉండి డబ్బులేక గిరిగిరి తన్నుకొని బాధపడుచుండు 'త్రాగుబోతులకు, అసగా ముఖ్యముగా తమ సామ్యతయు త్రాగుబోతుతనముకిందనే కర్పపెట్టి సంసారము చితికిపోయి యున్నవారికి ఉచితముగా కల్లు సారా బాగ్గింది సప్లయిచేయుదుము. ఈకాలమందు స్వదేశీవిదేశీ భేదములున్నవిగనుక మాసమాజములో గూడవాటికేర్పాటులు చేయబడినవి. స్వదేశీపద్ధతిలోనివారికితాటికల్లు యీతకల్లు జీలుగుకల్లు యిచ్చకల్లు వీటిసారాయలు సప్లయి చేయబడును. స్వదేశీవారికి గళానులతో పుచ్చుకొనుట యిష్టముండదు గావున సత్తుగిన్నెలతో పుచ్చుకొనవచ్చును. దేవీపూజచేసి వామాచారములో చేరిన శిష్టులెన్నైన వచ్చినవత్తుమున వారు పట్టుకొనెలు కట్టుకొని పుచ్చుకొనవచ్చును. ఈసమాజములో దేవతావిగ్రములున్నవి. గనుక వాటికి నైవేద్యములుపెట్టి వామాచారులు త్రాగవచ్చును. విదేశీపద్ధతివారికి బ్రాందీ, విస్కీ, జిన్ను, ఓట్టాం, త్రీడాగర్లు, సెల్వగుకప్ప, రమ్మసారా మొదలయినవియు సోడాలెమ్మెడ్డు మంచుగడ్డ మొదలగునవియు సప్లయిచేయబడును. అలవాటులేనివారికి వెలకరము రాకుండ కొన్ని సాధనములుచేసి, ఉద్ధరణకుగాని చెమిచా చెమిచాడుగాని క్రమముగా, అలవాటు చేయబడును. ఇంటివద్ద భార్య పోరాటము, తలిదండ్రుల బాధలుగలవారందఱు, ఇదివఱకు చాల యిబ్బంది పడుచున్నారు. గనుక యీసమాజమువల్ల ఆయిబ్బందులు తొలగిపోవును. ఇందుకు గానున

నేర్పరచినాము. ఈనొకర్లందఱు విక్కిలి నమ్మకముగలవారు. ఈస
మాజకులు పడవపీకార్లు రైలుపీకార్లు బండిపీకార్లు తరుచుగా వెళ్ళు
చుందురు. ఇందులో ఎ, ఏ, బి యల్ బియె మొదలుగు షరీక్షలలో
తేటినవారుండుటచేత జనులుభయపడి మన నేమియనజాలరు. అందు
చేత మెంబర్లు స్వేచ్ఛగా విహరింపవచ్చును. ఒకవేళ కొందఱుచూర్చు
లేమైనను అన్ననూ యిందులో మెంబర్లుగానున్న వకీళ్ళ సహాయమున
అట్టివారిమీద పరువునష్టపుదావాలు తెచ్చి ముక్కునేల బెట్టి రాచివే
యవచ్చును. మనము వీధులలో గుడ్డలు కట్టుకొనకుండ పెద్దపెద్ద
యుత్సవములలో తిరిగినను ఈజట్టణములో మనజోలికిరాగలవారెవ్వ
రునులేరు డబ్బులేకనో డబ్బుకర్చుపెట్టలేకనో తమశరీరములకు షడక
పోవుటచేతనో దీని కుచి యానందము ఎటుగకపోవుటచేతనో ఓర్వ
లేమిచేతనో కొందఱు ఛార్జగులు తాము నీతిమంతులమని విజ్ఞ
వీగుచు మావంటివారిని నీతిహీనులని తిట్టి రహస్యముగాను పత్రిక
లలోను అల్లరి చేయుదురు. కుక్కలు మొటిగిన జంగము పరకతి పోవు
నా? మనము వాటిని లక్ష్యముసేయనక్కఱలేదు. మనపని మనకు
జరుగవలెను కాని యెవరెట్లు అనుకొన్నచేమి? దీనిపరమార్థము విచుడు
త్రాగుబోతులు లోకోపకారకులు. ఏలయనగా మనలను నమ్మకొనియే
గదా యిజారాదార్లు లక్షలకొలది సొమ్ముకు పాటలుపాడుచున్నారు.
మనలకు నమ్మకొనియేగదా చాలమంది పావుల బెట్టుచున్నారు. మన
వంటివారి నాథార పుచ్చేనుకొనియేకదా యూరపుఖాడములో ప్రతి
దేశమందు కోట్లకొలది గూపాయల సారా తయారగుచున్నది. ఆ
సారా తయారుచేయు కూలివాండ్రందఱు మనవలననే బ్రతుకు
చున్నారు. అగ్లానులు సీసాలుచేయు పనివాండ్రందఱు మనవల్లనే జీవిం
చుచున్నారు అవి యోడలమీద తెచ్చుటవలన వేలకొలది యోడ
కళానులు మనవలన బ్రతుకుచున్నారు. అది దిగుమతీ యెగుమతీచేసి

యనేకులు మనమూలమున, అన్నము తినుచున్నారు. ఇక్కడివర్తకులు, వర్తకుల దుకాణములలోనున్న నౌకర్లు మనవల్లనే జీవించుచున్నారు. వేయేల! లక్షలకొలది కోట్లకొలది జనులు మనవల్ల బ్రతుకుచున్నారు. ఈవని మనము మానితిమా యిన్నికోట్లమంది అన్నములేక పస్తుండ వలసినదేకదా. కాబట్టి త్రాగుబోతుతనము మానినవారికి మానిపించి నవారికి అనేకులకు జీవనాధారము తీసివేసిన మహాపాపము వచ్చును. కాబట్టి తెలివితక్కువవారిమాటలు విని చెడిపోక తెలివిబడి లోకోప కారముచేసి బ్రహ్మానంద మనుభవింపుడు.

రాజమండి), }
ఇన్నీనుపేట. }

తా. మదనగోపాలయ్య.
జా. రాఘవరావు.

ప్రీ డ రు త మా షా .

రంగము—ప్రీడరుగారి యిల్లు.

(అప్పుడు ప్రీడరు రాజారావుగారు, గుమస్తా గంగరాజుగారు పువేళించుచున్నారు.)

రాజా—గంగరాజుగారూ ! నేను గొప్పపరీక్షలు పాఠ్యను అయినప్పటికి నాదగ్గరకు పార్టీలు బొత్తిగా రాకపోవుటకు కారణ మేమి ? తిన్నగా యింగీషుముక్కలైన రాని ప్రీడర్లనుండ్లకు విశేషముగా పార్టీలు యేల వెళ్లవలెను. ఓ, అంటే ధం రాని వాళ్లవద్దకు యెందుకు వెళ్ళుతారండి పార్టీలు ?

గంగ—తమరు శ్రోత్రవారనడం ఒకటి. రెండవది మనమిచ్చే కమీషను చాలాదని యేజంట్లంటారు. మూడవది మీదగ్గర డాబు తక్కువ. పార్టీ దగ్గరకు రాగానే యీ కేసంత మంచికేను లేదని తప్పక నెగ్గనని సొరకాయకోతలు కోసివేయవలెను.

రాజా—మనము నూటికి పాతికరూపాయలు కమీష నిస్తూ పున్నాముగదా! అంతకన్నా యెక్కువ యెవరిస్తారయ్యా! అదిగాక డాబుకూడా తక్కువ చెయ్యడంలేదు. మొన్నవచ్చిన ద్వారపూడి పార్టీలవద్ద కోసినకోతలు నీవు చూడలేదా! ఈకేసుకు సంబంధించిన శ్రోత్రులు వచ్చినవనిన్ని మనసబుగాను మనస్వాధీనమని నదురు బదురు లేకుండా చెప్పి వకాల్తనామా పుచ్చుకోలేదా!

గంగ—మనమిచ్చే కమీషను చాలదు. శేషాచలంగారు నూటికి నలభైరూపాయలిస్తున్నారు. అంతకంటే మనము కొంచెమైనా యెక్కువిస్తేనేకాని మనదగ్గరకు చేరదు. ఆపైన మనము పార్టీల సొమ్ము వాడుకుంటామని కొంచెము వాడుకపడినట్టు కనబడుచున్నది.

రాజా—సరే కొంతకాలమువరకు మనము నూటికి యేభై చొప్పున కమీషనిస్తామని యేజంట్లతో చెప్పండి. పార్టీలసొమ్మంటే జ్ఞాపకంవచ్చింది. ఆలమూరి కాపులు ప్లాంపులగమిత్తం యిచ్చినసొమ్ము పూడినదా?

గంగ—పూడలేదు. దానికోసమే తంటాలుపడుతున్నాను. అదియిచ్చి నెల్లాళ్ళు పైచిలుకయినది. మొన్న వాడు కనబడితే దాఖలు చేసినామని చెప్పినాను. గేజట్స్ కాలదోషంపడుతుంది. నాకేమి తోచడంలేదు. ఈసంగతివింటే మనయిద్దరికొంపాకూడా మునుగుతుంది. ఈలాచేస్తే—

రాజా—ఊరుకోండి. ఎవరో వస్తూన్నారు. (అని మీసము మీదచేయి వెచికొని) హు ఆర్యా! ఎవరుమీగు. ఎందుకు వచ్చినారు

(అప్పుడు నాగి రెడ్డియను కాపు ప్రవేశించుచున్నాడు)

నాగి—దండలుండి బాబయ్య. ఈలోగిలెవరిదండి.

రాజా—నీ కెవరిలోగిలి గావలెను?

నాగి—నాకండీ! ఆరెవరండి. ఆపెద్దపీడరు. ఆబుగ్గమీసాలా
యన బక్కపల్లగావుంటారు.

గంగ —పేరెవరో చెప్పు?

నాగి—నాకు పేరైల్లండి.

గంగ—నిన్నెవరు పంపినారు.

నాగి—నన్నండీ, అమలాపురంనుంచి, గంగాడరావుగారు,
ఉత్తరంయిచ్చి పంపించారండీ. నాయేజ్జెం ఆకోరుటులో పోయిందండి.
అప్పీలు దాకలు చేద్దాం అని వొచ్చానండి. ఇదిగో ఆచిచ్చి నుత్తరం.

రాజా—(పుచ్చుకొని తనలో) ఇది రంగారావుగారిపేర వ్రాసి
నారు. అయితే నేమిలే యెవరికి వ్రాసినారో యీవెధవకి తెలియదు
గదా (అని యుత్తరము చింపి కవరు ముక్కముక్కలుచేసి పారేసి)
మీగంగాధరరావుగారు నిన్ను నాదగ్గరకె పంపి యాయుత్తరము నాకే
యిచ్చినారు. నీ అప్పీలు దాఖలుచేసి జడ్జిగారితో పెచారాహారీగా
పోట్లాడి నీకేను గెలిపిస్తాను. ఫీజు తెచ్చినావా? వకాల్తనామా వ్రా
యించు. గంగరాజుగారూ, వకాల్తనామామీద వా)లుచేయించండి.

నాగి—పీ చంతా తేలేదండి.

రాజా—తెచ్చినమట్టుకు జమకట్టించవోయి తరువాత చూచు
కోందాము. నీవెక్కడి కెడుతావు, నే నెక్కడి కెడతాను.

నాగి—చిత్తం చిత్తం. గంగాడరావుగారు చెప్పడం వీడర్కీ
బుగ్గమీసాలుంటా యన్నాడు. బక్కపల్లగా వుంటాడన్నాడండి.

గంగ—ఈయనే బుగ్గమీసాలపీడరు. ఈమధ్య వేసవికాలంలో
చీవరగా వుంటుంటే బుగ్గమీసాలు తీయవలసిందిగా ఈయనమాత్రం

బక్ష్పల్పగా వుండక పెద్దలావుగా వున్నారా యేమిటి. ఇదిగో వకా
ల్తనామామీద వ్రాలుచేసివెయ్యి.

నాగి—చిత్తం (అని సందేహముతో వ్రాలుచేసి) ఖర్చు
లెన్నపుతాయండి.

గంగ—నీ వ్యాజ్యం అయిదువందల రూపాయలది కాదూ,
అయిదు తొమ్మిదులు నలభైయైదు రూపాయలు వ్రాంపు, స్త్రీడగుఫీజు
అయిదయిదు లిరువైయైదు రూపాయలు. వకాల్తనామా రూపాయి.
వాలంటరి రూపాయి, సమనుబత్తెము మూడురూపాయలు, ఇంకా
యివ్వవలసినవారికి మామూళ్ళు అయిదురూపాయలు.

నాగి—ఇదేటుండి. టాంపుకర్చులు నూటికి రు 7-8-0 గాదండి?

గంగ—నేనేమి అబద్ధమాడినానా యేమిటి. మునసబుకోర్టులో
ప్రాంపు డ్యూటీ నూటికి రు 7-8-0 జడ్జికోర్టులో రు 9-0-0

రాజా—తక్కిన స్త్రీడర్లులాగు మేము దగాచేసి పార్టీల సొమ్ము
పహరించము.

నాగి—అప్పీలులో సమనుబత్తె మొందుకండి.

గంగ—రికార్డు సమను చేయించవద్దు టోయీ? దానినిమి
త్తం బత్తాలు కావా? నీకు మారాద నమ్మకం లేదేమి? కర్చులెక్కువ
కట్టి నీనెత్తి పేడరానేవార్లమాటే నీవు వింటావు.

నాగి—కాదండి. అక్కడి స్త్రీడగుమాస్తా ఇయ్యన్ని చెప్ప
లేదండి.

రాజా—మునసబుకోర్టులో పడి యేడ్చే గుమస్తాలకు జిల్లా
కోర్టు రూల్సు యేమి తెలుస్తాయి.

నాగి—(సొమ్మిచ్చి) బాబయ్య. ఇందులో గట్టిగా పనిచేయిం
చాలుండి. మీ పాత్రలు గమ్యుకున్నానుండి (అని వెళ్ళును)

గంగ—(నవ్వుచు) ఏమిటో పీలో బాగానే పడ్డాడు, ఇదిగో యీలారావలెనండీ పార్టీలు.

రాజా—ఈడబ్బుపెట్టి ముందు ఆలమూరుకాపుల వ్యాజ్యము రేపు దాఖలుచెయ్యండి. ఈపార్టీ రంగారావుగారిపద్దకు వెళ్లవలసిన వాడు. ఆపుత్తరం ఆయన పేరనున్నది. నేనే ఆయనని పుచ్చుకొన్నాను. దీనినల్ల యెమీ సమాదంరందుగదా?

గంగ—తగాదా లేదు. శింగినానంలేదు ఇల్లాంటివి హాజు లక్షోత్తంబై జరుగుతుంటాయి.

రంగము 2.

(అప్పుడు ప్లేడరు రాజారావుగారు ప్రవేశించుచున్నారు.)

రాజా—(తనలో) ఎన్నికక్రూర్తులకు దిగినను నెలకు ఏడి రూపాయలు వచ్చుట కష్టముగా నున్నది. మఱి యేడిపార్టీమెంటులో నైనా పనిలో చేరుదామంటే తగినపని కనబడదు. ఇంటిఅద్దె యేభై రూపాయ లియ్యవలెను. అప్పుయిచ్చే వాడైనా లేడు. ఏమిచేయవలయునో తెలియకున్నది.

(అప్పుడు కాపు ప్రవేశించుచున్నాడు)

రాజా—ఎవరోయినీవు?

కాపు—నన్నెటుగనూ; ఎవన్నకాడికి వచ్చింది వ్యాపారము. నేను మేజ్యం దాఖలు చెయ్యమని సొమ్మిస్తే మీరు దాఖలు చేశారు కారట యెందుచేతనూ. వాడుకొన్నారా యేమిటి.

రాజా—(కోపముతో) ఏమిటోయి పరువు మరియాదలు లేకుండా మాటాడుతావు. మాకు వాసుకొందుకు నీవెవడబట్టి కావలెనా? నెలకు రూపాయలుగలవాడనున్నాను. నాకు ముగ్గురేమిటి వచ్చినాను.

కుంటానా? నీసొమ్మంతా పోగుచేస్తే నేనిచ్చే ఇన్కంటాకు అంతలేదు. పెద్దమఱుపులవద్ద యేలామాటాడవలెనో నీకు బాత్తుగా దెలియవని తోస్తుంది.

కాపు—అయినకాడికి తాంపు కొనమన్నసొమ్ము నాడుకొని నాకు మర్యాద తెల్లంటావా? నీచేడరెంత నావ్వెంత. అబ్బో; మరేదలైల్సినోడియి బైల్దేరావు. పూటకి టికానాలేని నీనంటి చచ్చుపీనుగు కియ్యడం నాదోప్పు. యేజ్జెం డాకలుచెయ్యక వైవెచ్చు నన్ను తిడితావా? చూడిప్పుడు జడ్డినగ్గర కెళ్ళి నీసరువంలా తీశేస్తాను.

రాజా—నీవ్యాజ్య మిదివరకే దాఖలైనది. కాలేదని నీతో యెవరు చెప్పినారు?

కాపు--ఇప్పుడేకాదూ! యేడ్డుగుమాస్తాగారు చెప్పారు.

రాజా—హెడ్డుగుమాస్తాగారా చెప్పినది. సరిసరి. మొన్ననొక వ్యాజ్యంలో యేమైనా కొంచె మిప్పించమంటే “చీ! నేనులంచాలి ప్పిస్తానా అటువంటి పనికిమాలినదని చేరును” అని ముదబొచ్చినాను. అప్పటినుండి నామీద ఆయనకు కోపంగానుండి యీలాంటి అబద్ధములు చెపుతూన్నాడు. మాగుమాస్తా రాసి ఆయన నడుగుదుగాని.

కాపు—నీగుమాస్తా తలలుమార్చేవోడు. నీవు కొంపలు తీసేవోడివి. మీకిద్దరికి సరిపోయింది. మద్దినాల కోర్టుకొచ్చి కనుక్కుంటాను డాకలు కాకపోయేనా నాతమానా చూసుకో (అని వెళ్ళును)

(అప్పుడు గంగరాజు ప్రవేశించుచున్నాడు)

రాజా—ఏమండోయి గంగరాజుగారూ! కాపువచ్చి అడ్డమైనకూతలు కూసిరాను నిన్నవచ్చిన అమబాపురపుఅప్పీలులోకర్నూల క్రింద యిచ్చినసొమ్ముపెట్టి యీవ్యాజ్యం ముందు తగలెయ్యండి. ఊరుకుంటే పరువుదక్కిటట్టులేదు.

వను లాగినవాడినే. తల్లిపుట్టిల్లు మేనమామలదగ్గరదాగదు. అయితే నేనుకలవువున్నకంటాను. (అని తేచును)

గంగ — రామచంద్రయ్యగారూ! మీరొక్కమాట దయచెయ్యండి. నేను మనవిచేస్తాను. (అని దొడ్డిలోనికి వెళ్ళి) రాజారావుగారూ! దయచెయ్యండి;

రాజా — (వెళ్ళి) ఏమికమిష సమ్మంటారతనికి ?

గంగ — ఏలాగో ఒకలాగు నప్పుకుందాము. ఇతని నమ్ముకుంటే కాపలసినిగ్ని కేసులు వస్తాయి. ఇతనిచేతికింద నూరుగురు పార్టీలున్నారు. ఎంత కమిషనడిగినా యితనిని వదలతగినదికాదు. ఇందులో నలభైయో ఏభైయో దొరకినపక్షమున యింటి అద్దెకింద కొంత బియ్యపుతాకీ కొంత యిచ్చివేయవచ్చును. వాళ్ళు తొందరపడి వ్యాజ్యాలు వేస్తామంటూన్నారు అందుచేత నామాట వివండి.

రాజా — సరే! నీయిష్టమునచ్చినట్టు చేయవచ్చును.

(అని వెళ్ళును.)

గంగ — రామచంద్రయ్యగారూ ఇల్లా దయచెయ్యండి.

రామ — (వెళ్ళి) మీష్టిడరుగారు వట్టి వెట్టిపప్పులాగున కనబడతాడేమి?

గంగ — జయన రూల్సుప్రకారం వెళ్ళేవారు. చాలా కరకట్టు ముడి. అయితే నేనిప్పుడు మెడలు విరిచినాను లెండి మీరిప్పుడేమి కమిషను కోరుతారో కోరండి.

రామ — నాకు రు 60 లకు చిల్లిగవ్వతక్కువయైతే వుచ్చుకోను.

గంగ — రు 50 వుచ్చుకొనుడు.

రామ — మహామహావాళ్ళు యేబై యిస్తూన్నారు. ఈయన క్రొత్తవాడుగదా నాలుగు కేసులు వట్టచెప్పవలెనని వచ్చినానుకాని నాకు కమిషను దొరకకకాదు.

గంగ—సరే మీ యిష్టమువచ్చినట్టు చేయించండి. ముందు రొక్కముమాత్రము చేతిలో పడవేయించండి.

(అని అండలు ; వ్యక్తిఃతరు.)

—

రంగము కి.

(రాజారావుగారియిల్లు, అప్పుడు గుమాస్తా గంగరాజు ప్రవేశించు చున్నాడు.)

గంగ—(తనలో) నేనేమి చేయవలెనో నాకు తోచకున్నది. గుమాస్తావనిలో బ్రవేశించిన తరువాత పట్టణవాసపు కాపురమగుట చేత మలమల మాడిపోవుచున్నాను. చింతలపూడిలో బడిపెట్టుకొన్న పుడే నాపని యంతకంటె బాగున్నది. బుద్ధి గడ్డితిని యేమో బావు కుందామని ప్రీడరుగుమాస్తాలో బ్రవేశించినాను. నా యదృష్టముకొలది యీజై నమ్మప్రీడరే దొరికినాడు ఈయనగారికి నోట్లో ఉప్పుపత్రిలేదు. ఏ పార్టీని తోపివేళి తీసుకువచ్చినను వాడికేను తగల నెయ్యడమే, ప్రీడరికే రు 30 యలు రానప్పుడు గుమాస్తా ముండావాడికే ముస్తుంది. ఈయనదగ్గట మానివేసి మత్తెక్కడనైనా బ్రవేశించవలెను.

(అంతలో నొక మనుష్యుడు ప్రవేశించును.)

గంగ—ఎవరోయినీవు?

మను—నేనగిరిరావుగారిల్లు ఇదేనాండి?

గంగ—ఎందుకు శేషగిరిరావుగారు?

మను—మా యేజైముందండి. ఆయన కొకాల్తనామా యివ్వాలిండి.

గంగ—నీ వెక్కడో ఆడివిమనిషివి లాగున్నావు? శేషగిరిరావు గారు ప్రీడరీమానివేళి యీ యూరినుంచి నెళ్ళి యెన్నాళ్ళయినది—

మను—మానేళి యెల్లినారండి. మాకిందికోట్లు పీడరుగారు ఆయ నున్నారు ఆయనకే యిచ్చుచున్నాను.

గంగ—పాపమాయనయెఱుగరు. ఆయన కీయాళ్ళో యింటి
అద్దెడబ్బులైనా కిట్టకపోవడంచేత యీ యూరునుంచి దుకాణంయెత్తి
బరంపురం, అట్టికేసి వెళ్ళినారు మానివేసి రెండు నెలలయినది.

మను—అలాగైతే మరొకరికిచ్చుకోవాలి.

గంగ—ఎవరికో యెందుకు. యీ యిల్లురాజారావు పంతులు
గారిది. ఆయనకే వకాల్తనామా యియ్యి. ఈయన నెలకై దారు
వందలు సంపాదించుచున్నారు. మొన్న జడ్జిగారు సబుజడ్జీపని యిస్తాము
వెళ్ళమని యెన్నివిధాల్ బ్రతిమాలితే, మీ సబుజడ్జీ జీతం నాకు
రెండు కేసులలో వస్తుంది, నేను వెళ్ళనని నిరాకరించినారు. ఈయన
వాదం చేస్తూంటే జడ్జిగారు చిఱునవ్వునవ్వుచు చెవులు వోరబెట్టుకు
వంటారు. లా అంతకూడా చెరిగివేస్తారుగాదూ! ఈయన యదర
రెండవట్టిడరు నోరెత్తలేడు.

మను—అయితే యీయన ఫీ జెల్లావుచ్చుకుంటారండి;

గంగ—ఫీజుకేమోయి, నీ యిష్టమువచ్చినట్టు పుచ్చుకొంటారు.

మను—వకాల్తనామా వ్రాయించండి.

గంగ—సరే(అనివ్రాసి వ్రాలుచేయించును)

మను—డబ్బు మద్దాల కోట్టుకు పట్టుకొని వస్తానుండి. ఈ
కాయితాలుచ్చుకోండి.

గంగ—(కాగితములుపుచ్చుకొని) తప్పకుండారా? మాకు
చాలా డబ్బు వస్తూందని ఓర్వలేక కొందరు నీతోయేవైనా అబద్ధాలు
చెప్పగలరు. అవినమ్మకు. కోర్టులో యెవరితోను మాటలాడకు. కోర్టుకు
వచ్చుటకంటే సాయంకాలము యిక్కడికేరా? అక్కడ నీతో మాట్లా
డుటకు తీరికయూడదు. ఊపిరి సలువకుండా మాకు పనియంటుంది.

మను—ఎక్కడికో అక్కడికొస్తాను (అనివెళ్ళును.)

రాజా—(లోపలినుండివచ్చి) ఏమండో గంగరాజుగారూ! మా చెడ్డజాబుచేశారే. మీకు సమయస్ఫూర్తి చాలాయుందండి. శేషగిరి రావుగారు యాయూళ్ళోనే లేరని చెప్పివేశారు. మనమిల్లా చెప్పినా మని తెలేస్తే చిక్కులువస్తా యేమోనుమండి.

గంగ—చిక్కులులేవు గిక్కులులేవు. తమరూకుకొందురూ. ఇంతమాత్రమునేను సద్దకోగలను. ప్రస్తుతము నేను సెలవువుచ్చుకొని వెళ్ళుచున్నాను.

(అని ఇద్దరు నిష్క్రమింతురు.)

—o—o—o—

రంగము 4

రాజమ హేంద్రవరము బజారునధి.

(అప్పుడు వెంకటస్వామియను రయితు ప్రవేశించుచున్నాడు.)

వెంక—అయ్యా! రాఘవరావు నాయుకుగా రిల్లెక్కడండీ!

మార్గస్తుడు—నాకు తెలియదు

గంగ—ఎందుకు రాఘవరావు నాయుకుగారియిల్లు? నీ కేదైనా కేసున్నదా యేమిటి?

వెంక—చిత్తగి, మాదోలపీలుందండి. దాకలు చెయ్యాలండి.

గంగ—ఆయనదగ్గరకు నిన్నెవరుపంపించారు. జాబులంపినవాడు నాకన్న తెలివైనవాడులాగున్నాడు.

వెంక—(తెల్లబోయి) ఏమండి బాబు అల్లా సెలవిస్తూన్నారు.

గంగ—నాకెందుకులే నీ కర్కంసీది (అని నడచును)

వెంక—(వానివెనుకవెళ్లి) పంతులుగారు అదేంటో సెలవీయ్యం

డయ్యా!

గంగ — నేనెలవియ్యనక్కర లేదు. ఆయనకు కేసిచ్చిన తరువాత నీకే తెలుస్తుంది. నీవు బుద్ధిపూర్వకంగా గంగలో దిగుతానంటుంటే నేను పద్దనడ మొందుకు.

మొక — బతిమాలుకుంటూన్నాగాదండి బాబూ. అదేమిటో చెప్పండి?

గంగ — నీవు నట్టి వెజ్టిమాలోకము తెలిసి యుండికూడా క్రింది కోర్టుప్రీతి రీయనదగ్గర కెల్లా పుషినాకయ్యా! పార్టీల డేమునూచే ప్లీడర్లు దొరకడం కష్టమండీ!

మొక — నామనివి చిత్తగించి అదేమిటో సెలవియ్యండి!

గంగ — సెలవియ్యడానికేముంది. ఆయనకు వకాల్తనామాయిస్తే నీకేసు భగ్గంపాడు. ఆయన లాజె దీజె వేసుకొని గుజ్జిబ్బా డెక్కి వన్నెల విననకర)లాగు కోర్టుకు వెళ్లడమేకాని కేసుచదవడు. చదివితే అర్థంకాదు. పయిగా జడ్జిగాను అస్తమానం ఆయనను కన్ను బుస్సుమని కసిరిచీవాట్లు పెట్టుతూ నేయుంటాను. ఆయన చూట ఒకటి సబబు గానుడదు. లా అసలేరాదు. వట్టిగొడ్డుకు ఆర్పులన్నట్టు పెద్ద గొంతుకమాత్రమున్నది.

మొక — ఆలాగాండి బాబు యితమాల గొడవుందని మాకేం తెలుస్తుందండి. మంచివాడనిచెప్పి ఆయన యెల్లమంటే కాబోనుననుకొని చెప్పివచ్చాము. నారోజు బాగుందిగనుక బగమంతుడులాగ మీరగపడ్డారు. మీ రెరిగిన పీఠ రెవరైనా యుంటే నన్నాయనదగ్గరకు తీసుకొని వెళ్ళండి.

గంగ — అదిగో బాగుపడేవారికి వచ్చినావు పదవేశదాము! (అని వెళ్ళుదురు.)

రంగము 5.

(జిల్లాకోర్టులో ప్రీడర్ల గది.)

(అప్పుడు కుర్చీలమీద కూర్చుండి మానుమంత రావుగారు, భాస్కరరావుగారు, గోపాలంగారు, రాజారావుగారు, రంగారావుగారు శేషగిరిరావుగారు, మఱికొందఱు బ)వేళించుచున్నారు.) వసారాలో కొందరు పాట్రిలు నిలిచియున్నారు.

మాను—భాస్కరరావుగారూ; నిన్న మునసబుకోర్టులో మీ వ్యాజ్య మేమైనది.

భాస్కర—ఏమైనదని చెప్పనండి మానసబుగారికి ఫలహార మైనతరువాత కొంచెము డోజు అలవాటు గదా, మా కేసు అందులో బడి భగ్గంపాడైనది. నేను వాదించినంతసేపు, అయిన జోగుచునే యున్నాను.

గోపా—మీ కేసు పోవడానికది రీజను కాదండోయి. రెండవ ప్రక్కను గాని కొంచెము హిరణ్య శ్రాద్ధం తగిలినట్టు కనపడుచున్నది ధోరణిచూస్తే అల్లాగున్నది.

రాజా—నె. నె. సార్. నే నామాట వప్పుకోను. మన మునసబుగారివద్ద, అట్టి దుర్గుణం లేదు. ఏమండీ శేషగిరిరావుగారూ మీ రెప్పుడైనా విన్నారండి యిటువంటిమాట.

శేష—నా జోలికి రాకండి నన్నేమి అడగవద్దు.

రంగా—రాజారావుగారూ? మునసబుగారి గుణాలు మీ గుణాలు వకటే గనుక మీ కాయనయందు మిక్కిలి యభిమానమండి

రాజా—(కోపముతో) డోన్ టాక్ నా న్నెన్ను. అటువంటి సీచ ఫుగుణములు మా యింట్లో కుక్కకయినా లేవు. పాక్టీసువచ్చినా రాకపోయినా సరేగాని నేనటువంటివాటికి వడబడే వాడను కాను.

నేను పిన్నిపిల్లు కోసము కేరుచేసేవాడనుకాని డబ్బుకోసము కేరు చేసే వాడనుకాను.

రంగ—అబ్బో ఇన్నిపిన్నిపిల్లు మీ దగ్గరున్నాయన్నమాట నే నిదివఱ కెప్పుడు నెఱుంగనే మీ పిన్నిపిల్లును గురించి అమలా పురమునంచినాకు జాబువచ్చి మూడురోజు లయినది. పోసి యెందు కెందుకని, ఊగుకుంటున్నాను. ఇదిగో ఉత్తరం. జేబులోనేయుంది.

శేష—అదేమిటండోయి. ఆ యుత్తర మేమిటి.

రంగ—అమలాపురంనుండి గంగాధరరావు వ్రాసినాడండీ. మానుమంతరావుగారూ! యీ లెటరు మీరు చదివి వినిపించండి.

మాను—ఏదీ యీలాగియ్యండి (అని పుచ్చుకొని యిది క్రింది విధమున చదువును)

“మైడియర్ రంగారావు' ఈమధ్య నేను అప్పిలు మీ ద్వారా దాఖలుచేయుమని మీనద్దకు ఒక క్లయింటను బంపినాను. వాడు మీ యిల్లెఱుగక మఱియొక స్త్రీడరింటికివెళ్లి రంగారావుగారి యిల్లెక్కడని యడుగగా, ఆ స్త్రీ డరు నేనే రంగారావును అని యబద్ధమాడి వాని వద్ద వకాల్తనామా పుచ్చుకొన్నాడట. రంగారావుగారికి బుగ్గమీసా లుండవలె మీకు లేవేమని వాడు ఆ స్త్రీ డరును అడుగగా వేసవికాలం చిరాకుచేత తీసివేయించుకొన్నానని ఆయన చెప్పినారట. ఇది మిక్కిలి ఘోరకలిగా నున్నది, యిటువంటి ప్రబుద్ధుడు రాజారావేయై యుండ వలెను. గాని మఱియొకడు కాడని తోచుచున్నది. అయినను దరియాప్తు చేయవలెను.

అమలాపురం.

చిత్తగించవలెను.

15-8-1912.

గంగాధరరావు.

రంగా—చిత్తగించినారా ప్రిన్సిపల్సు

రాజా—ఈ యుత్తరం కేవలము అబద్ధము. కవరుమీద పై పేరు నాదేయున్నది.

భాస్క—ఆవేళ ఆ మనిషి ఆకవరు తీసికొని ముందు మాయింటికివచ్చి రంగారావుగారి యిల్లెక్కడ అని అడిగినాడండీ! పైకవరు మీద రంగారావుగారిపేరేయున్నది.

రాజా—పేరింగ్లీ ఘటో నున్నది. జి అనే అక్షరమునకు జె అనే అక్షరమునకు భేదము తెలియుటలేదు. అందుచేత నాదే అనుకున్నాను.

భాస్క—(నవ్వుచు) పేరు స్పష్టముగా తెలుగుతో రంగారావుగారికి అని యున్నది. ఇంగ్లీషులో లేదు.

రాజా—మీ రందఱు కట్టుగట్టి నన్నల్లరి చెయ్యాలని యీలా గంటే నేనేమిచెప్పను.

రంగా—ఊరందఱూ మీ మీద కట్టుగట్టుటకు కారణమేమి? మీ ప్రిన్సిపల్సు మంచివిగనుక మీ మీదగదాటికి కోపముకాబోలు. బియ్యేబియ్యల్ ప్యానై యిటువంటి అవకతవక పనులు చేసినందుకు సిగ్గుపడి తల వంచుకొనక మీరు మిక్కిలి యెగురుతావెందుకయ్యా!

భాస్క—స్త్రీడరీలో ప)వేశించిన తరువాత కొద్దో గొప్పో మాలకూటిపనులు మేము చేయుచున్నాము కాని యింత ఘోరకలి కూడదు.

హను—రంగారావుగారూ, ఏదో పొరబాటు జరిగినది పోనియ్యండి. ఊరుకొండి.

రంగా—నే నూరుకోదలచుకొన్నానండీ. ప్రిన్సిపల్సు ప్రిన్సిపల్సు అని సాక్షాత్తుకొంటే నుంట్ల యుత్తరము బయట పెట్టినాను.

(అప్పుడు వసారాలోనున్న మనుష్యులలో నొకడు
శేషగిరిరావుగారిదగ్గరకు వచ్చును.)

మను— సేసగిరిరావుగారు మీరేనాండి

శేష— ఆ నేనే యెందుకు?

మను— తమరీ యూళ్ళో పీడరీ చేస్తూన్నారాండీ.

శేష— చేయ్యకేమి, ఎవరైనా లేదని చెప్పినారాయేమిటి
నీతో;

రాజు(లేచి వెళ్ళిపోవును.)

శేష— రాజురావుగారు వెడతాశేమి కూర్చోండి. ఈ మను
ష్యుడు చిత్రకథ చెప్పుచున్నాడు వినండి.

రాజు— (ఆమాట వినిపించుకొనకుండు వెళ్ళిపోవును.)

మను — మీ కీయూళ్ళో డబ్బు రావడంలేదనిన్ని యింటి
అద్దెనా గిట్టకపోవడంచేత యే యూరో వెళ్ళిపోయినారనిన్ని ఎవరో
పీడరుగుమాస్తా చెప్పాడండీ.

శేష— ఎవరో ఆయనపే రెటుగుదావా!

మను— పే రెటుగనండి. నల్లంగా బక్క-వల్చగా పొడుగ్గా
యింటాడండీ

హను— అయితే రాజురావుగారి గుమాస్తా గంగరాజుగారే

భాస్క— ఇంత పబ్బుధుడు మరెవ్వరు కనబడరు

రంగా— అందుచేతనే రాజురావుగారంత తొందరగా వెళ్ళు
చున్నారు

శేష— అప్పుడు స్త్రీడరుగారు కూడా సావట్లో నున్నారా?

మను— సావట్లో లేరు లోపలున్నారండి

శేష— హనుమంత రావుగారు మనమీ యూళ్ళో యిక స్త్రీడరీ

చేయలేమండీ పడవలపోటీలాగున వచ్చింది

హను — నిజమేనండి మరియొక చిత్రము చెప్పుతాను వినండి
ఈ మధ్య గ్రామముననబు నాతో చెప్పినాడు. మన పబ్బుధులలో ఒక
రతని దగ్గరకు వెళ్ళి తనకు సాలుకు మూడువేలు వచ్చేట్టుగా
యిన్కంటాకు కట్టమని బ్రతిమాలినాడట

భాస్క — అబద్ధమేమోనండి పన్ను కట్టమని బ్రతిమాలేవా
రుంటారా?

శేష — ఉండకేమండోయి తను సాలుకు మూడువేలువస్తూన్న
వని డాబుగా చెప్పుకొనుటకై ఆ పనిని చేసియుంటాడు మనలో యెం
తెంత మహాత్ములైనా యున్నారు ఇట్టివారున్నారు, అట్టివారు లేరని
అనుకోవలసిన పనిలేదు.

హను — అదిగో జడ్జిగారు వచ్చినారండోయి నెళుదామురండి
(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

విజ్ఞాపనము

నేను మునిసిపల్ కమిషనరుపనికి దరఖాస్తుచేయు దలచు
కొన్నాను. కాబట్టి వోటర్లందఱు సీక్రిండి విజ్ఞాపనమును శ్రద్ధతో
జదివి తమవోట్లు విధిగా నాకిచ్చి యితరులచేత నిప్పించి తమ యర్హ
కృత్యములను చక్కగా నెరవేర్చుకొందురు. గాక యని కోరుచున్నాను.

నన్ను మీవార్డుడు కమిషనరుగా నేర్పరచుకున్నపక్షమున
యాయెలక్షను సమయములోనేతప్ప మఱియెన్నడు మీ వార్డులోకి
నేను రాను అని ఒట్టుపెట్టాకొని చెప్పుచున్నాను. మీరందఱు పెం
డ్లాము విడలగొర్రె-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri
గొర్రెము నయచున్నారాదా. మీకన్న యిబ్బం

దులుండవచ్చును. న న్నేర్పరచుకొన్నపక్షమున మీ కేయిబ్బంది లేకుండ పనిచేసెదను. ఎట్లనగా మీ యిండ్లలోనుండి మురికినీళ్ళు రాత్రిగాని పగలుగాని యెన్నిసార్లులు వీధిలోనికి వచ్చినను మీకు ప్రాసిక్యూషను అన్నమాట లేకుండా చేసెదను. మీ రెప్పుడైనా మునిసిపల్ స్థలము కలుపుకోవలసిన అవసరము వచ్చినప్పుడు నేను మీ పక్షముననేయుండి రాత్రికి రాత్రి ఆస్థలము మీకు కలిపి గోడ కట్టించి తక్కిన మునిసిపల్ కమిషనర్లు యేదైనా తగాదా చేసినపక్షమున నేను మీతో కలిసి “యీగోడ వీరిచే 25 సంవత్సరములనుండి నే నెఱుఁగుదును.” అని గట్టిగా వాదముచేసి నాప్రజ్ఞయంతయు వినియోగించి ఆస్థలము మీకు దక్కునట్లు జేసెదను. ఒకవేళ నే నెన్ని ప్రయత్నములుచేసినను ఆస్థలము మునిసిపల్ వారు మీ కియ్యనిపక్షమున నేను మీచేత మునిసిపల్ వారిమీద వ్యాజ్యములు తెప్పించి నేను మీతరపు సాక్ష్యమిచ్చెదను. క్రొత్తగా అరుగులు వేసుకోదలచినవారికి అరుగులు వేయించెదను. మారులు పెంచుకోదలచినవారికి తప్పకుండా శాంక్షను యిప్పించెదను. ఘాటీపాకలు మొదలయినవి వేలముచేయునపుడు నాపక్షమున నున్నవారికి తక్కువపాటకు కొట్టివేయుటకై నాయావత్తుశక్తి వినియోగించి నేను కొట్టివేయించెదను. మునిసిపల్ రోడ్డుకంట్రాక్టర్లు మొదలగువారలందఱు నాతరపున యాయెలెక్షనులో తప్పక పనిచేయవలయునని కోరుచున్నాను. నాకు వారీయుపకారము చేసినయెడల వారికిగూడ సాధ్యమయినంత యుపకారము చేసెదను. నేను వారికిజేసెను యుపకారమేమనగా కంట్రాక్టర్లు రోడ్డుమీద యెంత పనికిమాలిన కంకర తెచ్చిపోసినను అది మొదటిరకం కంకరని వాదించి చెల్లునట్లు చేసెదను. రోడ్డువేయుటకెంతకాల మాలస్యముచేసినను అతని కేవిధమైన యిబ్బంది రానియ్యను. సరిగా కట్టబడిన మురుగునీరును పారిపోయినట్లు రెండుసార్లు

వార్డులోకి వెళ్ళి విజ్ఞానమునట్టి తెలివితక్కువ కొన్నిలర్లు కొందఱు రోడ్లు
బాగులేవని మిమోలు వగయిరాలు పెట్టినప్పుడు నాబుద్ధియంతయు
నేను పయోగించి కొన్నిలర్లను తప్పువారినిబెట్టి వాళ్ళహుట చెల్ల
కుండ జేసెదను. నేనుచేసిన యుపకారములకు వోటర్లుగాని కంట్రాక్టు
ర్లుగాని తక్కిన వార్డులలోనుండు జనులుగాని సంతోషించి నాకు
యిటుక సున్నములేక రొక్కము బహుమానములుగా నియ్యదలచిన
పక్షమున కొందఱు అనంతవక కొన్నిలర్లవలె “నాకు లంచముస్తావా
నేను లంచము పుచ్చుకుంటానా” అని బడాయిమాటలు చెప్పక
తెగనిలగక వోటర్లనుననులకు సంతోషము కలిగించుటకై వారు
తెచ్చిన బహుమానమును శిరసావహించి నేను పుచ్చుకొందును.
ఈపై న జెప్పిన యుపకారములేగాక యింకను కొన్నిలర్లు వోటర్లకు
చేయదగిన యుపకారము తెన్నోయున్నవి. ఆరహస్యములన్నియు
నిక్కడనాయుటకు వీలులేదు. ఏవిధముచేత వోటర్లుగనుండుటకు
వీలులేనివారు, వోటర్లుకాదలచినపక్షమున యేదోయొక యుపాయము
పన్ని వారిపేర్లు జాపితాలో పడునట్లు నేను ప్రయత్నముజేసెదను.
అట్లు వారిపేర్లు పడినతరువాత వారివోట్లు తప్పక నాకే యివ్వవల
యును. నాకు వోట్లయ్యదలచినవారు సరే మీచిత్తము తప్పక మీకే
యిస్తాము అని చెప్పినంతమాత్రముచేత చాలదు. నాకియ్యదలచిన
వారు నాచేతిలో చేయి వెయ్యవలయును. రామాయణము భారతము
నెత్తిరూద బెట్టుకొని ప్రమాణముజేయవలయును. బ్రాహ్మణులు
కోమట్లు మొదలగువారు గాయత్రీసాక్షియని డండెముమీద బట్టు
బెట్టుకొనవలెను. పిల్లల తలకాయలమీద చేయిపెట్టి ప్రమాణము
జేయవలయును. అన్నము తినుచున్నప్పుడు మీనద్దకు వోట్లుడుగుటకు
వచ్చినా, అప్పుడన్నముమీద ప్రమాణము చేయవలెను. ఇట్లు
చేయకపోయినచో మునుపటి నాకంతమాత్రమును సమ్యక్ముం

డదు. ఇట్లుచేయనివారు నాకు వోట్లు ఇయ్యలేదనియే నేను తలంచె
దను. ఎంతరహస్యముగా వోట్లు వేసినప్పటికి ఎవరు యెవరికి వోట్లిచ్చి
నాకో తెలిసికొనుటకు నాదగ్గర అద్భుతమైన శక్తియున్నది. కాబట్టి
అది తెలిసికొని నేనే కొన్నిలగునైన పక్షమున వారిపాట్లు వారికి బెట్టె
దను. ఇంక నాకు వ్యతిరేకముగా వచ్చి కొన్నిలగువనికి ప్రయత్నము
చేయనట్టి వారిసంగతి కొంత చెప్పెద వివరించి. నాప్రతిపక్షులందఱు
దుర్మార్గులు. నీతిమంతులమని వారు పైకి విట్టివీగుచుందు రేకాని వారు
నిజముగా జనులకు ఘాతకులు, ఉపకారశూన్యులు, అపక్షమువా
రెవరైనను కొన్నిలగునగా వచ్చినపక్షమున మీకర్థము కాలినదన్న
మాటే. ఏమనగా వీధులు శుభ్రముగా నుండవలెనని పిచ్చివారలవలె
కేక నువేయుచు ప్రతిదినమువార్డులోరెండు మూడు సార్లుతిరిగిమీతూముల
లోనండి యొక్క నీళ్ళచుక్కయైనా వీధులోనికి రానియ్యరు. ఒక్క
జానెడు స్థలము కలుపుకొనుటకు వీలులేదు. ఒక్క అరుగు పెంచు
కొనుటకు వీలులేదు. మాకు వోట్లిచ్చినవారిలో బీదవారికి మేము
లంచముకిందగాక వాళ్ళబీదసంసారములుచూచి జాలిపడి నాలుగు
మూడు రూసాయ లిచ్చుచుందుము. మాప్రతిపక్షులు, శూన్యహస్త
లు శుష్కపిరియాలు గలవారు గావున నొక్కదమ్మిడీవ్వ లేన్నడు
నీయురు. మీదుమిక్కిలి మావంటి సభద్రులెవరైనను పేదవారి కిటు
వంటి దానములు చేసినప్పడు అవి యాగిచేసి లంచము లిచ్చుచున్నాడు
లంచములిచ్చుచున్నారని అడ్డమైన కాటుకూతలు కూయుదురు. కా
బట్టి ప్రైసంగతులన్ని మీమనస్సులో చక్కగా ఆలోచించుకొని మను
ష్యుల కుపకారములు చేయుటకు కంఠముకట్టుకొన్న మాపక్షము
వారినే నమ్ముకొని నాకు మీవోట్లు ఇయ్యవలసినదని యిందుమూల
ముగా మఱి మఱి గోరుచున్నాను. చిత్తగించవలెను.

1937 సం॥ మార్చి 25 తేది

ఇట్లు మీవిధేయుడు

రామనారాయణ శర్మ

జంబుకేశ్వరరావు.

తో క చు క్క మ హి మ లు

తో క చు క్కలవలన గలిగిన మహద్భూతములు వర్ణించుటకు పీఠుగానన్ని యున్నవి. ఇవి ప్రపంచమంతటను గలభూకాని మన ప్రాంతములందు జరిగిన యద్భుతములను గొన్నింటి నీక్రింద ముదహరించుచున్నాము. లోకమందు జరిగిన చిత్రములనన్నింటిని బ్రకటించుట యెవరికితరముగాదు కావున స్థాళీపులాకన్యాయముగ గొన్నిటిని మాత్రమే ప్రకటింపవలసివచ్చినది.

— ౧ చిత్రములు ౧ —

అప్రయోజకులైన పెండ్లి కొడుకులుగూడ 1116 సూత్రములు నరదక్షిణ అడుగుట. బహిరంగముగా వైధనముతో జరుగవలసిన వివాహములు రహస్యముగ జరుగుట. గ్రామములలోనున్న ముఖ్య వర్ణముల వారిలో నొకరికొకరికి కొండలు బుద్ధిమంతులు వివాదపెట్టుట. ఆమాటలనమ్మి. ఆవర్ణములవారు, ఆరవి వైరములు పెట్టికొనుట. ముని శిష్యుల చెయిర్కనుటకు, చెల్లనలసిన వోట్లు చెల్లకుండ జేయవలయునను బుద్ధిగలుగుట. కొన్నికచ్చేరీలలో జనులిచ్చుకొన్న అర్జీలు మొదలైన కాగితములు రికార్డులు కావలసివచ్చినప్పుడు కనబడకపోవుట. వోట్లగునుండదగిన వారిపేరులు జాబితాలలో లోపించుట. ఏవిధము చేత ఓటర్లు కాగూడనివారిపేరులు వాటిలో నగుపడుట. నాలుగేడ్ల క్రిందట చచ్చిపోయినవారు క్రొత్తగా ముసంతకరము ఓటర్లగుట. ఒకవార్డులో ఓటర్లుగానుండదగినవారు మఱియొకవార్డులోని కెగిసిపోవుట. లంచములు పుచ్చుకొనునట్టివారిని దనే ప్రజలకు మిక్కిలి ప్రీతియు న్యాయవర్తనముగలవారిమీద తక్కువ ప్రీతియు గలుగుట. ఉద్యోగస్థులు రాత్రి జాముప్రొద్దుపోవువఱకు కచ్చేరీలుచేసి వీక్షణను పార్టీలను బాధించుట.

వేసిపెట్టునటించి వోటుకాగితము కేబులో పెట్టుకొని పారిపోయినవారికి యేవిధమైన భంగపాటు రాకపోవుట. ఒహిరంగముగ కలహమాడుకొని పాదరక్షపరియోగములు చేసికొన్నవారు ఆ పాపాయనముగ నొకరి నొకరు కొగలించుకొని ప్రాణస్నేహితులగుట. స్థలవిశాలములేక దొడ్లలోనుండి నీళ్ళు ఏధిలోనికి తూములదారిని విధిలేక విడిచిపెట్టినందున గృహస్థులను చార్జిచేసి అరుగులకు అరుగులు వేసి స్థలముకలుపుకొన్నవారిని వదిలివేయుట.

— ౧ కారణములు ౧ —

ఈవిచిత్రములు పొడగట్టుటకు కారణములేరునియడుగగా, అనేకులనేకవిధముల చెప్పినారు. జ్యోతిశ్శాస్త్రవేత్తలమని చెప్పకొనుచున్న సిద్ధాంతములు కొందరు విపరీతమైన హేతువులను చెప్పినారు. ఆ హేతువులు నమ్మలేనియండనందున అవి యిక్కడ వివరింప మానితిమి. మాయూరిలో పుట్టువెంట్రుకలు దీయుటకు పునస్సంధానములు చేయుటకు మఱియు యితరచిన్నచిన్న శుభకార్యములకు ముహూర్తములు పెట్టుటలో అసమానపండిత శిఖామణిమని బిరుదుపొందిన భాస్కరసిద్ధాంత భట్టాచార్యులవారు, ఆయనదగరనున్న పంచాలగవు కట్టలన్నియు తిరుగ వేసి బోర్లవేసి పైకి కిందికి యెగాదిగాజూచి వేళ్ళు మణచి లెక్కపెట్టి నోరు మెదిసి కొంచెమాలోచించి యొకిందికారణము సెలవిచ్చినారు. తోకచుక్క యీసావత్సరము ముసిసిపల్ ఆఫీసులమీదుగా వెళ్ళినది. వోటర్లజాబితాలు వోట్లువేసే పెట్టెలు తోకచుక్కయొక్క తోకచివరలో బడినవి. కనబడకపోయిన వోటర్లపేర్లు తోకనంటుకొని పోయినవి. తోకచుక్కయొక్కతల వోటర్ల కలకాయల మీదుగా, అక్కడినుండి అయిములగాదిరిగి కొంతసేపు గోడ్డుమీద పర్యాణముజేసి అక్కడినుండి క్రొత్తగావేసిన గోదావరిగట్టుమీదికి వెళ్ళి అక్కడనుంచి జారి తోలకరివానకు గోదావరిలో కొట్టుకొనిపోయినది. అందుచేత నిట్టి విడూరములు కలిగినవి.

విచిత్రమైన మరణశాసనము

~~~~~

ఒకసన్యాసి ఈక్రింది మరణశాసనమును వ్రాయించెను, శ్రీమత్సకలలోక పూజతుడగు విశ్వేశ్వరస్వామిచారికి నిలయమైన శ్రీ తాళీనగరమున వర్తమాన వ్యవహారిక చాంద్రమానమున ప్రభవనా మసంవత్సర శ్రావణశుద్ధదశమిశనిచారమునాడు పగలు మూడు జాములు దిగినతరువాత నాలుగవజాముయొక్క ప్రథమభాగమున భూమ్యాకాశంబులు సూర్యచంద్రులు సమస్తదేవతలు సాక్షులుగ, పూర్వాశ్రమమును సచ్చివానంద తర్కాలంకారులకు మూడవకుమారుడైన యీసన్యాసాశ్రమముందు పరమహంస పరివ్రాజక పదవాక్య ప్రమాణ పారావారపారీణ బ్రహ్మనందభారతీవేంవాంత తీర్థస్వాముల వారిని పూర్ణవామముగలిగి వేంవాంత తీర్థులని లోకమందు వ్యవహరింపబడుచు అనువదిమూడు సంవత్సరముల పదకొండుమాసముల యిరువైతరుదినములననుస్సుగల నేను, చిరకాలమనేక పుణ్యస్థలములు తిరిగి సంపాదించిన నాయాస్తి నాకిప్తములేని యితరులచేత బహున భయముచేతను నాయనంతరమందు నాశిష్యులాయాస్తినిమిత్తము వివాదపడుదురను భయముచేతను నేనుసంపాదించిన యయూల్యవస్తువులు సద్వినియోగము కావలయునను తలంపుచేతను ప్రస్తుతము నాదేహలోగ్యము చక్కగానున్నప్పటికి శరీరము లసత్యములగుటచేత నెప్పుడేవిధముగా మరణచూగంతుకముగా వచ్చునో మనము మును జాగ్రత్తపడుట మంచిదని మంచి యుద్దేశముతో సుపూర్ణవృత్తితో నిండు శాంతితో వైరాగ్యముతో ఈ మరణశాసనము వ్రాయించుచున్నాను. నాయనంతరమందు నాయాపదాస్తి నేనేక్రింద నేర్పాటు చేసిన ప్రకారము బహుగ్రహమునుండి తొలగించివైదికముగా అగ్రాగోత్ర నాయాస్తి

ఋమరణశాసనప్రకారము, జగగక నాస్వాధీనములోనే యుండవలయును. వెనుక పరాభవసంవత్సర చైత్రమాసమున నేకాదశినాడు తెల్లవారజామున శిష్యసమేతముగా గంక్షీనదిలో నేను స్నానము చేయుచుండగా నాయుద్భవవశమున నాకుదొరకిన నువర్ణముఖ సాలగ్రామములు రెండింటిలో చిన్నది పూర్వాశ్రమమునందు నాచూడవమేనత్తయొక్క సవతికుమారుడైన నారాయణశర్మకు మేనల్లుడైన గోవిందశర్మయొక్క రెండవమల్లుని తమ్ముడు కేశవభట్టనకు చెందవలయును. ఆరెండు సాలగ్రామములలో పెద్దది యాయాశ్రమమందు నాపియ శిష్యును బ్రహ్మజ్ఞానసంపన్నుడును లోకమందగు మెచ్చదగిన మహిమగలవాడును నగు శంకరానందమునకుఁ జెందవలయునేగాని మరియెవ్వరికిఁ జెందఁగూడదు. వెనుక ప్రయాగలో గంగాయమునసంగమ ప్రదేశమందు ఒకనాకు మధ్యాహ్నము రెండుజాములవేళ వేసవికాలములో నేను నాశిష్యులుగలసి మట్టిచెట్టుక్రిందఁ గూర్చుండి కొబ్బరిచిప్పలతో నీళ్ళు తాగుచుండగాఁ జూచి నాయుం దపరిమితభక్తిగలవాడై యొక కుమ్మరి వెంటనే గ్రామమునకుఁజని నాకుసమర్పించినట్టిదియు నాకు చిరకాలమునుండి చల్లనినీరు దాహము యిచ్చుచున్నట్టిదియు నాహస్తమున కలంకారమైనట్టియు మూడుసారులు నాచేతిలో నుండి నేలబడినను పగిలిపోకయుండినదియును గు మట్టికమండలము కొత్తగా నావలన నుపదేశముపొంది యీనడుచునే సన్దర్శించి నాశాటి ఉదికి యీరవేముచు రాతులు నాపాదము లొత్తి నాకుపచారము చేయుచు నన్నె దైవమని నమ్ముకున్న బాలభారతికి చెందవలయును. నాకు బ్రహ్మనిద్యోపదేశము చేసిన పరమగురువులు యోగానందపరబ్రహ్మ స్వాములువాసు పుత్రవాత్సల్యముచేత శిష్యులందరికంటెనన్నెక్కువ గౌరవించి నన్ననుగ్రహించి నాకుదయచేసినదియు బదరికావనమును పూర్వ గ్రామనకు గంపకను చెంచువానిచేత నీ ముబడినదియు

నాకు ముప్పదిసంవత్సరములనుండి కూర్చుండుటకు పీటమై పండుకొనుటకు పానుపై చలికాలమందు కప్పుకొనుటకు దుప్పటిలయు యెన్నో విధముల నుపచరించినదియు ప్రాతదగుటచేత నక్కడక్కడ నాలుగైదు చిన్నచిన్న బొత్తలుగలదియు ఒకనాడు చలినుంట కాగుచుండగా కొంచెము చివర యంటుకొనుటచేత కాలినయాననాలు గలిగినదియునగు కృష్ణాజినము, గయలో నేనున్నకాలమున నాశరీరయలో మిక్కిలి జబ్బుచేయగా నాకుమిక్కిలి భక్తిశ్రద్ధలతో మందులిప్పించి పథ్యపానములు సమకూర్చి సకలలోపచారములు జేసిన వామనశర. యను బ్రాహ్మణుడు బ్రతికియున్నపక్షమున ఆయన కీమవలయును ఆయన జీవించియుండనిపక్షమున ఆయన కుమారునిగానికి లేక ఆయన సంతతి వారికిగాని చెందవలసినదేగాని యన్యక్రాంతముగా గూడదు. నాశిష్యులందఱు శరస్వర మైత్రిగలిగి కాశీలో కరతలభిక్షులచేత జీవింపవలయును. నేను సిద్ధిపొందిన యనంతరమున నాకశేబరమునునాలుగు కుండలుగట్టి పడవమీదబెట్టి గంగాప్రవాహముయొక్క మధ్యకుడిసి కొనిపోయి యక్కడ యేటిలోముంచి నదిలివేయవలయును. పైనుదహరించిన నాయాస్థి నాశిష్యులకు సమానముగా విర్వివాదముగానిష్పక్షపాతముగా బంచిపెట్టుటకు విశ్వేశ్వర స్వామివారి యాలయములో తపస్సుచేసికొనుచున్న విరూపాక్షస్వాములవారును మణికర్ణికాక్షేత్రమున దిగంబరుడై మానదీక్షుపట్టిన కపాలకుండల స్వాములవారును దశాశ్వమేధ ఘట్టమందు యేకపాదముమీద నిలచి ఊర్ధ్వబాహుడై పంచాగ్ని మగ్ధమంతుతపస్సుచేయుచున్న చండీనందినస్వాములవారును ధర్మకర్తలై ముంక్షవలయును. ఇట్లునాయుష్ప్రకారము నాయాస్థివారు పంచిపెట్టకపోయినను నాశిష్యులనుభవించకపోయినను వారందఱు దేవాలయములేని యూరిలోనున్నవారు రజస్వలయైనపిదప కూతురికి వివాహముచేసినవారు గోమయము పిండించినవారు పాడురోగిని జూచినవారు పోయిన నరకమునకుబోదురు, ఇది నాసమ్మతిని వ్రాయించిన మరణశాసనము.

వేదాంత తీర్థస్వామి వ్రాలు,

పెండ్లి కొడుకుల ధరలు

ఆకప్పిలకు గనుటచేత దురదృష్టవంతులని చెప్పవగిన కొందఱు పెద్దనుచున్నట్లు తమ కూతులకు సంబంధము కుదర్చవలసినదని ముమ్మి తరుచుగా నడుగుచుంటుచేతను మాకప్పుడప్పుడు జాబులు వ్రాయుచుంటుచేతను వారికందఱకు స్పష్టముగా దెలియునిమిత్తము మాకు దెలిసిన వివాహసంబంధము లీక్రింద సవిస్తరముగ వ్రాయుచున్నాము. ఈసంబంధములు చేసికోదలచినవారు పురోహితులను బంపి ప్రధానములు చేసికొనవచ్చును. తగవుల తారకబ్రహ్మంగారి కుమారుడు శిశ్వనాథము. ఈయనకు నయ్యనైనను నెనిమిది సంవత్సరములు. ఈయన క్రిందటి సంవత్సరము అయిదవసారముపరీక్ష తప్పిపోయినాడు. పిల్లవాడు బక్కపలుచగా నల్లగా చుండును. మీదిపళ్ళు కొంచెమెత్తుగా చుండును. చిన్నతనమందు బాలశాపచిన్నై రాగా, అప్పుడు కాలివనుచు అగరుబొట్టువలె మొగముమీద గనబడుచుండును. ఈపిల్లవానికి రు 1116 లు కట్టుము కావలయును. విద్యువు కాలి లాంచనములక్రింద రెండుపదల రూపాయ లిచ్చివేయవలెను. పెండ్లిచెంబు పెండ్లిపల్లెరము బెట్టి కాళ్ళు కడగవలెను. కాగనల్లినాడు పెండ్లికొడుకునకు బరంపురం వట్టుపంచ లియ్యవలెను. పెండ్లివారితో వచ్చినవారి కందఱకు బట్టలు పెట్టవలెను. కట్నముసొమ్మునుముహూర్తమునకు బయలుదేటి రాకముచుపే పెండ్లికుమారునంత్రాకి చేరవలెను. ఆసొమ్ములో కొకరూపాయ తక్కువైనను ముగళసూత్రము మాత్రము ముడివడదు.

పెండ్లికుమారునికున్న ఆస్తి.

యేలూరితాలూకా ఉంతలపూడి డివిడన్ లో చిన్నతిరుపతి కవతల శ్రీష్టమైన భూము యికవె యొకరములు కలదు.

2 తెగనీలుగుల దేవయ్యగారు. ఈయనకునూరుడు భద్రయ్య. ఈ పెండ్లికమాదన కిరణిది సంవత్సరము లున్నవి. ఈయన పెద్దభార్య కుమారుడు. ఈపిల్లవానికిద్దరన్నదమ్ములు. దేవయ్యగారి రెండువభార్యకు ప్రస్తుత మిద్దలు సుమారులు గలను తండ్రిగారికి కనిణీకము. జీత మెని విదిరూపాయలు వచ్చును. వైన రెండువందల రూపాయలు దొరకును. నాలుగైదువందల రూపాయలు భూములమీద వచ్చును. దేవయ్యగారి పెద్దకమార్తె పెండ్లికి కొంచె మప్పుచేసిరి కాని ఆయనకు బాధించును. ఎందుకనగా భూములు తనభా యిచ్చినారు. ఈపిల్లవానికి పదిహేను వందల రూపాయలు కట్టుము గావలయును. నగలు వారికి పోదినన్ని వారు పెట్టునరు. ఒకవేళ పెట్టకపోయినను బెండ్లికూతురువారా మాటయెత్తగూడదు వియ్యపురాలికిలయిదురోజులు అయిదు పెద్దకాను లీయవలెను. ఆకబడుచుల కరకాను లీయవలయును. ఈ పెండ్లివారికి మంగళహారతిపల్నేము మొదలయినవి మామూళ్ళు లేవు తాము ఆక పెళ్ళివారిని యింటికి మనుగుడువునకు వచ్చుటయేగాని, ఆకపెళ్ళి వారిని తమయింటికి మనుగుడువునకు దీసికొనివెళ్ళుట ఏకి సాం ప్రదాయము లేదు. ఈపిల్లవాడు నల్లగా లావుగా నుండును.

3 అవకలవక ఆచ్చయ్యగారి కుమారుడు పిచ్చయ్య. ఇతడు జావ్వలాగున పొడుగుగా నుండును. ఇతడు నాలుగువభారము జనువు చున్నాడు. ఇతనికి పెండ్లికూతురు విక్కిలి చక్కనిది కావలయును. ఆపిల్లచదువుకొన్నది కావలయున. ఊరక చదువుకొన్నంత మాత్రమున సరిపడదు. సంగీతము రావలయును. ముందుగా బెండ్లికొడుకు పెండ్లి కూతుగును చూచుటకు వచ్చును. ఆవచ్చి పుచ్చు పెండ్లికూతురు అతని యెదుట పుస్తకము చదువవలెను. కొన్ని పాటలు పాడవలెను. సిగ్గుపడ గూడదు. ఇతనికి కట్టుము రొక్కముపూర్వకముగా నక్కలేదు. నాలుగకరముల బంగారము సరసముగైకొనిన నీయవలెను. పెండ్లి

కొమారుడు కొంచెము గిడసగానుండును పెండ్లి తిరుపతిలోనే చేయవలెను. కన్యాప్రదాత పెండ్లికొడుకునాకి రానుబోను ఖర్చు లీయవలెను. వీరికి గృహప్రవేశము సదస్యము మొదలయినవి ఆరునాయి తలు లేవు. శ్రావణపక్షము తెచ్చుట సాంప్రదాయము లేదు. కన్యా ప్రవాసకాలమందు పిల్లకు బాలతోడుగుకింద రు 500 లు గాని అంత కిమ్మతుగల నస్తువుగాని యిచ్చివేయవలెను. పెండ్లికుమారునకు మంచి యాస్తిగలదు. బెండమూరులంకలో య 25 ల యీనాము కలదు. హుకుంపేట ఆనలో య 30 లు కలదు. ఇదిగాక, యీయన మాతా మహుని యనంతరమున యెనిమిది యకరముల భూమి కలియును. పినతండ్రిగారికి పిల్లలు లేకపోవుటచేత ఆయన ఆస్తియంతయు నీయనకే వచ్చును. ఇదిగాక యీయన అమ్మమ్మవద్ద చాల డబ్బున్నది. అదంతయు నీయనకే యిచ్చును. పెండ్లివారికి సన్నబియ్యము అన్నము వండించి కూరలు పిండివంటలు నేత్యో చేయించవలెను.

4. ఆశల అంబయ్యగారి రెండవకొడుకు గంగయ్య. ఈయనకు కట్నమక్కర లేదు. పిల్ల యెనిమిదేండ్ల దైననుసరే. మెట్రిక్యులేషను క్లాసులో చదువుకొను చున్నాడు. ఈయన బియల్ పరీక్షవరకు చదువు కొనుటకు మామగారు మధ్యవర్తులవద్ద నాలుగువేల రూపాయలు నిలవ యుంచవలెను. పెండ్లికుమార్తెకు వేయిరూపాయల నగలు తండ్రియే పెట్టుకొనవలెను. ఉభయకర్బులు పెట్టి పెండ్లిజేయవలెను. పెండ్లి వారికి ప్రయాణపు కర్బులలో నొకటిమాత్రం యీయనవలెను. బోగము మేళము తప్పక పెట్టవలెను. దానికర్బులు కన్యాప్రదాతయే యిచ్చు కొనవలెను.

5 శోతల గోపాలరావు. ఈయన బియల్ చదువు చున్నాడు. తండ్రిలేడు. ఈయనకుద్వితీయవివాహము. ఈయన రెండవతరగతి ప్రిన్సిపల్

చేయుచున్నాడు. వయసు 30 ఈయన సంఘసంస్కర్తయగుటచేకట్టు మడుగడుకాని తల్లిగారియొక్కయు, అన్నగారియొక్కయు బలవంతముచేత యెంతో అయిష్టమీద విధిలేక కట్టుము యిచ్చేవారి పిల్లనే చెసుకుందురు. కట్టు మొంతయిచ్చినను పుచ్చుకొందురుగాని వేయిరూపాయలకు తక్కువ యాయగూడదు. ఈసంబంధమునుగూర్చి మేమి మాటలాడ దలచుకొన్నను పెండ్లికుమారుని అన్నగారితోనేగాని పెండ్లికుమారునితో మాటలాడగూడదు.

వోట్లకై తిరుగుట

(జంబు కేశవ్ రావుగారు, చిదంబరరావుగారు పలికించుచున్నారు.)

జంబు — చిదంబరరావుగారూ ! మనమిద్దఱమేవెళ్ళి వోట్లడుగుట బాగుండదు. వోట్లర్లకంటికి నదరుగా నుండేట్లు బిలబిలలాడుచు పదిచుదివెళ్ళవలెను. ఈవోట్లస్థంగతి మీకు తెలియదు. వీళ్ళు మాయలెఱుగనివాళ్ళు. మనము వీళ్ళను మాటలుచెప్పి బోపివేసి వోట్లు సంపాదించవలెను. ఈసరియాయము నాతో మీరుండి ఒకపులన్ని చూచి, ఇంకొకమాటు యెలెక్టునుకోసము మీరు ప్రయత్నము చేయండి. ఇదిగో ఈయిల్లు రామచంద్రయ్యగారిది. ఈయన పెద్ద బ్రాహ్మణుడు, లోపలకురండి. (అని లోపలికివెళ్ళి) రామచంద్రయ్యగారూ (అనిపిలుచును)

రామ — (వచ్చి) అయ్యో దయచేయండి. తమరు గావడంవల్ల నాగృహము పావనమైనది. ఏమి సెలవు.

జంబు — ఈమునిసివల్ యెలెక్టునుగాదండివచ్చినది. కొందరు

కట్టవాళ్ళు నేను పాతవాడనగుటచేత పనికిరానని చెప్పుచున్నారు. పాతచింతకాయపచ్చడి, పాతయుసిరికాయపచ్చడి పథ్యమునకు పనికి వచ్చి యెంకో యుపకారము జేసినట్లే పాతవాళ్ళకు డా చాలాపనికివస్తారని వాళ్ళెరుగరు.

రామ— సరి సరి యెంతమాట. వాళ్ళకూతలశేమి. నేను తమ సెలవుప్రకారం నడచుకొంటాను.

జంబు— సరేగాని మీ పెద్దబాబాయి యిప్పుడు ఏమిచేస్తూన్నాడంటి. పనిపాటలేమైనా నున్నవా?

రామ— ఏమీ పనిలేడిండి. అధికారుల అనుగ్రహంలేదు.

జంబు— అయ్యయ్యా! నాతో యెందుకు చెప్ప లేదండి! ఈమధ్య మూడుపనులు కాళీవచ్చినవి. మనవాళ్ళెవరు లేకపోవడంచేత ఆపనులు వైవాళ్ళకిప్పించినాము, ఎంతపొరబాటు చేసినారండి. మీ వాకిసంగతి నాతో చెప్పవద్దు. ఇప్పుడైనా మించిపోయినదిలేదు. ఒక గుమస్తాపని కాళీయున్నది. మీవాడిచేత తక్షణందరఖాస్తుపంపించండి నేను రేపుదయం చేర్చెనుగారిపద్దకు వెళ్ళి మాట్లాడి మీకట్టవానికి యిప్పిస్తాను, మావంటిపాతవాళ్ళున్నందువల్ల యివేలాఖాల. ఇప్పుటి వాళ్ళు మీమొగమేచూడరు దరఖాస్తు పెట్టించండి. మేము సెలవు పుచ్చుకొంటాము.

రామ— చిత్తము. మాపిల్లవాడు మీపిల్లవాడే.

జంబు— సందేహమేమీ (అని వీధిలోనికి వచ్చుచు)

చిదం— (కొంతదూరమునడిచి) ఏమండి గుమస్తాపనులు మునిసిపల్ ఆఫీసులో యేమీకాళీలేనట్లున్నాయి. వీరిపిల్లవానిని దరఖాస్తుపెట్టుమన్నారెందుకు.

జంబు— కాళీలేదన్నమాట నేనెఱుగనటయ్యా. ఎలెక్ నంటే యేమిటి? ఈలాటి గమ్మత్తులే. ఈయెఱుమీద యీబాబాగారు మనకు

తప్పకుండా వోటువేస్తాడు. ఎల్లెక్షను అయినదాక యియాశ పెడతాను. ఆతరువాత నాపరుగందుకోమంటాను.

చిదం—ఎల్లెక్షను చిత్రములు మిక్కిలి అద్భుతముగానున్నవి. మీగుసాక్షాత్తు కలివురుమలంత వారండి.

జంబు—ఇవిమాయ కేరోజులు. రండి యిదిగో గంగ రాజుగారి యింటి కెడదాము. ఈయనపెద్దకోమటి.

గంగ—(ఎదురుగావచ్చి) దయచేయండి జంబు కేళ్ళర్రావు గారు. ఎల్లెక్షనుకోసమే వచ్చారాయేమిటి.

జంబు—మిమ్మలిని నేను వోటడగడానికి వస్తానా; మిమ్ము కూడా వోటడిగితే యింక నా యెల్లెక్ష నెందుకు? సూర్యుడు సకమట పోడిచినా మీరునాకు వోటివ్వక మానరని నాకు తెలుసును. ఈ చిత్రంచూసినారండి. తిరుమలరావుగారు నాకువ్యతిరేకముగా కౌన్సిలరుపనికి దరఖాస్తు పెట్టినారు. ఆయనకు 10 వోట్లు వచ్చేను 11 వోట్లు వచ్చేను అంతకన్న ఎక్కువరావు.

గంగ—అవునండి! ఆయన నెవరెఱుగుదురు? కాకపోయినా తమయిది తమసంగతి యెవరికి దెలియదు!

జంబు—తిరుమలరావుగారు ప్రతివోటికివెల్లి మీకోమట్లను అడ్డమైనతిట్లులిడుతూన్నారు. ఎందుకో తెలుసునా? మీరందరునాకు వోట్లిస్తూన్నారని అయితేనేమిలెండి యెక్కడకువెళ్ళితే అక్కడ నలుగురు చీచీ అంటున్నారు. ఆతనిమొగముచూచి వోట్లిచ్చేవారెవరిండి? మీకువేరే నేచెప్పనక్కరలేదు. నన్నేర్పరుచుకుంటే నేను మీవార్డు లోనికిరాను. అరుగులు పెంచుకోండి, చూరులుపెంచుకోండి, నేను చూడను కోరినయపకారమట్లా చేస్తాను. వాళ్ళయితే కోతికి కొబ్బరి కాయదొరకినట సమానం వారుగో తిరుగుతూంటారు.

గంగ—అన్నీ నేనెఱుగుదును. నేను తప్పకుండా తమ కేయిస్తా

ను. అయి తేవారొచ్చినపుడు కూడా సరే మీ కేలుస్తాను. వెళ్ళండంటానుగాని, అమాటలుమీరు నమ్మవద్దు. ఏలాగై నా వోటు మీకివ్వడం ప్రధానంకదాండీ ఎన్నిమాటలై తేనెండుకు?

జంబు—సరే ఆలాగే చెప్పవచ్చును. వోటుమాత్రము నాకియ్యండి మేము వెళ్ళుతున్నాము (అని పోవును.)

గంగ—(కొంచెముసాగనంపి) చిత్తము నేను సెలవుపుచ్చుకుంటాను. మీరెవరెన్నిచెప్పినా మరొకలాగనుకోవద్దు (అని వెళ్ళును.)

చిడం—తిరుమలరావు కోమట్లను తిడుతున్నాడా యేమిటండి

జంబు—తిట్టడంలేదు తిమ్మడంలేదు. ఈడాబుడాబి తేనేగాని వీళ్ళకునసాళంఅంటి తిరుమలరావుగానిమీద కోపమురాదు. నీకు కీసా బాసా తెలియదు. ఈచమత్కారాలన్నీ జరిగి తేనేకానియెల్లెక్షనుకాదు రండి యీలాగునరండి నాగరాజంటికివెళ్ళుదాము. ఈతడుకమ్మవాడు వీడికిప్రపంచవ్యవహారమే తెలియదు. (గుమ్మములోనికివెళ్ళి) నాగరాజూ

నాగ—(వచ్చి) చిత్తం బాబయ్యా! ఏలినవారు దయచేశారెందుకండి?

జంబు—నీకువోటుంది. అదిచూకివ్వాలి.

నాగ—చిత్తం. ముంచీబుగోరు యెల్లా పక్కిమంటే ఆలాగు పలుకుతానండి. తమచిత్తమెల్లాగో ఆలాగ చేస్తానండి.

జంబు—సరేమాకిస్తానని అసతలవారికిచ్చావంటే నీపనిపడితాం ఎవడికిచ్చింది మాకు తప్పక తెలుస్తుంది. ఈకనర్లన్నిటిని కలక్టరుగారు విప్పిచూచి యెవరు యెవరికి వేశారో తెలియ జేయవలసినదని గ్రామముననుబుదగ్గరకు చేర్చెనుదగ్గరకు పంపుతాగు. మొదటరహస్యగా వేసినా చివర తెలియకపోవు. కాబట్టి కిప్పడ్డార్.

నాగ—అయి వే యీకనర్ల మళ్ళీ మీదగ్గర కొత్తాయాండి.

అవతలవోరు మొన్ననొచ్చి కవరెవ్వరు చూడరు. కలకటరు కచ్చేర్లో రాచ్చెంగా వుంటాయని చెప్పారేముండి.

జంబు — చూశానా యెల్లాంటి అబద్ధాలు చెప్పుతూన్నారో వాళ్ళు తమఅవసరం గడుపుకొని నీకొంప తీయడానికి అల్లాంటి మాటలు చెప్పుతూన్నారు అయితే నీయింటికి పన్నెంత ?

నాన — ఆటుచూపాయ లేశారుండి.

జంబు — అర్జీ పెట్టాతగ్గిస్తాము. పాపమునీకింత పన్నెక్కు వేమిటి.

నాగ — చిత్తము. చిత్తము బాబయ్య ఈయపకారము చేయించుండి.

జంబు — సరే ఇకనీవు వెళ్ళు. (అని వానినిబంపి తానువెళ్ళును.)

చిదం — పన్నులుకట్టి యిప్పటికి రెండేండ్లయినది గదా! ఇప్పుడు పన్నులు తగ్గిస్తారా ?

జంబు — నీవెక్కడో శుద్ధనైదికిలాగున్నావు. ఇప్పుడు పన్నులు కొట్టివేయుటకు వీలులేదన్నమాట నాకు తెలియకపోలేదు. వీడిని టోపీవేయుటకు యిదేమార్గం. మరొకటి వీడివద్ద పనికిరాదు. ఎల్లెక్కు అయినతరువాత వీడిపని ల బాయిలు దిబాయిలు అన్నమాట యెటు గుడును సరే యీవేళకు తిరగడం చాలును. ఇంటికి వెళదాముకండి. మీరు నావిషయమై చాలా పనిచేస్తూన్నారు గనుక మీకు కొన్ని సంగతులు చెప్పుచున్నాను వినండి. అవతల నాళ్ళమీద కావలసినన్ని చెడ్డవాడుకలు వెయ్యవలెను. ఎల్లెక్కుమరోజున మనకు వోటుచేసేవాడిని వెయ్యనివాడిని కూడా కాగిలించుకొని లోపలికి తీసుకువెళ్ళవలెను. అందువలన అందఱు పేళ్ళవాళ్ళేయని తక్కినవోటర్లకు నోచును. ఆరోజున మనవారు పదిమంది ముససిపల్ ఆఫీసు మొదలు బహుదాకా మధ్యనుధ్య రోడ్లమీద నిలుచుండి జంబు కళ్ళ రావుగారికి అవుతుంది,

తిరుమలరావుగారి కొక్కవోటైన రావడంలేదు. అని వచ్చేపోయే వాళ్లతో చెప్పుచుండవలెను. ఆలాగున చెప్పడంవల్ల మొదట వాళ్ళకు వేయదలచుకొని వచ్చినవాళ్ళుకూడా యీదొంగవాడుక నమ్మి ఒకప్పుడు మనకు వేయగలరు. ఓటర్లలో చాలామంది మంచి ఆలోచన గల వాళ్ళు కారు. మాయమాటలు దొంగవాడుకలు నమ్మి బండ్లలో పడి పోదురు. ఇవియేకావు. ఇంకా చాలాసంగతులు ఉన్నాయి. అవియన్ని క్రమక్రమముగా చెబుతాను. ప్రస్తుతం పోదాము రండి.

(అని యిద్దఱు సమ్మతిమింతురు.)

రెండవరంగము.

(అపుడు మాధవరావుగారు ప్రవేశించుచున్నారు.)

మాధ—ఏచుండోయి కేశవాచార్యులగారూ మీవోటు మా తిరుమలరావుగారి కిప్పించవలెను. మాకక్షము న్యాయకక్షమని మీకు తెలుసుగుదా !

కేశ—చిత్తము. తిరుమలరావుగారుకూడ ఇదివరకు రెండు సారులువచ్చి సెలవిచ్చినారండి. మీపక్షము న్యాయకక్షమన్నమాట యెఱుగుదును. మీరు సభ్యులన్నమాట యెఱుగుదును. కాని నాకిందులో ఒక బాధయున్నది. మీప్రతికక్షులలో కొందరు చెడ్డ వాళ్ళున్నారు. వాళ్ళకు వోటివ్వకపోతే ఈవీధిలో నిలవడానికి వీలు లేదు. నాంటిమీద గాళ్ళు వేస్తారు. మా ఆడవాళ్ళను వీధివెంట నడవనియ్యరు. నేను గృహస్థధర్మముగా మీతో ఉన్నయదార్థసితి మననిచేసుకొంటున్నాను. కాబట్టి నన్నుక్షమించి వదిలివేయండి. మీరుయోగ్యులు గనుక మీతో నిజముచెప్పుకుంటే మీరు వదిలి వేస్తారని నాకు ధైర్యమున్నది.

మాధ—సరే యీవిషయములో మిమ్ము నేను బాధపెట్టను.
(అని కొంతదూరమువెళ్లి) ఏమండోయి రాజరత్నంగారు మీరుమాకు
వ్యతిరేకముగా పనిచేస్తూన్నారని తెలిసినది.

రాజ—వ్యతిరేకముగా యేంచేస్తూన్నానండి.

మాధ—అవతలపక్షమున మీరు తిరుగుచున్నారటగదా.

రాజ—తిరిగి తేనేమండి నావోటు మీకేయిస్తాను.

మాధ—మాకు వోటివ్వవద్దని అందరితో చెప్పుచున్నారట
గాదా ?

రాజ—చెపితేనేమండీ నావోటు మీకిస్తాను.

మాధ—వారి నామినేషనుమీదకూడా మీరు దస్కతు చేసి
నారట గాదండీ !

రాజ—చేస్తేనేమండి వోటు మీకియ్యదలచుకొన్నప్పుడు?

మాధ—అన్ని పనులు వారికిచేసి వోటు మాకిస్తామనిచెపితే
యేమిసమ్మతము కలుగుతుందండీ.

రాజ—కలగకపోతే నేనేమిచెయ్యనండీ! వారి మొగమాటము
వల్ల ఆలాగున తిరగవలసివచ్చినది. కావలిస్తే యీవేళ మీతోగూడ
తిరుగుతాను.

మాధ—ఇద్దరితోను తిరగడంవల్ల యేమీలాభములేదు. ఎవరి
కిని సమ్మతముండదు. మనిషి యేదో ఒకపక్షమున ఉంటే మరియొకగా
నుండుచు గాని యిటొక కాలు అటొక కాలుపెట్టి మనసులో ఒకమాట
పైకొకమాట కలిగి యుండడం కేవలం అప్రశస్తం. కాబట్టి మీరా
లోనించుకొని మీయిష్టమువచ్చినట్లు చేయండి. (అని కొంతదూరం
వెళ్లి) గుగ రాజగారు! నేను మీకోసమే వస్తూన్నాను. వోటుమాట
యేమిచేసినారు?

గంగ—నావోటు తమదేయని యిదివరకే మనవిచేయలేదు? అవతల నాకు వచ్చినప్పుడూరికే వారికి తప్పకుండా యిస్తానని అంటూ వుంటానుకాని ఆంతర్యంలో మాటయేమిటనగా, నావోటు మీది.

మాధ—మొన్న జంబుకేళ్ళర రావుగారు వచ్చినప్పుడు పారి తోను యీలాగునే చెప్పినారట.

గంగ—చెపితేనేమండి నూరుమాటలు చెపుతాము. అసన్నీ మీకు లెక్కయెందుకు. క్రియా, సంగతి, కమాయిషు చూచుకో వాలికాని.

మాధ—సరే! మీమాట నమ్ముకుంటాము రేపుదయము తక్కినవాళ్ళను తీసికొని మళ్ళీవస్తాము. (అని వెళ్ళును.)

—o—o—o—

యమధర్మరాజు కచ్చేరి

(యమధర్మరాజు, చిత్ర)గుప్తుడు (బవేశించుచున్నారు.)

యమ—అవునోయి చిత్ర)గుప్తు నిన్న సాయంకాలము నీవు ఏవోకోన్ని ధర్మసందేహముల నడుగదలచి నావద్దకు వచ్చితివి. అప్పుడు నేను నారదమహామునిగో మాట్లాడుచుండుటచే తీరుబడి శేషపోయి నది. ఇప్పుడు తీరికగానున్నది. అడుగవచ్చును.

చిత్ర—చిత్తము. ఇదిగో అడుగుచున్నాను. భూలోకములో హిందూ దేశమందు మునిసిఫల్ కౌన్సిలులోను తాలూకా డిస్ట్రిక్టు బోర్డులలోను సభికులగుటకు చాలమంది దరఖాస్తులుచేసి వోటర్లవద్దకు వెళ్ళి వోట్లయిమ్మని బ్రతిమాలుచున్నారు. వోటర్లు యెవరువచ్చిన వారికే యిస్తామని దరఖాస్తుదారులందరికికూడ నమ్మకము పుట్ట

బలుకుటయేగాక చేతిలో చేయివేసి తల్లివర్తన, అమ్మతోడు, బాబుతోడు, గాయత్రీసాక్షి, చండాలుడేసరి, నాబిడ్డలతోడేసరి, అన్నంసాక్షి, రామదేవుడు పాదాలుసాక్షి, దైవసాక్షి మీపాదాలతోడేసరి, అని వొట్టుపెట్టుకొని భాగవతము భారతము రామాయణము నెత్తిమీద పెట్టుకొని ప్రమాణములుచేసి తాముచేసిన ప్రమాణములు దప్పి మరియొకలాగున వర్తించుచున్నాను. వెనుక ధర్మరాజు “అశ్వత్థామ హతఃకుంజరః” అని ఒక్కఅబద్ధము ఆకినందులకే ఆయనకు యమ లోకదర్శన మయినదిగదా. ఇప్పుడు ఈఘోరమైన ప్రమాణములు చేసి తప్పిన యీమహాపాపపులకు యేమిసరక మేర్పరచినాలో నాకు తెలియకున్నది. ఒక్కొక్కవోటకు యిద్దరు దరఖాస్తు నారులవద్ద ప్రతి దినము జేయుచున్న ప్రమాణములు పెట్టుకొనుచున్న వొట్టు వ్రాయ లేక మాచేతులు మాగుమాస్తాలచేతులు పడిపోవుచున్నవి. ఒక్కొక్క యెలెక్కునకు ఒక్కొక్కవోటకు నాలుగుమూడువందల పరియాయములైన బ్రహ్మాణముచేయును. ఈప్రమాణములకు పాటి యున్నదా లేనా? ఉన్నపక్షమైన యేనరకములో వీరిని వేయవలసినది. కొందఱువోబట్లు యిదివరకే చచ్చిపోయి బ్రతికివచ్చియున్నారు.

యమ—ఇదిగొప్ప గడ్డుప్రశ్నయే ఇందుకు పాతనరకము లేవియు బనికివచ్చునని నాకుదోచుటలేదు. వోటట్లు చేయునట్టి ఘోర ప్రమాణములు వినువానికి ఖిక్కిలి భయంకరముగావున్నది. అట్టివి తప్పినందున యేదైనా ప్రొత్తనరక మొకటి ప్రత్యేకముగా ఏది కేర్పరచవలసినదని బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులతో నేను మాటాడెదను. అంతవరకు వీరిని, అబద్ధములాడినట్టివారిని సంపించే నరకములోనికి పంపుచుండవలెను.

చిత్) —వోట్లు వేయవలసినవిధముగా పెట్టెలలో వేయక యెత్తుకొని వచ్చినట్లువంటివారు దొంగతనము చేసినవారగుదురా లేదా?

ఇది ఆస్తికాదుగనుక దొంగతనముకాదని కొందరనుచున్నారు. మీ యభిప్రాయము సెలవియ్యనలెను.

యమ — అది తప్పక దొంగతనమేయగును. అట్టివారు వోట్ల దొంగలు. ఆస్తిదొంగలించుటయొక్కటే దొంగతనముకాదు. మరుద్దేశముతో ఏది యెత్తుకపోయినను అది దొంగతనమేయగును.

చిత్ర—వోట్ల వోటువేసినందుకు దరఖాస్తుదారులవద్ద పుచ్చుకొనునట్టి సొమ్ము బహుమానములకిందకి వచ్చునా?

యమ—అది బహుమానములుకావు. లంచములే. వారందరు మనలోకమునకువచ్చినప్పుడు లంచములు పుచ్చుకొన్నవారిని విచారింపినట్లే మనము విచారింపవలయును.

(అంతట ఇద్దఱు యమదూతలు వచ్చిపోయిన ఒక

వోటకును తీసికొనివచ్చుచున్నారు)

యమ — ఎవడురా వీడు?

దూతలు—వీడొక బ్రాహ్మణుడండి.

చిత్ర—వీడుకూడా ఒకవోటరేనండి.

యమ—వీడి పాతరికార్డు తీయించండి.

చిత్ర—వెనుకటిదంతా వ్రాసి సిద్ధముగానే యుంచినాము. కొత్తగా యిమధ్య జరిగిన యెల్లెక్షనులో జరిగిన దుర్మార్గములు మాత్రము ఆవర్ణ్యవేయలేదు. చిత్రాలోమాత్రము జేర్చినాము.

యమ—మొన్నటి యెల్లెక్షనులో నీవేమి దుర్మార్గములు చేసినవయ్యా బ్రాహ్మణుడా?

బ్రాహ్మణ—(గజగజ నవ్వుచు) అంతా చెబుతాను మహాప్రభూ! భూలోకములో నారహస్యము దాగినదికాని యేలినవారివద్ద దాగదుకదా. నేను నావోటు దరఖాస్తుదారులకిద్దరికికూడ యిస్తానని వాగ్దానము చేసినాను, నన్ను నమ్మరేమో యనుభయముచేత యిద్ద

టివద్ద ప్రమాణములు చేసినాను. కాని మనసులో న్యాయపక్షము వారికే యివ్వనలయునని తలంచితని. కాని అంతలో నాకొకచిక్కు తటస్థించినది. నేను నాలుగుసంవత్సరములనుండి యొక చాకలిదానిని యుంచుకొన్నాను. ఒకనాడురాత్రి వాయియిట్లో నేనుడగా, ఒకదుర్మార్గుడు తాగివచ్చి ఉతగయెత్తి తలుపుదీసి దానిని నన్ను చావగొట్టి నాడు. ఆకిందిరోజున యీచాకలిది వానినేమో తీర్చినదట. అందు కోసము నాడీపని జేసినాడు. ఆ గాత్రీ వాడు మమ్ములనిద్దఱు తన్నీ అంతటితో తృప్తిపొందక నన్ను వీధిలోకి లాగుకొనివచ్చుటకు ప్రయత్నము చేయగా నేను వాని రెండుకాస్సుపట్టుకొని నాపరుపు బయట పెట్టవద్దని బ్రతిమాలుకొంటిని. వానిపేరు గురయ్య. ఈయెల్క్షనుగో అవతలిపక్షమువారు, ఆగురయ్యను నావద్దకు పంపినారు. వాడు నా దగ్గరకువచ్చి నీవోటు నేను చెప్పినట్లు యిస్తేనే యిచ్చావు, లేకపోతే నీబుట్టపగులగొట్టివేస్తానని అన్నాడు. అందుచేత అలాయించినాను.

చిత్రి—నీవు ఉంచుకొన్నది మంగలిదని లెక్కలలో వ్రాసి యున్నది. చాకలిదని చెప్పినావు. నీవు మావద్దకూడా అబద్ధాలాడదలచుకొన్నావా? నీమాటలు నమ్మి చూసపోవుటకు మేము మునిసిపల్ దరఖాస్తుదారులము కాము.

బా)వ్వా—లేదు మహాపుభూ! పొరబాటుచేత చెప్పినాను.

యమ—చిత్రగుప్తుడా వీడిసంగతి రేపు విచారణచేయవచ్చును. వీడి నవతరకు పంపివేయగి. నీకుకూడా క్రొత్తవరకముగో వేయవలసినవాడే. (అని పంపివేయదురు) (అప్పుడు మరియిద్దరు దూతలు మఱియొక వోటరును తీసికొని వచ్చుచున్నారు).

చిత్రి—వీడెవడురా?

దూతలు—వీడొక వోటరంగి.

యమ—చిత్రగుప్తుడా! వీడి యెల్వ నులోచేసిన చిత్రమేమిటోయి?

చిత్ర—వాడిచేతనే చెప్పిస్తానుండండి. చెప్పవోయి.

వోటకు—నేనుచేసిన వెనుకటిపాపములన్నీ మీకు బాహిశే కదా? నేను ఎల్వ నులో ఒకపక్షమువారితరపున దిరిగి వోటు రెండవపక్షము వారికిచ్చితిని. ఇట్లుచేయటకు కారణమేమనగా చిట్టచివర యెల్వ ను సమయమునకు రెండవపక్షమువారు నాబాకీదార్లచేత నామీద వాద్యములు వేయించి వారంట్లు తెప్పిస్తామని బెదరించి నారు, అందుచేత నేనట్లు చేయవలసివచ్చినది.

యమ—పాపము వీడు పరువునష్టమగునన్న భయముచేత చేసినాడు. కాబట్టి వీడికంత ఘోరమైనశిక్ష విధింపగూడదు.

చిత్ర—ఇదిగో మనదూతలు ఇంకొకని దీసికొని వచ్చుచున్నారు. వీడికి యెల్వ నులో ఒకపక్షమువారు కడుపునిండా సారాపోయించగా త్రాగి వొళ్ళు తెలియక తాను వోటువైయ్యదలచుకొన్నవారికి వేయలేకపోవడమే గాకుండా అతి తాగిగుడువల్ల గొంతుకార్చుకొని పోయి ఆరాత్రియే చచ్చినాడు.

యమ—వీడికిప్పట్లైనా వొళ్ళు తెలిసినదా లేదా? వీడు మనలోగూడ స్మారకము తెలియక మాట్లాడుతాడేమో చూడండి. భూలోకంలోనిమా యనులోకంలోకి వచ్చినా దిగదు. వీడిని సారాగూనలో నానేసినట్లు తోస్తుంది.

చిత్ర—వీడిని శేపువిచారించవచ్చునులెండి. ఒరే వీడిని తీసికొని పొండిరా.

(అని అందఱును పంపివేయుదురు.)

(అందరు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

రెండవ స్థరంగము

(యమధర్మరాజు చిత్రగుప్తుఁడు ప్రవేశించుచున్నారు).

యమ—చిత్రగుప్తుఁడా! భూలోకములో జరుగుచున్న యెల్ల క్షుణ్ణు చిత్రములు, ఇంకా వినవలెనని కుశూహలమున్నది. మన లోక మునకువచ్చిన వోటర్లంకా యెవ్వరైన ఉన్నారా?

చిత్ర—వాళ్ళు రాకపోయినా మన లెక్కలనుబట్టిచూచి సంతసింపవచ్చుచుగాని వాళ్ళకూడా చాలామంది వచ్చినారు. మన దూతలప్పుడే యే డెనముండుగురును దీసికొని వచ్చినారు. వాళ్ళు చేసినచిత్రములు వాళ్ళ నోళ్ళనుండే వినవచ్చును. ఎవడురా అక్కడ! ఏలినవారి వద్దకు, ఆ వోటర్ల నొక్కొకరినే తీసికొనిరండి.

యమదూత—చిత్రముఖాబూ! ఇదిగో పీఠాక ముసలి వోటరండి. ఓరీ నీకథ చెప్పరా యేలినవారు వింటారు

3. వోటరు — చెప్పుచున్నాను. వినండి. బాబయ్యా. నా పేరు గోపయ్య. మావార్డు వోటర్లజాబితాలో పాపయ్య అనే మనిషి పేరు వోటరుగా వేయబడియున్నది. ఒకపక్షమువారు నాకు వరహాసామ్మిచ్చి అపతలపక్షం తిరిగిపోకుండా రాత్రి నాలుగు జాములు నన్నొక గదిలో పెట్టి తాళమువేసి నాపేరే పాపయ్య అనిపించి నాచేత వోటు వేయించినారు. పాపయ్య అదివరకే చచ్చిపోయి పదేళ్ళయినదట. నీ పేరు గోపయ్య కాదాయని యెవరోయొక రడుగగా నేను ఖంగారు పడక యెంత ధైర్యముతో నేను పాపయ్యనేయని జవాబు చెప్పితిని.

యమ—నీవు నిజముగా పాపయ్యవేరా? నీ మొగమున పాపములు వ్రేలాడుచున్నవి. చిత్రగుప్తుఁడా! యితర పాపములమాట తరువాత విచారించెదముగాని ముందుగా నీ దోషమునకు శిక్షింతుము.

ఇనుపగూపాయలు. Gangadharadhyaksha Collection. Digitized by eGangotri.

వోటరు—బాబో, బాబూ క్షమించండి క్షమించండి..

(అని యేడ్చును)

యమదూత—ఏడవకు నడు, (అని గెంటుకొనిపోవును.)

చిత్ర—మహాకవిని పంపించండి.

యమదూత—వీడు మఱియొక వోటరండి. చెప్పవచ్చు నీ సంగతి.

4 వోటరు—చిత్రము మహాప్రభూ! ఎలినవారిని చూస్తే భయమేస్తూంది. ధర్మప్రభువులు. బహు కుటుంబీకుడ నగుటచే కడుపు కక్కురితి గలిగి చేయరాని పనుల చేసినాను. రక్షించండి.

చిత్ర—రక్షణకేమిలే. కథకానీ.

వోటరు—చిత్రం మహాప్రభూ! నను యెల్లెక్షను వచ్చినప్పుడు ప్రతి పరియాయము కొంతసొమ్ము సంపాదించే యలవాటుగలిగియున్నాను కొన్ని పరియాయములు, ఇద్దటిదగ్గర పుచ్చుకోవడం అలవాటు గలదు. ఈమధ్య జరిగిన యెల్లెక్షనులలో ఒక పక్షమువారువచ్చి అడిగినప్పుడు అవతలవారు నాలుగురూపాయ లిస్తానన్నారు. మీరేమియిస్తారని యడిగితని, నా రాజురూపాయ లిస్తామని చెప్పిరి. అప్పుడు రెండవ వారి వద్దకు వెళ్లి నా రాజీస్తామన్నారు, మీరేమిస్తారని యడిగితని. వారు ఎనిమిదిరూపాయ లిస్తామనిరి ఆసంగతి మొదటివారితో చెప్పగా వారు పది రూపాయ లిస్తామనిరి. ఈ ప్రకారం పోటీలు పెట్టి నా వోటుకు ధర యెక్కించి మొదటివారి దగ్గర పదిరూపాయలు రెండవ వారిదగ్గర యెనిమిదిరూపాయలు పుచ్చుకొని వోటు వేస్తానని యిద్దటి దగ్గర ప్రమాణముచేసి చివర కిద్దరకు వోటు, ఉపయోగం లేకుండా అడ్డంగా నాలుగుగీతలుగీసి కాగితముపెట్టెలో వేసివచ్చితిని. వెనుక నొక పరియాయము నా మీద రెండు పక్షముల వారికి నమ్మకం లేక యిద్దఱు గూడచెరిరెండు రూపాయలును నా చేతిలో బెట్టి ఊళ్ళొ

లేకుండా పొమ్మన్నారు, ఈ ప్రకారం యెల్లెక్షనులు పండుగులు మోస్తరుగా యెంచుకొని యింతడబ్బు గుంజుకుంటూ ఉండేవాడను.

యమ — గడుసుదనమనగా నీదిరా వీలైతే నీవు మమ్ములను గూడ టోపీ పెట్టగలవాడవే! వీడి సంగతి, అబోంచవోయి చిత్ర గుప్తుడా.

చిత్ర — వీడి ఒంటినిండా చింతనిప్పులవలె కాలిన యిసుప రూపాయలు పెట్టండి. తీసికొనిపొండి.

వోటరు — అయ్యో! ఇంతనిరకు వచ్చినని యెటుగక చేసినాను బాబూ. (అని యేడ్చుచుబోవును.)

యమదూత — ఇదిగో నా మహానుభావుడింకొక వోటరండి. వీనికథ మఱీ చిత్ర)మండి. చెప్పవయ్యా.

5. వోటరు — నా చిత్రకథ చిత్తగించండి. చేసిన పాపము చెప్పిన పోవును. మా యూరిలో బోగముదాని నుంచుకొన్నవాని కెక్కువ గౌరవము. ఊల్లో యెక్కడనో ముండనుంచుకొన్న వానికంటె యింటియెదుట నుంచుకొన్నవాడు మిక్కిలి గొప్పవాడు. ఇంటియెదర నుంచుకొన్న వానికంటె యింట్లోనే బోగముదాని నుంచినవాడు మఱీ గొప్పవాడు. అట్టివాడూరందటికి పెద్ద, ఇది మాయూరి మరీయాద. నే నొక బోగము దానిని నాయింటిలోనే యుంచుకొన్నాను. నేను నా వోటు ఒక పక్షమువారికిస్తానని ప్రమాణము చేసితిని. రెండవ పక్ష ము వారిలోగూడ బోగముదాని నుంచుకొన్న వారొక రున్నారు. ఆయన తన బోగముదానిని రాబోగముదానివద్దకు పంపించి వోటు తనపక్షమున నిప్పించుమని బ్రతిమాలించినాడు. నా బోగముది, వోటాపక్షము వారికియ్యనియెడల తాను వెంటనే తేచిపోదునని నన్ను బెదిరించినది. అది వెళ్ళిపోతే నాకు భూలోకమే అక్కరలేను. అందు

చేత నేను ఆడినమాట తప్పినా బోగముది చెప్పినట్లు రెండవ వారికే వోటిచ్చినాను.

యమ—పాపమా బోగముదానిని నదిలిపెట్టి యిక్కడి కేలా గునవచ్చినావో తెలియకున్నది.

చిత్ర—ఓరీ వీడిని తీసికొనిపోయి కాలిన యిరుపస్తంభములకు కాలిన యిరుప గొలుసులు పెట్టి కట్టివేయండి.

యమదూత—స్వామీ! వీడినికొక వోటరండి. నీ గొడవ చెప్పవయ్యా!

ఓ. వోటరు—మహాప్రభూ! ఎలెక్షనుకు యిద్దరు దరఖాస్తు దారులలో ఆపనికి దగినవాడు మా యిరుగుపొరుగుననే యున్నాడు. మిక్కిలి మంచివాడు. అయినను నేనింత, అప్రయోజకుడనై యుండగా యీతని కెందుకీపని కావాలీయని యోర్వలేమితనముచేత నష్టము కలుగజేయదలచి నావోటిస్తానని చేతిలో చేయివైచి కూడా రెండవ వారికిచ్చినాను. నేను తమపక్షమే యనుకొని మొదటివారు నా యెదుట కొన్ని రహస్యములు చెప్పకొనుచు వచ్చిరి. ఆమాటలు విని జాగ్రత్తగా అవి రెండవ పక్షమువారిలో జెప్పచూ వచ్చితిని.

యముడు—చాలు చాలు నీ చరిత్ర. ఓరీ వీని చెప్తలలో యిరుపముక్కుల కాకులచేత బాడిపించండి. చిత్ర)గుప్తుడా యీ వేళకు దర్బారు చాలింతము.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

దంభనన్యాసిప్రహసనము

ఇందువచ్చు పాత్రలు.

వరదరాజు — దైవభక్తిగల బ్రాహ్మణుడు

పేరించేవి — వరదరాజుభార్య

నరసింహభారతి. — కలియుగనారదుడని బిరుదుపొందిన నన్యాసి.

మొదటిరంగము.

[వరదరాజు, పేరించేవి ప్రవేశించుచున్నారు.]

వరద — సరే ! ఈసంసారపుగొడవ లెప్పుడునున్నవే. ఈస్వాములవారి విషయమై చేయవలసిన యేర్పాట్లు చేసినావా ? ఈయన పదిహేనుదినములనుండి మనయింట్లో ఉన్నారా ? ఈయనకు వేరే గది, ఇంకా సర్ది నీవీయలేదేమి ? ఈయనకు, ఈయూరినుండి వెళ్ళనీయకుండా మనయింట్లో నేయుంచి ఆయన పాదము లాశ్రయించి ధన్యుల మగుదాము.

పేరించేవి — అవును. ఈస్వాములవారు మహానుభావుడు. మనకు పిల్లలు లేకుండుక మనయాస్తి యటువంటి నన్యాసులకు పూజలు చేయడం కింద వినియోగించడమే మంచిది. ఈయనను మరెక్కడికి వెళ్ళనీయవద్దు. అన్నియూచారములు మనమిద్దఱమే చేయుదము. ఆయన తండ్రివంటివాడు. వేదాంతములో నితవారు లేరని మనరామశాస్త్రి గారు మొన్న నవరితోనో చెప్పుచుండగా నేను విన్నాను. ఈయనవల్ల మనగృహపావన మైనది.

వరద — సంచేహమా ! నీమనసుగోగూడ నిటువంటి భక్తి యుండుటచేత నేనెన్నో యర్పణచేయుచున్నాను. బ్రాహ్మణులగు, ఏకాభి

ప్రాయముకలిగియుంటే సరిగా నడుస్తుంది. నేను బజారునకు బోయి వచ్చెదను. ఆయనకు గదిసర్ది యిచ్చివేయి.

(అని యిద్దఱు నిష్క్రమింతురు)

రెండవరంగము.

[నరసింహభారతీస్వాములవారు ప్రవేశించుచున్నారు.]

నర—(తనలో) వహవా ! నా ప్రయత్నము నేటికి సఫలమయ్యేటట్టు కనబడుచున్నది. నేను భార్యగూడ కోపగించి జంఁదెముచు తెంపుకొని సన్దసించిన అపాత్రుడనని యిక్కడివారికెవరికి దెలియదు ఏదో విధముగ రూపాయలు సంగ్రహించి నా పెండ్లాము బిడ్డలకు పంపుటకై యీ వేషము మిక్కిలి యుపయోగించుచున్నదన్నమాట యిక్కడివారి కసలే తెలియదు. కాబట్టి నేను మిక్కిలి ధన్యుడను. ఈయింట్లో నా ద్వాయము చక్కగా పారుచున్నది. ఈయజమానుడు వెట్టివాడు. భార్య, అంతకన్న వెట్టిది. ఈయిద్దఱు మూర్ఖతచేత నాకల్లవైరాగ్యపు మాటలునమ్మి నన్నే దైవముగ భావించుచున్నారు, ఇంతసమ్మకము నామీదకుదిరినందుకు, ఈదంపతుల కిద్దఱికి విరోధము పెట్టెదను. వరద రాజును నా స్వాధీనముజేసికొని వానిచేత సాలుసకు పంఁద్రెండుపందల రూపాయలువచ్చే అశనియాస్తి వేదపాతశాలలు శాస్త్రపాతశాలలు పెట్టిస్తానని చెప్పి నాపేర వ్రాయించుకుంటాను. అప్పుడు నావ్రతము సామ్రాజ్యమగును. ఏయుపాయముచేత వీరికిద్దఱు విరోధముబెట్టుదు చెప్పమా!

(అని యాలోచించును.)

[అప్పుడు పేరిందేవి ప్రవేశించును]

పేరి—స్వామీ! నీళ్ళుకాగినవి. ఇవిగోపాంకోళ్ళు తెచ్చినాను

శాతీలెండినవి. తమరు స్నానమునకు దయచేయవలెను.

నర—నరదరాజుగారు వచ్చినారా ?

పేరిం—మీన్నానము జపము అయ్యేటప్పటి కాయనవస్తారు.
మీరు ముందులెండి,

నర—సరే (అని వెళ్ళిను. ఇద్దఱును మింతురు)

మూడవరంగము.

వంటయిల్లు.

[నరసింహ భారతియు పేరిందేవియు ప) వేళింతురు.]

నర—అమ్మా ! ఆయనయింకను దయచేయలేదేమి ?

పేరిం—ఏమో తెలియదు మీరుముందు భిక్షకానియ్యండి
మీకు ప్రోద్బలమివ్వను.

నర—వద్దు. వద్దు. ఆయనను రానీయి. సన్యాసులకు ఆకలే
మిటి దప్పిక ఏమిటి శరీరము నిలవదేమోయని నాలుగు కబళములు
తింటాము. కాని మాకు ఆకలియున్నదా ? ఈలోపుగా యేవైనాకొన్ని
పురాణగాథలు చెపుతానువిను.

పేరిం—స్వామి ! గాథలకేమిగాని, ఒకటడుగుతాను చెప్పండి.
పూర్వజన్మములో, ఏమనుష్యులవలెయుండిరో మీరుచెప్పుగలరని
యందరు అంటున్నారు. పూర్వజన్మములో నేనెవరో మావారెవరో
కొంచెము సెలవియ్యవలెను.

నర—(తనలో) మంచినమయము చిక్కినది. ఇదే దివ్యమైన
యదను. (ప్రకాశముగా) అమ్మా ! నీవు పూర్వజన్మముందు కాశ్మీర
మహారాజు కూతురవు. అప్పుడు క్షత్రియకన్యవై యెందరో బ్రాహ్మ
ణులను బూజించుటవలన నీజన్మములో బ్రాహ్మణ్యవైతివి. ముందు

జన్మములో దేవతాకన్యవగుదువు. నీ భర్తమాత్రము.... (అని యూర కొనెను)

పేరిం—ఊరకుండిరేమి? ఆయనయెవరు? చెప్పండి చెప్పండి.

నర—పోనిస్తూ! ఆగొడవెందును. చెప్పినట్టయితే చాలాచిక్కులున్నవి.

పేరిం—ఏమిచిక్కులులేవు. చెప్పండి. చెప్పకపోతే నన్ను చంపుకుతిన్నట్లే.

నర—ఒట్టుకూడా పెట్టినావు. ఇక నేను చెప్పక తప్పదు. కాని నీ వేమనుకుంటావో యనిచెప్పటకు నోరురాకున్నది.

పేరిం—నేనేమి యనుకోను, పూర్వజన్మస్థితి ఉన్నదిఉన్నట్లు మీరు చెప్పుచున్నాను గాని యిందులో కల్పించుటకేదీ లేదుగదా. నేనను కొనుటకేమున్నది. కాబట్టి మీరు చెప్పండి.

నర—సరే, ఇక తప్పనిసరిపచ్చినది గనుక చెప్పుచున్నాను విను. నీమగడు పూర్వజన్మమందు కొండవీడులో ఉప్పరివాడు. అప్పుడతడు గోవిప్పెట్టుకొని తట్ట పార చేతబట్టుకొని చెరువులు గుంటలు త్రవ్వచుండెడివాడు అప్పటివాడిపేరు ఎల్లిగాడు.

పేరిం—రామరామా! నాది యెంతదిక్కుమాలిన బ్రతుకైనదండీ.

నర—ఇందుక నే నేనుచెప్పనన్నాను. ఇకనన్నడగబోకు.

పేరిం—పరవాలేదు చెప్పండి. వినవలసినదేవో విన్నానుకదా! కథ మొండికోకలాగున చేయక సంపూర్తిచేయండి.

నర—అప్పుడతడు బాహ్యబునిమిత్ర మొక యూరిలోస్వయముగా ధర్మార్థ మొకచెరువు త్రవ్వ యిచ్చినాడు. అందుచేత బాహ్యబుడైనాడు. ఇదినిజమని నేను ఋజువుచేసాను. ఈరాత్రి అతను పండు

కొన్నప్పుడు నీనాలుకతో అతనివీపు నాకిచూడు ఉప్పుగానుండును.
అప్పుడుప్పురివాడని నీకు తెలియును.

జేరి—సరే తప్పక ఆలాగే యీరాతి)చేసిచూస్తాను.

(అంతట వరదరాజు ప్రవేశించును)

వర—స్వామి నాకోసము కనిపెట్టుకొనియున్నారేమిటి? ఇది
గో స్నానం చేస్తాను.

(అని స్నానమునకు వెళ్ళినట్టి స్వామితో గలసి భోజనముచేయును.)

నాల్గవ రంగము.

(అప్పుడు నరసింహ భారతీయు, వరదరాజు ప్రవేశించుచున్నారు).

వరద—స్వామీ! ఈరోజున నామూలముగ మీకు భోజన
సమునకు పొద్దుపోయినది. ఏదో పాడువ్యవహారము ఒకటి వచ్చి నేను
వెళ్ళవలసివచ్చినది.

నరసిం—ఏమంత పొద్దుపోయినది? ఈమాత్రముపొద్దు పో
కుండ సన్యాసులకు జాము ప్రొద్దుకేటప్పటికి వండి వరగద్రోసేవా
లైనారు? అయినను నీభార్య అడిగిన ప్రశ్నలవల్ల నాకు ప్రొద్దుపోయి
నట్టే కనబడలేదు.

వరద—ప్రశ్న లేమిటండోయి. అది శుద్ధవెట్టిమొద్దు. దేవర
వారిని అవకతవక ప్రశ్న లేమి అడగ లేదుగదా?

నర—అబ్బే! అవకతవక ప్రశ్నలుగావు. ఆవిడడిగినవి తెలి
వైన ప్రశ్నలే. నేను నాభర్తగారు క్రిందటిజన్మలో ఎవరము అని
యడిగినది. ఇందులో అవకతవకేమున్నది. తెలివైనప్రశ్నయేగాదా?

వరద—దాని యుగం తెలివి! ఏమి తెలివితెలిసి! అయితే మీ
శ్రమి నెలవిచ్చినారు?

నర—ఏదో నాకువోచినవి రెండుముక్కలు చెప్పాను.

వరద—అలాగుకాదు. చెప్పుదురు. నేనెవరిని పూర్వజన్మమందు?

నర—ఇటువంటి వడిగితే దీనిలో అసాధ్యాలు చాలాఉన్నాయి. ఊరుకుందూ, నామాట విని.

వరద—ఊరుకోను. మీరు నాముద్దు చెల్లించాలి. నేనెవరినో చెప్పండి ముందు.

నర—అయితే చెప్పతా విను. నీవు పూర్వజన్మమందు సారాస్త్రిదేశ మేలిన మహారాజువు. ఆజన్మలో యుద్ధములుచేసి చాలమందిని చంపితివి. ఒకసారి బ్రహ్మదేవుని గురించి తపస్సుచేసి నీవు బ్రహ్మ ప్రత్యక్షము కాగా రాచపుట్టుకలో హింసచేయవలసి యుండును కాబట్టి నాకు ముందు బ్రాహ్మణజన్మ ఇయ్యవలసినదని యడిగితివి. బ్రహ్మ సరేయని నీకు బ్రాహ్మణజన్మ నిచ్చెను. ఈసంగతులే నీభార్యతో జరిగితిని.

వరద—(సంతోషముతో) మీయనుగ్రహమువలన నాకు త్తమ జన్మయే కలిగినది. పూర్వజన్మములో నాభార్య యెవరు?

నర—అదే అడగవద్దు.

వరద—అదికూడా తమరు నెలవిచ్చి తీరవలెను.

నర—అందువల్ల సమనస్సునకు బాధ కలుగుతుంది నేను చెప్పను.

వరద—ఏమీ బాధలుకలుగవు. సందేహించకుండా చెప్పండి.

నర—ఇంత బలవంత పెట్టితే నేమిచేయును. చెప్పుతా విను. నీభార్య క్రిందటి జన్మలో అబ్బా! చెప్పటకు నోరురాకున్నదయ్యా; ఏమని చెప్పను. క్రిందటి జన్మలో ఆవిడ కుక్క.

వరద—(తనలో) దిక్కుమాలిన జన్మ (ప)కాశముగా) దానికి బ్రాహ్మణజన్మ యెటు కలిగినదండి?

సర—చెప్పుతాను విను. ఆకుక్క గ్రామములో వులియాకులు నాకి యొక్కడెక్కడనో తిరిగి ఒక దేవాలయములో రాత్రులు పడుకునేది కొందరునొంగలా దేవాలయములో దేవుడుతాలూకు నగలు సొమ్ము హరించవలయునని రాగ యీకుక్క గట్టిగా మొరిగి దొంగలను నిలవబెట్టెను. అంతలో గ్రామములోని వారందఱు లేచి దొంగలనుతరిమివేసిరి. ఈపుణ్యకార్యము చేయబట్టి నానికిబ్రాహ్మణస్త్రీజన్మ కలిగినది. నామాట అబద్ధముకాదు. అది కుక్కగనక నే ప్రతిదినము నిద్రపోవునపుడు నీవీపు నాకును. యీ వేళ మేలుకొని చూడుము.

వరద—ఆలాగే చేసెద. అబ్బా ! ఈకుక్కతో మాట్లాడడములేనే అసహ్యమేస్తూన్నదండి.

సర—ఇదిగో అటువంటి మాటలనకు. నామూలాన్ని నీకీబాధ కలిగినది. నాకు తప్పక సరకం వస్తుంది.

వరద—మరేమీ భయములేదు. (అని వెళ్ళును).

(ఇద్దరు నిష్క్రమింతురు).

అయిదవ రంగము—పడకటిల్లు.

(వరదరాజు పెరింజేవి పండుకొనియుండును).

పేరిం—(లేచి కూర్చుండి) స్వాములవారు చెప్పినట్లేను ఉప్పు రివాడగునో కాదో నిజము తెలిసికొనుటకై యీయన వీపు నాకి చూచెదను. యన మేలుకోలేదు గద (చూచి) లేదు లేదు అదిగో నిద్రపోచున్నారు.

వరద—(తనలో) ఇది యేమిచేయునో చూచెదను. (అని నిద్రనటించుచున్నది). Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

పేరిం—(మెల్లగా మగనివీపు నాకి) స్వాములవారు చెప్పినట్లేయన చుట్టూపగానే యున్నది. ఈయన తిప్పక ఉప్పరివాడే.

నరద—(లేచి) చీకుక్కా అవతలకు పో!

పేరిం—చీ! ఉప్పరివాడా అవతలకు పో!

నరద—ఇంకా సిగ్గులేక మాట్లాడుతావేమి.

పేరిం—నేనేమి సిగ్గుపడనక్కరలేదు. మీ శతలవంచుకోవాలి.

నర—(లేచి తనలో) ఈ కేకలేమిటి చెపుమా! నేను వేసిన విత్తనము చెట్టై ఫలించినట్లు తోస్తుంది. అని (తలుపువద్దకు వెళ్ళి) వరదరాజుగారూ! ఏమిటాగడబిడ యివతలకు రండి. (అప్పు డిద్దరు తలుపు తిసుక యివతల పడుదురు.)

నర—ఏమిటయ్యా! ఈయడావిడి?

నరద—ఇది నేను నిద్రపోవుచున్నప్పుడు నావీపు నాకుతున్నది. ఇది క్రిందటి జన్మాన్ని కుక్క, ఈకుక్కపెండ్లాము నాకు వద్దు. దీనితో నేను కాపురము చేయును. ఇదిగో సన్యాసులలో గలియుచున్నాను. నా ఆస్తి అంతా మీ పేర వాసియున్నాను. మీ రేదో మతము కట్టించండి. (అని జంకెములు తెంపుకొనును).

పేరిం—ఈయన క్రిందటి జన్మాన్ని ఉప్పరినాడు. ఇన్నాళ్ళు యీయనతో కాపురముచేసినదే చాలును. సిగ్గు సిగ్గు. నే నిప్పుడే నాపుట్టినంతికి వెళ్ళిపోవుచున్నాను. ఈమగడు నాకు వద్దు. యీసంసారంవద్దు. నానగలన్నీ మీకిస్తాను. మీరేదైనా ధర్మకార్యం చేయించండి. (అని సగలాయన కిచ్చును.)

నర—అయ్యో! పండువంటి కాపురం చెడగొట్టుకోకండి. మీ దాంపత్యం చూస్తే నాకెంతో ముచ్చటవేసేది. మీరు చిలకా గోరింకలవలె వుంటారనుకొన్నాను. నామాటవిని తొందరపడకండి బాబూ!

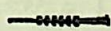
CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri (అని యోచును).

వరద—మీరు లక్ష చెప్పండి యీ కుక్క నాకు వద్దు. ఇదిగో నాయూస్తి మీకిప్పుడే ధారదత్తము చేయుచున్నాను. రేపుదయం యిక్కడ భోజనంచేస్తే చండాలుడేనరి. సత్రములోనికి వెళదాము కదండి. (అని స్వామి లాగి కొని వీధిలోకి పోవుచు)

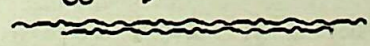
చేరిం—స్వామి! తెల్ల వారినతరువాత యిక్కడ ఒక గడ్డియైనా ఉండను. ఇక ఈయన ముగము చూడను. అని గదిలోనికి వెళ్ళి తలుపు వేసికొనును).

నా—(తనలో) ఇప్పటికి నాసంకల్పము సంపూర్ణముగా నెరవేరినది ద్వాయము సరిగా సారినది. సన్యాసియైన యీవరదరాజు యేమథంలానో కాస్త మాత్రవేసి చంపి యీవేయిరూపాయలకెక్కి నా బిడ్డలకు యిచ్చెదను. ఇంతకు వాళ్ళు అదృష్టవంతులు.

(అని అందఱు నిష్క్రమింతురు).

ముష్టి ప్రహసనము

(అపకృష్టకవీధిలో కామయ్య, రామయ్య, భీమయ్య ప) వేళించుచున్నారు.)

కామ—భీమయ్య! నీవు తెలియనివాడవు తెలియనట్లుండవు. అన్నిసంగతులు నాకే తెలియనునది సర్వజ్ఞత్వము తెగియును నీకెక్కువ మాణిక్యము శాస్త్రులుగారు అలాగున చెప్పించుడగా నేను విన్నాను మొట్టొంటూంటే నీవు నన్ను వేమి?

భీమ—మాణిక్యము శాస్త్రులుగారు అంత ఘోరము కాదని నా నమ్మకం ఈవిధంగా ఆయన చెపుతాడనేనమ్మకం నాకు లేదు. ఇంత అధికంగా ఆయన చెపుతాడా.

కామ—ధర్మ మేమిటోయి శాస్త్రము చెబుతుంటేను. ఆయనను మించిన పండితు లీ లోకములో యెక్కడా లేరు.

భీమ—పాండిత్య మెవరికి కావాలి. శాస్త్రములు కూడా లోకాచార ప్రకారముండవలెను. కాని లోకవిరుద్ధముగావుంటే యెవరొప్పుకొంటారు.

కామ—మనకీ విచారమెందుకు? ఇప్పుడే వెళ్లి మాణిక్యము శాస్త్రులుగారిని కనుక్కుందాముగా మన సందేహం తీరిపోతుంది.

భీమ—అదే యుత్తమము.

(అని యిద్దరు బయలుదేరి మాణిక్యము శాస్త్రుగారి
యింటికి వెళ్ళుదురు)

కామ—శాస్త్రులుగారు ! నమోనమః.

భీమ—నమస్కారమండీ ! శాస్త్రులుగారు.

మాణి—దీర్ఘాయుష్యమస్తు దయచేయండి. ఊరక రాదు మహాత్ములన్నట్లు తమరేదో పనిలేకుండా దర్శనమియ్యరు. ఆపనేదో సెలవీయవలెను.

కామ—పనేమిటిలెండి! ఊరికే దర్శనముచేసి వెళ్ళరలెనని వచ్చినాము.

భీమ—అదేమి మాటలండీ! కొంచెము పనిమీదకూడా వచ్చినామండీ. మాకిద్దఱకు నొకధర్మసందేహం వచ్చింది. ఆవిషయము తమ దగ్గర నివారణచేసికొందామని వచ్చినాము

మాణి—అదేదో సెలవియ్యండి నాశక్యమయితే సందేహం తీరుస్తాను.

కామ — మనవి చేస్తాన్నాను వినండి. గుడ్డివాళ్ళకు కంటి వాళ్ళకు ముష్టిపెట్టహవల్ల పాపమా పుణ్యమా? ఇదియే మాధర్మ సందేహం. పుణ్యము వస్తుందని భీమయ్య వాదము. పాపము వస్తుందని నావాదము. మీరీ సందేహము తీర్చవలెను.

మాణి — ఇది గొప్పసందేహమే. ఈవిషయమై వెనుక నేనొక సారి యుపన్యాసమిచ్చి అందులో యేమిచేయవలెనో స్పష్టముగా చెప్పినానే.

కామ — అవును! అప్పుడు మేమందఱము విన్నామండి.

భీమ — నేనప్పుడూళ్లోలేను వినలేదండి.

మాణి — ఆలాగ్గా తే మళ్ళీ మనవిచేస్తాను. గుడ్డివాళ్ళు కంటి వాళ్ళు యూగవాళ్ళు కుటుంబవాళ్ళు మొదలైనటువంటి అనాధలందఱు దేవుని కాగ్రహపాత్రులు. వారేదో మహానాథకము చేయబట్టి వారిని దండింపటకై భగవంతుడు వారికావిధములైన రోగములు తెచ్చిపెట్టి నాడు. రోగములు తెచ్చిపెట్టుటయేగాక యీవిధముగా అన్నములేక మలమల మాడమని కూడా యేర్పరచినాడు. దేవునిచేత శిక్షింపబడ్డ వారిని మనము రక్షింపదలచినయెడల మనమీద దేవునికి తప్పక కోపమువచ్చును. అందుచేత వాళ్ళకు మనము ముష్టివగయిరాలు పెట్ట కూడదు. మరియేవిధమైన సహాయము చేయకూడదు. ఇట్లందుకు చేయకూడదో మీకు స్పష్టముగా చెపుతాను వినండి. ఒక దేశమును పరిపాలించు రాజున్నాడనుకొండి. ఆయన కొందరు దొంగలను కైదు లో పెట్టిస్తాడు. ఆదొంగలకు మీరు పరువులుచేసి పిండ్లపంటలతో భోజనములుపెట్టి సంరక్షణ చేస్తామంటే రాజు వప్పుకుంటాడా? రాజు నకు కోసంరాదా? ఆలాగే భగవంతుడుకూడా తనచేత యెవరు శిక్షింపబడ్డారో వారికి సహాయముచేసిన వారిమీద తప్పుకుండా కోప గించును.

కామ—తమరు శైలవిచ్చినది యుక్తియుక్తముగా ఉన్నది వెనుక ఉపన్యాసములోకూడా ఇదే తమరు శైలవు యిచ్చినారు.

భీమ—శాస్త్రులుగారూ ! తమరు చాలచదువుకొన్నవారేకాని మీమాటలు కొన్ని యుక్తియుక్తముగాలేవు. ఇది కేవలమన్యాయము. మీమాటనుబట్టి నడచుకుంటే యే ఆపత్తుగోఉన్నవారికిగూడ సహాయము చేయగూడదన్నమాటే.

మాణిక్య—సందేహమేమి ? ఆపత్తులు మనముచేసిన పాపములనుబట్టి భగవంతుడు విధించినశిక్షలు. కాబట్టి ఆపత్తులున్నవారి కేవిధమైన సహాయమును చేయగూడదు.

భీమ—ఇది మిక్కిలి బాగున్నది. ఇంత లోకవిరుద్ధమైనశాస్త్రముచెప్పినవారు మీరొక్కరే.

కామ—ఆయన మాటమీద నీకునిశ్వాసముంటే సరే, నమ్మకములేకపోతే మాట్లాడకూడకో. కాని ఆయననేమిఅనకు.

భీమ—సరే ! (అని లేచిపోవును)

(అందరు నిష్క్రమింతురు.)

—o—o—o—

రెండవరంగము.

(మాణిక్యశాస్త్రిగారి యిల్లు-)

[అప్పుడు మంచముమీద పరుండి మాణిక్యముశాస్త్రిగారు ప్రవేశింతురు.]

మాణి—ఎవరావచ్చేవారు?

భీమ—నేను భీమయ్యనండి. తమకు కొంచెముసుస్తీగా నున్నదని విని చూచిపోవలెనని వచ్చినాను.

నూణి—చిత్తము అనుగ్రహమున్నది గనుక నచ్చినారు. నేనీ వేళకు పదిలంఘనములు. నాభార్య కేటికేమిది లంఘనములు. మా అత్తగారు లోపలికిరావడానికి వల్లలేదు. నాభార్యకు యీ వేళప్రొద్దుట నుండి పరాకుమాటలా వచ్చుచున్నవి. మాపిల్లను పంపించుమని దాని మామగారికి ఉత్తరంవ్రాసినాను. ఇంకా అక్కడనుండి జనాబురాలేదు. మంచివైద్యుని యెఱిగినైనా మీరు తీసుకొనివచ్చి నాకు నాభార్యకు మీరు వైద్యము చేయించవలెను. ఇదిగాక మీరొక యేబదిరూపాయలు నాకిప్పించవలెను. ఈరెండుసహాయములు తమవల్లకావలెను.

భీమ—సహాయముచేయుట కేమికాని నాకొక పెద్దభయము పట్టుకొన్నది. మీరాశత్తులోనున్నారు. ఆపదలోనున్నవారిమీద భగవంతునకు కోపముగానుండునని అట్టివానికి సహాయముచేసినవారిమీద కోపమువచ్చునని మీరు నెలవిచ్చినారు. అందుచేత మీకు సహాయముచేసినపక్షమున భగవంతునికోపమునకు పాత్రుడనై యేనరకము నకబోదునోయని భయమగుచున్నది కాబట్టి మీకు వేయినమస్కారములు. నన్ను నరకములోనికి పంపకండి.

మాణిక్య—(తెల్లబోయి కొంతసేపు మాటాడలేక) భీమయ్య గారూ! నామాట నాకు చక్కగా వప్పగించినారు. అప్పుడెందుకు చెప్పినానో చెప్పినాను ఆమాటలు మీరు మనసులో నుంచుకోవద్దు. ఈయాపత్సముద్రమును దాటించవలెను.

భీమ—మీరుభయపడకండి. నరకములోనికి బోయిననుసరే నేను మీకు సహాయము చేసెదను. ఆపదలోనున్న వారందరవసరములు మీయవసరములవలెనే ఉండురు గనుక అటువంటి పిచ్చి యుపదేశములు లోకమునకు చేయకండి. ఇదిగో నేను వెళ్లి వైద్యునిదీసికొని సొమ్ముపట్టుకొనివస్తాను.

(అందరు నిష్క్రమింతురు).

శ వ వ హ న ము

1 వ రంగము

(అప్పుడు సీతాపతిగారు నీలకంఠముగారు కనకయ్యగారు రామ చంద్రయ్యగారు ప్రవేశించుచున్నారు.)

నీల—సీతాపతిగారూ! మీ నాయనగారు చనిపోయినారని మీరు విచారించవలసిన పనిలేదు. ఆయన చాలా పెద్దలు. అదృష్ట వంతులు. మీచేతిలో వెళ్ళడ మల్లా మంచిది.

కన—నిజమే? ఈ మాయరోజులలో కుమాళ్ళచేతిమీదుగా తలిదండ్రులు వెళ్ళుటంటే ప్రళయమేమియులేదు. ఇది మనము పెళ్ళి లాగున దలచుకోవలెనుగాని చావులాగున దలవగూడదు.

రామ—ఆయన కేమండి సహస్రమాసజీవి. మహారాజులా వెళ్ళి పోయినారు.

సీతా—విచారించవలసిన పని లేదు కానండి, నా కుమారుని పెండ్లి చూడకుండా వెళ్ళినాడని నాకు విచారముగానున్నది. మా పిల్ల నానికి వదియవయేడు. “ఈ మరుమడికి పెండ్లియైతే బామ్మల పెండ్లి లాగుంటుంది కన్నులారా చూస్తాను. త్వరగా పెండ్లిచెయ్యి నాయనా” యని నన్ను మా నాయనగారు తొందరపెట్టినారు. ఆ పని నేను చేయ లేకపోయినాను (అని కన్నులనీరు పెట్టుకొనును.)

నీల—ఇంతకు ఘటనలేకపోయినదిగాని మీ రాయన ముచ్చట తీర్చదలచుకొన్నారుగాదా, విచారించకండి. ఇంతకు నక్షత్రంమంచిదేనా?

సీతా—మంచిది కాదండి. ధనిష్ఠాపంచకాలు. అందు చేతనే వొడ్డి గుమ్మముదగ్గర వీధిలో రెండుతడికలడ్డముకట్టించి అక్కడ పెట్టించినాను.

కన—అవును యెక్కడైతేనేమండి అంతా ఆయనదే.

రామ—మంచికని జేసినాను. ఈ పిల్లామేక దూడదుడికి యెక్కడికి తీసికొనిపోయి మనము వేరే కాపుర ముండగలము?

(అప్పుడాక పురోహితుడు ప్రవేశించుచున్నాడు)

పురో—సీతాపతిగారూ! చాకలివాడు తేవలసిన వస్తువులు తెచ్చినాడు. అన్నీ తయారై నవి. తమసులేచి స్నానము చెయ్యాలి. నీలకంఠముగారూ! శవము ఇవలెపడే మాటేమిటి? మీరంతా కావలసిన వాళ్ళుగదా.

నీల—నిజమే! యితకంటె విధాయకమైనదని యేమున్నది? కాని మా యిట్టో కొంచెము అనుపపత్తిగా ఉన్నది

పురో—ఏమనుపపత్తి?

నీల—మా యింటివానికి నెలతప్పినదని రెండవ మాసమని మా వాళ్ళు చెప్పుకొనుచున్నాను. భార్య గర్భిణిలోనున్నప్పుడు శవము మోయగూడదుగదా.

పురో—సరే! దానికి మీరేమిచేస్తారు గనుక. పాపము కనకయ్యగారు! ఇమరేదైనా కొంచెము ఇందులో—

కన—తమరు నన్నడగవలెనా వేరే ఏలుంటే నేనే చేస్తును గాదూ. మానాయనగారు బాగున్నారన్న సంగతి మీకు తెలియదూ!

పురో—అన్నట్లు మరచిపోయినాను. నిజమే! రామచంద్రయ్యగారూ, తమమాట యేమిటి?

రామ—నాకు వేరే యభ్యంతరమేమున్నది గనుక. నిన్న శనివారం గనుక నా వ్రతప్రకారం ఏకభుక్తం చేసినాను. అందుచేత కాక చేసి చాలసీరసంగా ఉన్నది. బొత్తిగా ఓపికలేదు. లేకపోతే మరోమాట చెప్పేవలసినా యేమిటి? నీలగారూ! దానిని మరచిపోయినాను.

సీతా—(పురోహితునితో) వాళ్ళకోసం కబురంపించండి.
చిక్కొచ్చినప్పుడేమి చేస్తాము మరి.

పురో—చిత్తము. ఓరే పిచ్చిగా నీవు పేటలోనికి వెళ్లి రావువారి
కొట్లలో విస్సయ్య, దేవయ్య, అని యిద్దరుంటారు. వాల్లిద్దరితో సీతా
పతిగారియింట్లో జరిగిన సంగతిచెప్పి నలుగురిని వెంటనే తీసుకొనిరా.

పిచ్చి—చిత్తము (అని వెళ్ళును.)

2 రంగము

(సీతాపతిగారు పురోహితుడు ప్రవేశించు చున్నారు.)

పిచ్చి—ఇదిగో వచ్చారండి, ఆ విస్సయ్యగారు నేనెల్లెతప్పటికి
మంచముమీదనుండి లెగనే లేచింది. ఆయనచుకున్నముండ బలమం
తాన్ని లెగ్గొట్టి పంపిందండి. ఆయన మోమైనా తిన్నగ కడుక్కో-
కుండా వచ్చాడండి, ఈ రెండో ఆయన గుడిసేటిదానింట్లో నేనెల్లెతప్ప
డికి సద్దికూడు తింటూ వున్నాడు. నన్నుచూచి తలుపు చాటుకు వత్తి
గిలిగంజి తాగి చెయి కడుక్కొని వచ్చినాడు. ఆ! మొత్తముమీద నలు
గురు వచ్చినారండి.

సీతా—ఆ గొడవలన్నీ చూ కెందుకు! వాళ్ళింటిదగ్గర యేమి
యేడిస్తే మనకెందుకు. ఇల్లారమ్మను.

(అప్పుడు విస్సయ్యతో పిచ్చిగాడు ప్రవేశించును.)

పిచ్చి—ఇదిగోనండి వచ్చినారు. మన బాబయ్యగారికి జబ్బె
క్కువయినప్పటినుండి మన యిటిచుట్టు తిరుగుచుండేవాడండి.

విస్స—ఛీ! నోరుముయ్యి. ఈ యిటిచుట్టు తిరిగేటందుకు నా
కేసుపని? ఏలినవారు కబురంపితే వచ్చినానుకాని, ఇంతకుముందీయిల్లే
యెరుగనండి నేను.

సీతా—ఊరుకోరా పిచ్చిగా, ఇప్పటి మాటేమిటో చెప్పండి, మీ రేమిపుచ్చుకుంటారు?

విస్స—ఏలినవారికి తెలియనిదేమున్నదండి. మనము మనము ఒక పూరివాళ్ళమకదండి. అట్టేమరాశకుపోతే బాగుండదు. కొమ్ముకు వరహా చొప్పున నాలుగు నాలుగులు పదహారురూపాయలు. దయ చేయించండి.

సీతా—ఇదేమి గోరకలయ్య! పదహారు రూపాయలు రేటు క్కడాలేదు. మా బాబయ్యగారి వంట్లో రక్తమాంసాలే లేవు, ఇద్దరే మోసికొని పోవచ్చును.

విస్స—ఇద్దర మెక్కడ మోయగలముండి. రెండు మైళ్ళెళ్ళాలి. దాని కష్టసుఖాలు తమ కేమి తెలుసు. తమరెప్పుడైనా శవాలు మోశారా. ఏమైనానా?

సీతా—నన్ను శవాలుకూడా మోయమంటావు.

విస్స—అది కాదండి నాకష్టమంట మనవి చేశాను కాని తమరిని అంత మాటంటానాండి!

సీతా—ఏదో ఒకటి చెప్పు త్వరగాను

విస్స—చెప్పడాని కేముందండి అసలే ఇది సీచవునని గదండి బ్రాహ్మణజన్మమెత్తి పీనుగుల మోయుటకంటె తప్పేమున్నదండి. పొట్టికోసం యీనృత్తి యేడుస్తూన్నాం. వ్రతంచెడ్డా ఫలము దక్కాలి

సీతా—ఎక్కడా లేని మామూలుటయ్యా మరి?

విస్స—లేకేనుండి, దాని వడుపుకొద్దీ యీలా పుచ్చు కొంటూనే యుంటాము. మొన్న కన్నయ్యగారు పోయినప్పుడు 24 రూపాయలు పుచ్చుకొన్నాను, కామప్పశాస్త్రుల్లు పోయినప్పుడు 20 రూపాయలు పుచ్చుకొన్నాను. దాని వడుపుకొద్దీ అడుగుతాము. కాక

పోయినా ఎప్పుడైనా నూటి కొకటి వస్తుందికాని తమవంటివారిశ్వరో
తరుచుగా రావుకదండీ!

సీతా—ఛీ! మాయిశ్వల్లో యిటువంటివి తరుచుగా రావలెనని
కూడా కోరుచున్నావు,

విస్స—అదికాదండీ నా యభిప్రాయము. ఏలినవారు తప్పట్టుకో
వద్దు. మాకిదేవృత్తి. మరియొక శుభకార్యాలలో మీరు దరికి జేర
నియ్యరు. ఎప్పుడో నూటికొకటి వచ్చినప్పు డందులో తక్కువచేస్తే మే
మెల్లా బ్రతకమని మనివిజేస్తూన్నానండీ.

సీతా—మూడువరహాలు పుచ్చుకొని కార్యము కానిచ్చెయ్యి

విస్స—బాబు యీ పరియాయము నేను మనవి చేసినట్టు
పోనియ్యండి. ఇప్పుడు వ్యవహారం రద్దీగానుంది. మాకు నాలుగు
డబ్బు లొచ్చిపోజు లివ్వేనండీ. వూళ్ళోకలరా ప్రవేశించినది. అవతల
మూడు వరహా లిస్తామని ఒకరు కబురుకంపుతే వెళ్ళక తమ కబురు
మీద యిక్కడికి వచ్చినాము. ఈ పరియాయం యీలా కానియ్యండి.
మీ యింట్లో మరియొక పరియాయము చవుకగా పనిచేస్తాను.

సీతా—(కోపముతో) ఛీఛీ! నోరుముయ్యి నిర్భాగ్యపుముండా
కొడకా, నూ యింట్లో మరియొకసారి చవుకగా పనిచేస్తావా? నీకోసము
యింటిల్లపాదని చావమంటావామిటి?

విస్స—బాబయ్యా తమ రాగ్రహాపడవద్దు. పని రద్దీమూలాన్ని
పీలులేదని మనవిచేశాను. కాని మరియొకటి కాదండీ. మావల్ల లోపా
లోపములుంటే తమరు క్షమించాలి.

సీతా—పిచ్చిగా! మన పురోహితుడుగారు కామశాస్త్రుల్లు
గారు దొడ్లో యున్నారు. పిల్చుకొనిరా.

పిచ్చి—చిత్తము. (అని ఆయనను తీసుకొనివచ్చును.)

పురో—(మిమ్మలను) పిల్చేదెన వేల్చురా?

సీతా—ఈ నిర్భాగ్యులతో నేను మాట్లాడను. మీ రవతలకు తీసుకొనివెళ్లి మాట్లాడి తేల్చండి.

పురో—విస్సయ్య! ఇట్లా రా (అని అవతలకు తీసుకొనిపోయి ఏదో చప్పున తేల్చు. ప్రొద్దెక్కుచున్నది.

విస్స—ఏమి తేల్చినండి! ఈలాటి గొప్పస్తలములలో మాకు వచ్చేది మీరు చెడగొట్టవద్దు. ఈ లాంటిది మీ యింట్లో అయితే పూరికే మోసినా మోసినవాళ్ళమే. ఒక్కవరహాకు మోసినా మోసినా మోసినవాళ్ళమే.

పురో—నారాయణ నారాయణ. ఇంతదిక్కుమాలిన నోళ్ళేమి రామీవి. మా యింట్లో యిటువంటిది రావాలని, చవుకగా పనిచెయ్యా లని మీ కోరికెలా? సరే నీ యిష్టముప్రకారం చేయిస్తాను. ఇక మాట్లాడకు. (అని లోపలికివెళ్లి) నా మనవి చిత్తగించి వాళ్ళుచెప్పినట్లు వప్పుకోండి. వాళ్ళు పచ్చి కసాయి ముండాకొడుకులు. ఏమీ వప్పుకొనుటలేదు. పైగాను మీ యింట్లో వస్తే చవుకగా చేస్తామన్నారు.

సీతా—సరే రమ్మనండి. కర్మగోదావరివడ్డునే చేద్దాము.

(అంతట సీతాపతిగారు నిప్పుపట్టుకొనగా విస్సయ్య మొదలగు నలుగురు బ్రాహ్మణులు పాడెపట్టుకొని పోవుచున్నారు.)

(అందరూ నిష్క్రమించుచున్నారు.)

కాండూరి జానకిరామయ్యగారి పెండ్లి

రంగము. 1.

[జానకిరామయ్యగారు జగన్నాథంగారు భైరవసిద్ధాంతిగారు
[ప్రవేశించుచున్నారు.]

జగ—జానకిరామయ్య బావగారూ! పెద్దకాలంలో తమకు చాలా కష్టము వచ్చినది. ఈయన్నులో తమకు కళత్రవియోగం కావడం చాలా బాధకరం. అది యెంత బాధకరమో కొంతకాలమును భరించినవాడిని నాకు తెలుసును, భగవంతునికి తెలుసును.

భైర—సందేహ మేమండి. నాకుగూడా యీమధ్య నిటువంటి చిక్కే తటస్థించుటచేత పదిహేనువందల రూపాయలకు నాయిల్లు అన్నీ తాకట్టుపెట్టి పదేళ్ల రండు నొకదాన్ని కట్టుకొన్నాను, ఇన్నాళ్లు బ్రతికి ఆఖరికి అపత్నీకుడనై చాననాయను ఆభిమానముచేత తంటాలు పడ్డాను. ఏవెళ్ళిలో సదస్యమునకు వెళ్ళినా అపత్నీకుడికి తాంబూలం యివ్వమంటూ వచ్చినారు. అందుచేత ఆలా చేయవలసివచ్చినది.

జాన—(నిట్టూర్పువిడిచి) తమరు సెలవిచ్చినట్లు యిటువంటి బాధ మఱియొకటి లేదండి. కొంప గుండం వేసుకొనిపోయినదికాదండి? జిహ్వ చచ్చిపోయినది, కుడిభుజము పడిపోయినదండీ. ఆరోజు మొదలు కొని నాయిల్లు చీకటితోణమయినది. మిందుదారి నాకేమి పొడగట్టడంలేదు.

భైర—మీకేమండి మహారాజులు. తమకు కొడుకులు కోరిళ్లు మనుమలు మనుమరాండ్రు పెళ్ళుమని మర్యాదనసంపత్తిగానుంది. తమకు జరుగుబాటు అట్టివి చూడండి.

జగ — భైరవసిద్ధాంతిగారూ ! మీకుగూడపిచ్చాయేమిటి. ఈ పిదపకాలంలో యెక్కడికొడుకులు యెక్కడికోడళ్ళు యెక్కడి జరుగు బాటు? అవిపూర్వపుమాటలు. కొడుకులకామాతాపితృభక్తులు? కోడళ్ళకా అత్తమామల భక్తులు? మునుపటికాలంలోనే అంతరించినవి. కాస్త తల్లిదండ్రుమీద భక్తియున్నవాళ్ళం మనమేగాని యీనాటి వాళ్ళకు లేదండి. ఈనాటి కోడళ్ళు ముసిలిముండావాళ్ల కేసిచూస్తారా! వాళ్ళవెక వెకలు వాళ్ళ పకపకలు బోకులు అవ్వేకాని వాళ్లకు కళ్ళు కనబడతాయండి ?

జాన — మీకడుపుచల్లగా నిజం చెప్పారండి జగన్నాథంగారూ! మనము సుఖపడాలంటే మనవస్తువులందలాండీ; మనవాళ్ళు కానైతే మంచివాళ్ళేకాని అయితేనేమండి భార్యదారివేరు, బిడ్డలు కోడళ్ళు దారి వేరు.

భైర — (తనలో) ఈయనకు డబ్బదియెండున్నప్పటికీ పెండ్లి చేసుకొవలెనను గట్టిసొంకల్పము కలిగినది. అందుచేతనే కొడుకులు కోడళ్ళు యీయనకెన్నో యపచారములు చేస్తూన్నప్పటికీ జరుగు బాటు లేదని పెండ్లికోసము దొంగయెత్తులు వేస్తూయున్నాడు. (ప్రకాశముగా) తమరు శైలవిచ్చినది సత్యమేనండి.

జగ — కనకనే ముందుదారి నేనుమనవిచేస్తూన్నానండి. మీరు వివాహము చేసుకొండి.

జాన — సరిసరి, నాకీస్వడు వివాహమేమిటి? బావగారూ! నాకు పిల్లనిచ్చేవా డెవడు?

జగ — ఇచ్చేవారుంటే చేసుకుంటారా ! ఇవ్వకేమి నాకివ్వ లేదా, పురుషోత్తమరావుగారి కివ్వలేదా ? బుచ్చిరాజుగారి కివ్వలేదా, ఈ భైరవసిద్ధాంతిగారి కివ్వలేదా.

భైర — సరి సరి నామాటకేమి. నేను జానకిరామయ్యగారి కంట చాలా చిన్నవాడిని.

జాన—ఇదొకటా కొత్త వింత. మీరు బాగా పదిపద్ధాలు కేళ్ళునచ్చి టోడశబ్రాహ్మణార్థాలు చేస్తూండేటప్పటికి నేను గోచీ పెట్టుకొని అప్పడప్పడే బడిలోనికి వెళ్ళుచుండే వాడిని.

జగ—నయస్సుల కేమిలెండి, ఉన్నస్సి ఉన్నాయి లేనన్నిలేవు దానికేమి. ననడిగిన మాటకు సమాధానం చెప్పండి. ఇచ్చేవారుంటే మీరు పెండ్లాడుతారా ?

జాన—మీరంతా మూలా బలవంత పెడుతుంటే నేను మనోలా చేస్తే బాగుంటుందామని. కాని నలుగురు నవ్వుతారేమో యని భయమేస్తుంది.

జగ—ఎవడా నవ్వేవాడు. కుక్కలు మొరిగితే యేనుగు పరప తేమి పోతుందిచెప్పండి. మనమేమైనా కానికని చేసూన్నాము కనకనా నవ్వేటందుకు. పడిపోయిన కొంప నిలబెట్టుకుంటూన్నాము. అదీ తప్పేనా !

జాన—ఈ పేపర్లోకటన్నాయిగాదండి. ఈ పేపర్లముండా వాళ్ళకి కావలసినదీ అక్కరలేనిదిలేదు.

జగ—వెధవపేపర్ల మాటెందుకు. నేను పేపర్లెప్పుడు చూడనే చూడను. ఈనవనాగరికులన్నా పేపర్లన్నా నాకుమంట. నవ్వడమెందుకు. మనభీమరాజుగారికి రీప వ యేట పెండ్లి అయినది. ఆజుగురు పిల్లలు పుట్టినారు. మనం పెండ్లిచేసుకొన్నామని ఆత్మేపించే యీపడుచు నిర్భాగ్యులలో కొందరికి పిల్లలేలేరు. వాళ్ళకూతలు లెక్కేమిటి. ఇకనేను సెలవు పుచ్చుకుంటాన. నాకవతల పోయిన్నది. తక్కినసంగతులు మనభైరవసిద్ధాంతిగారు లేపు మాట్లాడుతారు. లేవండి. మీకూ భోజనానికి ప్రోద్దుపోయినది.

(అని అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

రెండవ రంగము.

(అప్పుడు జానకి రామయ్యగారు భైరవసిద్ధాంతిగారు ప్రవేశించుచున్నారు)

జానకి—సిద్ధాంతిగారూ! మీరేదో మాట్లాడుతారని మొన్న జగన్నాథంగారు వెళ్ళేటప్పుడు సెలవిచ్చినారు. ఆ విశేషాలేమిటో సెలవియ్యండి.

భైర—సెలవిచ్చుట కేమున్నది. తమ వివాహవిషయమే. నేనొక సంబంధం కుదుర్చుకొని వచ్చినాను. పిల్ల పండెండేండ్లది. లక్షణంగా నుంటుంది. సాంప్రదాయానికి వేరే లోటులేదు. అన్నోదకాలికి లోపములేదు. ఆ బ్రాహ్మణుడు తదన్నం తద్రసంతిని గౌరవముగా కాలక్షేపము చేయుచున్నాడు.

జానకి—ఎవరాయనపేరు చెప్పరేమి?

భైర—మరెవరుగారు. మన యెడవిల్లి మంగయ్యగారు.

జానకి—ఆయనా, సరిసరి. ఇవ్వడాని కొప్పుకొన్నాడూ! పిల్ల లక్షణంగానే యుంటుంది చూచినాను. మొన్న శ్రావణమాసములో మా యింటికి తల్లి కూతురు పేరంటమునకు వచ్చినారు. అయితే కన్యాదానమే చేస్తాడా? ఏమైన అపేక్ష యున్నదా?

భైర—అతడు కానైతే కన్యాదానంచేసే సాహసం గలవాడే కాని స్థితిగతులు కొంచెము తక్కువ. వైగా ఋణగ్రస్తుడైయున్నాడు అందుచేత నీ సంగతి మీతో మనవిచేయుచున్నాడు.

జానకి—మునుగులో గొద్దలొంటుండుకు స్పష్టంగా చెప్పండి యేమి కావలెనో.

భైర—పెండ్లికూతురుతల్లి పన్నెండువందల రూపాయలు కావలె నుంటుంది. అందులో వెయ్యి రూపాయలు అప్పు తీర్చుకొంటారట, లక్షి—న రెండువందలరూపాయలు చేయించి దానం చేసికొంటుందట.

జానికి—సొమ్ముకేమి. అది లెక్కలేదు. రహితపరచుకొని వస్తురూ. అల్లాగే యిస్తాను.

భైర—రహితమున కేమున్నది. తల్లిదండ్రు లిద్దఱు వప్పు కొన్నారూ. పిల్లదాని తాతయున్నాడు. అనగా తల్లితండ్రు. ఆయనకు మీ వయస్సే ఉంటుంది. ఆయన పండువంటి పిల్లదాన్ని కాటికి కాళ్ళుబాపు కొన్న ముసలి ముండా వాడికిచ్చి గొంతుక కోస్తారుటత్తా యని వాళ్లను తిట్టుతూ ఉన్నాడు. అందుచేత వాళ్ళు తటపటాయిస్తూన్నారు. ఆయన రెండురోజులలో ఊరికి వెళ్లిపోవుచున్నాడు. ఆయనగారే నన్ను మీ వయస్సెంతో కనుక్కొని రమ్మనమన్నాడు.

జానికి—ఇదోగడ్డొచ్చిందీ మల్లీ. ఆ ముండాకొడుకు మొగాన్ని కూడా పందరూపాయలు పారవేస్తే పూరుకోడూ?

భైర—వాడికాగొడవలున్నట్టు కనబడదు.

జానికి—అయితే మీరోపని చేయండి. నాకు ఏదైయో యేదైయోదో యున్నట్టుగా నొక జాతకం తయారు చేయండి. అది ఆయనకు చూపెడదాము.

భైర—మీరు పించను పుచ్చుకొనే అయిదేళ్లయినదిగదా ఏదై యేళ్ళంటే ఆ ముసలవాడు నమ్ముతాడా?

జానికి—నమ్మకేమిండి మసిబూసి నేరేడుకాయచేసి యేదో జాతకంమీరు వ్రాస్తూ. అది ఆధారముచేసుకొని మనము యేదై యేళ్ళే అందాము.

భైర—మీ పెద్దకొడుక్కే ముప్పైయైదు యేళ్ళున్నట్టు కనబడతుంది.

జానికి—వానికి ముప్పదియైదెక్కడున్నాయి. మొన్నటి కుత్తాడు కాకపోయినా పదహారోయేట పిల్లలు పుట్టినవాళ్ళు లోకంలోలేనూ.

శైర—లేకేమి ఆగయ్యా? ముండాకొడుకు నమ్ముడుగాని ఇది గాక మరోయిబ్బందికూడ ఉందని చెప్పకుంటూన్నారు. ఆ పిల్లయేమో ఆడపిల్లల స్కూల్లోకి వెళ్లి చదువు చున్నదట. ఆ చిన్నదేమో నాకీ ముసలిమగడక్కర లేదంటూన్నదట.

జానకి—(కోపముతో) ఏడిశింది అవకతవక పిల్ల దానిష్టమేనా యేమిటి. యిప్పుడొచ్చాయి వెధవస్కూళ్ళు, వెధవచదువులు ఆడపిల్లలకి. నంటపొయిదగ్గర కూర్చుని యితవుడకేసి చాకిరీలు చేసేవాళ్ళకి చదువెందుకయ్యా. పిళ్ళుద్యోగాలు చేస్తారా; ఊళ్ళేలుతారా? చదువుచెప్పిస్తే యేమంటుంది మగడేవద్దంటుంది.

శైర—పిల్లమండ. దానిమాటకేమిలండి అదెల్లాగో ఒకలాగు సాసాయిస్తాము. దాని యిష్టమా యేమిటి. రెండవ జాతకం వ్రాయడానికి తమజన్మ సంవత్సరం చెప్పండి.

జానకి—అసలు పరాభవలో పుట్టినాను. ఇప్పుడు సాధారణ సంవత్సరంకదా! నిజానికి అరవైయైదేళ్ళున్నాయి. పదోవన్నెండో తగ్గించి మీ యిష్టమువచ్చిన సంవత్సరములో జననం వేసి జాతకము వ్రాయండి. నాకు యే శైయేళ్ళున్నాయన్నా నమ్ముతారు నాది కాయశరీరం.

శైర—నా పాట్లెవో నేను పడతాను. ఎల్లాగో సాసాయిస్తే సరిగదా మీ కెందుకు.

జానకి—మీకిందులో ఒకయే శైరూపాయలు ముట్టచెప్పాలని యున్నది.

శైర—ఆమాట తలపెట్టకండి. వెధవసామ్మ సామ్మకేమి. మీ యవస్థచూస్తే నాకు కడుపు దరిగోనుకుపోతాయున్నది. మమ్మలినాక యింటివాడిని చేసి మాటదక్కించుకోవలెనని యున్నది. దైవ ఘటన యేలాగున నున్నదో తెలియదు.

జానకి — సిద్ధాంతిగారూ! మీరు పూర్వకాలము మనుష్యులు కనగ స్నేహధర్మంఃలిపి నా విషయమై యంత పరితాపము పడుచున్నారు. ఈ కాలపువాళ్ళకిటువంటి స్నేహధర్మాలున్నాయా? అయితే చూడండి! పిల్లనికట్టుగా తల్లిదండ్రులతోటి యూడువేల రూపాయలు నగలు పెడతారు. బంగారపుజడ, కట్టు కానులవేరు మొహరిలవేరు అన్నీ పెడతారని చెప్పండి! దక్షిణాది చీరలు పునహా చీరలు బనారసు చీరలు రెండు పెట్టెలతో నున్నాయి. అవి అన్నీ యిస్తారని చెప్పండి. హాయిగా మేడమీద నుండవచ్చునని చెప్పండి.

భైర — చెప్పడానికేమి. అన్నీ చెబుతాను. కుదుర్చుకొని వస్తాను. నాకుచాలా అపుసరముగా నున్నది. ఒక్కపాతిక రూపాయలు బదులిస్తారూ నెల్లాళ్లతో యిస్తాను.

జానకి — సరి దీనికి బదులెందుకండి పుచ్చుకోండి. (అని సందు వాతాళముతీసి సొమ్మిచ్చును.)

భైర — బదులైతేనేగాని నేను పుచ్చుకోనే పుచ్చుకోను. సెలపుపుచ్చుకొని రేపువస్తాను. ముహూర్తమే కుదుర్చుకొనివస్తా.

(అని లెక్కపెట్టుకొని రొంటిని దోపును.)

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

— — — — —
 మూడవరంగము — మంగయ్యగారియిల్లు.

[ఎడవల్లిమంగయ్య, భైరవసిద్ధాంతి ప్రవేశించుచున్నారు.]

మంగ — కర్నూలమాటయేమిటి. నాకాయనిచ్చే సొమ్మంతా నాలిప్పలక్రింద పోతుంది. రెండువందల రూపాయలైనా యంటేనే గాని యంత పప్పులన్నంపెట్టి నలుగురు బందుగులను సంపదంకాదు.

ఇదికూడా ముచ్చటగా వున్నది. పుచ్చుకోవలెను.

భైర—ఆయనతో జెప్పి నేనిప్పిస్తాగాదూ. సభ్యా నీమామ
గారి పోరాటము వదుల్చు ముందు. ఆయన బొత్తిగా పిల్లనేయివ్వడా
నికి వల్లకాదంటూన్నాడుకాదూ.

మంగ—అనకతవక ముండాకొడుకు. ఆయనతో యేమిటి
పోనిస్తూ. రాత్రి మేమిద్దరము దెబ్బలాడుకున్నాము. ముసలివాడికి పిల్ల
నియ్యవద్దని ఆయన, యిస్తానని నేను పట్టివులు పట్టుకొన్నాము. చివ
రకు మాటమాటావచ్చి ఆయనజం దెము తెవుకొని అన్నంనూనుకొని
లేచిపోయినాడు. కాకపోయినా నాపిల్లకు వాడెండయ్యా? మాపిల్లను
మాయిష్టమువచ్చినట్టు చేసికొంటాము.

భైర—నిజమే. ఆయన వెళ్ళిపోవడంవల్ల సుముహూర్తము
తప్పకుండా జరుగుతుంది. చునమిప్పుడు జానకిరామయ్యగారి యింటికి
వెళ్లి తాంబూలాలు పుచ్చుకొని ముహూర్తము రహితముచేసికొని
వద్దామురండి ఆయనదగ్గరమాత్రము మీరు మరొకమాట అనవద్దు.
ఎందుకంటే ఆయనను మంచిమాటాడితే నీయిల్లు బంగారమైపోతుంది.
ఎందుకంటే ముసలిముండాకొడుకునకు పెద్దామువారికినా పిల్లవాడికి
గుడ్డపేలికివారకినా నదిలిపెట్టడని యొకసామెత యున్నది. అదినిజము.
నీకూతురుకాసరానికి వెళ్ళిస్తూ. వాడింట్లో యున్న సొమ్మంతా ని
యింట్లో పడుతుంది. ఇప్పుడునాలుగువేలరూపాయలు నగలు పెళతాడు

మంగ—నగలుపెడితే మనకేమి వస్తుందయ్యా. అందులోది
యేమైనా చునము ముట్టుకొనుటకు వల్లా యేమైనానా?

భైర—ఆయన అయిదువేలరూపాయలకు భీమాచే మించినారు
ఆభీమాసొమ్ము కూడా మూపిల్లపేర ట్రాన్సుసరు చేయిస్తారు. ఇది
గాక నాలుగువందలో మూడువందలో వచ్చేభూములు మూపిల్లపేర
వ్రాయిస్తాను. పిల్ల కాసరానికి రానిస్తూ. ఈముండాకొడుకు కుక్కలాగు
మీరుచెప్పినట్టు వింటాడు. ఇన్నిమాటలెందుకు మంగయ్యబావా!

ఒక్కనూట చెబుతానువిను. నేను అమంగళం పలికినానని నన్ను తిట్టకు. ఈ ముండాకొడుకునకు, అతి మూత్రము రోగమున్నది. మహా బ్రతికితే అయిదేళ్ళు బ్రతికేను ఆరేళ్ళు బ్రతికేను. ఏరాచవుండోవేసి చస్తాను. నీకు అమాంబాఃతు పాతికి వేలరూపాయల ఆస్తి కలుస్తుంది. ఇంతకు నీపిల్లలజాతకం మంచిది.

మంగ — ఆమాటెందుకు పోనిస్తూ. వాళ్ళు పదికాలాలపాటు బ్రతికియుండాలని నాకోరిక. నడవండి వెడదాము వారింటికి.

(అని యిద్దరు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

4 వ రం గ ము.

(జానకిరామయ్యగారి యిల్లు)

(భైరవ సిద్ధాంతి మంగయ్య గుమ్మముముందర నిలచుచున్నాడు.)

భైర — మంగయ్య బానా ! నీవు కొంచెముసేపు యియరుగు మీద కూర్చుండుము. నేను కొంచెముసేపు జానకిరామయ్యగారితో పెండ్లికర్చులసంగతి మాట్లాడి నీన్న పిలుస్తాను. అప్పుడు నీవు మేడ మీదికి రావచ్చును.

మంగ — సరే ! యిక్కడే కూర్చుంటాను.

(అని అరుగుమీద కూర్చుండును.)

భైర — (లోపలికివెళ్ళి మేడయెక్కి) జానకిరామయ్యగారూ ! ఎక్కడనున్నారు ?

(అప్పుడు తివాసీమీద కూర్చుని ప) వేళింతురు)

జాన — ఇలాదయచేయండి. ఇక్కడ. ఇక్కడ.

భైర — అయితే తివాసీమీద కూర్చుని ప) వేళింతురు తగాదా

వచ్చినది. ఆయన పెట్టుకోలేనంటూన్నాడు అవికూడా మీరేనహిం చాలట.

జాన—ఎంతవుతుంది ?

భైర—రెండువంద లవుతుందన్నారు.

జాన—సరే యిచ్చివేస్తాను. కాని నేనీరొక్కమిచ్చి పిల్లని కొన్నట్లు పెండ్లికర్చులుకూడా యిచ్చినట్లు లోకంలో యెక్కడా తెలియనీయకండి. నాకు అసృతివ్వగా నుంటుంది.

భైర—నయమింకా. ఈసంగతి రెండవవారికి తెలియనిస్తానా.

జాన—అయితే ఆముసలాయన యేమంటున్నాడు ? పిల్ల యేమంటూన్నది? సంగతేమిటి ?

భైర—ముసలాయన అలుడుతో తగాదాపడి తేచిపోయినా డు. పిల్ల యింకా గుణుస్తుండట. పిల్లరండ దానితోటేమిటి. పిల్లముండకు చదువు చెప్పించడం ఒక అనర్థకం, రెండవది మద్రాడేండ్లు వచ్చినదాక పెండ్లి చేయకుండావుంచడం మొక అనర్థకం చిన్నప్పుడే పెండ్లిచేస్తే యీబాధ లుండవు.

జాన—నిజమే అందుకే మనపెద్దలు చిన్నతనములో పెండ్లి చేయుమని ఆడవానికి చదువుకూడదల అంటారు.

భైర—మీమామగారువచ్చి కిందకూర్చున్నారు. ముహూర్తము సిరపరచుకొనేందుకు వచ్చినారు. ఆయనను కేకవేస్తునా.

జాన—రమ్మనండి.

భైర—(మేడవసారామీదికి వెళ్ళి) మంగ రుగారు! దయ చేయండి.

మంగ—(పైకివెళ్ళి) నమస్కారము జానకిరామయ్యగారు.

భైర—వద్దు వద్దు. నీవాయనకు నమస్కారము చేయకూడదు

నీవు మామగారూ, ఆయన అల్లుడు వరుసలతో ఆయన చాలాపెద్ద

తైనా వానికి నీవు పెద్దవాడవు గనుక నీవు నమస్కారము చేయగూడదు. జానకిరామయ్యగారూ! మంగయ్య కాట్టే వయస్సులేదు. మీ పెద్దబ్బాయి యీడవాడు. ఈయనభార్యయైనా మీ పెద్దమ్మాయి యీడది.

జాన—నాకైనా వయస్సాట్టే లేదండి. త్వరగా పించనపుచ్చు కొన్నాను గనుక పెద్దవాడిలా కనబడతాను.

మంగ—శరవా లేదు. ఈవయస్సు కేమండి. మిమ్మల్నిమళ్ళీ వకయింటివారిని చేయడంవల్ల నాకెంకో పుణ్యము వస్తుందని మీకు పిల్లనిస్తాన్నాను. మీవయస్సొక్కలెక్కా? మీకంటే రెట్టింపు వయస్సు గలవాళ్లు పెళ్లాడుచున్నారు. నాపిల్లదాని అదృష్టము బాగుంటే మీరు వేయేళ్ళుకీ వర్ధిల్లుగూడదూ?

భైర—సం దేహమేమిటి. ఈయనే నూరేళ్ళుబతికి మీపిల్లదాని వల్ల కొడుకులను కూతుళ్ళను కంటారుచూడు. ముహూర్తము స్థిర పరచండి. మళ్ళీ బుధవారము మంచిముహూర్త మున్నది. ఆముహూర్తము పంచకరహితమై యున్నది. తారాబల చంద్రబలములు సరి పోయినవి.

జాన—సరే బాగానేయున్నది. అది నాకిష్టమే.

భైర—అనుకున్నట్టు మంగయ్యగారికి సొమ్మయిప్పించివేయండి

జాన—మీకు కాన్తులిస్తాను పుచ్చుకోండి. అమాంబాపతు నూరుకానులుయిస్తాను. అనగా పదిహేనువందల రూపాయలగును.

(అని లోపలికివెళ్ళి యెంచి తెచ్చియిచ్చును.)

మంగ—(లెక్కపెట్టుకొని మూటగట్టుకొని) ఇక నేను సెలవు పుచ్చుకుంటా.

భైర—నేనుకూడా సెలవుపుచ్చుకుంటాను. యిప్పటికి నేను కృతార్థుడనైనాను.

జాన — చిత్తము. నేను నాప్రయత్నం మీదుంటాను.

(అందరు నిష్క్రమింతురు).

—o—o—o—

5 రంగము.

(జానకిరామయ్య భైరవసిద్ధాంతి ప)వేశించుచున్నాడు.)

జానకి — సిద్ధాంతిగారూ ! ముహూర్త మీరాత్రియేగదా మీరు సాయంత్రము పెందరాశేపచ్చి మాయింటిదగ్గర కూర్చుండండి. మనమంతా కలిసి తలచివెళ్ళదము.

భైర — పల్లకీ భజంతీలమాట యేమిచేసినారు కుదిర్చినారా?

జాన — పల్లకీవద్దు భజంతీలు వద్దు. సుముహూర్తమువేళకు మాత్రము ఊలుసనాయి తెప్పిస్తాను. రెండవపెళ్లివాడికి పల్లకీ యెందుకు? భజంతీ లెందుకు?

భైర — అల్లాలనకండి. తమకు రెండవపెళ్లికాని పిల్లకు రెండవ పెళ్లికాదుగదా? పిల్లకు మచ్చటాచచ్చట తీరవద్దా? పెద్దవారు పల్లకీ యెక్కరని యెవరో అనుకుంటుండగా విని పెళ్లికూతురు యీవెధవ పెళ్లి నాకొద్దేవద్దని యెంతో యేడ్చిందట.

జాన — నిజ మవును. పాప మచిన్నదాని ముచ్చటకూడా తీర వలసినదే. పోనీ యేదైన పల్లకీ కుదర్చండి. పాలనిమిత్తం రాయిమొ య్యాలన్నట్టుగా పిల్లనిమిత్తం నేను పల్లకీ యెక్కుతాను.

భైర — ఆపని చాలాబాగావుంది. అది అందరు మెచ్చుకొనే పని. ఎందుకంటే యిదివరకే అందరు పెళ్ళికొడుకు పెద్దవాడు పెద్ద వాడని పిల్లని ఉడికిస్తూఉన్నారు. అందుకు ఊసుగా పల్లకీ యెక్కక పోతే మరీ అభిమానముగావుంది.

జాన—కిట్టనివాళ్ళు చెబుతారు. వీటలమీద పెళ్ళిళ్ళు చెడ గొట్టే మహానుభావులు లేరుగనకనా? అయినప్పటికి నేను సాధ్యమయినంతవరకు పడుచువాడులాగుండుటకే ప్రయత్నము చేస్తూన్నాను. ఈమహార్తము నిశ్చయమయినప్పటినుండి తలమీదనున్న తెల్లనెంటుకలకు నల్లరంగు వేసుకుంటూన్నాను. ఇప్పుడు నావెంట్రుకలు జీడిగింజలుకన్న నల్లగాడన్నాయి. ఈమధ్య సంవెంగనూనెతోనే తల దువ్వుకుంటున్నాను. నేను సహజంగా బక్కపలచగా రివటగానండుట చేతను కాయశరీరంపై పినగుటచేతను నాకరవయి యేళ్ళున్నా—కాదు కాదు యాభైయేళ్ళున్నా మళ్ళయియేళ్ళు వాడిలాగే కనబడతాను. పెళ్ళికూతురిదివటకెప్పుడూ చూడకపోవడంచేత భ్రమపడుతోంది కాని చూస్తే అంత బెంగపెట్టుకోదు.

భైర—ఆనాలుగు తలబాలు నెత్తిమీద పడేవరకు యేవో మాయోపాయములుచేసి మీరు కాలంగడపండి. పిల్ల చాలా తెల్లవైనది. ఆవలిస్తే పేగులు లెక్కపెట్టును. అయినా మీరు పెట్టే బంగారపుజడ, కట్టుకాసులపేరు చూస్తే నగలసంబరంమీద యీవిచారం మరచిపోతుంది శేండి! సరి ప్రస్తుతం నేనింటికి వెళ్ళి నాయంకాలము వస్తాను. అందరముకలసి వెళ్ళుదాము.

జానకి—నిత్రము.

(ఇద్దరు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

6 రంగము.

(కామయ్య భీమయ్యయను ఇద్దరు బ్రాహ్మణులు స)వేళించుచున్నారు.)

కామ—ఏమోయి భీమయ్య ఏమిటి విశేషాలు?

భీమ—ఉన్న విశేషము వక్కలే. మనజానకిరామయ్యగారికి

రాత్రి వివాహమైంది. మొంట్లో కోర్కెనమ్మగారు జరిగినది.

కామ—ఏమిటాకోభ ? శాస్త్రి నా చెవినిగూడా వేస్తూ.

భీమ—కోభన్నకోభా! పెళ్ళికూతురు కన్యాదానపువేళ హోరున యేడుపట. పెళ్ళికొడుకువారి తరుపువారు యెండుకేసుస్తూందిలని అడిగితే పొద్దుటినుండి ఉపవాసము గనుక ఆలించేత యేసుస్తూం దని తల్లిదండ్రులు సర్దిచెప్పారు.

కామ—చాలా పసందుగా నున్నది. ఇంకోచిత్రముకూడా జరిగినదట యేమిటి? మంగళాస్తానానికి వెళ్ళివచ్చుడు పెళ్ళికొడుకు నూతి దగ్గర జారి పడ్డాడట యేమిటి. చట్ట నెప్పిపట్టినదట.

భీమ—అప్పుడే నీదాకా వచ్చినదీ యీసంగతి. పెళ్ళికొడుకు ముసలివాడైనందుకు ముసలివాడలాగ నడవక శుశుచువాడలాగ గబ గబ నడవపోయినాడు. లేనిపోని గోటు తెచ్చిపెట్టుకుంటే యేమవుతుంది? పడ్డాడు చట్ట విరిగింది. తోమడానికి చీకటితోటే కుమ్మరాడిని తీసుకువెళ్ళుచున్నారే.

కామ—ఆయన కట్టించుకొన్న దంతపుకప్పుడి కింద పడలేదుకదా.

భీమ—కడలేదు కాని, యీ నాలుగురోజులలోను ముంకా యెన్నిఅభానులు జరగాలో అన్ని జరుగుతాయి. నీచెవులతో నీవే వింటావు. ఏడుకట్లసవారీ యెక్కవలసిన ఆయన పల్లకీ యెక్కుచున్నాడు. దినవారాలు జరగవలసిన యీడులో పెళ్ళి జరుగుచున్నది.

కామ—సరే నాకు పనియున్నది. నేను వెడతాను. రేపు కలుసుకుందాము.

(అని యిద్దరు నిష్క్రమింతురు).

7 రంగము

(అప్పుడు జానికరామయ్యగారు విస్తరిముందరపీటనొక

గూర్చుండి ప్రవేశించుచున్నారు.)

జాన—భైరవసిద్ధాంతిగారూ! నూపురోహితుణ్ణి రామావధానముగారిని యిల్లాపిలవండి.

భైర—చిత్తము పంపుతాను. (అని వెళ్ళును.)

(రామావధాని ప్రవేశించును.)

జాన—రామావధానిగారూ! యిల్లాదయచేయండి నాకు విస్తరివేసి వడ్డించి అరగంటయినది. పెండ్లికూతురు నేనుగలిసి భోజనము చేయవలెను గనుక కనిపెట్టుకొని యున్నాను. పెండ్లికూతురు యెంతసేపటికి రాదేమి? మీరు వెళ్లికనుక్కోండి. నాప్రాణము చాలి వస్తుంది. నేను నల్లమందు ముండా వాడినన్నిచూట తెలియదు. పెండ్లి వారికి బాత్తుగా యింగితజ్ఞానం లేదు. మరియూడ తెలియదు.

రామా—చిత్తము. ఇదిగో నేను వెళ్ళి కనుక్కొని తెలుసుకొని వస్తాను. (అని వెళ్ళును.)

(అప్పుడు డాకగదిలో ఏడ్చుచున్న పెండ్లికూతురు తల్లి దండ్రీ మఱికొందరాడవాళ్లు బ్రవేశించుచున్నారు.)

తల్లి—అమ్మాయి. పన్నెండేండ్ల పిల్లవు. చెపుతే తెలుసుకోలే వేమీ సుఖంమల్లే యేడవగూడదు. లే. అన్నాని కాయన కనిపెట్టుకున్నారు.

తండ్రి—అమ్మాయి లే. అమ్మాయి లే. దబ్బునవెళ్ళు.

పెండ్లికూతురు—నేను వెళ్ళను. నాకన్ననుక్కరలేదు. మీయింట్లో కూపాయలసంచులు పడ్డాయిగదా. నేను అన్నము తింటేనేమి తినకపోతేయేమి?

తల్లి—ఓ అనకతవక చూటలాడదు. పిట్ట కొంచెము కూత

ఘనము అన్నట్లు పెద్దపెద్దమాటలాడుతావేమిటి. పెద్దనాళ్ళముమేము
మాయిష్టమువచ్చినట్లు నీమంచికోరి గొప్పసంబంధము తెచ్చినాము.
కూటికి గుడ్డికి లేని కుఱ్ఱముండాకొడుక్కి కట్టిపెట్టమన్నావేమిటి.
కావలసినంతభాగ్యం నిండానగలు పెట్టుకొని అనుభవించేభాగ్యం నీకు
లేదేమో కాని అంతా అదృష్టవంతురాలవంటున్నాను. కాకపోయినా
ఆయనమాత్రం మేమంత పెద్దవాడు.

పెండ్లికూ—అవును. చిన్నవాడే. మాతాతయ్యయీషువాడు.

తండ్రి—ఛీ నోరముయ్యి ఎవరైనవంటే నవ్వుతారు.

పెండ్లికూ—నవ్వనియ్యి నాకేమి భయములేదు. నేనురాత్రి
విస్తరిముందర కూర్చున్నప్పుడు వడియాలు అప్పుడాలు కొఱకలేక
పోయినాడు. నాకుదగ్గర కూర్చుంటే ముసలికంపేస్తుంది. నేనురాను.

తల్లి—ఓసీ నీయమ్మకడుపు గాలిపోయిరిగదే దిక్కుమాలిన
ముండా నీమూలాన్ని అప్రదిష్ట వస్తుండేనాకు (అని ఒక్కచదువు
వేయును.)

పెండ్లికూ—అమ్మయ్యో చంపివేశావే. (అని యేడ్చును)

తండ్రి—ఓసీమాటముండా. పెళ్లికూతురే. దాన్నిప్పుడుకొట్ట
కు. ఈనాలుగురోజులు మాటదక్కించవే.

తల్లి—కొడతానా చంపుతానాదీన్ని. దీని మొగముమందానలు
గురులోను దీనిమూలాన్ని నాకు తలవంతులుగానున్నది.

(అప్పుడు రామావధానులు ప్రవేశించును.)

రామా—మంగయ్యబావగారూ. అవతల పెండ్లికూమారుడు
గారు భోజనమునకు కనిపెట్టుకొనియున్నారు. ఆయన పదిగంటలకు
భోజనంచేశేవారు. ప్రొద్దుపోయినదాక నుండలేరు. ఇప్పుడు పన్నెండు
గంటలయినది. పిల్లని త్వరగా పంపించండి.

తండ్రి—దీనికేదో శనిప్రసంగం. అప్పుడుగత యేడుస్తూ

కూర్చుంటుంది. నాకేమీ పాలు పోవడంలేదు. అన్నానికి వెళ్ళమంటే వెళ్ళదు.

రామా—ఇదియేమైన గృహబాధయేమో చూచాను.

తల్లి—నాకునిజంగా గృహబాధలాగే తోస్తుంది. ఇదివరకొక్క నాడైనా పెంకితనంచేసి యెరుగదు నామాటకెదురుచెప్పి యెఱుంగదు. ఇప్పుడునేను చెప్పినట్టు వినదు. ఇది గృహబాధే.

ఒకస్త్రీ—(చేతులు తిరిప్పుకొనుచు ముందుకువచ్చి) వదినే ! అదేనిజము. నిన్నరాత్రి పందిట్లో నేను చాపవేసుకొని పడుకొని నిద్రించుచున్నప్పుడు యెవరో ఒక ఆడది నల్లచీరగట్టుకొని నగలు బెట్టుకొని అల్లావెళ్ళిన జాడయైనది. పిలిస్తే పలక లేదు. పెళ్ళివారితాలూకు మనిషియేమో అనిపూరుకొన్నాను.

తల్లి—అదితప్పకుండా దయ్యమే. మాయింటావంటా యొక్క డా చచ్చినపునిస్త్రీలు లేరమ్మా.

ఒకస్త్రీ—పేగేమిటమ్మా. దానిసవతిలేదూ? ఈపెళ్ళి ఆవిడ కిష్టం గా నుంటుందా?

తల్లి—నిజమేనమ్మా బాగాచెప్పావు.

తండ్రి—గట్టిగా అనకండి. ఆమాటబాగుండదు.

రామా—సాయంకాలము నేనుదయ్యల మంత్రగాడిని తీసుకొని వస్తాను. అందాకామీరు గప్పిప్పుగా పూరుకొనండి.

పెండ్లికూ—నాకుదయ్యము కాద్రోయి. నన్ను కొట్టి బాధపెట్టకండి.

ఒకస్త్రీ—ఆమాటలు దయ్యపుమాటలే. ఈపిల్లమాటలుగావు. తన్నుకొట్టి మారణహోమము చేస్తారనే భయంచేత మనలనందఱను మోసము చేయుటకాపిల్లచేత అల్లా పలికిస్తూంది.

(అప్పుడు పందిట్లో గడబిడ వినబడును)

రామా—ఆగడబిడ యేమిటి చెవుమా!

(అప్పుడు వంటబ్రాహ్మణుడు పోవేశించును.)

వంట—అయ్యో అయ్యో పెండ్లి కుమారుడుగారు పీటమీద పడిపోయినారు. రండి రండి.

(అందరు పరుగెత్తుచున్నారు.)

(అప్పుడు పీటమీద జానకిరామయ్యగారు పడియుండును. చుట్టూజనులుందును.)

మంగ—చెవులు ముయ్యండి. చెవులుముయ్యండి.

రామా—అధవాపుత్ర! సన్నిధౌ అన్నారు. కొడుకును దగ్గరకు పిలవండి.

వంటబ్రా—శోష వచ్చిందయ్యా అన్నం మజ్జిగలో పిళికి నోట్లాపోయ్యింది.

(అంతట జానకిరామయ్యగారి కూతురు ప్రవేశించును.)

కూతురు—(చూచి)నాన్నోయి. ఈదిక్కుమాలిన పెండ్లియెందు కొచ్చినదోయి.

(అని యేడ్చును)

మంగయ్య—పెండ్లిపండిలిలో యేడ్వకమ్మా నీకొవోగాయిత్వము తెలియదు ఏమీ తెలియదు.

కూతు—ఇంకేమి వోగాయిత్వమోయి తండ్రి మానాన్న మాకు దూరమైనాడు.

వంట—(జానకిరామయ్యగారి నోట్లో మజ్జిగ అన్నముపోయును)

జాన—(కొంచెము తెప్పిరిల్లి) భయములేదు ఖంగారు చేయ

కండి.

(అని మెల్లగాబలుకును)

(అంతట నలుగురు మనుష్యులు సాయముపట్టి జానిక రామయ్య గారిని గదిలో బండుకొనబెట్టుదురు.)

(అందరు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

క వ రంగము.

కామయ్య భీమయ్య ప్రవేశించుచున్నారు.

కామ—ఏమోయి భీమయ్య. మనమంగయ్యగారింట్లో వివాహము ముగిసినట్లున్నది.

భీమ—ఆహా! ముగిసినది. ముగియక యెన్నాళ్ళుంటుంది?

కామ—విశేషాలు చెప్పవేమి. ఆనాడు కాలువరగబడి పెండ్లి కొడుకు కుమ్మరివానిచేత లోమించుకొనునరకు విన్నాము. తరువాత కథయేమిటి?

భీమ—కథలకేమున్నాయి. నాలుగవరోజున ఊరేగింపు జరిగినది విన్నావా?

కామ—అరసయి యేళ్ళ ముండాకొడుకు సిగ్గులేక యెల్లాఊరే గినాడయ్యా!

భీమ—అంత మాత్రమునకే ఆశ్చర్యపోకు నీవు. అందులో విశేషమున్నది. పెండ్లికుమారునకు అతిమూత్రవ్యాధి ఉన్నదట. అందుచేత ఆయనగారు మాటిమాటికి పల్లకి దింపుమని బోయిలను బాధలు పెట్టి లఘుశంకకు వెళ్ళుచు వస్తూయుండేవాడు. బోయివాళ్ళు ఒకసారి దింపుటకు కొంచెము ఆలస్యముచేయగా వాళ్ళమీదబడి కొట్టబోయినాడు. అప్పుడందరు ఆపివేసినారు.

కామ—బాగావున్నది. ఊరేగింపునకు మీరుస్వయముగా వెళ్లి యీమహోత్సవమంతా చూచినారాయేమిటి?

భీమ — వెళ్ళినాను. ఇటువంటి ఉత్సవములు చూడకపోతే కన్నులున్న లాభమేమి.

కామ — నాకబలి, దండాడింపు అన్నీ అయినవా? దండాడింపులో పెండ్లికొడుకు నెవరెత్తుకొన్నారు?

భీమ — పెండ్లికూతురును జానకి రామయ్యగారి వంట బాహ్యుడెత్తుకొన్నాడు. పెండ్లికొడుకును రామన్నగాడు ఎత్తుకొన్నాడు.

కామ — ఏరామన్న పీనుగులుమోసే రామన్నే?

భీమ — అవునువాడే. వాడు ఆయనను యెత్తుకోకమునుపు మెల్లిగా నాచెవిలో యీలా గన్నాడు. "ఎప్పటికైనా యీయనను నేనే మోయవలసిన వాడను గనుక యెంతబరు పున్నాడో నేను చూచుకుంటాను." అని చెప్పి యెత్తుకున్నాడు.

కామ — దండాడింపులో ముచ్చట లేమైనా జరిగినవా?

భీమయ్య — లేకపోవడమేమి. చిన్న ముచ్చటొక టున్నది. పెండ్లికూతురు తెలిసే చేసినదో తెలియకే చేసినదో చెప్పలేముకాని బుక్కాబగ్గుండ పెండ్లికొడుకు కన్నులలో కొట్టినది. దండాడింపు అయినది మొదలుకొని ఆయనతిన్నగా కన్నులు తెరవలేకుండా నున్నాడు. ఇకముందు కండ్లవైద్యము కూడా చేయించుకోవలసి వస్తుంది.

కామ — అప్పగింతలు బాగా జరిగినవా?

భీమ — అఁ జరగకేమి. పెండ్లికొడుకును రామన్న కప్పగించారు. పెండ్లికూతురును వంట బాహ్యుడి కప్పగించారు.

కామ — ఆదేమి టల్లా అంటున్నావు?

భీమ — పెండ్లి కూతురుకు అత్తమామలు బావమరదులు, ఆడబిడ్డలు లేరుగనుక అత్తవారి తరపు వంట బాహ్యుడైన సమస్త బంధువు గనుక ఆతనికే అప్పగించినారు.

కామ — నిజంగా అప్పగించారా యేమిటయి?

భీమ—నిజముగా చేయి పాల్గొని వేసి అప్పగించ లేదు కాని పెండ్లికూతురు తల్లి తండ్రిమాతము వంటబ్రాహ్మణుని పిలిచి నాయనా పిల్లనిప్పటినుంచి మీయింట్లోనే యుంచుతాము జాగ్రత్తగా చూడాలి. అన్నిటికీ నీవే సుమాయని చెప్పినారు.

కామ—అందుకునంట బ్రాహ్మణుడేమన్నాడు?

భీమ—ఏమంటాడు ! ఏవిధమైన లోటుపాటు లేకుండా అన్నిటికి నేనేయే సంగక్షణ చేస్తానని చెప్పినాడు.

కామ—ఈలాటి పెండ్లి సాధారణముగామనము చూడము. పెండ్లికూమారుడు గారికి మీరెన్నాళ్ళు వేశారు ఆయుర్దాయం?

భీమ—ఎవడు చెప్పగలను మీవంటివాళ్ళ ఆశీర్వాచన ప్రభావంచేత ఆయన పదికాలాలు బ్రతక గూడను? అచిన్నదాని కడుపున పదికాయలు కాయగూడదా?

కామ—లేకపోలే వితంతు శరణా లయంలోనికి వెళ్లి హాయిగా పెండ్లి చేసుకోగూడదా?

భీమ—భీ ఊరుకో, సుఖమల్లే ఆయన పెండ్లిచేసుకుంటే దిక్కుమాలిన మాటలాడుతావు.

కామ—దిక్కుమాలిన మాటలు కావు. నీచెవులతోనీవే వింటావు. రా, పోదాము.

(అని యిద్దరు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

చిత్రసంభాషణము

[హరిశాస్త్రి శంకరశాస్త్రి సంభాషింతురు.]

హరి — ఈవీధి యెక్కడికి వెళుతుందండి?

శంకర — ఈవీధి యెక్కడికీ వెళ్లదు. నాచిన్నతనమునుండి నేను చూస్తూన్నాను. యిది యిక్కడనే వ్రుంటూన్నది.

హరి — యీపూర్ణో చెరువుగట్టుకు యేలాగు వెడతారండీ ?

శంకర — అందగుమనుష్యులు వెళ్లినట్టే రెండుకాళ్లతో నడిచి వెడతాము కాని మరియొక లాగు విపరీతముగా వెళ్లము.

హరి — మీయింట్లో కూరలు యీరోజున యేమిచేసినారండీ?

శంకర — యేమిచేస్తాం తిన్నాం.

హరి — మీపూర్ణో సత్రం సరిగా జరుగుచున్నదా?

శంకర — ఒక అంగుళమైనా జరుగుటలేదు. ముచపున్న చోటనే యున్నది.

హరి — మీరోజున యేమి యెక్కివచ్చినా రండీ?

శంకర — ఏమెక్కి? ప్రొద్దెక్కి ఎండెక్కివచ్చినాము.

హరి — మీరంగయ్యగారు యీమధ్యను పోయినారట. ఏమివచ్చిపోయినారండీ?

శంకర — కాలమువచ్చి పోయినారు.

హరి — మీకుభూములు మాన్యములేమైనా ఉన్నవా?

శంకర — భూములూవున్నవి మాన్యములూ వున్నవి.

హరి — పంటపొలములా? తోటలా?

శంకర — పొలములూగావు, తోటలూగావు. నాకున్న భూములు రుద్రభూములు, బహిర్భూములు, మాకున్న మాన్యములు సామాన్యములు.

హరి—మీపూరు రాజులలో గొప్పవాడెవరు?

శంకర—పోతరాజు.

హరి—మీరు యేసీళ్లు తాగుతారు చెరువునీళ్లా? నూతినీళ్లా?

శంకర—అదియేమి మాకు తెలియదు. మేము మంచినీళ్లు తాగుతాము.

హరి—మీపూర్లో ధనవంతులు చాలామంది యున్నారటంకి ?

శంకర—ఆహా! మాపూర్లో ఒక్కొక్కడి దగ్గర పదికోట్లున్నవి.

హరి—అందరు భాగ్యవంతులు యేమిమమందు లేరు మీరు అబద్ధము చెప్పుచున్నారేమో?

శంకర—అబద్ధముకాదు. నిజమే ప్రమాణంచేసెదను. నేనెంతో బీదవాడను కదా నాదగ్గరే నాలుగుకోట్లున్నవి. రెండు పట్టుకోట్లు రెండు అల్పాకాకోట్లు మొత్తం 4 కోట్లు.

హరి—వారములలో ఏవారం మంచిది. యేవారం చెడ్డది ?

శంకర—యీదినములను బట్టి నూడగా యాయవారం మంచిది. దినవారం చెడ్డది.

హరి—రోజులలో యేరోజు మంచిదండి ?

శంకర—నవరోజు చాలా మంచిది.

హరి—అన్నిదానములలో ఏదానము ఉత్కృష్టమైనది?

శంకర—నిదానము

హరి—ఏపాలు పుచ్చుకొన్న మనము చెడిపోదుము ?

శంకర—పాపాలు, కోపాలు.

హరి—ఏచుచువు హిందువుల కిష్టములేనిది ?

శంకర—మారుమనువు.

హరి—మాలమ్మాయికి వివాహం చేయదలచుకొన్నాను. పెం

డ్డికి ముఖ్యంగా యెంతోమీలమనశ్చేష్టించుచున్నాను. చెప్పండి?

శంకర—చెప్పుచున్నాను వినండి. పెండ్లికి ముఖ్యముగా యుండవలసిన వారుపేరు. అన్నంభట్టవారు, కందులవారు, శేనగపల్లివారు, పెసరగంటివారు, పప్పవారు, నేతివారు, పుష్పవారు, కందావారు, వంకాయలవారు, బీరకాయలవారు, చెమ్మకాయలవారు, పోకలవారు, పొగాకువారు, చల్లావారు, పండిలివారు, పాకలవారు, నూతివారు, చెరువువారు.

న ప్త గ్రహ కూటము

క్రిందటి నెల 31 వ తేదీని నప్తగ్రహకూట మగుననియు అందువల్ల ప్రపంచమున కనేక కష్టములు సంభవించునయు లోకులు తలంచిరి. ఈ గ్రహ కూటములవల్ల జరిగిన వైపరీత్యములు కొన్ని మాకు తెలిసినంతవఱ కీక్రింద నుదహరించుచున్నారము:—

అత్తవారియింటి యల్లుళ్ళు కన్యారాశిలోను మిథునరాశిలోను నుండురు. తులారాశి సరుకులమ్ము వర్తకుల స్వాధీనమయి పోవును. (తుల అనగా తాను.) చిన్నపిల్ల లాదయ మేడగంటలకు, ఉద్యోగస్థులు పదిగంటలకు, తక్కినవారు రెండు జాములకును కుంభరాసిలో బ్రవేశించుచుండురు. ఆసమయము లందు శూద్రాదుల యిండ్లలో మీనరాశి కుంభరాశిసమీపమున చేరుచుండను. వృశ్చికరాసి ఆకాశమండలము పదిలి కన్నముల పాలగును. (మేషంమేక) ఈరాశి గొల్లల పాలగును. వృషభరాశి మెడలమీద నాగలికాడిబండి యెక్కును. మకరరాశి నడులపాలు సముద్రములపాలు నగును. (మకరమనగా మొసలి) ధనుస్థాశి కొయవారిడచిత్రల నుండుననియు సింహరాశి అడవుల

పాలగుననియు కర్కాటకరాశి బారియలలో దూరియుండుననియు వేరుగ జెప్ప నక్కఱలేదు. ఈ రాసు లటుండగ, అతివర్షములు కురిసినచోట ధాన్యపురాసులు తగ్గును. కాని సర్కారున కీయవలసిన శిస్తురూపాయల రాసులు మాత్రము తగ్గవు. ఉద్యోగస్థులకు తాబేదారులు చేయవలసిన సప్లయనస్తువుల రాసులు యథాప్రకారముగానే యుండును. లంచములు పుచ్చుకొనువారికి సొమ్మురాసులు పెట్టులలో జేరును, ప్రిడర్లఫీజు రాసులు వినుగురాసులు ఎక్కువగనుండును. శ్రద్ధరాసి పనిరాసి చాలమంది దగ్గఱ కనబడదు. ధాన్యాదులు అపర దినుసులు రాసులు రాసులుగ నిలవపోసిన వర్తకులకు దండుగరాసి దుఃఖరాసి కొందర కేర్పాటైయున్నది. లంచము పుచ్చుకొని ఆర్భతునాటు కంపెనీలో దాచుకొన్న కొందఱు ఉద్యోగస్థులయొక్క ధనరాసి నాసియైనది. గనుక వాడు తిరిగి ప్రజలమీద సొమ్ము వసూలుచేసి పెద్దరాసి చేయుదురు. ఈ సప్తగ్రహ కూటమువల్ల వచ్చిన పొరబాట్లు వై పరీత్యములుగొన్ని యీ క్రింద నుదహరించుచున్నాము:—

అదివరకు రెండుమూడు సంవత్సరములనుండి యొకచోటనున్న యుద్యోగస్థులు యింకా కొంత కాలము తామక్కడ నుండుమనుకొని తమదగ్గఱ దాఖలైన కేసులలో లంచములు తెప్పించి పుచ్చుకొనిరట. పాపము వారి కకస్మాత్తుగా బదిలీయై పోయినదట. పాపమా యుద్యోగస్థులు వీరితో జెప్పుకుండగనే వెల్లిపోయిరి. అడుగుటకు వీలైన యంశము కాదు గావున నోరుమూసికొని యూరుకుండిరి. ఈ గృహ కూటమువల్ల ఆయుద్యోగస్థులకు వీరిసొమ్ము వీరికిచ్చుటకు వీలు లేక పోయినది. రాజమహేంద్రవరము పాలఘాటు మునిసిపాలిటీల గతసంవత్సర పరిపాలనను గురించి గవర్న మెంటువారు విమర్శన చేయునపుడాయా మునిసిపలుచేర్చెనులయొక్క పరిపాలనము చక్కగా నున్నదనియు కార్మికులదే గాక సమస్తయు కేవలము పొరబాట్లుగా వ్రాయుట

కిస సప్త గ్రహకూటమే కారణము. న్యాయబుద్ధియు సహదృష్టియు గల గవర్నమెంటువారికిసయిత మీపాడు సప్తగ్రహకూటము పొరబాటబి ప్రాయమును గలిగించినదిగదా. దీనికడుపు కాల! దీనియందెంత శక్తియు న్నదోచాలచోట్ల ఈసప్తగ్రహ కూటమువల్ల ముండ నుంచుకొన్నవాడు జూదగాడు. త్రాగుబోతుబూతులుతిట్టువాడు లంచగొండిమోసగాడుకొండెగాడు ఈ యేడుగురు అతిమైత్రిగలిగి ప్రవర్తించుదురు. ఆ సప్త గ్రహ కూటముల కెంతమైత్రి యుండునో వీరిలో వీరికినంత మైత్రియుండును. సాధారణముగ వీరందఱు నొకచోటనే చేరియుందురు. ఆకాశమందున్న సప్తగ్రహకూటమునకు పోటీగా వీరు భూలోకసప్తగ్రహకూటమై ఆకాశగ్రహములకంటె ఎక్కువకీడు నేయుచుండుదురు. ఆకాశగ్రహములకు యేవైన కొన్ని శాంతులు చేసినకక్షమున అవి శ్రమించును. ఈ గ్రహముల కెంతశాంతి చేసినను కూరదృష్టియేగాని దయాదృష్టి లేదు. ఇవి యన్నియు సాధారణముగ సేచ గ్రహములే కాని కాలవశముచేత గొప్ప రాసులలోనికి వెళ్లి ఉచ్చదశకు వెళ్ళుచుండును. ఈగ్రహములలో అప్పుడప్పు డొకదానితో నొకటి పోరాడుచుండును. కాని అన్నియు సమానబుద్ధికలవగుటచేత త్వరలోనే కలియుచుండును. ఆకాశముమీదనున్న సప్తగ్రహకూటము త్వరలోనే విడిపోవును. గాని యీగ్రహకూటము విడిపోవునట్లుతోచదు ఇదియే సప్తగ్రహకూటఫలం.

గొప్ప వైద్యుడు

ఒకానొక ఘనవైద్యుడు తన వజ్రనుగురించి మాపత్రికలో ప్రకటన జేయవలసినదని కోరినందున యీక్రింది ప్రకటనమును మేము లొకటకు దలియచేయుచున్నాము. ఇది ప్రకటించుటవలన లోకమున

కుపకారము జరుగును గాన మేము దీనినుచితముగానే ప్రకటించుచున్నాము.

అంధ్రమహాజనులారా! నేను లోకోపకారార్థమై వైద్యము చేయుచున్నాను. నాదగ్గర లేని మందులేదు. నేను కుదర్చలేని జాడ్యములేదు. నేను హందిచ్చినపక్షమున సమస్త రోగములు తప్పక కుదురును ఒకవేళ రాజస్మములో నారోగము కుదరకపోయినను నామందుప్రభావమువల్ల ముందుజన్మములో నారోగము రాదు. నేను వైద్యముచేయుట కొప్పుకొన్న పక్షమున సేయింటిలో వైద్యముచేయుదునో, ఆయింటిలోనే రుక్తిపగలు నివాసము చేయుదును. అక్కడనే భోజనముచేసి యక్కడనే పండికొందును. ఇట్లుచేయుటకు గారణము నేను సదుపాయముగ, అన్నముతిని బసచేయనచ్చునని కాదు. నేను దూరముగా బసచేసినపక్షమున రోగియొక్క బంధువులు నన్ను పిలుచుటకై నాలుగుమూడు సారులు రావలసియుండునుగదా. వచ్చినపక్షమున వారి కాళ్ళు నొప్పిపెట్టును. కాలమువ్యర్థమగును. నేను వారింట్లోనే బసచేసి పక్షమున రోగిబంధువుల కీర్తిభాగ్యుండవు. ఒకసారి ఒకరియింట్లోనే వైద్య మొప్పుకొందును గాని యేక కాలము దిద్దటియిండ్లలో నేను వైద్య మొప్పుకొనను. మొదట ఒప్పుకొన్న చోట యేదో సంగతి తేలినతరువాత రెండవచోట ఒప్పుకొందును. నాదగ్గర నలుగురు శిష్యులున్నారు. వారు నలుగురు నాలుగుసత్రములలోను బసచేసియున్నారు. సత్రములలో బసచేయుటచేత వారికి జీవనాధారము లేదని మీరుతలంచవద్దు. మార్గస్తు లనేకులు సత్రములలో బసచేసి జబ్బుపడుచుందురు. అట్టివారిని నావద్దకు తీసికొనివచ్చి వైద్యముచేయించుటకై వారిన్ని సత్రములలో నుండుమని నేనేయాజ్ఞాపించినాను. ఆశిష్యులు నేను వైద్యముచేయునట్టి యింటికివచ్చి కావలసిన మూలికలు వస్తువులు మొదలయినవి యిచ్చుచు వచ్చును. అందువల్ల రోగియింట్లోనే వైద్యముచేయుండదు.

మందులు మొదలయినవి వాళ్ళేనూరుచుండురు. ఇందుకు వాళ్ళ కేవిధమైన ప్రతిఫలము నీ మనక్కరలేదు. ఒకవేళ నావైద్యమువలన రోగము కుదరక రోగి మరణముపొందుట సంభవించినయెడల ఆ ముంటివారు శవమును మోయుటకై వాహకులు నిమిత్తము వెదకనక్కరలేదు. నాశిష్యులు నలుగురు ఏవిధమైన యాటంకములేక శవమును మోయుదురు. ఒకవేళ నాశిష్యులలో నెవడైన యేకారణముజేతనయినా రాకపోయినపక్షమున ఒకకొమ్ము గాని అవసరమైనపక్షమున రెండుకొమ్ములుగానిపట్టుట కేవిధమైన యభ్యంతరమునాకులేదు. నేను చిన్నతనమందు శాస్త్రమంతయు చెప్పకొన్నాను. ఆముక్క లిప్పటికి నాకు గట్టిగావచ్చును. కాబట్టి దినవారములు చేయించుటకై వేరే మంత్రబ్రాహ్మణులకోసమై వారు తడుముకోనక్కరలేదు. నేనే కర్మయథావిధిగా జరిగించగలను నాశిష్యులే పడకొండోదినమందు పన్నెండోదినమందు షోడశసాపిండములలో భోక్తలుగా గూర్చుండురు. కాబట్టి భోక్తలకోసము వారు వెతుకనక్కరలేదు. రోగము కుదిరినతరువాత నాకు బహుమాన మీయవచ్చును. కుదరకపోయినపక్షమున నేనుపడు శ్రమకు డబ్బియ్యనక్కరలేదు. గోదానము నాకిచ్చి వారికితోచినంత మంత్రదక్షిణ యిచ్చినపక్షమున నేను సంతోషపడుదును. ఈ పైయుపకారములేగాక ప్రజల సదుపాయముకొరకు నేనికొక పనికూడ చేయదలచుకొన్నాను. మందులు పోయగలనుగాని ఆయువుపోయలేనుగదా. అందుచేత నేను వైద్యముచేయు స్థలమందు దైవవశముచేత రోగి పోవుట తటస్థించినయెడల గృహాయజమానులు తరువాత కర్మలకు యిబ్బందిపడకుండా ఒక కట్టలడితీయు ఒక కుండలదుకాణము పెట్టించదలచుకొన్నాను. గంధపుచక్కలు సైనుబట్టలు పురికొస చొక్కనార చీపుళ్ళు మొదలయినవి కూడా అక్కడనే దొరకును. నన్ను వైద్యమునకు పిలిచిన ముంటివారికే నా ప్రతిభకుకు చేసిన సకర్మము నమస్కరించును.

ఇదివఱకు లోకములో నైద్యముచేయునట్టివా రనేకులున్నారుగాని యిన్నిసమపాయములు చూపించి నైద్యము చేయునట్టివారిదివఱకు లోకములో లేరు. ఈపట్టణవాసుల యొక్క పూర్వపుణ్యముచేతనే నీగ్రామమువచ్చి చేరితిని. కాబట్టి అశుభశూచక మనుకొనక వాగాయిత్య మనుకొనక అన్నిలాభముల శాచుకొని యెవరింట్లో జబ్బుగానున్నను నన్నే పిలువవలయునని కోరుచున్నాను.

ఇట్లు

విన్నవించు విధేయుడు,
పిండాల రామనాథయ్య.

మ హా జ రు

మహారాజరాజశ్రీ గోవిందరాజపురం కొత్తలువారి సముఖ మునకు—మాపట్టణములోనున్న విటసంఘముయొక్క ప్రధానకార్య దర్శి కోడెగారి కోనేటిరావు, సభాధ్యక్షుడు దివాలా దిగంబరరావు, ఉపసభాపతి దండుగుల దామోదరరావు వ్రాసి దాఖలుచేసిన మహా జరు అర్జీ.

అయ్యా ! ఈనెల 35 వ తేదీ రాహు నారమువాడు అర్ధరాత్రి అష్టవంకరల అంబుజాక్షిగారి కొంజావసారా అరుగుమీద జరిగిన విట సంఘముయొక్క బహిరంగసభలో, ఈక్రిందితీర్మానము అవకతవక ఆనందరావుపంతులుగారిచేత ప్రపోజ చేయబడి కొరకంచు గోవింద రావుగారిచే సెకండుచేయబడి యెల్లవారిచేత నంగీకరింపబడెను. “ఈపురమందలి పడమటిసిద్ధిలో సంసారులను లేవగొట్టవలసినదని మనము కొత్తలుగారికి మహాభరితములను” ఈనెల మూనము

సభకు విజయం చేసినవా రందఱచేతను, ఐకంత్యముగ సంకీర్తించు
బడినది ఈ తీరుమానముయొక్క అర్థము ఏలినవారికి సంపూర్ణముగ
దెలియుటకై యీక్రింది సంగతులు మీవిశేషములైన తెలియజేయు
చున్నాము — మేము రమారమి పదిసంవత్సరములక్రిందట మహారసి
కుల కందఱకు వినియోగమగునటులు విటసంఘము నొకటి స్థాపించి
నాము. ఇది లోకోపకారార్థమై స్థాపించబడినది. ఎట్లనగా పూర్వ
కాలమునందలి యుద్యోగస్థుడు ప్రతివాడు, ఒక్కొక్క బోగమునానిని
చేరదీసి యెంకో బోకేలాగా కాలము వెళ్ళబుచ్చేవాడు. అందుచేత
బోగమునాళ్ళకు, సానవాళ్ళకు, గుడిసెవేలువాళ్ళకు అన్నవస్త్రములు
లోటులేకుండ గౌరవముగ కాలక్షేపము జరుగుచుండేది. ఇప్పుడు నవ
నాగరికులు బయలుదేరి పూర్వమరియాదలు పాడుచేసి “అవశ్యం
పితురాచారి” మన్నమాట మరచిపోయి మే మేకసత్త్వివ్రతస్థులమని
సింగినాడమని జీలకఱ్ఱయని తెగసిలిగి పెద్దపోకలబోయి గొప్పకబు
రులు చెప్పి బోగమువాళ్ళ నుంచుకొనుట మానివేసినారు. అంతలో
బోక బోగముమేళముల గూడ చూడమని ప్రమాణము చేయుచున్నా
రు. ఎక్కడనో మొత్తమనసుగల మంచిమహానుభావు లట్లు ప్రమాణ
ములుచేసియు యేచాటుననో వీలైనప్పుడు బోగముమేళములుచూచి
వాళ్ల కొంపలలో దూరుచున్నప్పటికి మొత్తముమీద యీనవనాగరి
కుల చెడ్డనడతలవల్ల బోగమువాళ్ళకూడు పడిపోయినది. సరిగా అన్న
వస్త్రములున్నబోగముదేయిప్పుడు కనబడదు. భరతఖండముయొక్క
గొప్పయంతయు బోగమువాళ్ళతోనే యున్నది. ఊర్వశీ రంధ్ర మేవక
లేకపోయినపక్షమున స్వర్గలోక మేవకారముగ పాడైపోయి దిబ్బ
యగునో ఆప్రకారముగానే వేశ్యాంగనలు లేకపోయినపక్షమున భరత
ఖండము నిస్సారమై రసహీనమై శృశానమై కనబడును. వేశ్యలు లేక
పోయినచో శృంగారరసము చెడిపోయిను సుగంధమున పోవును.

అభినయమడుగంటును, నాట్యము నష్టమగును. కాబట్టి భూతదయచేత
జూచినను సంగీతాభినయశాస్త్రముల వృద్ధిః బట్టి చూచినను పురుషుల
ఆయుర్వృద్ధి తలచి చూచినను సర్వవిధములచేతను మనము వేశ్యల
నాదరింపవలసియున్నాము. ఈ గొప్పయ ద్వేశమును మననుజ్ఞ పెట్టు
కొని లోకము తీతువుపట్టలవంటి యీనవనాగరికులతోనే యున్నదా
యని తెగించి మమ్ము నాదరించువారే కోటానకోట్లు తప్పక యుం
దురః నమ్మి ఈ విటసంఘము లోకోపకారార్థముగ దేశోపకారార్థ
ముగ స్థాపించితిమి. స్థాపించినది మొదలుకొని మీవయవల్ల నానాటికి
మొంబర్లు విరివిగా జేరుచున్నారు. ఇప్పటికి రిజప్టర్లమీదనున్న మొం
బర్లు నూగురు. ఈసంఘములో జేరి, అప్పటప్పట గ్రహచారము
చాలక మరణముచెందినమొంబర్లు 230. రిజప్టరులో పేరు వేసికొననద్దు
మీసంఘములో మొంబర్లుగ జేరుతాము అని చెప్పి చేరినవాళ్ళు ఇప్పటి
కైదువందలమంది. ఇది శుక్లపక్షచంద్రునివలె నానాటి కెంతో
అభివృద్ధిపొందుచున్నది. ఇప్పుడేలినవారికి మేము మనవిచేసికొను
నట్టి ప్రార్థన యేమనగా ఈవిటసంఘములో కొందరము గోవిందరాజ
పురములో పడమటపీఠిలోనున్న సందులో వేశ్యాంగనల నుంచుకొ
న్నాము. మేము అర్థరాత్రివేళ అపరాత్రివేళ ఆవిధులలో తిరుగు
చుందుము. ఒకప్పుడు మేము ఒళ్ళు తెలిసిఉంటాము. ఒకప్పుడు ఒళ్ళు
తెలియక ఉంటాము. మానిమి త్రము బోగమువాళ్ల నిమిత్తము పెద్ద
మనుష్యులుకూడా అనేకమంది వస్తూవుంటారు. పైన చెప్పబడిన విధి
లో మాతోపాటు సంసారులుకూడా కొందరు కాపురమున్నారు. ఈ
సంసారు లీవిధిలో నుండుటవల్ల మాకున్న మాబోగమువాళ్ళకున్న
చాలా యిబ్బందిగానున్నది. మే మెప్పుడైనా ఒళ్ళు తెలియకుండా
వచ్చినపక్షమున మనుగులు వేసికొని గాత్రులు సానెకొంపలలో దూరు
నట్టి పెద్దమనుష్యులను యీసంసారులు అనవసరముగ మనుగులెత్తి

చూచి ఫలానివారు అక్కడికి వెళ్ళినారు ఇక్కడికి వెళ్ళినారని గ్రామములో వాడుకలు వేయుచున్నారు. మేమెప్పుడైనా రాత్రులు బట్ల తెలియక కొంచెము మోటమాటలతో దెబ్బలాడుకొన్నవడిమున ఇక్కడ సంసారస్త్రిలున్నారు బూతుమాట లాడవద్దని మమ్మును యిబ్బంది పెట్టుచున్నారు నెచుక నూరురూపాయలు జీతము పుచ్చుకొనునట్టి పెద్దమనిషి యొకడు మనుగు వేసికొని యొకరాత్రి సానె యిల్లనుకొని సంసారియింటి తలుపువద్దకు వచ్చి కమలాక్షి కమలాక్షి యని పిలవగా యజమాని పలినుండివచ్చి జుట్టుపట్టుకొని చెప్పుతో గొట్టి పంపెను. సంసారులమధ్య నుండబట్టి మాకిట్టి చిక్కు లప్పుడప్పుడు తటస్థించుచున్నవి. కాబట్టి మేలినవారు ధర్మభామందులు గనుకను విశారుకూడా స్వయముగ మహాసికులుగనుకను అర్జుదారులందఱు ముండలముతాకోరు లనుకొనక సంసారులను ఆవీధిలోనుండి లేవగొట్టి మాకున్న వేశ్యకాంతలకున్న సంపూర్ణమైన స్వేచ్ఛ సౌఖ్యము కలుగజేయుదురని ప్రార్థించుచున్నాము. ఈఘనకార్యము సరనులైన మీ యధికారముతోనే జరుగవలెనుగాని మరొకరి యధికారముతో జరుగదు.

దివ్యచిత్తాఃకు తేవలెను,
ఇట్లు, విన్నవించు విధేయులు,
దివాలా నిగంబర రావు వగై రాలు.

—ॐ—

వైదిక విలాసము

(గణపతిశాస్త్రి కామశాస్త్రి ప్రవేశించుచున్నారు).

గణ—నాయనా కామశాస్త్రి! నారోజులు జాగున్నవికావు.

నారోజులన్నమాట యేమిటి! మనవైదికంలో పుట్టినవాళ్ళందరకు రోజు

లు బాగులేవని చెప్పవచ్చును. నాకాసంగతి తలచుకొన్నపుడల్ల కడు
పులో పెద్ద బెంగ బయలుదేరుతుంది. తిన్న అన్నం వంటపట్టటం లేదు.
రాత్రి సరిగా నిద్రపట్టదు.

కామ—గణపతీతాతగారూ! మీ కేవిషయమై బెంగపట్టినది.
ఆసంగతి యేమిటో చెప్పకుండా విచారిస్తారేమి. అచ్చ నైదీకమంటే
యిదేకాబోలు.

గణ—ఏమని చెప్పనోయినాయనా! నానోట్లో మన్నుపడే
కాలం వచ్చింది. ఇంతకూ తోకచుక్క, సప్తగ్రహకూటం వచ్చినసం
వత్సరం ఊరికే పోతుందా? ఓసినికచుక్కా! నీకడుపుకాలా, యెం
తపని చేశావే! ఇంతకు నాగ్రహచారం బాగులేదు. ఒకరి ననేదేమిటి.

కామ—తాతగారూ! మీప్రసంగంచూస్తే మీకు వెట్టో
పిచ్చో అనకుంటారు. ముక్కుమూలంలేని యేడ్పు యేడిస్తే నవ్వు
తారు. సంగతేమిటో చెప్పండి.

గణ—నాయనా నీవు యెరుగవు. అయితే చెప్పుతా విను.
మాయింట్లో ఏడుతరములనుండి జోడశకర్మలు చేయించే సాంప్రదా
యమున్నది. మాతండ్రిదర్బాసనపు తాళ్ళు పుచ్చుకొని వీపు చిట్ల
గొట్టి స్తార్తంముక్కలు నాకు ఘట్టిగా చెప్పివేశాడు. వివాహోపనయ
నములేమి శాస్త్రములేమి నేను చేయించినంత జల్దీగా ఎవరూ చేయి
చలేరు. యీవృత్తిచేత నాపెళ్ళాం బిడ్డలు హాయిగా దైన్యం లేకుండా
జీవిస్తూన్నాము. ఆహాహా! నాయంటినిండా పీటలేకదా, యిల్లల్లా
చెబులేకదా, బియ్యంగూనలతో నిలవగదా, గోదానములువల్లనిత్యం
రెండావుల పాడిగదా. చీరలకు అంగవస్త్రాలకు సైనుగుడ్డలకు లెక్కే
లేదుగదా. రెండామడలలోపుగా, కర్మ నావలె చేయించేవాడు లేక
పోవడంచేత నానని మరీమరీ బాగున్నది. నేటికాలానికి దీనికంతకు
విచ్చిత్తు వచ్చినది కాబోలు. (అని మేడ్చుచున్నాడు).

కామ—తాతగారూ ! మీ యేడ్పు చూడగా నాకు ప్రాణం విసుగొస్తున్నది. మీ ఐశ్వర్యమునకు యిప్పుడు విచ్చిత్తు ఎందుకు వచ్చి నది ?

గణ—నాకు వచ్చిన ఆపద చప్తాను విను. నేను చిన్నప్పటి నుండి నియోగ్యులయిండ్రలో పౌరోహిత్యములు చేసికొని జీవించు చున్నాను. యికమీద నియోగ్యులు స్మార్తము నేర్చుకొని షోడశ కర్మాధికారులై వైదికవృత్తి నవలంబింతురని అంతా చెప్పుకంటున్నారు. ఇది నిజమైతే నానోట్లో కరక్కాయే కదా ! ఇక నామొఖ మెవరు చూస్తారు. ఇదిగాక నియోగ్యులు మంత్రములు చెప్పుటకు బ్రాహ్మణ్యములు చేయుటకు వాళ్ళవాళ్ళనే పిలుచుకొందురుగాని మనవాళ్ళను పిలవరట. యిది నిజమయితే నాకొంప కూలిపోతుంది. నాకు చిట్టెడు ఉప్పు దొరకదు.

కామ—పోనీ, నియోగ్యు లిళ్ళల్లో మీకేమి దొరక్కపోతే వైదికుల ఆశ్రమాలు సంపాదించుకొనరాదా.

గణ—ఓయి వెర్రివాడా ! వైదికులలో చాలమంది నావలె షోడశకర్మాధికారులున్నారు. నాచేత కర్మలుచేయించుకునే వారెవరు ? జోగిజోగి రాసుకుంటే బూడిడరానినట్టుంటుంది.

కామ—అయితే మీఅభిప్రాయం వైదికుల కికమీద వృత్తులు చెడిపోతాయి అనేనా ?

గణ—నిస్సందేహముగా నాప్రాణాలు ప్రాణాలలో లేవు.

కామ—గణపతి శాస్త్రుర్లుగారు ! ఈవిషయమై మీరు అట్టే ఆలోచించకండి. ఈవిషయములో నేను తగినసమాధానం చెప్పి మీకు బ్రదుకుదెరువు మరినకటి ఏర్పాటు చేయగలను. ఆవృత్తివల్ల మీకిప్పుటికంటే యెక్కువరాబడి వచ్చును.

గణ—నాయనా ఆసృత్తి యేమిటో త్వరగా చెప్పు. ఈవృత్తి పడులుకొని పెదరాళ్లే అందులో పడతాను.

కామ—నియోగము స్మార్తము వేదము చెప్పుకొనుటకు ప్రారంభించగానే, వైదికులు ఇంగ్లీషుచదువు ప్రారంభించండి. నియోగము పారాహిత్యము లారంభించగానే వైదికులు కరణీకములకై ప్రయత్నములారంభించండి. నియోగము మీసముత్యములనుకొనగానే వైదికులు పెంచుకోండి. వారు దర్బలు చేస్తోవుచున్నారేగానీ మీరు కలములు చేస్తో వున్నారే. వారు పంచాంగములు చేతబట్టినతోడనే మీరు షత్రుములు దస్తావేజులు చేతబట్టండి. మీవైదికవృత్తి వారు పుచ్చుకొన్నప్పుడు వారి లాభకరవృత్తి మనము పుచ్చుకొంటే మనజీవనం చక్కగా జరుగుతుంది

గణ—నాయనా మంచిపని చెప్పినావుగాని నాకొడుకులకు ఇంగ్లీషుచదువు వస్తుందా? పదిపదు నాలుగుతరములనుండి మంత్రములు అలవాటయిన నోళ్లకు ఇంగ్లీషుముక్కులు స్వచ్ఛంగా వస్తాయా?

కామ—రాకేమి, ఏడుమూడు పురుషాంతరములనుండి లాభ్యవృత్తివల్ల జీవించేవారికి వేదశాస్త్రములు నోటపట్టుతున్నాయా లేవా. ఆలాగే మనకూడాను.

గణ—మంచిఆలోచన చెప్పినావు. రేపటినుంచి మాపిల్లలను యిస్కూలికే పంపిస్తాను. కాని జాతివారిభాష చదువుకోడం శిష్టసాంప్రదాయంకాదేమోయని భయమేస్తున్నాది.

కామ—రిలాటిసందేహం మీరు వుంచుకోవలసినపనిలేదు. ఏమంటే లాక్యులు వారిశిష్టసాంప్రదాయంవదలి క్రొత్తపద్ధతిలో దిగినారు. వారు వేదకర్మలు స్వయంగా చేసుకొనడమే శిష్టసాంప్రదాయంగాని ఒకరియింట్లో చేయించుట శిష్టాచారంకాదు. వారికవిధమైన క్రొత్తపుస్తకాలు క్రిందగానికీ మీరుకూడా క్రొత్తపుస్తకాలు

కృండి. నేటికాలానికి మనశనివదలిపోయి తాకులమీద పడిపోతు
దని సంతోషించుచుండి. వందలకొలదియేళ్ళనుండి పౌత్రర్థనూటలు
మోసిమోసి బుజాలు శిరస్సులు వీపులు కానులుకాసినవి దర్పలు
పట్టిపట్టి చేతులరిగిపోయినవి. మంత్రాలు చెప్పిచెప్పి నోరుకాయకాసి
నది. యాకలియుగంలో వైదికుల మొగములమీద వర్షస్సుపోయి
ప్రేతకళలు దిగినవి. ఇవి అన్ని మనకు ఎప్పుడైతే వదలిపోవునాయని
చూస్తూయున్నాను. నేటికాలానికి యిన్నీ పుచ్చకుంటామని యెనరో
ఒకరు వచ్చినప్పుడు సంతోషపూర్వకముగా యిచ్చి హరికోరిక తీర్చ
డమే మనపని. అంతేగాని బెంగపెట్టుకొని చావనద్దు. ఇకమీద మనం
హాయిగా కోట్లు కమీజులు వేసుకొని తెల్లనిచలవ మడతలు కట్టుకొని
జరీతలగుడ్డలు చుట్టుకొని నీమాజామా వేసుకొని నీటుగా గోటుగా
కచ్చేరీలకు వెళ్ళుతూ వేళపట్టుకు పదిగంటలకు హాయిగా భోజనము
చేస్తూయుంచాము. కాబట్టి మీరు విచారించక మీవాళ్ళకు ఇంగ్లీషు
చెప్పించండి.

గణ—శబాష్! బాగా చెప్పినావు. నీవు అపరస్మష్టిచేసే విశ్వా
మిత్రుడవు. నీ ఆలోచన పసందుగా నున్నది. తాకులను వైదికులను,
వైదికులను తాకులను చేయగలవాడవు. చిన్నవాడవయినా నీవు
చెప్పే ఆలోచన బాగున్నది. నీవు చెప్పినట్టే నడుస్తాను.

(అని యిద్దరు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఒ డ ం బ డి క లు

స్వస్తి ప్రహరమాదినామసంవత్సర కేవలముల అమావాస్య
శనివారమునాడు రాత్రి రెండుజాములవేళ మూలానక్షత్రముక్తవృ

శ్చికలగ్నముందు భూమ్యాకాశంబులు సాక్షులుగ సూర్యచంద్రరాజులు
సాక్షులుగ అనంతకోటిసక్షత్రములు సాక్షులుగ సమస్తదేవతలుసాక్షు
లుగ బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులు సాక్షులుగ చ॥ నరహసింహరాయుడు
గారు గో॥ రామకృష్ణారావుగారు పె॥ నారాయణరావుపంతులుగారు
కేశవరాజుగారు మొదలగు తెనుగుదేశమందలి నియోగులును య॥
పుల్లవధానులుగారు, కొ. వాసుదేవసోమయాజులుగారు, మ. భద్రా
చలదీక్షితులుగారు సి రామచంద్రశాస్త్రిలుగారు మొదలగు తెనుగు
దేశమందలి వైదికులును, యేకస్తులై వ్రాసుకొన్న యొడంబడికలు.

1 మనలో పూర్వకాలమునుండి ఆధ్రకవిత్వ సంపన్నులై
మంత్రులై వ్యవహారపేత్తులై ఉన్యోన్యులై ప్రభుధర్మముల నడుపు
చున్న నియోగిశిఖామణులకు వైదికకర్మలు స్వయముగా జేసికొనుట
యేగాక చేయుచుటకును అధికారము కలిగియుండగలందులకై షోడ
షకర్మలు నిరాఘాటముగ చేయుచువలెననే కుతూహలము కలిగియున్న
ది గనుకనున్న వైదికులనేకపేల సంవత్సరములనుండి యీయధికారము
తామేవహించి నియోగుల కీయకపోవుటచేతనున్న వైదికులొక్కరే
యీమహద్భాగ్యము ననుభవించుటచేతనున్న మేముకూడ సం
పూర్ణముగ ననుభవించవలెనను యిచ్చతో షోడశకర్మాధికారమును
వైదికులమగు మాకు వదిలివేయుటకు నిర్ణయము.

2 ఇకమీదనుండి నియోగులమైనమాకు మహారాజశ్రీ యని
వ్రాయుటమాని యజనయాజనాధ్యక్షానాధ్యాపక దానాదాన పృతి
గ్రహషట్కర్మ నిరతులైన శ్రీవేదమూర్తులయిన బ్రహ్మశ్రీ యని
వ్రాయవలెను. అట్లు వ్రాసునిచో శివాలయములేని గ్రామములో
కాపురము చేసినంతదోషమువచ్చును. ఇదిలగాయతునియోగులందఱును
తమలోతమకున్న తదితరులకున్న యీలాగువ్రాయవలసినదని రిజస్టరీ

నోటినులు వ్రాయనలెను. అట్లు వ్రాయనిచో కోర్టులో పరువునష్టముల క్రింద దావాలు తేబకుట విధాయకము.

3 ఇది మొదలుకొని కర్కలు చేసికొనుటకు తీరుబడియుండదు కాబట్టి నియోగులందఱును తమతమ కఠినీకములు వైదికులకిచ్చి వేయ వలసినది.

4 ఇందులకు ప్రతిఫలముగా నియోగులందఱును కలములు కాగితములు సిరాబుడ్లు మల్లుపంచలు మీసాలు పెంచుకొనేయధికారము తివానులు జంబుకాకాలు కోట్లు బూట్లు మొదలయినవి, గిరజాలు జునపాలు పెద్దజుట్లు పెంచుకొనే యధికారమును యిప్పుడే వైదికులకు వదిలిపెట్టివేయడమయినది.

5 ఇకమీద నియోగులకెవరికిని రావు, రాయుడు రాజు, పంతులు మొదలయిన పేళ్ళు పెట్టుకూడదనిన్ని, శాస్త్రులు, అవధానులు, నీక్షితులు, సోమయాజులు, చేనులు భొట్లు శర్మ మొదలయిన పేర్లే యుండవలసినదనిన్ని యీరావు రాయుడు రాజు పంతులు మొదలయినపేళ్ళు తప్ప వైదికులలో యెవరుగాని అవధానులు చేనులు పేళ్ళు పెట్టుకొనకూడదనిన్ని నిర్ణయం. ఇందుకు ప్రతిపద్ధాగా వైదికులమయిన మేము మీకు మనస్ఫూర్తిగా వ్రాయించియుచ్చిన నడంబడిక.

ఇదివరకు అనేక వేల సంవత్సరములనుండి మాన్వాధీనభుక్తుములో నున్నటువంటిన్ని, ఇదివర కెన్నడు యేవిధముగా నన్యాకాంతము కానటువంటిన్ని శ్రృశానభూములను అందులోనుండే కాకులు గద్దలు మొదలయిన జీవజంతువులున్న దర్భలు మొలిచే బీళ్ళున్న అందులో యిప్పుడున్నటువంటిన్ని ముందు మొలిచేటటువంటిన్ని దర్భదుబ్బులున్న మోడుగు చెట్లున్న పంచాంగపుకట్టలున్న దర్భానములు కృష్ణాజినములు రుద్రాక్షతావళములు దేవతార్చన పట్టెలు విభూతిపండ్లు నియోగులకున్న సమస్తాస్త్రసాగములు జంపగలకదుళ్ళు

శ్చికలన్నమందు భూమ్యాకాశంబులు సాక్షులుగ సూర్యచంద్రరాజులు
సాక్షులుగ అనంతకోటిసక్షులములు సాక్షులుగ సమస్త దేవతలుసాక్షు
లుగ బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులు సాక్షులుగ చ॥ నరహసింహరాయుడు
గారు గో॥ రామకృష్ణారావుగారు పె॥ నారాయణరావుపంతులుగారు
కేశవరాజుగారు మొదలగు తెనుగుదేశమందలి నియోగులును య॥
పుల్లవధానులుగారు, గో. వాసుదేవసోమయాజులుగారు, మ. భద్రా
చలదీక్షితులుగారు సి రామచంద్రశాస్త్రిలుగారు మొదలగు తెనుగు
దేశమందలి వైదికులును, యేకస్తులై వ్రాసుకొన్న యొడంబడికలు.

1 మనలో పూర్వకాలమునుండి ఆంధ్రకవిత్వ సంపన్నులై
మంత్రులై వ్యవహారవేత్తలై ఉన్యోస్థులై ప్రభుధర్మముల నడుపు
చున్న నియోగిశిఖామణులకు వైదికకర్మలు స్వయముగా జేసికొనుట
యేగాక చేయించుటకును అధికారము కలిగియుండగలందులకై షోడ
షకకర్మలు నిరాఘాటముగ చేయించవలెననే కుతూహలము కలిగియున్న
ది గనుకనున్న వైదికుల నేకవేల సంవత్సరములనుండి యీయధికారము
తామేవహించి నియోగుల కీయకపోవుటచేతనున్న వైదికులొక్కరే
యీయహద్భాగ్యము ననుభవించుటచేతనున్న మేముకూడ సం
పూర్ణముగ ననుభవించవలెనను యిచ్ఛతో షోడశకర్మాధికారమును
వైదికులమగు మాకు వదిలివేయుటకు నిర్ణయము.

2 ఇకమీదనుండి నియోగులమైనమాకు మహారాజశ్రీ యని
వ్రాయుటమాని యజనయాజనాధ్యయనాధ్యాపక దానాదాన ప్రతి
గ్రహపట్కర్ణ నిరతులైన శ్రీవేదమూర్తులయిన బ్రహ్మశ్రీ యని
వ్రాయవలెను. అట్లు వ్రాసునిచో శివాలయములేని గ్రామములో
కాపురముచేసినంతదోషముచచ్చును. ఇదిలగాయతునియోగులందఱును
తమలోతమకున్న తదితరులకున్న యీలాగువ్రాయవలసినదని రిజిస్టరీ

నోటీసులు వ్రాయనలెను. అట్లు వ్రాయనిచో కోర్టులో పరువునష్టముల క్రింద దావాలు తేబకుట విధాయకము.

3 ఇది మొదలుకొని కర్కలు చేసికొనుటకు తీరుబడియుండదు కాబట్టి నియోగులందఱును తమతమ కనిణీకములు వైదికులకిచ్చి వేయవలసినది.

4 ఇందులకు ప్రతిఫలముగా నియోగులందఱును కలములు కాగితములు సిరాబుడ్లు మల్లుపంచలు మీసాలు పెంచుకొనేయధికారము తివానులు జంబుకాణాలు కోట్లు బూట్లు మొదలయినవి, గిరజాలు జనపాలు పెద్దజుట్లు పెంచుకొనే యధికారమును యిప్పుడే వైదికులకు వదిలిపెట్టివేయడమయినది.

5 ఇకమీద నియోగులకెవరికిని రావు, రాయుడు రాజు, పంతులు మొదలయిన పేళ్ళు పెట్టగూడదనిన్ని, శాస్త్రులు, ఆవధానులు, నీక్షితులు, సోమయాజులు, చేనులు భొట్లు శర్మ మొదలయిన పేర్లే యుండవలసినదనిన్ని యీరావు రాయుడు రాజు పంతులు మొదలయినపేళ్ళు తప్ప వైదికులలో యెవరుగాని ఆవధానులు చేనులు పేళ్ళు పెట్టుకొనగూడదనిన్ని నిర్ణయం. ఇందుకు ప్రతిపద్ధాగా వైదికులమయిన మేము మీకు మనస్ఫూర్తిగా వ్రాయించియుచ్చిన వడంబడిక.

ఇదివరకు అనేక వేల సంవత్సరములనుండి మాస్వాధీనభుక్తములో నున్నటువంటిన్ని, ఇదివర కెన్నడు యేవిధముగా నన్యాయకాంతము కానటువంటిన్ని శ్రేణునభూములును అందులోనుండే కాకులు గద్దలు మొదలయిన జీవజంతువులున్న దర్భలు మొలిచే బీళ్ళున్న అందులో యిప్పుడున్నటువంటిన్ని ముందు మొలిచేటటువంటిన్ని దర్భదుబ్బులున్న మోదుగుచెట్లున్న పంచాంగపుకట్టలున్న దర్భానములు కృష్ణాజినములు రుద్రాక్షతావళములు దేవతార్చనపెట్టెలు విభూతిపండ్లు పుష్పపాదపండ్లు సప్తహస్తసాకములు జింకలములకదుళ్ళు

ఆసంధముయిన బుట్టలు కొబ్బరికాయచిప్పలు తాలుపుబిళ్లలు తత్సమం
 ధముయిన ప్రిత్తిచెట్టు జూరీచెంబులు యాయవారపు చెంబులు పిల్ల
 జుట్లు కొల్లాయిగుడ్డలు తర్జనీయుంగరములు మీసాలుగొరిగించుకొనే
 యధికారము మొదలయిన సమస్తవస్తువులున్న ఆప్రవేశ సహితముగ
 మీకిప్పుడే స్వాధీనముచేసి రసీకు పుచ్చుకొనిడమయినది. ఇందును
 గురించి జ్ఞాతీసామంతాద్యవరోధములు ఎప్పుడైనా వచ్చేయెడల వాని
 ఖర్చులను మేమే వహించి మీకీహక్కును నిరాటంకముగ ఆచంద్రా
 ర్కము జరపగలవారము. ఇకమీద నివాహములకు వెళ్ళినపుడు సద
 స్యములతో సంభావన లియ్యనప్పుడు పోరాణములు మీరే తెంపవలసి
 నదిగాని మాకేమిసంబంధములేదు. మరన్ని పోడశబ్రాహ్మణార్థములు
 నూ శివాయనపు మత్తయినునలు, నగ్నప్రచ్ఛాదనలు నీరుకాసులు
 మీలోమీరే యేర్పాటుచేసికొని దాని ప్రతిఫలమును పొందుచుండ
 వలెను. ఇందుకు మేముగాని మానారసులుగాని మాస్తానే వచ్చువారు
 గాని యేవిధమయిన తగాదాలు పెట్టువారముకాదు. గ్రామపౌరో
 హిత్యములు, సభాసత్యములు మీరే వహించిచేసికొనుటకు మేమంగీ
 కరించినాము. మీరు మీకరిణీకపుహక్కులు వదులుకొని మీరోజుననే
 మాస్వాధీనము చేయకముదిర్చయము. మాకు ఇకమీదనుండి మహా
 రాజశ్రీ అన్ని రాజమాన్య రాజపూజతుల్యన్ని వ్రాయుటకు నిర్ణ
 యము ఆలా వ్రాయనట్లయితే క్రిమపకారము మేము పరువునష్ట
 మనకు చేసేదావాకు మీరు బాధ్యులై యుంపవలెను. కలములు
 కాగితములు కలందాములు మానద్దనే యుంపవలెను. మీయిండ్లలోకన
 బడేయెడల దానినష్టమును మీనద్దనుండి పుచ్చుకొందుము. ఇకమీద
 మీపిల్లలను మీరుస్మార్త సాతశాలలకే సంపవలెను. కాని యింగ్లీషు
 సాతశాలలకెంతమాత్రముసంపకూడదు. మాపిల్లలెవరైనాస్మార్త సాతశా
 లకు వెళ్ళినచోమీరువారినివచ్చుకొనికొట్టితిరిగివచ్చుమననంబు యిండ్లలో

పైనవ్రాసిన దర్శనాలు మొదలయిన పరికరము లుంచుకొన్న పక్షమున
మాపిల్లలు యింగ్లిషు చదువు నిశపక్షమున బహిష్కారము చేసి యీ
పరతులకు ఒప్పుకొని నడుచునట్లు చేయగలము. ఈ మేళుపరతులు
యేడుయేడుపద్దాలుగు జన్మాలకున్న మనలో ఎవరమువడితే వారము
జవాబుదార్లమయి ఒకరికొకరు జరుపుకొనుట నిర్ణయము ఇది
ఉభయుల సమ్మతిని వాయిదిన యొడంబడిక.

ఆ కా శ వి శ్వ వి ద్యా ల య ము

ఇంద్రనారము 37 ప డిశంబరు 1978కి వ సంవత్సరము. కా
లము అనురసంధ్యవేళ గం. 7.5 ని మొదలు గం 7.6 ని. వరకు
విషయము—గణితము.

1 ఒక గ్రామమునసబు తనపైయధికారులు వచ్చినప్పుడు వెన్న
మీగడ పాలు కోళ్లు మేకలు గుట్టలులకుగడ్డి మొదలగునవి సప్లయ
చేయగా నతనికి సూరుసూపాయలు కర్చయ్యెను. అధికారి బిల్లుచే
యమనగా మునసబు అయినంతసొమ్ముకు బిల్లుచేసినపక్షమున కోపము
వచ్చునని రు 35-11-8 పైనలకు బిల్లుచేసి తక్కినసొమ్ము అయూరిలో
నున్న 69 గురు రయతులను దామాషాయని యిచ్చుకొమ్మని చెప్పె
ను. అందు 19 గురు రయతులు మేమిచ్చుకోనుని తిరుగుబాటు చేయ
గా మునసబే పెట్టుకొనెను. ఒక్కొక్కరయతు పెట్టుకొన్న దండుగయెం
త? మునసబు పెట్టుకొన్న దండుగయెంత?

2 $2 \times 2\frac{1}{2}$ వెడల్పు $\times$ 100 ల పొడుగు గల యొకవిధికి కంకరవే
యవలయును. ఈ కంకర వేసిన తొంద్రనారములకు గోళ్లు పడునట్లు, మూ

డువారముల కడుగుననున్న మట్టి బయలుపడునట్లు, నాలుగువారములకు వేసిన ఆనవాలే కనబడకుండనుండునట్లు తేలికయైన కంకర అంగుళములో నెసిమిదోవంతుయెత్తున కంట్రాక్టరుకు యెప్పిమేటుసొమ్ములో నూటికి 95 వంతులు మిగులునట్లు వేయుటకె తసొమ్ముపట్టును?

3 అప్పుడప్పుడు కేసులలో దొరికిన గు 3750 లు ఒక కానిస్టేబిలు, ఒక హేడ్డు, ఇద్దరు యునైక్టర్లు అనునలుగురకు పంచిపెట్టుడు. కానిస్టేబిలుకంటె రెండు రెట్లు హేడ్డునకును హేడ్డుకంటె రెండు రెట్లు ఇనస్పెక్టరునకును రావలయును.

4 విష్ణుపురమును గ్రామములోనున్న బందెలదొడ్డిమీద అధికారముగల గ్రామమునసబు ఆసంవత్సరము గ్రామవాసులు బందెకు తోలుకొని వచ్చిన 793 పశువులకును, పశువు 1కి 0—4—0 ల చొప్పున సర్కారుకు చెల్లవలసినసొమ్ము మిజామలె మునసబు సర్కారుకు 73-4-0 లు జమ కట్టించెను. మునసబుగారు లెక్కవ్రాయకుండా యెన్ని పశువులతాలూకు బందెసొమ్ము తాంబూలపుకర్చుక్రింద వినియోగించినారు?

5 చెన్నపట్టణముగొల్లవాడొకడు ఇంటింటికి ఆవునుదూడను తీసికొనివచ్చి పాలుపిదకదలచి పాలుచేపుదలసిమిత్తము ప్రతియింటివద్ద దూడను ఒక్కసారి తల్లితోగలిపి వెంటనేయివల కీడ్పుచువచ్చును. అతడావిధముగ ప్రతిదినము 12 యిళ్ళకు పాలిచ్చుచువచ్చెను. ఒక్కొక్కయింటివద్ద నెక్కొక్కపాలు దూడత్రాగినపక్షమున వారమునకెన్ని చుక్కలుపాలుదూడత్రాగును?

6. నూరుచుక్కలు ఒకగిద్దెడుగాలెక్కచూచుకొన్న పక్షమున దూడకడుపులో సోలెడుపాలు పడునప్పటికెంతకాలముపట్టును?

6 నూరుచూపాయలు జీతమువుచ్చుకొనునట్టి యొకయుద్యోగస్థుడు ప్రతిదినము ఒకే ప్రాముఖ్యతకు బద్ధుడై ముప్పది దినములూరుకుండగా

పైయధికారి యేదిన్నీడైరీ చూపుమని యడిగినప్పుడు త్వరగా, త్వరగా డైరీవ్రాయుట కెన్నిగంటలసేనికొట్టును? పుట 1 కి 20 పంక్తులుండును పంక్తి 1 కి 25 అక్షరములుండును.

7 ఒకసత్రముగుమస్తా రోజు 1 కి 50 బ్రాహ్మణులకు 30 యి తరవర్ణస్తులకు అన్నముపెట్టవలసి యుండెను. పతిమనుష్యునకు 0-2-0 ల చొప్పున సత్రపుఅధికారులు లెక్కచూచి యతనికిప్రతిదినము సా మ్మిచ్చుచుండిరి. నెల 1కి 30-0-0 ల చొప్పున అతడు సత్రము సొమ్ము లోనుండి లాభముతీసుకొన్న పక్షమున ఈగుమస్తా ప్రతిదినము యెంత మందికడుపు కాల్చవలెను.

8 రాజమహేంద్రవరములో గోదావరిబిడ్డన వేసినగట్టుమీద నుండి మెట్లమీదగా గోదావరిలోనికి డెబ్బదిసంవత్సరముల ముసలమ్మ యెక్కితే కాలుజారినపక్షమున యెన్ని పిల్లిమంత్రముల వేసి నీళ్ళలో పడును?

ఈప్రశ్నలలో నొకటియైన వ్రాయకయూరికే కూర్చున్న కొందరు పరిక్షలో కృతార్థులగుదురు. వ్రాసినవారుతప్పిపోదురు.

పెండ్లికొడుకులలక్షణములు

ఒక బ్రాహ్మణుడు తన కూతునకు వివాహయోగ్యమైన వయస్సురాగా తనకు సంబంధము కుదిర్చిపెట్టుమని మరియొక బ్రాహ్మణు నాశ్రయించెను. ఆ బ్రాహ్మణుడు సరేయని యంగీకరించి కొంతకాలమిట్టుదిరిగి యొక సంబంధము గుడుచ్చుకొనివచ్చి బెండ్లి కూతురు తలిదండ్రులతో నీ విధముగా చెప్పెను.

“నేను కుమర్చుకొని వచ్చిన సంబంధము మీ యదృష్టము వల్ల లభించినదని చెప్పవచ్చును. వారి యింటిపేరు భాగ్యమువారు. గోత్రము భారద్వాజస గోత్రము, మీకును వారికిని ఋషులు కలియరు. కులగోత్రములకేమిలోటులేనుగదా. ఆగ్రామములో వారు మిక్కిలి పసిద్ధులు. పెండ్లికొడుకు పేరు ధనరాజు. వారి యింట్లో కావలసినన్ని యెలుకలు పిల్లులు నల్లులు పేలు నున్నవి. వారియిల్లు చాల విశాలమైనది. కావలసినంతగాలి వెలుతురు వచ్చును. వెలుతురు మాటచెప్పవలసి వచ్చినప్పుడు సూర్యచంద్రులను యింటిలో కట్టివేసినారనియే చెప్పవచ్చును వారిది స్వంతకమతము. వారికి కావలసినన్ని భాగ్యము పండును. ఆయాళ్ళో వారికి కావలసినన్ని భూములున్నవి. పెద్ద సంసారము. పదిమందికలవాళ్ళు. బంధుసముద్రులు. దొడ్డినిండా యెప్పుడు చూచినా కావలసినన్ని పశువులు. వారికెంత మాత్రము గర్వములేదు. పాడియున్నది. పెండ్లికొడుకు పచ్చగా దబ్బపండువలెనుండును. నిజముగా చూడకన్నులులేవని చెప్పవలసినదే. అతనిదర్జా యెటువంటిదనుకొన్నారు. అతడు వీధులలో సంచరించునపుడు రాజునలె సంచరించును. అనగా యీ ప్రక్కనొకమనిషి ఆ ప్రక్కనొకమనిషి యతని కెల్లప్పుడు నుండవలసినదే అధమపక్షము ఒకమనిషియైనకూడా ఉండకపోతే యతడిల్లు బయలుదేరడు అతని దస్తూరీ మోస్తరుగా యెవరిది యుండదు. ఆయింటినా రేవస్తువు నిమిత్తము వీధిలోనికి వెళ్ళవలసిన పనియుండదు. ఒకరి దగ్గరవారు బతులు తెచ్చుకోరు. ఒకరికి వారివ్వరు. పెండ్లికొడుకెంత నుకుమారుడో వినండి. ఒకరుతనకు గొడుగుపట్ట వలసినదేగాని తాను స్వయముగ గొడుగు పట్టుకొనడు. జోడు తొడుగుకుంటే కాళ్ళు కందిపోవునని యతడు జోడైనా సరిగా తొడగడు. మెత్తని పరుపుమీద పండుకొన్నను అతనియొడలు నలిగి పోవునని చెప్పవచ్చును. ఎండకన్నెరుగని నుకుమారుడనగా నతడే. అతడు

యిల్లు కదిలి యెక్కడికి వెళ్ళకు. తన పొలములోనికైన తా నెప్పుడు వెళ్ళకు. అతనికేపని కావలసిన యింట్లోవాళ్ళు పయివాళ్ళకూడా గబగబ వచ్చి చేసి పెడతారు. కాబట్టి యీ సంబంధము సర్వవిధముల చేయతగ్గది.

ఆ మనమాటనుబట్టి పెండ్లికూతురు తలిదండ్రులు పెండ్లికొడుకును చూడకయే వారియిల్లు వాకిలినైన దర్శింపకయే సంబంధము నిశ్చయించుకొని ముహూర్త మేర్పరచిరి. పెండ్లివారు ముహూర్తము నాటికి తరలివచ్చిరి. పెండ్లిసంఘమున పెండ్లికొడుకు కన్పలు కనబడని వానివలె ప్రవర్తించెను. ఆకారముచుట్టుకు బాగుండెను గుడ్డివానివలె నున్నా డది యేమిటని పెండ్లి కూతురు వారమగగా పెండ్లికొడుకుకు కన్నులు కలిగినవని, అందుకు నిష్పలు యోడ చూడలేడని పెండ్లి కుడుర్చుటకు వచ్చిన బ్రాహ్మణుడు జనాబుచెప్పెను అదివిని పెండ్లి కూతురు వారొక విధముగ సగము బెంగతో నుండిరి. పెండ్లికొడుకు గుడ్డివాడనియు వారు మిక్కిలి పేదవారనియు దెలిసి మిక్కిలి గోల పెట్టి సంబంధము కుదిర్చిన బ్రాహ్మణునిమీదపడి యేడ్వగా నతఁడీ విధముగా జెప్పెను. “నా మాటలర్థము చేసికొనుటకు మీకు తెలివితేటలు లేకపోయినవిగాని నీనొక్కమాటయైనా యబద్ధము చెప్పలేదు. చిత్త గించండి! నేను చెప్పిన కులగోత్రములలో ఆబద్ధములేదుకదా. ఇంటి నిండా యెలుకలున్నాయని చెప్పి గాను. ఆ మాటలనుబట్టి ఇంటినిండా భాగ్యమున్నా యచుకొన్నారు. అదితప్పు. ఇల్లు బే మరమ్మతుతో నుండటంవల్ల విశేషముగా యెలుకలున్నవి ఎలుకలబాధపడలేక వారిమధ్య కొన్ని పిల్లలను పెంచుచున్నారుగనుక పిల్లలున్న మాటనిజము. పరిశుభ్రము లేని మనుష్యులగుటచేత వారికున్న రెండు నులకమంచములు నల్లులతో నిండియుండడమున్ను తలలు చీడపేలు పట్టియుండడమున్ను నిజము ఇంటికి-యెలుకలున్నది తేలికగింపక. లేకమాటలుగానూర్య చంను)

లింటిలో కట్టివేసినట్టే యున్నారు. అటువంటి యింటికి కావలసినంత గాలి వెలుతురు నుండుటలో నబద్ధమేమున్నది. దొడ్డికి గోడలు లేక పోవుటచేత ఊరివారి పశువులన్నియువచ్చి అక్కడనే యుండెడివి. అందుచేత దొడ్డిలో నెల్లప్పుడు పశువు లుంటాయున్నమాట యబద్ధములేదు. సాబుకు వారికి కావలసిన ధాన్యం మూడుపుట్లు అవిపండే భూములు మూడేకాలున్నవి. అందుచేత వారికి కావలసినంత ధాన్యం పండుననియు, కావలసినన్ని భూము లున్నవనియు జెప్పుటలో నబద్ధము లేదు. వారికి స్వంతకరుత మున్నదనుట అబద్ధముకాదు. ఒకచోట తెచ్చుకొన్న బదులు తిరిగి తీర్చు గనుక వారి కెవ్వరు బదులియ్యరు ఒకరికి బదులిచ్చుటకు వీరివద్ద యేమీ లేనేలేదు. పెండ్లికొడుకు పచ్చ గానున్నాడన్నమాట నిజమేకదా. చూడ రెండుకన్నులు లేవని నేను మొదటనే చెప్పితిని. అందుచేతనే యెల్లప్పుడు యిద్దరు మరుష్యు లతనికి సాయముండ వలయునంటిని. రాజులు యెల్లప్పుడు నాకర్లమీద చేతులు వేసికొని నడచునట్లు యీ పిల్లవాడుకూడా స్వయముగా నడవలేక పోవుటచేత ఒకరిమీద చేతులు వేసికొని నడచును. ఇత డెప్పుడు అంధుడగుటచేత ఇల్లు కదలకు. అతక్తుడగుటచేత అతనిపనులు యింట్లోవాళ్ళు పయివాళ్ళుకూడా వెంటనేచేసిపెనుదురు. అతడు వ్రాసిన అక్షరములు అష్టవంకరలతో నుండును. గనుక అతనిదస్తూరివతె మరెనిది యుండదనుట నిజము. గర్వము లేదన్నమాట నిజము నత్తి మీద గడ్డిమోపు బుజముమీద నాగలి పెట్టుకొని వారి మగవారు పొలము నుండి యింటికి వత్తురు. అతడు స్వయముగా గొడుగు కొనుక్కోలేదు కనుక మరియొకరతనికి గొడుగు పట్టవలెనేగానిస్వంతగొడుగు లేదు. ఇదివరకెన్నడు జోడు తొడుగుకొనుట పలుపుమీద పండుకొనుట, అలవాటులేదు. గావున ఆరెండూ సమకూడినపు డతనిశరీరము కందిపోవునని నేను చమత్కారముగా చెప్పితిని. నేనెంతో చాతుర్యము

గా జెప్పితినిగాని అబద్ధముచెప్పలేదు. మీకు గ్రహించుకొనే తెలివితేటలు లేకపోయినవి. ఇంతకు బ్రహ్మదేవుని ఘటన ఆప్రకారముగా నున్నది. మీరు తప్పించగలరా నేను తప్పించగలనా! ఇంతకు పిల్ల ప్రారభము ఆప్రకారముగా నున్నది. విచారించిన కార్యము లేదు. ”

ఆమాటలు వినగానే తల్లిదండ్రులు మిక్కిలి చింతిల్లిరి. పెండ్లి కూతురు తల్లిదండ్రులు పెండ్లికొడుకును వారియింట్లు వాకిళ్ళున స్వయముగా జూచుకొనవలసినదేకాని మధ్యవర్తులు చెప్పినమాటల నమ్మి సంబంధములు నిర్ణయించుకొనువారికి యిటువంటి చిక్కులే తటస్థించునని చూడవచ్చినవా రందరు తమలో తామనుకొని వెళ్లిపోయిరి.

— — — — —

జ నా భౌ నా ట క ము

(నాంది)

గీ. ఒక్కమట్టి సిరాబుడ్డి యొక్కచేత
దస్తరాలు రెండవచేత వాల్చుకొంచు
తిరుగు నెన్యూమరేటర్ల దీర్ఘమైన
వగరపులువిసుపులు మిమ్ముచాచుగాత !

(నాంద్యంతమున సూత్రధారుడు తెరవంకజూచి)

సారిపార్శ్వకా ! నీవుకూడ నెన్యూమరేటరుగా నేర్పజితివా యేమి ! నాటక ప్రారంభమున కాలస్యము చేయుచున్నావు ?

సారి—అవును. నేను మాలపిల్లిలో వేయబడితిని. అందుచేత న్నానముచేసి భోజనముచేసివచ్చునప్పటి కింతప్రాద్దుపోయినది. ఇప్పుడు సెలవేమి ?

నూత్ర) — విష్ణుపురమండలి యెన్యూమరేటర్లు నూపర నైజర్లు
కొందరు గృహస్థులు యారాతి) యేదైన అపురూపక నాటకము
ప్రయోగింపుచుని నన్ను కోరుటచే జనాభానాటకమను గొప్పరూపక
ము నీరాతి) ఆడదలచుకొన్నాను.

పారి — ఇది యేమహాకవిచే రచియింపబడినది ?

నూత్ర — అయ్యో! ఆచుననే యెఱుగనా నీవు. ఆయనకీర్తి-

గీ. ముగ్ధువలె బాతువలె మఱిబుగ్గినలెను

సీమమన్నమువలె చల్లచెలువమునను

నెరసినట్టి వెంట్రుకలట్లు యెముకలట్లు

గూడకొంగలవలెనొప్పు గొప్పగాను.

ఆయనపేరు వెలవెలపాటి విస్సన్న మహాకవిసార్వభౌముడు. ఈయనకు
కవిగండ శైరవుండనియు, అంధ్రకవీంద్ర చక్రవర్తి శిఖామణియనియు,
దుష్కవి భల్లూక నిష్పపెట్టెయనియు, ప్రతివాదభయంకర దుడ్డుకట్ట
ధారియనియు, అనేక మహారాజులు బిరుదులిచ్చిరి.

పారి — ఆబిరుదులిచ్చిన మహారాజు లెవరు ?

నూత్ర — చెప్పెద వినుము. చతుస్సముద్రముద్రితమహిమండల
మంతయు బాలించుచున్న శ్రీమద్రాజాధిరాజ భూమండలాఖండల కా
ట్రేడుగారు, గుమ్మాల తమ్ముడొర, సీమచింతల చిక్కయ్యరెడ్డి
మొదలగు చక్రవర్తులిచ్చిరి.

పారి — సరే తెలిసినది. అతివిస్తరమిందుకు. మనము కథా
ప్రారంభము చేయుదము. మహాల అమావాస్యనాడు బ్రాహ్మణా
ర్థము నప్పుకొన్న గ్రాహ్మణుని మొగమువలెనే మటముటలాడుచు
బుచ్చిరాజను యెన్యూమరేటరు ప్రవేశించుచున్నాడు. మన మిక
పోవుదము,

మొదటియంకము.

(అప్పుడు బుచ్చిరాజు, అచ్చిరాజు అను యిద్దరు యెన్నూరు
కటర్లు ప్రవేశించుచున్నారు.)

బుచ్చి — ఏమోయి అచ్చిరాజు! ఎక్కడనుండి వచ్చుచున్నావు ?

అచ్చి — ఎక్కడనుండి యననే ? నాబ్బాకులోనుండి. ఈజనా
భా నాప్రాణముమీదికివచ్చింది. అసూషర వైజరు ముండాకొడుకు కలి
యగరామణాసురుడు. వాడు నాయెముకలు కటకట కొరుకుచున్నా
డు. నాలెక్కలలో తప్పులున్నవట. నన్నతడు ప్రాసిక్యూషనుచేయించి
జెయిలులోనికి పంపుతాడట. చేతగాని ముండాకొడుకును యెందుకు
వేశావురాయని ఆయధికారి నడిగే దిక్కలేమోద ! ఇంతకు నాకర్మ
మని మొత్తుకొనుచున్నాను.

బుచ్చి — నీవు మొత్తుకొనకు. ఈలోపడు స్థానికాధికారులది
కాని సర్కారుది కాదు. సర్కారు ఉద్దేశము మంచిది. వారిచట్టము
మంచిది. జనాభాలోకోపకారమైనది, దీనికి మనమందరము చేతులు
కట్టుకొని పనిచేయవలయును.

అచ్చి — చేయచున్నాముకాదటయ్యా. చేతకానివాళ్ళను వేసిన
యెడల వాళ్ళెట్లు చేయుదురు ?

బుచ్చి — దానికేమిగాని నేను నీకు సహాయము చేసిపెట్టెదను.
ఇదివరకు ప్రాసినచిత్తు సరిగా యున్నదేమో యిళ్ళకువెల్లిచూచిరా ?

అచ్చి — మహాప్రభో! రక్షించినావు. ఇదిగో యిళ్ళకువెల్లి సరి
చూచెదను

(అని యిద్దరు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది విష్కంభము.

1. రంకము.

(తిరుకచ్చినంబిఅయ్యవార్లుగారియిల్లు)

అచ్చిరాజు—(గుచ్చుములోనికి వెళ్ళి) అయ్యవార్లంగానూ!

తిరు—ఎవరువానూ? ఇదిగో వచ్చుచున్నాను. (అని తలుపు దీయును)

అచ్చి—నేనండి! ఎన్యూమరేటరు అచ్చిరాజును.

తిరు—తిరిగి యెందుకు వచ్చినారు మీరు? మొన్నవచ్చినారు కాదూ! నేను యింట్లోనున్నపుడు లేనపుడూకూడా మావాళ్ళను పేరు చెప్పమని చెప్పుతున్నారట యేమిటి?

అచ్చి—లేదు స్వామీ! లేదు. మొన్న వ్రాసికొనివచ్చిన చిత్తు సరిగానున్నదేమో మీకొకసారి వినిపించెదను వినండి.

తిరు—వినిపించండి వింటాను.

అచ్చి—తిరుకచ్చినంబి అయ్యవార్లంగారు, వయస్సు 45 బ్రాహ్మణులు.

తిరు—అట్టెట్టె! ఆగు. నీపాడునై జము నీవు కనబరచుకొన్నావు కాని మానలేదు. మనకిద్దరికి కోవెలలో పరస్పరదాలదగ్గరవచ్చినతగాదా మనసులోనుంచుకొని నన్నీవిధముగా పరాభవము చేస్తావా?

అచ్చి—(తెల్లబోయి) యేమి పరాభవమండీ! స్వామీ!

తిరు—ఏమి పరాభవమా. యింతకంటె యేమి కానాలి. ఎరి గుండి నంగనాదివలె నటిస్తావా? చూడు నలుగురిచేత నీనోట్లో గడ్డి పెట్టించి పరాభవ మేమిటో చెబుతాను. మంగరాజుమామగారూ! మీరిల్లా దయచెయ్యండి పీడిదార్జనము చూతురుగాని.

గుంగ—(వచ్చి) యేమిటండోయి అది! కాకపోయినా నూ

యెన్యూమరేటరు బొతిగా పొంగరభోతులండీ.

అచ్చి—సంగ తివినకుండా పొగరతోతులంటూ రేమిటండీ! నేను చేసిన పరాభవమేమిటో చెప్పవయ్యాబాబు చంపక.

తిరు—మామగారూ చూడండి! ఏడిరాతమండా. నన్ను బ్రాహ్మణుడని ప్రాసినాడు. నేను బ్రాహ్మణిట. ఈచచ్చయ్యద్యోగము నీకయిందని యింత కన్నులు నెత్తికిరానా? నేను బ్రాహ్మణ్ణా?

అచ్చి—వేదము చదువుకొన్న మహానుభావులు. మీరు బ్రాహ్మణులుకాక యెవరౌతారు. శూద్రులగుతారా? కోమట్లగుతారా? రాజులగుతారయ్యా?

తిరు—అనుగో మల్లీ ఆకూతే కూస్తావు. నేను బ్రాహ్మణి అవడానికి నేనేమి పొత్తర్లుపడతాననుకొన్నావా, నీరుకానులు పడతాననుకున్నావా? అడ్డమైనవాళ్ళచేత కాళ్ళుగడిగించుకొంటాననుకొన్నావా?

అచ్చి—ఆపనులు చేసేవాళ్ళేనా బ్రాహ్మణులంటే? మీరు తప్పకుండా బ్రాహ్మణులని నాయభిప్రాయము. నేనల్లావాస్తాను.

తిరు—అల్లాగే వాస్తావు? నలుగురిలోబెట్టి యీడిపిస్తాను. రాయికావలస్తే. నీబాబు బ్రాహ్మణుడు, మీతాత బ్రాహ్మణుడు, మీముత్తాత బ్రాహ్మణుడు.

అచ్చి—ఆమాటకు నాకు కోపము లేదు. మావాళ్ళంతా బ్రాహ్మణులే. మిమ్మలిని యేమివాగ్దానాలో చెప్పవయ్యా తుడుపెట్టి వ్రాస్తాను.

తిరు—శ్రీవైష్ణవుడు అనివ్రాయవలెను. ఇప్పుడైనా బుద్ధికిలిగి, ఆప్రకారమువ్రాయ-

అచ్చి—(పకపకనవ్వి) ఇదిటయ్యా! నీపీచ్చకూల. శ్రీవైష్ణవులుమాత్రము బ్రాహ్మణులు కారటయ్యా. మెడలోనివి జండెములు కావు? మీరు దేవతార్చన చేసికోరూ మీరుభయవేదాంతప్రవ

రకులుకాదు!

తిరు—అసాదంతా నీకెందుకు! నేను చెప్పినట్టు వ్రాయు. లేక పోతే నేను బ్రాహ్మణుడన్నది కొట్టివేసి తహసీలుదారుగారికి కలెక్టరు గారికి అర్జీయిస్తాను,

మంగ—పోనీ ఆలాగే వెయ్యి రూపాయలు. నీసామ్యేమిపోయినది.

అచ్చి—ఈతగాదాలు ప్రతీయింట్లోను వస్తూన్నాయండోయి, మొన్న కరణం సుబ్బరాజుగారిని బ్రాహ్మణుడని వాస్తవికత నన్న కొట్టి పోయినాడు. మీరు చెప్పినట్లు వ్రాయమని మారూల్పుట లేవు. మా సూపర్ వైజరు ముక్కులుకొరికిపోయాయి. ఆయన వ్రాయమంటే వ్రాస్తాను లేకపోతే లేదు,

(అని వెళ్ళుచున్నాడు)

తిరు—మామగారూ చూచారా వీడిదొర్జనము! సరే కానివ్వండి. (చేతులు పట్టుకొని) ఇవి కాళ్ళుగాని చేతులు కావు. తమరు నాకొక సహాయము చేయించాలి.

మంగ—ఏమిసహాయము చెప్పండి చేస్తాను.

తిరు—తాలూకాకేంద్రంలో జనాభాపని చూసే గుమాస్తావేరు జనార్దనరావు. ఆయన మీకు స్నేహితుడు. ఆయనతో శిఫారసుచేసి బ్రాహ్మణిపేరు తీయించెయ్యాలినాకు.

మంగ—స్నేహితుడే! ఎక్కడైనా బాపగాని వంగళోటదగ్గర బాపకాడు. ఇందులో యేమయినా పిరణ్యశార్థము పుచ్చుకుంటే నీ గాని పనిచెయ్యడు.

తిరు—పోనీ! ఒకరూపాయ డబ్బులు పారవేద్దాము. ఈయన ప్రతిష్టపడేకంటే రూపాయపోతేయేమి?

మంగ—సరే రూపాయతెండి నేను వెళ్ళి మాట్లాడి పని చేయిస్తాను C-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

తిరు—(లోపలికి వెళ్లి రూపాయి తెచ్చియిచ్చి) యిది మీకార్యముక్రింద యెంచుకోవాలి సుమండి

మంగ—సందేహమేమి? అల్లా చేయిస్తాను.

(అని యిద్దరు నిష్క్రమింతురు)

రెండవ యంకము.

1వ రంగము.

కాపుల వీధి.

(అప్పుడు నరసంభట్టను యెఝామరేటకు ప్రవేశించుచున్నాడు.)

నర—(తనలో) అన్నయ్యా! ఈవేళ 10 దవ మార్చి. ఈరాత్రితో పీర్లు గుండాన్నివసును. ఒక్కొక్కయింటికేవెళ్ళి యిదివరకు పేర్లు వ్రాసినవారున్నాలో లేదో కనుగొని త్వరగా ముగించుకొని పోతాను ఏకుక్కలు కరవకుండా యేకయ్యాలు మీదపడకుండా చాటితినా అదృష్టవంతుడను. ఇదిగో మొదట యింటికి వెళ్లెదను. (ఒక యింటికి వెళ్లి) ఎవరగిడి లోపల తలుపుతీయండి.

ముసలమ్మ—(లోపలనుండి) వొవరారూ?

నర—నేనండీ.

ముస—నే నంటావరు?

నర—ఎవరూలేదు. నేనే.

ముస—పేర్లేవా. ఊర్లేవా. నేనెవని అరుతూవెందుకూ!

నర—నురెవరులేరు నేనయ్యా తలుపుతీయ్యి.

ముస—నీ నేను చుండిపోనూ పేరుచెప్పుదూ.

నర—నన్నెరగనటే చూట్టానుతా నేనున్నా నేనంటేనూ.

ముస — గొంతుకు బద్దలయ్యేట్టు అరు. నేను తలుపుతీయ్యను. అద్దం చేతిరికాడొచ్చి అదుత్రావెందుకు నువ్వొరవో నాకెంకేంటి.

నర — నేను. నరసంభట్టును.

ముస — నరసంభట్టావరు? నీకు మాకాడేం పనుంది?

నర — పేర్లు వ్రాసికోవాలి తలుపుతీయ్యి.

ముస — (ఏప్పుచు) అయ్యో నీజిమ్మడో: మల్లావచ్చానంత్రో
(అని తలుపు తీయుచున్నది).

నర — (తెల్లపోయి గుమ్మముదిగి క్రిందికి వెళ్ళును).

ముస — నీరాతముడిపోను. నాకొంపతీసుల్లవచ్చావా, నీకళ్ళు కాలిపోనూ. యేయేలప్పుడొచ్చావో, యేయేలప్పుడు నూసావో, యేయేలప్పుడు రాశావో నీరాత నట్టేట్టో గలిశిపోనూ. చూణిక్కెమంటి పిల్లోణ్ణి నీపొట్టపెట్టుకొన్నావుకందా! చూయిబాసనోడ. నీలెక్కలు నేలమడ.

నర — ముసలమ్మా! అల్లా తికతావేమిటి. నే నేమిజేశాను. ఏమిజరిగింది?

ముస — ఏంజరిగిందని మల్లా అడుగుతావా? చేసినపనిచేసి (అని యేప్పుచు) నీవు పేర్లురాసుకెల్లినమూడోనాడు మూడేళ్ళపిల్లోడు బంగారముంటోడు తిరుగుతా తిరుగుతా యిట్టే సచ్చిపోయిరాడు. నా యినోయి! నాయినా! నీజీవానికిపేర్లెక్కడొచ్చినాయిరోయి నాతండ్రీ! ఈబావనోడు నీజీవనాని కెములోడయినాడురోయి నాయనా! నాతండ్రీ! నాబుల్లోడ! ఈడుపేరు రాసుకోకపోతే చూరేళ్ళబతికే బతుకు రా నీది.

నర — పిల్లవాడాయుర్దాయము లేక పోయినాడు. పేరు వ్రాసుకొంటే పోతాడా? మీయింట్లో ఎందరున్నారో అందరిపేర్లుచెప్పు. వ్రాసుకొనడానికి పచ్చివాడు, పిల్లతెనకను, పెద్దతెనకను?

ముస—ఆరిబాసనోడ! నిన్ను మావిశ్వమేనుకుపోనూ. నీకేం దురుబుద్ధిపుట్టిందిరా. ఆణ్ణిచంపి యాశ్వనుకూడా చంపాలనివోచ్చా వా? నన్ను చంపినానలే బిడ్డలపేరుచెప్పను. యేమిచేస్తావో చెయ్యి.

నర—జాగ్రత్త. చెప్పకపోయినావంటే నిన్ను పాగిసిక్యూషను చేయిస్తాను. జుర్రానా వేయిస్తాను. జైలుకు పంపిస్తాను. జాగ్రత్త.

ముస—యేంటి? పోనుకోసంయేయిత్తావు. పోనుకోసంయేం ట్రా నీపిండాకూడా. పిల్లోణ్ణిచంపి పోనుకోసం యేయిత్తావు? ఎల్లా యేయిత్తావో పోనుకోసంయేయ్యి. రోకలుచ్చుకొని రొమ్ములోముడు త్తాను. ఉండు నీజియ్యడ. అక్కడండు. (అని లోపలికి వెళ్ళుచున్నది.)

నర—ఉండు, పోలీసువారిని తీసుకొనివస్తాను. (అని పోవు చున్నాడు).

(ఇద్దరు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

2 వ రంగము.

గురు మూర్తిదీక్షితులుగారియిల్లు.

గురు—(అరుగుమీద కూర్చుండి వేదము చదువుకొనుచుం డును).

నర—(గబగబవచ్చి) శాస్త్రిగారూ! మీయింట్లో జనమంతా యెందరో చెప్పండి.

గురు—అయితే సరసంభట్లుగారూ! యీపేర్లువాసుకొనుట యెందుకు? తలకు రూపాయి పన్నుకడుతారవ. పన్నుకట్టడం కోస మవ. నిజమేనా?

నర—అబ్బేబ్బే! శాస్త్రిగారూ, అబద్ధమండీ. ఎందరు జన మున్నా

గురు—కాదనకపోతే సర్కారుమనిషివి నువ్వవునంచావు? సర్కారేదోమెచ్చి నీకేదో కష్టపాఠని అభిమానంకోసం పడేడుస్తూ న్నావు. నిజంచెప్పు. నాకెందుకు పన్ను కట్టిస్తావు. కరువుకాలం పన్ని చ్చుకోలేము. గనుక మాయింట్లో అట్టెమందిలేరని వ్రాయి. చిరకాల మునుంచి యెరిగినందుకు నాకీపేలు చెయ్యవోయి. బ్రాహ్మణిగదా. నాకు నిష్కారణంగా పన్నుకట్టిస్తే నీకేమివస్తుంది.

సర—శాస్త్రిగారూ! మీరు వేదం చదువుకొన్నమాటేగాని మీకు ప్రపంచజ్ఞానములేదు. మీరు పూల్సు. నేను ప్రైమరీ ప్యాసై ఫస్టుఫారము చదివాను. నాకన్న సంగతులు తెలుసును. తెలియకపోతే నోరుమూసుకొని యూరుకోండి, కాని యిల్లాంటి అవకతవక మాట లనకండి, పన్నులులేవు బండెలులేవు.

గురు—నీడాబులు కట్టిపెట్టు. నేను ఆవలిస్తే పేగులు లెక్క పెట్టేవాడిని. మొన్న మొన్నటి లోట్టకాయవు నీకేమి తెలుసును. పన్నులు కట్టడంకోసం కాకపోతే యేయింట్లో యెందరు జనముంటే వాళ్ళకెందుకు? వాళ్లేమి వెట్టివాల్సై లెక్కపెనుచున్నారనుకొన్నావా యేమిటి. చంటిపిల్లవాళ్ళదగ్గర చెప్పినట్టు చెవుతావేమిటి నాదగ్గర.

సర—అవన్నీ యెందుకు మీయింట్లో యెందరున్నారో చెప్పండి.

గురు—(తనలో) చెప్పితే తప్పుకుండాపన్నుపడుతుంది. కాబట్టి మాయచెయ్యవలెను. (ప్రకాశంగా) మావాళ్ళందరూ పుట్టింటికి వెళ్లి నారు, నేనొక్కడనే అత్తినరుపెట్టుకొని తినుచున్నాను.

సర—దీపాలవేళ మీభార్యపిల్లలు వెంకప్పసోమయాజులుగా రింటికి వేరంటమునకు వెళ్లి నాకు కనబడ్డారు. లేదని అబద్ధమాడుతా రేమి? CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

గురు — ఎవరినిచూచి ఎవరనుకొన్నావో నాళ్ళుకారు.

సర — అయితే నేనీసంగతి సూపరువైజయగారితో రిపోర్టు చేస్తాను.

గురు — సరే చెయ్యి. (తనలో) వీడు మోటారిస్టుగవ్వడు అంతపనిచేస్తాడు. నేను వెళ్ళి సూపరువైజయగారికాళ్ళుపట్టుకొని యీ అవత్తు తప్పించుకొంచాను.

(అని యిద్దరు నిష్క్రమింతురు.)

—o—o—o—

మూడవ యంకము.

రంగము.

(బోగము రంగసాని యిల్లు)

అంతః. ఎన్యూమరేటరు సరసింహము ప్రవేశించుచున్నాడు.

సర — (తనలో) ఎన్యూమరేటరుపనిని నేను సంతోషముగానే చేయదలచుకొన్నానుగాని నాకర్మముకాలి యీబోగమువాళ్ళయిళ్ళు నాపాలబడుటచేత నాకుమిక్కిలి కష్టముగనున్నది, పూర్వకాలపుబోగమువాళ్ళు పెద్దమనిషిని యెవరినైనా చూస్తే లేచి దండముపెట్టేవాళ్ళు. ఈకాలపుసానులు కుర్చీలమీద కూర్చుని లేచనేలేవరు. అడిగినమాటకు సమాధానముచెప్పరు. అవన్నీ అటుండగా యీరాతి)వేశ వీళ్ళు తలుపు తీస్తారోతియ్యరో తీయ్యలేదనిచెప్పుతే సూపరువైజయగారుకోడు. నాకిండు లోనక్కచావునచ్చినది ఇదిగో రంగసానియింటికి వచ్చినాను. దీన్ని పిలుస్తాను. (ప్ర)కాశము) రంగసానీ! రంగసానీ! తలుపు తలుపు. (అప్పుడు రంగసానియు మరియొక పురుషుడు లోపలగదిలోనుండును)

పురు—ఓసీ పలకకు మాటాడకు.

రంగ—పలకకపోతే యెల్లాగండి, హారేదేనా రిపోర్టుచేస్తే తంటావస్తుంది.

పురు—జీలకర్రతంటా పీతంటావస్తుంది. తంటావస్తేనేలేనూ?

రంగ—మీరెందుకు గాత్రులు మూకొంపల్లోదూరి, అడ్డమైన గడ్డితిని పగలు పెద్దపెద్దవారినలె సంగనాచులై బోగమువాళ్ళపేరు చెప్పితే తిడతాను. పైగా మాతరపున వకాల్తునామాయైనా వుచ్చుకోరు. మిమ్మునమ్ముకొంటే గంగలోదిగినట్టే.

పురు—ఆమాటకేమిగాని నీవు తలుపుతీస్తే వాడువచ్చి నన్ను చూస్తాడు. వాడిక్కడచూచి పరాభవము చేయగలడు. పైగానానోరు వాసనవేయుచున్నది.

రంగ—ఆయన యింకాదిలోకిరాడు. ఆయనఅడిగినమాటలకు సమాధానముచెప్పి వెంటనేపంపివేస్తాను. మీరు భయపడకండి.

పురు—నామాట వినవే. తలుపుతీయ్యకే. ఎందుకైనా మంచిది. ఈవేళ యింట్లోకూర్చోవలసినవాడను పొరబాటుచేత బుద్ధి నేరక వచ్చినాను. నేననీయింటికి వస్తూయన్నసంగతి నెవ్వరుయెఱుగరు. పరాభవముచెయ్యకు

రంగ—ఏమీ పరాభవములేదు; ఊరుకోండి.

నర—తలుపుతీయ్యమంటే తియ్యరేమిటి,

రంగ—వస్తూన్నానుండవయ్యా. (అని తలుపుతీయును.)

నర—రంగసానీ! నీవు మీయమ్మ మీదాసీది నీపెంపుడు కూతురుగక మరెవరైనా క్రొత్తగావచ్చినారా?

రంగ—ఇద్దరుచుట్టాలు మాయింటికి వచ్చినారండీ.

నర—నాళ్ళపేరేమిటి?

రంగ — కనుకొనివస్తాను. ఇక్కడకూర్చొండి (అని బల్లచూపి వెళ్ళును)

నర — (తనలో) ఈలోపుగ ఊరికే కూర్చుని మేమిచేస్తాను. వ్రాసినవన్నియు సరిచూస్తాను. దీపంలేదే, అదిగో గదిలో నున్నది. అక్కడకు వెళ్ళిచూస్తాను. (అని గదిలోనికి వెళ్ళుచున్నాడు.)

(అంతటగదిలో మంచముమీదకూర్చుండి తిరుపతిరావుగారు ప్రవేశించుచున్నారు.)

తిరుపతి — (నరసింహమును సూచి మొగముమీదబట్ట వేసుకొని మంచము క్రిందదూరుచున్నాడు.)

నర — తిరుపతిరావుగారాయేమిటి? దూరకండి దూరకండి. మంచముక్రింద దూరకండి.

తిరు — (తనలో) అనుకొన్నంతపని జరిగినది, ఈపాడుముండ నేనుచెప్పినట్లు విన్నదికాదు. పిలిచినప్పుడు పలుకకపోతే పాణం విసికి వాడేపోవును. ఇప్పుడేమిచెయ్యను? బైటికివచ్చుటకూ వీలులేదు. రాక పోవుటకూవీలులేదు.

రంగ — ఏమిటండి మీరునాగదిలోనికివచ్చారు. ఈగదిలోనికి మిమ్మలి నెవరురమ్మన్నారు. మీరువచ్చినపని చూచుకోవలసినదేకాని యీగోడవలన్నీ మీకెందుకు? మిమ్మన్ని యీగదిలోనికిరమ్మని రూల్సున్నాయా?

నర — మమ్మలిని రమ్మని రూల్సులేవు. తిరుపతిరావుగారంతటి వారు రావచ్చునని రూల్సున్నాయి. సరే ఈరాత్రి యెవరుయెక్కడ నుంటే వారక్కడ నున్నట్లు వ్రాసుకోమని రూల్సున్నాయి. కాబట్టి తిరుపతిరావుగారు మీయింట్లోనున్నట్లు వ్రాస్తాను.

తిరు — (ఈవలకువచ్చి) అయ్యో మీపేరెవరండి. ఎన్యాయురే టరుగానా? మీదగ్గన యెవ్వరూ చేయలేదు.

నర—నాదర్శనము తమరుచేయుటకు నేనెంతవాడిని. మీ దర్శనమునకే నేను వెనుక రెండుసార్లు ఉద్యోగము యిప్పించుమని అడుక్కుందామని వచ్చినాను కాని దర్శన మయినదికాదు. తమవంటి వారి దర్శన మెప్పుడైనా యీలాంటిచోట కావలసినదేకాని యిళ్ళ దగ్గరకాదు

తిరు—అప్పుడేదో పనితోందరమీదుండి దర్శనము కాలేదు. దానికేమికాని యిప్పుడుమీరు కొంచెము శాంతించండి కోపగించకండి

నర—తమరు కొంచెము దూరముగానుంచుని మాట్లాడండి. మీనోరు వాసనేస్తుంది. ముక్కు బద్దలైపోతున్నది.

రంగ—ఏమిటయ్యూ, పెద్దాపిన్నా యెరుగకుండా నోటమ్మట యెంతమాటవస్తే అంతమాట అంటానా?

నర—నాకేం భయమాయేమి? ఆయనచెడత్రాగి మాట్లాడు తోంటే నోటి వాసన భరింపలేకుండావున్నాను. ఆయనకులేని కోపము నీకొస్తుందేమి? నాలుగు రూపాయలకోసం నీవేవాసనయినా భరిస్తావు ననల్లా భరించలేను.

తిరు—ఊరుకోవే తగాదాలు పెట్టకు. ఎన్యూమరేటరుగారా! మీరు నాపేరిక్కడ వ్రాస్తానంటున్నా రేమిటి?

నర—అవును యెక్కడుంటే అక్కడవ్రాయవలసినదనే మారూల్చున్నాయి.

తిరు—రూల్చుకేమిగాని కొంచెము గృహస్తుధర్మ మాలోదించండి. మనమంతా ఒకపూజోపుండేవాళ్ళము. తెల్లవారిలేస్తే మొగ మొగాలు చూచుకోకమానము. నలుగురిలో తలయెత్తుకొని తిరుగు తున్నాను. పొరబాటుచేతనో, బుద్ధివరకనో, యారాత్రి యిక్కడకు వచ్చినాను. ఇంతిమాత్రముచేత యీప్రకారముగా చెయ్యగూడదు. నాకీయుపకారము మీరు చెయ్యవలెను.

నర — నాకు గుల్పులేవు చేయడానికి పిల్లలన్నట్టుకనబడదు. ఇప్పుడు నూపర్ వైజర్ గారు కూడా వస్తారు. ఆయన చూచినట్టయినా నా ప్రాణంమీదికి వస్తుంది.

తిరు — ఓసే వీధితలువు గట్టిగాగోళ్యము పెట్టిరా అయినకూడా చూస్తే హరీహరాభవము.

నర — మీరు తలుపుగోళ్యము పెడితే నేనుస్వకోను. మీరు లోపల బెట్టి చావగొట్టించాలన్న యభిప్రాయమా యేమిటి?

తిరు — ఇదోతంట్లావచ్చింది. సరే ఈయుపకారం నాకుచెయ్యండి మీకు ప్రత్యుపకారము చేస్తాను.

నర — ఏముపకారము చేస్తారు?

తిరు — మాయిలాకాను పదిహేనురూపాయలనొకటుంది అది యిప్పిస్తాను. రేపుడదయమే ఆర్థరు వేస్తానుస్తాను.

రంగ — ఇరవయి దరఖాస్తులు పెట్టి ఆరుమాసములు ఆశ్రయించి సంపాదించుకోలేనిపని యాయనగా రంగంటలో సంపాదించుకొన్నాడు.

నర — చిత్తము మీసెలవుప్రకారము నడుస్తాను మీమాట మీరు నిలబెట్టుకోవలెను.

తిరు — మాటతప్పు తేచండాలుజేసరి. మీరుకూడా నేనిక్కడున్న సంగతి యెవరితోను చెప్పనని ప్రమాణం చెయ్యండి.

నర — నాప్రమాణంగా నేనుచెప్పను. నేనుసెలవుపుచ్చుకుంటా

తిరు — ఓసీ త్వరగా వెళ్ళి తలుపు వేసెయ్యవే మల్లీయెవ్వరూ రాకుండా.

రంగ — (తలుపు వేయును.)

నర — (వీధిలోకి వెళ్ళి తనలో) ఈయడానికిలో రంగనానీ యింతటికివచ్చిన ప్రాప్తవానినీ తిరుగొకరినూ గాననానీ

పోసిలే. అన్ని లెక్కలు సరిగానుండియే ఉస్తాయాయేటి. ఏలాగో పది
హేనురూపాయలపని సంపాదించుకొన్నాను.

(అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

నాలుగవ అంకము

I రంగము.

(అప్పుడు రహిమాన్ ఖాన్ అను ఎన్యూమరేటరు

ప్రవేశించు చున్నాడు)

రహి—(ఒకయింటివద్దకు వెళ్ళి) ఈ యింటి ఖామందుయెవర్ ?

రామమూర్తి—ఈ యిల్లు వెంకట్రామయ్యగారిది.

రహి—షరే! రాసికుతాం. ఉండు (అని వ్రాయుచున్నాడు.)

రామ—ఇదియేమిటయ్యా వెంకట్రామయ్య అని వ్రాయడము

నకు వెంటుకురామయ్య అని వ్రాస్తూన్నావు.

రహి—మాకీవస్తాదిలాగు రాస్తాం. నీకీ పూచీలేదు. నీకి మా
అతిక్కారికావు. పేర్లుబోలో.

రామ—ఆయన పెద్దకొడుకు రమణయ్య

రహి—ఏమి మర్నయ్యా?

రామ—మర్నయ్యకాదు. రమణయ్య.

రహి—అచే యేమిపేరువోయి. నామర్దాపేర్.

రామ—అదేమిటయ్యా సాహేబు! మరణయ్య అనివ్రాస్తావు

రహి—అరే మాకి కోపం వస్తాది. నీకి యెవడువోయి మాకి

వస్తుంది మల్లేరా సాం కపడ్డార్. అరే నీకీ పేరుచెప్పు.

రామ—నన్ను అరేవారే అనకు. ఆనక బాగా జరగదు.

రహి—అరే. ఇందులో తప్పేమివోయి.

రామ—మళ్ళీ అరే అంటావు,

రహి—వూన్కోబే. తగాదాకీ కాల్ తప్పుతావేమి వోయి ?

మీకీ, మాకీ తప్పు పిల్వం? మీకీ అరే అంటే తప్పు అరే అల్లా! కాఫరుపేర్లు బలే తమాషావోయి. (నవ్వుచున్నాడు.) నీపేనేమిటి రామమూతి?

రామ—అన్నీ తప్పులే వ్రాయుచున్నావు ఎమైనాఅంటే మీద పడతావు.

రహి—అరే: ఆ మాట వద్దు. మీకీ జనానాపేర్లు నెప్పు.

రామ—నరసయ్య.

రహి—అరే ఆడది? మొగది?

రామ—ఏమిటయ్యా! అదిఅంటావు.

రహి—అదిఅంటే తప్పేమిటివోయి. మాకీ ముండా అన్నా మా: అమ్మిలన్నామా. ఏమిటిట్లాం అది ఆడది మొగది?

రామ—ఆడదేనయ్యా.

రహి—ధూ. నీది జూటామాట అదిమగది పేరు. ఆడది అయితే నరసమ్మ చెప్తారుకాదు మీకీ అదియెవరు? నీకీయేమికావాలా?

రామ—ఆవిడ మాయమ్మ.

రహి—నీకీ జూటాబాత్ చెప్తాన్నావు మాకీ తప్పులో రాయిం చాల్చి. మీ యమ్మాకీ ముగుడూ వచ్చిన తర్వాత ఆతన్ని దరియావు చేసి సరిగా రాస్కాపోతాం. సలాం

రామ—హిందువులయిళ్ళకు తురకనివేసినందుకు ఆయధికార్లది బుద్ధి తక్కువ కాని నీదికాదు. నాయనా? తురకలయిండ్లకు వేయక నిన్ను హిందువులు యిండ్లకు వేయడమేనీటి.

రహి—ఆచ్చాబాత్ సెప్పావోయి నీకి. మాకీ సస్తావున్నాం
మీకాఫరు పేర్లకీరాస్కోలేక. మాకీ హిందూలకీ కొంపల్ వద్దుమంటే
ఆ తహసిల్ దారు మా మాట యిక్క మృమల్ని గోతుల్పడేశాడు
భాయి (అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

రెండవ రంగము,

(రామశాస్త్రిగారియిల్లు రహిమాన్ ఖాను ప్రివేళించుచున్నాడు.)

రామ—సలాం. సాహేబుగారూ దయచేయండి.

రహి—అసీ పండత్ మీకీపేరు సెప్పండి. రాసుకుతాం

రామ—నా పేరు రామశాస్త్రిఅంచారు.

రహి—రామశాతి అంచారూ.

రామ—ఏమిటయ్యో నాపేరు సరిగా వ్రాయవయ్యో. “అం
చారు” అనేది పేరుకాదు.

రహి—కాకోపీతే యెల్లా సెప్పావువోయి. ఇదేం తమాషా
అనుకున్నావ్. మీకీ పెళ్ళాముపేరు సెప్పు

రామ—నా పెళ్ళాముపేరు చెప్పకూడదు.

రహి—నీకీ పెళ్ళాముపేరు సెప్పావోతే మరికోడి పెళ్ళాం
పేరు సెపుతావు. ఏమ్ హిందూలోయి మీకీ.

రామ—మాలో యెవరి పెళ్ళాముపేరు వారు చెప్పకూడదు
సాయిబూ

రహి—ఎవరి పెళ్ళాముపేరు వారు సెప్పావోతే ఇంకోర్కి
పెళ్ళాము పేరు సెపుతారువోయి? మీ హిందూల్లో బలే తుంటరి
యాసంవోయి

రామ—అల్లాంటిమాట లనకండిమీరు

(అప్పుడు రత్నమ్మయను నామె ప్రవేశించు చున్నది.)

రహి—అది యెవరు పండత్.

రామ—ఆవిడ మా యింట్లో కాపురమున్నవారి భార్య.

రహి—నీ పేర్ ఎవరమ్మా

రత్నమ్మ—నా పేరు రత్నమ్మంచారు.

రహి—(నవ్వుచు.) రత్నమ్మా? అరే రత్నంపేరు యెవరూ పెట్టోరువోయి. ఎంతకాఫర్లువోయి మీకి?

రామ—రత్నంకాదు. రత్నం.

రహి—సాలువోలు. నోరుకీ మూసోకి మీకి పేర్లునూస్తే మీకి డోకువస్తాది. అమ్మానీకీ ముగుడు పేర్ సెప్ప.

రత్న—(ఊరుకొనును)

రహి—అరే ఊరుకుతా వేమిటి? మాట చెప్పవు. మాతో మీకి యేలాకోలం యేమి.

రత్న—అవేమ్మాటలండీ. వేళాకోళం యేమిటి మాకుమీకూ మా వారు వింటే బాగుండదు కూడాను.

రహి—కాళ్ళోతేయేమి ముగుడు పేరుల్ సెప్పమంటే సెప్పవు

రత్న—చెప్పగూడదు

రహి—నీ ముగుడుపేరు సెప్పాపోతే యింకోదాని ముగుడు పేరు చెపుతావునీకి

రత్న—అల్లాంటి కూతలు కుయ్యకు బాగుండదు బుద్ధి చెప్పించేను

రామ—ఊరుకోవయ్యా కోపపడకు మాలా పేర్లు చెప్పగూడదల్లాగ

రహి—రెన్ను కనోనే వెళ్ళు రేపుకే వెళ్ళుగి సెప్పా

అట్టే గడబిడ్డ సేస్తే మాకీ రిపోర్టు తగిలిస్తాం మీకి మీద తగిల్చిచా
మంటే పర్సల్ పెట్టాలా మీకి గదిలో

రామ—బాబూ ఊరుకో ఆవిడ మొగుడు పేరు సీతయ్యగారు
వా'రుకు వెళ్ళు

(అందరు నిష్క్రమించుచున్నారు)

మూడవ రంగము

సాంబయ్యగారి యిల్లు

(రహిమన్ ఖాను ప్రవేశించుచున్నాడు చావడిలో)

నొక ముసలి వితంతువు మరియొక పడుచు పిల్ల

ప్రవేశించు చున్నారు)

రహి—మసీలిఅమ్మా! నీ పేరేష్టు ఆ పిల్లాకి పేరేష్టు

ముస—నా పేరు మంగమ్మ పిల్ల పేరు సీతమ్మ

రహి—దాని ముగుడు పేరేష్టు

ముస—(ఏడ్చుచున్నది)

రహి—అరే యేడుస్తావేరిటియో ముగుడు పేరు సెన్నంటే.

ముస—(ఏడ్చుచు) నాయనా ఆధీనం తప్పింది నాయనా.

రహి—ఆధీనం తప్పిందీ? ఎవరికీ ఆధీనంలో వుంటే మాకి

యేం. ముగుడు పేరు సెన్నం

ముస.—(ఏడ్చుచు) తలచెడ్డపిల్ల నాయనా?

రహి—తల సెడిందీ? దినానా యెట్టు పిచ్చియైతిందీ అయితే

యేం ముగుడు పేరు చెప్తానియేం?

ముస—కాదు నాయనా ముగుడు లేడు వెధవపిల్ల

రహి—భీ జూటామాటల్ చెప్తావు నీకి ముగుడు వుంటే లేడని
సెప్తావేమి? ముగుడు లేకోస్తే బుట్టా గొరిగించవోయి

ముస—కాదు నాయనా శివరాత్రికి కోటిపల్లి వెళ్ళవలెనని
చూస్తూన్నాము చిన్నపిల్లలకి కొన్నాళ్ళు తీయించకుండా వుంచుతారు
బొట్టులేదు అదే ఆనవాలు వెధవపిల్లలకు

రహి—అరే అల్లా! మాకి తెస్తాదిలేదు బొట్టు లేకోస్తే
యెడవాపిల్లా సరే తెల్తాంది

(అప్పుడు రంగమ్మయను 16 యేండ్ల పుణ్యస్త్రిస్సానము

చేసి బట్టతో పిడప పెట్టుకొని వచ్చుచున్నది)

రహి—ఈయమ్మాకి వేరేమిటి

ముస—రంగమ్మ నాయనా?

రహి—అరెమీలో మనుసుల్కి రంగం మోల్కేన్ పేర్లుకూడా
పెడతార్ బడతమామ్మోయి

ముస—మేము రంగం మోల్కేను వెళ్ళేవాళ్ళము కాము
నాయనా అల్లా అనకు.

రహి—అరే ముశలమ్మా! పాపం ఈ పిల్లా నీకేమి కావాలా!

ముస—వీళ్లిద్దరు నాకూతుళ్ళునాయనా.

రహి—రంగమ్మాకి ముగుడుకూడా పోయినాడూ యెన్నాల్ల
యింది? అరే యిద్దరు కూతుళ్ళీ యెద్వోల నీకి.

ముస—రామరామా. అల్లా అనకండి సాహేబుగారూ! శుక్ర
వారంపూటా

రహి—మాకి ఆబద్దం సెప్పాంటే

ముస—దాని మొగుడున్నాడు నాయనా? అల్లా అనకండి

రహి—గడియకి ఒకనూట సెప్తావు బొట్టు లేకోస్తే యెద్వా

పిల్లాన్నావు దీన్ని- బొట్టులేదు ఇది యెద్వాపిలబొనుకాదూ

ముస — నాయనా తలంటుగుంది. ఇంకా బొట్టు పెట్టుకోలేకు.
అంతేకాని మరియొకటికాదు.

రహీ—అరే ఎం బలేతమాచాలు వోయి మీకొంపల్లో మాకి
పోతాం సలాము మీకి అరే హిందూల్ పేర్ల లిఖోమని మాకి
తహసిర్ దారు సంపియేన్నాడు వోయి మాకి సస్తావున్నా.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

నాటకము సమాప్తము.

గంధ ప్రకటనము

చూడుడు !

చూడుడు !

చదువుడు !

చదువుడు !

చూడలేనివారు చదువలేనివారు వినుడు. వినలేనివారు తెలిసి
కొనుడు. తెలిసికొనలేనివారు మీమీ దురదృష్టములకు మిమ్ము నిం
దించుకొనుడు. మీ రదృష్టవంతులైతే, మీజన్మము సఫలమగు
యోగము మీకుంటే, మీ పెద్దలందరు తరించు భాగ్యము మీకు గలి
గితే, వెయ్యేల, మీరు ధన్యాత్ములైతే మాపుస్తకములు మీరు చదు
వుదురు. ఈ పుస్తకము కొననివారి డబ్బువ్యర్థము. చదువనివారి బ్రతుకు
వృథా. విననివారి చెవులు దొప్పలుగాని చెవులు కావు. మాగ్రంధము
లలో మొదటిది.

వెట్టి ప ప్రియము.

ఇది 93 ఆశ్వాసముల మహాప్రబంధము. ఇందలి కథా యకు
డగు వెట్టిపప్పుగారికి ఆరునవ్వియ్యాలగు పోలేరుదేవిమీన మోహము

గలిగినపుడు వర్ణింపబడిన శృంగారరసముయొక్క రుచి వారంతటి వారే
గాని సామాన్యులు గ్రహింపజాలరు. ఈశృంగారరసము చదివినవారికి
తప్పక పిచ్చియైత్త క మాచదు. ఇందలి చాలిరసము విన్నవారు యింటి
వారిమీదను పొరుగువారిమీదను పడి గోలుగోలున యేడువగలరు.
వీరరసముయొక్క వర్ణన జదివినపుడు మనుష్యులారావేళమగలవారై శరీ
రముల మరచి తలలు విరియబోసుకొని కత్తులు కఠారులు-అవి దొరక
నపుడు కత్తిపీటలు, గరిగమ్మలు పుచ్చుకొని శత్రువులెవరు కనిపించన
పుడు యింటివారిపై బడి మర్దింతురు. హాస్యరసము విన్నపుడు వీధులం
దుబడి దొర్లి, పొర్లి డొక్కలో నొప్పివచ్చునట్లు, కడుపులో పోట్లు
వచ్చునట్లు పొట్ట డబ్బునట్లు తిన్నయన్నము వెళ్ళబోసికొనునట్లు, గుం
డెలు బద్దలగునట్లు, నర్సకాలము న నూలు బోదురుకప్ప లొకసారి
యరచునట్లు వెకవెక, పకపక నవ్వివన్వి తేబ్బిబ్బె తారుమారగుదురు.
ఇది ప్రతిగ్రహమం దుండదగిన పుస్తకము. శైలి మిక్కిలి సులభమై,
మృదువై, లలితమై, సరసమై, శ్రావ్యమై, గంభీరమై, భీకరమై భయం
కరమై, యుండును. ఇందుకొన్ని యాశ్వాసములు గోదావరీజలపాకము,
అనగా గోదావరీజలముక్లే కష్ట మక్కఱలేకుండ గడగడ గ్రహించవ
చ్చును. కొన్ని యాశ్వాసములు అత్తైసరుపాకము. అనగా అత్తైసరులోని
గంజి లోపల యినికి హరించునట్లే, యిందలి భావము మైకిచెదిరిపో
కుండ లోపల యిమిడియుండును. అత్తైసరుమెతుకులట్లు అక్కడక్కడ
పద్యములుబిరుసుపడునుగ నుండును. మరికొన్ని యాశ్వాసములు
స్వయంపాకము. వేటొక కొన్ని యాశ్వాసములు స్వహస్తపాకము.
వెయ్యేల! చదువుకొనువారి పూర్వజన్మపరిపాకము చేయుటకే యీయు
ద్గ్రంథము బయలుదేరినది. ఇది ప్రస్తుతము యక్షిణీముద్రాక్షరశాలలో
ముద్రణమగుచున్నది. రాక్షస సం||ర ఆషాఢశుద్ధ అమావాస్య కొత్త
మంగళవారములోపుగ కొనదలంచినవారికి దీని ఖరీదు. 6 పైసలు.

ఈసొమ్ము మనిఆర్డరుగాపంపించవచ్చును ఆతారీఖుదాటినతరువాత కొన దలచినవారికి ఖరీదు, రు 9-4-0 ప్రస్తుతము కొద్దిగా 3 లక్షల 42 వేల 532 ప్రతులుమాత్రమే వేయించినాము, గనుకనున్న దాదాపుగ అన్నిపుస్తకములకు యిదివరకే ఆర్డరువచ్చియున్నవిగనుకను, ఆశాభంగముకలుగకుండ కాలముమించకుండ దరఖాస్తులు త్వరగాసంపుకొనవలెను.

అరడజను ప్రతులొక్కసారికొనువారికి డజనుప్రతు లుచితముగ నీయబడును, వర్తకులకు నూటికి రు. 3-2-0 కమీషనీయబడును.

ఈగ్రంథమురచించిన మహాకవిగారు వెక్కిరింతల వెంగళపు గారు. ఈయన పపంచమంతట ప్రశిద్ధికెక్కిన మహాకవిశ్వర సార్వభౌమ శిఖామణిచక్రవర్తి దూర్వహులగుటచేతను, ఈయన నిమిషమునకు 782పద్యముల చొప్పున ఆశుధారాకవిత్వము చెప్పగల మహాన మద్ధులగుటచేతను, ఈయనకు మహారాజులు, చక్రవర్తులు, క్షేత్రపాలు పతకములెగాక అప్పడప్పడు వెండిబిళ్ళలు, సబ్బుబిళ్ళలు, అర్ధణాబిళ్ళలు, డబ్బుబిళ్ళలు కూడ బహుమానమొసగి యుండుటచేతను, ఈయన నింతవారంతవారని యెంతవారును చెప్పలేకపోయినను, యీయన గ్రంథమునుకూర్చి మహాత్ములిచ్చిన అభిప్రాయములు కొన్ని యీక్రింద పొందుపరచుచున్నాము.

మహామహోపాధ్యాయ కొంకనక్క గురులింగశాస్త్రిగారిట్లు వ్రాసినారు:—‘మీవెట్టిపప్పీయమును నేను శమగ్రముగా జూచితిని. కాళిదాస, భవభూతి, మాఘ, మయూర, వ్యాస వాల్మీకుల కవిత్వములకంటె యిందలికవిత్వము వేయిరెట్లధికముగ బాగున్నది. ఇందలిపద్యములు గారిమక్కలవలె యంతో రుచిగనున్నవి. దీనికి అల్లపుపచ్చడివలె చిన్నవ్యాఖ్యానమును కూడ గ్రంథకర్తగారే రచించియుంచి నందున సర్వజనగ్రాహ్యమైయున్నది. ఇట్టిగ్రంథము జన్మయెత్తి చూచి

యెరుగను. ఇకముందు చూడబోను. ఇంకొకజన్మమునకూడ చూడగల
నని నమ్మకములేదు. ఇందలి వీరరసపద్యములు రెండు చదువగానె
నాకావేశమెత్తి గొడుగుకామతో నాభార్యను మెత్తగా మర్దించితిని.
మీగ్రంథమందలి వైరెండుపద్యములను నేను చదువుచుండగా దగ్గర
నుండివిన్న మాసీశ్వబ్రాహ్మణుడుకూడ ఆరసముగ్రహించి, కావిడిబద్ద
తిరగవేసి నన్ను వెన్నుపూస విరుగునట్లుకొట్టెను. కాబట్టి ఈగ్రంథమం
దరు కొనదగినది

యస్. ఏ. డి. బి. యే. డి; యన్. ఏ. డి; పి. ఏ. డి. మొద
లగు గొప్ప పరీక్షల నిచ్చి యుద్యోగము చేయుచున్న వీరసాల వీలా
చలంగారిట్లుభిప్రాయమిచ్చిరి:—

‘మొగళపుగారు దయతో పంపిన వెజ్టిపప్పీయమును వందనపూ
ర్వకముగ నందుకొంటిని. ఈగ్రంథకర్తగారు మనపూర్వులవలె అవకత
వక గ్రంథప్రబంధములు, పుక్కిటిపురాణములు వాయక, దేశచరిత్ర
గ్రంథములు, వ్రాయునభిలాషతో వెజ్టిపప్పగారి చరిత్రమును రసవం
తముగ వ్రాసి యీదేశమునకు, పరదేశమునకుగూడ మహోపకారము
చేసినారు గనుక, ఈదేశస్థులు, పరదేశస్థులు ఈలోకమువారు, పరలో
కమువారుకూడ వారియెడలకృతజ్ఞులైయుండవలెను. ఇందలిజాలిరసపుప
ద్యములుచదివి నేను యింటబడి యేడ్చుచుండగా పొరుగువారందరు
నాకేదోయాశదవచ్చినదని పరుగెత్తికొనివచ్చిరి. ఇందలి హాస్యరసము
న్నకథపట్టు నేనుచదివినప్పుడు నాకు పొక్కలో నెప్పి, గుండెల్లోపొటు
బములుదేరి క్రిందబడి దొర్లుచుండగా మహారోగమువచ్చినదని వారం
దరు నైద్యుని తీసికొనివచ్చిరి. కాబట్టి యీగ్రంథమందరు కొనవలెను.
ఇంకనునిట్టి యభిప్రాయములు లక్షలకొలదియున్నవిగాని గ్రంథవిస్తర

భీతిచే ప్రకటించబనిలేదు. పైగ్రంథము కావలసినవారు యీక్రింది యడస్సుకు వాయవతెను.

మేనేజరు,
చామూలమ్మ డిపో,
దయ్యాలపేట, పోతపురము.

గొట్టాలమ్మ తాళిదు

గొట్టాలమ్మలని, విశూచిలని, కలరాఅని, నానావిధములైన బిరుదునామములుగల మేము మాపాదసేవకులై, పరమభక్తులై, అత్యంతప్రియులై, మొదటినుండియు మాయందు విశ్వాసముగలవారై మాకు సేవలు, జాతరులు, ఉత్సవములు మొదలైనవి విరివిగాచేయుచున్న మా పరమాపులకందరకు అనగా స్త్రీలకు పురుషులకు, బాలురకు, వృద్ధులకు, పేదలకు భగ్యవంతులకు అన్నివర్ణములవారికి, అన్ని తెగలవారికి, అన్ని శాఖలవారికి యీక్రింది తాళిదును మేము ప్రియపూర్వకముగా పంపుచున్నాము. గనుక దీనినిమీరు శిరసావహించి, మాయాజ్ఞమన్నించి మాముద్దు చెల్లించి యెప్పటి భక్తిప్రపత్తులను మాయందు చూపవలెనని కోరుచున్నాము. మాయందుమీరట్టి భక్తిప్రపత్తులను చూపకుండురని మాకేవిధమైన సందేహమును యెన్నడును మనోవాక్య కర్మలందులేదు. ఏలయనగా మీరందరు ఆస్తికులు పెద్దలయాచారప్రకారము నడుచువారు, బుద్ధిమంతులుగనుక మామీదమీకు మాతృవాత్సల్యము కలదన్నమాట గోకవిదితమే. అయినను యీమధ్య

యీదేశములో తెల్లవారుచచ్చిపూర్వాచారములకు విరుద్ధముగా ఆరోగ్యములనిగోగ్యములని కొన్నికొన్ని లేనిపోనిదుర్బోధలు జేయుటచేతను. అర్థములేని అవకతవక క్రొత్తశాస్త్రముల కొన్నిటిని కనిపెట్టి యీదేశములో అనవసరముగా ప్రవేశపెట్టుటచేతను, ఆపాడు దుర్బోధలు వినియు ఆపాడుశాస్త్రములు చదువుకొనియు మీలోకొందరు తెలివితక్కువవారు మమ్మీమధ్య అనాదరణము చేయుచున్నట్లు మాకప్పుడపుడు కష్టకర్షిగా వినబడుటచేతను, వారిదురాలోచనలువిని, వారిదుస్సహవాసదోషమున కొందరు హిందూదేశపు స్త్రీలుకూడ చెడిపోవుచున్నారని మాకుభయము కలుగుటచేతను, సామాన్యముగ మీరెంత చదువుకొన్నను ఎంతజ్ఞాన తేజస్సు మీలో ప్రవేశించినను మమ్ము మాత్రము విడిచిపెట్టరని గట్టినమ్మకము ఉన్నప్పటికిన్ని దేశకాలపాత్రముల బట్టి 'ఈకాలః కోధర్కః' అను పెద్దలవాక్యమును జ్ఞాపకముతెచ్చుకొని యెందుకైన మంచిదేయని మీవిధిధర్మములను మీకొకసారి జ్ఞాపకము చేయుటకై మేమీతాళిదును ప్రత్యేకముగ నిపుడు లిఖితరూపకముగా మీకుపంపవలసిన యగత్యము కలిగినది. ఈతాళిదు మాపరమభక్తులైన వారెల్లరుచూచుకొని చదువుకొనవలసినదే కాని, నాస్తికులకు, పాపండులకు, పరమేశ్వరుడు తప్ప యితరదేవతలు, యితరమంత్రములు యితరసాధనములు పనికిరావని తెగనీలెడు నిర్భాగ్యులకు, తెల్లవారికి యిదియెప్పుడు చూపించగూడదు. చదివి వినిపించగూడదు. అట్లుగాక మాఅధికార తిరస్కారముచేసి యీతాళిదు వైజెప్పినవారికి చూపించినవారు నకలిచ్చినవారు చదివివినిపించినవారు ఏవిధముగాగాని తెలియజేసినవారు కబురుపంపించినవారు, మరియుంకా ప్రత్యక్షముగా గాని పరోక్షముగాగాని, గూఢముగాగాని బహిరంగముగాగాని యిటువంటి వారితో సహవాసముచేసినవారు మాఅగ్రహమునకు విశేషముగా పాత్రులగుదురనివిప్రుత్తముగార్చు విద్యోగముగూడదుగానియందుమూల

ముగా తెలియపరచగోరుచున్నాము. ఇంగ్లీషు చదువుకొన్నవారిలో ఎక్కడో వెయ్యికిద్యరుతప్ప తక్కిన వారందరు మాకుపరమభక్తులై మాపాద పూజార్థము వారింటనుండు వెధవముండలచేతను, పునిస్త్రీలచేతను యెరిగి కొందరు యెరుగక కొందరు ఏదోయొక విధముగ మాకునైవేద్యములను బంపుచున్నారుగనుక వారుమాత్రగ్రహపాత్రులు కాజాలరు. మహమ్మదీయులు మతాంతరులైనను, మనహిందువులు వారిపీర్లపండుగలలో వేషమువేసి మొక్కులు మొక్కుకొని పిల్లలను పక్షిరులు జేసి భక్తిశ్రద్ధలజాపుచుండుటచే వారిలోకొందరుకూడ చాటుననైవేద్యములు పెట్టి మొక్కుచున్నారు గనుక వారినిగూడ మాభక్తకోటిలో చేర్చుకొన్నాముగనుక వారికిసంగతి తెలియజేసిన చేయవచ్చును. ఇకస్వదేశక్రైస్తవులలోగూడకొందరు బుద్ధిమంతులు యింపాటిమీద బుట్టిన వారైయై కొంతకాలముమమ్ము కొలిచి తరువాత వేరుకారణములచే తక్రైస్తవులై పైకి ధనియాల్ (డేనియాల్), యిసిమిత్తు (స్మిత్తు) పెడరెక్కలు (పెటరిక్కు) సగ్గు (స్నగ్గు) ముదలగుపేరులు పెట్టుకొని యున్నప్పటికి కలరా మశూచిరోజులలో మాశరణమే జొచ్చుచుండుట చేత వారినిగూడ మాభక్తగణములో జేర్చుకొన్నాము. అందుచేత యీతాళిను వారుగూడ చూడదగినవారే. కానియెన్నడు యీతాళిదు మాత్రము కలలోగాని, పొర బాటునగాని, వేళాకోళముగగాని దొరలకు మాత్రము చూపించకూడదు. ఎందుకనగా వారుమనకులస్థులు కానందున మాయాదు భక్తిశ్రద్ధలు లేనివారుకావున అట్టివారు చూడకూడదు. లోకములో తమయెడల భక్తిగలవారిమీదపేమ కలిగియుండుట న్యాయముగనుక మాకుజాతరులు ఉత్సవములు చేయుచుండెను భక్తులయింటనే మేము సాధారణముగా బసచేతుము. మేమేగ్రామమైనారాదలచుకొన్నప్పుడు ముందు ప్రక్కగామమునుండిభక్తులద్వారామారాక తెలియజేయుచున్నాము. మేము వచ్చేదినోబయ్యో మాభక్తులవరు తమ

యిండ్లకు వెళ్లులు వేయకూడదు. వీధులలో చక్కగ నేల తడిసి చల్లగా యుండగలందులకు తూములనుండివచ్చు నీరు జీవనదులవలె యధేచ్ఛముగా ప్రవహించుచుండవలెను. ఇండ్లముందు పెంటపోగులు మాజమాబందీ పూర్తిగా అగువరకు కదపకూడదు. ఒక వేళ పట్టణములలో మ్యూనిసిపల్ వారు తెలివివత్తువచేత ఆపోగులను కడిపి తీసికొని పోవు పక్షమున వారికి కనపడకుండా యెంతచిన్నదొడ్లున్నా ఆదొడ్లలోనే దాచుకోవలెను. ఇళ్లకు గచ్చులు, సీమెంట్లు చేయించకూడదు. ఇండ్లు యెప్పుడు పేడ పూతలతో నిండియుండవలెను. కశువులపాకలు, మరుగుదొడ్లు, పడకటిండ్లకు, వంటయిండ్లకు సాధ్యమైనంత దగ్గరగా నుండవలెను.

మా సంస్థానములో దోమలను, యీగలను, సంగీతపుపాటకు లుగ నేర్పరచి, వాటి పోషణనిమిత్తమై పాలకొల్లు, రాజమహేంద్రవరము, కొల్లేరు మొదలైనవాటిని మా నాకరీచేసినంత కాలము పుత్రపౌత్రపారంపర్యము దానవిక్రయాధికారము లేకుండా ముఖాసాలుగ అనుభవించుటకై పట్టా లిచ్చి వేసినాము గనుక మేమువచ్చేటప్పటికి వారితోకూడ కలిసి మాకెదురుసన్నాహముచేసి మమ్ము తీసికొనివెళ్లి మేమున్న దినములలో వారిచేత సంగీతము పాడించడమేకాకుండా, మేము వెళ్లినతరువాతను, మేము రాకమునుపును వారి సంగీతము వింటాయుండవలసినది. ఇది తండ్రి తద్దినమువలె తప్పనిది. అత్తరు, పన్నీరు, హారతికర్పూరము, పచ్చకర్పూరము, కస్తూరి మొదలగు సుగంధవస్తువులు మేమున్నంతకాలము మాచుట్టుప్రక్కలకైనా తీసుకొనిరాకూడదు. ఎందుచేతననగా వాటినిచూచినతోడనే మాకు వెలపరము పుట్టి తలనొప్పి, డోకు, అసహ్యము బయలుదేరును. మేము మీగ్రామములు పువేశించేటప్పుడు పైనచెప్పిన దుర్గంధవస్తువులమ్మీ దుకాణములనుండి వాటి వాసన బయలుదేరి మాకు బాధగల్గించునని భయ

మగుచున్నది. గనుక మా కెదురుగా వచ్చే భక్తులు వారికి లభ్యమైనన్ని పేడతట్టలతో వచ్చి ఉభయపార్శ్వము లందు విడువక మాదగ్గరగానే యుండి ఆపేడవాసన పై వాసనను చంపి వేసేలాగున నుండునట్లు యేర్పాటుచేయవలెను. మాభక్తులు తెల్లబట్టలు కట్టుకొనతాదా ఒకవేళ మేములేనప్పుడు కట్టుకున్నను, మేమున్నరోజులలో ముఖ్యముగా అట్టి బట్టలతో నూకంటబడగూడదు. తోటకూర, గొంగూర, ఎలకజీడికూర, తూటికూర, చామ, బెండకాయ మొదలయినవి తిని వాటితోనేమాకు వినుచేయవలెను. ఈవిధముగా లేనికొండలు మేమెన్నడు తొక్కి చూడము. మాకుమధ్యాహ్నము ఫలహారములుక్రింద తోమనికళ్ళెములోపోసి కుళ్ళుగుడ్డ పైనిగప్పి, వీధులదుమ్ముతో నిండునట్లు అమ్మకము నకుతెచ్చే తాలింపుసెనగలు, నాలుగుదినములక్రిందటచేసిన పాత పెసరట్లు, ముక్కిపోయిన అటుకులు, మాగికుళ్ళిపోయిన పండ్లు, చలి వాసనవేసే పేలపుండలు, సెనగపుండలు, మితకంపుగొట్టే పులియార పటుకులు, యినుపపళ్ళకైనా నములుటకు స్వాధీనముకాని జీళ్ళు ఆర గింపుచేసి మాభక్తులందరు ఆప్రసాదమును కడుపునిండా తినవలెను. కాఫీకొట్టలలోబడి వెక్కసముగా తినేవారిని, పై వస్తువులుతిని బ్రతికే వారిని మాబిడ్డలుగాయెంచుకొని పెంచుకొని దత్తహోమము చేసికొనుచున్నాము. మేమువచ్చేముందర, మాకుబిక్షుచేసేటప్పుడు తెల్లనార్లు మేలుకొనవలెను. మేము దొరలయిండ్లకు వెళ్ళక మీయిళ్ళేనమ్ముకొని యున్నాము. గనుక మీతండ్రితాతలుచేసినట్లు మీరుకూడా మమ్ము గౌరవించి మీగ్రామమునుండి మమ్మువెంటనే వెళ్ళగొట్టక, పదికాలములపాటుంచి యేటేటా తిరిగిరప్పించుకొని బిక్షులుసేయుచు భక్తిశ్రద్ధలను చూపించుచుండవలెనని కోరుచున్నాము

ప్రస్తుతము భద్రాద్రిమకాం. ఇట్లు ఆజ్ఞాపించు మీనెత్తిమీదదేవత,
చైత్రశుద్ధ శ్రీరామసవతి. గొట్టలమ్మ.

బ్రహ్మదేవునికి పూజ్యత యెందుకు లేకపోయెను ?

[ఒకనిద్వరపోతు, ఒకతిండిపోతు, ఒకత్రాగుబోతు,
ఒకతిరుగుబోతు, ప్రవేశించుచున్నారు.]

తిరు—ఒరే! విష్ణుమూర్తికి సాంబమూర్తికి లోకములో ఇన్ని వేల ఆలయములుండి యెంతో వైభవముతో పూజలు కైంకర్యములు సేవలు జరుగుచుండగా పాపము బ్రహ్మదేవునికి ఒక్కచోటనైనా ఆలయము లేకపోవుటకు గారణమేమి? టూరందరు బుద్ధిగో బ్రహ్మ స్పతులుగదా? కాబట్టి యీవిషయమై చక్కగా ఆలోచించి చెప్పండి. ఇది చాలా ముఖ్యమైన విషయము. ఏటివిషయమై ఆలోచించి పరి యవనానము దెల్పుటకు మనకంటె సమర్థులైనవారు లోకములో నవ్వరునులేరు. అనేక పండితులు చిరకాలమునుండి యీసం దేహముచేత బాధపడుచు సం దేహానివృత్తి చేసికొనలేక చాలాతంటాలు పడుచు న్నారు. ఈకీర్తి మనకే దక్కవలెను. పరోపకారార్థ మిదంశరీరమన్నాడుగనుక మనము మిక్కిలి పాటుపడి యీవిషయము తేల్చి లోకమున కుపకారము చేయవలెను. మనయభిప్రాయము ఒక పుస్తకముగా అచ్చువేయించి ఉచితముగా పంచిపెడరాము.

నిద్ర—ఒరే నీవువేసిన పుస్తకము చాలా బాగున్నది. నాకుగూడ చిరకాలమునుండి యీసం దేహమే యున్నది మనము యీలోకములో మూడునాల్గు బ్రతికే బ్రతుకుగదా! అంతకన్న నెక్కువలేదు. ఏదో యిటుంటి శాశ్వతమైన యుపకారము లోకములో చేసిపోతిమా మన పేరుండిపోతుంది. కాబట్టి యీవిషయమై మనలందరి అభిప్రాయములు

తిరు—సరే ముందుగా నీయభిప్రాయముచెప్పు. బ్రహ్మదేవుని కెందుకు పూజ్యత లేకపోయినది?

నిద్ర—నామీదనే పెద్దరికముపెట్టి ముందు నన్నే అడిగి నారు గనుక చెప్పుచున్నాను వినండి. బ్రహ్మదేవుడు ముసలివాడగుట చేత మతిలేక తెలివితక్కువ పనులు చాలా చేసినాడు. అందులో ముఖ్యమైన తెలివితక్కువ నేను చెబుతానువినండి. రాత్రిభాగము నిద్ర పోవలసినదని యేర్పాటుచేయుట మొట్ట మొదటి తెలివితక్కువ. ఇతడు చేయవలసిన దేమనగా రోజుకు ఎనిమిది జాములుకాకుండా 20 జాములు చేయవలసినది. అందులో 18 జాములు కేవలము హాయిగా నిద్రపోవుట కేర్పరచిన మిక్కిలి బాగుండును. అన్నము తినుటకు నిద్రమేలుకొని రానక్కరలేకుండా యేదైనా యొక్కయేర్పాటు చేయవలసినది. అనగా అన్నము తినుటకై వేరేప్రయత్నము చేయనక్కర లేకుండా మంచముమీద పడుకున్న పాళమున నోటిలో ముద్దలు వచ్చి పడునట్లు—అవి మనుష్యుడు నిద్రలోనే సమలనక్కర లేకుండా జీర్ణము చేసుకొనేటట్లు యేర్పాటులుండవలెను. ఉదయం మేలుకొనవలయు ననే నీయమముండగూడదు. నిద్రయేలాయుండవలెననగా సాధారణ మైన చప్పుళ్ళకు కేకలకు పిలుపులకు మెలకువ రాగూడదు ఇదిగాక ఇంతకన్న నెక్కువ సదుపాయ మొకటికూడా చెప్పుతాను. మనుష్యుడు నడుస్తూ నిద్రపోయేటట్లు బ్రహ్మదేవు డేర్పాటు చేయవలెను. ఈవిధమైన యేర్పాటు చేయకపోవుటచేత బ్రహ్మదేవునికి పూజ్యత లేక పోయినదని నాయభిప్రాయము.

తిండి—నీయభిప్రాయము నాకంతగా నశ్చలేదు. ఎల్లకాలము నిద్రయే పోయినపక్షమున బ్రహ్మదేవుడు సృష్టించిన పదార్థముల తినుట కేవలము యుండదు. అవి మనము తినకపోతే వాటిపని యేమికాను? అందుచేత నీవు చెప్పినట్లున్న బ్రాహ్మణులకు కేవలము చెప్పబోయే సబ

బులు వింటివా నీవేగాక మీరందఱు నాలో స్వీకరింపక మానరు. బ్రహ్మదేవుడు తినుటకై సృష్టించిన పదార్థము లనేకములుగ నున్నవి. మనుష్యునకు పెట్టినపొట్ట మిక్కిలి చిన్నదిగానున్నది. ఎక్కువతీందా మన్నను పొట్టకట్టదు. ఇదియే బ్రహ్మదేవునియొక్క ముఖ్యమైన తెలివితక్కువ. మనుష్యునిపొట్ట యేలాగుననుండవలెననగా ఒక పెద్ద సొరంగమువలె నుండవలెను. వేళపాళలేక రాతిరనక పగలనక మితిమీరలేక యెన్నెన్నివస్తువులు తిన్నప్పటికి యెక్కసముగా నుండగూడదు ఆయా సము కలుగగూడదు. డోకు రానూడదు. అజీర్ణమన్నమాట చేయగూడదు. ఏవస్తువైనా లోపలపడగానే వెంటనే జీర్ణమైపోవలెను. అది కాక బ్రహ్మదేవు డిప్పుడు జీర్ణకోశము కడుపులోనే పెట్టినాడు. అది ఆలాగున ఒక్కచోటనే యుండగూడదు. రాసులకొలది తిన్నప్పటికి అరిగిపోవునట్లు శరీరమంతటా జీర్ణకోశ ముండవలెను. అనగా కాళ్ళలోను, చేతులలోను, వీపులోను, తలలోనుగూడ జీర్ణకోశములేయండవలెను. ఇదిగాక వస్తువులయొక్క రుచిని తెలిసికొనుటకై యొకనాలుకనే యేర్పరచినాడు. అనంతకోటివస్తువులరుచి ఒక్కనాలుకతో తెలిసికొనుట కష్టముగా నున్నదిగానుక రుచులు తెలిసికొనుటకై యింకా అనేక అవయవములకు శక్తులియ్యవలెను. పెద్దపెద్దపండ్లు అన్నపుముద్దలు అమాంతముగా ఒక్కసారి మింగుటకై యిప్పుడున్ననోరుకంటె పదిరెట్లు పెద్దనో రియ్యవలెను.

త్రాగు—మీయిద్దరి సబబులుకూడా నాకంతగా నచ్చలేదు. బ్రహ్మదేవుడు కల్లు సముద్రములు, సారాయి సముద్రములు, చేపలగుట్టలు, మాంసపుపరవృతములు నిర్మింపక ఉప్పునీళ్ళసముద్రములు, మంచినీళ్ళనదులు, యెండుకుపసికిరాని రాతికొండలు, సృష్టించుటవల్ల అతనికి పూజలేకనోయినదని నేను ప్రమాణముగా చెప్పగలను. ఉప్పునీళ్ళసముద్రములు నిశ్చయముగ ప్రపంచమున కేమియుపయోగమని

బ్రహ్మదేవుడు సృష్టించినాడు చెప్పండి? కల్లుసముద్రము లున్నపక్షమున బీదలు సాదలు డబ్బుపెట్టి కొనసక్కరలేకుండా యిష్టమువచ్చినప్పుడు యిష్టమువచ్చిన ముంతలతో ముంచుకొని త్రాగి, అందులోనే స్నానముచేసి దానిమీదగాలే వీల్చి హాయిగా నందుముగదా! అట్లుచేయకపోవుటచేతను సారాకు దుర్వాసనపెట్టుటచేతను పానకమువలె దానికి రుచిపెట్టకపోవుటచేతను బ్రహ్మదేవునిమీద లోకులందరికి అసహ్యము పుట్టినది.

తిరుగు—మీయుక్తులు సరియైనయిక్తులుకావు. బ్రహ్మదేవుడు వ్యర్థమయిన వృక్షము లనేకములు లోకములో సృష్టించినాడు. ఈలాటిచెట్లు కోటానకోట్లు సృష్టించి లోకము పాడుచేయుటకంటె వక్కరూపాయలచెట్టు, ఒక డబ్బులసాదు సృష్టించినపక్షమున ప్రసంచములో మనుష్యులు తమయిచ్చవచ్చునట్లు వ్యభిచారాదిదోషముల పాటింపక సుఖలోలులై తిరుగవచ్చునుగదా! అట్లుచేయకపోవుటచేత బ్రహ్మదేవుడు వట్టి అవకతవక నిర్భాగ్యుడైనాడు. అందుచేత పూజ లేకపోయినది.

తిండి—ఒరే! మనలో మన మేకీభవించలేదు. మనయభిప్రాయము లచ్చువేసి లోకులందరికి పంపుదాము. ఎక్కువమంది యెవరిదంగీకరిస్తే వారిది సరియైనట్లు.

అందరు—సరే.

(అని నిష్క్రమించుచున్నారు.)

దంపతుల ముచ్చటలు

(కనకమ్మయు రామచంద్ర) బావుగారు ప్రవేశించుచున్నారు.)

రామ—ఎన్ని పిలిచినా పలుక వేమిటి. ఏమి చేయుచున్నావు. ఎక్కడనున్నావు ?

కన—(మెల్లగా) ఇక్కడ నేయున్నాను. ఎందుకు ?

రామ—గొంతుకంత సన్నగించినదేమి? అంత మెల్లగా పలికితే ఎవరికి విసబడుతుంది? ఏమైనా కొంచెము కోపము చిత్తగించావా యేమిటి? మాట సన్నంగా వస్తూంది.

కన—నాకేమికోపము. నామాట ఒకప్పుడింతకన్న గట్టిగా నుందా యేమిటి.

రామ—ఆమాటలోనే యున్నది. కోపమువచ్చినట్లు మొగము కూడ ముటమటలాడుచున్నది కాని యెప్పుట్లా లేదు.

కన—ముటమటలాడక ఒకప్పుడుమాత్రం మీకంటికి కలకలలాడుచు కనబడినదా యేమిటి ?

రామ—అదంతా నాకు తెలియదుగాని వ్యవహారము మామూలుగాలేదు. మామూలుగానున్నట్లుయే యెవరితోను మాట్లాడకుండా యీచీకటియింట్లా యెందుకు పడుకుంటావు. చాకలి నాడు దీపము వెలిగించలేదా యేమిటి ?

కన—మీనౌకర్లు నేచెప్పినట్లు వింటారా యేమిటి?

రామ—వినకపోతే నాతో చెప్పురాదూ.

కన—మీరుమాత్రము నేచెప్పినట్లు నిజంగా నాతోమిటి?

రామ—కూసవిడిచిన తాచుపాములాగ మాటిమాటికి, అవి ధంగా కన్నుబుస్సుమంటావేమిటి. నీమనసులో నున్నసంగతేమిటో చెప్పరాదు. ఆబాధ యేమిటో తీర్చివేస్తాను.

కన—నాకు బాధ లేమున్నాయి. నేను బతికుండడమే మీకం దటిక బాధగాని నాకేమీ బాధలులేవు.

రామ—మనసులోనున్న దేమిటో చెప్పుచుంటే చెప్పక సణుగు తానేమిటి! పెద్దనసణుగు. నీకర్మం అలాగైతే నేనేమిచెయ్యను.

కన—నాకర్మమన్నమాటనాకూ తెలుసును. కాళపోతేవెట్టివాడి పెల్లాము వాడకల్లా వదినన్నట్లు నాటకపువాళ్లదగ్గరనుంచి సన్నింత లోకువెందుకుచేస్తారు. కర్మంబాగుంటే అందరు డిప్టీకలక్టరు పెల్లాలు లాగా నేనూ ఉండును. నేను అయిదువందలరూపాయలు జీతంపుచ్చు కొనే డిప్టీకలకటరు పెళ్ళానన్నమాటేగాని నామాట యెంతమాత్రము పూర్వోవాళ్ళు వినడమేలేదు. మీయింట్లో పట్టెడన్నము మీ దాసిది తింటున్నది, నేను తింటూన్నాను.

రామ—ఈసోదంతా యెందుక్కాని నాటకుల కేమిటి, లోకు వనడమేమిటి? టికెట్లకోసము నీవు ఏమైనా వర్తమాన మంపినావా యేమిటి?

కన—అవును. బుద్ధిపూర బాటువచ్చి మనవంటబ్రాహ్మణుని, హరేరామునింగుని టికెట్లకోసము శంపించినాను.

రామ—వాళ్ళువెళ్ళి యేమనిఅడిగినారేమిటి. నీపేరుపెట్టడి గారా, నాపేరు పెట్టడిగారా?

కన—నాపేరుపెట్టి అడుగమంటానా? మీపేరుపెట్టే అడి గారు. డిప్టీకలక్టరుగారు వారింట్లో అడవాళ్ళు పిల్లలు నాటకానికి వస్తారని చెప్పుమన్నారని మనవాళ్ళక్కడ చెప్పినాడట. చెప్పగానే గడగళ్ళాదుతూ దయచేయవలసినదని చెప్పక, నాటకానికి వారువస్తే

మా అభ్యంతర మేముందని ఆమెనేజరన్నాడట. కాందండి టికెట్లు కానాలని మనవాళ్ళడిగినారట. వాడిపోగరు పొడిచెయ్యా! ఆమెనే జరప్పుడు, టికెట్లు కావలిస్తే కొనుక్కుంటే వస్తాయి, అన్నాడట. నాటకా లాడుకునే వెధవల కంతపోగరా? వెనకవారు నూరుసాయల మేస్త్రీటుపని తహసిలుదారుపని చేసెటప్పుడే రామపురంలోను గంగపురంలోను అక్కడికి నాటకాలాడడానికి వచ్చేవాళ్ళందరు మనకు కావలసినన్ని టికెట్లు పంపించేవారు. అప్పుడు నాటకాలకు మనయింట్లో వెళ్ళినంతమంది వెళ్ళగా మన వీధులోనున్న ఆడవాళ్ళనందరిని తీసుకు పోయేదానిని. ఇప్పుడు వాళ్ళు మన కేటికట్టు లేకుండా చేసినారు? నీళ్ళ కింత గీర్వాణము? ఇంతకూకూర్పున్న గుడ్డి ముండ లేవకుండా మీ యధికార మిల్లాగున్నది.

రామ—ఇవ్వసన్నాదుగా? అయినా అప్పటిరోజులువేరు. ఇప్పటిరోజులు వేరు. పయిగా ఆవివల్లెటూళ్ళు ఇదిబస్తీ.

కన—వల్లెటూరేమిటీ బస్తీయేమి. ఇంతకూ ఆనకడులేదు. మా మేనమామ రివిన్యూఇన్నస్పెక్టరుచేస్తూ తానూకా అంతా గడ గడలాడించాడు. పగడుంటే వాళ్ళకల్లా అనేందు కెన్ని వేలగుండెలు న్నాయి. మనచిన్న బ్బాయి వడుగుకు మారుకావిళ్ళ పెరుగు రావలసినది. అయిదుకావిళ్ళ రావడం? డిప్టీకలక్టరీచేస్తూ కూరలుమనంకొనుక్కోనా! ఏమియుద్యోగమయ్యాయిది? జీతమురాళ్ళగొప్పేనా అన్న పూర్ణయ్య గారు డిప్టీకలక్టరీలో లక్షరూపాయలు సంపాదించాడు మీరుజీతంగాక పాతికవేలు సంపాదించేటప్పటికి బ్రహ్మాండం బద్దలయింది. అందులో పదివేలు కంపెనీ దివాలాలో గంగపాలైనాయిగదా. ఇంతకు నాటకపు వాళ్ళకు బుద్ధిచెపుతారాలేదా?

రామ—చెప్పనూ? డొక్కచీరించేస్తాను. వాళ్ళకు యిన్కం టాకుకట్టించి మచ్చమూపుతాను. (ఇద్దరు నవ్వు)మింతురు.)

అపూర్వ యాచకుడు

(అప్పుడు దామోదరయ్య అను బ్రాహ్మణుడు
ప)వేళించుచున్నాడు.)

దా—(తనలో) ఈగ్రామములో నే నేరూపకముగా యాచన చేయవలెనో తెలియకున్నది. ఏలూరులో యజ్ఞము చేస్తానని యాచించితినిగాదా! నరసాపురములో కుమారుని యుపనయనమని, కాకినాడలో కూతురును కన్యాప్రవాసము చేస్తానని, అమలాపురంలో చెంబు గుడ్డలు దొంగ లెత్తుకు పోయినారని, చేసిన యాచనలు, అంత సఫలం కాలేదు. కొందరు వెట్టిముండావాళ్ళు నామాటలు నమ్మి కొంతసా మ్మిచ్చినప్పటికి మిత్తమమీద ద్వాయము తిన్నగా పారినదికాదు. ఇప్పుడు రాజమహేంద్రవరములో ఏపన్నాగముమీద యాచించుట బాగుండును చెప్పుమా? అన్నసత్రం వేసినానని బొంకుదనా? ఇది యంతగా పొసగదు. దేవాలయం కట్టిస్తానని బొంకుదనా? మావూళ్ళో దేవాలయం యిదివరకే యున్నది. అందుచేత డబ్బురాదు. కాబట్టి మావూళ్ళో దేవాలయము ముందర గోపురము కట్టిస్తానని నేను బయలుదేరుతాను. బ్రాహ్మణాళ్ళదగ్గరకు వెళ్ళితిని ఒక్కడబ్బెనా పుట్టదు. నాలుగు డబ్బులసొమ్ము దొరికితే తక్కిన వర్ణాలవాళ్ళ దగ్గరే నొరకాలి. ముఖ్యముగా ఆడవాళ్ళదగ్గర, అందులో వెధవముండల దగ్గర నాయెత్తు పారినట్టు మరెక్కడా పారదు. వెయ్యేళ్ళకు వెధవముండలు దేశంనిండా చల్లగా నుండవలెను. గుళ్ళన్నా గోపురాలన్నా పిచ్చనమ్మకం వాళ్లకుంటుంది గనుక యింతడబ్బు పారేస్తాను. ఆడబ్బువెట్టి నేను పెంకుటికొంప కట్టుకొని, హాయిగా కాపుర ముంటాను. నాయిల్లే గోపురము. నేనే దేవుడను. ఇదిగో నా

కెదురుగుండా పెద్దయిల్లు కనబడుచున్నది. యిట్లా యెవరో భాగ్య వంతులే యుండి తీరవలయును. ఇదిగో లోపలకు వెళ్లి గోపురమువంక బెట్టి అడుగుతాను. (అని వెళ్ళుచున్నాడు)

(అంతట లింగరాజుగారు ప్రవేశించుచున్నారు).

లింగ—(తనలో) నాకర్జమేమో కాని నాసొమ్ముంతా తక్కువ వడ్డీకే తిరుగుచున్నది. నూటికి రూపాయ తొమ్మిదశాలకంటే, ఎక్కువ యిచ్చేవాడెవడు దొరకలేదు. వాళ్ల అదృష్టమేమోకాని, ఆరాయన్న గారికి, నందయ్యగారికి తనఖానాద నూటికి మూడురూపాయలదొప్పన వడ్డీకి పట్టుకువెళ్ళేవారు దొరుకుతారు. ఇంతకు నాలదృష్టము తిన్ననయినది కాదు. ఎవడి దగ్గరైనా ఖరాఖండిగా వసూలు చేదామంటే పెద్దమనుష్యులమని పేరుపెట్టుకుని తుంటరిముండావాళ్ళు కొందరు నాదగ్గరకు వచ్చి “పాపమువాడు పేదవాడు. ఏదైనా రూపాయలు మానివెయ్యి. నూరురూపాయలు మానివెయ్యి” అని లేనిపోని సిఫార్సులు చేస్తుంటారు. నావద్దకు వచ్చి చెప్పకపోతే వీళ్లపుట్టేమి మునిగిపోయినది? ఆపైన ఈధర్మ కార్యములకు చందా వెయ్యమని పెద్దమనుష్యులు చందాజాపితా పంపుతారు. పైగావచ్చి వీక్కుతినే గూడకులు వందల కొలదిగదా! అయినా నే నెప్పుడూ వీళ్ళకు దమ్మిడి యిచ్చేవాడనుకాను. అయినప్పటికి మంచిమాటలతో వీళ్ళను సాగనంపాలి కాని కసిరి కొట్టినట్టయితే వీళ్ళంతా అర్జీలిచ్చి యిన్కంటాక్కు కట్టిస్తారు.

(అప్పుడు దామోదరయ్య ప్రవేశించుచున్నాడు).

దా—“నవోనవో భవతి భవతి జాయ మానోహ్నీ”

లింగ—(కోపముతో) ఎవరువారు? ఏమిటి చెవికోసిన మేకలాగు అరుస్తావు. ఆ సోదేమిటి. ఏయూరు సిద్ది. ఎందుకు వచ్చావు?

దా.—చిత్తము. మాది కృష్ణాతీరం. నేను ఘనాపాపిని.

లింగ — ఘరాపానీ ఫినాపానీ నాకు తెలియదు. మీరెందుకు వచ్చారో చెప్పండి?

దా — తమరు ఆగ్రహించక సావధానముగా చిత్తగించండి. మా గ్రామములో దేవాలయములో నేనొక గోపురము కట్టించుచున్నాను, దానికి అయిదారువేలు రూపాయలు కావలెను. అందుకోసం నేను యాచనకు బయలుదేరినాను. ఇది నాకుటుంబ రక్షణకోసంగాదు. దేవుని కార్యం. ఈయారు తహసిల్దారుగారు, ప్లీడరు తమకు దోచిన సాయముచేసినారు. నాభోజనము నిన్నా యీవేళకూడా తహసిల్దారుగారి యింట్లోనే.

లింగ — (తనలో) వీరు తహసిల్దారు గారింట్లో భోజనం గదా, నామీద యేమైనా తహసిల్దారుగారిలో చెప్పినట్లయితే ఆయనకు కోపము వస్తుందేమో. కనుక వీనిమీద కోపము చెయ్యకూడదు. (ప్రకాశముగా) అయ్యా! తమరు మహామభావులు. తమవంటివారు కొందరుండబట్టి భూమిమీద వానలు పంటలు గలిగియున్నాయి. తమరు చేసేపని చాలామంచిది. తమ సెలవుప్రకారం నేనుకూడా నడచుకుంటాను.

దా — (తనలో) ద్వాయంపారినది. ఈయన యేదైనా దిట్టముగానే యిస్తాడు. (పైకి) తమవంటి ధర్మాత్ములుండబట్టే లోకమర్యాద జరుగుచున్నది. దేవబ్రాహ్మణపక్షపాతం గల గృహస్థులు తమవంటివారు పదికాలాలపాటుంటేనే మా మహానభావత్యాలు కనబడతాయి. దీని కేదైనా విరివిగా యిప్పించాలి.

లింగ — (తనలో) వీడిని నోరెత్తకుండా పంపించే యుపాయమేమిటి చెప్పుమా?

దామో — (తనలో) యేదో ఆలోచిస్తున్నాడు. ఎంత సొమ్మయ్యినా అది ఆలోచిస్తున్నాడు.

లింగ—అయ్యో! తమరు తల పెట్టిన కార్యము గొప్పది. దీనికి యేదై, నూరు యిస్తే సరిపోదు. బాగా యెక్కువగా యివ్వవలెనని నాకున్నది.

దామో—(తనలో) నహవా, నహవా, చేప వలలో పడినది.

లింగ—కాబట్టి తమరు ఎన్ని అంతస్తుల గోపురం కట్టిస్తానో చెప్పండి?

దా—ఆరంతస్తులంకి.

లింగ—సరే! బాగుంది. నేనొక అంతస్తే కట్టించి వేస్తాను.

దా—అయితే మొదటి అంతస్తుకే తమరు సొమ్ముయిప్పించండి. వెయ్యిరూపాయలవ్రతాయి.

లింగ—అలాకాదు. అయిదంతస్తులు కట్టించి మీరు నావద్దకు రండి. ఆపిమ్మట ఆరవ యంతస్తు నేను వగ్గరనండి కట్టిస్తాను.

దా—(తనలో) ఈరోజిముండాకొడుకు నాకొంప తీసినాడు. అయిదంతస్తులు నేను కట్టించడం లేదు. ఆరోజంతస్తు వాడు కట్టించడం లేదు. ఈగడుసుముండాకొడుకు నన్ను నోరెత్తకుండా చేసినాడు. గడుసుతనమనగా ఏడిదిరాబాబు. ఏడిదానం మండా. వద్దనడానికి ఏలులేదు. పుచ్చుకొనడానికి ఏలులేదు. (వైకి) చిత్తము. తమరుచేసిన దానం చాలా బాగా యున్నది. మధ్యాహ్నము మీదర్శనము చేస్తాను.

లింగ—(తనలో) ఏడి రోగము చప్పుగా కుదిర్చినాను.

ఆపూర్వ స్వయంవరము

సంగము 1

(రామదాసుగారు భావరాజుగారు ప్రవేశించు చున్నారు.)

భావ—రామదాసుగారూ! మీ యభిప్రాయమేమిటో స్పష్టముగా చెప్పండి.

రామ—భావరాజుగారూ! చల్లకువచ్చి ముంతదాచడమెందుకు చెప్పుచున్నాను వినండి. మన నాగరాజుగారి కీమధ్య భార్యానియోగమైనది. ఆయన పెద్ద యుద్యోగములో ఉన్నారు. ఆయనకు శ్రమ కళత్రము తాలూకు కొడుకు కొమ్మ యెవరులేరు. వెనక దిక్కు కూడా ఆయనకాట్టే యున్నట్టు కనబడను. మా పిల్ల పదమూడేండ్ల వయసు గలది గనుక నాగరాజుగారికిచ్చి వివాహము చేయించండి. మీ మాటంటే ఆయనకెంతో గురి. మా పిల్ల యెత్తరికూడాను. త్వరగా కాపరాని కొస్తుందని ఆయన తప్పకుండా వప్పుకుంటారు.

భావ—ఆయన అసలే పెండి చేసుకొననంటున్నాడే ఇదెట్లాగ?

రామ—తమరు గట్టిగా చెప్పుతే ఆయనమిటాడు. మనమంతా పోగై యెల్లాగో ఒకలాగ మెడలు విరిచి ఆయనచేత వప్పించాలి.

భావ—ఇంటివాడు గొడ్డుగేదె అంటే పొరుగువాడు పాడిగేదె అన్నట్లు, ఆయననాకు పెట్టివద్దు మొట్టో అంటూంటే చేసికొనక తప్పదని మన మెల్లాగ చెప్పమాడి? ఆయనకు లేనిబాధ మధ్య మన శ్రందుకండి! అదిగాక మీరు పదమూడేండ్లుపెంచి పిల్లను శుభ్రమైన కుట్టివాని కెవ్వరికైనా యివ్వక, ఏబదియేండ్లు దాటి అరవయ్య పడిలోనున్న వాని కిస్తా మంటా రేమిటి. పిల్ల సౌఖ్యము చూడవద్దా!

రామ—పిల్ల సౌఖ్యపడకేకుండి. డిప్రెస్సు మునసబు పని చేస్తూన్నారని గదా. కావలసినంతమంది నాకర్లు చాకర్లు వంట బ్రాహ్మణులు. ఒంటినిండా నగలు యింటినిండా వస్తువులు. పైగా ఆయనకు 40 ఏండ్లకంటే ఎక్కువలేవు.

భావ—ఇప్పుడు మీ యల్లుడు కాబోతాడు కనక వయస్సు తగ్గిందేమోకాని, ఆయనకు వయస్సు 40 సం॥రములు. ముందు మార్చి నెలలో పించనుకు దాఖలు చేయబోవు చున్నారు. ఇంటినిండా వస్తువులు ఒంటినిండా నగలేకాని మనసునిండా సంతోషము మాత్రం ముండదు. ఇంతకు మీరు నాకు ముఖ్య స్నేహితులుగనుక నేను ఆయనతో చెబుతాను. ఈ సూబంధ మైతే మీరేలాగై నా అదృష్ట వంతులే. నాగరాజుగారు పది కాలాలపాటు బ్రతికితే పిల్ల అదృష్టవంతురాలు. లేక త్వరగా కడతేరితే మీ రదృష్ట వంతులు. పదండి పెండ్లి మాటలకు వెడదాము.

రామ—చిత్తము మీ రెఱుగని దేమున్నది కనుక మీదయ పదండి.

(ఇద్దఱు నిష్క్రమింతురు.)

రంగము 2 నాగరాజుగారియిల్లు

(నాగరాజుగారు కుర్చీమీద కూర్చుందురు.)

నాగ—ఓరీ చాకలీ? ఈపూట నుండు తెచ్చినావా లేనా? వైద్యుడుగా రేమన్నారు?

చాక—మూమూ లన్నం తినోద్దన్నారండి. గోదుమన్నం తిన మన్నారండి. పనద్దార బెల్లం ఒడ్డే పుచ్చుకోద్దన్నారండి.

నాగ—ఈయన యెప్పుడూ అతియూత్రపు వాళ్ళకు గోధుమ అన్నమే పెట్టిస్తాడు, పాలు పంచదార వల్లకా దంటాడు. ఈ పత్యము చేత మలమల మోడి చాచాలి. ఇక మీరు వచ్చుకుంటే నేను చివరి

(అప్పుడు రామదాసుగారు భావరాజుగారు ప్రవేశించుచున్నారు.)

నాగ—ఒహోహేహా! భావరాజుగారా దయచేయ్యండి.
నారెవరు!

భావ—వీరు రామదాసుగారని మనవాళ్ళే. వీరి యన్నగారిని
బహుశా గా రెఱిగియుండురు. వెనుక మీ కోర్టులో అమీనుగా
యుండేవారు రంగదాసుగారని, ఆయన తమ్ముడే యీయన.

రామ—రంగదాసుగారు సాక్షాత్తు మా అన్నగారేనండి.

నాగ—అట్లాగా! పాపము ఆయన చాలా మంచివాడే.
పాపము ఆయన పోయినాడు గాదూ? ఆయన కూతురు నే కాబోలు
మూర్తిరాజుగారికి మూడవ కళత్రముగా ఇచ్చినారు. పాపము ఆయన
మెట్టిఅయిన మూడు నెలలకే పోయినాడు.

రామ—చిత్తము చిత్తము. ఏదో దాని దురదృష్టమల్లాగనున్న
దండి

భావ—మీ వంట్లో కొంచెం నెమ్మదిగా నున్నదాండి?

నాగ—ఏమి నెమ్మదండి! ఈ యతి మూత్ర మొకప్పుడు
నెమ్మళముగా నుంటుందీ. ఎల్లాగో దినములు గడుస్తున్నాయికదా? ఇక
పించను పుచ్చుకుంటాను. పనిచేయ్యడాని కోపికలేదు.

భావ—కళత్రవియోగమైనప్పటినుండి మీకు బాధ మరింత
యెక్కువగానున్నట్టు కనిపిస్తున్నది

నాగ—అవును మఱి ఏమిచేయ్యను? ఈశ్వరేచ్ఛ ఆహున్నది.

భావ—మీతో ఆ విషయమై నేను మాటలాడడానికి వచ్చి
నాను. మన రామదాసుగారిదగ్గర పదయూడేళ్ళ పిల్లయున్నది ఆయన
ఆ పిల్లను తమకియ్యవలెనని ఆలోచిస్తున్నారు. దీనికి మీ రంగీకరించ
వలెనని నా కోరిక.

నాగ—(చిఱునవ్వుతో) బాగా నెలవిచ్చారు భావరాజుగారు.

అప్పుడు నాగ—(చిఱునవ్వుతో) బాగా నెలవిచ్చారు భావరాజుగారు. బలమైనది

మూలశంక ముప్పదియేండ్లనుంచి యున్నది. కొంచెము దగ్గుకూడా యిప్పుడు బయలు దేరుచున్నది. పిల్లలు నాకిచ్చేకంటే గంగలో దింపితే మంచిది

భావ - అవ్వేమిమాటలా? ఆలా సెలవియ్యకండి. జబ్బుగా నున్నారు గనుకనే తమరుముఖ్యంగా వివాహము చేసికోవాలి. ఏమంటే మీకు భోజన సదుపాయము వగయిరాలు గృహస్తాశ్రమంలో ప్రవేశిస్తేనేకాని జరుగవు.

నాగ—వంటబ్రాహ్మణుని పెట్టుకుంటే కావలసినన్ని సదుపాయములు జరుగుతాయి. ఇంతకు రామ నానుగారా! మీరు నా కేయద్దేశముచేత పిల్ల నిస్తూన్నాలో చెప్పండి. నేను పడుచు వాడనా స్ఫుర ద్రూపినా యేమిటి మీ యాలోచన?

రామ—చి త్తము నాకు మరేయద్దేశములేదండి. తమరు బంధు సముద్రులు. తమకు వెనుక మా అన్నగారికి మీ కొద్దో అమీనా పని యిచ్చి మా కుటుంబ పోషణ చేసినారు. ఆ విశ్వాసంచేత నేను మీ వంశము నిలపదలచి మీకు పిల్ల నిస్తూన్నాను.

నాగ—నా వంశం పోతే నాకే విచారము లేనప్పుడు మధ్య మీకెందుకు? రాములవారి వంశము ధర్మరాజుగారి వంశము లేనప్పుడు నా వంశము లేకపోతే భూమికి లోటా? ఇది కేవలము దొంగ వేషము కాని నిజము కాదు.

రామ—దొంగ వేషము కాదండి. నిజమే. వంశము నిలిపితే పుణ్యమని యిల్లాచేస్తూన్నాను.

నాగ—పుణ్యమైతే పెండ్లివద్దు మొత్తంలే నా వంశం నిలపకపోతే పెండ్లి కావాలని యేడ్చే పడుచుపిల్లవాళ్ళు పేదవాళ్ళు అక్కనుంది యున్నారు. నాళ్ళ వంశములు నిలపండి పిల్లవాడి

దగ్గర చెప్పినట్లు నాకీమాటలెందుకు చెపుతారు? పిల్ల నెందుకిస్తారో నాకు తెలుసు.

రామ— నేను పిల్లను మీకుతప్ప యింకెవ్వరికి నియ్యను. మీ చిత్తం.

భాన—రామదాసుగారూ, ప్రిస్తుతం సెలవు పుచ్చుకుందాము రండి. మరల దర్శనము చేద్దాము. సెలవు పుచ్చుకుంటాము.

నాగ—తర్వాత మాటలాడుదాము రండి. రేపు దయ చెయ్యండి

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

రంగము. 3

(అప్పుడు నాగరాజుగారు, భావరాజుగారు, రామదాసుగారు ప)వేళించుచున్నారు.)

నాగ—భావరాజుగారూ! శనిగ్రహంబాగు నన్ను పీక్కుతినుట కు మళ్లి వచ్చినారా? ఆయన పిల్లను ఆయన యిష్టమువచ్చినవారి కి చ్చుకోమని చెప్పండి. నాకక్కరలేదు.

భావ—తమ రాలాగున సెలవిస్తే పనికిరాదు. ఆయన పిల్లను మీకిచ్చి మీయిల్లు నిలపదలచుకొన్నారు. ఇందులో నేను మిమ్మును మొగనూటపెట్టక మానను.

రామ—నాగరాజుగారూ! నాదొక్క మనవి చిత్తగించండి. మీరు గొప్పవారగుటచేత మీవంశం నాశనమగునంటే నాకెంతో వా గాయిత్యంగానుండి మీవంశం నిలపాలని నేను యీసని సంకల్పించు కొన్నాను. అంతే సరిగిన పుణ్యంవంటిది మరొకటిగాదు. మీరు చ

దువుకొన్నవారు ఎక్కువయుక్తులుచెప్పి వారివంశం నిలపరాదా వీరివంశం నిలపరాదంటే నేనుమనవిచెయ్యజాలను. పశుచువాళ్ళకు ఎవరుపడితే వాచే పిల్లనిస్తారు, కాస్త వయసు ముదిరినవారికి యెవరూ పిల్లనియ్యరు. కాబట్టి అటువంటివాళ్ళకు యియ్యడమే యియ్యడం దానివల్లనే పుణ్యం ఉంటుంది.

నాగ—(నవ్వుచు) మీయుక్తులు మాచిత్రంగానున్నవి. ఈ యుక్తిని బట్టి లోకంలోనున్నవాళ్ళందరు తమపిల్లలను ముసలివాళ్ళకే యిచ్చి పుణ్యము సంపాదించాలి.

భావ—ఏదో ఆయనకు తోచిన యుక్తిచెప్పినారు మీరు ఆ ట్టే ఖండించక అంగీకరించండి.

నాగ—మీరింత సంతోషముగా నాకు పిల్లనిస్తానంటూన్నారు గాని పిల్లమట్టుకు మనసులో చాలా భేదపడుతుంది

రామ—అది పొరబాటుండి. తమరాలాగ నెలవియ్యగూడదు. మా పిల్ల 13 సం॥ ములు వయసుగలది రేపు వినాయకుడు చవితినాటికి పదమూడేండ్లు వెళ్ళిపోతివి. పిల్ల ఉతారుగానుంటుంది గాని గిడసకాదు. పైగా కొద్దో గొప్పో చదువుకుంది. నిజంగా మీరు చెబితే నమ్మరు. అదేమిచిత్రమో, తమపేరు ఫలమో, దానిపుణ్యమో కాని తమరినే కాని మరొకరిని వినాహమాడనంటూందది. దానికి తమసంగతి యెవరుచెప్పారో యేమిటో. చండాలుడేసరి నేనెప్పుడు చెప్పలేదునుమండి. మీవాదాలు సాక్షి.

నాగ—(నవ్వి) ఇదేమి చిత్రమండోయి. ఇది ప్రకృతి వ్యతిరేకముగా నున్నది. ఇది కలికాలధర్మం లాగుంది. పదమూడేండ్లపిల్ల చదువుకొన్నది. తోటివాళ్ళందఱు పశుచుపిల్లకాయలను పెండ్లాడుచుండగా చూస్తూకూడా ముసలివాళ్ళనేకానితాను పెండ్లాడనంటూన్నదా? ఈ విడ కలియగగాంధారిలాగున్నది. రామదాసుగారూ, మీమాటలు

మీకు బాగుండవచ్చును గాని యీమాటలు లోకంలో యెవ్వరైనా నమ్ముతారాండి. ఇం తన్వాయముంటుందయ్యా.

భావ—వినడాని కాశ్చర్యముగానేయున్నది. కాని అది సత్యమని ఆయనఅంటున్నాడు.

రామ—పోనీ! నామాటలు నీకంత నమ్మకంగా లేకపోలే బక్కదాఖలా చిత్తగించండి. తమరు రేపు సాయంకాలమప్పుడు మీ కారుగా మాయింటికి దయచెయ్యండి. పిల్లయొక్క కోరిక అప్పుడు స్వయంగా తమ రే చిత్తగింతురుగాని.

భావ—అవును. ఒకమాటు పిల్లను చూచినట్లూ ఉంటుంది. రేపాకమాటు అల్లా వెడదాముపదండి.

నాగ—ఆమహాత్మ్య మేమిటో చూస్తాను. రేపు వస్తాను పదంశీ.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

రంగము. 4

రామదాసుగారి యిల్లు.

(అప్పుడు మాణిక్యము, రామలక్ష్మి, అన్నపూర్ణ అను ముగ్గురు పిల్లలు ప్రవేశించుచున్నారు.)

రామ—అన్నపూర్ణా! విన్నావటే. ఓతాయలగారిని ముసలి మొగుడు కిచ్చి పెండ్లి చేస్తారట! ఎన్నోనగ లున్నాయట.

అన్న—ఎవరికే ముసలి మొగుడు?

రామ—(నవ్వుచు) ఏమో నాకు తెలియదు. మాణిక్యాన్ని అడుగుదాము. ఏమే మాణిక్యం! యెవరికే ముసలి మొగుడు?

మాణి—(కోపముతో) ఇల్లాంటి మాటలు నాదగ్గరనకండి అమ్మాయి. మాఅమ్మతో చెబుతాను.

రామ—అందరుడండగా నీకంతకోపమెందుకే. నిన్నేమైనా ముసలాడి కిస్తామన్నారా యేమిటి మీనాళ్లు?

అన్న—నాగరాజుగారు పెళ్లి చేసుకుంటారట. నిన్నిస్తారా యేమిట?

మాణి—(ఏడ్చుచు) నిన్నిస్తారు కావలిస్తే. ఇల్లాంటి వెధవ మాట లనకండి (అని లోపనికివెళ్లి) చూడవే అమ్మా నీళ్ళంతా నన్ను ముసలి మొగుడుకిచ్చి పెండ్లిచేస్తారని ఉడికిస్తున్నారు.

తల్లి—ఉడికిస్తే నీమొదుకుడకాలి? ముసలి మొగుడయితే భయం లేదులే. నాళ్ళందరి మొగుళ్ళకన్నా నీ మొగుడెక్కువయేళ్ళే బతుకుతాడులే ఊరుకో. (అందఱు పోవుదురు.)

రంగము. 5

(రామదాసుగారు భార్య పోవేళింతురు.)

రామ—నాగరాజుగారు కొంచెము మెత్తపడ్డారు. మనపిల్లను తప్పక చేసుకుంటాడు.

భార్య—ఏమో. అంతదృష్టవంతులము అవాలికదా. మీరు మీన్నరాత్రి అన్నట్టు ముండామూటాకూడా త్వరగానే దక్కుతాయి.

రామ—అల్లా గట్టిగా అనకు. ఇది పిల్లచెవినిబడ్డా అది పెళ్ళి ఉండంటుంది. నే నాయనతో మీయెదుట మాపిల్ల మిమ్మలిని పెండ్లాడుతానని చెబుతుంది అని చెప్పివచ్చినాను. రేపు సాయత్రం ఆయన వస్తారు. వచ్చినప్పుడు ఇద్దఱుముగ్గురు పడుచుపిల్లవాళ్ళనుగూడా ఆయన సరసను నుంచోబెట్టి మనము మనమ్మాయి నడగాలి. అడిగితే మనపిల్ల నాగరాజుగారిని పెండ్లాడుతానని అంటున్నాడు.

భార్య—అదిమనం చెప్పినట్లు ఆలాగే అంటుంది. నేను దాని చేత అనిపిస్తాను. ఆవిషయమై భయంలేదు, అనకపోతే యెరగదూ. నాచేత్రాడు దెబ్బలు చీపురుకట్టదెబ్బలు దానికి జ్ఞాపకము లేవుగనకనా. వంటయినది. లెండి బోజనానికి, దానిచేత యేమనిపించాలో మధ్యాహ్నము ఆలోచిద్దాము.

(అందఱు పోవుదురు.)

6 రం గ ము.

రామదాసుగారి యిల్లు.

[రామదాసుగారు, భార్యయు, కూతురు మాణిక్యమును ప్రవేశింతురు.]

రామ—అమ్మాయీ! మాణిక్యము. నీ మధ్యప్రము మరచిది. ఇదనుండేండ్లు పెంచినందుకు పరువుగల సంబంధము గొప్పసంబంధము తీసుకువచ్చినాను. అన్నియూ: చ్చటలు నీకు తీసుతాయి. ఒంటినిండా ఒంటెడు నగలు పెట్టుకొనవచ్చును.

భార్య—దానదృష్టముతో పాటు మన అదృష్టముకూడా ఉంది. బిడ్డ ఒంటినిండా ఒంటెడునగలు పెట్టుకొని తిరుగుతూంటే చూచేభాగ్యము మనకుగూడ నున్నదిగదా.

రామ—అవునుమనముకూడా అదృష్టవంతులమే. అమ్మాయీ నిన్ను మన నాగరాజుగారి కివ్వడానికి నిశ్చయముచేసినాను. ఆయనకు నెలకు నాలుగువందలరూపాయలు జీతము.

మాణి—నాకీపెళ్లి ఇద్దు. వీధిలోకి వెడితే ముసిలి మొగుడును చేసికొన్నానని అన్నపూర్ణ రామలక్ష్మీ అంతా ఆక్షేపిస్తారు. నాకు సిగ్గేస్తుంది.

భార్య—ఆక్షేపిస్తే వాళ్ళని చెప్పతీను కొట్టిస్తాను. నన్నాక్షేపిం చేటందుకు వాళ్ళేవళ్ళు? వాళ్ళ మొగుళ్ళు పసుచువాళ్ళన్నమాటే గాని చస్తే మనవర్తికి దిక్కులేదు. వెధవ యింగ్లీషుముక్కలు నాలుగు చదువుకుంటూన్నారని కూడుగుడ్డలే కుట్టుకుంకిలి కిచ్చారు. చదువుకుంటే మాత్రము యీ వెధవలికి నాలుగువందల రూపాయల యుద్యోగాలయి యేడిశాయా యేమిటి.

రామ—అమ్మాయి ! నీవు పిల్లదానవు. నీకు తెలియదు. అయిదు వేలరూపాయల నగలు వెడతారు. నీకు మొహరీలపేరుకూడా చేయిస్తారు. కావలసినన్ని సవరీలు గుట్టబ్బళ్ళు యెక్కి తిరుగవచ్చును. ఇంకా కావలసినన్ని లాభాలున్నాయి.

మాణి—నగలెందు కేమిటి నాకు. అంతా నవ్వుతారు. నా కొద్దీపెళ్ళి.

భార్య—దిక్కుమాలినదానా. నీకు వెధవపెంకితనము మహాబలిసినది. చావకొట్టేస్తానుమాడు, వెధవముండా.

మాణి—అవును వెధవముండను చెయ్యాలనే నీయాలోచన. అందుకే యీపెళ్ళి.

రామ—(భార్యతో) ఊరుకోవే పాడుముండాపిల్లను బెడర కొడతావేమిటి ముందుగా నువ్వవతలకుపో కా శ్శేపు.

భార్య—నాకెందుకు నేపోతాను. రెండుచదువులేస్తే జేద్దేవరాయని చెప్పినట్లు వింటుంది. అమ్మ పెట్టేవి రెండు పెడితేనేగాని దాని రోగం కుదరదు. పిల్లముండగదా. యేసరిబంధము కురువుస్తే దీనికెందుకు? పెద్దవాళ్ళ యివ్వుమేదో అది చేస్తాము. ఈమాయచదువు లొచ్చిన తరువాత పిల్లముండలంతా పెంకితనాలు బలిసి పడ్డపోతున్నారు.

రామ — నీయమ్మకడుపు కాలా నీనవతల కల్లవే.

భార్య—మీరు, అది గంగలో దిగండి. నేవెడతాను.

(అని వెళ్ళుచున్నది.)

రామ—అమ్మయీ ! నామాట విను. కాస్త ప్రాజ్ఞతవచ్చిన దానవు. పైగా చదువుకొన్నావు. తుడిగిమాటా తల్లిమాటా వినాలి కదా. మనము వెయ్యిజన్మాలుతల్లక్రిందుగా తపస్సుచేసినా వారి సంబంధం దొరకదు. వారినో వియ్యంపొందామంటే గొప్పన్నది. ఆయన యీసంబంధము చేసికొననంటూన్నారు. అనేకమంది తమ పిల్లలను తీసికొనివచ్చి ఆయన కాలక్షూద పడేస్తున్నారు. అయితే మాపిల్ల మిమ్మల్ని పెండ్లిచేసికొనుటకు కోరుచున్నదని నేనొక బూటకము చెప్పివచ్చినాను ఏలాగునైనా మనసంబంధము చేసికోవాలని. అయితే పిల్లచేత ఆమాట నాయెదుట అనిపించండి నేను చేసుకుంటాను అని నాగరాజుగారన్నారు. సరే అల్లాగే చేస్తుందన్నాను, ఈసాయంకాలము వారు మనయింటికి వస్తారు. వచ్చినప్పుడు మనశాఖనాల్లానే అందమైన వాళ్ళని పడుచువాళ్ళని యిద్దరిని ఆయనసరసను నుంచోపెడతాను. పెట్టి నీవెవ్వని పెండ్లిచేసుకుంటావని నిన్ను నే నడుగుతాను. అప్పుడు వేలుపెట్టి నాగరాజుగారిని చూపించాలి. నాగరాజుగా రెల్లాగుంటారో ఆనవాలెరుగుదువా ?

మాణి—ఎరక్కేమి చెప్పివడలు ముగ్గుబుట్టలా తలా ఆయన యెవరెఱుగరు?

రామ—అమ్మా! అల్లా యీసడింపుగా అనకుమరి. మామ్మా, మాతల్లి, నామాటదక్కించు. తీరా మాటిచ్చి వచ్చాను.

మాణి—సరే నీయివ్వం. నాకర్థంనాది. (అనిపోవును.)

రామ — (భార్యను పిలిచి) ఓసేపు అసి వప్పుకుందే. నీ వెళవ
మాటలుమూలంగా కాని లేకపోతే అది మొదటే వప్పుకొనును. ఇక
లేచి నానికి కాస్త తలదువ్వు.

(అని యిద్దరు పోవుచున్నారు.)

—o—o—o—

1 రంగము. రామదాసుగారియిల్లు.

(అప్పుడు నాగరాజుగారు, భావరాజుగారు, చంద్రరావు,
సూర్యారావు ప్రవేశించుచున్నారు.)

రామ — దయ చెయ్యండయ్యా! మాగృహపావనమైనది. (అని
అందఱును కుర్చీలమీద కూర్చుండబెట్టును.)

నాగ — కొంచెం పనియున్నది. త్వరగా వెళ్లాలి.

భావ — రామదాసుగారూ! ఆపనేమిటో త్వరగాకానియ్యండి.

రామ — చిత్తము (అని లోనికివెళ్ళి కూతురుచెయ్యివట్టుకొని)
అమ్మాయీ! వారు వచ్చారు. నామాట దక్కించాలి తల్లీ. యెవరిని
పెండ్లిచేసుకుంటానన్నప్పుడు వేలుపెట్టి నాగరాజుగారిని చూపించాలి.
అక్కడ చంద్రరావు సూర్యారావు అని పడుచు నాళ్ళిద్దరున్నారు.
కొంపతవ్వి వాళ్లను చూపించకునుమా అమ్మా! (అని చావడిలోనికి
తీసికొనివచ్చును.)

భావ — (రహస్యముగా) అదిగోనండోయి పిల్లవచ్చుచున్నది.
పెండ్లికొడుకుగారు జాగ్రత్తగా కూర్చుండండి.

(రామదాసుగారు, కూతురు ప్రవేశింతురు.)

రామ — అమ్మాయీ! నీవీ కూర్చున్నవారిగో నెవరిని పెండ్లి
చేసికుంటావు వేలితో జూపించూ? (అని ఆమె వ్రేలు సాగతీసి నాగ
రాజుగారివైపు తానే పెట్టుచున్నాడు.)

చంద్ర—(తనలో) వహహ! రామదాసుగారే పెండ్లికూతురై
వరించుచున్నారు

నూర్య—(తనలో) ఇది చిత్రమైన నాటకము. ఇదిబలాత్కార
వివాహస్వహసనము.

నాగ—ఇదేమిటండోయి రామదాసుగారూ! ఆపిల్లచెయ్యి
మీరేపెట్టి చూపిస్తూన్నారా? ఆపిల్ల కిష్టము లేదుగాబోలు!

రామ—సరిలేండి సిగ్గుగాడటండీ. చిన్నపిల్లాయెను. పదిమంది
లోనికివచ్చి చెప్పడచూయెను.

భావ—అవునవునండీ. సిగ్గుచేతనేకాని మరొకటికాదు. ఇష్టము
లేకపోతే చెయ్యి మరివకరి కేసే తిప్పును.

నాగ—ఇది అపూర్వస్వయంవరము. తీసికొనివెళ్ళండి పిల్లను.

రామ—(పిల్లనులోపలికి పంపి) రేపు బుధవారము మంచి
ముహూర్తమున్నది. ఆవేళ కానిచ్చెయ్యండి.

భావ—చాలా బాగానున్నది. ఆలాచెయ్యండి.

నాగ—అది నాకూ సంతోషమే కాని బాజాభజుత్రీలు వల్ల
కాదు. తోరణాలు కట్టగూడదు పుగోహితుడు తప్ప యితర బా
హ్యులను లోపలకు, రానియ్యగూడదు. ఇంతకూ యీపెళ్ళి నేకోరి
నది కాదు. మీరు బలవంతపెట్టబట్టి నేచేసుకొంటున్నాను. ఇందులో
నాదోష మేమీలేదు.

భావ—దోషం నేపంచుకుంటాను. సుఖం మీరనుభవించండి.

రామ—తమ యిష్టప్రకారము నేను జరిగిస్తాను. ప్రయత్నము
చేయించండి.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు)

నీ రాటరేవు

రంగము 8

(అప్పుడు నరసమ్మ, గవరమ్మ, శరభమ్మ ప్రవేశించుచున్నారు.)

నర—వోవిడా గవరమ్మేదినే! విన్నావా నాగరాజుగారు పెళ్ళాడారట?

గవ—పెళ్ళి యెంతపోధగావుండాలో అంతపోధగావుంది.

శర—ఆశోభేమిటి చెప్పు వింటాము.

నర—పెళ్ళికంటాముండు పెళ్ళికూతురు, పెళ్ళికొడుకుని యేరు కోడంవచ్చింది కాదుటమ్మా! లోకంలో చిత్రం. సీతామ్మవారు, సత్తి భామాలాగా నేటికాలాని కీయమ్మాయి బతులుదేరినది యేరుకోడానికి. యింతకంట విస్తారం లోకంలోలేదు. అదెంత కలికాలప్పిల్లోగాని ముసలాడినేకాని పెళ్ళాడనని పట్టుపట్టినదటమ్మా!

గవ—పట్టాలేదు. నామొగంలేదు. తల్లితండ్రి చావగొట్టి దానిచేత సరేఅనిపించారు. వాళ్ళన్నమాటకి అదిగంగిరెద్దులాగ తలాడించింది ఆపిల్లని తీసుకొచ్చి ఆముసలాయనయెరుటపెట్టి నీవెవరిని పెళ్ళాడుతావో చూపించుమని దాన్ని అడిగారు. అడిగితే అది మొద్దులాగున ఊరుకున్నదికాని చూపించలేదు.

శర—మనసులో లేందే దాని కెల్లావస్తుందమ్మా వైకిమాత్రం. అదిజ్ఞానమెట్టిగిన పిల్లాయెను.

గవ—అదెంత నేపటికిచూపించకపోతే తండ్రిదానివేళ్ళు పట్టుకులాగి తానే చూపించాడు.

నర—ఈపెళ్ళికొడుకు దాని మొగుడుకాదు. దానితండ్రి మొగుడు. ఎందుకంటే తండ్రి మొగ్గుగా వేరేది చేసుకొన్నాడు గనుక

గవ — ఆతరవాతకథవిను. పెళ్ళికొడుకు గుమ్మానికి పవపురాసి తోరణం కట్టనియ్యలేదు, బాబాలు వాయిచనియ్యలేదు,

శర — తోరణంగట్టి బాబాలు వాయిస్తేమి?

గవ — ఆయనకు మొదటిభార్య పోయినవిచారముట! అందుకు వల్లకాదట!

శర — ముప్పయి మేళ్ళు కాపురముచేసిన పెళ్ళాము చచ్చి పోయినతరువాత మళ్ళీ పెళ్ళిచేసుకోవడానికి విచారము లేదుకాని తోరణంగట్టి బాబాలు వాయిస్తే విచారమా యాయనకు? ఎంత మాయవాడేఅమ్మా!

సర — నిజేపమంటి పన్నెండోడ్లపిల్లని అరవయియేళ్ళ ముసలి తోక్కుముండావాడు పెళ్ళాడ్లం విచారములేదుకాని తోరణంవిచారము వచ్చినదీ యాయనకు? అదికాదే కారణం. లోభిముండావాడు తోరణం చూచినా బాబాలువిన్నా పదిమంది వస్తారు. సంభావన యివ్వవలసి వస్తుందని భయము.

శర — ఆయనకసలు పెళ్ళీ యివ్వములేదుగాదు మరి.

గవ — ఊరుకుందూ. అదోవేషం ఇవ్వంలేకపోతే పెళ్ళెందుకు చేసుకోవాలి, ముసలాడికి పెళ్ళేమిటని పదిమందీ నిందిస్తారని యిదో వేషం వేశాడు. బలవంతాన్ని పదిమంది జబ్బులుపట్టి కూర్చోపెట్టారా యేమిటి?

సర — పెళ్ళిసోద్రాలు వినండి. మధ్య మాటలు పెట్టకండి. కన్నె ధారకు తీసుకువచ్చేటప్పుడు పెళ్ళికూతు లేడుస్తూవచ్చినదట. ఎందుకేడుస్తూందని యెవరో అడిగితే, వచ్చేటప్పుడు గడప కాలికి తగిలినది. అందుచేత యేడుస్తూందని తండ్రి చెప్పినాడట.

శర — శాఖాసునీ అమ్మా! వాడెంతకైన సాహసుడే వా.

డక్కడితండ్రిఅమ్మా మాయత్రిడి! దీనిసాలిటి యెములాడు.

సర—చుట్టా లెవరైనా వచ్చారా ?

గవ—చుట్టాలూ లేరు. పక్కా లు లేరు. పెళ్లికొడు కెవరిని పిలవ కూడదన్నాడు.

సర—ఇదేమి పెళ్ళి అమ్మా. దొంగపెళ్లి చాటు పెళ్ళిలాగుంది. ఇంతకంటె వెధవముండల పెళ్ళిళ్ళు బాగాజరిగాయి మనవూళ్ళోను. పెళ్ళిమని రామడొళ్ళతోటి ఊరేగిపులతోటి.

శర—ఇంతకంటా ఆ పెళ్లిళ్ళేనయ్యము.

గవ—తరువాత యింకోచిత్రం విను. మొన్నపొద్దున్న పెండ్లయిపోయింది కాదా. నిన్నపొద్దున్న పెండ్లిగూతురు తల్లి కూతురుకు పెట్టిన నగలన్నీ తాను వంటిసిండా పెట్టుకొని కులుకుతూ పేరంటానికి పిలవడానికి బయలుదేరినది.

శర—దాని కెంతసిగ్గులేదే అమ్మా.

సర—ఇంతకూ ఆవిడ అనృప్తపంతురాలు. ఈనగలెప్పటి కీవిడ మెడలోనే ఉంటాయి.

శర—ఈవేళ పాకెన్నా యేమిటి?

గవ—వారింట పాకెన్న మామూలు లేదట.

శర—వారింట ముసలితనములో పసుచుపిల్లలను పెళ్ళాడకమే మామూలుకాని తిక్కిన మాయూళ్ళేవి లేవుకామోనును?

గవ—ఇట్లాంటి అవకతన పెళ్లిచూస్తే ఊరందరికి లోకువ.

సర—అప్పుడే యింటిపెత్తనమంతా మామగారు వహించి యిట్లోవాళ్ళనితిట్టి లేచిపోమ్మంటూన్నాడట.

శర—నడిమంత్రపుసిరి నరంమీదవుండు అన్నారు.

గవ—నాలుగేళ్ళు మనం బ్రతికున్నామంటె అన్నీ చిత్రాలు వింటాము. రుణి నెగదాము సాక్షి నది.

శర — అవుతే ఊరేగింపుందిటో. అడగటం మరిచిపోయినాను.

గవ—ఇక ఒకటే ఊరేగింపు. మధ్యమధ్య ఇన్ని ఊరేగింపులు లేవు పోదాంపడ.

(అందరు నిష్క్రమింతురు.)

స్వ గౌరవ రక్షణము.

రంగము 1.

(అంజనేయులుగారు ప్రవేశించుచున్నారు.)

అంజ—(తనలో) ఆత్మగౌరవము ప్రతివాడు నిలుపుకోవలసినది ఆత్మగౌరవము కావాలి కావాలని ఉపన్యాసము లిచ్చేవారేకాని సమయమువచ్చినపుడు నిలుపుకొనేవారెవరు లేరు. నేనీరోజున తప్పకుండా నిలుపుకుంటాను. ఇంటిలో తిరిగేటప్పుడు గొప్పవాళ్ళలా పాంకోళ్లు తొడుగుకుంటారుగదా యని నేనుకూడా పాంకోళ్లుజత చేయించుకొన్నానుగదా! మునసబుగారు తహసిల్దారుగారు సిరస్త్తదారుగారు పికారు వెళ్ళేటప్పుడు ఎడమభుజముమీద చెన్నపట్టణపురుమాలు, కుడిభుజముమీద కండువా వేసుకుంటారు గనుక నేనుకూడా చెన్నపట్టణపురుమాలు నుకాణముమీద అరుప్రతీసికొని వేసికొంటున్నానుగదా. డిప్టీకలక్టరుగారిలాగ చేతిలోనికి వెండిపాన్న కట్టి సంపాదించినానుగదా. దిక్కుమాలిన నాకు జీతము పదిరూపాయ లైపోయినదిగాని తక్కిన అన్నివిషయములలోను డిప్టీకలక్టరుగారు తహసిల్దారుగారిలాగే యున్నాను. పెద్దావురపు మిట్టవెజ్రులు తొడుగుకొని చేతిలో పట్టడాలు తొడుగుకొని యిద్దరూ అదిగోటట్టు లుకటక

లాడుతూ నడిచివెళ్ళుచున్నానంటే కూరలమ్మకొనేవాళ్ళు గొల్లవాళ్ళు గడ్డికావిళ్లమ్మకొనేవాళ్ళు హడిలిపోయి యీయనెవరో గొప్పవారనుకోని పక్కపక్కకి వత్తిగిలుతారుగదా. నేను డబ్బుకూరకొన్నను డబ్బుమల్లెపూవులు కొన్నను కూలివాడేతే తెప్పిస్తానుగాని నేను ముట్టకోనుగదా. ఆత్మగౌరవమంటే యీలాగే నిలబెట్టుకోవడం. గణపతిరావుగారి కూతురువినాహము యీవేళకు నాలుగోరోజు. ఈవేళ రాత్రి అందరిని భోజనమునకు పిలిచినారు. నుబ్బిహృదయంపంతులు గారు భోజనానికి జోడుకాగడాలు వేయించుకొనివస్తారు. మహాదేవ రావుగారు ఒంటికాగడా వేయించుకు వస్తాడు. తక్కిన పెద్దమనుష్యులు చాలమంది లాంతరులు వేయించుకొని వెడతారు. నేనుకూడా యీ వేళ లాంతరువేయించుకొనే వెడతాను. ఈవిధంగా ఆత్మగౌరవము చూపించుకొనకపోతే మనమీద యెవరికీ గౌరవముండదు. ఆత్మగౌరవముండాలని చెప్పేవారియొక్క అభిప్రాయమంతాగూడా యిటువంటిదే యెయుంటుంది. అయితే మాయింట్లో లాంతరులేదు. లాంతరు యెరువడకులే బాగుంటుందా? ఛేస్సి యెరువడకకూడదు. ఒకటి కొంటేనే మంచిది. ఈలాంటివనులకు తరుచుగా అక్కరకువస్తుంది. చేతిలో డబ్బులేదు. ఏమిచెయ్యను? సర్పయ్యచూమగారికి బదులకుగానాము పోసి. ఇయ్యకపోడు. సర్పయ్యచూమగారు!

సర్ప—ఏమి ఆంజనేయులుమామగారు

ఆంజ—నాకు జరుగురుగా ఒక్కరూపాయ బదులుకావలెను

సర్ప—ఏమి అంతజరుగురేమివచ్చినది?

ఆంజ—తరువాత మనవిచేస్తాను. ప్రాణాపసరమువచ్చినది. వెనక బదులుయిచ్చిన రెండూరూపాయలు చాలాఅలస్యముగా యిచ్చినానని మీరు మనసులో నుంచుకోవవచ్చు. త్వరగా యిస్తాను.

నర్స—రేపు సాయింత్రములోవుగా యివ్వాలి. (అని ఒక రూపాయ యిచ్చును.)

ఆంజ—(పుచ్చుకొని) తప్పకుండా యిస్తాను. మనమిద్దరము ఒకయింట్లో కాపురమున్నందుకు మీరుమాత్రము సాయమప్పుడప్పుడు చేస్తుండాలి.

నర్స—సరే దానికేమి (అని వెళ్ళుచున్నాడు)

ఆంజ—(తనలో) రూపాయ దొరకినదిగదా. పావలాటాంతరు బేడలాంతరుకొంటే నాదగ్గారి సరిపోదు. అందుకుచేత మూడుపావలాలు పెట్టి పెద్దలాంతరు—అందులోకి ఒకకావొస్తే కొంటాను. తక్కిన మూడణాలు లాంతరువేసినవాని కూలికిగద వినియోగిస్తాను, ఇప్పుడే దీపాలు పెట్టినాడుగదా! ఇంకా లాంతరు దుకాణములుంటాయి. ఇప్పుడే వెళ్ళి ఒకలాంతరు కొనుక్కొనివస్తాను. లాంతరు తెచ్చేటందుకు కూలి వాడు దొరుకుతాడా? దొరకడు. లేకపోతే చీకటిగదా. చంకలోపెట్టుకొని పైన బట్టకప్పుకొని నేనే తెచ్చుకుంటాను. చీకటిచాటు గనుక యెవరికి తెలియదు. (అని నిష్క్రమించును).

రంగము 2.

(ఆంజనేయులు ప్రవేశించుచున్నాడు.)

ఆంజ—(తనలో) లాంతరు మంచిదే కుదిరినది. కొవ్వొత్తి కూడా కుదిరినది. ఇక చాకలివాడు కావలెను. మాచాకలివానియిల్లు యిన్నినుపేటలో నున్నదిగదా. అది యిక్కడికి మైదూలురములో నున్నది. ఇంటికి వెళ్ళినప్పటికి వాడక్కడ దొరకడు. వాడు చాకిరేవులోనే నుంటాడు కాబట్టి చాకిరేవుకు వెళ్ళడమే ప్రతిభము. ఏలాగైనా పది మంది పెద్దమనుష్యులతో పాటు లాంతరువేయించుకొని

భోజనానికి వెళ్ళి ఆత్మ గౌరవమును నిలబెట్టుకొనడమే ప్రధానము. హిందూతనము. పామేదాతనము మనము తెచ్చుకుంటే వస్తాయిగాని లేక పోతేరావు. జీతంకొద్దయినా నేను ఆరిందాలలో జేరవలసిన వాడను గనుక చాకలివానిని తెచ్చి తీరవలె. లాంతరు వేయించుకొని తీరవలె. చాకిరేవయినా ఆటైదూరము లేదు. గోదావరివడ్డునుంచి ఎట్టరాళ్ళపక్కం మళ్ళీ వెళ్ళితివా చాకిరేవునా లుగడుగులు ప్రయాణము, అక్కడ వాడు తప్పకుండా వుంటాడు, వుండకపోతే మరియొక చాకలివాడినైనా విధిగా తీసుకురావచ్చును. ఇప్పుడేడుగంటలయినది. భోజనాలు తొమ్మిదిగంటలకు కాని కావు. కాబట్టి చాకలివానిని తీసుకురావలెను. ఆత్మగౌరవమా? మజాఖా?

(అని పోవును.)

—o—

రంగము 3.

ఇనుకతిప్పదరి చాకిరేవు.

(అప్పుడు ఆంజనేయులు ప్రవేశించును)

ఆంజ—(తనలో) మాచాకలా డెంతవెదకినా కనబడలేదు. పోనీ మరొకడిని కుదుర్చుకుంటాను. (అని యొకచాకలిని చూచి) ఒరీ నీపేరెవరు?

చాక—నాపే రెండుకండీ. పేరామ్మగుని నన్నుగీసేమన్నా శే త్తారేంటుండి. ఏంతప్పు శేశానండ్రి రామ్మండుకు?

ఆంజ—ఒరే నిన్నేమైనా చేయడంకోసంగాదు నిన్నడిగినది. కొంచెము పనియున్నది. నీవు మాయింటికి రాగలవా?

చాక—ఏమండి బాబూ మీయింట్లో వొన్నరైనా పోయినారేంటుండి?

అంజ—ఛీ ఛీ, దార్భాగ్యుడా పాడువేలాపన పేల్తావు. నాకు లాంతరు వెయ్యాలి. నీవు వెయ్యగలవా?

చాక—అయ్య బాబూ. తిడతా రేంటుండి. యాలగానియాలాస్తే వోవరైనా పోయినారనుకున్నాను. పోనిండి లాంతరు కామాత్తే లాంతరేత్తాను. నాపేరు పోతిగాడు.

అంజ—సరే! వేశినందు కేమిపుచ్చుకుంటావు, మొదటే బేరము ఫయిసలు చేసుకుంటే మంచిది.

చాక—లాంతరేశిగల్గి మిమ్మక్కడ దిగమెట్టడమేనాండి. మీ రొచ్చిందాక అక్కడ కూర్చోవాలాండి?

అంజ—అహ అక్కడ కూర్చోవలసినదే. యేమడుగుతావో అడుగు.

చాక—పావళా దైసేయుంచుండి.

అంజ—పావలాయేమిటి? ఈకాస్తపనికి పావలా? ఆఖరుమాట మూడణాలిస్తాను.

చాక—శిత్తం. అల్లాగే యిప్పించుండి. ఇల్లిదిగో యీమూట యింట్లో మా రేశి మీయెనకాలొత్తాను. మీరింటి కెల్లుండి. మీయిల్లెక్కడుండి. తమపే రెవరుండి?

అంజ—నాపేరు అంజనేయులు. మాయిల్లు మార్కండేయులు వీధిని. నీ పాలస్యము చేస్తే పనికిరాదు. ఇప్పుడు రమాఠమీ 8 గంటలు కావచ్చినది. 9 గంటలకు భోజనాలపుతాయి, త్వరగా రా. అయినా మీయిల్లెక్కడ?

చాక—రావోరికొట్లమూలుండి.

అంజ—సరే. నేయింటికి వెళ్ళుచున్నాను. త్వరగారా. మార్కండేయులు గుడిదగ్గరకు వచ్చి అంజనేయులుగారి యిల్లేదంటే చెబుతారు.

(ఇద్దఱు నిష్క్రమింతురు.)

రంగము 4.

ఆంజనేయులుగారి యిల్లు.

ఆంజ—(తనలో) ఈచాకలిముండాకొడు కింకావచ్చినాడుకాదు. రమారమితొమ్మిది కావచ్చినది. ఇదివరకప్పుడే రెండుమాట్లు భోజనానికి రమ్మని పిలిచివెళ్ళినారు. ఆలస్యమయిపోతుందని భయమేస్తూంది. భోజనమైనామానివెయ్యాలి కాని లాంతరు లేకుండా వెళ్ళగూడదు.

(అంతట సోమన్నయను బ్రాహ్మణుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.)

సోమ—ఏమండోయి ఆంజనేయులుగారు! మనవాళ్ళందఱు వచ్చినారు. త్వరగా దయచెయ్యండి. వడ్డన లునుపోయినాయి. మీరు, రామచంద్రరావుగారూ తరువాయి.

ఆంజ—ఇదిగో మీవెనకాలే వస్తూన్నాను. పదండి.

సోమ—చిత్రము (అని వెళ్ళును)

ఆంజ—(తనలో) చాకలివెధవ యింకావచ్చినాడుకాదు. వాడి కోస మెవ్వరైనా పంపుదామంటే యింట్లో మనిషిలేడు. పోనీ రావు వారి కొట్లకేసి నేనే యొకసారి వెళ్ళివస్తాను. నకవగల మగవానికి నాలుగడుగుల ప్రయాణం.

(అని వెళ్ళును.)

రంగము. 5

చా క లి వీ థి.

ఆంజ—పోతిగాడి యిల్లెక్కడ?

స్వామి—పోనరాదు. ఆంజనేయునిగారూ వెళ్ళి

అంజ—నవరువాడు స్వామిగాడా యేమిటి? నేనేరా.

స్వామి—ఏముండి బాబూ యిల్లాగొచ్చారు?

అంజ—కొంచెము పనుండివచ్చాను. లాంతరువేయాలినాకు.

నీవువస్తావాపోనీ.

స్వామి—ఒత్తాపదుండి. పొద్దోద్దా యేంటుండి.

అంజ—ప్రొద్దుపోయి, త్వరగారా. మాయింటిచాకలివి నీవేదా
రకినావుగనుక చాలాసంతోషముగానున్నది.

(అని వెళ్ళుచున్నారు.)

రంగము రి—అంజనేయులుగారియిల్లు

పోతి—అంజనేయులుగారూ! (అని శేకవేయును) (అంజనే
యులు స్వామిగాడా ప్రవేశించుచున్నారు.)

అంజ—ఇంత ప్రొద్దుపోయివస్తే యెవరికికావాలి నీకోసము
కనిపెట్టుకుని కూర్చుండి ప్రాణము విసికి యింటిచాకలి తీసుకువచ్చి
నాను.

పోతి—ఏమన్న పెద్దమడిశివయ్యనువ్వు? నన్ను రమ్మనిశెప్పి
యింకొక్కణ్ణి పిలుస్తావా? పావళా అక్కడమెట్టి కడులు.

అంజ—ఛీ త్రాగుబోతు వెధవా! నోరుముయ్యి.

పోతి—మాటలు మిగుల కాట్టేను. అంటేమల్లీ అంటాను.
రమ్మనడం యెల్లమనడం నీయిట్టమే. (అని ఆదారిని వెళ్ళునట్టియిద్దరిని
పిలిచి) అయ్యా సూడం డీపెద్దమణిశి, సాకిరేవులో కొచ్చి లాంత
రెయ్యాలని నన్ను పిలుపుకొని యిప్పుడెల్లమంటాడు.

అంజ—నాడిమాటలు మీరు నమ్మకంకి (అని లోపలికివెళ్లి
మూడణాలుతెచ్చి వాడికిచ్చి) అట్టే అల్లరిచెయ్యక అవతలకు లేచిపో
పెద్దా పిన్నా యెరుగవు తుంటరి వెధవా.

సోతి—నావ్వెరుగుదువటయ్య ను శేనా?

(అని పోవుచున్నాడు.)

అంజ—స్వామిగా యీలాంతరు వెలిగించు.

స్వామి—(లాంతరు వెలిగించును.)

(అంజనేయులు లోపలికివెళ్లి స్నానముచేసి పట్టపంచలు కట్టుకొని
పావుగంటలోనచ్చును.)

అంజ—స్వామిగా లాంతరుచ్చుకొని ముంచునదూ.

స్వామి—చిత్త (ఐని నడచు చున్నాడు)

అంజ—(కొంతదూరమువెళ్లిన తరువాత) స్వామిగా, అక్క
డాగు. ఆచప్పడేమిటి? భోజనాలయి చేతులు కడుగుకుంటూన్న చప్పు
డాయేమిటది.

స్వామి—కామోసుండి. సూశిరానాయేటుండి.

అంజ—చూచిరా త్వరగా.

స్వామి—(వెళ్లిచూచివచ్చి) బాబయ్యా! భోజనాలయి పోయి
నాయుండి. శెంబులుచ్చుకు కొంద రలా గెల్లిపోతున్నారు. కొంఠ
రిల్లా గొత్తున్నారు. కొందరు తాంబోళాలనమలుతున్నారు

అంజ—ఓరేయి చప్పుచప్పున యింటికి వెళ్ళుదామిరా. భోజ
నాలు అయిపోయినాక అక్కడికి వెళ్లడము గౌరవముకాదు.

(అని యిద్దరు యింటికివచ్చుచున్నారు.)

భార్య—అల్లాదూరంగా వెళ్ళండి

అంజ—ఏమి వెలప లున్నావా యేమిటి?

భార్య—అవును! నే నింట్లోకి రానుడదు. మీరు భోజనము చేయకుండా వచ్చినారేమి?

అంజ—ఇల్లాటి పరువు తక్కువ వాల్లింటికి వెళ్ళడము నాదె బుద్ధితక్కువ. ఇక జన్మజన్మానికి పీళ్ళగుమ్మము త్రొక్కిచూడను. నన్ను భోజనానికిపిలిచి నేను వచ్చినదాకా కనిపెట్టు కుండక ముందు భోజనాలు చేశినారు.

భార్య—అయ్యో! ఇప్పుడు మనయింట్లో వంటచెయ్యి డాని కైనా వీలులేదే. భోజనానికి వెడతారని వంట చెయ్యలేదు. మధ్యాహ్నం పన్నముంటే నే తిన్నాను. పోనీ సోలెడు బియ్యము అత్తైసరేను కుంటారా?

అంజ—ఆ పాట్లు నేపడలేను. కడపులో కాళ్ళెట్టుకుని చల్లగా పరుంటాను. ఆత్మగౌరవము కలవాళ్ళకి కోజులు కావివి.

భార్య—ఏమిరోజులో పెళ్ళివారిల్లు మనయింట్లోకి పట్టుమని పది బారలులేదు. ఇక్కడకు లాంతరు కావాలని చాకిరేవులోకి వెళ్ళి చాకలి పేటలోకి వెళ్ళి వచ్చేటప్పటికి పుణ్యకాలముకాస్తా వెళ్ళిపోయినది. ఎవరైనా వింటే తలవంపులు ఇద్దరు చాకలాళ్ళకి కూలిదండుగ, ఈ రాత్రి యువవాసము, ఇన్నివచ్చాయి. ఏమయినా అంటే మీరు కోపపడతారు.

అంజ—ఛీ నోరుముయ్యి. పశువా. బోడిముండా! పేడచేసుకు నే ముండకి నీళ్ళు ఆత్మ గౌరవ మేమి తెలుస్తుంది. ఇల్లాంటి అవక తవక పేలాపన పేలకు చెప్పుదెబ్బలు తినేవు.

భార్య—నా కెందకు! బుద్ధితక్కువ వచ్చి అన్నాను. ఆత్మగౌరవపు లాభము మీరే అనుభవిస్తూన్నారకదా?

అంజ—స్వామిగా నీవు పొద్దున్నేరా నీ డబ్బు లిస్తాను,

స్వామి—చిత్తము

(అని అందరు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

దివాలదేవి వ్రతకల్పము

బ్రహ్మలోకమునకు నారదుడు వెళ్ళి బ్రహ్మకు సమస్కారము చేసి యిట్లనియె-“మహాత్మా, బ్రహ్మదేవుడా! భూలోకమునందు మనుష్యుల నేకులు ధనము లేక యిబ్బంది పడుచున్నారు. కొందఱు ధనము చాల సంపాదించి యైశ్వర్యములతో నులతూగు చున్నారు. ధనములేని యా పేదవా రందఱు విస్తారము కష్టపడకుండా ధనవంతులగుటకు ఏదైన యుపాయ మున్నదేమో, ఆ స తీయ్యవలయును. ఆ యుపాయము మీరు సెలవిచ్చిన పక్షమున నేను సకలలోకములు సంచరించుచుండును గనుక మీరు చెప్పిన యుపాయము నా మనుష్యులకు బ్రకటించి వారందరు సుఖపడునట్లు చేసెదను” ఆ మాటలు విని బ్రహ్మదేవుడు మిక్కిలిసంతోషించినవాడై నారదుమహామునిని నిట్లనియె-

“ఓయినారదా! నీ వడిగిన వ్రతము మిక్కిలి మంచిది. దానికి తగిన యుపాయ ముక్కటి యున్నది. ఆయుపాయము భూలోకములో ప్రతిమనుష్యునకును నీవు చెప్పగూడదు. ఎవ్వరు దానికి తెగుదురో వారికే ఆయుపాయము చెప్పవలయును. ఇది పరమ రహస్యము. అతిగోప్యము. మితముగా ధనము వాడుకొను వారికి గౌరవము కొరకు దేవులనువారికి, జాలిగలవారికి ఈ రహస్యమును నీవు తప్పి జారియైన నెఱిగింప గూడదు. ఈ నిబంధనలకు నీ వొప్పుకొందువే, ఆ విషయము నీకు సంపూర్తిగా నెఱింగించెదను.”

నారదుడు చెప్పుచున్నాడు—

మహాత్మా మీరు సెలవిచ్చినట్లుగానే దానిని పరమ గోప్యముగానే యుంచెదను కాబట్టి నాకు దానిని ప్రక్క మెఱిగింపవలయునని

కోరు చున్నాను. అది వినుటకు నా మనసు మిక్కిలి తృప్తరపడు చున్నది.

బ్రహ్మ చెప్పుచున్నాడు.

అట్లైన యో నారదా శ్రద్ధగా వినుము, దివాలదేవి వ్రతమును పేర నొక వ్రతము కలదు. ఇది గొప్పవ్రతము. ఈ వ్రతమును శృద్ధా భక్తులతో ఆచరించి ఆ దేవిని నిష్ఠతో గొలిచినవారి యింట లక్ష్మీదేవి ప్రత్యక్షమై ధింధిమ్మని తాండవమాడు చుండును.

నారద డ పలుకుచున్నాడు —

దేవా! ఈ వ్రతము అపూర్వమైనదని తోచుచున్నది. ఇదివరకు కన్నది విన్నది గాదు. ఇది యే పురాణములోనిది? ఈ దివాలదేవి యెక్కడ నుండును? ఆమె నే మాసమం దేతిధినాడు ఏ వారమునా డారాధింప వలయును? ఏ విధముగా పూజింపవలెను, ఈమెకు నైవేద్యమేమి పెట్టవలెను? పూజ సేయునట్టి వారు యెటువంటి నిష్ఠ గలిగి యుండవలెను? ఈ వ్రతము మిక్కిలి భాగ్యోపకారమైనది. కాబట్టి దీనిని మీరు సమగ్రముగా నా కెఱిగింప వలయును.

బ్రహ్మ దేవుడు పలుకుచున్నాడు—

నారదా! నీవన్నట్టిది యపూర్వ వ్రతమే. మునుపెన్నడు విన్నది కన్నది కాదు. దీని విధాన మంతయు మిక్కిలి స్వల్పము. తక్కిన వ్రతములవలె దీనికి మడి స్నానము మొదలయినవి విశేషముగా అక్కర లేదు. ఈ వ్రతము నే జాతవాడైన నాచరింపవచ్చును. దీనికి విఘ్నేశ్వరపూజ పుణ్యాహవాచనము మొదలయిన మంత్రములతో బ్రసక్తి లేదు. సంకల్పము మాత్రమున్నది కాని బ్రాహ్మణులువచ్చి ఆ సంకల్పము చేయింప నక్కరలేదు. ఎవడిమట్టుకు వాడే ఆ సంకల్పముచేసి కొనవచ్చును. ఈవ్రత మాచరించువాడు దానిని పరమ రహస్యముగా ఆచరింప వలయునుగాని రెండవవానికి చెప్పుకూడదు. ఈ వ్రతము

కలిపురాణములో జెప్పబడియున్నది. దివాలదేవియను దేవత కలిపురుషుని నుూడవకూతురు. కలిపురుషుడు కక్కుర్తి అను మహాదేవిని పెండ్లియాడగా వారిద్దరికిని యీ దివాలదేవి జన్మించినది. ఈ దివాలదేవి కిద్దరు తమ్ములున్నారు 1 లోభుడు 2 ద్రోహుడు దివాలదేవి యొక్కడనుండునో వీరిద్దరును అక్కడ పత్యక్షమై యుందురు. దివాలదేవి ఆశ్రితులయందు మిక్కిలి వాత్సల్యముగల దేవత. ఈ దేవతను మనస్సులోనే నిల్పుకొని పార్థివ వలసినదేకాని విగ్రహములు చేసి పూజింప నక్కరలేదు. ఈమెను కొలుచు చున్నట్లు రెండవ మనుష్యుడు తన కంత యాప్తుడైనను సరే తెలుపకూడదు వెయ్యేల! దేవీ ప్రసన్నము చిట్టచివర అగువరకు తన భార్యతోగాని, కొడుకుతోగాని, అన్నదమ్ములతోగాని చెప్పకూడదు. కలలోనైన నోరుజారకూడదు. అట్లు నోరు జారి తెలియ జేసిన యెవల దివాలదేవి ఫలమియ్యదు సరేగదా, మీదు మిక్కిలి నత్తిలణచును. దీని విధానము సంగ్రహముగా జెప్పుచున్నాను వినుము—

ఈ దేవి నారాధించి భాగ్యవంతుడు కాదలచినవాడు కష్టపడగూడదు. ఒకరి దగ్గర నొకరి చేయగూడదు. శరీరము నొచ్చునట్టికూలి పని మొదలగునవి చేయగూడదు. వేషము ఎక్కువగా వేయవలెను వేషముడాబు ఎంత యెక్కువగా నుంటే అదేవత కంత యిష్టము మొట్టమొదట యేదో వ్యాపారముగాని వర్తకముగాని పెట్టవలెను. అందు నిమిత్తమై తెచ్చినట్లు అప్పులువిశేషముగా తెచ్చుచుండ వలెను. లోకులు అందరు యిచ్చేనట్టికంటె యెక్కువ వడ్డీ యిచ్చుచుండ వలెను ఎవకు చేపలు పడినట్లు వడ్డీ యెక్కువ అనగానే, అదివరకు భూమిలో డబ్బుపాతి పెట్టుకొన్నవాళ్ళు పాతులు పెల్లగించి అతనికే బదులిత్తురు. ఆవరకు తక్కువనట్టిల కిచ్చుకొన్నవాళ్ళు ఆసాము తీసుకొని యాయ

నకేయిత్తురు. వితంతువులు తమతాలూకు నగలమ్ముకొని యాయనకే సమర్పింతురు.

ఈప)కారముగాధదమందరిదగ్గర బదులుపుచ్చుకొనుచువనెలవడ్డి ఆనెల ముప్పదియవ రోజుకే వెండిపల్లెముఠో బెట్టి బనులిచ్చినవారి యిండ్లకు కొంతకాలమునరకు పంపుచుండ వలెను. నమ్మకము కుదిరిన తరువాతవడ్డినరిగా యివ్వనక్కరలేదు. ఈలోపుగా భూములు యిండ్లు కొని భార్యపేరనో అత్తమామల పేరనో వ్రాయించవలెను. గుల్లవస్తువులు కాకుండా బంగారపు కడ్డీనగలు భార్యకు బిడ్డలకు విశేషముగా చేయించవలెను. ఈలాగున వస్తువులు విశేషముగా భార్యకు బిడ్డలకు చేయించిన యెడల దేవికి కనులపండవుగా నుండును. అట్టి వారి మీద దేవికి అనుగ్రహము హెచ్చు. కొట్టులో సరకు తక్కువ యుండవలెను. ఋణ ప్రదాత లిచ్చిన సొమ్మంతయు నగల రూపకముగా గాని కాసుల రూపకముగాని యింట్లోనే యుండవలెను. అప్పు తక్కువగా నున్నపు డొక గుట్టపుబండి, అప్పు లెక్కువైనపుడు జోడు గుట్టల బండి యుండవలెను. వ్యాపారము క్షీణించిన కొలది గుమస్తాలు డాబు హెచ్చుగా నుండవలెను. చాటు గాదాచిన రూపాయలు, నగలు యీదేవికి రోజూనైవేద్యము పెట్టవలెను. దానములు ధర్మములు యెక్కువగా చేయచుండవలెను. దేవాలయములలోకి తరుచుగా వెళ్ళి కైంకర్యము లెక్కువగా చేయవలెను. మాటలు తేనె తేటలుగా నుండవలెను. శాంతము వినయము నెక్కువచూపవలెను తాను సత్యసంధుడులాగున కనబడుటకై అదివరకప్పు లెగబెట్టిన వాళ్ళను గట్టిగా తిట్టుచుండవలెను. ఇట్లుండగా యీతనిపని క్షీణించు చున్నదని వాడుకపుట్టును. పుట్టగానే అప్పులవాళ్ళువచ్చి యిల్లుచుట్టవేయుదురు. వేయగానే దివాలా దేవత వచ్చి యాయన నావహించును. ఆవహించి యాయనచేత ముద్దినను.

పలుకులు పలికించును. అప్పులవాండ్రు గౌరవింపక రెండుకాళ్ళుచాపు కొని యాయన కూర్చుండవలయును. ఆ దేవిని చూడగానే అప్పులవాళ్ళు భయపడి గొల్లుమందురు. అప్పుడు జంకక వెనుదీయక మొగమాటపడక సిగ్గుపడక నాయనా దైవ వశముచేత యీలాగు వచ్చినది. కొట్లోనరకులు మీస్వాధీనము చేసికొని పంచుకోండి” అని చెప్పి నరకులు చూపవలెను. అందుకు వారు వప్పుకోనిపక్షమున ఆమధ్య హ్నమే కోర్టుకు వెళ్ళి యిన్నాల్వెనీ పిటీషను దాఖలు చేయవలెను. ఇది దివాలాదేవి మహాత్మ్యము. ఇది రామబాణమువలె అమోఘమైనది ఇందుకు సిగ్గు బిడియములు ముందుగానే పడిచివేయ వలెను. దొంగయేడ్పులు యేడ్వవలయును. ఇట్టివి చేతకాని వానియింట దివాలాదేవి అడుగుపెట్టదు. ఈవ్రతము లోకములో రహస్యముగా నుపదేశము చేయుము.

నారదుడు పలుకుచున్నాడు—

మహానుభావా యీవ్రతము అన్ని వ్రతములలో నుత్తమమైనది. ఈలాగ వ్రత్యక్ష ఫల మిచ్చే వ్రతము మరియొకటి లేదు. దీనిని తప్పక యుపదేశించెదను.

చమత్కారసంభాషణ

సోమరాజు—కామరాజుగారూ మీవయసిప్పు డెంతండీ?

కామ—ముప్పదియైదు సంవత్సరములండీ.

సోమ—అయిదుసంవత్సరములక్రిందట మీరు మాయొంటికి

వచ్చినపుడు మీవయస్సు యెంత అని నేను మిమ్మును అడిగినాను.

కామ — అడిగి తే అప్పుడెంతని చెప్పినాను!

సోమ—అప్పుడుకూడా ముప్పదిఅయిదు సంవత్సరము లేదుని
సెలవిచ్చినారు, అప్పుడు యిప్పుడుకూడ ముప్పదియైదు సంవత్సరము
లెట్లుండును. ఆమామైనా అబద్ధంకావాలి, యీమామైనా అబద్ధం
కావాలి.

కామ— ఏమటా అబద్ధంకాదు.

సోమ.—మీమాటలు మిక్కిలి చిత్రంగా ఉన్నాయి.

కామ — నేను అందరిలాగు అప్పుడొక మాట యిప్పుడొక మాట చెప్పేవాడినికాను. ఎప్పుడూకూడా ఒకమాటమీదేయుండే వాడిని. కనుక ఆలాగుననే చెప్పుచున్నాను.

సోమ—(నవ్వి) మీసత్యత్యత చాలాపసందుగానున్నది.
మీకు కలియుగ వాఙ్మృదులని బిరుదిచ్చిన చాలాబాగుండును.

కామ—బిరుదులిచ్చేవారు లేరుగాని యిచ్చినపక్షమున నాకంటె
తగినవాడెవ్వడు?

సోమ - అయితే మీరిప్పుడీ గ్రామ మెందుకు వచ్చినారు?

కామ—కోర్టులో సాక్ష్యము నకు వచ్చినాను.

సోమ—మీ గ్రామమునుండి పచ్చే ప్రతివ్యాజ్యములోను మీరే సాక్షిగా వస్తారేందుచేతను?

కామ—మా గ్రామములోకల్లా నేనొక్కడనే గరాణ మనిపిని. అబద్ధమాడకుండా సత్యముపలికేవాడినికూడ నేనొక్కడనే. అందు చేత నాయందు గౌరవముగలిగి గ్రామములోనున్న వాళ్ళందరూ, ప్రతి వ్యవహారములోకి నన్నే తీసుకువెడతారు. ఆకారణంచేత నాకు ప్రతి వ్యవహారములో సాక్ష్యము న్నుంది.

సోమ—అంతేనా ! మీరుడబ్బుపుచ్చుకొని యెరిగిన వాజ్ఞము ములోను యెరుగని వాజ్ఞములోను కూడా కూటసాక్ష్యమునను వస్తారని పండితుల వాదముకూటనాన్నీలే.

కామ—ఆదికేవలం కిట్టనివాళ్లు వేసిన చాడుక కాని నిజంకాదు.

సోమ—మీ సాక్ష్యము నమ్మగూడదని వెనుకటిముసనబుగారు గట్టిగా పోసినారట.

కామ—నా సాక్ష్యమన్నమాటేమిటి! బోనులో కెక్కినవాళ్ళందరికి యీ పాట్లున్నవే, రెండుపక్షముల సాక్ష్యము సమ్మతుగదా? ఏదో యొక్కపక్షమునమ్మి రెండవపక్షము అబద్ధమనకతప్పదు. అంతేకాని మా సాక్ష్య మెప్పుడునిజమే.

సోమ—సరేదానికేమిగాని కామరాజుగారూ మీరు కాశీవెళ్ళి నారుకాదా?

కామ—కాశీమాకుటుంబమంతా కలసి వెళ్ళినాము.

సోమ—కాశీవెళ్ళినవారు మిక్కిలి ప్రియమైనవస్తువులేవైనా రెండువదిలిపెట్టి రావలెనట. మీ రేవస్తువులు వదలిపెట్టినారు?

కామ—అబద్ధమాడకుండా నిజంచెప్పమన్నారా?

సోమ—అయ్యో! తప్పక నిజమే చెప్పవలెను. అబద్ధమాడమన్నా మీరాడరుకాదూ.

కామ—చెబుతావినండి. నేనుకాశీలో సిగ్గుబిడియములురెండు వదలి వేసినాను.

సోమ—మీ పెద్దన్నగారు ఏమి వదలివేసినారు?

కామ—మా పెద్దన్నగారు దయాదాక్షిణ్యాలు వదలివేసినారు.

సోమ—మీ చిన్నన్నగారో.

కామ—ఆయన పరువుమరియూదలు వదలివేసినారు.

సోమ—మీ పెద్దతమ్ముడేమి వదలివేసినాడు?

కామ—వాడు మానాభిమానములు వదలివేసినాడు.

సోమ—మీ చిన్నతమ్ముడు?

కామ—మాచిన్నతమ్ముడు కాశీలో పెళ్ళాముబిడ్డలను వదిలి వేసినాడు ?

సోమ—మీతండ్రిగారేమి వదిలివేసినారు?

కామ—మాతండ్రిగారు పాశా లేవదిలివేసినారు.

సోమ—మీతో కూడా కాశీయింకెవరో వచ్చినారట. వారేమి వదిలివేసినారు.

కామ—ఆవచ్చినవారిలో ఒకావిడ మగనివదిలివేసినది.

సోమ—నాగున్నదండి! కాశీమహాక్షేత్రమువెళ్ళి మిక్కిలి ప్రియమైనవస్తువులు మీలాగున వదిలివేసినవారెవ్వరు లేరు. మీచరిచగ్గ అద్భుతము. మీయన్నదమ్ములైదుగురిని చూడగా పంచమహాపాతకములు మగరూపము ధరించినట్లు కనబడుచున్నవి.

కామ—ఏమోయిదంతా మీదయ. మేము నిజము చెప్పబట్టి యూరికే మాపేరు వెల్లడగుచున్నదన్నమాటకాని నూటికి తొంబది తొమ్మండుగురు మావంటినాళ్ళే అయినా అబద్ధమాడనివాళ్ళు లోకంలో లేరు, ఇప్పుడు మీచేత అబద్ధమాడిస్తాను చూడండి.

సోమ—ఏదీ యేలాగు ఆడిస్తావో చూతాము.

కామ—నాతోగూడరండి. ఇక్కడికి రాఘవపుర మెంతదూరమున్నది?

సోమ—ఇక్కడికి కోశెడున్నది.

కామ—సరే! (అని మరియొకవీధివెళ్లి) ఇక్కడికి రాఘవపుర మెంతదూరమున్నది?

సోమ—కోశెడున్నది.

కామ—అదిగో మీరబద్ధమాచుచున్నారు. ఇందాక కోశెడున్నదన్నారు. అక్కడినుండి ఇక్కడికి రెండువందల గజములు నడిచి

వచ్చి నాము. ఇక్కడికి కోశెడున్నదా? కొంతదూరము తగ్గలేదా?
ఈస్వల్పవిషయములో మీరెందు కబద్ధమాడుచున్నారు?

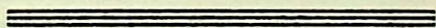
సోమ—మీసత్యసంధత్వము బాగున్నది. ఇది లోకములో
కనివిని యెరుంగని సత్యసంధత.

కామ—స్వల్పవిషయమైనా అబద్ధమే కాబట్టి మీరు మేము
అంతా ఒకటే.

రామ—మీ యోగ్యత చాలామంచిదికాని నడవండిపోదాము.

గో సాయి చిట్కాలు.

నా పేరు కోతలకోనయ్య. కోతలనుటచేత బడాయిమాటలు
చెప్పవాడనని మీరనుకొనవద్దు. మాపూర్వులు పూర్వము, అనేక
సంస్థానములలో సేనాపతులై మహాపౌరుషవంతులై శౌర్యరాసులై
ధైర్యపు, పాతరలై కోవపుగాదెలై యుత్సాహపుగోతులై శత్రువులను
యుద్ధరంగములలో ఘట్టిగొంతులు కోయుటచేత మాయంటిపేగు కోత
లవారని పౌరుషముచేత గలిగినదని కొందరు పెద్దలు చెప్పుచున్నారు.
ఇదిగాక! మరియొక కారణముగూడ కలదు. మాపూర్వులలో నెకరు
యజ్ఞములు చక్కగాచేయించుట నేర్చికొని ప్రతిదినము అనేక యజ్ఞ
పశువుల గోయుటచేత కోతలవారని మాకుయింటిపేగు కలిగినట్లు మరి
కొందరు పెద్దలు చెప్పుచున్నారు. ఎట్లైన నేమి కోతలవారన్నది మాకు
పౌరుషనామమే. నాకు చిన్న నాటనుండియు వైద్యమునం దభిమాన
ము గలదు కావున నేననేకమంది గోసాయీల నాశ్రయించి బహువిధ
ములైన చిట్కాల నేర్చికొంటిని. కడచిన అదివారమునాడుపట్టి

సూర్యగ్రహణకాలమందు మహానుభావుడైన యొక గోసాయి నాకు మార్కండేయక్షేత్రమున శత్రుత్వమయ్యెను. ఆయన నాకంటి కేగాని మరియుకరికి కనబడలేదు. ఆయన యెంతసేపు మా⁴ లాడినను నాకొక్కని కేగాని యితరులకు వినబడలేదు. ఆయన ఆదినమందే యిక్కడను కోటిపలిలోను కాశీలోను కనబడెను. ఆయనకు ఎనిమిదివందల సంవత్సరములు వయస్సు. ఆయన గోళ్ళు యిసుపగునువములంత పొడుగుగా నున్నవి. ఆయన గడ్డము జడలు జనపనారవలె తెల్లనై పాదములను సీలమండలను తాకుచున్నవి. శరీరము పదియారవనన్నె బంగారు చాయగానున్నది. కన్నులకు చత్వారము లేదు. చెవులకు చెవుడు లేదు. పండ్లపంట్యము తిప్పలేదు. నడిచినాడంటే పదామడైనా అలసటపడకుండా నడస్తాడు. తిన్నాడంటే ఒక్కమాటునాలుగు శేర్ల బియ్యపన్నము లకోటాకుమెతుకు లేకుండా కొట్టివేస్తాడు. ఆయన యీ కాలపు మనుష్యుల నెవ్వరిని యెఱుంగడు. రాజరాజనరేంద్రుని కాలములోనున్నట్లు చెప్పినాడు. సారంగధరుని నన్నయ్యభట్టును పావులూరి మల్లన్నను బాగుగా నెఱుంగుదునని చెప్పి వారివారెవరైనా యున్నారా యని అడిగినాడు. ఈనడుమ పావులూరి మల్లన్న కాలమును గురించి సందియపడి తగవులాడుచున్నారు. అట్టి సందియములు కలవా రీయన దర్శనముచేసి పావులూరి మలన సంగతి అడిగిన బాగుండును. చిత్రాంగి పెళ్ళినాటి క్రియనకు యిరువదిమూడు సంవత్సరముల ఆరుమాసముల వయస్సు. సారంగధరునితండ్రి, కాళ్ళు చేతులు నరికించినప్పుడు మల్లీ మొలచుటకై మీననాథమహాముని వ్రాసిన పసరులు, వేళ్ళు యీయనస్వయముగ నెఱిగియుండుటచేత వైద్యశాస్త్రములో నీయన కపారపాండిత్యము గలడు. చచ్చిపోయిన వారి నీయన బ్రతికించగలడు. బూడిదయైనతరువాత మాత్ర మీయన బ్రతికించలేడు. బూడిద వేడిగానున్న పక్షమున కొందరిని బ్రతికించ

గలడు. ఈయన మీసనాథమహామునికి సాక్షుత్తు శిష్యుడు. రాజనరేం
ద్రుడుగారి యింట్లోను దగ్గు రొంప పట్టినప్పు డీయన వైద్యము
చేయుచుండెడివాడు. ఈయన ప్రజలు ఈక్రింద చిట్కాలవల్లనే సంపూ
ర్ణముగ తెలియగలవు. ఈచిట్కాలు పరమరహస్యములయినవి గనుక,
ఉపదేశముపొందనినా రెవ్వరికి జెప్పగూడదు. చెప్పినపక్షమున మహా
పాతకము పొందుదురు.

—చిట్కాలు.—

1 చిడుముకు చిట్కా-చిడుముగోగమునకు యిటువంటి ఔష
ధము లోకములో లేదు. పూర్వము భేతాళునకు శరీరమునందు జలపు
ట్టినప్పుడు ధన్వంతరి యీచిట్కానే ప్రయోగించెను. ధన్వంతరి చర
కునకును, చరకుడు శుశ్రుతునకును, శుశ్రుతుడు వాగ్భటునకును, అత
డుమాయోగికిని శ్రమముగా నుపదేశించిన చిట్కాయెడియే. ఈజలకు
నాలుగు దివ్యౌషధములుగలవు. మొదటిది పొడుగై దిట్టమై మంచి
వాడిగలిగి సూరకత్తివంటిగోరు. దానికనుపానము సలసల్లారెడు వేడి
నీరు. ఈరెండు మిక్కిలి మైత్రిగలవి. ఏదిలేకపోయినను కుదురదు.

దీనికిపత్యము:—సిగ్గువిడుచుట, సభలోనైన సందేహింపకగో
కుట. దీననుపశాంతికాని పక్షమున అనగా అదితామరకింద తేలినప
క్షమున చక్కని యిరుపకోరముగాని, గరిగమ్మకాని, చొరచేపశోక
గాని, యివిదొరకనప్పుడు హంసపాదు కాగితముతో తశ్శాంతి చేసి
కొనవచ్చును. అదియుదొరకనప్పుడు పెద్దతాటి నాశ్రయింపవలెను.
గచ్చుగోడలు బొత్తిగా పనికిరావు. ఈచిట్కా కొంతకాలమువరకు
ప్రయోగించి చిడుముగలవారది యెంతవరకు పనిజేసినదో మాకు
సమాగ్రముగా తెలియజేసినయెడల వారికి తక్కినచిట్కాలన్నియు
కరతలామలకముగ నుపదేశించి మహావికారము చేయుదుము. కాని,

కవరులోమాత్రము ఒక అణాబిళ్ళ పెట్టి పంపించనలెను. అణాబిళ్ళలు పెట్టనియ్యత్తరములు మంజూరి చేయబడవు. ఇట్లనుటచేత అణాబిళ్ళ లక్ష్మేమేము వ్రాసితిమనుకొనవద్దు.

ఇట్లు,

కోతల కోనయ్య.

మొలగజ్జి మూలయ్యగారి పైవిలాసము చిత్తగించి కోతల జలగయ్య గారి కుమారుడు కోనయ్యగారికి యిప్పించవలెను.

దురదలూపుపోవు, గోకవరం.

కడచినవారమున మాగోసాయిచిట్కాలలో ఒకటియైన చిడు ముమందును గూర్చి ప్రకటింపగానే బుద్ధిమంతు లనేకు లామందును సమగ్రముగా ప్రయోగించి దాని షటుత్వమును పరీక్షించి చూచి యటువంటి ప్రశస్తమయినమందు మరియొకటిలేదని మాకు జాబులు వ్రాసిరి. అంబోక జాబు సీక్రింద బ్రకటించుచున్నాము—

“మహారాజశ్రీ కోతల కోనయ్యగారి దివ్యపాదారవిందసన్నిధికి:—

లోకోపకారపరాణులై మీరు ప్రకటించిన దివ్యౌషధమును గూర్చి నేను చదువుకొని సంక్షోషించి దానిని ప్రయోగించి చూచి తిని. నాశరీరముమీద చిడుముగాని తామరగాని లేనిస్తలము ఒకఅంగుళమైననులేదు. తామర ఏలాటిదనగా మాబావమరదులు గేదితామర యని, అంగుళము దశసరియున్నదని నన్ను వేళాకోళము చేయుచుండును. సాధారణముగా గోళ్ళు తీయించుకొను నలవాటు నాకులేనందున నాగోళ్లన్నియు పారలవలె పద్మనై పొడుగుగా నున్నవి. మీ యౌషధమునుగురించి చదువగానే నేను సలసలలాడునట్లు నీళ్ళు కాపించి యధావిధిగా మీరుచెప్పినట్లు చేసితిని. అహహా! ఆసౌఖ్యమేమని చెప్పుదును. బ్రహ్మానందమనగా అదియే బ్రహ్మానందము.

కాని స్నానమైనతరువాత రక్తము కాలువలుకట్టినది. శరీరమంతట భగ్గున మంట బయలుదేరినది. శరీరమంతయు నెఱ్ఱనిగాయములతో నిండుటచేత పుష్పలగుత్తులతో నిండిన తురాయిచెట్టువలె నేనగపడితిని. ఈమంటమాత్రము లేకుండా మీరేదైనా సాధన మార్గోదించినపక్షమున మీమందునంటిమందేలేను. కాబట్టి మాయందచుగ్రహించి తక్కిన గోసాయిచిట్కాలుకూడా ప్రకటింపవలయుననికోరుచున్నాను.

చిత్తగించవలెను,

గేదితామర కీచ్యయ్య,

బరుకులపాలెం.

మేము మహామోగి నాశ్రయించి నేర్చికొన్న మందుల పటుత్వము శోధించి చూచునట్ట బుద్ధిమంతులు కొందరు దేశమందుండుట చేత దేశము బొత్తిగా గొడ్డుపోలేదని తెలిసికొని మేము చాల సంతసించుచున్నాము. ఇటువంటి మహానీయు లిచ్చుచున్న ప్రోత్సాహము చేత మేము మరింత పూనికగలవారమై తక్కిన గోసాయిచిట్కాలను గూడ లోకోపకారార్థమై ప్రకటింప సాహసించితిమి చిట్కాలలో మొదటిది చిడుముమందుకదా.

రెండవ గోసాయిచిట్కా ధవళ కేశనాశని. ఈమాయకలికాలమందు, అనేకులకు బాల్యమునందే తలవెంట్రుకలు నరయుచున్నవి. మన్మథుడైననుసరే నరసినవెంట్రుకలుండెనా యతనిమీద నసహ్యము పుట్టును. అందుచేత పడుచువారియంద రభిప్రాయములను మేము కనిపెట్టి లోకములో తెల్లవెంట్రుకల యాపదలేకుండ చేయవలయునని సంకల్పించి మాగురువైన మహామోగియొక్క యుపదేశముచేతను మాస్వబుద్ధికాశలముచేతను, చిరకాలలోకానుభవముచేతను కలిగిన ప్రజ్ఞ అంతయు సమ్మేళనముచేసి బహుదినములు కష్టపడి మోజించు

తెల్లవెంట్రుకలు నాశనముచేయునట్టి యొక గొప్పసాధనమును కనిపెట్టి తిని, ఈపరమహంసక్రియ యేగ్రామములో నైనను దొరకును. కర్చు విశేషములేదు. అది ప్రయోగించినప్పుడు కొంచెము నొప్పిగానూడును గాని రసంతసేపు పాణము లుగ్గపట్టుకొని ఆబాధ సహించినపక్షమున తరువాత మంచిసుఖము కలుగును. కష్టపడినప్పుడేక నా ఫలముదక్కుట! ఈపరమహంసక్రియ యేదనగా తెల్లవెంట్రుకలుగల మనుష్యుడు రెండణాలుపెట్టి ప్రశస్తమై పటుత్వముగల తంటసము నొకదానిని కొనవలెను. కొనుక్కొని అద్దము ఎదుటపెట్టుకొని తెల్లనివెంట్రుకను గురిచూచి పట్టిదానితోలాగవలయును. తాను స్వయముగా చేసికొనలేని పక్షమున మంగలివానిచేత తీయించవలెను. అబ్బా అనకూడదు. అమ్మా అనకూడదు. అయ్యో అనకూడదు. దీనిని మించినమందు మరియొకటియుండదని మేము పంచెముపేసి చెప్పగలము. తక్కిన మందులన్నియు ధనాకర్షణముచేయునట్టి మాయమందులు

మూడవ గోసాయిచిట్కా.

దోమనివారిణి—ఈకాలమునందు పట్టణములలోను పల్లెలలోను ప్రతిగ్రహమందు దోమలు విశేషముగా నున్నవి, వీటి కాటువల్ల మనుష్యులకు నిద్రపట్టకపోవుటయేగాక మన్యపుజ్వరములు మొదలయినవి వచ్చుచున్నవని గొప్పగొప్ప వైద్యులు చెప్పుచున్నారు. అందుచేత మనమందరము సుఖముగా నిద్రపోయి బ్రతుకవలెనంటే దోమలబాధ నివారణచేసికొనుటవిధి. ఇందుకు మాయోగీశ్వరుడుగారు గొప్ప చిట్కాను కనిపెట్టిరి. అదియేదనగా దోమలున్న గదిలో పండుకొన్న మనుష్యులందరును రెండుమూడుకాతుగ్రులు తెల్లవారువరకు మేలుకొని కుట్టుటకువచ్చిన దోమలనన్నిటిని చేతితోబట్టుకొని ఒకొక్కరు ఒక్కొక్క కత్తిరపుచ్చుకొని బాగోళ్లగా వాటిరెక్కలను కత్తిరించితే మరలను.

ఈరెక్కలమూలముననే అవి యెగిరి మనుష్యులమీద పడుచున్నవి. ఎగురుటకు శక్తిపోగానే ఉన్నచోటునుంచి కదలలేకపోవును. అప్పుడు మనకెంతమాత్రము బాధ కలుగదు.

నాలుగవ చిట్కా.

నల్లలనాశ్శః — ఈమందుకూడ సకలజనులకు అత్యవసరమే. మంచమున కసలే నల్లలుపట్టకుండు నొకటిరెండు విధానములు కలవు. అవి ముందుగా వివరించుచున్నాము. ఇంటిలోనున్న మంచములమీద మనుష్యులు పండుకొనకండ క్రింద పడుకొన్నపక్షమున మంచములకు నల్లలు పట్టవు. ఇదియొకటి. మంచముతాలూకు కుసులన్నియు నూడ గొట్టించి అటకమీద వేసినపక్షమున అసలేపట్టవు. ఇదిరెండవవిధానము. ఈవిధానము అంగీకరింపక కొందరు మంచముమీద పండుకొన్నపక్షమున నల్లలు విశేషముగా కుట్టెనా దాని కీక్రిందివిధానము చేయవలెను. మత్కుణమారియని మేమొకఅరఖు తయారుచేసితిమి. మంచముమీదనున్న ప్రతినల్లిని పట్టుకొని దానినోరు పగులతీసి సూదిమొనతో నీయరఖు రెండుచుక్కలు దానినోటిలో వేసినయెడల అది తక్షణమే చచ్చిపోవును. చావకపోయినయెడల ఒకచుక్కయైన ఖర్చుపెట్టకుండా మామందు మాకు పంపిస్తే బుడ్డికీరీదు ఎరిమిదణాలు తిరిగి మీకిచ్చివేయుదుము. ఈబుడ్డి పోష్టులో వచ్చునప్పుడు మందు వణికిపోయినను బుడ్డి పగిలిపోయినను నష్టము మీరేయిచ్చుకొనవలెను.

అయిదవ చిట్కా.

పేలకు పిల్లల పిడుగు — ఈమందు ప్రస్తుతము మగనాశ్శకు మాత్రమే ఉపయోగించ దలచుచున్నాము. సంవత్సరమునకు నూడణాలు కర్చుపెట్టినయెడల పేలబాధ వదలిపోవును. వెలతక్కువ, ఫలమధికము. కాబట్టి గూచిట్కా నందరు గమనించవలెను. నెలకొకసారి

పతి పురుషుడు తల నున్నగా శుభ్రముగా చలివిడిముద్దవలె నుండు నట్లు గొరిగించుకొనవలెను. పేలుపుట్టకుండ నుండుట కింతకంటె గొప్ప మందులేదు ఈవిషయమై యింకా సందేహము లున్నవారు యీ క్రిందివారికి వ్రాసి తెలిసికొనవచ్చును.

ఇట్లు

కోతుల కోనయ్య

దురదలూరు, గోకవరంపోస్టు,

తామరాజుతాలూకా.

చిత్రమైనతంతివార్త.

రంగము.

రంగపురమునం దొక యిల్లు.

(అప్పుడు జానకమ్మ కనకమ్మ సుభద్రమ్మ ప్రవేశించుచున్నారు)

జాన—కనకమ్మప్ప! మీతమ్ముడుగా రేయూరెళ్ళారమ్మా! పాపము, సుభద్రమ్మనది నె మాచున్నగారింకా రాలేదని బెంగపెట్టుకొన్నట్లున్నది.

సుభ—నీవు వేళాకోళముగా అన్నావుకాని నాకు మావారు రాలేదని నిజంగా బెంగగానే యున్నది. వెళ్లినపని కాలేదని మైగా ను స్తిగా నున్నదని ఉత్తరము వచ్చినది.

కన—మరేనమ్మా! బొత్తిగా తోచడంలేదు.

జాన—ఏమిటాడు వెళ్ళాడు. ఏమిటా స్త్రీ వేసింది?

జాన—ఏమిటాడు వెళ్ళాడు. ఏమిటా స్త్రీ వేసింది?

కన—బరంపురం వెళ్ళాడు.

జాన—ఏమిపనిమీద వెళ్ళారు?

కన—ఏనోన్యవహారంమీద వెళ్ళాడు.

జాన—ఏమిసుస్తీ చేసినది?

కన—గ్రహణివల్ల బాధపడుచున్నాడట.

జాన—ఏమైనా కొంచెము నింపాదిగానున్నదా?

కన—నింపాదిగానున్నదనే ఉత్తరమువచ్చినది. కాని దూర భారంకలురు. మేము బెంగపెట్టుకుంటామని నిమ్మళముగానున్నట్టు వ్రాశాడేమో!

సుభ—అందుచేతనే బాత్తుగా తోచడము లేదు. ఈతోచకపోవడానికి సాయం యేవో వెధవపీఠకలకుకూడా వస్తూంటాయి. అందుకుచేత మనసు మనసులో లేదు,

జాన—పరవాలేదమ్మా జడియకండి నిమ్మళముగా నుంటుంది. వెళ్లినది కొత్తయూరు గనుక నీటిపల్లడిచేసి కొంచెము సుస్తీ చేసినది.

సుభ—నీనోటివాక్యాన్ని పెందరాజే నెమ్మళముగా నుండాలికదమ్మా! చెపితే నమ్మవుగాని జానికమ్మొదినా, ఒక్కమెదుకు సహించడంలేదు. విస్తరిముందర కూర్చోడంలేవడం ఆయన యెప్పుడొచ్చి కంటపడతానా యని యెంతో బెంగగా నున్నది.

(అని కంట తడిపెట్టును.)

జాన—ఛేళి ఊరుకో వదినే. పునిస్త్రీపడుచువు శుక్రారంపూటా కళ్ల నీళ్ళు పెట్టుకోకూడదు ఆయనకేమి మహారాజులా చక్కావస్తాడు. ఊరుకోండి. ఇంతకు నెమ్మళముగా నున్నదికదా?

కన—ఊరుకోవే అమ్మా సుఖంమల్లే యేడువకూడదు.

జాన—వెంకటేశ్వరుకు మీదుకట్టి మొక్కుకొండమ్మా ఆయన సుంఖంగా వస్తారు.

కన—దానిచేతి కంకణంతీసి మొన్న ఉత్తరం వచ్చినరోజున నేమిదు కట్టాను.

జాన—అయితే భయమేమున్నది. తప్పుకుండా నింపాదిగా ఉంటుంది.

(అప్పుడాక బంటో)తు టిల్లిగ్రాపు తీసికొనివచ్చును.)

బం—ఇదిగోనుండమ్మా మీకు టిల్లిగ్రాఫువచ్చినది.

కన—ఎవరికి నాయనా యెవరికి?

బం—మీ కేనండీ మీపెద్దబాబాయిగారికి రంగారావుగారికి వచ్చినది.

సుభ—ఏయూరునుంచి నాయనా యేయూరుండి.

బం—బరంపురాన్నుంచని తోస్తుంది.

కన—బరంపురాన్నుంచే. అయ్యో నాతమ్ముడో అయ్యో నాతమ్ముడో ఇంకేముందర్రా.

సుభ—అయ్యో! నేనేమిచేతునోయి తండ్రీ (అని చదికిలబడుచున్నది.)

కన—అయ్యో తమ్ముడా! బరంపురం యిందుకోసం వెళ్ళావుత్రా నాయనా?

సుభ—కడసారం చూడడానికేనా ప్రాప్తి లేకపోయిందే అమ్మా.

బం—అయ్యో టెలిగ్రాఫు వుచ్చుకోండమ్మా యెవరైనాను.

కన—ఇంకా వుచ్చుకోవడ మెందుకోయి తండ్రీ. సంగతి తెలిశే పోయిందినాయనా.

సుభ.—టెలిగ్రాఫులో యేముందో మొగంమీదే తెలుస్తోందోయి నాయనా! నావొళ్ళు దడొస్తోంది నన్నెవరైనా పట్టుకోండోయి అమ్మా. (అంతలో కొంద రమ్మలక్కలు చేరుచున్నారు.)

జాన—అదేవో విప్పి చదవించుకోండ్రా!

సుభ—చదివించడ మెందుకమ్మా వదినా! కొంప మనిగిపోయింది. నావరహాల చెట్టు పడిపోయింది.

కన—ఎంతపాపిష్టి వేశ బయలుదేరాడే అమ్మా! వెళ్ళేటప్పుడు యెవరో కాని తుమ్మారు. కొంచెంసేపు ఆగుమంటే రైలుమించిపోతుందని వెళ్ళాడు. దాని తుమ్మ నేలబడా, ఎంతపని జరిగిందే అమ్మా! (అని పెద్దపెట్టున యేడ్చును.)

కన—బ్రాహ్మణేతమంచివాడే అమ్మా! నేనంటే పంచప్రాసాలుకదా ఇంతకు ఆ బ్రాహ్మణి కావూళ్ళో నున్నది మట్టి

సీత—ఆమృత్యు దేవత జుట్టుట్టుకొని లాక్కెళ్ళిందమ్మా ఆవూరు. ఎవళ్ళకాపడవచ్చినా తన ఆపదలా జూచుకొనేవాడుకదా.

జాన—వీధులోనుంచి యింటిలోకి వస్తూన్నాడంటే ఆడవాళ్ళంతా గజగజ కదా. ఎంతఖాయదా.

బం—టెల్లిగ్రాఫు పుచ్చుకొండమ్మా నేవెళ్లాలి.

జాన—సుభద్ర మొగాని కీపాడు రాత యెక్కడ రాశిందోకాని కలకల లాడుతూ వుండేది. ఆనాలుగు గుల్లలు పెట్టుకొని పసుపు కుంకం రాసుకుంటే మహాలక్ష్మీ లా గుండేది.

(అప్పుడు రంగారావు పరుగెత్తుకొని వచ్చుచున్నాడు.)

రంగ—ఏమిటత్రా యీఖంగారు, ఎందుకేమస్తారు?

కన }
సుభ } —(రంగారావును కౌగలించుకొని) నాయనా! కొంప

మునిగిందిరా యింకేముందిరా బరంపురానుంచి టెల్లిగ్రాఫు వచ్చిందిరా!

రంగ—ఏముంది టెలిగ్రాఫులో? ఏది ఏదీ.

బం—ఇదిగోనండీ టెలిగ్రాఫు చింపి చూచుకోకుండానే యేడుస్తున్నాను వీరు.

రంగా—ఊరుకోండి. ఊరుకోండి. చూస్తూన్నాను తెలిగొ
పు. ఊరుకోండి.

(అని చదువుకొనుచున్నాడు)

కన—ఎప్పుడు నాయనా పోతా! నిన్నా యీవేళా?

రంగా—చీ పూకుకో నీతోందర తగ లెయ్యా! ఏయీ భయ
ములేదు. అంతా నింపాదిగా నున్నారు.

కన—నింపాదిగా వున్నాడూ నాయనా! నింపాదిగా నున్నాడూ

సుభ—అయితే తెల్లిగ్రావు యేమిటో చదువు.

రంగా—అందరు సుఖముగా నున్నారు. మనఅమ్మాయికి మం
చిసంబంధం కుడిరిందని నాన్నగారు తెల్లిగ్రావు యిచ్చారు. సాలు
మూలం తెలియక ముందుగా యేడు పారంభించినారు.

కన—జబ్బుగా నున్నమీదట తెల్లిగ్రావు వస్తే అదే అనుకొ
న్నాము.

సుభ—తెల్లిగ్రావు అలాంటప్పుడేకాని యివ్వరని నేనను
కొన్నాను,

జాని—నే చెప్పలేదటమ్మా నిమ్మళంగా నుంటుందని.

రంగా—చాలు యీ పాటికి. ప్రయోజ కత్వముచేతా రూరుకోం
డి సిగ్గుసిగ్గు.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ధర్మపరిపాలనసభ

సభాపూతాంతము.

ఉత్తమోత్తములైన మన పురాతనధర్మము లన్నిటిని నిలుపు
టకును, బొమ్మచెముడుడొంకలవలెను దూలగొండ చెట్లవలెను, పల్లెరు
కాయలవలెను దేశములో బయలు దేరుచున్న సవనాగరిక పద్ధతులను
ముక్కముక్కలుగా ఖండించి నిర్మూలనము చేయుటకును, ఈసభ
జన్మించినది. సభకు చాదస్తపు చెలయ్యుగారు అగ్రాసనాధిపతి
గాను, ఆప్రపేడ అన్నంభట్లుగారు, ఉపాగ్రాసనాధిపతిగాను, వెజ్జితలల
వెంకటదాసుగారు కార్యదర్శిగాను, ఉన్నారు. ఇందులో చర్చింపబడు
నట్టి విషయము లనేకములు కలవు. ఈసభకు బ్రాహ్మణులేకాని
మరొకరు ప్రతినిధులుగా రాగూడదు. ప్రతినిధులు చొక్కాలు కోట్లు
మొదలయినవి తోడుగుకొనగూడదు. జాబరాబట్టలుగాని, చిరివేరురం
గువేసిన బట్టలుకాని ధరింపవలెను. తాటియాకుల పుస్తకములేగాని
అచ్చువేసిన పుస్తకము లీసభకు పట్టుకురాగూడదు. అవి తెచ్చినపక్ష
మున, అచ్చుపుస్తకములు వెంటనే చలిమంటలో పారవేయబడును.
గోష్పాదమంత జుట్టున్న వారేకాని యిందులోనికి రాగూడదు. గిరజా
లుకాని, జనపాలుకాని, పెద్ద జుట్టుకాని యున్నపక్షమున వెంటనే
సభలో గొరిగించివేయబడును. ప్రతినిధులుగా వచ్చువారికి మీసము
లుండగూడదు. ధర్మాసనములు కృష్ణాజనములు జారీచెంబులు తప్పక
తెచ్చుకొనవలయును. ఈసభవారందరు చాపలమీద కూర్చుండవల
యునేకాని కుర్చీలమీద బట్టలుమీదకూర్చుండగూడదు ప్రతినిధులకు
కావలసిన సదుపాయములన్నియు మేముచేయుచుందుము. ఈసంవత్స
రముసభ యెరుకలపాడులో జరుగును. అక్కడన్నియేర్పాట్లులు చేయ

బడినవి స్నానమునకై చెరువులేర్పాటు చేయబడినవి. బసలకు విశాలమైన
 నవీధియగు లేర్పాటు చేయబడినవి, భోజనసదుపాయమునిమిత్తమైన
 అక్కడకువచ్చునట్టిప్రతిమనుష్యుడు అడ్డపబియ్యము, ఉప్పు, మిరప
 కాయ, చింతపండు ఇంటిదగ్గరనుండి మూటకట్టి తెచ్చుకోవలెను,
 పూటకు సోలెడుబియ్యమునుకొనుటయిత్ర డిశాత్రగుడ తెచ్చుకోవ
 లెను. అత్తైశ్వర్యచేసికొనుటకు పొయ్యిమేము సప్లయిచేయగలము. ఈగ్రా
 మములో పుల్లలుదొరకుటకష్టముగనుక ప్రతినిధులవచ్చునప్పుడు
 తోవలో చెట్లనున్న యెండుచిరుకులు వెంటదెచ్చుకొనుటమంచిది.
 అంట్లు శూద్రులుతోముటచేత స్వహస్తపాకుల ఆచారమునకు భంగ
 ముగావున యెవరియంతటవారు తమతప్పేలాలను తోముకొనవల
 యును. సభజగుపుటకైయొక పెద్దదొడ్డి నేర్పరచినాము. పండ్లెక్కువే
 నినపక్షమున దుర్మార్గులెవరైన సభమీద కిట్టక నిష్పాపెట్టుదురేమో
 యను భయమున వైనపందిరివేయక యుంచినాము. సభవిరోధికృష్ణామ
 సంవత్సర మార్గశిరబహుళ అమావాస్యనాడు జరుగునుగనుక ప్రతిని
 ధులందరు ఒకరోజుముందుగానే రావలయును. ఎందుకనగా, సభజ
 రుగవలసినదొడ్డి గోతులతోను ముండ్ల చెట్లతోను నిండియున్నది. గనుక
 అదివారుస్వయముగానే బాగుచేసికొనవలెను. సన్మానసంఘమువారు
 శూద్రాది సేవకులచేత బాగుచేయించకలరుగాని బ్రాహ్మణోత్తములు
 కూర్చుండుస్థలము అపవిత్రమయిపోవునని బాగుచేయించలేదు.
 మరియు ప్రతినిధులలో స్వార్థత్యాగము కలవారెందరుండురో పరీ
 క్షించుటకుగూడ సన్మానసంఘమువారి రావద్దతి నేర్పరచినారు. మాస
 భకు వ్యతిరేకముగా మాటలాడదలంచినవా రాయూరు రాగూడదు.
 ప్రతినిధులుచాలచుండి వత్తురుగనుక ఒక్కొక్కరు ఒక్కొక్కనిమిష
 ముకంటె మాట్లాడగూడదు. సభవారియిష్టమైనచో అంతకంటె నెక్కు
 వసేపుగూడ మాట్లాడవచ్చును. సభవారియిష్టములేకుండ నొకవేళ

మాట్లాడినపక్షమున అట్టివారు కాళ్ళు చేతులుపట్టుకొని క్రిందకులాగి వేయబడుదురు. సాయంకాలమైనతరువాత సభాభవనమందుపాములు తేళ్ళు జెట్టలుమొదలయిన దుష్టజంతుసంచారము బండునుగనుక సూర్యాస్తమయమునకుపూర్వమే సభముగించవలెను.

కార్యక్రమము— మొదటిదివం.

ఉదయం గం 4, 5, 6 వరకు నిద్రమేలుకొనుట. 5 మొదలు 5-10 నిమిషములవరకు పొడుమువీల్చుకొనుట. 5-11 మొదలుకొని 5-35 వరకును బహిర్దేశముపోవుట. 5-35 మొదలుకొని 5-40 వరకుధంతధావనముమీద మై చెట్లరుంకి పుల్లలువిరుచుట. 5-41 మొదలుకొని 5-55 వరకు ముఖత్రయోశనము. 5-55 మొదలు 6వరకు బసలు చేరుట, 6 మొదలు 6-10 వరకు, ఆ గ్రహకారముల్లిల్లితిరిగి తెచ్చుకొనుట.

6-10 మొదలు 6-20 వరకు పొయి లలుక్కొనుట, 6-20 మొదలు 6-40 వరకు పుల్లలుకూడా తెచ్చుకొననివారు వంటచెఱుకు తెచ్చుకొనుట. 6-40 మొదలు 6-45 వరకు పిడకతో నిప్పు తెచ్చుకొని పొయి రాజేసుకొనుట. పిడప 7 గంటలవరకు ప్నానము మడి బట్టలారవేసికొనుట. 7 మొదలు 10 వరకు జపము, వంటచేసికొనుట, శిష్యులు ఊరువెంట మజ్జగకొరకు బయలుదేరి తిరుగుట. మరికొందఱు శిష్యులు పొడుము చేయుట. 10 మొదలు 12 వరకు భోజనములు చేయుట. 12 మొదలు 1 గంటవరకు అల్లుతోముట. 1 గంట మొదలు 2 వరకు బసలొనుండి బయలుదేరి సభదొడ్డికి వెళ్ళుట. 2 మొదలు 4—35 వరకు వెంట్రోకపరీక్ష. అనగా ప్రతివిధులందరు సరిగా గోష్పాదమంత జుట్టుంచుకొని వచ్చినారో లేదో యని శోధించుట. ఈశోధన నిమిత్తమై యొక చిన్నముపసంఘ మేర్పడినది. ఆసం

ఘమువారే యీవరీక్షం జేయుదురు. ఈసఁ ఘముయొక్క కార్యదర్శి వద్ద అంగుళములగుర్తు వేయబడ్డ యొక టేపుతా డుండును. ఈతా డుతో పత్తివానిజుట్టును గోష్పాదమంత యుండో లేదో పరీక్షించి చూతురు. గోష్పాదముకంటె యెక్కువ యున్నపక్షమున తక్షణమే యెక్కువయున్న భాగము గొరిగి వేయించబడును. $4\frac{1}{2}$ మొదలు $5\frac{1}{2}$ వరకు యీవిధమైన త్షురకర్క. 5 మొదలు $6\frac{1}{2}$ వరకు అకాలమందు అనగా భోజనానంతరమందు త్షురకర్క చేయించుకొన్నందుకు ప్రియ శ్చిత్తములు చేయించుకొనుట. ఈప్రియశ్చిత్తము నిమిత్తము నాలుగుతట్టలఆపుపేడయు రెండుకడవలగోమూక్తియును సిద్ధముచేసి యుంచుదురు. ఇదిబహుప్రియాసముమీద స్వధర్మపరిపాలన నిమిత్తము సంపాదించి సన్మానసంఘమువా రుంచినందుకు వారికి ప్రతినిధులు అనేక కృతజ్ఞతావందనముల జేయవలయును. తక్కిన దినముల కార్యక్రమముగూడ నించుమించుగ నిట్లే యుండును. వెంట్రుకవరీక్ష మొదటి దినమందే యెవోవురు గనుక ఆకాలమందు సభ జరుగును.

ధర్మపరిపాలన సభ వెనుక చెప్పబడిన ప్రకారము మొదటి దినమున కార్యక్రమము జరిగించి రెండవనాడు మధ్యాహ్నము రెండు గంటలకు కలిసెను. సభ కలియవలసిన వొడ్డిలో చాలచోట్ల యెండ విశేషముగా నుండుటచే కొందరు సభికులు తాటితూకు గొడుగులు వేసికొనియు కొందరు దర్భాసనములు, కొందఱు కృష్ణాజినములు నత్తి మీద వేసికొనియు నిలిచియుండిరి. నీడయన్న పట్టున కొందఱు కూర్చుండిరి. ఒక మూలనున్న ఉసిరిక చెట్టుక్రింద దర్భాసనమువేసి అగ్రాసనాధిపతిగారిని దాసుమీద కూర్చుండ బెట్టిరి. చెల్లబడిన తరువాత క్రిమక్రమముగా సభికులు కూర్చుండ జొచ్చిరి. అందఱు సమావేశమైన తరువాత సమ్మానసంఘాధ్యక్షుడైన నంగినోటి నారాయణప్ప గారు మహా ప్రోద్బిత నిలుపనవసరించిరి-

ఓధర్మపరిపాలన పరులైన సోదరులారా !

మీకందఱకు స్వాగతము. మీ జారీచెంబులకు మీ కొల్లాయి గుడ్డలకు స్వాగతము. మన పూర్వాచారములకు మన గోమయము నకు మన చాదస్తమునకు పూర్ణమైన ఆయుర్దాయము కలుగుక ! మహానుభావులైన మీరందఱును ధర్మబుద్ధికో బహువ్రయప్రయాసల కోర్చి యింత దూరము వచ్చినందులకు నేను చాలా సంతోషించుచున్నాను. మీకు స్నానము లనిమిత్తము, బసలనిమిత్తము, భోజనముల నిమిత్తము అష్టకష్టములబడి తగిన యేర్పాటులన్నియు చేసినాను. మేము చేసిన యేర్పాటులలో నేవిధమైన లోపములేదు. కాని, ఒకవేళనున్న పక్షమున దానిని ఓమించవలయునని కోరుచున్నాము. ఇక మీసభా కార్య నిర్వాహము చేయుటకై మీఅధ్యక్షుడుగారిని యెన్నుకొనుడు.

అని యపన్యాసముచేసి ముగించగానే తప్పుల దామోదరయ్య గారును, వంకరమాటల వరదయ్యగారును, నోటివట్టపు నూకయ్య గారును గంభీరభాషణములతో చాదస్తపు చలమయ్యగారి గుణములు వేయివిధముల వర్ణించి, ఆయననగ్రాసనాధిపతిగా నుండుమని కోరిరి. అంతట చాదస్తపు చలమయ్యగారు సభికుల జయజయధనులమధ్య అగ్రాసనాధిపత్యము వహించి యిట్లుపన్యసించిరి-

ఓఅన్నలారా ! ఓతమ్మలారా !

నాకంటె యెక్కువ చాదస్తము యెక్కువపట్టుదలగల మహా నీయు లెందరోయండగా యీగొప్ప గౌరవము నాకుమీగు జరిగించి నందుకు మీకందఱు వందనముల చేయుచున్నాను. మన ఆచారము లన్నియు అడుగంటి పోవుచుండటచేత మనధర్మములు నిలుపుటకే యిటువంటిసభ చేయవలసిన యవసరము నేటికివచ్చినది. ఏమిపాపిష్టి కాలము వచ్చినదోకాని ఆపుపేడంటే అందరికీ అసహ్యముకదా! ఆపు మూత్రం నెత్తిమీద చలుకోవడమే లేనపుడు లోపలకుపుచ్చుకోవడం

లేదని వేరే చెప్పవలయునా? వీళ్ళిల్లు మాసిపోను. ఈదిక్కుమాలిన నవనాగరికులు కొందఱు పోగై ఆడపిల్లలను అమ్ముకోవడం తప్పని, ఆవుపేడ తినడం కూడదని అతిబాల్యవివాహాలు చేయరాదని వితంతువులకు తలవెంట్రుకలు తీయగూడదని స్త్రీ పునర్వినాహములు కావలెనని యిష్టమువచ్చినట్లల్లా పేలుతూన్నారు. పేలి దేశము పాడుచేస్తూన్నారు. ఆభగవంతు డెక్కడున్నాడో ఇంతమందికి మరిడిజాడ్యములు వస్తాయి. వీళ్ళకు రాగూడదూ? (వినండి, వినండి) పూర్వకాలంలో లంకలో పుట్టినరాక్షసు లందఱూ గూడ జన్మాంతరములెత్తి యీ ప్రకారము నవనాగరికులై పుట్టినారు. వీళ్ళందరికి మీలో మంత్రశాస్త్రములు నేర్చిన మహావీయు లెవరై నాయున్నయెడల ప్రయోగములు చేసి కడితేరిస్తే యెంతో లోకోపకారము జరుగును. వీళ్ళు జేళ్ళు పాములవంటివాళ్ళు గనుక వీళ్లకి హానిచేసినా పాపంలేదు. (వహవా వహవా) ఈనవనాగరికులు చెప్పే మాటలన్నీ మనము తిసిపార వేసి మనము పూర్వగర్భములు నిలపవలెను. సోదెకు వెళ్ళడము తప్పుట. అమ్మవారికి మేకలను కోళ్లను బలియియ్యడం పాపమట. ఆడవాళ్ళకు చదువులు కావాలట. నానోటికి తిన్నగా రావుగాని పోయి దగ్గర కూర్చుని పంట్టెడిశే ముండలకు చదు వెందుకయ్యా! (వినండి, వినండి) వీళ్ళుద్యోగాలు చేస్తారా, డొళ్ళేలుతారా? ఇదియెంత పిదపకాలమో కాని ఆడవాళ్ళుకూడా తగుదునమ్మా అని చదువులకు సిద్ధమగుచున్నారు. వీళ్ళ చదువులుతగలెయ్యా! (భళీ, భళీ చెపులోగ్గి వినండి) స్వాములవారి పాదితీర్థము గోచితీర్థము త్రాగడము అనిహ్యమట. ఈలాగున గురుధిక్కారం చేసినందుకు వీళ్ళనోళ్ళు పుచ్చిపోవద్దా. కలియుగం కనక వాళ్ళపాపం యింకా పండడంలేదు. ఎప్పటికైనా పండకపోదు. మనవుమరు వీళ్ళకు తగలకపోదు. వివాహములలోను దేవుడు ప్రారేగింపులలోను బోగము మేళములు పెట్టగూడదట. బోగంమేళం

లేని కెల్లి యేమిపెళ్ళి. అనకతనకపెళ్ళి. ఇంకా యిటువంటి యత్తమ
 ధర్మము లనేకము లున్నవి. వీటినిన్నిటిని మనము కాపాడవలెను.
 కొన్ని ధర్మముల పరిపాలించడంలో మనశక్యంగాను గనుక మనము
 గవర్నమెంటువారిని సహాయ మడుగవలెను. మనలో నున్నటువంటి
 అన్ని శాఖలకు అన్నిసభలు ఏటేటా వేరుగా జరిగేట్లు యేర్పాటు
 చేయవలెను. ఏలాగనగా, ఆరువేల నియోగులకు ఆరువేల నియోగి
 మహాజనసభ, నందవరీనియోగులకు నందవరీకనియోగి మహాజనసభ
 ఇట్లే తెలగాణ్యపునియోగి మహాసభ, ప్రథమశాఖ నియోగిమహాజన
 సభ, ప్రథమశాఖవైదికమహాజనసభ, వెలనాటిసభ, వేగినాటిసభ,
 కాసలనాటిసభ, మిరికినాటిసభ, ఆరామద్రావిడసభ, కోనసీమ
 ద్రావిడిసభ, దివిలిద్రావిడిసభ, పుదురిద్రావిడిసభ, వైష్ణవులలో
 వడహలిమహాసభ, తెంగలిమహాసభ, గోలుకొండవ్యాపారి మహాసభ
 మాధువులలో, మాధుమహాజనసభ, కరణికమ్మవ్యాపారి మహాసభ,
 ఉండునల్లేర్పాటుచేయవలెను. ఇంతియేగాకక్షత్రియులలో, వైశ్యులలో,
 శూద్రులలో ఎన్నెన్ని ఆంధ్రరాజ్యములైన తెగలున్నవో అన్నిటికి మహా
 జనసభలుండు నల్లేర్పాటులుచేసి మనమగ్ర జాతివారమైనందుకు సహా
 యముచేసి నడిపింపవలయును. వెయ్యేల! డేశమంతట, వల కెన్నికన్న
 లుండునో శరీరమున కెన్నిరోమ కూపము లుండునో అన్నిసభలుండ
 వలయునని నాయభిప్రాయము అట్లుండినక్షతుమున, ఏశాఖవారి
 కాశాఖవారుతగినయేర్పాటులు చేసికొనవచ్చునని నాయభిప్రాయము.
 ఒకతెగవారు మరియొకతెగవారిని శుభములకుగాని అశుభములకు
 గాని భోజనములకుగాని తాంబూలములకుగాని పిలవగూడదు. ఇట్లు
 పిలుచుటవలన ఒకరిచెడ్డ ఆచారములు మరియొకరికిసోకమైలపడిపోదురు,
 అంతట ధర్మములు చెడిపోవును. కాబట్టి యీసంగతులన్నియు గట్టిగా
 ఆలోచించి మీరీర్పాదములలోనికి తీసుకురావలయును. ఓమహాత్ము

లారా! భారమాతకడుపున మీరిందరు పుట్టినందుకు యీధర్మముల మీరందఱు పరిపాలించి యీసభ వృద్ధిలోనికి దెచ్చి భ్రష్టులుగాక మీరందఱు స్వర్గమును చూరగొనుడు, దూషణ భూషణ తిరస్కారములు శరీరమునకుగాని పరమాత్మకు చెందవుగనుక మృతిని యెవరే మన్నను తిట్టినను పాడుపత్రికలలో వ్రాసినను మొగముమీగ ఉమ్మి వేసినను తుడుచుకొని సిగ్గుభిడియముల వదిలిపెట్టి యీధర్మముల తప్పక కాపాడవలయును.

(అందఱు జయజయాయని తప్పట్లు కొల్లుచున్నారు.)

తీరుమానములు

ఈతీరుమానములు సభవారి యెదుట ప్రవేశపెట్టునపుడు, ఆ యా పెద్దమనుష్యులు చేసిన యుపన్యాసములను గ్రంథవిస్తరభీతిచే వ్రాయజాలక వట్టితీర్మానములు నూత్రమే వ్రాయుచున్నాము. పృతి సిద్ధులు విశేషముగా వచ్చుటచేత సందడి హెచ్చెను. అందుచేత నుపన్యాసకుల మాటలు వినబడనను భయముచేత, తీర్మానములను గురించి మాటలాడినవారున్నతాసనమెక్కి మాటలాడిన బాగుండు నని ప్రసిద్ధులుగారి పక్కనున్న యొక మొండిగోడ నెక్కిమాటలాడిరి. ప్రతి తీర్మానమును గురించి యుపన్యాసములైన తరువాత సభాధ్యక్షుడు లేచి యిది మీకందఱకు ఇష్టమేనా, యిష్టములేనివారు చేతులెత్తండి యని చుడుగగా, అందరు కరతాళధ్వనలతో నైకకంఠ్యముగ నమ్మితిని.

మొదటి తీర్మానము.

కలియుగ కాలము పిదప కాలముగుట చేత, ఆడపిల్లలు పదిసంవత్సరములకే యుక్తవయసును చాలచోట్ల పొందుచున్నారు. గావున, ఆడపిల్లలను ఎక్కువవయసు వచ్చినదాకా ఉంచక రెండుసంవత్సరముల వయసు లోపుగానే వివాహములు చేయవలసిగి. మాటలు వచ్చినతరువాత వివాహము చేసినపక్షమున తలిదండ్రులు యేవంకరటింకర మగనికి కట్టిపెట్టదలచినను వప్పుకొనక ఈమగడునాకువద్దు, ఈమగడునాకు కావాలి యని ఆటంకములు చెప్పవచ్చును గనుక అట్టిభయములేకుండా, ఆడపిల్లలకు మాటలు రాకుండా వివాహములుచేయుట ఈసభవారి ముఖ్యద్దేశము.

ఈ తీర్మానమును గూర్చి అబద్ధాల అన్నయ్య దీక్షుతులుగా రుపన్యసింపగా పచ్చిబూతుల బలరామావధానులుగారు ధృవపరచిరి.

రెండవ తీర్మానము.

కన్యాశుల్కములు వరశుల్కములు పుచ్చుకొనుట, యిచ్చుట కొన్ని శాస్త్రములచేత దూష్యమైనను తరతరములనుండి పెద్దలారించుట చేత శిష్టాచారమైపోయినది గనుకను శాస్త్రముకంటె, ఆచారమే బలవత్తరమగుటచేతను, కన్యాశుల్క వరశుల్కములు యిష్టమువచ్చినవారు యధేచ్ఛముగా బుచ్చుకొనవచ్చును, యిచ్చవచ్చుననియు అట్టివారిని ఆక్షేపించినవారిని స్వాములవారితో జెప్పి వెలివేయించవలసినదనియు ఈసభవారి యభిప్రాయము.

ఈ తీరుమానవిషయమై చాల చర్చ జరిగినది. శుల్క మొంతపుచ్చుకోవలెను, అని చర్చవచ్చెను. అనేకులు, అనేకవిధముల అభిప్రాయమును చెప్పిరి, మొత్తముమీద ఆడపిల్లలకు నెలకొకవంద రూపాయలు పుచ్చుకోవలెనని చెప్పిరి. అనగా అయిదు నెలల పిల్లల కైదువందలు 6 నెలల పిల్లల కారువందలు 10 నెలల పిల్లలకు పదివందలు శుల్కము

పుచ్చుకోవలెననియు మగపిల్లవానికి వరశుల్కముగా ఏడాదికి వందరూపాయలు, అనగా అయిదేండ్ల పిల్లవాని కైదువందలు ఏడేండ్లవాని కేడువందలు పుచ్చుకోవలెనని చెప్పిరి.

ఈతీర్మానమును గూర్చినీతిమాలిన సీలాచలంగారుపన్యసింపగా స్వలాభపుసన్యాసయ్యగారు ధ్రువపరచిరి.

మూడవ తీర్మానము

హిందూదేశములో వితంతువుల సంఖ్య అధికమైపోయి ప్రమాణములు చేసేవారందరికి సరిగా మంచిశకునములు కుదరకపోవుటచేతనున్న ఈవితంతపు లనుభవించే ఆస్తి వాళ్ళ వాళ్ళజ్ఞాతులకు చిరకాలమునకుగాని సంక్రిమించకపోవుటచేతనున్న, మనదేశములో జనసంఖ్య అతివిస్తారము అయిపోవుటవల్ల కరువులు మొదలగునవి వచ్చుచున్నవి గావున జనసంఖ్య తగ్గించవలసిన భారము మనపైనున్నది గనుకనున్నరమారమినూరు సంవత్సరముల క్రిందట దేశదోహియైనరామమోహనరాయలు, అతని కుట్రలో కలిసిన యింగ్లీషులధికారులును గలసి అన్యాయముగ, అధర్మముగ మాన్పివేసిన సహగమనమును తిరిగి మాదేశములో స్థాపించవలసినదని గవర్నమెంటువారిని పార్లమెంటువారిని యీసభవారువినయవిధేయపూర్వకముగా కోరుచున్నారు.

ఈతీర్మానమును గూర్చి రాతిగుండెల రాజన్నగారును, బండమనసు పల్లయ్యగారును మాట్లాడిరి.

నాలుగవ తీర్మానము.

ఒకనేళ దొరతనమువారు మన అదృష్టలోపముచేత సహగమనమును తిరిగి స్థాపించుటకు వప్పుకోనిపక్షమున “సకేశీంవిధవాంధృష్టాస్సచేలం స్నానమాచరేత్” అని యున్నది. గనుక, అనగా తలవెంట్రుకలతోనున్న విధవను చూచినప్పుడు వెంటనే స్నానముచేసి బట్టలు తడుపుకోవలెననియున్నదిగనుక, ఇప్పుడు విశేషముగాతలవెంట్రుకలుంచుకొ

నుచున్న యీవిధ తంత్రపులనుచూచి మాటిమాటికిమనమున్నానముచేయ లేక చచ్చిపోవుచున్నాము గనుకనున్నా, తలవెంట్రుకల విధవలు వంటలు మొదలైనవి చేయగూడదు గావున శిష్టులైనవారిగృహములలో వంటలు మొదలైనవాటికి యిచ్చింది గలుగుచున్నది గనుకనున్నా స్త్రీవి తంత్రపు కాగానే, ఏనిమిదేండ్ల వయసున్నా సరే 15వళ్ళ వయసున్నాస రే వెంటనే తలవెంట్రుకలు తీయించివేసివెయ్యవలసినదని ఒకచట్టము గవర్నమెంటువా రేర్పరచవలసినదని యీసభ వారును తక్కిన హిందువులును మహాజ రియ్యవలసినది.

ఈతీర్మానమును గూర్చి మొండివాదముల మూలయ్యగా రుప న్యసింపగా క్షువరాల జగ్గయ్యగారు ధ్రువకరచిరి.

అయిదవ తీర్మానము

మాదేశములో ఆడవాళ్ళకు చదువుచెప్పట, అధర్మము. అనవ సరము. శిష్టాచారమునకు విరుద్ధమునగుటచేత, ఇకముందుగవర్నమెంటు వారు బాలికాపాఠశాలల స్థాపించవలదనియు వెనుక స్థాపించిన పాఠశాలలన్నియు నష్టము గలిగించుచున్నవిగావున క్రమక్రమముగా నెత్తివేయ వలసినదనియు గవర్నమెంటువారికి మనమందరము మహాజరుల యిచ్చి యీవిషయమై గవర్నమెంటువారు శాసననిర్మాణసభలో గట్టిపనిచేయ వలసినదని ఆనరబుల్ సర్దార్ బహదూరు తిక్కవట్టు తిరుపతిరావు గారికి అర్జీ యివ్వవలసినది.

ఈతీర్మానమును గూర్చి ఆకాశరామన్నగారున్ను, అజ్ఞానపు అంబయ్యగారును మాట్లాడిరి.

6 వ తీర్మానము.

మనుస్మృతి మొదలయిన ధర్మశాస్త్రములలో శూద్రులు బ్రాహ్మణులకు చేసేయవలసినదే కాని, అంతకంటె మరియొక వృత్తి

యేమీ చేయగూడదని స్పష్టముగా జెప్పియున్నది గనుకను, శూద్రులు బ్రాహ్మణులతో సమానముగా కూర్చుండ గూడదనియు కూర్చున్న పక్షమునకతిసమైన శిక్ష చేయుమనియు నున్నదిగనుకను, శూద్రులకు | బ్రాహ్మణులకంటె తక్కువ ఉద్యోగములే గాని యెక్కువ యుద్యోగము లేయగూడదనియు బ్రాహ్మణులు | సత్వేకిముగా ప్రయాణము చేయుటకై బ్రాహ్మణ రైలుబండ్లకొన్ని వేయించవలసినదనియు, ఈ సభవారు గవర్నమెంటువారికి విజ్ఞానన పంపించ వలసినది.

ఈతీర్మానమును గూర్చి కయ్యాల కామయ్యగారును నోటిదు డుకు నూకయ్యగారును మాటలాడిరి.

7వ తీర్మానము.

ఒకవేళ సర్కారువారు ఏకారణము చేతనయినా ప్రత్యేకము రైళ్ళు వేయించక పోవే-పక్షమున శూద్రాదులు కూర్చున్న అపవిత్ర స్థలములలో బ్రాహ్మణోత్తములు కూర్చుండుటకు శాస్త్రమొప్పుదు గనుక అటువంటి స్థలములలో బ్రాహ్మణులు కూర్చుండుటకు ముందు వాటిని శుద్ధిచేసి కొనుటకై ప్రతిబండిలోను బిందెడు నీళ్ళు, తట్టెడు ఆవుపేడ పడ వేయించ వలసినదని యిందుమూలముగా కోరుచు న్నాము.

ఈతీర్మానమునుగూర్చి చాదస్తపు చలమయ్యగారి తమ్ముడైన చెల్లయ్యగారును, ఆచారపు అన్నయ్యగారి తమ్ముడైన అక్కయ్య శర్మగారును మాట్లాడిరి.

8వ తీర్మానము.

మాలవాళ్ళను వీధులవెంట ఇప్పడిప్పడు మనవాళ్ళు తెరుగు మీరి వెళ్లనిచ్చి నందుకును, నడవనిచ్చి నందుకును మేమెంతో అంత విచారిస్తూండగా, ఇప్పడిప్పడు కొందఱు దుర్మార్గులైన నవనాగరికులు ఒయలుదేరి రాళ్ళి సాళ్ళాటలు పెట్టించి చదువులు జెప్పినా మం

టూన్నారని కర్ణకఠోరమైన వారమాచేవిని బడినది. ఇది నిజమేయైన పక్షమున, ఆలాగు ప్రయత్నములు చేసేటటువంటి వర్ణభ్రష్టుల నందరిని ద్వీపాంతర వాసమునకు పంపించివేయ వలసినదని యీసభవారు వినయ విధేయతతో సర్కారువానికి మనవిచేసికొను చున్నారు. అలాగు చేయని పక్షమున యీసభవారు, పుత్రమిత్ర కళతముగాను, సకుటుంబ పరివారముగాను కృష్ణా గోదావరీ నదులలో దిగదలచుకొన్నారు గనుక మమ్మలిని ఆత్మహత్యచేసి కింద చార్జీలు చేయవద్దని కోరుచున్నాము.

ఈ తీర్మానమును గూర్చి ఉడుకుబోతుతనపు ఉల్లెక్కిగారును, సాహసము శంకరప్పగారును మాట్లాడిరి.

9 న తీర్మానము.

ఈసభలో చేరిన ప్రతిమన ఘోషున్నా తానుప్రతిదినము ఉదయమునందు ఇష్టమైనపక్షమున నిమ్మకాయంతగాని అధమపక్షము గచ్చకాయయంతగాని కుక్కి పాననం నిమిత్తం తప్పక ఆప్రపేడ పుచ్చుకొనితీరవలసినది, గోబ్రాహ్మణభ్యా అన్నాడుగనుక యిదియందరికి ముఖ్యకర్తవ్యము. అదిఒకవేళ వెగటుగానున్నపక్షమున తానుపుచ్చుకోదలచిన ఆప్రపేడముద్దంత చింతకాయపచ్చడికాని ఉసిరికాయపచ్చడికాని కలిపిపుచ్చుకొనవలెను. పెద్దవాళ్ళయినతరువాత యిదిపుచ్చుకొనుట వెగటుగాతోచును గనుక మనపిల్లలకు యికముందుపుట్టేపిల్లలకు నెల్లమందుమాత్రంత గోమయము ప్రతిదినము అలవాటుచేయవలసినది, ఆప్రపంచితముకూడా కుక్కి పాననమేగనుక అది సభలో చేరిన వారందరూను ప్రతిదినము ఉదయముందు ఒకగిద్దెడు పుచ్చుకొనవలెను. వెగటుగానున్నపక్షమున ఈనాటి నవనాగరికపుటుద్యోగస్తులు మునుపెప్పుడు అలవాటులేని వెగటు కాఫీలో పంచదార వేసిపుచ్చుకొన్న

ట్లుగానే దీనిలో గూడ పంచదార వేసి పుచ్చుకోవలెను. చిన్నపిల్లలకు గోమయం విధంగానే దీనినికూడ ఉగ్గులోకలిపి పట్టవలెను.

ఈతీర్మానమునుగూర్చి రోతల రుద్రయ్యగారు, చొల్లునోటి నుం దరయ్యగారు, చినుము సీతయ్యగారు ఉపన్యసించిరి.

10 వ తీర్మానము.

దేవాలయములలోను వినాయకములలోను వేశ్యాంగనలుకూడ దని కొందఱునవనాగరికులు బ్రహ్మరాక్షసులవలె పోట్లాడుచున్నారు. అటువంటివారిమాటలు మన యితరస్కరించి బోగము వాళ్ళు యీనామ ఆనామ పుట్టినవాళ్ళుకాదుగనుకను కృతయుగంనుంచి ఉన్నారగున కను వాళ్ళని ఆదరించడం శిష్టాచారమనియు దిక్కుమాలిన ఆజాతివారిని పోషించుట భూతదయయనియు ఈసభవారు అభిప్రాయపడుచు వేశ్యాంగనలను దేవాలయములలోనికి రప్పించిన్ని పెండ్లింట్లలో మేళము లోనికిపిలిచిన్ని వాళ్ళను ఉంచుకొనిన్ని యీసభవారందరు వాళ్ళని గౌరవించి ప్రోత్సాహము చేయవలసినది. ఏగ్రామములోనైనా బోగం వాళ్ళు లేనిపక్షమున ఆగ్రామమునకు అప్రదిష్టగావునఆయప్రదిష్టపోగా ట్టుటకై ఆగ్రామంలోవాళ్ళు యితరగ్రామములలోనున్న బోగమువాళ్ళను తీసుకొనివచ్చి వాళ్ళకు విద్యలుచెప్పించి కొందఱు పెద్దమనుష్యులు వారిని ఉంచుకొని మాన్యములిచ్చి వాళ్ళని సర్వవిధములచేత కాపాడవలసినది.

ఈతీర్మానమునుగూరించి జలాంబ సూరయ్యగారు, పోఖరీ పున్నయ్యగారు తుంటరి దుర్గప్పగారు మాట్లాడిరి.

11 వ తీర్మానము.

మన ప్రసిద్ధులుగూరైన చాదస్తపు చెలమయ్యగారు లోకోపకారార్థమై అనేక సావత్తరములు కష్టపడి బహుశాస్త్రముల శోధించి మనకందరకు నత్యంతోపకరమైనట్టియు మోక్షసాధనములైనట్టియు

రెండు మహాగ్రంథములరచించినారు. అవియేమనగా, వెంట్రికల మీమాంస, ఆవుపేడీయమునను గ్రంథములు, ఇందు వెంట్రికలమీమాంస జైమినిముని వ్రాసినపూర్వ మీమాంసకంటెను వ్యాసమహాముని రచించిన ఉత్తర మీమాంసకంటెను ఎక్కువయుపయోగమైనది, ఎక్కువమందిది. దీనికి నిరక్షరకుక్షి శుంఠయ్యగాను గొప్ప వ్యాఖ్యానము వ్రాసివారు. ఇందు మీసములు తలవెంట్రికలు ఉంచుకొనుట పెంచుకొనుట మొదలయిన విషయముల గూర్చియు త్సురకర్మ యెక్కుడెప్పుడేయేవిధముగా ఎంతెంతసేపు చేయించుకోవలసినదో ఆవిషయములనుగూర్చియు బహువిరళముగాను విపులముగాను చర్చింపబడి యున్నది. ఆవుపేడీయమందు గోమయముయొక్క మాహాత్మ్యమున్ను అది యేయేకాలములయందెవరెవరేయేవిధముగా నెంతెంత పుచ్చుకోవలెనో ఆవిషయమును గూర్చియు చెప్పబడియున్న ఈపుస్తకము లచ్చువేయించుటకై పదివేలరూపాయలు పట్టును గనుక యీసభవా రందరును దేశమువెంట చందాలకు బయలుదేరి పోగుచేయవలసినది.

ఈతీర్మానమునుగూర్చి నిశానినీలపరాజుగారు, మందబుద్ధి మారెయ్యగారు, ఏమీరాని యెఱ్ఱంరాజుగారు మాట్లాడిరి.

ఈతీర్మానములతో సభ ముగిసెను. చాదస్తపు చెలమయ్యగారు పడినశ్రమకు, ఆయన పాండిత్యమునకు, ఆయనస్వార్థత్యాగమునకు ఆయనలోకోపకారబుద్ధికి అనేకులు ఎ గడి సభ ముగించిరి. ముందునవత్తర మీసభ ముష్టిపురాగ్రహారములో జరుపుట కాగ్రామవాసులు కోరిరి. సన్మానసంఘమువారు చేసిన సదుపాయములకు యేర్పాటులకు చాలమంది వారికి వందనములజేసి సభ ముగించిరి.

యమలోక వర్ణనము.

(అప్పుడు నారదుడు, నామనశ్చర్యమును బ్రాహ్మణుడు
పరివేశించుచున్నాడు.)

వామన—నారదమునీందా! నమస్కారము. మీరెక్కడనుండి
దయచేయుచున్నాను?

నార—కళ్యాణమును. నేను యమలోకమునుండి వచ్చు
చున్నాను.

వామ—మూవంటి మహానీయాలుగూడ యమలోకమునకు
వెళ్ళవలసిన అవసరమున్నదా?

నార—దైవానుగ్రహమువలన మేము యమలోకమునకు వెళ్ల
వలసిన అవసరములేదు. కాని చూడ వేడుకపుట్టి వెళ్ళినాను. పూర్వము
ద్వాపరయుగములో యమలోక మొకసారిచూచినాను. అప్పటికి ఇప్పు
టికి భేదమేమున్నదో తెలిసికొనగోరి యిప్పుడొకసారి వెళ్ళి చూచి
వచ్చినాను.

వామ—యమలోక మేలాగున నున్నదండీ?

నార—ఏలాగుననున్నదని చెప్పును. అన్నివస్తువులు మహాభి
వృద్ధి పొందుచుండవలయుగదా అందుచేత యమలోకముకూడ మిక్కిలి
వృద్ధిలోనున్నది.

వామ—వృద్ధిలో నున్న దేమిటి. అదిపట్టణమా పల్లెయా?

నార—పల్లె కర్మమేమి. అదికూడ కలకత్తా, లండను, బొంబాయి
వంటి గొప్పపట్టణమే.

వామ—అబ్బా! అంత పెద్దపట్టణమా?

నార—అంతా యికసంతా! పూర్వము కృతయుగములో చిన్నవల్లె, ఒక నూరుమంది లోపుగ నుండెడివారు. త్రేతాయుగములో రమారమి వేయిమంది యుండెడివారు. ద్వాపరయుగములో రమారమి లక్షజనము. ఈకలియుగములో యమలోకమంతా దురాత్ములతో నిండిపోయినది. నివేశనములు చాలక యెన్నోపేటలు కట్టినారు. చుట్టుప్రక్కల పల్లెటూళ్ళు దానిలో కలిపివేసినారు. ఎన్నివందలో క్రొత్తపీఠులు బయలుదేరినవి. ఇంటిమీద యిల్లున్నది. మనుష్యునిమీద మనుష్యుడున్నాడు. ఇప్పటికీ బొత్తిగా చాలుటలేదు.

వామ—అయ్యా! యమలోకపు జనాభా యెన్నడైన తీసినారా?

నార—తియ్యకేమి! అక్కడజనాభా మీ భూలోకపు జనాభావలె పదిసంవత్సరముల కొకసారితీయరు. అక్కడ సంవత్సరమున కొకసారి తీయుదురు.

వామ—ఈయేడు జనాభాతీసినారా?

నార—ఆహా తీసినారు. మొన్ననే చైత్రశుద్ధపాడ్యమినాడు తీసినారు.

వామ—ఎంతజనాభా యున్నది?

నార—మీ భూలోకములో గతసంవత్సరము ఎంతమంది మనుష్యులు చచ్చిపోయినారో ఇంచుమించుగా అంతమందిమనుష్యులు యమలోకములో నున్నారు. పీరుగాక, అదివరకు ప్రతిసంవత్సరము చచ్చిపోయిన జనమందరిసంఖ్యకూడ చేర్చినపక్షమున యమలోకజనసంఖ్య లెక్కపెట్టుటకు వీలులేకయున్నది.

వామ—ముసీశ్వరా! మీరు అతిశయోక్తులకు ప్రసిద్ధి. అందుచేత మీమాట నమ్మజాలకున్నాను. యమలోకములో అంతజనాభా యున్నదా?

నార—నేను నిశ్చయమే చెప్పుచున్నాను. అతిశయోక్తికాదు. చిత్రగుప్తుడు, అతనిగుమాస్తాలు లెక్కపెట్టలేక నానావస్తలు పడి యేలాగో జనాభా తేల్చినారు.

వాసునశర్మ—పూర్వకాలము మీ రెప్పుడైన వైకుంఠము చూచినారా?

నారదుడు—చూడకేమి. యెన్నోసార్లు చూచినాను. అప్పుడు వైకుంఠము పుణ్యాత్మలతో నిండి క్రిక్కిరిసిపోయియుండినది.

వామ—అది యిప్పుడేలాగున నున్నది?

నార—ఇప్పుడు వైకుంఠములో పట్టుమని పదిమందియైనను లేరు. పట్టణమంతయు పాడుగొట్టాడుచున్నది.

వామ—మిక్కిలి యాశ్చర్యముగా నున్నది. అయితే యమ లోకములో ఎవరెవరు మీకు కనబడినారు?

నార—ఎవరనిచెప్పుదును! అయినను ముఖ్యులను గొందరిని చెప్పుచున్నానువినుము. బంగారు కరీటముధరించిన మహారాజాధిరాజులు చక్రవర్తులు అందఱు నక్కడనే యున్నారు. రాజ్యచక్రములను తమ చేతులలో బెట్టుకొని గారడివాండ్రవలె త్రిప్పజాలిన మహామంత్రి లనేకులక్కడనున్నారు. గొప్ప గొప్ప యుద్ధరంగములతో శత్రువులని పేరుపెట్టి లక్షలకొలది మన మ్యులను సంహారముచేసిన సేనాపతు లక్కడనే యున్నారు.

వామ—అన్నన్నా! మహారాజులందఱు అక్కడనేయున్నారా? “రాజ్యాంతే నరకం ధ్రువం” అనుమాట నిజమైనదే. కాని పాపము వారెన్నెన్నో దానములుచేసినారు. అగ్రహారము లిచ్చినారు. ఎందరికో వివాహములు చేసినారు. సత్తములు వేయించినారు. ఆ పున్నె మేమై పోయినదో.

నార—వెట్టివాడా! ఒకగోవునుజంపి, పెద్దపులి తాను తిన్నంత మాంసముతిని మిగిలిన దానితో నూరు సక్కలను పోషించును. ఆ రాజులధర్మములు నట్టివే. కాకులనుగొట్టి గ్రద్దలకు వేయుట వలన పున్నెము కలుగునా?

వామ—చిత్తము. మీరు శైలవిచ్చినది నిజమే. ఇంకను యమ లోకములో మీ శివరు కనబడినారో సెలవిండు.

నార—పెద్దపెద్ద న్యాయవాదాలను పేరుపెట్టుకొని మత వద్దకు వచ్చిన కక్షదారులను నాశనముచేయునట్టి పుముఖులు వేల కొలది కనబడినారు. ఎక్కడనో యిద్దరు ముగ్గురు తప్ప ఉద్యోగస్థు లందఱు అక్కడనేయున్నారు.

వామ—ఎన్నివూరులు చూచినను తాకులేకాని కర్మిష్టులు మొదలయినవారు మీకక్కడ కనబడ లేదని తోచుచున్నది.

నార—(నవ్వుచు)పిచ్చివాడవు. కంటికి నదరుగా కనబడినవారే కర్మిష్టులు. బైరాగులు, వేదాంతులు, సన్యాసులు, బావాజీలు, గోసాయిలు, సాధువులు, యోగులు, బ్రహ్మచారులు అని లోకములో విజ్ఞప్తిగిన మహానుభావులందరు యమలోకమునే యలంకరించినారు.

వామ—ఏమి చిత్రిము. అట్లయిన కుండలములువేసికొని శాలు వారు కప్పుకొన్న బ్రాహ్మణోత్తము లెక్కడ నున్నారు?

నార—ఈ బైరాగులపక్కనే వారున్నారు.

వామ—సరే, వీరందరిమాటకేమిగాని వైకుంఠములోనికి వెళ్ళినప్పుడు మా తాతగారు మీ కక్కడ కనబడ్డారా?

నార—మీ తాతగారు నా కక్కడ కనబడలేదు.

వామ—మరెక్కడ కనబడ్డారు కైలాసములోనా?

నార—కైలాసములోనుగాదు యము లోకము లోనేకనబడ్డారు.

వామ—అయ్యోయ్యో! ఆయన మిక్కిలి బాధపడుచున్నారు గాబోలు.

నార—ఆయన బంధువర్గమంతటోను గలిసి యుండుటచే నంత బాధపడుటలేదు.

వామ—అయ్యోయ్యో! బంధువులందఱుగూడ అక్కడనే యున్నారా?

నార—ఆయన పితృపితామహులు పదితరములవరకును గల వారందరు వానితో గలిసియే యున్నారు.

వామ—వాండు తెలివితక్కువవల్ల యమలోకములోనికి వెళ్ళి నారు గాని మేము యమలోకములో బ్రవేశించము

నార—నిజమే, మీరా యమలోకములో ప్రవేశింపదగినవారు కారని అక్కడ కొందరు చెప్పకొనుచున్నారు.

వామ—ఎవరు చెప్పకొనుచున్నారు?

నార—చిత్రగుప్తుడు మొదలయినవా రందరు చెప్పకొను చున్నారు.

వామ—అట్లయిన నూకీనరకప్రాప్తిలేదు గాబోలు!

నార—అవును మీ నిమిత్తమై క్రొత్త నరకములు క్రొత్త యమలోకములు సృష్టింపవలెను గాని యిప్పుడున్న యీ నరకములు యీ యమలోకములు పనికిరావు.

వామ—(తెల్లబోయి) ఏమండీ యీలా గనుచున్నారు.

నార—అనకేమి మీరు చేయుచున్న మహా పాతకములకు పాతనరకములు పాతయమలోకములు పనికివచ్చునా? అందుచేత నట్లంటిని

వామ—అట్లయిన నాగతియేమి?

నార—నీ గతి దుర్లభయే.

(అని నిష్క్రమించు చున్నాడు)

వామ — (తనలో) ఈమనమాట నిజ మగునా? ఈయన మాత్రము యమలోకము చూచి వచ్చినాడా? ఈయన కలహములు పెట్టుటకు పెట్టినదిపేరుగదా. అందుచేతనే బెదిరించుటకు నాలుగు కోతలు కోసి యుండవచ్చును. అందువలన నాకు భయములేదు. కాబట్టి నా వ్యాపారమునేను యెప్పటియట్లు సాగించుకొనుచు సుఖముగా నుండవచ్చును.

(అని నిష్క్రమించుచున్నాడు)

అపూర్వనరకము.

యమధర్మరాజు నభ.

[అంతట యమధర్మరాజు, చిత్రగుప్తుడు పీఠములపై గూర్చుండి పువే శించుచున్నారు.]

(వారి ఎదుట నొక పుగుషునియాత్మ నిలిచియుండును.)

యమ — చిత్రగుప్తుడా? ఎవడు వీడు?

చిత్ర — ఇతఁడేధనగుప్తుడు. భూలోకములో మధురాపురము వీని కాపురము.

యమ — ఓహో! వీనికథలేనా పరికరివిధముల చెప్పుకొని నానకింకరులు కడుపులు పగులునట్లు నిన్న నవ్వుకొనుచున్నాడు.

చిత్ర — చిత్తము. ఇతఁడేనండి ఈ మహానుభావుని గాధలు వ్రాయగలవారున్న పక్షమున భారత భాగవతములంతంత గ్రంథము లగును.

యమ — భూలోకములో నీ మహానుభావు డెందుకు ప్రసిద్ధి కెక్కినాడు?

చిత్ర — ఈతడు సకలగుణాభిరాముడు. అన్నిటికిని ప్రసిద్ధికెక్కినాడు?

చిత్ర — ఈతడు సకల గుణాభిరాముడు. అన్నిటికిని ప్రసిద్ధికెక్కినాడని చెప్పవచ్చునుకాని నుఖ్యముగా లోభత్వమునకు పేరు మోసినాడు. ఈయన పిసిగొట్టులలో మహాచక్రవర్తి. వారిలో అగ్రతాంబూలమీయనకే యియ్యవలసియుండును.

యమ — అబ్బ! అంత పిసిగొట్టా.

చిత్ర — ఎంత పిసిగొట్టో నేను దేవరివారితో మనవి చేయజాలను. ఈ సంగతినిబట్టి గ్రహింపుడు. ఈతడు మృతినొందుటకు ముందు పదునేను దినములక్రిందటనే తన సొమ్మున్న గదిలో తన్ను పండుకొనబెట్టుమని కొడుకులను వీడించి ఆ గదిలో పండుకొనెను. ఆ దినములలో నితని కన్న ద్వేషము కలిగినది మంచినీళ్ళు పాలు మాత్రమే తాగి జీవించెను. ఈతని రోగము చూడగా గొప్పది. అట్టిరోగముతో నాహారము తినకుండ యెట్లు జీవించెనాయని వైద్యుల శ్చర్యపడి ధనకాంక్షచేత చూచిచూచి ప్రాణములు వదిలిపెట్టలేక అంతకాలము జీవించెనని యభిప్రాయపడిరి.

యమ — గట్టిప్రాణము కాసినో మంచినీళ్ళతో బ్రతుకుట కష్టముకాదా?

చిత్ర — అతడు తాగినవి కేవలము మంచినీళ్ళుకావు మహా ప్రభు! తనపెట్టెలలోనున్న సొంతనగలు, తాకట్టుపట్టిన నగలు, వెండి బంగారు నాణెములు, తన యెదుటకు తెప్పించి యవి కడిగించియానీళ్ళొకపంచపాత్రలో బోయించి తనకు దాహమైనప్పుడెల్ల నొక్క యడ్డరికెడు నీళ్ళు పోయించుకొని త్రాగుచువచ్చెను.

యమ—ఆహా ! ఈతని లోభత్వము మిక్కిలి యాశ్చర్యకరమైనది. ఇట్టిలోభిని నేనెన్నడు చూడలేదు. ఇతడు దేవతాసేవల నెన్నడు చేయింపలేదా ?

చిత్ర—చేయకపోవుటయే గాదు. ఒకదేవాలయమునకు ధర్మకర్తలలో నొకడై కొంతసాము హరించివాడు.

యమ—సరే, ఇతని చిత్రముత్తరోత్తరచిత్రముగా నున్నదే. సత్రములైన వేయించ లేదా ?

చిత్ర—సత్రములలో రాళ్లు వేయించ లేదా యని యడుగుడు. ఆతడన్నదాన మెన్నడు చేయించలేదు సరిగదా ఒకడు చేయుచున్న వార్త వినుటగూడ నతని కసహ్యమే. ఈత డేడాదికి రెండుసార్లుమాత్రమన్నదానము చేసెను అవియెప్పుడనగా తల్లిదండ్రుల తద్దినములకు.

యమ—అదినములలో సంతర్పణములు చేసెనా?

చిత్ర—సంతర్పణములుకావు. పితృతర్పణములు. ఇద్దరుబ్రాహ్మణులకూభోజనము.

యమ—ధనధాన్యవస్త్రదానాదులు చేసినాడా యని వేరలడుగనక్కఱలేదు,

చిత్ర—ఆదానములూ కొంతవరకుచేసినాడు. ఎట్లనగా, అప్పులు పుచ్చుకొన్నవారు కొంతమంది యెగబెట్టుటచేత ధనదానఫలము కొంత దక్కినది. చాకిలివాళ్ళపహరించిన బట్టలచేత కొంతవస్త్రదాన ఫలము దక్కినది. రయితులు మక్తాలో నీయలేక మానుకొన్న ధాన్యమువల్ల ధాన్యదానము దక్కినది.

యమ—(నవ్వుచు.) అట్లయిన నగలుచేయించినపుడు కంసాలి యపహరించిన స్వర్ణ లేకముచేత నితనికి స్వర్ణదానముకూడ దక్కియుండును. ఇతనికి దారపుత్రులున్నారా?

చిత్ర—ఉన్నారు. వారికొక నాడైనా కడుపునిండ అన్నము పెట్టలేదు. కట్టుకొనుటకుగొడ్డ లియ్యలేదు. వెయ్యేల ! వీడు తాను తినలేదు. ఒకటికి పెట్టలేదు. ఒకరినితిననియ్యలేదు

యమ—వీనియంగు జారత్వచోరత్వాది దోషములు కలవా ?

చిత్ర—చోరత్వమునకు సందేహములేదు. కాని జారత్వములేదు. ఎందుచేతననగా వానికై కొంతసొమ్ము వ్యయముచేయవలయునని యావుత్తిమానుకొన్నాడేకాని కాంక్ష లేకకాదు.

యమ—పోనీ లోభత్వముచేతనైనను వీని కేకపత్నీవ్రతము దక్కినది.

చిత్ర—ఈవిధముగా నితనికి చాల ఫలములు దక్కినవి. ఇతని పిసిగొట్టుతనమునుగురించి ఇలుమాటలు చెప్పుకొరలేదు. ఇతను చనిపోవుటకుముందొక మరణశాసనము వా)యించెను. అదిచూచిన పక్షమున వీనియోదార్యము తేటపడగలదు.

యమ—వీడి ఆమరణశాసనము. ఇటువంటివాడు వా)యించినది చిత్రముగానుండకపోదు.

చిత్ర—ఇదిగో చదువుచున్నాను. వినండి. “వర్తమానవ్యవహారిక చాంద్రమాన ప్రభవనామసంవత్సర చైత్రశుద్ధ పంచమిబుధ వారం మధురాపుర నివాసియైన ధనగుప్తుడు తెలివితేటలతోను మంచి స్పృహతోను వ్రాయించిన మరణశాసనము.— నేను వడ్డీవ్యాపారము చేతను మరియుతరవ్యాపారములచేతను సంపాదించిన రొక్కము రెండు లక్షల యిరువదియైదువేల. ఈసొమ్ము నాకుమారులు నలుగురుసమానముగ పంచుకొనవలెను. ఈసొమ్ము లోకులకు నూటికి రెండురూపాయల వడ్డీచొప్పున బడులుయిచ్చియున్నాను గనుక ఆబడుల్గు త్వరగా యివ్వనియెడల వాళ్ళకొంపలమ్మించి చెఱసాలలకు పంపించి వనూలు చేసుకొనవలెను. నావద్ద అప్పులు పుచ్చుకొనవాళ్ళకు, ఒకగుడ్డిగవ్వ

యైన నేను మానివేయుట నాకలవాటులేదుగావున నాకొడుకులు కూడా బాకీవాదులు యివ్వవలసిన సొమ్ములోనుంచి యొకదమ్మిడియైన మానగూడదు. మానినపక్షమున వాళ్ళు పరమదుర్మార్గులై నాకు, నావంశమునకు అపదిద్దిప్తతెచ్చినవారగుదురు. ఇవ్వవలసిన సొమ్ములో కొంతమానివేయుట నాయుంటుంటే లేనిమాచారముగనుక యిదియెన్నటికిని నాకొడుకులు చేసుకూడనిపని. నేను చనిపోవునట్టిసమయమునకు నాకుపూర్తిగస్పృహయున్నపక్షమున ఇల్లుమెలపడిపోకుండ నేనేయేలాగునోడేకి వీధిలో అరుగుక్రింద కూర్చుందును. నాకొకవేళ స్పృహలేకపోయినపక్షమున నాకొడుకులును నాభార్య నన్ను సాయముపట్టి యింక రెండుమూడుజాములకు చనిపోదుననగానే దొడ్డిలో నున్న పశువుపాకలోగాని లేక వీధియరుగుక్రింద తడికికట్టిగాని దానిలోనన్ను పండుకొనబెట్టవలసినది, అంతేకాని యిల్లు మెలపరచవద్దు. నక్షత్రము మంచిదికావని యిల్లువదిలిపెట్టవద్దు. నాది గ్రుక్కెడు ప్రాణము. ఎక్కడపోయినను పోవచ్చును ఇంటిలోచచ్చినవాని గొప్పయేమిటి? అరుగుక్రిందచచ్చినవాని తక్కువయేమిటి? ఇట్లెందుకు వ్రాయించుచున్నాననగా నక్షత్రము చెడ్డదైనపక్షమున నిల్లువదిలిపెట్టవలెను. వదిలిపెట్టినపక్షమున మనసామానంతయ తరలించుకొని మరియొకరింటికివెళ్ళవలెను. వెళ్ళినపక్షమున మనవస్తుసామానులు మన సరుకులు చూడగానే కష్టమౌతున్నవి. మనగుట్టామట్టా బయలుపడును. డబ్బిచ్చి శవవాహకులచేత నన్ను మోయించవద్దు. వాళ్ళు నాలుగువరహాలో, యెదువరహాలో వుచ్చుకొందురు గనుక వాళ్ళు సిలవనేవద్దు. బంధువులుకొందరు వచ్చి ఉచితముగానే శవము మోయుదుమందురు. అదికూడ అంగీకరించవద్దు. ఏలమనగా ఇట్లుచితముగా మోసినవారు మరియొకప్పుడు సాయముచేయుచుని నాకొడుకులకు మొగమాటపెట్టుదురు. అందుచేత నాశవమును మరియొకరిచేత మో

యించక నాకొడుకులు నలుగురులో పెద్దవాడు నిప్పుపుచ్చుకొగా మిగిలినముగ్గురు కష్టపడి యేలాగో యొకలాగు మోయవలసినది. దానములు విశేషముగా ఇయ్యవద్దు. ఒక్కగోదానముమాత్రము చేయవలెను. ఏలాగోయొకలాగు దానితోక దొరకబుచ్చుకొని వైతరణీ నదిదాటి ఆవలపడతాను గోదానంపిమిత్తమై నేనొకగోవును జాగ్రత్త చేసియుంచినాను. అది గడ్డి యెక్కువలసి పాలు తక్కువయిచ్చే బోటు తన్నుగల పసరనుని దానినిమనముంట్లో నుంచక నేను మనకు సొమ్ము బాకీ యున్న యొకగొల్లవానియొద్దకువంపి దానిని మేపుచునిచెప్పినాను. వాడుచితముగా మేపు చున్నాడు. వానినడిగి తెచ్చి ఆయావును గోదాన మీయవలెను. నగ్నప్రచ్ఛాదనమిచ్చునపుడు పట్టియంచములు దూదిపగువులు నియ్యక నులకయంచము, జమ్మదూదిపరుపు, పాతయి త్తడిలేకుచెంబు, యియ్యవలెను. సంతర్పణ లేప్పుడు చేయించవద్దు. నాకు వైద్యము చేసిన వైద్యునకు మీరేమియు నియ్యనక్కరలేదు. ఏమనగా నాకు కుడరలేదు గనుకను, వేరుముక్కలతోను కషాయము తోను మందులిచ్చుటవల్ల అతనికి కళ్ళులేదుగనుకను, వానికియ్యవసిన దేమియులేదు. రాజగోపాలస్వామివారి యాలయ యున కీయవలసినదని యొకమనలమ్మ నాచేతికి నాలుగుచందలరూపాయలిచ్చినది. ఈసొమ్ము దేవునకిచ్చినపక్షమున తినువారు పూజారులేకదా, మనము దేవునిబిడ్డలమే మనము మాత్రమేల తినకూడదని యాసొమ్ము నావద్దనేయుంచి దానివడ్డితో అప్పుడప్పుడు దేవునికి కైంకర్యములు చేయించుచుంటిని. నాకొడుకులుకూడా ఆప్రకారమే పులిహారమీద ధ్యానముపొయిన పుడు సాలుకు, ఒకరూపాయకుమించకుండా కైంకర్యము చేయించవలెను. నాదగ్గర సొమ్ముదాచుకొన్నామని కొందరువచ్చి నాకొడుకుల నడుగవచ్చును వారువచ్చినపుడు పత్రములు చూపించుడని నాకొడుకులకుగవలెను. పత్రములులేనివారికి దమ్మిడియివ్వవద్దు. పత్రములున్న

వారికి లెక్కచూచి, అంత మొత్తము నొకసారియుయ్యక అప్పుడో నాలుగు అప్పుడోనాలుగు చేతిలో బెట్టి బాకీలేదనిపించవలెను. తాకట్టు మీదః తనభామిదనేగాని అప్పులీయవద్దు. నూటికి రెండురూపాయలు తక్కువవడ్డీ వేయవద్దు. తిండికింద బట్టలకింద విశేషముగా సొమ్ము కర్చుపెట్టవద్దు. చుట్టములు వచ్చినపుడుతప్ప కూరలు కొనకూడదు.

యమ—అహహో! ఇటువంటి మరణశాసనము వ్రాసినవాడెవడు లేడు ఇతని కొడుకులు, ఇతని యాస్తికే పంచుకొన్నారాయితని గుణములగూడ పంచుకొన్నారా?

చిత్ర—ఈతని ధనము మాత్రమే కొడుకులకు సంక్రమించినది కాని గుణములు పూర్తిగా కొడుకులకు సంక్రమించలేదు.

యమ—సరే! ఈతని విషయములో వివరలసినదంతయు విన్నాము. తెలియవలసినదంతయు తెలిసినది. ఈతని నేనరకములోమనము పడవేయవలసియున్నదో యలోచింపవలయును.

చిత్ర—మన లోకములోనున్న ప్రాతనరకము లేవియు పనికిరావు. ఈతని కేదైన అపూర్వమైన నరకము మనము కల్పించవలయును.

యమ—ఆనరకమేదో సివే యాలోచించి చెప్పుము.

చిత్ర—అదే యాలోచించుచున్నాను.

యమ—సిబుద్ధి కేదైన పొడగట్టిననా?

చిత్ర—ఆహా మొకటి పొడగట్టినది.

యమ—అది యేదో త్వరగా చెప్పు. నేను చినుటకు గురూ హలపడుచున్నాను.

చిత్ర—CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri.

యమ—(నవ్వి) వహన్వా ! ఇది మిక్కిలి బాగున్నది, ఇంత కంటే వీనికి ఘోరమైన నరకము వేరే యొక్కటి యక్కరలేదు. వీని యాత్మను త్వరగా భూలోకమునకు మనకింకరులచేతికిచ్చి పంపు.

చిత్ర—ఓరి కింకరులారా ! ఈలోభి వానియాత్మను మరల వానియింటికి గొనిపోయి కొంతకాల ముంచుడు. ఇది ధర్మరాజుగారి సెలవు.

కింక—చిత్రము.

(అందరు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

రంగము 2.

(మధురాపురము—లోభిహనియిల్లు.)

(అప్సర లోభి వానియాత్మ, మనకింకరులు బ్రవేశించుచున్నారు.)

ఆత్మ—(తనలో) ఏమిది! ఈయిల్లు నాయిత్రేనా ? నేను చచ్చి పోయి యిప్పుడికింకా సరిగా నెల కాలేదుగదా. ఇంతలోనే యీయింటికింత కొత్తరూపేలరావలెను. పరమనిర్భాగ్యులైన నాకుమారులు పదిపది హేనుగూపాయలు కర్చుపోయి దీనికొత్తకు వెల్లవేయించివారు కాబోలును. అందుచేతనే దీని కీ కొత్తకళ వచ్చినది. పాపముకులు నిర్భాగ్యులకు. నెలలో పదిపది హేనుగూపాయలు తగులబెట్టిన యీ నిర్భాగ్యులెన్నడైన బాగుపడుదురా ? వీళ్లు అడుక్కుతినబోమరు. ఛీ! పరమదొర్భాగ్యులు. గోడలు తెల్లగానుంటేనేమి నల్లగానుంటేనేమి. వేసీయింట్లో అరవయినవత్సరములు కాపురముచేసినాను. వెల్లవేయ ముడా బ్రతికినాను. ఈగాడిదలకు యితలోనే వెల్ల కావలసివచ్చినది. నాకిప్పుడు యెంతనిర్భాగ్యులు వుటినారు. ఇదిగో ఈగడిగో రావద్ద

కొడుకు కూర్చుండి యెవరితోనో మాట్లాడుచున్నాడు. నేను బ్రతికి
యుండగా నావద్ద, అప్యపుచ్చుకొన్న కాంచనవర్మ తానీయవలసిన
అసలీఫాయదాలు తెచ్చి యిచ్చుచున్నాడు. ఆహా! సొమ్ముచూచి
యెంతకాలమైనది. నాకన్ను లిప్పుడెంత చల్లగా నున్నవి. ఆహా!
రూపాయల చప్పుడు విని యెంతకాలమైనది. ఏమి టామాటలేమిటి
చెప్పుమా? నూటికి రూపాయ వంతున వడ్డీ పుచ్చుకొమ్మని వాడు
బ్రతిమలాడుచున్నాడు. నాకొడు కేమునునోగదా? నేను నూటికిరెండు
రూపాయల చొప్పున వడ్డీ వ్రాయిచితిని. నాకొడుకు మి త్తబడు
చున్నాడు. అయ్యో, అదిగో రూపాయికాడికి యెంచి పుచ్చుకొను
చున్నాడు. ఛీ! నిర్భాగ్యుడా ఛీ పాపాత్ముడా! ఛీ పితృద్రోహీ! వీడు
నాకొడుకుగాడు. అయ్యో నాసొమ్మా! అయ్యో నాధనమా! అయ్యో
నాలక్ష్మీ, కాళ్ళుచేతులూవచ్చి యెగిరిపోవుచున్నావట. అయ్యో నేనిది
భరింపజాలను. అయ్యో! కింకరులారా నన్ను తీసికొనిపొండి. అయ్యో!
ఆ యమధర్మరాజు నన్నేనరకములోనైన బడవేయక యిక్కడికెందుకు
పంపినాడు. ఆనరకము లన్నిటికన్న నాకిదే బాధగానున్నది. ఇదే మహా
నరకము. అయ్యో నన్ను రక్షించండి. రక్షించండి. కింకరులారా. కట
కటా! అదిగో నారెండవకొడుకు గుట్టుపుబండి యెక్కివచ్చుచున్నాడు.
రెండువేలు కర్చుపెట్టి బండి కొన్నాడు. ఈ యపాత్రునకు బండి కావ
లెనా! ఈయపాత్రుడు నిష్కారణముగా నెలకు నలుబదిరూపాయల
వడ్డీ పోగొట్టినాడు. ఛీ వీడికడుపు కాలా? ఇదిగో నామూడవ కొడుకు
వంటయింట గూర్చుండి మామిడిపండ్లతో పిండివంటలతో భోజనము
నేయుచున్నాడు.

ఆహాహా! జొన్నసంకటి గోంగూరపులుసు తినక వీడికింత సం
కటమేమి? వీడాగర్భ శ్రీమంతుడా! వీడికి రుచులు కావలెనా? వీడికి
మామిడిపండ్ల భోజనము. పట్టినపుకొన్నట్లుకై యంతసింగా

రము యిన్నిరుచులు కావలెనా? ఇంతగంజికూడు చాలదా? వంద యెనిమిదిరూపాయలు పెట్టి మామిడిపండ్లు. అయ్యెయో నేనెంతని ర్భాగ్యుడను. ఇదిగో నానాలుగవ కొడుకు, ఓహో యేదోధర్మకా ర్యము నిమిత్తము నాలుగువందలు చందాయిచ్చుచున్నాడు. నాలుగు వందలే! నాలుగువందలే చందా? సీధర్మముమండిపోను, నీచేతులుపడి పోను, ఈలింగశరీరముతో నేనుండుటచేత వీరితోమాటలాడుటకు వీలు లేదు కాని లేకపోతే, ఆచేతులు విరుగకొట్టుచుచుకదా? నేనుబ్రతికి యుండి నాకొడుకులు నలుగురు చచ్చినయెడల నాసామ్మింతోజాగ్ర త్తగానుండి నాకొంపయెంతో బాగుపడుచుకదా! అల్లాజరిగినదికాదు. దైవము ఓర్చినాడుకాదు. అయ్యెయ్యో! నేనిక్కడనిలువజాలను. ఈయి ల్లుఅగ్నిహోత్రముకంటె ఎక్కువవేడిగానున్నది. నాకొడుకులలో నొక ర్నికైన నాగుణములబ్బినవికావు. అయ్యెయ్యో! ఈగుమ్మముముందర ముట్టివేయుటకొక నొకరును బెట్టి బిమ్మము కర్చుచేయుచున్నారు. అయ్యో! ఇంటినిండ నొకర్లు వంటలక్కలు. ఓరీ దర్భాగ్యులుముండకొ డుకులారా! ఇంతమంది లోకములో చచ్చిపోవుచున్నారు. మీరుచావు వచ్చినది కాదురా. సింహపుకడుపున లేళ్ళుపుట్టినట్లు నాకడుపున మీరు పుట్టినారు కింకరులారా నన్నుగొనిపొండు నేనిక్కడ నిలువజా లను.

కింక — (తమలో) లోభివానికి తనసామ్మకర్పగుచుండగా చూచుటయే సరకమనుభవించుట. అందుచేత నేవీని నేనరకములోను పడవేయక వీనికొడుకులు చేయుకర్పు వీనికిచూపించినపక్షమున వీడుమ హానరకమనుభవించినట్లు బాధపడునగునక అదియే వీనికి శిక్షయని చిత్రగుప్తుడుగారు యమధర్మరాజుగారితో రహస్యముగా సెలవిచ్చి నారు. ఇదే అపూర్వనరకము. కాబట్టి మనము వీనిని యమధర్మరాజు గారిసన్నిధికి మరల తీసికొని పోగూడదు. ఇక్కడనే కొన్నివత్సరము లుంచవలయును.

విచిత్ర గోదానపరహసనము

(అప్పుడు రామనాథుడనుగా)మాధికారి ప్రవేశించుచున్నాడు.)

రామ—(తనలో) ఈ యూరికి నేను గ్రామాధికారి నై నందున నన్నుజూచినను గ్రామదేవతను చూచినను ప్రజలకు సమానభయమే. గ్రామదేవతకన్న యొకవాసి నన్నుజూచినప్పుడె భయమెక్కువ. ఇంత చండశాసనుడైన నాకు నేటికాలమునకు నిష్కారణముగ నొక చూపాయ నండుగవచ్చుచున్నది. ఈ దండుగ నేనెట్లు పోగొట్టు కొందును చెప్పు? ఈదండుగ లేకుండ చేసికొనుటయే నా ప్రయోజకత్యము.

(అప్పుడు గోపినాథుడు ప్రవేశించుచున్నాడు)

గోపి—నాన్నగారూ! ఏమిటివిచారించు చున్నారు. ఆవును గురించియేనా? ఆవు బ్రతుకదు. మెడ వాలవేసి పండుకొన్నది. పొట్ట ఉబ్బిపోయినది. చొంగల కార్చుచున్నది. ఇంతకు మనకు చాప్తము లేదు. “ఋణానుబంధరూపేణ పశుపత్నిసుతాలయాః” అన్నాడు గనుక ఋణము తీర్చుకొన్నది దానికి మనకు ఋణము చెల్లిపోయినది. విచారించకండి.

రామ—నాయనా! గోవుకోసము నేను విచారించుటలేదు. ఏమనగా దీనిని నేను డబ్బుపెట్టి కొనలేను. గొల్లరంగుగాడిచి బెడ రించి యుచితముగా దెచ్చినాను. దీనిమేతవిషయమై నే నొక్క డబ్బు యినా యెన్నడు కర్చుచేసి యెఱుగను. ఉలవలు ఏరితెట్టి నెత్తికొట్టి పుచ్చుకొన్నాను. చిట్లు తవుడు దంపుశృవాశృను బెదిరించి లాగినాను. గడ్డి రయితులమీద పంతువేసి తెచ్చినాను. ఈయావు పోయినయెడల మరియొక ఆవును రేపు ఉదయమున తేగలను.

గోపి—నాన్నగారూ! అయితే మీ కింత విచారమెందుకు? పాపము గోవు బాధపడుచున్న దనియో?

రామ—గోవుబాధ నేను చూచినానాయేమిటి. నా బాధ నేను పడుచున్నాను.

గోపి—ఆ బాధయేమిటో చెప్పండి. రేపటినుండి పేడనీళ్ళకు ఆవుపేడయుండదని బామ్మచాలా దుఃఖపడుచున్నది. మీ దుఃఖము యేమిటో సెలవియ్యండి వింటాను.

రామ—ఇదిగోవిను చెప్పుచున్నాను మన మీ గ్రామమున కధికారుల మగుటచేత యెవరియింటనయినను గోవు చచ్చిపోయినప్పుడు దానిని వెట్టివాళ్ళచేత మనము ఈడిపించినందుకు చచ్చిపోయిన గోవుయొక్క యజమాని మన కొక్క రూపాయ కట్టు మిచ్చుట మామూలైయున్నది. గోవు మనయింటనే పోవుచుండుటచేత, మనకు రూపాయ యిచ్చువారెవరులేరు. చచ్చిన ప్రతి యావుకు మనకొక రూపాయవలెను రావలెనుగదా. ఈ యావుకు రావలసిన రూపాయ పోయినదిగదా యని నాకు మిక్కిలి విచారముగా నున్నది. ఈ యావు పోతే పోయినదిగాని రూపాయ వచ్చేసాధనము కనబడకున్నది. నీబుద్ధి కేదైన పొడగట్టునేమో చూడు.

గోపి—నిజముగ నీది మనము విచారింపవలసిన విషయమే. పెద్దలు తమకే తోచనపుడు, ఈ యుపాయము నాకు తోచగలదా? అయినను నాకీ యుపాయము తోచుచున్నది. బాగున్న పక్షమున మీ రుపయోగింప వచ్చును. (అని చెవిలో చెప్పుచున్నాడు.)

రామ—వసావా! భేష్టైన ఉపాయమురా? నా కొడుకు వైనందుకు నన్ను మించినవాడవైనావురా! “పుత్రాదిచ్చే త్వరా జయం” అనుమాట నీ యందు సార్థకమైనదిరా? వెంటనే పిలిపించు.

కాదుకాదు. నీవే వెళ్ళి తీసికొనిరా? ఎందుకంటే చెప్పకు. నీవు వచ్చే
లోపున నేను స్నానముచేసి కూర్చుంటాను.

గోపి—సరే యిప్పుడే వెళ్ళివస్తాను,

(ఇద్దరు నిష్క్రమింతురు.)

రంగము 2.

(అంశట గోపినాథము, సరసిహదీక్షితులు ప్రవేశింతురు)

గోపి—సరసిహదీక్షితులుగారూ ! ఒడ్డుమెరక పల్లముగా
నున్నది. మెల్లిగా మెల్లెక్కండి. పెద్దలు. కాళ్ళు తడబడగలవు.

సర—మెల్లిగానే అడుగులు పెడుచున్నాను. భయంలేదు.
కొంచెం చిత్వారమన్నమాట గాని పటుత్వములేప్పలేదు. ఏరీ మీ
బాబయ్యగారేరి?

గోపి—అదిగో మడిగట్టుకొని కూర్చుండి యున్నారు. మీ
నిమిత్తమే యెదురుచూచు చున్నారు.

రామ—దయచెయ్యండి సరసిహదీక్షితులుగారూ! నమో
న్నమః.

సర—అఖండైశ్వర్యాభివృద్ధిరస్తు. ఎందుకో సెలవయిందమ్మ.
కార్యమేమో చెప్పమంటే అబ్బాయిగారు సెలవిచ్చినారుకారు. మా
మీదేవో అనుగ్రహమే అనుకుంచున్నాను.

రామ—ఈ గ్రామములలోను తమవంటిపెద్దలు సాధులు లేరు.
తమకు గోదానము చేయవలయునని బుద్ధిపుట్టినది. తమకు స్నానము
చేసి వచ్చినారా?

సర—చేసివచ్చినాను. చేసివచ్చినానండి. అహహ! ఏమి తమ
యోగ్యత. తమ కీర్తి చంద్రప్రకాశమునలె లోకములూ వెలుగుచున్నది

గదా. సాక్షాత్తు రాములవారిపంటివారు. దానకర్ణులు. నన్ను పోషించు చున్న ప్రభువు లేమీరు. అందుకనే యింత దయ.

రామ — ఆవు దొడ్డిలో నున్నది. దానిని యిక్కడికి తీసికొని రానడమెందుకు. మంత్రము చెప్పండి. ధారాదత్తము చేసెదను.

నర — అక్కరలేదండి. (ఆని మంత్రము చెప్పును.)

రామ — (చేతిలో నీళ్ళు వదులుచున్నాను.)

నర — గోవు కొకసాచి చూడనా?

రామ — చూడ నక్కరలేదు. నే నిప్పుడే మీ యింటికి పంపి చెదను. మీరు వెళ్ళండి నల్లమందువేళ యైనది.

(అందరు నిష్క్రమింతురు.)

—o—

రంగము 3

(నరసింహదీక్షితులు, రామనాథము ప్రవేశించుచున్నారు.)

నర — రామనాథంగారూ ! చిన్నమనవి. ఎందుచేతనోగాని మీరుదానముచేసిపంపినగోవు మెడవాలవేసి పడిపోయినదండీ. కడుపు వుబ్బినదికూడాను దానివాలక మెంశమాత్రము బాగుగలేదు.

రామ — భయపడకండి కాశ్యేపటికో కూశ్యేపటికో తగ్గిపోతుంది. ఉదయమున మావాళ్ళు చిట్టు విశేషముగా పెట్టినారు. అందుచేత కడుపునొప్పినచ్చి ఆలాగున భాధపడుచున్నది. అంతియేగాని మరి యొకటిగాదు. అదెంతో మంచిగోవు. పొట్టు తన్నులు లేవు.

నర — మంచిదేగానండి, అది మరణవేదన పడుచున్నట్లు తోస్తుందిగాని నాకు జబ్బువచ్చినట్లు తోచడంలేదు.

రామ — పిచ్చిమాటలాడకయ్యా వెంటనేకొళ్ళి గొల్లనుబ్బడిని పిలిచి చికిత్స చేయించండి.

నర—(తనలో) ఈమహానుభావుడేదో కుత్రిమముచేసినాడు. గట్టిగా మాటాడుదామంటే గ్రామాధికారిగనుక భయము. (ప్రకాశముగా) చిత్తము ఆలాగేచేస్తాను. (అని వెళ్ళును.)

రామ—(తనలో) సరే. ఈ బ్రాహ్మణునివల్ల మనకురూపాయి తప్పకుండావస్తుంది. అబ్బాయి గోపినాథము యిల్లారా!

గోపి—(ప్రవేశించి) ఎందుకు బాబయ్యా?

రామ—మాదిగవాళ్ళకోసము కబురంపించు.

గోపి—ఆవు చచ్చిపోయినదా యేమిటి.

రామ—పోలేదు సిద్ధమైనది.

గోపి—పోకుండానేనా పయత్నమంతాను.

రామ—నీవు వాళ్ళను పిలిపించే లోపునేపోతుంది.

గోపి—అయితే నేనేవెళ్లి పిలుచుకొనివస్తాను. వర్తమానము పంపుటకు మనుష్యులెవ్వరాలేదు. (అని వెళ్ళును.)

(అప్పుడు విచారముతో నరసింహదీక్షితులు ప్రవేశించుచున్నాడు.)

నర—(తనలో) ఈముండాళాడుకు తనయింట్లో గోవు చచ్చి పోవుట కిష్టములే! చావునకు సిద్ధముగానున్న యవస్థలో నానిని నాయుటికి పంపించినాడు. నాకొంపకు వచ్చినతరువాత జామైనా బ్రతుక లేదు.

రామ—ఏమి దీక్షితులుగారూ! ఎల్లాగున్నది గోవు?

నర—(కన్నీరుతో) పోయిందండీ.

రామ—ఎంతసేపైనది?

నర—ఇప్పుడిప్పుడే.

రామ—గొల్లనుబ్బిగాడిని తీసికొనివచ్చి మీమైనా వైద్యము చేయించినారా లేదా?

నర—లేదండీ. వెళ్ళనలెనని అబ్బాయిగారు ప్రకాశముచేసింది.

రామ—(కోపముతో) ఎవడు చెప్పినాడయ్యా నీకు. ఆలస్య మమృతంవిషం అన్నమాట యెరుగవు. మాణిక్యమువంటి గోవును నిష్కారణముగా చంపివేళినావు.

నర—నేనాండి నేనాండి చూపినవాడివి. చిత్తం చిత్తం. తమరు అల్లా సెలవిస్తే నేనేమి మనవి చేయను. అది నాయొంట్లా గడ్డిపోచ యైన కొరకలేదు. గ్రుక్కెడు నీళ్ళయిన తాగలేదు.

రామ—తినకపోతేమాత్రం శుభ్రమైనగోవును నేనునీకుదాన మిచ్చితిని. మేతయెక్కువై దానికి కడుపునొప్పివస్తే గొల్లవాడికి పాప లో బేడో యివ్వవలసివస్తుందని వైద్యముచేయించక దానిని నిష్కారణముగా చంపి యీకామాట్లాడుతావు. ఇంతకక్కురితి బ్రాహ్మణుడ వని తోస్తే దానము నీకియ్యక మరియొకరికిస్తును.

నర—ఎంతమాట యెంతమాట. గోవు మావాకట్లా చచ్చి పోయినందుకే విచారిస్తుంటే యాయపనిందకూడానా నామీద. గొల్ల వాడిని తీసికొనివచ్చుటకైన వ్యవధిలేనిదే నేనేమిచెయ్యనండి.

రామ—మీరు బ్రాహ్మణులన్న పేరేకాని పచ్చికసాయిల వంటివారు. మీకు జంతువంటే దయాదాక్షిణ్యములులేవు.

నర—ఇంతకు నారోజులు బాగుగ లేవు. మీచిత్తమువచ్చినన్ని అనండి. పాపము పుణ్యము షరమాత్ముడు పాలించగలడు. తమరధికార్థ గదా. తమశేమన్నసరే. దాన్ని అవతల పారవేయించండి యేలాగో.

రామ—రూపాయ యివ్వండి పారవేయిస్తాను.

నర—(తెల్లబోయి) రూపాయా. ఇం తన్యాయమెక్కడనైనా యున్నదండి.

రామ—అవకతవక ప్రసంగాలు చేయకు. డొక్కబద్దలుచే సేను ! అన్యాయమా! కామధేనువువంటి గోవును చేతులారచంపి మాములుగా నాము యివ్వకుటకురావ్వి

నర—ఒక్క పూట పాతైన త్రాగ లేదుగదా ! రూపాయ నిష్కా రణము నాకు దండగ పెట్టించడం న్యాయమా.

రామ—మామూలు తప్పించడం న్యాయమా. ఈవేళ నీకు మానితే రేపు ఊరందరికి మానవద్దా. నీకుమానుటకు నీగొప్పయేమిటి

నర—గొప్పయేమీలేదు. మీవాకట్లా చచ్చిపోవలసినగోవు మావాకట్లా చచ్చిపోయినది.

రామ—ఆమాటంటే జాగ్రత్త ! తగినట్లు బుద్ధిచెప్పిస్తాను.

నర—పోనియ్యండి పెద్దవాడిని పిల్లలుగలవాడిని గనుక వదలి వెయ్యండి.

రామ—ఊరంతా పెద్దవాళ్లే. ఊరంతా పిల్లలుగలవాళ్ళే.

నర—అమైతే యేంజెయ్యవని సెలవు.

రామ—రూపాయి తెచ్చియివ్వమని సెలవు. రెండో సెలవు లేదు.

నర—రూపాయి ఉంటే వారంగోజులు నాకు నాపిల్లలకు బియ్యమువస్తాయి. నన్ను తుమించి మాసివెయ్యండి

రామ—ఆమాటలు తీసివెయ్యండి ఇంటికి వెళ్ళి రూపాయ పంపండి.

నర—(లేచితనలో) నారాయణ నారాయణ ఇంతఘోరకలి ఇంతదుర్మార్గము యొక్కడా లేదుగదా. వీడురాక్షసుడుగానిమనుష్యుడు గాడు. ఇప్పుడు చెంబో ముంతో తాకట్టుపెట్టి రూపాయ వీడియెదాన్ని పారవెయ్యాలి.

(అని వెళ్ళుటోపును.)

రామ—దీక్షితులుగారు రూపాయి పంపుతారా లేదా?

నర—చిత్తము ఇప్పుడే వెళ్ళి బదలు తెచ్చి పంపుతానండి.

(అని వెళ్ళును.)

రామ—(తనలో) ఇక్కడకు సంతకట్టుకొన్నదే నాను.

(అప్పుడు గోపినాథుడు ప్రవేశించును.)

గోపి—బాబయ్య నూదిగవాళ్ళు వచ్చినారు.

రామ—సరే రూపాయిపంపగానే దీక్షితులుగారింటికి వెళ్ళి దాన్ని తీసుకొనిపోమ్మను.

గోపి—అలాగే చేస్తాను.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

రంగము 4. యమలోకము.

(యమధర్మరాజు, చిత్రగుప్తుడు, రామనాథముయొక్క ఆత్మ, కొందరు కింకరులు పరివేశము.)

యమ—చిత్రగుప్తుడా వీడెవడు?

చిత్ర—దేవా! ఇతడు భూలోకములో రామనాథమనుషేర బరిగిన యొక బ్రాహ్మణుడు. పాపములపాడను గ్రామమున కధికారి.

యమ—వీడుచేసిన పాపపుణ్యములు చూచినావా?

చిత్ర—దేవరవారు పాపములేయని సెలవియ్యవలెను. వీడున్న చోట పుణ్యములమాట తలపెట్టకూడదు. పాపము.

యమ—ఓరీ! నీవేమి చెప్పుకొనియెదవు?

రామ—నేనడిగిన ప్రశ్నకు మీరు ముఖ్యముగా జవాబుచెప్పవలెను. నీవు పాతయముడవా కొత్తయముడవా?

చిత్ర—(తెల్లబోయి) ఇదియేమిప్రశ్నరా మూర్ఖడా.

యమ—(ఆశ్చర్యముతో) యమలోక సృష్టియైనతరువాత, ఇటివంటి ప్రశ్నవేళిన దిట్టరియెవడులేడు.

చిత్ర—యగయగంబులనుండి నేనిక్కడ నుద్యోగముచేయుచున్నాను. ఇదియేమిప్రశ్నరా మూర్ఖడా.

యమ—ఓరీ నీమాట కర్థమేమి ?

రామ—మీ యధికారములో అన్యాయము లెక్కువ జరుగుచున్నందున మిమ్ము నుద్యోగమునుండి తీసివేసి బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులు క్రొత్తయమధర్మరాజు నేర్పరచినారని వినియున్నాను. అందుచేత నీవు క్రొత్తయముడవో ప్రాతయముడవో తెలియజేయవలయు. అంతవరకు మీకు విచారణచేయుట కధికారములేదు.

చిత్ర—అందుకిప్పు డేమనియెదవు ?

రామ—ఏమందునా ? బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులను పిలిపించి వారియెదుట ఈయనయే నిజమైన యమధర్మరాజని ఋజువుచేయించవలెను.

యమ—అంతవరకు నిన్ను మేము విచారింపగూడదా ?

రామ—ఎంతమాత్రము వల్లగాదు. మీరు బలవంతముగ శిక్షించిన క్షత్తుమున అది యన్యాయపుశిక్ష యగును.

చిత్ర—(యమునితో) మన మెవ్వరిని యన్యాయముగ శిక్షించగూడదు. కాబట్టి మానమిప్పుడు బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులవద్దకు వెళ్ళి యీవివాదమును పరిష్కరించుటయే మంచిది.

రామ—ఏలినవా రాప్రకారముగా న్యాయము దయచేయవలెను.

యమ—సరే! మనముముగ్గురమువారినన్నిధికివెళ్ళుదమురండు.

చిత్ర—వారి ముగ్గురను మన మెక్కడ చూడగలము ?

యమ—ఇప్పుడు సాయంకాలము కావచ్చినదికదా ? సాంబమూర్తివారు ప్రదోష కాలమున కైలాసపర్వతముమీద తాండవనృత్యము చేయుదురు. అదిచూచుటకై బ్రహ్మ విష్ణు లక్కడకు దయచేయుదురు, అప్పుడు వారిని మన మేకముగ చూడవచ్చును. రండు. (అని పోవుచున్నారు.)

రంగము 5. కైలాసవర్వతము.

(అప్పుడు బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులు యమధర్మరాజు
చిత్రగుప్తుడు గామనాథము ప్రవేశించుచున్నారు.)

విష్ణు—యమధర్మరాజా ! చిత్రగుప్తుడును ఒకపురుషుని యా
త్మయు వెంబడింపగా నీవిందేల వచ్చితివి? నీవేదో పనిమీదనే వచ్చి
నట్లు గన్పట్టుచున్నది.

బ్రహ్మ—పనిలేకుండ తనపని ఛెడగొట్టుకొని యితడిక్కడి కేల
వచ్చును?

యమ—చిత్తము పనిమీదనే వచ్చి యున్నాను. ఈపురుషుడు
మహాపాపి. వానిపాపములకై నేను శిక్షించ దలచుకొగా నీవు నిజమైన
యముడవుకావు. బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులు నిన్నుదోష్యమునుండి
తప్పించినారు. అదితేల వరకు నన్ను విచారణ సేయవద్దు అని వలికి
నాడు.

బ్రహ్మ—ఏమి వీనిసాహసము.

విష్ణు—నిన్నెవ్వరును తీసివేయలేదు.

మహేశ్వ—ఈపురుషు డపూర్వ సృష్టికర్తలాగున కనబడు
చున్నాడు.

చిత్ర—వీడపూర్వసృష్టికర్తయే. వీడు చేసిన తప్పసృష్టలు వం
దల కొలది గలవు.

యమ—ఓరీ వినుచున్నావా? నాయథికారము వారు తొల
గించలేదట. నేనే నిన్ను విచారణ చేసెదను.

విష్ణు—ఈనిర్భాగ్యనిమాటనమ్మి నీవు పనిచేరువుకొని యింత
దూరము రావలయునా? ప్రతివాడు లేనిపోని వంకలేవో పెట్టుచుండు
ను. నీవొక్కఁడూట యధికారము సేయగలవా?

యమ—అన్యాయము చేసినవాడ నగుదునేమోయను భయమున నిట్లుచేసితిని. ఇకముందు చేయను.

రామ—(యమునితో) చిత్తము మీరే విచారణ చేయండి. (తనలో) ఇప్పుడేదైన గట్టియుపాయ మాలోచించవలెను.

యమ—చిత్రగుప్తుడా! వీనిపుణ్యపాపముల లెక్కపేసిచదువు.

చిత్ర—పాపములేగాని పుణ్యములులేవని యిదివరకే మనవి చేసినాను. సెలవైనచో జాబితా చదివెదను.

రామ—అన్యాయము చేయవద్దు. నేనొక పుణ్యముచేసినాను. గోదానం చేయలేదా?

చిత్ర—ఓరీ నీగోదానంమండ! బ్రాహ్మణునియొద్ద రూపాయ లాగుటకై చచ్చిన గోవును దానముచేసినావు.

రామ—ఏదైనా గోవుదానము అగునా కాదా?

యమ—భీ వీనితో వాదమెందుకు తీసికొనిపోయి మహానరకములో పారవేయుడు.

రామ—మహాప్రభూ మనవి మనవి. చిత్తగించండి. చిత్తగించండి.

విష్ణు—వినుచున్నాము నీమనవిచెప్పవో.

రామ—చిత్తగించండి మహాప్రభువులారా! బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులగు త్రిమూర్తులలో నొకరి దర్శనము చేసినను బ్రహ్మ హత్య గోహత్య గురుహత్య స్త్రీహత్య శిశుహత్య మొదలగు మహాపాపములు నశించి జన్మరాహిత్య మగునని పురాణములు ఘోషించుచున్నవి. అట్లుండ త్రిమూర్తుల దర్శనము ఏకకాలమున జేసిన నాకు మరల నరక ముండవచ్చునా?

బ్రహ్మ—ఇది నిజమే.

విష్ణు—వీనియుక్తి మిక్కిలి బాగున్నది.

మహే—దొంగలకు టక్కరులకు ఈవిధమైన యిక్తులు సహజమే.

చిత్ర—ఏమి సెలవు?

యమ—ఈధర్మ సందేహము త్రిమూర్తులే తీర్చవలయును.

త్రిమూర్తులు—వీనికి నరకము లేదు. మోక్షమే.

చిత్ర—చరమపాపాత్ముడు తప్పించుకొనిపోయినాడు.

రామ—నా యుక్తియే యమలోకములో గూడ నాతల కాపాడినది.

బ్రహ్మ—నోరున్న తలగాచును. ఇకపోదమురండు.

(అందఱు పోవుచున్నారు.)

కనకయ్యపంతులు కంటి

(అప్పుడు దామోదరయ్యగారు, గంగాధరుమగారు ప్రవేశించు చున్నారు.)

దామో—గంగాధరుడూ' నీవు చెప్పినట్లు చిన్నప్పటి రోజులే రోజులు.

గంగా—అటువంటి రోజులు మళ్ళీ మనజన్మములో రావోయి. కనకయ్య పంతులుగారు చదువు చెప్పడం మనము చదువుకోడం బలే ఘోరుగా వుండేదికాదూ.

దామో—మన పంతులుగారు కంటి గోకుకోవడం తోటే కాలము వెళ్ళుచున్నారని మనకు చదువు చెప్పుటకు తీరికలేక బాధ పడేవారు.

గంగా—(నవ్వుచు) అవును సాపము. నడుము దగ్గర నిమ్మ కాాయంత కంటి యుండేది. కుడిప్రక్కను పొడుము కాాయంత యెడమ ప్రక్కను పొడుముకాయంతకంటి యుండుటచేత రెండుప్రక్కలను రెండు పొడుముకాయలు దోపుకొనినట్లు లోకులు భ్రమపడుచుండేవారు.

దామో—కంటి నిమ్మకాయంత కాదు. వెలగకాయకంటె పెద్దదిగానుండేది.

గంగా—కాదబ్బాయి. నిమ్మకాయకంటె పెద్దదికాదు. ఏ మాత్రమో చూపువాసి తక్కువే యనుకోవచ్చును.

దామో—సరిలే. నీవు తిన్నగా యెప్పుడూ చూచినట్లు కనబడదు.

గంగా—చూడలేదూ? బాగా చెప్పావు. కంటి పులార మెత్తి నప్పుడు గోకిగోకి తన చేతులు నొప్పిపెట్టగా నాకు పెద్దగోళ్ళున్నవని నన్ను పిలిచి నాచేత గోకించుకొనేవాడు. నే నెఱగనూ?

దామో—చాలుచాలులే. నేనుమాత్రము గోక లేమా? ఎంతో, అనన్య పడుచూ విధిలేక గోకపోతే చిల్లరత్రాడు పుచ్చుకొని వీపు చిట్ల కొడతాడని భయముచేత ఏలాగో గోకేవాడిని. బాగా పట్టెడు కంటి, వెలగకాయకంటె ఏమాత్రమో చూపువాసి పెద్దగాని చిన్నగాదు. రెండు నిమ్మకాయలంత కంటి యుండేది.

గంగా—ఒరే నీ వాదనలు మొదటినుండి యీలా అడ్డదిడ్డము గానే యుంటాయి. అంతా అద్వయితమే నీ వాదము. యతంజే ప్రతి.

దామో—అడ్డ దిడ్డ వాదన నాదా నీదా? ఎరగనివాడవు యెరగనట్టుండకుండా పెద్దపెద్ద కోతలు కోస్తావు. నీకోతలు నా దగ్గర పనికిరావు.

గంగా—మరే నీదగ్గర కోతలుకోస్తే పెద్ద బహుమాన మొస్తుందని కోస్తున్నాను. వెధవ పేలాపన పేలకు.

దామో—వెధవ పేలాపనా? నీవే వెధవవు కదిమాట్లు.

గంగా—నీవు వెధవన్నర వెధవవు. నోరు మూయి. చెంప కాయలు తినేవు.

దామో—చెంపకాయలా! ఎవడరా కొట్టేవెధవ. ఎడం కాలు చెప్పుచ్చుకుని కొడతాను మళ్ళీపేలు ఆ పేలాపన.

గంగా—కొట్టకపోతే నీవు బాహ్యుడవుకావు కొట్టరా. నిర్భాగ్యువు ముండాకొడకా,

దామో—బ్రాహ్మణార్థాలుచేసి వాళ్ళు కొవ్వెక్కి ఉన్నావు. కొప్పితిస్తానురా, యివతలకురా!

గంగా—నేను దొంగసాక్ష్యలిచ్చి డబ్బు సంపాదించుకొనడం లేదు. సిగ్గుమాలిన వెధవ. కోర్టులో నలుగురూ ఛీ ఛీ యని నీ మొగముమీ దుమ్మేశారెగవ్రా.

దామో—నే నేమి గోడలు దుమికి చెంపకాయలు తినలేదు. కదిమంది ఆ వేళరాత్రి యెవరిమీద ఉమ్మి వేశారో తెలుస్తూనే యుంది. మన పరువు ప్రతిష్టలు వేరే చెప్పకో నక్కరలేదు.

గంగా—నీ పరువు ప్రతిష్టలు మాత్రము యెక్కువ మండి పోయినాయా యేమిటి! నీ వంశముకొద్దీ వస్తున్నాయి నోటమ్మట మాటలు

దామో.—ఓరీ భడనా! వంశము జోలికి వెడకావురా (అని గుడ్డు చున్నాడు.)

గంగా—గుడ్డుతావురా తుంటరి ముండా కొడకా! (అని మరల గుడ్డుచున్నాడు)

దామో—(కరచు చున్నాడు)

గంగా—(రాయితో పన్నాడ గొట్టుచున్నాడు.)

(అప్పుడు పదిమందిచేరి వదిలించుచున్నారు.)

గంగా—(వగర్చుచులేచి) కుక్కముండాకొడుకు చూడండి యెల్లా కరిచాడో.

దామో—నీకన్న కుక్కయినా నయమే. నా పన్నాడ గొట్టి నావు. రక్త మొస్తూంది. నే చార్జీ యిస్తాను.

గంగా—నన్ను కరిచావు. నెత్తురొస్తోంది. మనిషికాటుకు మందు లేదన్నారు. నేను చార్జీయిస్తాను. జందెములు తెంపినావు. నేను వెళ్ళి జందెములు వేసికోవాలి.

(అని నిష్క్రమించు చున్నారు.)

రం గ ము 2.

(అప్పుడు దామోదరుడు, సదాశివుడు ప్రవేశించుచున్నారు.)

దామో—ఒరే సదాశివుడా ! ఈవిషయముతో నీవు నాకు గట్టి సహాయము చేయవలెను. గంగాధరుడుగాడు చాలా పొగరెక్కి యున్నాడు. వాడి పొగరు మనమంతా కలసి అణచివేయవలెను. నేను గంగాధరుడువూడ చార్జీ యిచ్చినాను గనుక నీవు నాతరపున సాక్ష్యం జలుకవలెను. నీబుణం నేర్చుచుకొనను.

సదా—బుణానికేం గాని మీరు సెలవిచ్చిన తరువాత మరి యొకలాగు చేస్తానా ? గంగాధరుడుకూడా తనతరపు సాక్ష్యమునకు రమ్మని నన్ను చాలా మొగమోట పెట్టుచున్నాడు.

దామో—వాడి మొగమోటము మీ కేమున్నది.

సదా—అంతచేటు లేదుకాని కొంచెమున్నది. వాడి దగ్గర వెనక పదిరూపాయలు చేబదులు వుచ్చుకొన్నాను. అది యిప్పులేక పోయినాను. ఆ మొగ మోటముచేత నేను వాడిచూట కడ్డుచెప్పలేకుండా యున్నాను.

దామో—ఇం తేకదా చచ్చుసంభావన. పదిరూపాయలేకదా ఇదిగో ఈపదిరూపాయలు సట్టుకొనివెళ్ళి వాడి మొగాన్ని గిరిగిరి త్రిప్పి పారవెయ్యి.

సదా—అమ్మయ్యా! ఈ దెబ్బతో నేను స్వేచ్ఛగా నుంటాను. వెధవ ఋణంచేత వాడు కనబడితే భయము వేస్తూండేది. ఇప్పుడా భయములేకుండా నుంటాను. (తనలో) వెధవది తెలివితక్కువచేత పదిరూపాయలే బాకీయని చెప్పినాను. ఇరువది రూపాయలని చెప్పి నప్పటికి, ఈజోరుమీద ఏడు పారవేళేవాడే. ఇంతకు నా నాలుకమీద దర్శిదదేవత కూర్చున్నది. సరే యీ కేసయేలోపుగా యింకో పది రూపాయలు వీడిదగ్గర గుంజ లేకపోతానా?

దామో—నేను ప్లీడరుగారిని కుదుర్చుకుందుకు వెడతాను. ఇంతలో ఆసొమ్ము వాడి కిచ్చివేసి నీవు మాయింటికిరా?

సదా—చిత్తము. (అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

దామో—(కొంతదూరమువెళ్ళి) ఏమోయి రంగారావుగా రున్నారా లోపల? (అని లోనికివెళ్ళును.)

రంగ—ఒహూ దామోదరయ్యగారా! దయ చెయ్యండి. ఏంపనిమీద సచ్చారు?

దామో—గంగాధిరుడు నన్ను పన్నాడగొట్టి తిట్టి అసమాన పరచినాడు. వాడిమీద నేను చార్జీ యిచ్చినాను. మీరు నాతరపున ప్లీడరుగా రావాలి.

రంగ—చార్జీయే యిచ్చావా? డాక్టరుసర్టిఫికెట్టు కావాలి దీనికి; తెచ్చావా?

దామో—తెచ్చాను. డాక్టరు గుమాస్తాకు అయిదురూపాయ లిచ్చి డాక్టరుగారిని పంపించాను. ఆయన కోర్టుకు వెళ్ళి నాకు సాక్షిగా ఉండమని చెప్పి మధ్య

డ్రైస్పరిగారికో అయిదు గూపాయిలిచ్చి మొత్తముమీద డాక్టరుసర్ది ఫిక్కెట్టు సంపాదించినాను.

రంగా—భేషు మంచిపనిచేసినారు. అదిమంచి ఆధారము. అయితే నాకు ఫీజేమి యిస్తారు ?

దామో—ఒక పాతికరూపాయ లిచ్చుకుంటాను.

రంగా—(నవ్వుచు) పాతికరూపాయ లిస్తావా ! పాతికరూపాయలకు వచ్చేవాళ్ళు లేరు. మారురూపాయలకు తక్కువయితే నేను రాను. అప్రతిష్టకూడాను. పైగా ఒకరహస్యము చెబుతానువిను. నన్ను పెట్టుకొనుటవల్ల నీకొక లాభమున్నది మేల్కీటుగాను నేనూ చిన్నప్పుడొకబళ్ళో చదువుకున్నాము. నేను పట్టిన కేసంటే ఆయన సాధారణంగా కొట్టివేయడు.

దామో—అందుకు నేగానూ నేను మీ దగ్గరకు వచ్చానుమరి. ఏదో విధముగా నన్ననుగ్రహించండి. ఏదైరూపాయ లిచ్చుకుంటాను. దయచెయ్యండి.

రంగా—నీవునాకు ముఖ్య స్నేహితుడవు గనుక చెవుతూన్నాను. డబ్బదియైదురూపాయలు ముందుగాయియ్యి. కేను నెగ్గితే తక్కిన పాతికరూపాయలు యిస్తుగాని.

దామో—చిత్తము. సదాశివుడు మన తగువు సాక్ష్యము వస్తానన్నాడు. వాడేం చెప్పాలండి. నిష్కారణంగా వీధమ్మట వెడుతుంటే నన్ను పిలిచి కొట్టినాడని వాడు చెబుతాడు. అది సరిపోతుందాండి.

రంగా—సాక్ష్యాని కేమి! వాళ్ళేం చెప్పాలో హీరింగునాడు నేను చెవుతాను కాదు. ఇందులో యెంతపని చెయ్యాలనుకున్నా వేమిటి. అడ్డనవాళ్ళు వేసి గంగాధరుడుగాడి సాక్షులను బోనులోపెట్టి గడగడలాడించేస్తాను. వీడి పుట్టుపూర్వోత్తరం అంతా యెత్తుకొని వస్తాను. అంతపని చెయ్యాలి.

దామో—పుట్టుపూర్వోత్తరం యెత్తనచ్చునండీ. వీడి పరువంతా కడిగెయ్యాలండి కోర్టులో పెట్టి.

రంగా—చూస్తూ యెంతపని చేస్తామో. కాని యిందులో చిన్నరహస్య మున్నది. ఈ డ్రస్సీటు గాడు కక్కురితి ముండా కొడుకు. వాడి మొగాన్ని ఒక యేబదిరూపాయలు పారేస్తే వా కుక్కలాగు పని చేసి గంగాధరు పుగాడి కొడుకుక తగిలిస్తాడు.

దామో—(ఆత్మతపో) పుచ్చుకుంటే చూడండి పోనీ. అబ్బో సబ్బోచేసి పారేస్తాను. మనకు కళ్ళే ప్రధానం. ఏమైనా కేసు నెగ్గాలి. ప్రైవేటుందా వెధవకు?

రంగా—ప్రైవేటుందంటా వేమిటి. డంకామీద దెబ్బకొట్టి మరీ బాతుంది. నాకిది బుట్టగొరిగించి స్పెట్రలు జెయిలుకు పంపించక పోతే అప్పుడను.

దామో—(సంకోషముతో) మేలీటు గారి దగ్గరకు యెవరిద్వారా వెళ్ళాలి?

రంగా—ఎవరిద్వారా అక్కర లేదు. నేనే పట్టుకొని వెళ్ళియిస్తాను.

దామో—సరే యిక నేమి. నేను సాయంత్రం సామ్యుపట్టుకొని వచ్చి మీకిస్తాను. ఎల్లుండి హీరింగు. ఈరాత్రియే మాట్లాడండి.

(అందరు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

రంగము 3

[అప్పుడు గంగాధరుడు, నారాయణప్ప ప) వేళించుచున్నారు.]

గంగా.—ఒరే, నారాయణప్ప! ఈవిషయములో నీవు సహాయము చేయకపోతే యికనే గంగాప్రవేశము కావలసినదే. తేల్చినా ముంచి నా నోట పున్నది నావ్యవహారము. దామో నీకు పుగాడి పాక

రణచకపోతే యికమనబ్రతుకెందుకు. గుడ్డిగవ్వ నెత్తిమీదపెడితే గుడ్డి గవ్వచెయ్యసి వెధవకంత పొగరా? కనకయ్యపంతులు కంటిమాటై తి నాతో పోట్లాడి నన్ను కొడతాడా.

నారా—కొట్టడమే! ఎంతమాట. చెడిబ్రతికిన ముండాకొడుకు మొదటనుంచి నడిమంత్రపుసిరి సరముమీద వుండో యన్నారు పెద్దలు. ఈనాటికి నాలుగువేళ్ళలో పలికిపోతున్నాయి గనుక వాడికి తల తిరి గింది. మీ శైలవేమిటి. ఏమి చెయ్యమంటే అడచేస్తాను.

గంగా—వాడు నన్ను కొట్టినసంగతి నీవు ఎరుగుదువుకదా. నీవు నాతరపున సాత్యము పలకాలి, ఛార్జీ యిదివఱకే యిచ్చివేశాను. సాక్షుల జాబితాలలో నీపేరిదికరకే వేశేశాను.

నారా—నాతో చెప్పకుండా యెందుకువేశావు. నేనారోజున పూళ్ళోనే వేసే?

గంగా—ఊళ్ళో ఉండేదేమిటోయి. ఏకూత కుయ్యమంటే ఆకూత కుయ్యవలసినదేగాని రెండోజోలి నీకెందుకు?

నారా—అలాంటి వాణ్ణేగాని. హీరింగునాటికి పూళ్ళో ఉంటా నో ఉండనో సందేహం. తప్పకుండా జల్లిసీమ వెళ్ళవలెను. అక్కడ దాసరి వీరాస్వామి భాగోతం వేస్తున్నాడు. నేను శృష్టవేషం వెయ్యవలెను. అక్కడ నాల్గు కీర్తనలు చెయిస్తాడు. నాల్గు వరాలసామ్మ నాకు దొరుకుతుంది. ఈతెల్లవారగట్ల బయలుదేరి వెళ్లిపోవలెను.

గంగా—ఓరీ వెట్టిముండాకొడుకా! ఆ భాగోతంకన్న యీభా గోతం బాగా నడుస్తుంది. ఆనాల్గు వరాలసామ్మ నేను నీకు యివ్వ లెనా? యిదివఱకు యివ్వలేదా! ఎప్పటికప్పుడే పరగడుపా.

నారా—మఱచిపోలేదండీ. ఎదో కరువుకాలంకదా. పిల్ల మే కత్తో గడవక చాలా వేగిపోతున్నానండీ.

గంగా—ఆనాలుగువరాలు నేను యిస్తానులే. వుండిపో.

నారా—చిత్తం. ఆవేశ యేమిజరిగిందో సామంతులము నాతో చెప్పితే నేను అతికి యేలా చెప్పాలో అలాచెబుతాను.

గంగా—సగే నీవుయింటికివెళ్ళి సామంతులము మాయింటికి రా. నేను స్త్రీడరుగారియింటికి వెళ్ళివస్తాను.

(అని కొంతదూరము నడచి)

వామనరావుగారు యింట్లాల్లాన్నారా?

(అని లోపలికివెళ్ళుచున్నాడు.)

వామ—అదిగో గంగాధరుడుగారా దయచెయ్యండి. ఏం విశేషములు. మీకు దామీదరుడుకు సూమధ్య తాతా మనుమడువరుస జరిగిందిదేమిటి?

గంగా—ఆ జరిగినమాట నిజమేనండి. కనకయ్యపంతులుగారి కంటిని గురించి వాడునాతో దెబ్బలాడినాడు.

వామ—(నవ్వి) యిదేమి విపరీతమయ్యా. కనకయ్యపంతులు కంటి యెంతని మాట పట్టింపులు పెట్టుకొని చార్జీలు యిచ్చుకున్నారా? నలుగురు నవ్వరూ.

గంగా—సరి నన్నడానికేగాని ఎవళ్ళ పిచ్చలు వాళ్ళకే యున్నవి మీరు నాతరపున స్త్రీడరుగ రావాలి. నే నప్పుడే చార్జీ యిచ్చివేసినాను.

వామ—స్త్రీడరుగా రావడాని కేమిగాని. పైసాలో బ్రహ్మదేవుడున్నాడు. డబ్బుయిస్తే వస్తాను. డబ్బిస్తేరాకేమి. మీనంటితెలివి తక్కువవాళ్ళు యీలాంటి అవకతవకపట్టింపులు పెట్టుకొని పోట్లాడుకోకపోతే మేము బ్రతికేదియేలాగు. ఒకమహానుభావుడు చిల్లిచెంబులో భాగంనిమిత్తం అన్నగారితో పోట్లాడి వెయ్యిరూపాయలు వ్యాజ్యాల నిమిత్తం తగులబెడతాడు. మరియొకబుద్ధిమంతుడు బోడిగోడలనిమిత్తం బూతులాడి మూడుకోర్టులు తిరుగును. మీనంటివాళ్ళుంటే మాకు రూపాయలపంట. మీరు రెండువందల రూపాయలవ్వండినాకు.

గం—ఏమిటండి ఇంతభోరకలి. ఈచిన్నచార్జీకి రెండువందలా? సుబ్బారావుగారు రూ 50 లకు వస్తారు.

వా—సుబ్బారావుగారు ఏబైకిరావడమేమి! పద్మనాభరావుగారు పాతిక కే వస్తారు. మరొకరుపదిరూపాయల కేవస్తారు. దామోదరుడుకి తప్పకుండా శిక్షపడాలంటే రెండువందలిచ్చి నన్ను తీసుకొనివెళ్ళు.

గం—దీనికి శిక్షపడతుందాండి జాన్సానాపడుతుందా?

వా—శిక్షపడడం చేశేవాదనలోవుంది. శిక్షపడుతుందీ అంటే శిక్షపడిచూపిస్తుంది. అందరు వాదిస్తే పడుతుందీ? దాని యిగమతు నేను చేస్తాను. తమాషా చూస్తుగాని.

గం—ఏమియిగమతు చేస్తారో తెలవివ్వండి ఎంతసామ్మయినా ఖర్చు చేస్తాను. వాడికిశిక్షపడడమే నాకు కావలసివది.

వామ—వకాల్తానామా యియ్యవయ్యా! తర్వాతచెప్తాను సంగతి.

గం—నాప్రమాణంగా మీకేవకాల్తానామా యిస్తాను. అయిగమతు చెప్పండి సంగతిపిస్తాను.

వామ—శెక్ష్మనులో వుందయ్యా. వాడునన్ను చంపవలెనని ప్రయత్నించినట్లు శెక్ష్మను మార్చివేస్తాను. పైగా రెండోమార్గం మేజిస్ట్రేటువారికి కొంతమేతవేస్తినా అన్ని కార్యములు సప్లయిలవుతాయి.

గం—వుచ్చకుంజారాండి మేజిస్ట్రేటుగారు! అయితే యెంతయివ్వాలి?

వామ—ఎంతేమిటి రెండువందలకు తక్కువవుచ్చుకోడు. ఏదో కల్లబొల్లిమాటలల్లి వాడికి శిక్షవెయ్యాలిమరి.

గం—సరే మీరు నూరురూపాయలు పీజువుచ్చుకోడానికి అంగీకరించండి. సాయంకాలా మీఫీజు మేజిస్ట్రేటుగారి ముఠవుకూడా పట్టుకువస్తాను, అయితే మేమువచ్చినప్పుడు అన్నివ్యాధి బాధలుగలవు?

వామ — ఒకరిద్వారా ఎందుకయ్యా! మేజస్ట్రీటు నేను ఒకటే
శాఖవానిం. కానులపొట్లంకట్టి చేతిలో పెడుతాను. కాని నాఫీజుచాలదు.
ఇందులో ఎంతవూ చెయ్యాలనుకొన్నావు.

గం — గెలిస్తే యింకో యాభైరూపాయలిస్తానులెండి.

వామ — అయితే నీతరపునాక్ష్యం బలంగావుందా? ఎవరెవరు
సాక్షులు?

గం — సాక్షునికేమి. నారాయణప్పగజ్జాకడు, సుందరపు
నాకడిని వేశాను. ఇద్దరుచాలరూ?

వామ — సరే. వాళ్ళిద్దరు దిట్టమైనవాళ్ళే. సరి యికనువ్వువెళ్ళి
రాత్రిసామ్మి తీసుకురా.

గం — గట్టిపని చెయ్యాలిమరి. శైలనపుచ్చుకుంటాను.

(అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

వామ — (తనలో) ఈగోజు లేచినవేళమంచిది. రెండువందల
రూపాయలు లాభము. కొంపనమిత్తం బాకీవున్న అద్దె యీదెబ్బతో
తీరిపోతుంది. ఎందరూపాయలు నాఫీజు మేజస్ట్రీటుగారికియిస్తానన్న
రెండువందల్లో ఎందరూపాయలు నేనుపుచ్చుకుని, వందమేజస్ట్రీటుగారికి
స్తాను. ఇలాంటి పేచీకోర్లు నలుగురుండి యీమేజస్ట్రీటుగారు యింకో
రెండేళ్ళుంటే నెలకునాలుగువందలచొప్పున సంపాదించగలము. ఇంతకీ
అదృష్టమేలాగుందో తెలియదు. సరి కచేరీవేళఅయింది స్నానం చేస్తాను
(ప్రకాశముగా) గుమాస్తాగారు. మీరుయింటికివెళ్లి పెందలకడ భోజ
నముచేసిరండి.

గుమాస్తా — చిత్తం పొద్దులుంచి ఒకపార్టీఅయినా రాలేదండి.
డన్నుదగ్గర కంపిసాట్లుపడుతూ కూర్చున్నాను. నడుము నొప్పిపెట్టుచు
న్నది. శైలనపుచ్చుకొని వెడుతాను.

(అని వెళ్ళుచుండు.)

రంగము, 4 మేజస్ట్రేటుగారి గృహము.

(మేజస్ట్రేటుగారు, రంగారావు ప్రవేశించు చున్నారు.)

మేజ—రంగారావుగారు! ఏమి రాత్రి దయచేశారు. మా కేమైనా శుభవర్తమానం తెచ్చినారా యేమిటి?

రంగా—తమ దయప్రంటే శుభముల కేమి లోపం.

మేజ—ఏమిటి విశేషాలు శేల నియ్యండి? మనకిదే కొత్త కాదుకదా! మనం పూర్వపరిచయులమే కదా?

రంగా—మనవిచేస్తా. దామోదరుడు, గంగాధరుడు తగవులాడుకొని ఒకరి నొకరు కొట్టుకున్నారు. ఒకడు రాయి పుచ్చుకొని రెండవవాడిపై నుండి గొట్టినాడట. ఇంకొకడు కఱచినాడట. ఇద్దరు డాక్టరు సర్టిఫికెట్లు పుచ్చుకొని చెనోచార్జీ పారవేశారు. తగాదా స్వభావం మిక్కిలి విచిత్రమైనది.

మేజ—తగాదా స్వభావానికేమి లేస్తురా! కాకితాలుచూస్తే స్వభావమే తెలుస్తుంది. ముందు తమ రొచ్చినపని చెప్పుచురా.

రంగా—నాకు దామోదరుడు వకాల్తనామా యిచ్చినాడు. కేసు ఎల్లుండి హీరింగు. అందుచేత తమదర్శనం నిరుత్తం వచ్చినాను.

మేజ—చల్లకువచ్చి ముంత దాచడం ఎందుకు. భయంలేదు. చెప్పివెయ్యండి.

రంగా—దామోదరుడు చాలా పెద్దమనిషి. పిల్లలు కలవాడు. వాణ్ణి అక్రమంగా గంగాధరుడు కొట్టినాడు. అందుచేత గంగాధరుడుని తమరెల్లాగైనా శిక్షించి న్యాయం దయచెయ్యాలి. (అని చెయ్యిపట్టుకుని ఒక పొట్లం చేతిలో పెట్టుచున్నాడు.)

మేజ—దానికేమి తెండి (అని పొట్లం విప్పిచూచి) ఏమి పెద్ద కాసులు తెచ్చారా! ఇందులో రెండువందల రూపాయలకు తక్కువ పుచ్చుకోవడం నాకు యిష్టంలేదు. వసతిచెడ్డ ఫలా దక్కాలి.

గడ్డితిన్నాకాని కడుపు నిండాలి. నాది కుటుంబం పెద్దది జీతం చాలదు. అందుచేత ఏదో కొంత కక్కుర్తి పడుచున్నాను. అదేనా మీరు తెచ్చి యిచ్చినప్పుడేకాని మరొకనోట చెయ్యి చాచటం లేదు. నా మనవి విని తక్కిన సొమ్ముకూడా తెప్పించండి.

రంగా—వామ బీదనాడు. ఆట్రే యిచ్చుకోలేడు. ఇక్కడకే గుడ్లు మీదకి వచ్చినాయి. ఏదో కక్షవచ్చిందికదా యని యింతనటకు దిగేడుకాని సామర్థ్యంపట్టికాదు. తమ రేలాగోలాగు అనుగ్రహించాలి. ఏదో చంద్రుడికో నూలుపోగన్నాడు.

మేజ—ఏం అనుగ్రహించడం. వెధవది డబ్బు తిన్నానని పేరున్నా చూస్తే ఏమిలేక పోవడమున్నూ.

రంగా—అల్లాగాదు. ఈ కేసు రా లేదనుకోండి. మీరీ కేసులో ఫుచ్చుకో లేదనుకోండి.

మేజ—అనుకుంటే అన్నీ అనుకోవచ్చు. సరే మీరేదో విధంగా తెచ్చేరు గనుక ఫుచ్చుకుంటాను. తిరిగి యిచ్చివేసినట్లయితే మీరు చిన్నబోతారు. మీరు చిన్నపోవడం నాలభిప్రాయంకాదు.

రంగా—చిత్తం మన మిద్దరం చిన్నప్పుడొక క్లాసులో చదువు కున్నాం గనుక మీరీ అభిమానం ఉంచినారు. తమ కొచ్చి నప్పటినుంచి నా కింత అనుకూలముగా జరుగుతోంది.

మేజ—మీరెల్లాగో బాగుపడడం నాకు కావలసింది. మీరు బాగుంటే మేము బాగున్నట్లే.

రంగా—చిత్తం అలాటి అనుగ్రహం ఉంచవలసిందనే. ఇక నేను సెలవు తీసుకుంటా. (అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

మేజ—(లోపలికి వెళ్ళి) ఏం జేస్తూన్నావు ఇల్లారా! సీపు

శ్రావణ శుక్ల నవమి పూజ చేసుకుంటావా?

భార్య—(ప్రవేశించి) పూజచేసుకోకేమి! కాసు యిస్తేసరి పూజ చేసుకుంటా.

మేజ—ఇదుగో ఒక కాసు కాదు. ఏడు కాసులివిగో (ఏడు కాసు లిచ్చుచున్నాడు.) ఏడుసంఖ్య పనికిరాదా ఏమిటి? ఒక కాసు యిల్లాయుయ్యి.

భార్య—డబ్బు విషయంలో ఏడుసంఖ్య పనికివస్తుంది. మరో దాల్లో పనికిరాదు.

మేజ—అడవాళ్ళకు డబ్బుదగ్గర నగలదగ్గర చాదస్తాలు లేవు.

భార్య—ఉండండి. ఎవరో పిలుస్తున్నారు మిచ్చుల్ని.

మేజ—ఎవరు వారు? (అని సావడిలోకివచ్చి) ఓహోహోహో! వామనరావుగారా, ఊరకరారు మహాత్ములు. ఏమి ఇల్లా దయచేశారు.

వామనరావు—(ప్రవేశించి) ఊరికేనే మీ దర్శనం చేయడానికి వచ్చాను. (అని కూర్చుండును.)

మేజ—(కూర్చుండి) ఏమిటి విశేషాలు. ఏలాగుంది తమ ప్రాక్టీసు? బాగుందా!

వామ—ప్రాక్టీసు కేమిటి, ఏదో రోజు వెడుతుంది. అంత సంచులు కట్టిపడేయటంలేదు. నిత్య కృత్యానికి లోపములేదు. ఎవరేనా తెలివితక్కువ వాళ్ళు లోకంలో వుంటే మా పని బాగా వుంటుంది. కనకయ్యపంతులుకంటి పెద్దదా చిన్నదా అని దామోదరుడు గంగాధరుకు దెబ్బలాడుకుని చార్జీ లిచ్చుకున్నారు గంగాధరుకుగాడు నాకు ఏకాంతనామా యిచ్చినాడు. ఏదో నూరురూపాయలు ఫీజు గుంజుకున్నాను. నెల్లాళ్ళదాకా తిండికి భయంలేదు.

మేజ—భేషు బాగావుంది. మీ కొక్క కేసులో నా నెలజీతం వచ్చినది. అదృష్టవంతులయ్యామీరు.

వామ—మీ అనుగ్రహంవుంటేనే మా అదృష్టం శోభిస్తుంది. లేకపోతే గుడ్డిగ వ్యక్తు పనికిరాదు. మీరు మా శాఖవారు, మా బంధువు లవుటచేత నాకు మా ప్రాణ పోకట వచ్చింది.

మేజ—ఇదేమి చిత్రం.. మీ కాపత్తేమిటి?

వామ—ప్రతివాళ్ళు మా దగ్గరకువచ్చి మేజస్ట్రేటుగారు మీ బంధువులకదా. మా విషయమై మీరు కొంత శిఫారసు చేస్తురూ అంటారు. చేస్తే మీకు కోపమువస్తుంది. చెయ్యకపోతే వాళ్ళకు కోపము వస్తుంది.

మేజ—ఇప్పుడెవరు మిమ్మల్ని కలాగు బాధపెట్టేది?

వామ—ఎవరైతే ఏలండి, పేరెండుకు.

మేజ—భయంలేదు. చెప్పండి ఫరవాలేదు. రహస్య కృత్యంలో అనుకున్నవి బయలు పెడతానా ఏమిటి?

వామ—సరి సరి, ఎంతమాట తమకు బయలు పెడతారా! ఈ గంగాధరుడుగాడే తమకు ఒకసారి మనవి చెయ్యమని నన్ను బలవంత పెట్టుచున్నాడు.

మేజ—శిఫారసు చెయ్యడానికేనా ఇప్పుడాచ్చారు? మేజస్ట్రేటు గారు ఊరికే శిఫారసు వింటారా అని చెప్పండి వాడితోటి.

వామ—ఊరికే ? నమని నేనుమాత్రం మనవి చేస్తానా?

మేజ—వట్టిశిఫారసు కాకపోతే మేము వింటాము.

వామ—ఊరికే గాదండి. యథాశక్తిగా ముత్రపుష్పంకోసే దేవతారాధన చెయ్య వలెనని వున్నది. దేవుడైనా ముత్రపుష్పంకోసే వుంటేనేగాని వరం యివ్వడు.

మేజ—మనసుకో వున్నది చెప్పేయండి! భయంలేదు.

వామ—ఒక శతమానం మట్టుకు వాడు నా చేతికిచ్చినాడు. తమ రసుగ్రహించి వాడికేను నెగ్గించి దామోదరుడుపొగ రణిగించాలి. నేను పట్టిన కేసులు నాలుగైదు నెగ్గించేరంటే యిక నాకు పార్టీలు వస్తారు.

మేజ—శతమానంహోగాదండి. రెండు శతమానములతో కాని కాదు. అసలుపుచ్చుకోవడమే పాడుపని. పుచ్చుకున్నప్పుడు పూర్తిగా పుచ్చుకోవాలి.

వామ—పూర్తైక్కడికి, కేసు చిన్నది దెబ్బలాటకేను.

మేజ—ఏ చిన్న కేసునా చేతులారా అన్యాయం చెయ్యాలా? అవతల వాడికేదో చురక తగిలించాలా? ఆగాలి యిగాలి పోగుచేసి వాడు నేరస్థుడని పది దొంగకారణాలు వ్రాయాలా?

వామ—నిజమే శ్రమ చాలానే వుంది. వాడికేదో అయ్యి హించి దీనితో సంఘోషపడాలి. మరో కేసులో దీనికంటే అధికంగా యిచ్చి తనురిని సంతోష పెడతాను.

మేజ—మీరు నాకు ముఖ్య బంధువులు, సమాన శాఖవారు అగుటచేత మీరు బలవంత పెడితే నేను పుచ్చుకోవలసి వచ్చిందికాని లేకపోతే పుచ్చుకోవలసిన పనిగాదు. ఇదివరకెప్పుడు చెయ్యి చాచిన వాడను గాను. వెధవది యీమధ్య మా కుట్టివాడి చదువు చెన్నపట్టణంలో చదువుకోవడం, దానికి ఖర్చుచేత ఏదో కొంచెం మెత్తపడ్డాను. సర్కారు జీతం తింటూ యీపని చెయ్యటం నా కెంతో సిగ్గుగా వుంది.

వామ—నిజమేనండి. బి. ఏ బి. ఎల్ ప్యాసుఅయి వెధవది లగచా లిప్పించడం నాకు మాత్రం ఏంపొలిష్టం. పొట్ట జరగక ఏదో యీలా చేస్తున్నాము. వెధవదని నాకుమాత్రం తెలియదు.

మేజ—నిజమే శలవు పుచ్చుకుంటా. పొద్దుపోయింది. మీరు కూడా వెళ్ళండి.

వామ—చిత్తం వెళ్ళుచున్నాను (అసి మేజస్ట్రేటు చేతికి నూరు రూపాయల పొట్లంయిచ్చి వెళ్ళును)

మేజ—(లోపలికి వెళ్లి) ఏం జేస్తున్నావు? నిద్రపోతూన్నావు?

అప్పుడే నిద్ర). ఇదుగో ఈ నూరు రూపాయిలు బీరువాలో పెట్టు.

భార్య—ఇదేమిటి ఫిర్యాది ముద్దాయి లిద్దరిదగ్గర పుచ్చుకున్నారా ఏమిటి కొంపతన్ని?

మేజ— ఊ నీకేమి తెలుసు? రూపాయిలు తీస్తూ పుచ్చుకోవడం లిద్దరిదగ్గర తీసుకున్నాను. దీనిలో ఏలా తీర్పుచెపుతానో అదేచిత్రం చూద్దుగాని.

భార్య— ఒకడిదగ్గరనుంచిలంచముపుచ్చకుంటేనే అపాయంవుంది. రెండోవాడు కోపంచేత పైయధికార్లకు తెలియజేయవచ్చు. ఇద్దరిదగ్గర తీసుకుంటే ఎవడూ చెయ్యడు.

మేజ— రెండూ పార్టీలదగ్గర తీసికొంటేనే గడుసువాడి లక్షణం దాచు. ఇద. నిద్రవస్తూవుంది. పడుకుంటాను.

రంగము 5.

(మేజస్ట్రేటు, రంగారావు, వామనరావు, దామోదరయ్య, గంగాధరుడు ప్రవేశించుచున్నారు.)

మేజ— ఇక్కడికి సాక్ష్యవిచారణ అయిపోయినది. స్టేట్మెంట్లను చేయవలసిన వాదములుకూడ చేసివేళినారు. కేసు సమాప్తమయిపోయినది.

రంగా— తీర్పున్నాడు తెలివిస్తారు ?

మేజ— రేపు చెప్తాను తీర్పు.

దామో— (రహస్యముగా రంగారావు చెప్పిలో) తీర్పుమిచేస్తాడని మీ అభిప్రాయమండీ ?

రంగా— (రహస్యముగా) ఏం చేస్తాడంటావేమిటి. నాడికి చుట్టతగిలిస్తాడు చూస్తూవుండు.

వామ — రేపు మేనుంఛా గామాండి.

మేజ — మీయిష్టమే తే రండి. ఇందుకై తే రానక్కరలేదు.

రంగా — (వామనరావు చెప్పుగా) మనతరపుతీర్పవుతుందాశి.

వామ — (మెల్లగా) సందేహమేమిటయ్యూ వామ జెయిల్లోపడి మట్టిశట్టలు మోస్తాడు. చూస్తూఉండు, కేసు మొంత ఫగజ్బాదిగా నడి పేనని నీయభిప్రాయం! చూడుదేబిముండా కొడుకులాగ దామోదరుండు యెల్లా చూస్తూన్నాడో చూడు వాడికర్మం కాలింది. చూడు. కత్తి వాటేసినా మొగాన్ని నెత్తురులేదు.

దామో — (రంగారావుతో మెల్లగా) ఏమిటండి! వామనరావు గారున్నా రంగాధరుడున్నా రుసగుసలాడుతూ ఖులాసా గావున్నారు.

వామ — (మెల్లగా) ఏడవలేక నవ్వుతూన్నారు, రేపుచుధ్యా వ్నాం తెలుస్తుంది నీశిషస. అగ్రహార ప్రవేశం చేస్తున్నా వీణ్ణి.

మేజ — బంటో శు ! దుమ్ములపిల్లి కేసు పిల్వవోయి.

శ్రీ డర్లు — మేము శలవువు మృకుటానుండి.

(అని నిష్క్రమింతురు.)

రంగము 6

(రంగారావు, దామోదరుడు ప్రవేశించుచున్నారు.)

రంగా — ఏమయ్యాయి. తీర్పు చెప్పేడా ?

దామో — (విచారముతో) ఏమి తీర్పుయ్యా నీ కమ్మకడుపుకాలా కేసు తగలేసి వడలిపెట్టాడు.

రంగా — ఏమి ఏజేసేజేమిటి ?

దామో — ఏమి జేసేడని చెప్పను బాబూ ! మాయిద్దరికి చెరి

రంగా—నీకుకూడ వేశాడా జర్మానా. ఏం ఆశ్చర్యం. వాడిని తప్పకుండా ఖైదులోకి సంపిస్తాడని, నీ విషయమై బాగా రాసి నిన్ను వదలివెట్టేస్తాడని అనుకున్నాను. ఇంతవిపరీతంగా చేశేడేమిటి. డబ్బు చ్చుక్కూడా యింత ద్రోహం చేశేడేమిటి. ఛీ, ఛీ, ఛీ బొత్తిగా నీతి లేదు.

దామో—ఇంత అన్యాయ మెక్కడా చూడలేదండి. జర్మానా వేసినవాడు మనదగ్గరసామ్యముకు పుచ్చుకోవాలి? విశ్వాసఘాతుకముండాకొడుకండి వీడు. లంచగొండివాళ్ళకి నీతుంటుందా? అయితే యితకు సొమ్ము వాసికిముట్టిందా? సొమ్ము వాసిచేతిలోనే బెట్టేరా!

రంగా—సరిసరి. ఏడుకాసులు తీసుకువెళ్లి పొట్లంకట్టి వాడి చేతిలో బెట్టేనయ్యా. ఇదొకటికూడానా?

దామో—మీ మాటలు నేనమ్మనయ్యా బాబు. ప్లీడర్లు మైరావసులు. డబ్బు ముట్టిముంటే నాకు యిల్లా జర్మానావేస్తాడేమిటి? వాసికిపిచ్చా యేమిటి.

రంగా—నే ప్రకూణించేసి చెబుతానయ్యా సొమ్ము నే పట్టుకువెళ్లి యిచ్చాను.

దామో—ప్రమాణాలు గిమాణాలు నాకు జాంతానై. అయిందేమిటో అయిపోయింది. నేను నోరుమూసుకు కూర్చుంటాను, నాచొల్లద్రమ్ము ఇంతకన్న నేననుకోవలసిన దేమీ లేదు.

రంగా—నేను చెప్పవలసిన దేముంది. ఇది నమ్మకముమీద వెళ్ళవలసినదిగాని యింకొకటికాదు. లంచము యిప్పించడమనే నీచపు పనికి వొడబడినందుకు నాకు శాస్తి కావలసినందే.

దామో—మీకు కాదు నాకయింది శాస్తి, ప్రాయశ్చిత్తము,
(అసిపోవుచున్నాను.)

రంగము 7.

(వామనరావు, గంగాధరుడు ప్రవేశించుచున్నారు.)

వామ—గంగాధరుడుగారు! ఈమాయయేమిటో నాకు తెలియకుండా వున్నది. మేజస్ట్రేటు మీకు రు 5 లు దామోదరుడుకు రు 5 లు జన్మానా వేశినాడట.

గంగా—అయ్యో నాఖర్బంకాలా. అమ్మడాగోడుకుని గురలుతో వదలి వేయడంకాకుండా నాకు రు 5 లు జన్మానా వేశాడా. ఎక్కడేనా వుందా. అయిన కాడికి రు 200 లు మింగి నాకొంపతీస్తాడా?

వామ—కేకలెయ్యక మియ్య నాబు. అల్లరిచెయ్యకు. చెప్పుకుంటే తంటా.

గంగా—అల్లరి చేస్తానా మరీఅల్లరి చేస్తానా. ఇంతద్రోహమా ఈపూళ్ళో యీ మేజస్ట్రేటుగాడిని ఏకియేకి వదలిపెడతా నుండండి.

వామ—అప్పదిప్ట. వెగా మనము చిక్కులతో పడడంకూడా వస్తుంది. నోరుమూసుకో!

గంగా—కొంప తాకట్టుపెట్టి రెండువందలు తీసుకువచ్చి పీడియేదాన్ని పోశానయ్యా నాబు! నాకడుపు రఫలుకుపోతుంది.

వామ—రాత్రి నేనెళ్ళి మేజస్ట్రేటుగారిని కనుక్కొస్తాగాని నా పరువుకూడా తీసెయ్యకు.

(అని నిష్క్రమిస్తూన్నాడు)

రంగము 8.

మేజస్ట్రేటుగారి యిల్లు.

(మేజస్ట్రేటు, వామనరావు, ప్రవేశించుచున్నారు.)

వామ—తమరీలాగున చేసినందుకు గంగాధరుడు చాలా

మేజ—గంగాధరుడుమీద నేరం చాలా రుజువైనది. వాడికి ఖైదు వెయ్యవలసినది. ఈలంచ మివ్వబట్టి రు 5 లు జర్మానావేళి వాడివరుపు కాపాడినాను.

వామ—దామోదరుడుకు శిక్ష వెయ్యలేదేమి ?

మేజ—వాడిమీదేమి రుజువుకాలేదు, అయినప్పటికి యీ మొహమోటంచేతనే రు 5 లు చురుకు తగిలించినాను.

వామ—ఏమైనా వాడు చాలా యేడస్తున్నాడు పాపము.

మేజ—ఏడిస్తే నేనేమిచెయ్యను.

(అప్పుడు రంగారావుగారు ప)వేశించుచున్నారు.)

వామ—నేను శలవువుచ్చుకుంటాను. (అని వెళ్ళును)

రంగా—ఏమండి, దామోదరుడుకు కూడా రు 5 లు జర్మానా వేళి పైగా గంగాధరుడుని చులాక్కా వదలివేశారు?

మేజ—దామోదరుడిమీద కేసు బాగా ముకర్దమాగా రుజువైనది. వాడికి ఖైదు వెయ్యకుండా రు 5 లు తో వదలి వేశాను. గంగాధరుడు మీద కేసు రుజువు కాలేదు. అయినప్పటికి ఏడుగురు ఘోతాడని వాడికికూడా చురకవేశినాను.

రంగా—డబ్బుపోయి జర్మానాపడిందనివాడు యేడుస్తున్నాడు.

మేజ—ఏడవనియ్యండి వెధవలని. కనకయ్యపంతులుకంటి పెద్దదా చిన్నదా అని పోట్లాడుకుని కోర్టుకెక్కిన వెధవలు యేడవ వలసిందే. ఇప్పటికైనా బుద్ధివస్తే మంచిది.

రంగా—చిత్తం నేశలవు వుచ్చుకుంటాను.

మేజ—మంచిది.

రంగా—(వెళ్ళును)

మేజ—గంగాధరుడుమీద కేసు వచ్చినా వచ్చినా కేసులు వచ్చినా రు 5 లు జర్మానా వేళి పైగా గంగాధరుడుని చులాక్కా వదలివేశారు?

భార్య—మీ చమత్కార మంతా నే గోడప్రక్కనుంచి వింటూన్నాను. ఉభయలదగ్గర పుచ్చుకున్నందుకు ఉభయలకు బరువు లేకుండా ఉభయలకు, వాతబెట్టునట్లుగా తీర్పుజేసినారు. మీటక్కరితనం బాగావుంది. ఎంతటక్కరితనంవున్నా ఎప్పుడో అప్పుడు గోతులో పడకమానరు.

మేజ—పడ్డప్పుడు చూతాములేద్దు. ఈటక్కరితనం లేకపోతే నీకు కంటెలు కాసులుపేరు యేలావస్తాయి? జీతం భోజనానికే సరిగదా. పదపద భోజనమునకు వేళలయింది.

(అని వెళ్ళుదురు.)

లండను సంకల్పము.

మహాజనులారా ! సోషల్, రిలిజియన్ రిఫారము లెల్లయెడలను వ్యాపించుచుండు నిక్కాలంబున పైతము తమ కింకపట్టువదలని పూర్వాచారపరాయణశ్రోత్రీయకర్మిష్టు లనేకులు కలరు. అట్టివారు కార్యావసరములలో రాజధానియగు లండనునగరమున కేగవలసినచ్చెనేని కర్మభూమికాకుండటచే వెళ్ళక మానుచున్నామని యందురు. వారి కా సంశయ మక్కరలేదు. లండనుకు వెళ్లినను అక్కడ భేమునదియందు స్నాన మాచరించుచో పఠించదగు సంకల్ప మిక్కింద వివరించితిమి.

ఆచమనము — లండన్ వేస్ట్రోహ్-జూశసేస్వాహ-కైస్త్రవేస్వాహ-ఇంగ్లండ్-స్కాట్లండ్-ఐర్లండ్ తత్తైస్త్రోర్వీరేణ్యం-జూహూవాదే వశ్యదీమహా-ధీయో ధ్యోనామ్ ప్రణామోగ్రయామ్-మమక్రీడాత్త-ధనవ్యయ

దావీరా-కాంటినెంటల్ టూర్ - సంపా) వ్యర్థం- సమ్యగశిక్షితాంగేయ
భాషాసంశయనివా రణార్థం- హేట్టూట్రావర్తముఖ వివిధ వేషసంకార
తోత్కంతాపరిపూర్వర్థం- పల్లీగ్రామేణతాసంజనితా, అనాగరికతా
నివృత్తిసిద్ధ్యర్థం- టేబిలూపరిసోపానతృప్తచోష్టిమాది వేష చిరప్రార్థిత
భోజనమనోరథసంపాదనార్థం- భూమే, పూర్వగోళార్థే, యూరప్తందే,
రష్యా, జర్మనీ, ఫ్రాన్సు, స్పెన్, పోర్చుగల్, ఇటలీ, నార్వే, స్వీడ
నేత్యాది మహాదేశానాం శిష్యమప్రాంతే-చతుస్సముద్రముద్రిత గ్రేటు
బ్రిటన్నామక మహాద్వీపే-ధవియటప్పవీతస్య దక్షిణదిగ్భాగే-వేల్సుదేశ
స్యాగ్నేయభాగే-బ్రిష్టల్యాలయాః పార్గ్లే- మహానాగరికపదే-
సెంట్రాల్ కెటెడ్రల్ వెస్టుమినిస్టర బెబ్త్యాది మహాదేవాలయవిరా
జితే-హైడ్రుక్, గీన్వాక్, రీజంటుపాక్కునామకమహాద్యాన
విభూషితే-టవర్బిడ్జి, లండర్బిడ్జి, వెస్టుమినిస్టర్బిడ్జినామక, బ్రిడ్జిత్రయ
విచిత్రితే-ట్రాఫాల్గర్ స్క్వెరంతస్థిత నెల్సన్సుమారుయ మెంటిత్వాదిమహా
ద్యుతస్థలాలంకృతే - భూమ్యంతర్జంగమ్యమాన దూమశకటమార్గ
మహాద్యుతే-గ్యాస్టెటెల్క్వెట్నామక దీపావళిదేదీప్యమానే-ఆర్చి
బిషపాప్లండన్నామక మహారుష్యాశ్రమస్థలపవిత్రితే- సీవాయహూటల్
ప్రాంతే, హౌసెస్సాప్లంట్ మెంటు తీర్థే-క్లియోపార్టర్నుసిడిల్సన్ని థౌ-పురో
హితీభూత, హోమస్కుక్కుండన్నామక థేముపుత్రసదావలంబితే-
సదాసన్నితాగ్నిహోత్రే-శ్రీమల్లండన్నామక మహాక్షేత్రే-అస్మిన్వర్త
మానవ్యవహారికహూణమాసేన- క్రీస్తొరనంతరంవింశతితమశతాబ్దే...వ
త్సరే...మాసే...దినే, తత్కాలసమ్మితనానాదేశసమాగతానేకధూమ
నాకాస్థంభ సంభారసంభృత వైదేశికారణ్యభ్రాంతిమహాపథ్యాం-అఖం
డథేమునద్యాం వీరభద్రశర్మాహం జ్ఞానస్సానంకరిష్యే.

అద్భుతనంతర్పణప్రహసనము

రంకము 1.

(అప్పుడు కేశవభట్టు, నారాయణ సోమయాజి, మాధవశర్మ,
గోవిందశాస్త్రి ప్రవేశించుచున్నారు.)

కేశ—ఒరే సోమయాజీ! ఓరి శర్మ, ఓరి శాస్త్రి, యీవేళ
మనమంతా నక్కను త్రొక్కి వచ్చినాము. మనమంతా గంగాపుత్రుల
మయినందుకు గంగకు మనమీద చాలా దయయున్నది. ఈవేళ పెద్ద
గొడ్డే పడినది.

నారా—ఎక్కడరోయి బాబూ. చెప్ప చెప్ప. ఈమధ్య నాలు
గుమూడు దినములనుండి చచ్చుముండాకొడుకులేగాని తీర్థవాసులలో
గొప్పవాడెవడు లేడు. ఈవేళ గొప్పవాడొచ్చాడని నీవు చెప్పిన
మాటవల్ల పాణము లేచినది.

మాధ—ఏవ డావచ్చినవాడు, తూర్పువాడా, హైదరాబాదు
వాడా?

గోవిం—మారువాడి అనుకుంటాను. సత్రములో యెవరో
గొప్పమారువాడి వచ్చి బసచేశాడట.

కేశ—గోవిందు డప్పుడే బాడకట్టేడు. మారువాడి
వాడే. వీడు కోటిశ్వరుడట, హైదరాబాదునుండి వచ్చినాడు.

నారా—స్నానం చేశాడా?

కేశ—స్నానమయినది. ఇప్పుడే చేయించినచ్చాను.

మాధ—ఏమిచ్చాడురా స్నానము చేయించినందుకు?

కేశ—నాకో పెద్దకాసిచ్చాడు. చేరిన బాహ్యులులకు తలొక
హసాసు యిచ్చినాడు.

మాధ—మాకు కబురంపించావు కావేమిరా ? సంభాషన మా కేది.

కేశ—ఇంత పెందలకడే స్నానముచేస్తాడనుకోలేదు. లేకపోతే వత్తును. నా పెద్దకానులో ఒక్కొక్కడికి నాలుగవవంతు భాగము రానేవస్తుందికదా. పైగా గంగాపుత్రులింకా ముగ్గురున్నారని ఆ యనకో మనవిచేసినాను. మధ్యాహ్నము మీసంభాషనయిస్తానన్నాడు.

నారా—నీవుసాధారణముగా వదిలిపెడతావు. వీలుగానున్నంత గుంజుతావుగాని.

మాధ—ఇంతేనా వాడిచల్ల మన కేమైనా లబ్ధియున్నదా?

కేశ—లేకపోతే పెద్దగొడ్డుపడిందని యెందుకంటాను. చెప్పేది వినండి! ఏబైమంది బ్రాహ్మణులకు సంతర్పణచేయించుమన్నాడు. ముప్పైయైదురూపాయలు నాచేతికిచ్చినాడు.

నారా—(గుండెకొట్టుకొని) ఏబైమందికి ముప్పైయైదురూపాయ లిచ్చాడుగా ? ఆరినీడిభక్తికూలా. బ్రాహ్మణులచేత బంగారము తినిపిస్తాడా యేమిటి! నూటికి మంచి సంతర్పణకు యిరవదిరూపాయలు చాలును. ఏబైమందికి పదిరూపాయలే చాలును.

మాధ—ఒరే వాడు త్తరాదివాడురా. విస్తరి రూపాయచేసేటట్టు భోజనంపెడతాడు.

గోవిం—రూపాయా! విస్తరి వరహాకూడా చేస్తుంది. మనవైపు భోజనమా వెధవతోటకూరా దొగ్గలికూరతోను.

కేశ—అవును. అల్లాగే చెప్పాడు. నాలుగుపిండివంట లుండా లన్నాడు. చీనాలడ్డు అమృతజిలాబి బాదంహల్వా కీరాన్నం చేయించుమన్నాడు ఇంకా బ్రాహ్మణులపైనే తే వాళ్ళని వెళ్ళగొట్టక అన్నం పెట్టుమన్నాడు. వైసొమ్ముకూడా యిస్తానన్నాడు. భోజనంచేసిన బ్రాహ్మణులకు తనదగ్గరకు తీసికొని రమ్మన్నాడు, వాళ్ళకు సంభాషన కూడా యిస్తాడట.

నారా—సరే యిక కర్తవ్యమేమిటి?

కేశ—ముందుపనేనున్నది మన మామూలుప్రక్రియచేద్దాము

మాధ—సంతర్పణ చెయ్యకుండా చేశాననడమే.

గోవిం.—బాగుండదురా. పదిరూపాయలు కర్చుపెట్టి మా మూలు సంతర్పణైనా చేదాము అంతా దొబ్బేస్తే అల్లరపుతుండేయోయని భయం.

కేశ—ఓరి పిరికివెధవా! నోరుమూయరా. నీవు మాకు శని వెధవవు. వెనకాలండి దిగలాగుతావు. శకునపక్షిలాగ యెప్పుడు అశుభమే పలుకుతుంటావు. సంతర్పణలేదు, గింతర్పణలేదు. ఈ ముప్పదియైదు పంచుకుందాము. ఇంకొక్కయభైమందికికూడా పెట్టామనిచెప్పి మరొక ముప్పైయైదురూపాయలు పుచ్చుకుందాము. మన జట్టు బ్రాహ్మణాక యేబదియరవనిమంది ఉన్నాడుగదా. వాళ్ళకు కబురంపించు. వాళ్ళకు సంభావన యిప్పింతాము. వాళ్ళభోజనము చేశామని సంతర్పణ బాగాయున్నదని ఆమారువాడితో మాత్రము చెప్పవలెను. ఏమేళు పదార్థములు తిన్నారని యొకవేళ మారువాడి యడిగితే అవిమాత్రము వాడితో తోలుకు బెలుకు లేకుండా చెప్పగలందులకై కూరలు పదార్థాలు పాఠముచెప్పించు'

నారా—మనవాళ్ళందులో గట్టి నాళ్ళే. వేరేపాఠము చెప్పనక్కఱలేదు. చూపిస్తే అందుకుపోతాయి ముండాకొడుకులు.

మాధ—అయితే వీళ్ళందరికి తలొకరూపాయ ఆరున సంభావన యిస్తాడుగదా. ఈసంభావన వాళ్ళకుదితముగా మనము యిప్పించినందుకు మనుక్రింద ఒక్కొక్కడిదగ్గర మన మర్థరూపాయయైనా యూడెయ్యాలి. ఇది మనకు మామూలేగాదూ.

గోవిం—మామూలేగాని దురాశ దుఃఖానకుచేటు. ఈరుసుము పుచ్చుకోవడంచేత కడుపుమండి యేముండాకొడుకు బయలుపెడతాడోయని నాకు భయం.

కేశ—నీభయం మండిపోయిరి. అక్కవల్లీ వెధవా. ఎప్పుడూ
 ఎలాలాగే హాసులుతూంటావు. ఈవేళ మొత్తముమీద మనము
 నూరు గూపాయలు కిళ్ళూడాలి. నలుగురము నాలుగు పాతకలు
 పంచుకోవాలి. వెనక నాగపూరునుంచి వచ్చిన తారాజీయనే మారు
 వాడివద్ద యిల్లాచేసి మన మంత తలోపది పంచుకోలేదటరా ?

మాధ—సరే కాసిగా బాధలేదు. ఇదో లెక్క యేమిటి
 మనకు.

గోవిం—గంగాపుత్రులనుంటే మనమే గంగాపుత్రులముకాని
 మరియొకరు కారురా !

నారా—ఒరే యీవేళ నే నిక్కడకు నస్తూండగా పునిశ్రీ
 పడుచు యెగురుగుండా వచ్చినదిరా ! నేనప్పుడే యనుకొన్నాను యేదో
 లాభ మంటుందా.

కేశ—సరే మనమంతా తలోమూలకువెళ్లి తలోపదినుండి
 బ్రాహ్మణులను కోట్టుకువద్దాము. నాళ్ళందరు భోజనము చేశామని
 మారువాడీయ చెప్పవలెను. ఆబ్రాహ్మణుని యొక్కొకరిని యజమాని
 దగ్గరకు వెళ్ళనియ్యకండి మీ రెవరైనా యుంటేకాని—

మాధ—సరే.

(అందరు కమ్మమించుచున్నారు.)

రంగము 2.

(అప్పుడు మాధవశర్మ పదిమంది బ్రాహ్మణులు ప్రవేశించుచున్నారు.)

మాధ—ఒరే! కొండుభట్టు! రామావధానులూ' సుబ్బన్న
 దీక్షతులు మీ రందఱు భోజనములుచేశామని చెప్పాలి. పిడివంటల
 పేర్లు జ్ఞాపకమున్నాయా?

కొండు—జ్ఞాపకములేకేమియ్యూ! ఇందాకటినుంచి ఏళ్ళందని కూర్చుండ పెట్టిపాఠముచెప్పినాను. చిన్నప్పటినుంచి అలవాటైనపని. ఇంకలో తేలిపోతారా మనవాళ్ళు!

మాధ—రండినాతోగూడ. అదిగో మారువాడీ తివాసీమీద పరుపు పరుపుమీద జముఖానా వేసికొని మహారాజులా కూర్చున్నాడు.

(అప్పుడు మారువాడీ ప్రవేశించు చున్నాడు.)

మారు—రాండి. రాండి. కూచోండి. భోజ్ ఆయింది.

కొండు—చిత్తం. చిత్తం. అహహ. ఏమిభోజనం. ఏమిభోజనం. ఇటువంటి భోజనం మా జన్మమిత్తిన తరువాత నెన్నడు చేయలేదు విస్తరి వరహా కిమ్మతుగదా. మీ వంటి ధర్మాత్ము లీ నేశ మెప్పుడురాలేదు. ఇంత వైభవంగా సంతర్పణ యెన్నడు చేయలేదు.

మాధ—బ్రాహ్మణులు మరియేబైమంది అయినారండి. ఇంకో ముప్పయ్యెదు రూపాయలు కూడా అయినవి. అవి తమరుదయచేయించాలి.

మారు—వహవ! బ్రాహ్మణ్ భోజ్ కు ఎంతఅయింది అంత యిస్తాం. అందుకు భయంలేదు. భక్త్యం ఏమేమి చేసినా?

కొండు—లడ్డూవుండలు చేయించారు. ఏమిరుచిగా వున్నాయి. యేమిరుచిగా వున్నాయి.

దీక్షి—కేసరిభాతు అమృతజలేబీ చేయించారండి. మా షనం దుగా వున్నాయి.

మారు—ఒకరు లడ్డూలుంటారు. ఒకరు కేసరిభాతు, అమృత జలేబీ అంటారు, యింకొక యేదిచేయించారు?

మాధ—(తనలో) ఈ ముండాకొడుకులు జ్ఞాపకములేక తప్పు దానిని పడ్డారు. కొంపమునుగుతున్నది (ప)కాశముగా చిత్తము

కొండలు బ్రాహ్మణులు లడ్డూకావాలంటే అవి యివ్వకూడా చేయించానండి.

మారు—సరే. అందుకే ఖర్చు ఎక్కువాయింది.
(అప్పుడు నారాయణసోమయాజులు పదిమంది బ్రాహ్మణులు
ప్రవేశించుచున్నారు.)

మారు—రాండీ. బొమ్మకాజీ. లడ్డూవుండ బాగుందా?

నారా—లడ్డూ చేయించందేనాండి. తమరు వద్దని చెప్పారు గనుక మానేశాను.

మారు—అరే! ఆయన లడ్డూ చేయించానంటే మీరు లేదంటారేమి? ఏమయ్యా! జూటా మాటా చెప్పావుమాకు.

నూధ—చిత్తం. చిత్తం. జూటాకాదండి. అదిచేయించి కావాలన్న బ్రాహ్మణికి మాత్రమే వేశామండి. జూటాకాదు.

మారు—అరే! మీ మాటలు షూష్టే మాకు పందేహం వస్తావుంది. (అని నారాయణ సోమయాజులతో వచ్చిన బ్రాహ్మణులనుచు చి) మీరు యేంభక్ష్యం తిన్నారుస్వామి?

ఒకడు—బొబ్బట్లు పూరీలు చేయించారండి. మహారుచిగా నున్నాయి మహాబాగున్నాయి.

నారా—(తనలో) వీళ్ళమ్మకడుపుకాలా వీళ్ళ జ్ఞాపకములేక తగలేస్తూన్నారు.

నూధ—(తనలో) కొంప మునిగి పోయింది. పరాభవము జరుగుతుంది.

మారు—(ఆశ్చర్యముతో) ఆరే ఇదేమి చిత్రమయ్యా, మీరు తమామా బ్రాహ్మణులు. ఒకరు చెప్పినమాట ఒకరు చెప్పరేమిటి? ఒకడు లడ్డూఅంటాడు. ఇంకొకడు బొబ్బట్లంటాడు. ఇంకొకడు పూరీఅంటాడు మీరు షూష్టే దొంగల్లకనకాడతారు. మీరు సంతోషం చెయ్యలేదని

తోస్తూంది. నేను కాశి గయా హరిద్వార్ గోకుల్ బృందావన్ వెళ్ళి
నాను. అక్కడ గంగా పుత్రులున్నారు. ఇంతానీచం ఇంతామోషం
ఎక్కడా లేదు. ఇంతాజూటాబొమ్మ మనదేమంటారేరు. తూ నామర్దా
బొమ్మలమీర్ అరేమీమోగంపూస్తే పాపంవస్తుంది మాకు. డబ్బు
దొబ్బడానికీ దొంగటక్కరు వేళినారు మీరు మీ పని పట్టించవాలా
కాని ఊర్కోకూడదు. మీరు అందరినీ గాలాగే మోషం చేస్తారే
అరే కోనే జవాబు కాశీఖాన్ అబ్దుల్ ఖాదర్ ఇదరావు.

కాలే—కాశీ హుకుంజీ

మారు—అరే పోలీస్మా బులావ్

కానే—జీ (అనివెళ్ళును)

మాధ—(భయముచేత నలుకుచు) చిత్తం చిత్తం క్షమించాలి.
క్షమించాలి. మారువాడిగానూ బుద్ధిపూరబాటొచ్చింది క్షమించాలి.

నారా—మారువాడిగానూ రక్షించండిరక్షించండి. ఇకెప్పుడూ
బుద్ధిపూరబాటుపని చెయ్యరు

మారు—అరే మీబుద్ధి కుక్కబుద్ధి ఇప్పుడీలాగంటార్ రేపు
కొంపల్తీస్తారే. ఈలాగున మీ రెంతమందిని మోషంచేశారో అన్నం
పెట్టకుండా పెట్టామని కడుపుల్కొల్పి ఆబద్ధాలచెప్పి డబ్బు సంపా
దిస్తారే మీరు. కషడ్డారే!

మాధ—(చేతులుపట్టుకొని) బుద్ధివరకే చేసినామండి, యిక
ఎప్పుడూ చెయ్యం. మీరే తల్లి తండ్రీ.

మారు—భీ. నన్ను ముట్టుకోకు. కుక్క ముట్టుకోవచ్చు.
పంది ముట్టుకోవచ్చు కాని నిన్ను ముట్టోకూడదు. మీరు
బొమ్మలే. అని చెప్తే నామర్దా.

నారా—ఇదివరకు ఎప్పుడూ చెయ్యలేదండి. అందుచేత
పరధమతప్పిందండ క్షమించాలి.

మారు — నేనుకాదు. పోలీసువారు క్షమిస్తారు మీకు అరే అబ్దుల్ ఖాదర్! ఆ పెద్ద గంగాధేటీ ఉన్నాడే కేశవభట్ అయినారీ తీసుకొరా. అయ్యిక్కూడా పోలీస్కు అప్పగించాలి.

మాధ—తమ సొమ్ము తమకు దాఖల్ చేసుకుంటాము. రక్షించండి.

మారు — మరో యేబైమంది అయినారు. ఇంకా ముప్పై యైదు రూపాయల్ ఇవ్వున్నావు కాదువోయి నీవు! మీకు పోలీసు వారు మేళీటు బుద్ధిపెప్పాలి. పోలీసురానీ.

రంగము 3.

(మారువాడి, పోలీసు హెడ్డు, ఒకకనిష్టిబిలు, నారాయణ సోమయాజులు, మాధవశర్మ ప్రవేశించుచున్నారు)

మారు—రాండి, హెడ్డుగారు దయచెయ్యండి! ఈ బ్రాహ్మలు సంతర్పణచేస్తామని నాదగ్గర ముప్పైయైదు రూపాయలు వుచ్చుకొని ఆరూపాయలు హరించినారు. పట్టుకొనిదరియాపు చెయ్యండి.

హెడ్డు—ఓ! ఈ బ్రాహ్మలా వీళ్ళు బద్దాషీలు. వీళ్ళందరికి టోపీలు పెడుతున్నారు. రండి నాకు కూడా రండి బ్రాహ్మలు!

మారు—ఈ బ్రాహ్మల్ జట్టుకి మేళనాయకుడున్నాడు. వాడి పేరు కేశవభట్. వాడికి పట్టుకోండి.

హెడ్డు—చిత్తం. వీళ్ళందరికి బుద్ధిచెప్పిస్తా.

మారు—ఈ బ్రాహ్మలంతా భోజనం పెట్టలేదని నాటులు. వీళ్ళనికూడా తీసుకొండి.

హెడ్డు—చిత్తము. రంజయ్యా అందరరండి!

(అప్పుడు మారువాడీ తప్ప తక్కిన వారునడుచుచున్నారు)

హెడ్డు—(కొంతదూరము వెళ్ళినతరువాత) ఎక్కడయ్యా కేశవ భట్టు యిల్లు, చూపించండి?

నారా—చిత్తం చిత్తం. ఆకనపడి వెంగ చెట్టున్న యిల్లైనంజీ.

మాధ--అడుగోనండి యీలాగే వస్తూన్నాడు.

హెడ్డు—రానీయండి. వెతకక్కరలేకుండా వెంటనే దొరకినాడు.

(అప్పుడు కేశవభట్టు చేతులతో నాలుగుపొట్లములు వుచ్చు కొని ప్రవేశించుచున్నాడు.)

కేశ—(తనలో) ఇది యేమిటిచెపుమా! పోలీసువారు బ్రాహ్మ లిని నెంటబెట్టుకొని వస్తూన్నారు. చున నారాయణుడు మాధపుడుకూ డా యున్నారేయిదులూ.

హెడ్డు—(సమీపించి) ఏమండి కేశవభట్టుగారు తమరెక్కడికి వెళుచున్నారు? ఆచేతిగొనిది యేమిటి ?

కేశ—చిత్తం చిత్తం. ఈవేళ మారువాడీ యొకరు సంతర్పణ చేయించినాడండి. ఆసంతర్పణప్రసాదం తనకు పెట్టుమని నాతో చెప్పినాడు. అందుకని ఆపిండివంటలు పొట్లాలుకట్టి సట్టుకొని వెళ్ళు చున్నాను.

హెడ్డు—సంతర్పణ యెక్కడ చేయించినారండి తమరు ?

కేశ--ఘంటసాలవారి సత)ములో చేయించినానుండి. వంద మంది బ్రాహ్మణ్యంలేచినారు.

హెడ్డు—అల్లాగునటండి! ఇవన్నీ అక్కడ చేయించిన పిండి వంటలేనాండి ?

కేశ—(తెల్లజోయి) చిత్తం చిత్తం. అవేనండి.

హెడ్డు—ఘంటక్కరితనం బయలు పడినది. మీరు సంతర్పణ చెయ్యకుండా అద్భుతసంతర్పణచేసి చూడవచ్చునది నడవేసున్నావద.

కనిస్తేబిలు—ఏమయ్యా బ్రాహ్మణ! ఇందాకా కొండయ్య కొంటులో నాలుగణాలిచ్చి నాలుగు పొట్టలు కట్టించలేదా? ఇది సంతర్పణలో పొట్టలేయని మారువాడికిచ్చి మోసంచేస్తావా? తుంటరి పదస్తేషనుకు పద.

హెడ్డు—మీకందరికి బుద్ధిచెప్పితేనేకాని బొత్తిగా అన్యాయముగానున్నది. ఇంతఘోరకలా! సంతర్పణకని డబ్బిస్తే దొబ్బేస్తారయ్యా మీరు?

కేశ—ఆ సంతర్పణ చెయ్యలేదని మీకెవరు చెప్పారు? నేను సంతర్పణ చేసినాను.

హెడ్డు—అబ్బా తెగనీలు గెక్కుతూ నున్నదే. తీసికొనివెళ్ళి యిాయనను ప్రేషనులో లాకపు చెయ్యివోయి కనిస్తేబిలు.

నారా—హెడ్డుగారూ మావాడు తెలివితక్కువవాడు. తొందరపడ్డాడు. తమరనుగ్రహించాలి.

మాధ—ఓరీ కేశవుడూ మనగుట్టు బట్టబయలైనది. నీవాట్టే బుకాయించక వారికాళ్ళట్టుకో. లేకపోతే తరణోపాయము లేదు మనకు.

కేశ—నావల్ల పొరబా నొచ్చింది. తమరు రక్షించాలి.

హెడ్డు—మేమెక్కడ రక్షించకలమండీ మిమ్మలిని! మీరుగొప్ప బ్రాహ్మణులు. సంతర్పణ చేయించినవారు.

నారా—తమరలాంటే యెల్లాగండి మరి. తమరుఖామందులు.

కని—మాధవశర్మగారూ! యీలా దయచెయ్యండి. (అని కొంచెముదూరము తీసికొనిపోయి) ఏమయ్యా! హెడ్డుగారి కేమైన యింత పారేయ్యండి. లేకపోతే ప్రేషనులో కూర్చుండపెడుతాడు.

మాధ—ఏమిమ్మాంటారో చెప్పి?

కని—నీదో మీలోనిది గానోనిదుకొని చెప్పండి.

మాధ—ఓరే నారాయణ సోమయాజులు, ఓరే కేశవభట్టు,
మీరిద్దరిలారండి. మాటచెపుతాను.

నారా—ఎందుకు ?

కేశవ—ఇదిగో వస్తున్నాను.

మాధ—ఓరే మనము మాచెడ్డచిక్కులలో పడిపోయినాము
రా. చూస్తుండగా గోతిలో దిగినాము. వైగా అప్రతిష్టపాలైనాం.
ఈ హెడ్డుముండానుకు కన్నోటకుడు. తిసికొనివెళ్ళి కొట్టులో పెట్టి
అప్రతిష్టకూడాను. కాబట్టి యేదైనా యిచ్చి విడిచి వదలించుకొందాము
పట్టు.

కేశ—ఏమిమ్మన్నావు చెప్పు?

నారా—మారువాడిదగ్గర మనముపుచ్చుకొన్న ముప్పైయైదు
రూపాయలు వీడికి పారవెయ్యి. ఆపాగిచిద్రవ్యము మనకువద్దు.

కేశ—ఆ! ముప్పైయైదు రూపాయలిస్తానేమి ?

నారా—ఇవ్వకపోతే కోట్టులోకూర్చో. నీమూలాని మేము
కూడా చస్తున్నాము.

మాధ—బాబూ నామాటవిందూ, ఇచ్చేస్తూ.

కేశ—సరే మీయిష్టమువచ్చినట్లు తగలెయ్యండి.

మాధ—కనిస్తేబులగారూ యిల్లా దయచెయ్యండి.

కని—(సమీపించి) ఎందుకు ? ఏదైనకుదిర్చారా ?

మాధ—ఇదిగో మారువాడిదగ్గర మేముపుచ్చుకొన్న ముప్పై
యైదురూపాయలు మీకిస్తాము, పుచ్చుకొని మమ్మల్ని కనుగొనండి.

కని—సరే హెడ్డుగారిలో ఆలమసవిచేస్తాను. (అని హెడ్డు
దగ్గరకు వెళ్ళి మాటలాడి తిరిగివచ్చి) అయ్యా! హెడ్డుగారు వప్పుకో
నంటున్నారండి. వ్రతంచెడ్డా ఫలందక్కాలి అంటున్నారు. ఈముప్పై
యైదుగాక నలుగురు నాలుగైదులిరువయి రూపాయ లిస్తే వప్పుకుం
టారట.

కేశ— ఏమైనా సరే కాని నేనెక్కడమ్మిడి యియ్యను.

కని— అస లీవ్యవహార మింతమట్టుకు ముడిరింది నీమూలాన్నే.
నీవు బుకాయించకపోతే ఆయనకింత కోపము రాకపోను.

మాధ— నీయమ్మకడుపుకాలా వప్పుకోరా ! కొంపమునిగిపో
తున్నది. గంగలో దింపినవాడవేనీవు.

నారా— అయ్యా! వాడియ్యకపోతే నీనిచ్చుకుంటావుగాని
వ్యవహారము సాసాయించండి.

కని— సరే. పట్టుకువచ్చి యియ్యంశి. మేమిక్కడంటాము
(అప్పుడు నలుగురు యిండ్లకువెళ్లి సొమ్ముతెచ్చి యిచ్చు
చున్నారు)

హెడ్లు— (సొమ్ముపుచ్చుకొని కనిస్తే బిలుత్) ఈవేళ మా
మంచి వొడుబొచ్చింది. ఈపిరికి బాపనోళ్ళు గోతులో పడ్డారు.

కని— ఈవేళ నునము నక్కనుతోక్కి వచ్చాము.

(అందరు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

వింతవిందు

(అప్పుడు రైలుబండిదిగి భగవంతునిగాను ప్రవేశించుచున్నారు)

భగవం— (తనలో) ఇది కొత్త గ్రామము. ఈపూర్వో యెవరి
మొగం నే నెఱుగను. ఎక్కడికిపోయి బసచేయుదును చెప్పుమా !
అయినా యిట్టేమనునాటి వెళ్లెటప్పటికి యెవరితోనైనా కాస్తపరి
చయం కలగకపోతుందా. (అని నడిచుచున్నాడు)

(అప్పుడు సగాశివరావు సీలకంఠయ్య అను నిద్రుడు కాశిహోటలు యజ్ఞ

సదా—అయ్యరువాళ్. ఇంగతాయ్య ఇంగిరా

భగవం—(తనలో) ఎవరోపిలుచుచున్నాడు. (ప్రకాశముగ)

ఎవరయ్యానీవు?

సదా—నాను కాఫీహాటల్ పగతులు. మాహాటల్కు రా
అయ్యా.

నీలం—అయ్యా. మాకొట్టుకు రండయ్యా.

భగవం—నీవెవరు?

నీలం—నేనుకూడా కాఫీహాటలు యజమానుడనే.

భగవం—నీవు తెలుగువాడవు. ఆయన అరవవాడనా? సరే

బాగున్నది.

సదా—నా హాటల్కు రాఅయ్యా! నల్లయిడ్లి నల్లకాపీ నల్ల
ఉపమా.

భగవం—నల్లకాపీ యేమిటి? నల్లయిడ్లియేమిటి?

సదా—నల్లలంటే మననోరుండే. ఆనోర్కి లోపల వేస్తే రంబ
రంబ రుచిగా వుంటుంది.

నీలం—అయ్యా. మాహాటలులో వులివారి, మినపరొట్టె
బొబ్బట్లు, పూరీలు సమస్తము వున్నాయి. మీరుతప్పకనూహాటలుకే
దయచెయ్యాలి.

సదా—నాహాటల్కు రా అయ్యా!

నీలం—అరే నాహాటలుకు వచ్చేవారిని నీవు తీసుకొస్తావే
మోయి!

సదా—అరే పోడామట్టాడా. నేను సూస్తిని వాడిని మొదల

నీలం—ఆయనచాలా పెద్దమనిషి. వాడినిగీడిని అంటా వేమిటి
నోరు సంబాళించుకో. నీవు మొదట చూడడమేమిటి. నేనే చూ
శాను.

సదా—అరే నీవు తప్పుడువాడివిరా. నేను సూక్ష్మ నీవు నూకావు?

నీల—అట్టేవేలకు. చెప్పదెబ్బలు తినేవు.

సదా—అరెపోడా. చెప్పదెబ్బలు ఎవుండిద కొడతావునీవు.

నీలై చార్జీయిస్తా.

నీల—నీదిక్కున్నచోట చెప్పకో పో. రండయ్యా (అనిచెయ్యి పట్టుకొను చున్నాడు)

సదా—అయ్యరువాల్! మీరు సూక్ష్మన్నారగుదా వీడికూత పోలీసువాళ్ళకు నానుకోలేన్.

నీల—నీశొళ్ళుగాలా నీయిష్టము వచ్చినచోట చెప్పకోరా?

భగవం—మీవుణ్యమయిరి మీరిక్కడ కొట్టుకోకండి. నేను మధ్యను సాక్ష్యమురా లేక చావాలి.

నీల—తమరు మాయింటికి దయచేస్తురూ. సాక్ష్యము అక్కర లేదు గీత్యము అక్కరలేదు. అరసవాడినంట తమకు ససిపడదు కూడాను.

భగవం—సరే పదండి మాయింటికేవస్తా. ఎక్కడ మాయిల్లు?

నీల—ఇదిగోనండి ఆకనబడె బంగాళా. దయచెయ్యండి. తమ మూటయుం లే యిలా యియ్యండి పట్టుకువస్తాను.

భగవం—బాబు! మీరు బాహ్మలు, మీచేత మూట మాయించనా?

నీల—ఇరవాలేదు. ఇల్లాయిప్పించండి.

భగవం—(తనలో) రైలుదగ్గరనుంచి యిమ్మాట మోయాట కెవడై నా రెండబ్బులు పుచ్చుకుంటాడు. అదిఅక్కర లేకుండా సమకూడి నది.

(తొంత నడచి యిద్దరు యిల్లు ప్రవేశించుచున్నారు)

నీల— తమరికుర్చిమీద దయచెయ్యండి పంతులుగారు,

భగవం— సరే (అని కూర్చున్నాడు)

నీల— తమ కేమికావాలి కాఫీవుంది. ఉపమావుంది. యిద్దరెన
యుంది. శులిహార బొబ్బట్లు బాదముహూర్వా యేమికావలస్తే అవి
యున్నాయి.

భగవం— అన్నీకూడా తీసుకురండి.

నీల— (అన్నెవస్తువులు తెచ్చి యెదుట పెట్టుచున్నాడు)

భగవం— (ఒక అరగంటసేపు కూర్చుండి అన్నివస్తువులు హా
యిగ తీసుచున్నాడు)

నీల— చాలానాండి యింకేమైనా పెట్టించనా? సోడావుంది
కావలెనా?

భగవం— సోడా అక్కరలేదండి. కాఫీ తాగినాను గనుక యిక్క
దాహము లేదు.

నీల— వస్తువులన్నీ బాగున్నాయాండి?

భగవం— ఓ. చాలా బాగున్నాయండి. ఇటువంటివస్తువులెప్పుడు
నేను తినలేదు.

నీల— (తనలో) మొత్తము ఎంతయినదో లోపలకువెళ్లి లెక్క
పెసికొని వస్తాను. (అని లోనికి పోవును.)

భగవం— (తనలో) కడుపు పూర్తిగా నిండినది. సాయంకాల
ముదాకా భోజనముకూడా అక్కరలేదు. ఇక మనదారిని మనమువెళ్ళ
వచ్చును.

(అని నూటపుచ్చుకొని వెళ్ళుచున్నాడు)

నీల— (వచ్చిచూచి) అరే. ఏడీ ఈయన. (అని తొందరతో
వీధిలోనికివచ్చి) వెళ్ళిపోవుచున్నాడు. వెళ్ళిపోవుచున్నాడు. ఏమండోయి

ఓపంతులుగారూ పంతులుగారూ. ఓచూటపట్టుకువెళ్ళేపంతులుగారూ

భగవం—(విసిపించుకొనక) గొంతుకు బద్దలయ్యేటట్టు చించుకో ముండాకోడకా. (అని విసురుగా నడచుచున్నాడు)

నీల—(వెనుక సరిగెత్తిపోయి వగర్చుకొనుచు) ఏమిటండీ పిలుస్తూంటే పలకరేం ?

భగవం—నన్నా పిలుస్త మీరు? ఎవరినో అనుకున్నాను? ఎందుకుపిలిచారు?

నీల—ఎందుకంటా లేవీ టి. సామ్మియ్యకుండా వెడతా లేమి

భగవం—సామ్మెందుకు?

నీల—మీరిప్పుడు మా హోటలులో తిన్నవస్తువులకు.

భగవం—ఏమిచిత్రమయిన మనుష్యులయ్యామీరు? సామ్మికా మీరు నాకిప్పు డీవస్తువులు పెట్టినది. ఊరికేనే మీరు ధర్మసత్రం వేశారనుకొన్నాను.

నీల—సత్రంవేశానని యెల్లా అనుకుంటారయ్యా! మాహోటలుకు రండంటే మా హోటలుకు రండని నేనును సదాశివరావు దెబ్బలాడుకొంటిమి.

భగవం—అవన్నీ నాకు తెలియవు. డబ్బులుచ్చుకుంటానని నీవు నాతో చెప్పలేదు. ఆవరతు మనకు జరుగలేదు.

నీల—ఆవరతు జరుగనిమాట నిజమే. వచ్చేవాళ్లతో ముందు వరతులు మాట్లాడుతామా మేము?

భగవం—మాట్లాడకపోతే యియ్యవలసిన రూ లెక్కడున్నది.

నీల—అయితే యెగపెడతావా?

భగవం—ఎగబెట్టడమేమిటి యియ్యవలసిన అవసరమే లేన

నీల—(నోరు బాదుకొనుచు) అయ్యో అన్యాయమా అన్యాయమా. ఇంత పచ్చిఘోరకలి యున్నదా. చూడండయ్యా చూడండి యీచిత్రం. పైగా మహాడబ్బిచ్చివాడిలాగే అన్నివస్తువులూ చెడతిన్నాడండి.

భగవం—నీయిష్టమువచ్చినట్టు నెత్తి నోరు బాదుకో! నీయిష్టము వచ్చినట్టు తిట్టుకోగింజుకో చావు. నేనొక్క దమ్మిడివ్వ లిచ్చేవాడిని కాను

నీల—నారాయణ నారాయణ! యింతపాపమెక్కడా చూడలేదండి. పదకాల డబ్బులు పోయినాయి. సదాశివరావుగాడూ నేనూ మూలోమాకు కలిసికట్టుతనంలేక పోటీలుపడి దెబ్బలాడుకొన్నందుకు నాకు తగినశాస్తి జరిగినది. ఇకెప్పుడూ పోటీలకు వెళ్ళకూడదు. బుద్ధి వచ్చింది.

(అని యేడ్చుచు పోవును.)

భగవం—(తనలో) ఈలాటి వెధవలు మారుమందయినారు. ఈరోజుకు అవసరం తీరిందిగదా. రేపు యింకోవూళ్ళో టాపీవేస్తాం.
(అని పోవుచున్నాడు)

పి శా చ వి లా న ము

1 రంగము

(అప్పుడు దయ్యాలవాసు ప)వేకించుచున్నాడు.)

వాసు—(తనలో) అన్నివిద్యలలోకి నావిద్య బాగున్నది. కచే

రికి విశ్వనకంధరలేమి. అంగరకాలు తంగుడ్లు. ఇదింతనక్కరలేదు.

ఒకడిఆజ్ఞలో నుండనక్కఱలేదు. ఎవడికి లోబడియుండనక్కఱలేదు. ఏమిఅక్కఱలేకుండానె నెలకొక తహసిల్దారు జీతము సంపాదించుచున్నాను. పైత్యభ్రమగల నిర్భాగ్యులు లోకములో ఉన్నంతకాలము నాఆట నాగుతుంది. నేను దయ్యాలమంత్రగాడిననే బిరుదు నాకుంటుంది. చేతిలో ఖుగుఖుగుమని కావలసినన్ని రూపాయలు పడతాయి. నా కుంకుమబొట్టు, నాయెఱ్ఱగుడ్డు, నాగడ్డము మీసములు చూచినవారు నన్ను తప్పక దయ్యాలమంత్రగా డనుకొందురు. ఈ గ్రామములో వేషము సాగినన్నాళ్ళు ఇక్కడ వేస్తాను. తరువాత ముందూరు తలానిస్తాను. అదిగో! యెవడో వస్తూన్నాడు. సత్యసూరి గాబోలు ! వీడి తలపండుచగలా వీడ్కోడు నాకిక్కడ పోగై నాడు. దయ్యములున్నవని, వాటిని నేను వదులుస్తానని, నే నిక్కడ కోతలు కోస్తూంటే దయ్యాలులేవు మొర్రోయని వీడు బయలుదేరినాడు. వీడు నాకూట్లో మట్టిపోస్తాడో యేమిటో. అయినా యాలాంటి అవకతవకవాళ్ళ నెందరిని తక్కువచినానుకాను.

(అంతట సత్యసూరి ప్రవేశించుచున్నాడు).

సూరి—దాసుగారూ ! నమస్కారము.

దాసు—దయచెయ్యండి. భోజనమయినదా ?

సూరి—ఆహా ! తమదయవల్ల. మఱి నామాటేమిచేశారు ?

దాసు—మీమాటేమిటి ?

సూరి — దయ్యాలను నాకు చూపించడంమాట. నాకోరిక మొదటినుండి అదేకాదు.

దాసు—నీవు మాచెడ్డతగాయదా మనిషివయ్యా. దయ్యాలని చూపించడమంటే సామాన్య మనుకున్నారా యేమిటి పిశాచాలిని మీరు చూడగలరా. పేగు సాగిపోతుందే! మీరు యూర్పుబోతారు చూస్తే.

సూరి—నేను మూర్ఖుడను. నాకేమి భయములేదు. నే నర్థ రాత్రివేళ అనేకపరియాయములు శృంగారంలోకి వెళ్ళాను. వాళ్ళు జల్లుమనైనా అనలేదు.

దాసు—మీరు శృంగారమునకు వెళ్ళినప్పుడు మీకు కనబడిక పోవచ్చును. కాని నే నిప్పుడావాహనచేశానంటే చెట్టుమీదనుండి కొండముచ్చులు దిగినట్టుగా చింపిరితలలు బానకడుపులు వంకరకాళ్ళు నిప్పులగ్రుడ్లు గాకపిడితనోళ్ళు చేటచెవులు పేసికొని దయ్యాలు నందలునేలు లక్షలు మీయెదుర వచ్చి నుంచుని తెయ్యును ఆశాము. అప్పుడు గాబరాయెత్తి కలరాజాత్యమువచ్చినవాడులాగ నీవు సకల అభిస్మారము అవుతావు. చచ్చిపోతావు. నాకు మరో సందేహమేమీ లేదుగాని నీవు స్వచ్ఛమైన బ్రాహ్మణువు. నీవు నామూలాన్ని చచ్చి పోతే నీపెళ్ళాము బిడ్డలు నాకోసము యేడుస్తారే, ఏలా చూపించను వీడికి దయ్యాలు? అని సందేహిస్తూన్నాను.

సూరి—ఆలాటి సందేహము మోకక్కరిలేదు. నాపెళ్ళాము బిడ్డలు మీప్రాణానికి యేడువను. నాదిపూచీ.

దాసు—వాళ్ళు యేడవకపోవడానికి నీపూచీ యేమిటయ్యా? నీవు చచ్చిపోతే వాళ్ళేడవరా యేమిటి. ఒకవేళ యేడవరనుకో. నేను వేదశాస్త్రాలు చదువుకొని యింతవాడినైనా చూస్తూ చూస్తూ బ్రాహ్మ హత్య చెయ్యనా? బ్రాహ్మహత్యకంటే పాతకమున్నదా? నాచేతుల కో నే నెల్లాచెయ్య నటునంటిపని.

సూరి—ఇందులో బ్రాహ్మహత్య యేమున్నదయ్యా.

దాసు—నీవు బ్రాహ్మణువు. నిన్ను చంపితే బ్రాహ్మహత్య కా దటయ్యా.

సూరి—నాకొరికమీద చేస్తావు. అందులో పాతకమేది.

దాసు—చంపుమని కోరితెమాత్రం చంపవచ్చునా? అది యేలాగైనా బ్రహ్మహత్యే.

సూరి—మీయంతట మీరు చంపితేతప్ప పాతకంరాదు.

దాసు—సరే పాతకం రాదనుకో! మీరు చచ్చిపోతే నాకు చురోచిక్కొస్తుందే.

సూరి—ఆచిక్కేమిటి. మీబుద్ధికుశలతకొద్దీ చిక్కులు వందల కొలది మీకు తోస్తున్నాయి.

దాసు—ఆచిక్కేమిటో చెపుతా విను. అది అన్నిటికన్నా గొప్పది. నీవు చచ్చిపోతే పోలీసువారువచ్చి నన్ను పట్టుకుంటారు కొట్టులో వేస్తారు. ఇన్నాళ్లు బ్రతికి యింటివెనకాల చచ్చరా యన్నట్లు చివరకు నీమూలాన్ని ఖైదులోపడనా?

సూరి—మీరు ఖైదులో పడితే వదిలించుకోవడం మీచేత కాదా?

దాసు—చేతగాకేమి. నాలుగు దయ్యాలను పిలిచి మాట లాడినానంటే అర్థరాత్రివేళ వచ్చి కావలియున్న జవానులకు నాలుగు కర్చు కిచ్చి చప్పుడుకాకుండా తలుపులు పగులగొట్టి ఖైదులోనుంచి నన్ను వదిలించి నన్ను యెత్తుకు తీసికొనివెళ్ళి మాయొట్టో పరువు మీద పడుకోపెట్టకలవు. అయితే అంతపనెందుకని. దేశమల్లా గోల యిపోతుంది. పైగా ఖైదులో పడ్డానన్నమాటే అప్రతిష్ట నాకు.

సూరి—వెంటనే వదిలివచ్చునప్పుడు అప్రతిష్టయేముటుంది?

దాసు—వదిలించుకురాగానే ఆమరునాడు ప్రొద్దున్నే ఖైదులో పడతారు. నేను ఖైదులోనికి వెళ్ళడం దయ్యాలు వదిలించడం యిదే పనా? ఇదిగాక యింకో గొప్పచిక్కుంది చూడండి. నేను ఖైదులో పడితే లోకాని కపకారం. ఏమంటే యిప్పుడు దయ్యాలపట్టి బాధ పడేవాళ్ళ కంఠధరి నేను వాటిని వదిల్చి ఉపకారము చేస్తూన్నాను.

నేను లేకపోతే వాటిని నదిల్చే వారుండరు. ఎన్నికుటూ బా. కో హాని కలుగుతుంది. అదిగాక నేను గొప్పమంత్రగాడినగుటచేత దయ్యా లాప్తే పేట్రేగి మనుష్యులమీద పడుటలేదు. నేను ఖైదులోపడితే అవి పేట్రేగి మనుష్యులమీద పడి లోకమును నాశనంచేస్తాయి. అందుచేత నేను ఖైదులో పడడం ఇష్టంలేదు.

సూరి—అలాగైతే మీరు ఖైదులో పడకుండాయుండే యుపాయం నేను చెబుతా వినండి. దయ్యాలపరీక్ష నిమిత్తం నాలంతట నేనే దయ్యాలని చూపించమన్నానని మీతప్పలేదని నేను స్వదస్తూరీతో ఉత్తరం వ్రాసియిస్తాను. అది మీదగ్గర పెట్టుకోండి. మీకు భయము లేదు.

దాసు—(తనలో) వీడమ్మకదుపుకాలా వీడువదిలేవాడుకా. ఎన్నిదొంగయెత్తులు వేసినా యెత్తుకు పైయెత్తువేసి తననూటే పైగా పుంచినాడు. ఇక వప్పుకోక తప్పదు. ఇక నాకేమియుక్తి పోచడం లేదు. కానీ గతేమాతందో అవుతుంది

సూరి—ఏమి టాలోచిస్తూన్నాడు. జవాబు చెప్పలేమి?

దాసు—ఆలోచన యేమీలేదు. పాపము మీనువస్తే ఆలోచిస్తూన్నాను. దయ్యాలు ఒకసారి వచ్చాయంటే ఆహారం పడితేనే కాని శిశ్యు. భయపడి మీరేనా చస్తారు. లేకపోతే అవైనా విరుచుకుతింటాయి. అవి పేట్రేగుతే నేనైనా ఆపలేను. కొరివిదయ్యాలు బాలింతదయ్యాలు ముసలిదయ్యాలు పడుచుదయ్యాలు పిల్లదయ్యాలు పెద్దదయ్యాలు శాకినీలు ధాకినీలు కామినీలు భూతములు భేతాశములు యక్షిణీలు బ్రహ్మగాఢములు వచ్చి నిన్ను చుట్టుముట్టి నోట్లోనుంచి మంటలు, చెవుల్లోనుంచి జెట్టెలు, ముక్కులోనుంచిపాములు బయలుదేరుతూంటే, శవాలని వీక్కుతింటూ, పుట్టెలతో నెత్తురు పోసుకు తాగుతూ తలలు విరియబోసికొని తెయ్యని ఆడుతూంటే,

నే నెల్లాఅసనా వాటిని, నీ వెల్లాబ్రతుకుతావా యని నాకు గండెడు బెంగ కట్టుకొన్నది. అపైన అవి గ్రామంలో పడి యేమికొంపలు తీస్తాయో యని భయంగావుంది.

సూరి — తమరంటే వాటికి గడగడకదా. అందుకుచేత గ్రామానికి భయంలేదు. నేను పోయినా నాకు విచారంలేదు. అందుకుచేత చూపించండి.

దాసు—సరే! మీ కిర్మమునకు నే నేమిచేయను! ఎవకిప్పోరబ్బ మెలాగున్నదో అల్లాశాతుంది, బ్రహ్మలిఖిత మెప్పుడు తుడిచివేయగలడు. మీకు దయ్యాలచేతిలో చావుంది. మీజాతకరీత్యాకూడా మీకు మార్కదశ ఉన్నది రేవుశనివారంరాత్రి చూపిస్తాను. నాతో శ్మశానమునకు రండి.

సూరి—తప్పక వస్తాను.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

రంగము 2. శ్మశానభూమి.

(అప్పుడు దయ్యాలదాసు సత్యసూరి ప్రవేశించు చున్నారు.)

దాసు—సూరిగారూ! శ్మశానభూమిలో ప్రవేశించినాము. ఇక మీ యదృష్టములోనున్నది.

సూరి—భయములేదు. మీ మంత్రములవలననే దయ్యములు మనకు కనబడి వెనుకకు వెడలి పోవును.

దాసు—(తనలో) ఈ మండకొడుకు మూలమున నాకు చావువచ్చినది దీపములు పెట్టిన తరువాత నే నిల్లకదలలేను. కదిలితే చేటుభయము. అయినప్పటికి ఏమి నాకు సాయమున్నాడు గనుక భయ ముండగూడదు. ఏనెట్లునో గుప్పనో చూసింది ఏడికి, అదే

దయ్యమని చెబుతాను. ఏడు మొండిబండలాగున్నాడు. ఏదీకి భయము లేదు ఏమీలేదు.

సూరి—దాసుగారూ! చెప్పలు తొడుగుకు వచ్చినారా? లేకపోతే యెముకలు మేకులు కుండపెంకులు వెదుకపేళ్ళు కాళ్ళలో గుచ్చుకోగలవు.

దాసు—తొడుగుకో నేవచ్చినాను (తనలో) నాకు భయము వేయుచున్నది. ఈయన చేయి గట్టిగా పట్టుకుంటాను. (ప్రకాశముగా) సూరిగారూ! మీచెయ్యి నామీదవేసి నన్ను గట్టిగా కాగలించుకోండి. మీరుభయపడి మూర్ఛపోతారేమో.

సూరి—నాకే నా భయము లేదయ్యా!

దాసు—అలాగు కాదు. నామనవి చిత్తగించండి ఎందుకయినా మంచిది.

(అని ఆయన చెయ్యి తనమీద వేసికొనుచున్నాడు)

సూరి—దాసుగారూ! మీ శరీరము వణుకుతూన్నట్టుందేమి?

దాసు—(తనలో) నేను భయముచేత వణకడం ఏడుగ్రహించి నట్టున్నాడు! దీనిని నేను సమర్థించుకోవలెను. (ప్రకాశముగా) నేను మంత్రాలన్నీ యిప్పుడు పునశ్చరణ చేయుచున్నాను. అందుచేత శక్తులు, దేవతలు అన్నీ వచ్చి నన్నావహించుచున్నవి. శక్తు లావహించి నప్పుడు వాళ్ళు కంపమెత్తదా మఱి?

సూరి—సరే! పదండి. (అని ముందుకు చూచి) అదేమిటండో దాసుగారూ! ఆ దుబ్బు ప్రక్కనుంచి యెవరో లేచుచున్నాడు?

దాసు —(గడగడ వడకుచు) ఏడీ యేడీ! ఎక్కడ?

సూరి—అదీనోమృదండి దక్షిణంగాను!

(అప్పడొక విగ్రహము ప్రవేశించుచున్నది.)

విగ్ర—(తనలో) తప్పకుండా నా యెదుట కనపడుచున్నవి దయ్యములే ఈ రెండు దయ్యములు నన్ను చూచిన పక్షమున తప్పక నామీద పడి చంపగలవు.

దాసు—పూరిగారూ! అది తప్పక దయ్యమే. నేను యెన్ని విధాలో మీతో చెప్పినాను. దయ్యములు కనబడలేవి రావద్దయ్యా అని చెప్పినాను. నా మాట మీరు విన్నారుకాదు. ఈ దయ్యము మిమ్మల్ని నన్ను గూడ మింగి నేస్తుంది. దీనికి సాయంగా యింకా కొన్ని దయ్యాలుకూడా రావచ్చును.

సూరి—రానియ్యండి. భయములేదు.

దాసు—భయములేదని మీరంటే సరా? నాకు భయము గానేయున్నది.

సూరి—మీకే భయమా? భయముచేత నేను చచ్చిపోతానని మీరు చెప్పినారే. ఆలాటిది మీరే భయపడుచున్నారా?

దాసు—ఈవేళ యేమోకాని నా మంత్రముల పునశ్చరణ పనికిరావడంలేదు. మన యెదుటనున్న యీ దయ్యము మంత్రశాస్త్ర మంతా వచ్చిన బ్రాహ్మణ దయ్యములాగున్నది. అందు చేతనే నా మంత్రములు పనిచెయ్యక నాకు భీతి పుట్టినది.

సూరి—నే నున్నాను మీకు భయములేదు. నన్నుకాగిలించు కోండి. ఏమి! మీ నొళ్ళంతా చెమటపడుతుంది. ధైర్యము తెచ్చు కోండి. ఆ విగ్రహము మనకేకే వస్తూంది.

దాసు—(భయముచేత మాటరాక) మీ మీ మీ మీ మూలాన్ని నే నే నే నే చచ్చిపోతూన్నాను. చూడండి ఆ దెయ్యం మనమీద కొస్తూంది. అదిగో దాని కాళ్ళు వంకరగా నున్నవి. అది దయ్యమే.

విగ్ర—(తనలో) ఈ దయ్యములు నన్ను చంపక మానవు
ఇప్పుడేమిగతి. గట్టిగా కేక వేస్తాను. పొలములలోనున్న వాళ్ళెవరై నా
నాకు సాయమువస్తారు. (అని) అంతా రండ్రోయి.

(అని కేక వేయుచున్నాడు.)

సూరి—(తనలో) ఏమీ యీ యాశ్చర్యము. దయ్యమా
మరుష్యుడా యెవడు వీడు? దాసు చెప్పినట్లు దయ్యములే వచ్చు
చున్నవా? ఇతడు ధైర్యముగా నున్న పక్షమున నేను ధైర్యముగా
నుండును. ఇతడు మట్టిముద్దలా చదికిలబడుటచేత నా ధైర్యముగూడ
చెడిపోయినది ఇప్పుడేమిగతి.

దాసు—సూరి! నన్నొదిలిపెట్టవయ్యా! నే నిక్కడ నిలవలేను.
ఆదయ్య 'తక్కిన దయ్యాలనికూడా రమ్మని రండ్రోయి యని పిలు
స్తూంది. అవన్నీ వచ్చిన తరువాత మనము బ)తక నేలేము. ఇప్పుడే
పారిపోదాము రా. నీవు రాకపోతే నేను వెళ్ళక మానను. నన్ను
వదిలిపెట్టు.

(అని చెయ్యివదిలించుకొని పరుగెత్తుచున్నాడు)

సూరి—ఇక నిక్కడ నే నెందుకు.

(అని వాని వెనుక పరిగెత్తుచున్నాడు.)

విగ్ర—రండ్రో రండ్రో).

(అని వారి వెనుక పరిగెత్తుచున్నది.)

కాపులు—(పొలము విడిచి) ఎక్కడ ఎక్కడ. ఏమిటి ఏమిటి?

(అని వీరి వెనుక పరిగెత్తుచున్నారు.)

దాసు—(కొంతదూరము పరుగెత్తి, ఆ రూ సముచేత) చచ్చా
నర్రో. (అని కింద పడుచున్నాడు.)

సూరి—దయ్యములలోయి బాబో దయ్యములు.

(అని దాసునిదగ్గర పడుచున్నారు.)

విగ్ర—ఇక నే పరిగెత్తు లేనద్రోయి.

(అని వాళ్ళమీద పడుచున్నది.)

కాపులు—దీపం నీపం.

(అని యొకదీపమును తెచ్చి చూచుచున్నారు.)

కాపు—(పై విగ్రహమును లేవదీసి) వోవడవురా నువ్వు మడిశివా దయ్యాలనివా?

విగ్ర—(చగ్గుచు) కోంపడకండి చూపగ్రా! నేను సాకలి సరివిగోణ్ణాడి. ఆ దాసుగోరు దయ్యాలని సూపితానని చూరిగారితో చెపుతావుంటే యిది దయ్యాలెల్లాగుంటాయో సూద్దారని ఎల్లియూరిద్దరే దయ్యాలనుకొని యిల్లాపర్లెత్తుకొచ్చాను.

సూరి—ఏమిటి చాకలి సరివిగాడవటరానువ్వు నీవు దయ్యమునుకొని మే మిద్దరము పరిగెత్తుకొచ్చాము. దాసుగారూ! లెండి దయ్యము గాదు. చాకలి సరివిగాడు.

దాసు—(మెల్లగా) నీమాట నేను నమ్మను. అది దయ్యమే కాని మసిపికాదు. ఒకప్పుడు పిశాచాలు మసిపివేషము వేసికొని యిల్లా మోసం చేస్తుంటాయి.

చాకలి—బాబయ్యా! నేను దయ్యాలిని కానుండి సరివిగాణ్ణాడి చవారీలు మోసిన కాయ లియిగోనుండి.

దాసు—చాకలిదయ్యాలికి బుజాలమీద కాయలుంటాయి.

కాపు—లేవయ్యా యి.పాటికి దయ్యాలేవు గియ్యాలులేవు. మా గొప్పమంత్రగోడివొచ్చావూళ్ళోకి. ఇల్లా దద్దిల్లి పారిపోయే వోడవు నీవేమిదయ్యాలాదులుత్తావు. నడునడు.

దాసు—బాబూ యీవేళకి బ్రతికాను. ఇక నెప్పుడు దయ్యాల మంత్రాలు చెప్పను. రండి వెడదాము.

(అందరు నిష్క్రమింతురు.)

తుంబుర నారద సంవాదము

తుం—మహాత్మానారదా ! నీవు బ్రహ్మమానసపుత్రుడవు. నీకు తెలియనివిషయములు త్రిలోకములయందు లేవు. నాకు కొన్ని ధర్మసందేహములు కలవు. వానిని నీవు దీర్చవలయు.

నార—మిత్రుడా తుంబురా ! నీవు నానీడవలెనే యేకాలమందు సన్ననసరించి తిరుగుచుండువు నీసందేహములు బాపుట నాకు ప్రధమవిధి. అవియేవో చెప్పము.

తుం—చిత్తము మహాప్రసాదము. కలియుగములో సధికారములుగల కొందరు మనుష్యులు వెన్నెలలోగూడ సేవకులచేత లాంతరులు వేయించుకొని చడచుచుండును సకలజగంబునకు చంద్రుడు దేవుడిచ్చిన గొప్పలాంతరుగదా అట్టి గొప్పలాంతరు వెలుగుచుండగా దానివెలుతురున సమస్త వస్తువులు కనబడుచుండగా లాంతరుదీపముతో నేమిప్రయోజనము. ఈసందేహము నాకు దీర్చవలయు.

నార—(నవ్వి) ఆహాహా ! గొప్పసందేహమే కాని యివిషయమున నీవు శంకానివృత్తిచేసికోవలసినదే? ఇదిగో కారణముచెప్పుచున్నాను వినుము. అధికారముగలవారిలో పెక్కుమందికి కన్నులు మునుపున్నచోట నుండవు. కన్నులు నెత్తికి వచ్చును ఆకారమాత్రము చేత కన్నులు మునుపున్నచోట నున్నను దృష్టి మునుపున్నచోట నుండదు. అందుచేత కొందరధికారులకు కన్నులు తిన్నగనబడవు. కన్నులు పొరలుగప్పిపోవును. అధికారమదము దృష్టికడ్డమువచ్చును అట్లొక విధమైన గుడ్డితనము కన్నల నావరించుటచే సరిగా కనబడక వెన్నెలలోగూడ లాంతరులు వేయించుకొందురు.

తుం—మహాత్మా చందమామ వెలుతురువల్ల కన్నులు గనబడనివారికి లాంతరు వెలుతురుపయోగించునా ?

నార—కొంతవర కుపయోగించును. చత్వారము లేజీకటి యున్నవారికి సన్నదీప ముపయోగించనప్పుడు పెద్దవత్తి వేసి దీప మెక్కువ కాంతిగలదిగ జేయుదురు వట్టికన్నులు కనబడనప్పుడు సులోచనముల దృష్టివల్ల చక్క బడునట్లు చంద్రకాంతి కనబడకున్నవానికి లాంతరువెలుతురువచ్చి మునుపటిదానికి తోలుపడి కొంతకనబడవచ్చును. ఇట్లు కనబడక పోవుటచేతనే అధికారి నడచునప్పు డేమనుష్యుని మీద పడునోయచు భయముచేత బంట్రోతులు వానికంటె ముందు నడచి తొలగండి తొలగండియని బాటసారులను దొలగించుచుందురు.

తుం—భలీభలీ. మీరుచెప్పినది మిక్కిలి చక్కగా నున్నది. అయితే నిట్టియధికార్లకు ఏవస్తువులూ సరిగా గనబడవా ?

నార—కనబడకేదు. వారికి కొన్ని చక్కగా గనబడును. తాబేదార్లయందు తప్పులు త్వరగా కనబడును. చోకుల బాధించుటకై శ్రోత్రదార్లు శ్రాత్తపుంతలు వేగముగ గనబడును. తమ యనుగ్రహము సంపాదించుకొనుట కాశ్రీతులు తెచ్చినకట్నములు కానుకలు హిరణ్య శ్రార్థములు చీకటిలోనైన కనుబడును. పైయధికారుల మెప్పించు నుపాయములు మఱిమఱి కనబడును.

తుంబు—ముసీంద్రా ! అధికారుల కన్నులయందేనా దోషముండుట, లేక మఱియితర అవయవములయందుగూడ దోషముండునా ? వారికి చెవులు సరిగ వినబడునా మనసు సరిగనుండునా ?

నార—మిత్రుడా ! నీవడుగుచున్న ప్రశ్నములు మిక్కిలి మంచివి. నీప్రశ్నల కన్నిటికి దగిన యుత్తరములఁ జెప్పుచున్నాను వినుము. సందేహములు బాపికొనుట పురుషలతనము అట్లుచేయుటచేత నాకు మిక్కిలి సంతోషముగ నున్నది.

తుంబు—మీవంటివారి దర్శనము లభించినప్పుడే సందేహములు తీర్చికొనకపోయిన పక్షమున నూవంటివారి సందేహములు

తీర్చికొనుట యెప్పుడు. అందుచేత నేనిప్పుడు మిమ్మునొక్కటి యడుగు చున్నాను.

నార—సరే ఆకర్ణింపుము. అధికారుల కన్నులయందు దోష మున్నట్లై చెవులలో గూడ గొంతదోషముండును.

తుంబు—దేవా ! ఆదోషమెట్టిది ?

నార—ప్రజలు సాధారణముగ జేసికొనునట్టి మనవినసవలు చప్పున వినబడవు. వారు కంఠములెత్తి యరచినను ఒకప్పుడు గోల యెత్తుచున్నను అవి వినబడవు. పూర్వస్నేహితులు వేదచుట్టలు మొదలగువారి మాటలుగూడ వారికి తరుచుగా వినబడవు.

తుంబు—ఎందుచేత వినబడవు ? చెప్పుడా ?

నార—కేవలము రోగసంబంధమైన చెవుడు గాదుగాని యిది యొకవిధమైన చెవుడే.

తుంబు—ఈవిధమైన చెవుడున కవుషధములేదా ?

నార—ఈచెవుడురోగము వైద్యుల సహాయమునలన కుదురు నదిగాదు. మందులనలన మానునదిగాదు. దీనికి గొప్ప యౌషధ మొకటే యున్నది. “ అధికారాంతమునందు జూడవలెగా నాయయ్య సౌభాగ్యమఃల ” అనువాక్యమునుబట్టి యుద్యోగమునుండి తొలగింప బడుటయే యాచెవుడునకు గొప్పమందు. ఇది యమోఘమైన యౌషధము. తక్కిన యౌషధము లొకప్పుడు పనిచేయును ఒకప్పుడు పని చేయవు. కాని యీయౌషధము మాత్రమే మట్టిదిగాదు. దీనిశక్తి యమోఘమైనది.

తుంబు—స్వామీ ! అధికారములో నున్నపుడు వారికేవి విన బడుచుండును ?

నార—కోర్కీ తప్పక వినబడుచుండును అవి యేమనగా కొండములు తప్పక వినబడుచుండును. కట్టములు కనులు ధాన్యము

కూరలు పాలు పెరుగు నెయ్యి పండ్లు మొదలగునవి పంపుదుమని తమకు లోబడిన మనుష్యులు శాస్త్రసాహిత్య మాట లెంతమెల్లగా జెప్పినను స్వచ్ఛముగ వినబడను. అందులో నొక్క యక్షరమైనను వినబడకపోదు. తమకు బహుమతముగదెచ్చిన రూపాయలు మంచివో కావో యని తెలిసికొనుటకై మోగించినప్పుడు కలుగు ధ్వని చక్కగా వినబడును. భార్య సగలు పెట్టుకొని ఘటఘట్టుమని తిరుగుచున్న చప్పుడు హాయిగా వినబడును. తనకుగిట్టని మనుష్యులు ఏమూలలనో గూర్చుండి చెప్పకొనిన చాటుచాటు మాటలన్నియు గట్టిగా వినబడును. ఇన్కంటాక్సు మొదలయిన పన్నులు గట్టుటకు ఉన్నసంగతులు లేనట్లు లేనిసంగతులున్నట్లు వినబడును. మనుష్యులొకసంగతి చెప్పకొన్నపుడు మరియొక సంగతి వినబడును. స్త్రీడర్లొక వాదము సేయగా వీరిచెవులకు మరియొక వాదము వినబడును.

తుంబు—మహాత్మా మీయుపదేశమువలన ధన్యుడనయితిని.

(ఇద్దఱు నిష్క్రమింతురు.)

మెట్ట వేదాంతము

(అప్పుడు బలరామస్వామిగారు, నీలకంఠముగారు

[ప్రవేశించుచున్నారు.]

నీల—బలరామస్వామయ్యగారూ ! ఇది పూర్వజన్మవాసనో యీజన్మవాసనో నే నెరుగనుగాని మీరు మాసావిట్లొకి రాగానే గుప్తన వాసన కిట్లుంది.

బల—మీరు పూర్వజన్మవాసన యీజన్మవాసన రెండు కూడా లేనివారు. మీరు సౌఖ్యపడలేరు ఒకరు సౌఖ్యపడుతుంటే చూడలేరు.

నీల—నీకు నీసౌఖ్యమునకు వెయ్యి నమస్కారములు. నాకు యీ 'త్రాగుబోతు'సౌఖ్యము వెయ్యి జన్మలకైనా వద్దు. నాకేకాదు నాశత్రువులకైనా వద్దు.

బల—కావలసంటే మాత్రము వస్తవా. తనకు ధైర్యముం డవలె, ఓర్పుకొనేశక్తి యుండవలె. మీవంటి అప్రయోజకులకు యిటువంటి శక్తులు రావు.

నీల—రాకపోతే మామరిగాని నాదొక్క మనవున్నది. చిత్తగిం చండి.

బల—ఏమిటో ఆమగవి చెప్పండి. కొంచెముసేపు చిత్త గిస్తాము.

నీల—మీరు పట్టపగలు మాత్రము మద్యపానము చేయవ ద్దని నా మనవి.

బల—రాత్రి చేయవచ్చునా యేమి?

నీల—రాత్రి చేయకూడదు.

బల—రాత్రి చేయకూడదు. పగలు చేయకూడదుగదా. రాత్రి చేయవచ్చునని మీరు యేలా చెప్పుచున్నారు. పాపమైనప్పుడు పగలు చెయ్యకూడనది రాత్రి చేయవచ్చునా?

నీల—పాపమన్నమాటకు సందేహము లేదు. పగలు త్రాగ వద్దన్నదానికి కారణము వినుడు. రాత్రులు మీరు మీయింటివద్దనే యుండుదు. మీకంపు మీకు, మీబంధువులకు యింపుగానుండును. పగలు త్రాగివచ్చినవత్తుమున యీకంపు మేము భరింపలేకుండ నున్నాము. పగలు పగలు మీరనేకాదు పొరుగులమీద పోవుదురు.

ఒళ్ళు తెలియక పడిపోయిన చాల ప్రమాదము సంభవించును. అప్రతిష్టవచ్చునన్నమాట నేను చెప్పగలను. ఏలననగా యింతకంటె యప్రతిష్ట యిక వచ్చుటకు వీలులేదు.

బల — మీ రేదో పాపమునుచున్నారు. పాపములు పుణ్యములు జాంతానై. యజ్ఞములో బ్రాహ్మణుడు మేకను చంపితే పుణ్యము. కసాయివాడు మేకను చంపితే పాపమా? మేము వేదాంతులము. నల్లిని పేనును చంపితే యెంతో ఆవును మేకను చంపితే అంతే. మని పిని చంపినా అంతే. అన్నీ జీవములే. అన్నీ ప్రాణములే. ఉద్యోగము లలో చేరినవారు సర్కారువారి ఆర్డరుప్రకారం కుక్కలను చంపించుచున్నారా లేదా? అందువలన పాపమా పుణ్యమా? లోకములో పాపము లేదు. పుణ్యము లేదు. ఏదో ప్రతిష్ట అని సెలవిచ్చేరు. ప్రతిష్టేమిటి అప్రతిష్టేమిటి పిచ్చుమాటలుగాని. లోకులందరు చేరి వాడు త్రాగుతాడని చెప్పకొన్నంతమాత్రమున వాడికివచ్చిన నష్టమేమి? ఈ చెప్పకోవడమువల్ల వాడికి సారాయి దొరకడలేదా? అప్పులవాళ్ళు బదుల్లివడములేదా? ఆస్తి ఉన్నంతమట్టుకు మంచివాడికి చెడ్డవాడికి అప్పలిస్తారు. ఆస్తి లేనప్పుడు శుద్ధశ్రోత్రియుడికి అప్పు లియ్యరు, త్రాగుబోతుకు అప్పలియ్యరు. మీరందరు ఏమనుకుంటే నాకేమి? నన్ను మెచ్చుకునేవాళ్ళు నన్ను మెచ్చుకుంటారు. త్రాగుటకు డబ్బు లేనివా శృంగారో కాళ్ళులాగి నడుమువీకి, మతిలేక నావద్దకు వత్తురు. వచ్చినప్పుడు నేను వాళ్ళ నాదరించి ప్రతివాడికి త్రాగినంత సారా పోయిస్తాను. అప్పుడు వాళ్ళు సంతోషించి మహారాజా! సీపు వెయ్యేళ్ళు బ్రతుకు. సీపు ధర్మరాజవు! నీవంటివాడికి జమీలు రాజ్యాలు యివ్వక దిక్కుమాలిన భగవంతుడు పిసినిగొట్టుముండావాళ్ళ కిస్తాడు. సీచేతిలో రాజ్యాలుంటే కల్లుచెరువులు, సారాసరస్సులు, బ్రాండ్ కాలవలు ప్రవృత్తులకా? అని వాడు నన్ను ప్రశ్నించుచున్నాడు.

చేగోడ్డిలువంటి కుండలాలు చెవులకు తగిలించుకొని చిరుగుల శాలువొకటి మీద కప్పుకొని చెవులు తడికలు కట్టునట్లు ఏవో రెండుససలు చదువు అవధానిగారికి ఏవో బేడకబ్బులిస్తే ఇంద్రుడవు చంద్రుడవని స్తోత్రములు చేస్తాడు. నీ మెప్పుకి నామెప్పుకి భేదమేమిటి?

నీల—ఓరిబాబు యిదేమి వేదాంతమయ్యోయి. మెట్టవేదాంతములాగున్నది.

బల—మెట్టవేదాంతమో పల్లెపల్లెవేదాంతమో నాకు తెలియదు. త్రాగుడు మంచిది. దేవతలు త్రాగే అమృతమేమిటి? అది సారాయే. యజ్ఞములలో చేసే సోమపానమేమిటి? అది సారాయే. సారా అమృతసాయనము, దేవతలు త్రాగుబోతులు, మునులు త్రాగుబోతులు, ప్రపంచమంతా త్రాగుబోతులు. త్రాగుట వైద్యశాస్త్రరీత్యా చాలామంచిది. ఒంటికి హామరీయిస్తుంది. మనస్సుకి మరవరాని ఆనందము ఉత్సాహము కలిగించును.

నీల—ఇక నీతో వాదించేవాడు లోకంగో లేడు.

బల—వాదములన్నిటిలోకీ శిరోభూషణ మింకొకటియూన్నది విను. త్రాగుడు లోకోపకారము. నావంటివాళ్ళు లోకంగో యెందరో వుండబట్టికదా సారావర్తసులు బాగుపడుచున్నారు. నావంటివాళ్ళని నమ్ముకునేదా యిబారాదార్లు పాటపాడుచున్నారు. మావంటివాళ్ళు లేకపోతే వాళ్లందరు యేమి కావలసినది? ఉపకారములుగదా త్రాగవద్దనుట గొప్పనేరము. ఏమనగా త్రాగవద్దంటే సర్కారుకి గొప్పనష్టము కలుగజేయడమన్నమాట. నీసూటలువిరి అంకరు త్రాగకపోతే సర్కారుకి కొట్లకొలది నష్టముకదా! ఇటువంటి సూటలు చెప్పేవాళ్ళు మర్దాంగులు. సర్కారుకు నష్టము కోరేవాళ్ళు. నీమొఖించూడగూడదు.

నీల—బాబూ, నీతో మాట్లాడినందుకు నాదే బుద్ధితక్కువ. పాపము పుణ్యము లేదన్నవానితోను ప్రతిష్ఠ అప్రతిష్ఠ లేదన్నవానితోను, మైగా మావంటివాళ్ళు సర్కారుకు నష్టము కలుగజేస్తారు అనేవాళ్ళతోను మాట్లాడడము చాలాకష్టము. యుక్తికి యుక్తి చెప్పగలముగాని మొండివాడమునకు జబాబు చెప్పలేము. నీవంటివాళ్ళని నమ్ముకొని సారాయిజారాదార్లు పాటపాడుచున్నారు. నీవంటివాళ్ళను నమ్ముకొని బోగమువాళ్ళు పడుచుపిల్లలను పెంచుకొనుచున్నారు. నీవంటివాళ్ళను నమ్ముకొని కసాయిదుకాణపువాళ్ళు మాంసపుసుకాణములు పెట్టుచున్నారు. ఇటువంటివాళ్ళందరిని పోషించుటకై మహానుభావుడవు అవతారమెత్తినావు. నీకు వేరేజన్మము లేదు.

బల—నాకు జన్మములేనిమాట నిశ్చయము. నీ వెన్ని వేల పర్యాయములో పుట్టి చచ్చుచుందువు.

నీల—నీకు పిశాచ జన్మమేగాని మనుష్యజన్మలేదు.

(అని నిష్క్రమింతురు).

(అప్పుడు రామస్వామి, క్రిష్ణస్వామి, ప్రవేశించుచున్నారు)

రామ.—ఇందులోతప్పు నాకేమికనుపడదు.

కృష్ణ—లంచములు పుచ్చుకొనుట తప్పేకాదా? అట్లయిన గవర్నమెంటువారిది గొప్ప నేరముగ నెంచి, లంచగొండులకు శిక్ష లేని వేయుచున్నారు?

రామ—గవర్నెంటువారు తెలివితక్కువశిక్షలు వేయుచున్నారు వారికి దీనిలోనున్న పరమార్థము తెలియదు.

కృష్ణ—లంచముపుచ్చుకొనుటలో పరమార్థముకూడనున్నదా?

రామ—ఎంతపరమార్థమున్నదో నీకేమి తెలియును? లంచము పుచ్చుకొనుట అనగా పరోపకారము చేయుట. లంచము పుచ్చుకొనివాడు పరోపకార మేమిటో జన్మమధ్యమందెరుగను. ఇద్దరు తగ

పులాడి నేను మేజిస్ట్రేటును గనుక నావద్దకు వస్తారు. వచ్చినప్పుడు ఒక రివర్డ్ లంచము పుచ్చుకొని వానికుపకారముచేయుచున్నావా! లేదా?

కృష్ణ— ఈలగచమువల్ల రెండవవాని కపకారము చేసినావా! లేదా?

రామ—ఓయి పిచ్చవాడా! రెండవవానికి ఎప్పుడుకూడా అపకారము జరిగి తీరుతుంది. ఒకరిమీద నొకరు చార్జియిచ్చినప్పుడు అధికారి ఇద్దరితరపు తీర్పు చేయలేడుగదా! ఎవడో ఒకడితరపై తీర్పు చేయును. అందువల్ల ఒకడికుపకారము. ఒకడికపకారము జరుగును. లంచము పుచ్చుకొన్నవాడుకూడ అపకారమే ఎవడో ఒకరితరపుకే తీర్పుచేయును. ఎవడికో ఒకడికే అపకారము జరుగును.

కృష్ణ—ఓరి! నీతెలివి తగలబెట్టా. న్యాయమయిన అధికారి తీర్పుచేయునపుడు నేరస్థులకు శిక్షకలుగును నేరములేనివాడికి శారము జరుగును. లంచగొండులు తీర్పుచేసినపక్షమున నేరస్థుడు శిక్ష లేకుండ తప్పించుకొని పోవును.

రామ—ఇదా సిగొప్ప సందేహము? సరిలే! పిచ్చిపుల్లాయ నలె నున్నావు. నేరస్థుడు శిక్షలేకుండ తప్పించుకొనిపోవుట మంచిది కాదనుచున్నావా! నేరస్థుడు పాపము! తెలియక ఏదో అవకతవకపని చేస్తాడు. అందుకువానిని జైలులోనికి పంపితే వానివెండ్లాము బిడ్డలు గోలుగోలుమని ఏడవరా! వాడు జైలులో మట్టితట్టలు మోసి అవమానముపాలు గాడా? వాడిని వదిలి వేయుటవల్ల వాని కవమానము తప్పించి వానికి, వానికుటుంబమునకు, ఎంతోఉపకారము చేయుట కాదా? వాళ్ళవాళ్ళెంత సంతోషిస్తారు! ఇదంతా పరోపకారము కాదా?

కృష్ణ—ఇదిఅంతా పిరియాదికి అన్యాయము కాదా? పిరియాదికి ఇంచువల్ల రెండు అపకారములు జరుగును. మొదట నేరస్థుడు

వానినికొట్టియో, తిట్టియో అపకారము చేసినాడు. వాడు చేయగా మిగిలిన అపకారము కేనుకొట్టివేయగా మీరుచేస్తారు. ఇక లోకము లో న్యాయమే లేదన్నమాట.

రామ—న్యాయములేదా? ఎవడో ఒకడు కష్టమనుభవించ వలసిన దేనా! పిరియాదితరపుతీరుపుచేస్తే ముద్దాయికినష్టము, ముద్దాయి తరపు తీర్పుచేస్తే పిరియాదికినష్టము. ఎవడికో ఒకడికి నష్టము కలుగు తూనే వుంటుంది. ఇందులో మనకెవరిమీద ఇష్టమో వారికి ఉపకారం చేస్తుంటాము. ఇదికాక ఇంకొకసంగతి చెప్తాను. పిర్యాదిముద్దాయిల నిద్దరిని విచారించి, ఎవరితరపు న్యాయమో వారితరపే తీర్పు చేయ సత్సంగులగువాని వాసిదగ్గరనుంచే లంచము వుచ్చుకొనునెడల తప్పేముంది? ఇందువల్ల పిర్యాదీకి న్యాయము జరుగును. నేరస్థుడు శిక్షింపబడును. మాకు లంచము దొరుకును. ఇందులో పాపమేమి? తప్పేమి?

కృష్ణ—నీకు పాపము తప్పు తెలియడములేదా! సర్కారువారు నీకు జీతమిచ్చుచున్న దెందుకు? ఎనివెల్లను లంచము వుచ్చుకోకుండా న్యాయము చేయవలసినదనికాదా?

రామ—సర్కారు ఏర్పరచడాని కేమిలే! ఇన్నిమాటలెందుకు నేను వేదాంతముచెప్తాను? లంచము చాలమంచిదిగనుకనే దేవతలు కూడా లంచము వుచ్చుకొంటారు. దేవుడికిచేసే సేవలు ఉత్సవములు లంచములుకావా? దైత్యస్తోత్రము లేమిటి! లంచములుకావా? యోగములు నోములు ఏమిటి! దేవతలను మెప్పించుటకు కావా? వెంకటేశ్వర వ్రతములు, సత్యనారాయణ వ్రతములు లంచములుకావా? దేవతలు మనకు జబ్బులుచేయించడము, మనచేత మొక్కులు వుచ్చుకోవడము, అప్పుడు జబ్బులుపోగొట్టడము, దేవతల కే దిక్కులేనప్పుడు

ఉప్పు పులుసు తినేమనకా ? పైగా అద్వైతప్రకారము లంచమిచ్చే వాడు లేడు, పుచ్చుకొనేవాడు లేడు. అంతామాయ అంతామిథ్య.

కృష్ణ—నీవేదాంతము మెట్టవేదాంతము ఇది న్యాయమార్గం లో వెళ్ళేవాడికి సరికేరాదు.

రామ—న్యాయము న్యాయమని గుఱుకుంటావు. న్యాయమే మిటి ? లోకములో న్యాయము, అన్యాయము అనునవి లేవు. అవి పిచ్చివాళ్ళు పెట్టిన భేదము. నీకు న్యాయమైనది నాకన్యాయము; నాకు న్యాయమైనది నీకన్యాయము.

కృష్ణ—ఈ మొండివాదములు చేసేవాళ్ళతో మాట్లాడేది కష్టము. అందుచేత నీతో వాదించ తలచుకోలేదు.

రామ—పోనీ యీవిషయమై వాదము కట్టిపెట్టి మరియొకవిషయ మడుగుతాను చెప్పు.

కృష్ణ—నీవిషయము అన్నియు విషములవంటివే. చెప్పటకు విషటకుగూడ శాధకరములైనవి.

రామ—మమ్మ తిట్టదలచుకొన్న పక్షమున ఏకముగా అన్నిటికి నొక్కసారియే తిట్టవచ్చునుగాని ముందుగా చెప్పేది విషము.

కృష్ణ—అడిగేదేమిటో త్వరగా అడుగు.

రామ—అబద్ధములాడుటవలన లాభ మున్నదా లేదా ?

కృష్ణ—నీవంటి దుర్మార్గులకు లాభమే. లోకమునకు నష్టము.

రామ—లోకమునకు నష్టములేదు, లాభమే.

కృష్ణ—ఒకరికి నష్టము లేకుండు మరియొకరికి లాభ మెట్లు వచ్చును ?

రామ—ఒకరికి నష్టము లేకుండు ప్రపంచములో నెన్నడునుండదు. కాని అబద్ధములవలన గొప్పముపకారమున్నది. అవి చెప్పెద విషము. “అశ్వదామ హత్యకుంజరః” అని మెట్టగ నొక చిన్న

యబద్ధమాడుటవలన ధర్మరాజున కెంతలాభము కలిగినదో చూడు ! ఎందరెందరో మహావీరులకయిన చంపుటకుశక్యముగాని ద్రోణాచార్యులు ఊణములో చచ్చిపోయినాడు. ధర్మరాజునకు నరకమువచ్చి సత్యము సత్యమని మొత్తుకొనే మీయందరకు పువ్వులవిమానము లెదురు వస్తాయా యేమిటి? ఎన్ని యేడిచినా మీకు నరకకూపాలేగాని మరి యొక యేడుపులేదు. చంద్రహాసకథలో విషయమునే పిల్ల తప్పుసృష్టి చేసినందువల్ల చంద్రహాసుడు బ్రతికినాడు. ఆమె యాపని చేయని యెడల చంద్రహాసుడు చచ్చిపోవును గదా ?

కృష్ణ—నీకు వాళ్ళచరిత్రలే జ్ఞాపకముకు వస్తాయిగాని బలి చక్రవర్తి హరిశ్చంద్రుడు మొదలగువారి చరిత్రలు నీకు జ్ఞాపకము రావుగదా.

రామ—జ్ఞాపకము రాకేమి! తనపట్టిన గుండేటికి మూడేకాళ్ళని సత్యము సత్యమని పీకులాడి యెదవన్నరయెదవలయి రాజ్యము పోగొట్టుకొని అడ్డమయినవాళ్ళ కాళ్ళు పట్టుకొని చెడిపోయిన భ్రష్టులు వీళ్ళేకదా యని నాకు జ్ఞాపకము వచ్చుచుండును. హరిశ్చంద్రనాటకము విన్నప్పుడు, ఆడినప్పుడు, అది విని చూచిన మన కెఱ్ఱనిర్భాగ్యులు, ఆ తెలివితక్కువముగడాకొడుకులవలె చెడిపోతారేమో యని నా ప్రాణాలు పీచుపీచుమంటూంటాయి. ఇటువంటి పుస్తకాల చుప్పవేయకుండా గవర్నమెంటువాగు చూలు ప్యానుచేస్తే బాగుండును. ఎవరైనా కవిత్రులు బయలుదేరి శుక్రాచార్యులవారి చరిత్ర నాటకముగాను పురాణముగాను వ్రాస్తే యెంతో బాగుండును. ఈపాడు కవిత్రులు పలికేనిమంగలి పిల్లల గొరిగినాడన్నట్లు అవకతవక పుస్తకాలు వ్రాయకపోతే ఆ మహానుభావుని చరిత్ర వ్రాయరాదా? పుణ్యము పురుషార్థము కూడాను. అమ్ముకుంటే గోనిసంచెకు గూపాయలు వస్తాయి. అహహ ! ఆ మహానుభావు డెన్ని చెప్పినాడయ్యా ! చచ్చి స్వర్గాన్ను

న్నాడు, చల్లనివేళ జ్ఞాపకానికి వచ్చినాడు. “వాణిజ్యాత్ములందు నైవాహికములందు. ప్రాణవిత్తమానభంగములను చకితగోకులాగఁ జన్మరక్షణముల బొంకవచ్చు నభుముబొందదధిప॥” అన్నాడు. అహహా! అక్షరలక్షలుగాదా యీమాటల కిచ్చుతు.

కృష్ణ—శుక్రుని మెచ్చుకొనుటచే అతని శిష్యులైన రాక్షసులలో పుట్టవలసినవాడవు నీవు.

(రామసావ్రిమి కృష్ణసావ్రిమి ప్రవేశము.)

రామ — మేము శుక్రాచార్య శిష్యులైన రాక్షసులలో జేరని వారమంటివి. రాక్షసులైనంత మాత్రమున మాకప్రతిష్ఠలేదు. రాక్షసులలో నన్నంతప్రజ్ఞావంతులు మరెక్కడలేదు. మీదేవతలకంటె ఆరాక్షసులే మంచివారు. రావణాసురుడు మీదేవేంద్రుకంటె దేనిలో తక్కువ? దేవేంద్రునియొక్క సత్త్వనర్తనము అహల్యచరిత్రమువలన తెలియును. బలిచక్రవర్తివంటిదాత మీదేవతలలోగని రాజులలోగానికలడా! రాక్షసులలోనుండే పరాక్రమవంతులు మూడులోకములలోనులేరు. హిరణ్యాక్ష హిరణ్యకశిపులు తారకాసురినరకాసురులు వృషపర్వవజ్రనాభులు ఎంతెంత పరాక్రమవంతులో మీమునిముండాకొడుకులు వ్రాసినపుస్తకములలో నె తెలియును. రాక్షసులమీద గిట్టక యీగడ్డాలపోతులైన ఋషులు వాళ్ళను గురించి యెన్నెన్నో యబద్ధపుగాధల వ్రాసినారు. వాళ్ళుదుర్మార్గులట. స్త్రీఘాతకులట. దొంగలట. యీదేవతలలోను మనులలో నపాతులెందరొ గలరు.

కృష్ణ—రాక్షసులే మంచివాడైన పక్షమున రావణాలయము తారకాలయము అనిపేరిడి కొన్నిగుళ్ళుగోపురములు కట్టించు. దానివలన నీకు పుణ్యము పురుషార్థము పేరు ప్రతిష్ఠ వచ్చును

రామ—నాదగ్గర డబ్బున్నపక్షమున ఇప్పుడున్న రాములవారు కృష్ణమూర్తిదేవాలయములన్నియు పడగొట్టించి రావణ కుంభకర్పూ

కు హిరణ్యాక్షు హిరణ్య కళిపులకు మంచి మంచి యాలయములు కట్టెంతను. ఇప్పుడప్పుడనకుండా యెల్లకాలము ఆదేవాలయములలో బోగము మేళము లాడేటట్టు చేస్తును

కృష్ణ—సీవెల్లకాలము బోగము ముండల తోనె కాలక్షేపము చేయుచున్నావు గనుక నీకువాళ్ళతోనే స్వర్గము మోక్షము. వాళ్ళ మూలముచేతనే యింతవరకు బాగుపడ్డావు. ఇకముందుగూడ బాగుపడతావు. సీవేగాకుండా దేశములోగల కుట్టవాళ్ళనుగూడ బాగుచేయదలచుకొన్నావు.

రామ—బోగమువాళ్ళుండడమువల్ల లోకములకు గలిగే ఉపకారము తెలుగని మూర్ఖుడవు. నీతో నేనేమని వాదించను?

కృష్ణ—ఆయుపకారము నీవేయెఱిగి నీవేపొందుము. నాకక్కటలేదు

రామ—నీకు గావలసివెనురాదు. బోగమువాళ్ళవల్ల ఉపకారములు చెపుతాను విను. ఇప్పుడైనా బాగుపడుదుగాని. వివాహములలో వాళ్ళుంటేనేళోభ. అదిలేని పెళ్ళి బోడిపెళ్ళి, పైగావాళ్ళను రక్షించడంకూడా లోకోపకారమే. వాళ్ళిరోజులలో తగినప్రాపకములు లేక అన్నవస్త్రములకు దూరమైయున్నారు. అన్నము లేనివాళ్ళను తక్షించడం పరోపకారముకాదా ఈధర్మసూక్ష్మములు తెలియకమీరు మూర్ఖులై చెడిపోవుచున్నారు.

కృష్ణ—ఈధర్మ సూక్ష్మములు మాకు తెలియనక్కరలేదు. నీవేతెలిసికొని బాగుపడుము.

(అని నిష్క్రమించుచున్నారు.)

తిప్పలలో యెండకాలములో నెత్తిమాడుచు యెండలో నిలిచియుండవలెను వానకాలములో హోరున కురియుచున్నవానలో నిలిచియుండవలయును. బ్రతికియున్న ప్రజలు యెన్నివిధముల మొరలు పెట్టుకొనినను, నాలుగుపందిళ్ళు శ్మశానభూములలో మీరు వేయించలేకపోయినారు. మాపట్టణమువల్ల వచ్చే సొమ్మునుంచి ఖర్చుపెట్టి పందిళ్ళు వేయించమని ప్రజలు వేడుకొనుచున్నారు గాని, మీరుంటిలోనున్న మీధనముపెట్టి వేయించమని కోరలేదు. ప్రజలు చెప్పుకొన్నను మీరు లక్ష్యమునేయరు. పత్రికలలో వ్రాసినను మీరు శ్రద్ధచేయరు. స్వయముగా మీకు తోచదు. మీకీ ముండితన మెందుచేత కలిగినది. “మామణభూమణ తిరస్కారంబులు దేహంబునకుగాని పరమాత్మకు గావు.” అను సిద్ధాంతము నమ్మిన వేదాంతిలామీరు? లేక బుద్ధి గడ్డితిని మిమ్మందఱను అధికారములోకి తీసికొని వచ్చినందుకు ప్రజలీవిధముగా కష్టము ననుభవించవలసినదేయను సిద్ధాంతములో జేరినవారా! లేక చచ్చినవాళ్ళు అగ్నిపాతములో కాలుచుండ బ్రతికినవాళ్ళు యెండలో కాలుచుండవలెనని కోరికా? చచ్చిపోయినవాళ్ళ విషయమైనను యీవిధమయిన సదుపాయము చేయలేని మీరు యెందు కధికారమువహించి యుండవలెను? కుర్చీలలంకరించుటకా! కుర్చీలను నల్లు లాశ్రయించియున్నవి. మీరును ఆశ్రయించి యున్నారు. భేదమేమి? ఈఅర్జిదారులలో మీబంధువులమనే కులమున్నాము, బ్రతికియున్న పౌరులు మొరబెట్టుకొన్నప్పుడు మాణిక్యములువంటి మీహృదయములు కలుగకపోయినను, మీమృత బంధువులమైన మేము పితృలోకమునుండి ప్రత్యేకము పనిగట్టుకొని వచ్చి మీకొక అర్జి నిచ్చుకొన్నయడల బంధువులమను నభిమానము చేసిన మామాటలందు గొంచెము గౌరవ ముంతురేమో యని ఈఅర్జిని వ్రాసితిమి. బంధువులమనకలగక పోయినను, మామధునములు

యిన తమకు మాబంధువులను నభిమాన ముండునని నమ్మకములేదు. అందులో బ్రతికియున్నవారే అనుదినము మొరలుబెట్టుకొనుచుండగా ఆ మొరలే వినబడని మీచెవులకు చచ్చినవాళ్ళ మొరలు వినబడు ననుట కలలోనివార్త. అయినను మీయనుగ్రహ మెట్లు వచ్చునో నుని యీమహాజరీ నిచ్చుకొంటిమి. మా అర్జీప్రకారం వెంటనే శ్మశానభూములలో మంచినదిభృ వేయించిన సరే, అట్లు వేయించక పోయిన పక్షమున మేమందరము గోతులలోనుండి కాష్టములలోనుండి నదులలోనుండి నరకములోనుండి స్వర్గమునుండి ఒక్కపెట్టున వేల కొలది దండెత్తి మీపట్టణము ముట్టడివేసి ఈపని మీచేత చేయించెదము. మా ఆకారములు మేము బ్రతికియున్నప్పుడున్నట్లుండవు. మమ్మునుచూచిన మాత్రమున మీరు గడగడపడకి పోవురు. మీ గుండెలు పగిలిపోగలవు. మీ యిండ్లకువచ్చి చూడలు పట్టుకొని వ్రేలాడెదము. దూలములమీద కూర్చుండెదము. తలుపులు వేసినను మేము లోకలికి రాగలము. మీకు నిద్రపట్టినయము. పట్టినను కలలో మేమే కనబడుచుందుము. జాగ్రత్త ! జాగ్రత్త !

ఈపైసంగతులన్నియు గవర్నమెంటువారి యుత్తర్వు కాలేదనియు అది యేప్రెలులో అగుననియు మీరు తీరము చెప్పెదరేమో వర్ష కాలము వెళ్ళిపోయినప్పటినుండి అనగా పడదలు మానినప్పటి నుండి యిక్కడ పందిభృ కావలయును. గవర్నమెంటుపారికి వ్రాసి యొకమార్చే మీరు శాంక్షను చేయింపవచ్చును. గవర్నమెంటువారు శైలనియ్యకపోరు. ఇది మీలోపముగాని గవర్నమెంటువారి లోపము కాదు. ఎలెక్షనురోజులలో మీకున్న చాకచక్యము నడచునట్టి యోపిక, డబ్బు కర్చుచేయుటలోని చొరచ తర్వాతకూడనున్న పక్షమున ప్రజలకిటువంటి యిబ్బందులు రావుకదా ! చచ్చిపోయి మీకంటి కగ పడుటకు ఏలులేక ప్రజల కేయుపకారమును చేయజాలక మేమేయవ

స్థలో నున్నామో, బ్రతికి యధికారములోనుండి చిన్నయువకారములు
 జేయలేక మీరును ఆయవస్థలోనున్నారు. కాబట్టి యికమీద మాలో
 లింగధారులయినవా రందరు గోతులలోనుంచి లేచినట్టే, మీరుగూడ
 అశ్రద్ధసమాధిలోనుండి, లేచి, ఒక్కసారి శ్రమశాసభూములలోకి మికా
 రుగా పగలు 10 గంటలప్పుడు గొడుగు జోడు లేకుండ దయచేసి,
 అక్కడ బసలు పొందెడి అవస్థస్వయముగా తాము తెలిసికొని పందిళ్లు
 వేయుటకై యుప్రక్రమింతురని పార్థించుచున్నాము.

ఇట్లు విన్నవించువిధేయులు,

యసుకతిప్పనివానులు, పితృదేవతలు,

రాక్షసనామసంవత్సర, పూర్వాషాఢమాస,

నవమి, శనివారం,

విష్ణువర్ధనపురం, మకాం యసుకతిప్ప.

రెల్లుదుబ్బులపోష్టు.

మార్కండేయ స్వామివారి మనవి

రాజమహేంద్రవర పట్టణమందున్న మహాజనులందరు నా
 మనవి సంపూర్ణముగా శ్రద్ధతో నోపికతో శాంతముతో ప్రారంభము
 ముదలుకొని చిట్టచివరవఱకు నొక్క యక్షరమైన విసిచిపెట్టకుండ
 చదువుకొని దానికి తగిన శ్రతి క్రియ చేయుదురుగాక!

నేను రాజమహేంద్రవరమునకు పాతకాపును. నా కంటే
 పూర్వలవరు ఇక్కడ లేరు. వేణుగోపాలస్వామివారును, సీతారామ

స్వామివారును, ఆజనేయస్వామివారును, నరసింహ స్వామివారును, కోటిలింగేశ్వరస్వామివారును, చామాలమ్మయు, కోరలమ్మయు, నేను వచ్చిన తర్వాతనే యీ గ్రామము ప్రవేశించినారుకాని, నాకంటె ముందు రాలేదు పట్టణమధ్యమందున్న పక్షమున జనులకు నావల్ల బాధ కలుగునేమో యని సందేహించి మొట్టమొదటనే నేను గోదా వరిమహానది యొడ్డున వెలిసినాడను. అస్తికబుద్ధిగల మహానుభావులు కొందఱు నాకు గుడి గోపురము మంటపము మందిరము కట్టించి నాయందు భక్తిప్రపత్తులు చూపించినారు. నాటినుండి పురజనుల యభిమానముచేత ఇంత విభూతి మేనధరించి, మారేడుపత్రి నెత్తిన పెట్టుకొని యెవరో కొందఱు భక్తులుచేసిన యభిషేక జలముతో తృప్తి నొంది “తదన్నం తద్రస” మన్నట్లుగా నొకరిజోలికి నే బోక నా జోలి కొకరిని రాసక నాగుడిలోనే పడియుండి కాలక్షేపము చేయుచున్నాను నేనిచ్చటికి వచ్చిన వేయి సంఘములనుండి నా కిదివఱ కేవిధమయిన బాధయు విశేషముగ గలుగలేదు. ఇప్పుడొక క్రొత్త బాధ నాకగుచున్నది. ఆ బాధ యేమనగా చెప్పకొనుటకు నాకేసిగ్గగుచున్నది. ఇన్నాళ్ళుబ్రతికి యింటివెనుక చచ్చెరాయన్నట్లు, భూమికంటె ముందుపుట్టిన బాంబవంతునివలె నీపట్టణముకంటె ముందుపుట్టిన నేను సన్న మొన్న పుట్టి కన్నులుదెరిచిన మీనంటివారిలో భగవంతుడనైయుండి నాయవస్థ నే జెప్పుకొనవలసివచ్చెగదా యని నాకెంతో సిగ్గగుచున్నది. సిగ్గేకాదు విచారముగూడ కలుగున్నది. నాయాలయమునకు పడమటి వైపున నూతనముగా నిర్మింపబడిన గట్టుక్రింద పట్టణాధికారులు ముఠీకిసిటికోనేరు నొకదాని నేర్పఱచినారు. దీనిని నిర్మించుటలో వారియుద్దేశము మంచిదేకాని, నాకు ప్రాణముమీదికి వచ్చినది. ఎన్నో ప్రకారములమధ్య వెలుతురు రాని గర్భగుడిలో దాదాపుగా నెల్లప్పుడు తలుపులు వేసికొని మూల కూర్చుండునట్టి నాకే ఆమురికిసిటికంపువల్ల

ఎంతో బాధ కలుగుచుండగా, గోదావరియొడ్డునకు వెళ్ళి దాని సమీపమున నడుచుచుండు పురజనులకు యెంత బాధ గలుగుచున్నదో నేను చెప్పనక్కరలేదు. అయినను నాగోల నేను చెప్పకొనవలెనుగాని, పురజనుల గోల నాకెందుకు. నావిగ్రహము తాతివిగ్రహమన్నమాట మీకు తెలుసునుగదా! తాతివిగ్రహమునకు తాతిముక్కులు తాతిపేగులు పురుగుదా! ఈదుర్వాసనకు నా తాతిముక్కులు పగిలిపోవుచున్నవి. నాతాతిపేగులు బద్దలవుచున్నవి. నాతాతివెండుకలు చూడిపోవుచున్నవి. నాగర్భగుడిలోనున్న గబ్బిలపు కంపయినను నాకింత బాధలేదు. శ్మశానములలో నేనున్నప్పుడును నాకింత బాధకలుగలేదు. నా బాధ యట్లుండగా నామూలయములోనికి సనేక కారణములచేత వచ్చెడు జనసంఖ్య యిదివఱకే తగ్గిపోయినది. దీనిజేత మునుపువచ్చెడు కొద్దిమంది కూడ రారని భయమువేయుచున్నది. మీరు గుళ్ళోకి రాకపోయినను సరే ఈకంపు లేకుండ చేసినపక్షమున, మీరు నాగుళ్ళో సాంబ్రాణి, హారతికప్పురము, ధూపమువేసినంత ఫలము, అగరువత్తులు వెలిగించినంత ఫలము. అత్తరుపన్నీరు చల్లినట్లు సంకోషించెదను. పెద్దముండవాడను, నాకు తల్లి, తండ్రి, బిడ్డ, పాప, అన్న, తమ్ముడు, చుట్టము, పక్కములేరు. అన్నిటికి మిమ్మే నమ్మికొనియున్నాను. ఈకంపుచేత నాకేరోగము ప్రవేశించునో యని భయమువేయుచున్నది. ఒంటిగాడనగుటచేత నా కుపచారములు చేయువారెవరు లేరు. ఉప్పుపూరు గనుక లేచిపోలేక మానమునకు కట్టుపడియేలాగో ఉన్నాను ఇక నుండు శక్యముకాదు. ఈపట్టన మీరు జాగ్రత్త పడి యీ బాధ నివారించకపోయినపక్షమున నాడబ్బాడవాలి తీసుకొని యిక్కడనుండి బిచాణాయెత్తి మఱొకచోటికి బోవశక్యమైచుకొన్నాడనుచిత్తగించవలెను,

ఇట్లు,

మార్కండేయస్వామి.

జీవన్మతో పాఖ్యానము.

వేగినాటిలో వెత్తిరాయిపేరు గల గ్రామ మొకటి పూర్వ కాలమున నుండెను. ఆ గ్రామమీ కాలమున గూడ నున్న దేమో చెప్పబాలము. ఆ గ్రామమునందు పూర్వము ఒకానొక కాలమునందు విచిత్రమైన మరుష్యులు కాపురముండిరి. కొందరకు వెత్తి కొందరకు పిచ్చి, కొందరికి తగని ఛాందసము, కొందరికి బుద్ధి హింద్యము, కొందరికి మత్స్యైశ్వర్యోపము, కొందరికి మూగ, కొందరికి చెవులు, కొందరికి గుడ్డితనము, మాటలు నేర్చినవారి కందఱికి నొకవిధమయిన నత్తి. ఈవిధముగా నున్న గ్రామములలో నొక కుటుంబము కలదు. ఆ కుటుంబయజమాని పేరు వెర్రివెంగళప్ప. వెర్రియనునది తల్లిదండ్రులు వానికిచ్చినది కాదు. అది ప్రజ్ఞవలన సంపాదించుకొనిన పౌరుషనామము. ఈ పౌరుషనామమీతని కొకనికెకాక తండ్రికిని తాతకును గలదు. మూడునాలుగు పురుషాంతరములనుండి వచ్చిన యీ పౌరుషనామము వెంగళప్ప కొకవిధమయిన పిత్రార్జితమని చెప్పవచ్చును. ఆ కుటుంబములో కెల్ల నతడే పెద్దవాడును తక్కువ వెర్రితలవాడును గూడ నతడింటిపెత్తనము చేయుచుండెను. వెంగళప్ప యొకనాడు విస్తరము కుట్టుకొనుటకై మర్రియాకులు కావలసి ఊరిబయటనున్న పొలమునకు బోయి అక్కడ మర్రిచెట్టెక్కి సన్నపాటి యొక కొమ్మమీద గూరుచుండి ఆకులు గోయుచుండెను. అప్పుడాదానిని మేకలు దోలుకొనుచున్న యొక గొల్లవాడు పోవుచు నెండవేడిమి కోర్వకయాచెట్టు నీడ నిలిచి చప్పుడగుచుండుటచే వెదకి జూచి వెంగళప్పను కనుగొనెను. వెంగళప్ప బ్రాహ్మణోత్తముడనియు, వైదికశిఖామణియనియు మీకుజెప్ప నిదివఱకే మఱచితిని. బ్రాహ్మణుల కుపకారము సేయుట పుణ్యమని గొల్లబోయుడు నమ్ముటచే నత డిట్లనియెను—

“ఓ బాపనయ్యా! సిట్టసివర కొమ్మ మీద గూహుడున్నారు; కొమ్మగీనిరిగిపోతే నేలమడి కాలిటగొట్టుకొంటావు. పదలంగుండు బా

వసయ్య" అనిపలికి గొల్లబోయడు మేకలందోలుకొని సాగిపోయెను. అతడు 10 బారలరుగకముచుపే కొమ్మ విరిగినందున వెంగళప్ప గు బాలున క్రిందపడెను. అతనిఅదృష్టమేమోకాని గట్టిదెబ్బనూతనికి త గులలేదు. తల పగులలేదు. కాలుసేతులువిరుగలేదు. మోకాళ్ళమీద చర్మముమాత్రము కొంతకొట్టుకొనిపోయినది. పడినతోడనే వెంగళ ప్ప వీసమైన భయపడక చప్పుచప్పున మేనుదుల్పుకొని మడత బడిన కాలాకనారి రూపించి గబగబ పరుగెత్తి నడచుచున్న గొల్లబోయని కిలిసికొని చేయిపట్టుకొని ఆపి యిట్లనియెను. — "నీవు మహానుభావుడ వు. లోకములో నీకు దెలియుని యంశములులేవు. జ్యోతిషశాస్త్రము లో నీవంటి ప్రజ్ఞకలవాడు లోకములోలేడు. చెట్టుమీదనుండి నేను పడి పోదునని నీవుచెప్పితివి. చెప్పిన 4 నిమిషములకే నేనుపడితిని. నే నెప్పుడు చచ్చిపోదునో చెప్పవలయును." అనవుడు గొల్లవాడు తెల్లబోయి "బామ్మనయ్యా నేనుసదుముకోలేదు. ఆయుస్సు మూడై అంతా సత్తారు, నువ్వెప్పుడు సత్తావో నేనెప్పుగల్గూ. లేతగొమ్మ మీద గూకుంటే పడ్తావని మాటవాసికన్నాను. నే నెప్పలేను. నన్నిడిసిమెట్టు పోవాల" యని బదులుచెప్పెను. బ్రాహ్మణుడాపలుకులు చెవినిబెట్టక "తెలిసినవారు తెలిసినదని చెప్పుకొందురా? నీవు భగవంతుడవు. నీ కన్నియు దెలుసును. నాకు చెప్పకతప్పదు. లేనిచో నిన్నువిడువ"నని బలవంత పెట్టెను. అప్పుడు గొల్లవాడు ప్రాణమువిసికి యెట్లయిన తప్పిం చుకొని వెళ్ళదలచి యిట్లనియె — "నీ కాలికిందకి నీ శ్మేషపూస్తయో అప్పుడు చచ్చిపోవుదువు" అనిచెప్పగానే వెంగళప్ప బ్రహ్మసందభరి తుడై "మహానుభావా! నాకు నిజమెరిగించితివి. ఇది మొదలుకొని నేను మిక్కిలి జాగ్రత్తగా నుండెదను" అని వానిని వదలి పెట్టెను. వద లినదెచాలునని గొల్లవాడు తనదారిని బోయెను. బ్రాహ్మణుడును తనలో నాలోచన చేసుకొనుచు నింటికి పోయెను.

ఇంటికివెళ్ళి వెంగళప్ప అదినము మొదలుకొని తనకాళ్ళ క్రిందికి నీళ్ళు రాకుండునట్లు జాగ్రత్తగా జూచుచుండెను. చెఱువులో దిగిన్నాన మొనర్చిన పక్షమున కాళ్ళక్రింద నీళ్ళుండును గనుక తక్షణమే పాణము పోవునని చెఱువులలో నగులలో కాలువలలో దిగుట మానెను. ఇంటివద్ద స్నానము చేయునపు డెత్తైన పీటమీదనిలుచుండి స్నానము చేయుచుండును. వాన కురిసినప్పుడు ఇల్లు కదలుటమానెను. చేతులు కాళ్ళు కడుగుకొనినప్పుడుకూడ మిక్కిలి యెత్తయినచోట నిలిచి కాలు చెయ్యి దూరముగాజూపి కడుగుచుండును ఈవిధముగా బహు ప్రయత్నములచేసి యాత్మసంరక్షణము చేసికొనుచుండగా దైవవశమున నొకనాడొక నైవేరిత్యము జఱిగెను. వెంగళప్ప నడివీధిలో నొక పెద్దమనుష్యునితో నేదో మాటలాడుచుండెను. ఒకమనుష్యుడు కుండలకావడి వేసికొని చెరువునుండి నీళ్ళుతీసికొని యూదారిని బోవుచుండెను. పోవుచుండగా కావడిమట్లు తెగి కుండలు భల్లున నేల బడి పగిలిపోయెను. వెంగళప్ప యాప్రక్క నెనిలిచియుండుటచేత నీళ్ళు వాసికాలిక్రిందికివచ్చెను. నచ్చినతోడనే వెంగళప్ప నిశ్చేష్టుడై చూపు మొద్దుపార అయ్యో చచ్చితి చచ్చితినినని నేలబడెను. ఏమిసంగతి ఏమి సంగతి యని వెంగళప్పను బహువిధముల నడిగిరికాని, వారికతడే ప్రత్యుత్తర మియ్యజాలకపోయెను. అప్పుడు పదిమందిచేరి వానినెట్లో మొక బండిమీదవేసి యిల్లుచేర్చిరి. ఇంటికి వెళ్ళగానె వెంగళప్ప భార్యను బిడ్డలను బంధువులను కాగిలిండుకొని 'నాకాళ్ళక్రిందికి నీళ్ళువచ్చినవి. నేను చచ్చిపోయినాను. చచ్చిపోయినవానితోకలసి గృహమందుండరాదు. అందుచేత మీరిక్కడనుండి లేచిపోండి' అని చెప్పి యేడ్చెను. ఇంటివారందరు వెర్రివాండు గనుక చచ్చినవానితో శావురముచేయుట మంచిదికాదని యక్కడనుండి లేచిపోవుటకు నిశ్చయించుకొనిరి. గ్రామములో నందఱుకూడ మట్టితల మనుష్యులేగనుక

వారిమాటనే యనుసరించిరి. తెలివితేటగల మనుష్యు లొకరిద్దరు వెంగళప్పగారి యింటికివెళ్లి చచ్చిపోయినవారు మాటలాడరు. కదల లేరు మెదలలేరు కాబట్టి వెంగళప్ప చచ్చిపోలేడు. అని తెలియజెప్ప జూచిరిగాని, సర్వజ్ఞుడైన వెంగళప్ప వారిమాటలనమ్మక కాళ్ళక్రిందికి నీళ్ళవచ్చునప్పుడు చచ్చిపోదునని గొల్లవాడుచెప్పెను. వాడికంటె నెక్కువ తెలిసినవారు కలరా! మేకను చంపిన తర్వాత దానితల కొంతసేపు కొట్టుకొనును. ఆవిధముగానే నేను చచ్చిపోయినతర్వాత కొంతసేపు మూల్లాడుతున్నాను. నేను చచ్చితిని. ఇదినిశ్చయము, నా మాట చచ్చినవానిమాట. నానడక చచ్చినవాని నడక. నాబ్రతుకు చచ్చినవానిబ్రతుకు: నాచూపు చచ్చినవానిచూపు. కాబట్టి మీరందరు నన్నువిడిచిపొండియని పలుమారు నొక్కిచెప్పెను, అట్టివానితో వా దించుటకంటె నిష్ప్రయోజనమైనపని మరియొకటిలేదని వారందఱు తొలగిపోయిరి. ఇంటివారందఱు నాటిరాత్రి యిల్లువిడిచి మరియొక స్థలమున కజ్జిగిరి. చచ్చిపోయినవాడుగావున వెంగళప్పనూత్రము ఆగృహమందుండెను. అందరులేచి వెళ్లినతర్వాత వెంగళప్ప తల్పులు నాల్గు లోపలబిగించుకొని యొకబోహణముతో పండుకొని తలుపు మూతనేసికొనెను. వెంగళప్పగారు మృతినొందిరనియు, వారిచుట్టము లాగృహమానుండి లేచివెళ్ళిరనియు విని యాకస్మికముగా వారు వెళ్లి పోవుటచేత గృహమందునామానులు మొదలగునవి విడిచివెళ్లిరనియు లోకమున వాడుకపుట్టుటచే దొంగ లాగృహమున ప్రవేశించినపక్షము న మంచియాస్తి చేయిచిక్కునని అర్ధరాత్రమందు దక్షిణపుగోడకు కన్నముత్రావిప్రవేశించిరి. తలుపుబిగించుకొని వెంగళప్ప లోపల పండుకొనుటచే నాడు తల్పుయొక్క ఉతకలనెత్తి గదిలో పువేశించిరి. వారువచ్చుట యెఱిగి వెంగళప్ప కేకలువేయక యూరకుండెను. దొంగలు నలుప్రక్కలజూచి బోహణవద్దకువచ్చి దానినెత్తిచూచిరి.

వెంగళప్ప పండుకొనిముంటచే మిక్కిలి బరువుగానుండెను. బరువు జూచి సొమ్మున్నదని దొంగలు దానిని మోసికొనిపోవ నిశ్చయించిరి. దొంగలు బోహణ మెత్తుచుండగా వెంగళప్ప తనలో నిట్లునుకొనెను: “ఆ! చచ్చిపోయినతర్వాత జరుగవలసిన ముచ్చటలన్ని జరుగుచున్నవి. చచ్చినవారు యమలోకమునకు వెళ్ళుదురు. ఈవచ్చినవారందరూ యమదూతలు. నన్ను యమధర్మరాజుకొద్దకు తీసికొనిపోవుచున్నారు. నేను నద్దని కేకలువేసిన మానుదురా? యమదూతకు జాలి జంతుకలదా! చచ్చినవాడను గన్ను. చచ్చినవారు పడవలసిన పాటులన్నిటిని పడవలెను. కేకలు వేసినపక్షమున కోపగించి వారు మరింత దండితురు కాబట్టి యూరకుండుటె యుక్తమపక్షము. ఇదిగో! బోహణమును వీరు దక్షిణపుదిక్కుగా తీసికొని పోవుచున్నారు యమలోకము దక్షిణపుదిక్కున నున్నదిగదా! ఆ మోయ! ఆయమధర్మరాజేట్లుండునో! ఏమిచునో? చిత్రగుప్తుడు నామీద నేమిప్రవాసెనో! ఏమిప్రవాసిన నేమి చేయగలను. అనుభవింపకతప్పదు.” ఇట్లునుకొనుచు వెంగళప్ప దొంగలు బోయలుగా, బోహణము పల్లకిగా, వాహన యోగము కలిగినవారిలో వెళ్ళువానికి గలిగిన కుదుపులు ఉలాతులు మొదలగువానివలన గలుగు సౌఖ్యములు అనుభవించుచుండెను. బోవలనున్న వెంగళప్ప యిట్టట్టు కదలుచుండుటచే దొంగలు మనుష్యులన్నట్లెఱుగక బోహణములోనున్న సగలపెట్టెలు దొర్లుచున్నవని భ్రమపడి యెప్పుడు త్వరగా నడవికి వెళ్ళుదురే యెప్పుడు బోహణము పగులగొట్ట కనుల పండువుగా సొమ్ముపెట్టె చూతుమో యెప్పుడు ధనముపంచుకొందుమో యని యూటలూరుచు శ్రమపడి మిక్కిలి వేగముగా బోహణమును మోసికొని నడిచిరి. నాలుగుగడి మల తెల్లవారుగట్టకు దొంగ లకని జేరిరి వారు మొదట బోహణము తలుపుతాళము వేయబడియున్న దనుకొని గొడ్డళ్ళతో దొంగలొట్ట దొంగలొట్ట అని పిలుచుచు నె

వెంగళప్పగుండెలు ఝల్లుమనెను. యమదూతలు యమలోకమునకు తన్ను తీసికొనివచ్చినారని వెంగళప్ప నిశ్చయించుకొనెను. యమధర్మ రాజును ఎల్లచూతునను భయముతో నాతని శరీరము పడకజొచ్చెను. శరీరము చెమటలుబట్టెను దొంగలు తలుపుబద్దలుకొట్టి చెక్కలు తొలగించునప్పటికి వెంగళప్ప బాబో! నాయనో! యని పెద్దకేకలు వేయుచు బోషాణములో దబ్బున లేచి నిలుచుండెను. యమదూతలు కొట్టి చంపుదురనే యాతనిభయము. భయముచేతనే కేకలు వేసెను. అట్లు కేకలు వేయుచు బోషాణములోనుండి గుఱాలున లేచిన వెంగళప్పను జూచి దొంగలు నిశ్చేష్టులయి కొంత సేపటికి నిట్లచుకొనిరి: “ఒరే వెంగళప్పదయ్య మయినాడు. చంపితివగలడు. రండి రండియని పారిపోయిరి.

అట్లు దొంగలు కొంతదవ్వు పారిపోయి ఒకచోట నిలిచి వెంగళప్పను జూచి వీడు నిజముగా దయ్యమేయని వెంగళప్పను రాళ్ళుచుచ్చుకొని కొట్ట నారంభించిరి. రాళ్ళు మీద పడగానే వెంగళప్ప తనలో నిట్లనుకొనియెను; “నేను చచ్చినవాడను గనుక యమదూతలు చచ్చినవానిని బాధపెట్టుట సహజమేగనుక నామీద రాళ్ళు రువ్వుచున్నారు. ఎట్లైనను నేను వెళ్లి కొట్టవద్దని బతిమాలుకొనియెదను.” అని నిశ్చయించుకొని యతడు దొంగలవంక పరుగెత్తసాగెను. ఆరుగురు జూచి దొంగలు మరింత భయపడి ఓరీ మనలను పీక్కితినట్లకై వెంగళప్ప వచ్చుచున్నాడు. రండి రండి యని ముచు పటికంఠే వేగమున పరుగెత్తజొచ్చిరి. వెంగళప్ప తనచుట్టునున్న అరణ్యమంతయు యమధర్మరాజు సభయనియు దొంగలు యమదూతలనియు దృఢముగా నమ్మెను. దొంగలు, వెంగళప్ప తరుముకొని వచ్చుటచే చుట్టుపక్కల నిలువక తిరిగిచూడక యొక్కటే వరుసను పరుగెత్తి యదృశ్యులయిరి. నిర్జనమైన యా మహారణ్యమున కంటికి కనబడుచున్న నేలకంతకు, దానిలోని వృక్షములకు నేకచుభువై వెంగ

శప్పయొక్కడే యుండెను. ఆయరణ్యమంతయు సాయంకాలమువరకు వెంగళప్ప తిరిగి యలసిపోయెను. సహజమైన యాకలి ఆయాసముచే మిక్కుటమయ్యెను. అతడాహారము నిమిత్తము వెదకెనుగాని తగిన వేవియు కానబడలేదు. ఆరాత్రి యతడాకి చెట్టుకింద పండుకొని యెను. మరునాడు లేచి నొరకినపండ్లు భక్షించెను. ఏపూట కాపూట కతడు యమధర్మరాజు యెదుటకు వెళ్ళవలసియుండునని భయపడ సాగెను అడవిలోనున్న పల్లెలలోనికి వెళ్ళగూడదాయని చదువరులు సందేహపడవచ్చును. చచ్చిపోయినవారిని గృహములోనికి రానియ్యరని మన వెంగళప్ప శిష్యముగ యెఱుగును గావున గ్రామములోనికి వెళ్లసాహసింపలేదు. ఇట్లు కొన్నిమాసములు గడచెను అంతలో శీత కాలము ప్రారంభమయ్యెను. అందఱకుగల చలిబాధ తీర్చునట్టి కుంకుటులు గూడ చలిబాధచేత మంచములక్రింద దూరవలసివచ్చెను. ఆసమయమున వెంగళప్ప ఒకానొక గ్రామ సమీపముననున్న అరణ్యములో నివసించియుండెను. కప్పకొనుటకు వస్త్రములు లేకపోవుటచే నతడు చలిబాధ కోర్వలేక ప్రతిదినము రాత్రి జాముప్రొద్దుపోయినతరువాత చాకిరేవుకు వెళ్ళి అక్కడనొక బాసకింద వెచ్చగా గూర్చుండి జొచ్చెను. తెల్లవారుజామున బట్టలుదుకుకొనుటకై చాకిలివాండు) వచ్చి బాస యెత్తునప్పటికి వెంగళప్ప తన్ను దీసికొనిపోవుటకై యమ దూతలు వచ్చినారసుకొని బాబోయి నాయనోయి అని కేకలువేయుచు లేవజొచ్చెను. ఇట్లు జరుగుటచేత నాయూరి చాకలివాండ్రందఱు దయ్యము వచ్చి బాసలకింద గూర్చుండుచున్నదని భయపడి తెల్లవారుజామున బట్టలుదుకుటకై వచ్చుట మానివేసిరి. నాలుగు గడియల ప్రొద్దెక్కినతరువాత రేవునకు వచ్చి చాకలివాండు) నాలుగు గడియల ప్రొద్దువేళనె యింటికి బోవజొచ్చిరి. అది కనిపెట్టి వెంగళప్ప మరల బాసలకింద దూరజొచ్చెను. ఆయూరిలో నొక సాహేబుగారు

రుండిరి. ఆయనకు వందలకొలది దుస్తులుండెను. తనబట్ట టుడుకుటకై యాతడు ప్రత్యేక మొక చాకలివాని నేర్పరుచుకొనియెను. వాడు తెల్లవారుజామున లేచి ప్రతిదినము నాలుగుగడియల ప్రొద్దుపోవువరకు పనిచేసినగాని యతనిదుస్తులు పరిశుభ్ర మగుటలేదు. అటులుండగా జామ ప్రొద్దెక్కివెళ్ళి జామ ప్రొద్దువేళ యింటికి వచ్చినప్పుడు పనియ గునా? అందుచేత సాహేబు చాకలివానిమీద చిక్కిలి కోపించెను. చాకలి సాహేబుగారివద్దకు వెళ్ళి దయ్యము బాధమూలమున తనపని యడ్డినదని మనవిచేసికొనియెను. “దయ్యములు లేవు గియ్యములు లేవు. వట్టి యబద్ధము” అని సాహేబు వానిని తిట్టెను. ఏలినవారు వచ్చి చూడుడని చాకలి మొఱవెట్టుకొనియెను. “రేపురాత్రి వచ్చెదను తెల్లవారుజామన నన్న వచ్చిలేవు. దయ్యమును గుట్టుపుకొరడా పుచ్చుకొని వీపుకగుల గొట్టెద” నని సాహేబుచెప్పి చాకలిని యింటికి పంపెను. చాకలి మరునాడురాత్రి సాహేబుగారిని లేపి తీసికొని వచ్చెను. ఇద్దఱు చాకలేవునకు వెళ్ళిరి. ఇదియే నా బాసయని చాకలి చూపి వెనుకకు తగ్గెను. సాహేబు దయ్యమేదిరాయని వాని బాస తన్నెను. దైవవశమున వెంగళప్ప ఆ బాసక్రిందనే కూర్చుండుటచే యమధర్మరాజు యహదూతగా తననిమిత్తము వచ్చినారనికొని బాపు మని యేడ్చుచు లేచెను. అది వినగానే చాకలి పిక్కబలముజూపెను. సాహేబు గుండెలు జల్లు మనియెను అనగానే యతడు పరుగు లంకించుకొనియెను. వెంగళప్ప బాసలోనుండి వైకివచ్చి యమధర్మరాజు గారిని బతిమాలుకొనుటకై నలువుటంగీ కొంగును గట్టిగా పట్టుకొనెను. దయ్యమువచ్చి తన్నుబట్టుకొనెనని భ్రమించి సాహేబు శరీరము తెలియక వెంగళప్పనుగూడ బరబరలాగికొని పరుగెత్తెను. నేల బడి యొడ్చిబడుచున్న వెంగళప్ప పట్టువదలలేదు. సాహేబు చాకలి భయముచేత అరవజొచ్చెను. వచ్చినవారందఱు దయ్యమునకు భయ

పడి అరుగులెక్కి చెల్లెక్కి చూడజొచ్చిరి. అప్పుడు ధైర్యవంతులు కొందఱువచ్చి మనుష్యుడేకాని దయ్యము కాదని వెంగళస్సను పట్టుకొని యీవలకు లాగిరి. అప్పుడు సాహేబు ధైర్యము దెచ్చుకొని నిలువబడెను. చేసినవారందఱు వెంగళస్సనుజూచి వానివృత్తాంత మడిగిరి. అతడు తనవృత్తాంతమును పూసగుచ్చినట్లు చెప్పెను. అది విని వారు వాని యమాయకత్వమునకు విస్మితులై “నీవు చచ్చిపోలేదు. బ్రతికియే యుంటి” వని యనేకములైన నిదర్శనములజూపి తెలియజెప్పి వాని నొడంబరచి యింటికి పంపిరి.

ఆకాశరామన్నోపాఖ్యానము

ఈ మహానుభావుల చరిత్ర వ్రాయవలయునని చిరకాలము నుండి మాకు కుతూహలము కలదు, కాని అందుకు తగిన యాధారములు మాకెంత ప్రయత్నము చేసినను లభించినవికావు. ఆధారములు దొరకలేదను కారణమున ఇటువంటి మహాపురుషుని చరిత్రము వ్రాయక యూరకుండుటకంటె ప్రస్తుతము దొరకినన్ని యాధారములతో నేదోయొక విధముగ నీతని చరిత్రము వ్రాయుట మంచిదని తలంచి సంగ్రహముగా వ్రాయదలచు కొన్నారము. మా శక్త్యమైనంత వఱకు మే మిప్పుడు వ్రాసి విడిచితిమా ముందుముందు బలవత్తనములైన యాధారములను సంగ్రహించినవారు వానిచరిత్రమును సవిస్తరముగా వ్రాయగలరు. ఆకాశరామన్నగారు ఏ యగములో ఏ శతాబ్దములో జన్మించిరో నిర్ణయించుటకు దగిన యాధారములు దొరకినవికావు. ఆకాశముశారని యింటిపేరుండుటచేతను, రామన్నయని పేరుం

డుటచేతను. ఈయన తెనుగుదేశపు వాడని స్పష్టముగా చెప్పవచ్చును. తెనుగుదేశములో రామన్న నుబ్బన్న వెంకన్న, పుల్లన్న యనునట్టి పేరులు విశేషముగా నుండుటచేత తెనుగుదేశపువాడే యని మే నూహింపవలసి వచ్చినది. రామన్న సింగన్న మొదలైనపేళ్ళు కన్నడ దేశస్థులలో కొందఱ కుండునుగాని వారికి విధములైన యింటిపేళ్ళుండవు. అందుచేత నీతడు తెలుగువాడేయని మేము నిశ్చయించుచున్నాము. ఒకవేళ ముందుమందు బుద్ధిమంతు లెవరైనను బయలుదేరి దేశచారిత్ర మందలి యభిలాషచేత పురాతనములైన తామ్రశిలా శాసనములు, ప్రబంధములు, చీకి తాటియాకుల గ్రంథములు చెదలుపట్టిన అర్జీలు, డస్తావేజులు, శోధించి నెదకి తెలుగువాడు కాడని సత్యము నిర్ధారణ చేసిన పక్షమున మేము మా వాదమును వదలుకొని ఓద్దుకొని మూర్ఖుకొని సరిజేసుకొని అట్టివారి కనేక శిరస్సాష్టాంగ దండ ప్రణామము లాచరించి శాశ్వత బ్రహ్మకల్పముగా కృతజ్ఞులమై యుందుమని యిందుమూలముగా ప్రమాణ పూర్వకముగా, గాయత్రిసాక్షిగా, పట్టుపెట్టుకొని వాగ్దానము సేయుచున్నాము. ఆకాశరామన్నగారేగ్రామములో యేలవతార మెత్తినారో, ఏకులము వీరిజన్మ కారణముచేత పావనమైననో ఏజననీజనకులు ఈయనను తమగర్భవాసమున కనిపెంచుటచేత ధన్యాత్ములై విలసిల్లిగో యెంత మాట్రము తెలియకుండుట మిక్కిలి విచారకరమైన సంగతి. ఈ విచారమును మేము భరింప జాలకున్నాము. దేశ చరిత్రములేని లోప మిప్పుడు కనబడుచున్నది. చరిత్రములు వ్రాయునట్టి యాచారము పూర్వకాలమున మన దేశములో నున్నపక్షమున మన పూర్వ కాలపుకవులు ఆకాశరామన్నగారి దివ్యచరిత్రమును చిత్రవిచిత్రముగా భారతముకంటె రామాయణముకంటె నెక్కువ గ్రంథముగా రచించి యుందురుకదా! అటువంటి భాగ్యము మనకు

పట్టినదిగాదు. ఇప్పుడు దొరికినంతవర కీ స్వచ్ఛచరిత్రమును మా చప్పిడి గూటలలో వినవలసి వచ్చినది. ఇందుకు చదువులు మమ్ము తుమింతురుగాక! ఈతప్పు ప్రాచీన కవులదిగాని మాదికాదు. ఇకముందు బయలుదేరబోవుచున్న కవులైనను ప్రాచీన కవులమార్గము దొక్కక, మిక్కిలి చిత్రమైనటువంటి మహానుభావులు ఈయన చరిత్రమును తమ రసవంతమైన వాక్కులచేత వర్ణించి తమ కవిత్వమును ధన్యముచేసి కొందురుగాక! ఆకాశరామన్నగారికి సోదరు లెవ రున్నట్లు కనుపడదు కాని, పినల్లకొడుకు లిద్దరున్నట్లు కనబడుచున్నది. వారెవరనగా:— వల్లకాటి రామనాథయ్యయు, పిడుగు అగ్నిహోత్రుడును వీరు రామన్నగారికి దశరాత్రములు పుగుడు పుణ్యములుగల జ్ఞాతులుకాదు. ఇంటిపేరు భేదముగుటచే నీ సంగతి తెలిసికోగలిగితిమి. చూడు దినములు పక్షిణితో సరిపోవునట్టి దగ్గరి బంధువులు. ఆకాశరామన్నగారు మార్కండేయ మహాముని మీదలగు వారివలె చిరకాల జీవులు. గాలివలె సర్వవ్యాపకులు, యెండవలె తీక్ష్ణమైనవారు. చలివలె మనుష్యులను గడగడ వడకించునట్టి పృజ్జకలశారు. ఈయన శ్రీమన్నారాయణమూర్తి వారినలె అనంతకోటి యవతారముల నెత్తియున్నారు. విష్ణుమూర్తివారెత్తిన యవతారములలో రూపభేదమే గాక నామభేదమును గలదు. ఈయన యవతారములలో రూపభేద మున్నదిగాని నామభేదములేదు. ఏ పట్టణములో నున్నను సరే ఏయూరిలో నున్నను సరే యీయనపేరు ఆకాశరామన్న యందురు. ఈయన యవతారములు స్రుతిగ్రామములో నున్నవి. ఈయనకొన్నిచోట్ల పడుచువాడుగాను, కొన్నిచోట్ల ముసలివాడుగాను కొన్నిచోట్ల నడిచయస్సు కలవాడుగాను, కనుపడుచుండును. ఇప్పటివర కీయన స్త్రీరూపము ధరించి నట్లు కనపడెను. విష్ణుమూర్తిగా రొకసారి జగన్నోహనావతారమును పేర స్త్రీ రూపమే తినటం కనపడుచున్నదిగాని, ఆకాశరామన్నగారు

అప్రతిష్టయనియో, పాపమ హీనమనియో మఱియే కారణముచేతనో
 స్త్రీయన మెత్తలేదు. అందుచేతనే యాయన శ్రీమహా విష్ణువుకంటె
 తానెక్కువ వాడనని తనలో తాను గర్వించి బిరబిగిసి విర్రవీగు
 చుండును. ఈయన కొన్ని చోట్ల వ్రాలుకారై పొడకట్టును. కొన్ని
 చోట్ల వ్రాతయాల మక్కరలేక తన సంకల్పము లన్నియు నోటితోనే
 వెలిబుచ్చును. కొన్ని చోట్ల నీయన మఱి మొకరివ్రాలు చేయుచుండును.
 ఈయన కలియుగనారదుడు. కడుపులో కందిగిజ యిమడుడు. నోటిలో
 నూపుగింజ నానదు. మనసులోనున్న సంగతి వెలిబుచ్చుక పోయిన పక్ష
 మున ఈయనకు కడుపుబ్బును. ఈయనకు తెలియని సంగతులుండవు.
 జీతము బత్తెము లేకపోయినను శ్రమపడి వ్యవహారములు కనుగొను
 చుండును ఈయన గొప్ప వాకబుమనిషి. తనకు కావలసినది, అక్కర
 లేనిది లేదు. పొంచుండి విరుటలో ఈయనది పెట్టినదిపేరు. కొండె
 ములు చెప్పటలో నీయన నాలుక చికిలిచేసినకత్తి. అర్జీలు సంపుట
 ఈయన మొట్టమొదటి కృత్యము. ఈ యర్జీలలో నొకప్పుడు సత్యముం
 డును. ఒకప్పుడు సత్యముండదు. అది ఆయన చిద్విలాసము కొలది
 యుండును. ఈ మహాను భావునకు సత్యమే కావలయునన్న పట్టింపు
 లేదు సత్యమైనను అసత్యమైనను తనకోపము తీర్చుకొనుటే ప్రధాన
 కార్యము. ఈయన వ్రాసిన దంతయు నొకప్పుడు సత్యమేయై
 యుండును. కాని వాలిం జంపిన రామ బాణమువలె దొంగపోటుగా
 చాటునుండి వచ్చుటచేత సత్యమయినను దీనిని నమ్మరు. కొందఱు
 కారులకుకూడ ఆకాశరామన్నగారి వ్రాత వేదాక్షరముల నంటిది.
 ఆయనయర్జీ లలోనున్న దంతయు వారు నమ్ముచురు కొందరు చూడ
 గానే బుట్టవాఖిలు చేయుదురు.

ఆకాశరామన్న మొక్క జాతకము వ్రాయవలయునని గొప్ప
 గొప్ప జ్యోతిషులు లనేకులు ప్రయత్నము చేసిరిగాని యాయనజన్మ

కాల నక్షత్రములు సరిగా దొరికినవికావు ఈయనచేష్టలను గుణములను బట్టిచూడగా రాక్షస సంఘమున జన్మించెనని తోచుచున్నది. కొందఱు దుర్బలలో జన్మించినాడని చెప్పుచున్నారు. కొందరు ఖరనందనలు వీనికి జన్మస్థానమని వచియించుచున్నారు. కొందరు ప్రమాదిలోనని యభిప్రాయపడుచున్నారు. ఏసంవత్సరమో మొత్తముమీద స్థిరపడలేదు. కానిపైననుదహరింపబడిన సంవత్సరములలో నేదోయొకటియై యుండవచ్చును. జన్మనక్షత్రము మూలయని పలువురయభిప్రాయము. ఈయన తెనుగుదేశములో ఆకాశరామన్న పేరుతో ఉన్నాడేగాని యెల్లదేశములలో నానావిధములయిన నామములతో ప్రపంచమందంతట వ్యాపించియున్నాడు. సూర్యుని యెండలేని చోట్లున్నవిగాని యాయన లేనిచోట్లు లేవు. చీకటిలేని చోట్లయిన నున్నవిగాని యాయనదుష్కీర్తి లేనిచోట్లులేవు. పాములు తేఢు లేనిచోట్లున్నవిగాని యాయన లేనిచోట్లు లేవు. విషము, పాపాణము, నాభి లేనిచోట్లున్నవిగాని యాయననుభవించు లేనిచోట్లు లేవు. ఈయన మహాద్భుత చరిత్ర మెల్లవారు వినవలసినది. విన్నవారికి ఏసెడు పుణ్యము. చదివినవారికి సర్వాశేరు పుణ్యము. చెప్పినప్పుడు విననివారికి శేరుపాపము. మరచిపోయినవారికి మణుగు పాపము. ఆకాశరామన్న గారి పినతల్లికుమారులైన పిడు గగ్నిహోత్రులు గారియొక్కయు వల్లకాటి రామనాథముగారియొక్కయు చరిత్రములనుగూడ సంగ్రహముగా గ్రహయవలయునని సంకల్పించుకొంటిమి గాని ఆచరిత్రములుకూడ యెక్కడను మాకులభించినవికావు. ఎచరియింటనైన తాటియాకు పుస్తకములలోగాని కొబ్బరియాకు పుస్తకములలోగాని యీతాకు పుస్తకములలోగాని యీచరిత్రములు పద్యరూపకముగా గాని గద్యరూపకముగా గాని యక్షగానరూపకముగా గాని నాటకరూపకముగా గాని హరికథానూతనముగా గాని సంప్రదించునగాని తెనుగునకాని విశాచి

భావలోగాని మరియే యితర భావలలోగాని దొఱకినపక్షమున వారదితెచ్చి మాకు సమర్పించిన పక్షమున వారుకోరినంత సొమ్ము వారికి మేమిచ్చెదము. కాబట్టి ప్రతిమనుష్యులును తమతమ యిందనున్న తాళంపత్ర గ్రంథములను ఈరోజు మొదలుకొని తెదకుచుండవలయును.

ఇట్లు విన్నవించు,
ఆకాశరామన్న పక్షపాతి.

పండ్లెండు పండ్లు.

భర్త—(తనలో) నాశరీర మూష్ణించిపోయి కురుపులు వేసిమంచముమీదనుండి కదలకుండ జేయుచున్నవి. ఇందువలన నావ్యవహారములన్ని చెడిపోవుచున్నవి. చక్కకేళిపండ్లు తిన్నయెడల ఉష్ణము తగ్గి కురుపులు త్వరగా నివారణమగునని వైద్యులు చెప్పినందున కష్టపడి పండ్లెండుపండ్లు తెప్పించుకొంటిని. దినమునకొక పండు తినుమని వైద్యుడు చెప్పెను. పండ్లువచ్చి పదిదినము లయినవి. అయినను నేటివరకొకపండ్లైన నానోటికి రాలేదు. ఎందుకుపండ్లు నాకుపెట్టలేదని నోరుజారి అడిగితినా భార్య పెనుభూతమువలె మీదపడి చంపును. అడుగకుందమన్న బాధ పడజాల. అడుగుదమన్న కలహమున కోర్వజాల. వెనుకకువచ్చిన గొయ్యి, ముందరికివచ్చిన నుయ్యి. అదిగో! ఈలాగున వచ్చుచున్నది. వచ్చినప్పుడెల్ల పండు తెచ్చుచున్నదనే నానో రూటలూరుచుండును.

భార్య—(ప్రవేశించి) ఇదిగో చక్కర కేళిపండు. (అనియిచ్చును.)

భర్త—అమ్మయ్య! పండ్లొండుపండ్లు కనుపడినది. ఈపండు తిన కుండగానే నాప్రాణము పోవుననుకొంటిని.

భార్య—ఏమీ భయములేదు. ఇంతలోనే పోయేప్రాణము కాదు. తుమ్మితే పూడిపోయేముక్కు దగ్గితే ఏమాత్రముండును. ఇంత మాత్రమునకే పోయేప్రాణ మంతకాలముండును?

భర్త—నాప్రాణము పోయినను నాకుసంతోషమే. అదిత్వర గాపోదు. అట్లుపోయిన పక్షమున మీబాధలే నివారణమగును.

భార్య—మీరు నగలూ నాణెములు పెట్టేదిలేదు. ఈపనుపు కుంకుమూ లేకుండా చేయకండి.

భర్త—సరేకాని ఈపండిప్పుడు తింటాను. తక్కిన పదకొండు పండ్లూ ముగ్గినవా?

భార్య—ఇంకాయొక్కడిపండ్లు. పండ్లుమీకోసరం కూర్చున్న వనుకొన్నారా యేమిటి?

భర్త—ఏమి పడ్లయిపోయినవా? నేను తినందెట్లు అయిపోయినవి?

భార్య—అన్ని పండ్లూ మీకోసరం ఖర్చయి పోయినవి.

భర్త—నాకోసరమెట్లు ఖర్చైనవి?

భార్య—వినండి చెప్తాను. మీకురుపు నిమిత్తము పిండివుడికిం చుచు నేనెండలో కూర్చుంటిని. అందుచేత నాకెండదెబ్బ తగిలి తల నొప్పి వచ్చినది. ఆనొప్పి తగ్గుటకై 'రెండుపండ్లు' నేను తినివేసినాను నీ మూలమున వచ్చిన నొప్పికోసము నేనుపండ్లు తిన్నాను. గనుక, అపండ్లుమీకోసము ఖర్చయినవే, అవునా కాదా?

భర్త—(తనలో)కాదంటే బతుకుట లేదుగదా! (పైకి) సందేహమేమి! నానిమిత్తమే ఖర్చుపడినది.

భార్య—ఇక వదివళ్ళుమిగిలినవి. మొన్నరాత్రి మీకు జావగా చినేనిక్కడికి పట్టుకొని వచ్చి మీకిచ్చుచుండగా వంటయింటిలో కుక్కదూరి అన్నముతినిపోయినది. నాకు తినుట కన్నమే లేకపోయినది. ఆకలికాగలేక యందులో నాలుగుపండ్లు తినివేసితిని. మీకు జావయిచ్చుచున్నప్పుడు నాఅన్నము కుక్కముట్టుకొని పోయినది గనుక ఆనాలుగుపండ్లు మీకోసమే కర్చుపడినవి. అందులో నాతప్పేమున్నది. ఏమంటారు?

భర్త—నిస్సందేహముగా సీతప్పేమిలేదు.

భార్య—ఆరుపండ్లకే మిగిలినవి మీకు జబ్బుగా యున్నదని నిన్నరాత్రి మాఅమ్మ మిమ్మలిని చూడడానికివచ్చినది. ఆబిడ నచ్చేటప్పటికి చాలాప్రొద్దుపోయినది. అప్పుడు రొట్టెకాల్చుటకు నిప్పులేక పోయినది. మనయింట్లో అటుకులులేవు. అదిసల్లమందు ముండ. కాళ్ళు చేతులు లాక్కుపోతున్నాయంటే పెద్దముండా కూతురు శోషవచ్చి చచ్చిపోతుంటేమీ యని మూడుపండ్లుదానికిచ్చినాను. ఆముండమిమ్మలిని చూడడానికి వచ్చిందిగాని నన్ను చూడడానికి రాలేదుగదా! అందుచేత ఆమూడుపండ్లు మీక్రింద కర్చుపడ్డట్లేకాని మరొకటికాదు. ఇది మీరొప్పుకుంటారా వొప్పుకోరా ?

భర్త—అయ్యో! వొప్పుకోకేమి సబబుగాయున్న నేనొప్పుకోక పోతానా?

భార్య—ఇక మూడుపండ్లుండవలెను. మీకురుపుల నిమిత్తమై అవిసెగొడలు తెమ్మని మన పిల్లవాడిని యెంతబతిమాలినా తెచ్చినాడు కాదు. కొట్టినా వెళ్లి నాడుకాదు. అప్పుడొక యరటి పండు వాడిచేతులలో పెట్టి బజారుపంపించి గొంజలు తెప్పించినాను. ఆపండు మీపనినిమిత్తమే ఇచ్చాను గాని నాపనినిమిత్తము గాదుగదా !

భర్త—అవును నాపని నిమిత్తమే, ఇందులో సీతప్పేమిలేదు.

భార్య—మిగిలిన రెండుపండ్లలోను ఒకపండు మీయెదాననే బెట్టాగదా ! ఇంకొకపండుది. అది గూట్లోనుంచి తీసేటప్పుడు క్రింద పడి పోయింది. కొంచెము మట్టైనపండు జబ్బునునుష్కలకు మీకు పెట్టడ మెందుకు, యెటుపోయియెటువచ్చునోయని భయపడి కడిగివేసి నేను నోట్లో వేసికొన్నాను. ఎటువచ్చీ బుద్ధిపూర్వకముగా నేతిన్నదే మొకపండ్లే. అదైనా పతిభక్తిచాత క్రిందపడ్డపండు రోగులకు పెట్ట కూడదని ముందువెనుక లాలోచించే దాననుగనుక అటువంటి పండు తినడంవల్ల వచ్చేనష్టం నా కేవలమందని ఆపనిచేసినాను. ఇందులో నా దోషమేమిలేదు. అన్నిపండ్లు మీక్రింద ఖర్చుపడ్డవి. నామీదపూరక అనుమానపడితే ఆదోషంమీది. మీవల్లదోషముంటే మీరేపోతారు. నావల్లదోషముంటే నాపనువుకుంకమే పోతుంది. దైవమొగంచూచినే నెంతో భక్తితాత్పర్యములతో పనిచేస్తున్నాను.

భర్త—నీవల్లదోషములేదు. దోషమంతా నావల్లనే యున్నది. ఎట్లైనా నేనే పోవలెనని నీసంకల్పము. ఇంతలో నేను పోను. భయములేదు. ఛక్కెళివళ్ళు తినకపోయినను నారోగము కుదురుచున్నది.

(ఇద్దఱు నిష్క్రమింతురు.)

ప్రమాదీచనంవత్సరఫలము

ఈసంవత్సరఫలము మిక్కిలి చిత్రమైనది. అదృష్టహీనులకోరిక నిష్ఫలము. అదృష్టవంతుల కోరిక సఫలము. వేసవికాలములో చూత ఫలము, రసాలఫలము, మాకందఫలము, వర్షకాలములో జంబుఫల

ము, శీతకాలములో సీతాఫలము. ఈఫలములుమాత్రము నిశ్చయములు. తక్కిన ఫలములు విఫలములు. ఈసంవత్సరాది పాడ్యమి మొదలుకొని మృగశిర్షా ప్రవేశమునఱకు పగలెండు మిక్కుటముగా నుండును. జోడు లేనివారికాభ్యు గాయును. గొడుగు లేనివారి నెత్తిమాడును. ఈ సం॥ రము చైత్రవైశాఖజ్యేష్ఠమాసములలో విననకట్టి లెక్కువ కర్చగును. లాప్రశరీరములవారికి చెయట లెక్కువ పోయును. వైశాఖమాసములో కొన్ని రాత్రులయందు గాలిఏవక జనులు తహతహ పడును ఈసంవత్సరము 305 దినములలో మాసట్టణమునందున్న దాసనాయిగుంట పేటలో రెండు స్తలములన్నర వేలమువేయబడును. తక్కిన స్తలములలో రెండుమూడు ఆనంద సం॥ రములోను తక్కినవి అక్షయ సం॥ రము లోపుగాను వేలము వేయబడును. మాపట్టణమందలి మార్కండేయ స్వామివారి ఆలయమునద్ద మునిసిఫల్ వారు త్రవ్వించిన మురికిసిళ్ళ కుడులనల్ల బయలుదేరుచున్న వాసన పూర్వజన్మవాసనకంటె నెక్కువ బలకరమై ఆరతికర్పాము, మంచిగంధము, అరువత్తులు, మల్లెపూలు, అత్తరుపన్నీరు, సెంట్లు మొదలగువాని వాసనను యెంతమాత్రము బయల్పడనిక జేయును. మునిసిఫల్ పట్టణములో వోటర్ల జాతకములు ఈ సం॥ ము బాగున్నట్లు కనుపడుతున్నవి. బి, యె, మొదలగు గొప్పచరీక్షలయందు కృతార్థులయిన యుద్యోగస్థులు, ఇంగ్లీషువిద్య విశేషముగా చదువుకొనని యుద్యోగస్థులు సమానముగానే హిరణ్యశ్రార్థములు స్వీకరించుచుందురు. యజ్ఞము చేయదలచుకొన్నవారికి జహలవలన వసూలగు సొమ్ములో కర్బులుపోగా భార్యకు కంఠి, కానులపేరు, వడ్డణము చేయించుటకు సొమ్ము మిగులును. వీడ్వల్లలో దొంగప్లయింట్లు వ్రాసినవారికి డబ్బెక్కువ దొరుకును. న్యాయమార్గస్తుల స్తితి యధాప్రకారముండును. ప్రజలిచ్చుకొను మహాబరదీల మీద సర్కారువారిచ్చు

ఉత్తరువులు యథాప్రకారమునకు లోటు లేకుండా యుండును. ధనమే కాక నైయ్యి, ఊరగాయ, మామిడికాయలు, నిమ్మకాయలు, పెరుగు మొదలగునవి కూడ లంచములు పుచ్చుకొనునట్టి యద్యోగస్థులు కొందరు బతుకులు దేరుదురు. వినాహపు మేజువాణీలలోను శ్రీరామ నవమి ఉత్సవములలోను వేశ్యాంగనలపై చిమ్మిలిగొట్టమలతో వసంతము పక్షిరుకొట్టి ధన్యులవైతిమని సంతోషించుమహాశివలు నిరుటికంటె నూటికి పదిమంది హెచ్చగుదురు.

వైద్యులవృద్ధి.

౫౦ పాళ్ళు.

రోగములవృద్ధి.

౯౦ ,,

వడ్డీవ్యాపారంచేయువారికి దయ.

3 ,,

కాతన్యము.

౯3 ,,

అప్పులు పుచ్చుకొన్నవారికి ఇయ్యవలెననుబుద్ధి.

౪౦ ,,

ఎగబెట్టవలెననుబుద్ధి.

౬౦ ,,

కూటసాక్ష్యమువృద్ధి.

౯౫ ,,

సత్యము.

౫ ,,

ఉద్యోగస్తులకు ఓకక.

3౦ ,,

తొందర.

2౦ ,,

భక్తి.

౧౦ ,,

సతన.

౯౦ ,,

జరిగినచర్య కొంచెమయినను వృత్తాంత పత్రికలలో

ఎక్కువగా వర్ణించవలెనను నాసక్తి.

2౦ ,,

నిజచర్చనము.

3౦ ,,

చుట్టలత్రాగని వంటబ్రాహ్మణులవృద్ధి.

౧ ,,

శుచిలేనివారివృద్ధి.

౯౯ ,,

వరదక్షిణవృద్ధి.

౧౦౫ ,,

కన్యాశుల్కములవృద్ధి.	33	,,
వంటపూటిశ్లవృద్ధి.	౨౦	,,
కాఫీకొట్లవృద్ధి.	౪౦	,
అత్తకోడలు కయ్యములు.	౬౦	,,
అల్లుళ్ళ అలకలు.	౫3	,,

నాగరికతా ప్రహసనము

(ఒక తెనుగుదేశపు బ్రాహ్మణుడు ఒక బంగాళీ బ్రాహ్మణుడు
ప్రవేశించు చున్నారు)

తె—నాగరికతకు ముఖ్యలక్షణమేమని మీ యభిప్రాయము.

బం—లక్షణములకేమిగాని మీరు కేవలము మోటవాండ్రు

తె—ఎందుచేత?

బం—మీరు చేపను ముట్టుకోరు. చేపను తినుటయనగా
మీరు ప్రాణిహంకరు. వట్టిశాకములు మాత్రమే మారగింతురు. చేపను
చూచిన భయపడువాడు చేపను తిననివాడు మోటవాడుగాక నాగరి
కుడా? అందుకే మీరు వెనుకబడియున్నారు.

(అప్పుడొక శూద్రుడు ప్రవేశించుచున్నాడు)

శూ—యేంటండీ. మీయివోదాలునూస్తే శిశ్రుంగావుంది.
కేవల తినకమోతే తెనుగుబ్రాహ్మణుడు మోటోడని బంగాళీబ్రా
హ్మణుడు అంటున్నాడా? నా యభిప్రాయంచేత మీ రిద్దఱుగూడ
మోటోళ్ళే.

బం—ఎందుచేత?

శూ—నువ్వుమాంసం తింటావా?

బం—చీ. నేను మాంసము తిండునా? అంత యెడ లెటుగ కుండ పేలుచున్నా వేమి?

శూ—అద్దందుకునే నువ్వు మోటోడవు. మాంసంపేరు శెప్పితే చీ యని గింజుకునేవోడివి గనుకనే నీవు మోటోడవు. శేప, మాంసము, ఈ రెంటిపేర్లు శెప్పై “తూ” అనేవాళ్ళు గనుక ఈతెనుగు బ్యామ్మడు మోటోడు ఇటువంటి అపాత్రులకు మీకు నాజాక్కుడానా?

(అప్పుడొక తురక ప్రవేశించు చున్నాడు)

తుర—అరే! కాఫర్. ఏప్టివోయి ఘూషు మస్సీలు మాటనే స్తావున్నార్. మీ గడ్డిదనూస్తే కొట్టుంటార్ మల్లేవోంది. గడ్డిబ్ వప్టిబోలో ఒక్కికంటే ఒక్క యెక్కాలనీ ఒక్క తక్వలని మీలోమిర్ బాత్ సెస్తావుండార్,

శూ—ఏమండో సాహేబుగారూ! ఈ బాపనయ్య లిద్దరు మాంసము పేరు శెపితే కోశెడుదూరం పోతారండి. అందుచేత మోట వోళ్ళంటా వున్నానండి.

తుర—నీ వేప్టివోయి. నీకి మోటవాడ్వి కానా ?

శూ—నే నందుకయినాను. నేను మాంసము తింటాకాదూ.

తుర—అరే బద్నాష్! నీవు గొడ్డుమాంసం తింటావువోయి.

శూ—(చెవులుమూసికొని)రామ రామ. ఏంమాటలండయి. ఆమాటిసగానే నా శెవులో బల్లలుచ్చుకు మొడిశినట్టుంది.

తుర—అరే, తూ నామర్దామస్సీ. అరే! ఆవు నీకి నుట్టం. మేఖ, ఖోడి నీకి నుట్టంకాదు. ఆవుతంటే యేమిఖొంప మన్నిందివోయి ఆవు మాంసం కప్పులో నీకి మంటనేస్తాదా? ఆవుపేడ ఆవుమూత్రం తినేకాఫర్ ఆవుమాంసం తింటే తప్పురా నీకి. మీ మూడు చుస్సీ మోటగాడ్డోవోయి

తె—(తనలో) శివశివా!

బం—(తనలో) హరిహరి!

తుర—ఏమిటోయి, మీరు సచ్చిపోన శపాల్లాగా మాటా లేక సూస్తార్ మేమిటోయి. గొడ్డుమాంసం అంటే గుల్గుల్ మంటార్, మీకి మోటనామద్దా మస్సీలువోయి మీరు.

(అప్పు డొక యూరోపియను ప్రవేశించు చున్నాడు.)

యూ—ఏమి గందరగోళం చేయుచున్నారు మీరు! ఒక మోట వాడు రెండవవానిని మోటవాడనుచున్నాడు నాబుద్ధిచేత మీరందఱు మోటవారలె నుండీ. మీ రందఱు పశువులవంటివారు. నాగరికత యేమో మీ రెఱుగరు. మీకు నేర్చుకొనుటకు సిగ్గులేదు. ఒకరిని చూచి మీరు నేర్చికొనరు.

తుర—అరె మాకికూడా మోటా?

యూ—ఓ తురక మనుష్యుడుగానూ, మీరు మోటవారు. ఈ బామ్మలు మోటవారు. ఈ శూద్రులు మోటవారు.

తుర—అరె నాకి బాపన్నాడైకు సమంశేశావు నీకి. అరె యేంమడ్చిబే నొవ్వు. అరె నే న్నెడ్డు తింతాన్ కోడి తింతాన్ మేక తింతాన్. నాకి మోటా? అరె శేపా సూస్తేశిల్లంగి పెట్టిన మల్లె పారి పోతాడో యీబామ్మడు. వాడ్కిమోటనాకి మోటా? నీకి బుద్ధిలేదూ వోయి.

యూ—మి సల్కానుగానూ! కోపము వుచ్చుకోకండి. ముమ్మా టికి మీరు మోటవారు. ఈ హిందువు లెంతమోటవారో మీ రంత మోటవారు.

తుర—అరె యెండ్కు శేతావోయి?

యూ—మీరు కోపముచేయరుగదా.

తుర—ఈక్షా కోపం లేదు, నీపంశేదు. తెప్పబే.

యూ—మీరు కోపముచేయరుగదా.

తుర—మాకీ కోపం? కోపం లేదు. గీపులేదు. శెప్పబే.

యూ—మీరు పందిని భక్షించెదరా?

తుర—తు, తు, తు, తు, తు, తు, అరే ముద్దార్ ముద్దార్,

యూ—మురదా రనగా నేమి? దాని భావము సెలవియ్యండి

మీరు.

తుర—ముద్దార్ ముద్దార్ ముద్దార్. అరే వీ డెవడురా మాకీ. ముద్దార్ తిన్నంతాడు మాకీ. ముద్దారంతే, అరేబిస్సెల్లా శేసి తిన్నాడడు. మా అల్లా మా రనూల్ శెల్వ యిచ్చినార్. అది బల్ దోసం. ఆమాట నోట్కి రానియ్యకూడు.

యూ—సాహేబులుగారూ! అది పొరబాటు. అదితప్పు. మనము కోసుకు తినుటకై దేవుడు కరుణచేత, అన్నిజంతువులు నిచ్చి నాడు. ఆయన మనుష్యులమీద మిక్కిలి దయగలవారు. ఆవును తినుమని పందిని తినవద్దని వాని ఎక్కడ చెప్పియుండలేను. ఆవుమాంసము గొంతుకు దిగి, పంది మాంసము గొంతుక దిగదాయేమి? రుచి గల వస్తువులను తినకుండ విడిచిపెట్టుట పాపము దోసము ఈదోసము మీరు చేయుటచేత మీరు తెలివితక్కువ నాండు) మోటవాండు. అందుచేత మీకు నాగరికత లేదు

(అప్పుడు చీనాదేశస్థుఁ డొకఁడు ప్రవేశించుచున్నాడు.)

చీ—చీనాదేశమే దివ్యదేశము చీనాదేశస్థులు దివ్యులు. చీనా రాజ్యము దివ్యరాజ్యము. చీనాదేశమునన్న యితరదేశస్థు లందఱు మూర్ఖులు, అనాగంకులు, పశువులు ఎవరి తెలివితక్కువ వారికి తెలియదు. ఉన్నమాటన్న ఉబుకెక్కువ. ఈశ్రాహ్మణులు, తురకలు, యూరోపియనులు, నాగరికతావిషయమునో మనముండఱి నిలుచుండుటకయిన అరత లేనివారు.

యూ—ఓ చీనా దేశస్థుడా ! నాగరికతలో నీగొప్ప యేమిటి?

చీ—మీరు తలవెండుకలు కత్తిరించుకొందురు మేము జడలు పెంచుకొందుము. మీరు కుక్కపండ్లవలె పండ్లు తెల్లగా నుంచుకొందురు. మేము పండ్లకు కప్పవేసికొందుము. మీపనులన్ని అనాగరికపువనులు గావా !

యూ—జుట్టు కత్తిరించుకొనకపోవుట, పండ్లకు కప్పవేసికొనుట గొప్పనాగరికతలా ?

చీ—కాకేమి! నాగరికత, మోటతనము చిన్నపనులలో కూడ తెలియుచుండును. దీనికేమి భోజనములో మీరుమిక్కిలిఅనాగరికులు

యూ—నిందుచేత ? మేమన్నివస్తువులు తినుచున్నామే

చీ—మీరు కుక్కను తిందురా !

యూ—ఛీ! ఛీ! పాడుకుక్క.

చీ—మీరు పామును తిందురా ?

తూరక—అరే పామ్మితింతారువోయి మీకి అరే యెంతా నఖారాఖులంవోయి మీది. తేలూబీ తింతావోయ్. జెట్టిబితింతావా?

చీ—మీరు కప్పను తింటారా ?

యూ—మేము కప్పలను తినము.

చీ—కప్పడొరగాయ తినని నీనాలు కెందుకు? ఒకపర్యాయం తింటే నీజన్మమధ్యమున మళ్ళా వొదిలిపెడతావా ?

యూ—ఛీ ! దిక్కుమాలిన డొరగాయ. ఆమాట చెప్పుకు. నాకు డోకు వచ్చుచున్నది.

చీ—ఇందుచేతనే మోటనాడవైతివి.

(అప్పుడు అఘోరమతస్థుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.)

అఘో—(తనలో) ఈశ్వరునకు పశుపతి నామ మేలవచ్చినదో ఒక్క పండితపశువైన నెలుగడు. పశువు లనగా బ)హు

మొదలుకొని పిపీలికాది పర్యంతము జంతువులు. అందుచేత చీమ పశువు. మనుష్యుడు పశువు. బ్రహ్మ పశువు. దేవతలు పశువులు. అట్టి పశువులన్నియు సమానమై యుండగా జంతువులకు జంతువులకు భేద మేలచేయవలయునో తెలియకున్నది. ఓహో! నాయెదుట మోట జాతివా రనేకులు కనబడుచున్నారు. వీరందఱు జ్ఞానశూన్యులే.

యూ—నీవెవరు? నీవేషము చాల భయంకరముగానున్నది.

అఘో—నే నఘోరమత్స్యుడను. దూరముగా నుండు! దూరముగా నుండు! దగ్గరకు రాకు. నేను మైలపడిపోదును. నీవు జ్ఞాన శూన్యుడవు.

యూ—నా కేమిజ్ఞానము తక్కువయినది?

అఘో—అంతయు తక్కువే! నీకున్నజ్ఞానమేమిటి?

యూ—లేదని యెట్లు చెప్పగలవు?

అఘో—ప్రత్యక్షముగా కనుపడుచుండగా వేట చెప్పవలయు నా! నీవు గొట్టెలు తిందువు. కొళ్ళను తిందువు. పశువులు తిందువు. పందిని తిందువు. కాని మనుష్యుని తినుట కొప్పుకొనవు.

యూ—(చెవులు యూసికొని, ఆకాశమువంకజూచి) పాపము! పాపము! ఓప్రభువా! ఈపాపాత్ములను రక్షింపుము.

తురక—మన్నిసి తినేమతయూ మీది? అరే. పిల్లల్ని పెద్దల్ని పీక్కుతంతావ్. అరే! నీకీ పులీమన్నీ.

అఘో—ఆభేదమే కూడదు. అన్నిజంతువులు సమానము. మనుష్యుడు జంతువే అందుచేత ఏది లభించినప్పుడు దానిని తిన వలయును.

యూ—నీవంటి పాపఖర్బుడు లేడు.

అఘో—ఎందుచేత?

యూ—ఎందుచేతనా! మనుష్యు లీశ్వరపుత్రులు.

అఘో — అన్న జంతువులు ఈశ్వరునిబిడ్డలే. మనుష్యుని దినుట పాపమైన పక్షమున కోళ్ళను దినుట గొఱ్ఱల దినుట పాపమే. పాపము లేని పక్షమున యెవరేమి తిన్నను పాపము లేదు.

యూ — సీసిద్ధాంతములు విపరీతసిద్ధాంతములు, పాపములు, మానవజాతివిరుద్ధములు.

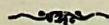
అఘో — మీయందఱ పద్ధతులు మానవజాతి విరోధములు. కాని నావి కావు.

తుర — (యూనోపియనుతో) జీభాయ్, ఈమస్సీ సీకీ నాకీ కొరుక్కుతింతాడ్. మస్సీపోదాం రావోయ్.

యూ — భయము లేదు. చేవుడు ఉన్నారు.

తెలుగుబ్రాహ్మణుడు — మీనాగరికతలన్ని నేను గంటచుండి విచుచున్నాను. మానసము తినుటయే నాగరికత యైనపక్షమున మీనాగరికతకు మీకు ఒక్క సలాము. మీలో మీకే ఐకమత్యము లేదు. ఒకరు తినునట్టివస్తువు మఱియొకరు తినకపోవుట మీలోకూడ గలదు. కొన్నివస్తువులు తినకపోవుట అనాగరికత యైనపక్షమున నాతోపాటు మీరందఱ అనాగరికులే. అనాగరికుడనైనను సరే, అడవిమృగమైనను సరే, నాకాయగూరలనే నేభజించి బ్రతికెదనుగాని మీ పాడుపశువులు కుక్కలు నక్కలు పిల్లులు పాములు జెడ్డులు తేళ్ళు తిని నేబ్రదక జాలను. బ్రతుకకపోయిన పక్షమున చచ్చియైన పోయెదగాని వాటిని స్పృశింపజాలరు. అటువంటి నాగరికతకంటె ఇటువంటి నాగరికతయే నాకు తృప్తికరముగా నున్నది.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

మ హా మం త్ర కే స రి

(చండినాథశాస్త్రులుగారును, పుళిశాస్త్రమరాపుగారును
(పవేశించుచున్నారు.)

పురు—ఎవరువారు? ఏవూరండి మనది.

చండి—మాది గోదాచరీతీగము. కోటిపల్లెను హాపుణ్ణాక్షేత్రము
కాపురము.

పురు—తమ రేమిపనిమీద దయచేశా రిప్పుడు?

చండి—ఏలినవారి దర్శనము నిమిత్తము.

పు—నాదర్శనము నిమిత్తమేనా! సరే ఆకుర్చీమీద దయ
చేయండి.

చండి—చి త్తము. తమ అనుగ్రహమునకు పాతులమె. (అని
కూర్చుండును).

పు—నావద్దకు తమరెందుకు దయచేసినారు? మీఅభిప్రాయ
మేమిటో సెలవియ్యవలెను?

చండి—చి త్తము. చి త్తము. మనవిచేస్తాను. తమరు సాక్షాత్తు
మహానుభావులు. తమముఖము చూస్తే సమస్తపాపములు పోతాయి.
తమకీర్తి జగద్విశ్రాంతము. తమ తండ్రిగారుచేసుకున్న గొప్ప తపస్సు
చేత తమవంటి సుపుత్రులు జన్మించినారు.

పు—తమరాష్ట్ర స్తవమచేయండి. నే నెందుకూ తగను.
మీపనేమిటో సెలవియ్యండి.

చండి—తగకపోవడమేమి. తగినవారు తగుదుమని చెప్పుకుం
టారా యేమిటి. “ఏకో గోత్రే పృథవతిపుమా యః కుటుంబం
విధర్తి.” అనికావ్యమునకులు బాలునిధిస్తారో అతడే పంశము.

తనూ గొప్పవాడు. అని వెనకటివిక్రమార్కు మహారాజులుంగారి సభలో తెనాలి రామలింగంగారు సెలవిచ్చారవ !

పు — (నవ్వి) ఇదేమిటండో శాస్త్రులుగారు ! విక్రమార్కుని సభయేమిటి. తెనాలి రామలింగము చెప్పడమేమిటి? అతనికి యితనికి వేయి సం॥ ముల తేడా ఉన్నది. రామలింగము తెనుగుదేశస్తుడు. విక్రమార్కుడు మాళవదేశస్తుడు. మీరీ అసందర్భము లెక్కడ నేర్చుకొన్నారండి?

చం—అలాగాండి. అవునవును. పెద్దముండావాణ్ణి అగుటచేత మరిచిపోయినాను. పొరభాట, ఇప్పుడు సరిగా జ్ఞాపకము వచ్చినది. వెనక రాయలవారి సభలో కాళిదాసుగారు చెప్పినది.

పు—(నవ్వి) ఏమండోయి శాస్త్రులవారు. ఒకతప్పు దిద్దుకోజోయి మఱొకతప్పు చేస్తున్నారు. ఎక్కడి రాయలవారు. ఎక్కడి కాళిదాసండి. రాయలవారు మొన్న మొన్న తెనుగుదేశము, కన్నడదేశము వలినవారు. కాళిదాసుగారు వెయ్యేండ్లక్రిందట ఉజ్జయినిలో నున్నవారు. ఈ గొడవలన్నీ మీకెందుకు, మీరు వచ్చినవని సెలవిస్తురూ!

చం—ఏమో పెద్దకాలపువాడి నగుటచేత ఒకదానికొకటి చెప్పినానేమి పోసిండి. ప్రస్తుతము మనవిచేస్తాను. నేను కాశీలో 24 సం॥ ములు సకలవిద్య లభ్యసించినాను. జగత్ప్రసిద్ధులయిన గార్హప్రసాద ఛటోపాధ్యాయులవారు నాగురువులు. తర్కములో భాధాంతమువరకు చదివినాను. నాప్రజ్ఞకు సంతోషించి కాశీపండితులందరు సభచేసి తర్కాలంకారచూడామణియని బిరుదిచ్చినారు. వ్యాకరణములో భాష్యాంతమువఱకు ట్టుణ్ణముగా చదివినాను. నాయెదుట యెవరు నిలుచుండలేరు. భాష్యములోనున్న కొన్నిలోటు పాటులు సవరించి యింకొకభాష్యము వ్రాయవలెనని ఆలోచించితిని గాని మహానుభావుడయిన పతంజలి గ్రంథము మూల పడిపోవునేమో

యని కొందఱుపండితులు నన్ను వారించినారు. వేదాంతశాస్త్రములో ప్రస్థానత్రయము శాంతిచేసినాను. మంత్రశాస్త్రములో మహాపాదుకాంతి దీక్ష పుచ్చుకొన్నాను. “శాపాదపి శరాదపి” అనుపట్టుగా నేనడిగినప్రశ్న కెవ్వడు జవాబు చెప్పలేడు. చచ్చినవాడిని బ్రతికించగలను. బ్రదికిఉన్నవాడిని తుణములో చంపగలను.

పు.—శాస్త్రుల వాచా! మీరు సకలశాస్త్రపారంగతులే!
ఇప్పుడెవరికైనా తర్కనాళికరణ వేదాంతములు పాఠాలు చెప్తారా?

చం—కాశీనుండి వచ్చినతర్వాత ఆశాస్థాని వ్యాసంగమే
లేదు. అందుచేత చాలావిరమముచేసియున్నాను. ఏమంటే? చిల్లర
పుస్తకములు పాఠములు చెప్పకము నానంటి పండితునికి అవకాశ
కరము. పెద్దగ్రంథములు చదివేవాళ్ళు ఈదేశములో లేనేలేరు. అందు
చేత ఇప్పుడు జ్యోతిషశాస్త్రములోను మంత్రశాస్త్రములోను వ్యా
సంగ మెక్కువగా చేసినాను. మైసూరు రాజుగారి విహామమునకు
ముహూర్తముపెట్టిన 1116 లు బహుమానము పొందినాను. బడ్వాడా
మహారాజుగారికి చండీమంత్ర ముపదేశముచేసి రత్నకుండలములు
వేయిరూపాయలు విలువగల జరీశాలుననుభవ్యుకొన్నాను.

పు శాస్త్రులవాదూ, ఆకుండులములు శాలువలు ఒకసారి చూపిస్తురూ. అవి చెవులకు పెట్టుకొని వచ్చినారు కాకేరు ?

చం—నేను వట్టి నిర్భాగ్యుడను నామనా! అవి చెవులకు
పెట్టుకొని వెనుచుండగా దొంగలుకొట్టి దోచుకొన్నారు.

పు—అయితే మీశాయి నలయినా ఒకమాట మాడవలెనని
యున్నది. పట్టుకురాగలరా?

చం—పట్టుకొనేవస్తువు. తమచుటివారు చూడశంకం పే మరే
మున్నది! కాని పాడుతాటానుకొంపలు, నిరుటి నెం|| రం మాగ్రామం
కాలివోయియందొంగలంతులమ్మ మూలంబులంబుల గాంగుర్రు రామసీ || ౩ ||

అయింది. అందులో శాలువలు, పాత్రసామగ్రి అన్ని హతమయిపోయినవి.

పు—ఏరోజునండీ మీయిల్లు తగులడిపోయినది?

చం—చైత్ర బహుళమాహాస్యనాడు.

పు—అమావాస్యనాడా! నేనానాడు కోటిపల్లిలోనున్నాను తగులడిపోలేదే!

చం—అసలు కోటిపల్లేగాని ప్రస్తుతం రెండేండ్లకుంచి అక్కడ ఉండడంలేదు. దామోరందగ్గరఉన్న శివలక్ష్మణామంలో ఉంటున్నాను. అక్కడ యిల్లు తగులడిపోయింది.

పు—సరే సరే తెలిశింది. ఎక్కడైతె నాకెందుకు? తమరొచ్చినాని సెలవియ్యండి.

చం—నేనువచ్చినసరియేమో తమకీపాటికై తెలిసియేముండును. కొంపకాలిపోయినది గనుక మరల దానిని నిర్మించుకొనవలయును. కావున తమకు సహాయము జేయవలయును. అయితే—

పు—శాస్త్రీగారూ, మీరు తర్కములో బాధాంతమయినను సంసారములో బాధాంతమయినదికాదు. వ్యాకరణములో భాష్య శాంతిమైనది కాని మనశ్శాంతి మాత్రముకాలేదు వేదాంతములో ప్రస్తానత్రయమైనది కాని యావగాత్రయము పడలలేదు. మంత్ర శాస్త్రముతోబాటు తంత్రశాస్త్రముగూడ తమకు నేర్చుకొన్నారు.

చం—మీమాటకడ్లువచ్చినాను. నన్ను తుమించండి. ఉచితముగా నాకు మీరేమి ధనమియ్యవద్దు. నాకిద్దరు ముగ్గురు డిప్టీకలక్టర్లు తహసిలుదార్లు ఉచితముగా ధనమియ్యవస్తే వద్దన్నాను.

పు—ఉచితముగానియ్యక యెల్లాగిమ్మన్నారు? బహుయ్యమన్నారా యేమిటి?

చం—బహులుకాదు. నావలకొంతలాభము పొందియున్నానని.

పు—మీవల్ల మాకు వచ్చు లాభ మేమిటి ?

చం—నావల్ల మీ రేదైనా విద్యనుపదేశముపొంది నాకుకొంత ధన మిప్పించండి. అప్పుడు యాచనచేత జీవించినాన నేదోషము నావద్ద నుండదు.

పు—మీ రేమివిద్య నాకుపదేశింపగలరు ?

చం—మంత్రవిద్య.

పు—ఏమిమంత్రం నడమంతమా ? పాముమంత్రమా తేలు మంత్రమా ?

చం—పాముమంత్రముకాదు తేలుమంత్రముకాదు అటువంటి తుచ్చమంత్రములు నేర్పువాడనుకాను.

పు—అట్లయిన నేమహామంత్రము నేర్పుదురు ?

చండి—బాలమంత్ర ముపదేశించెదను.

పు—దానిగొప్పయేమిటి?

చండి—తమకు తెలియుచుకాని దానిగొప్పయింకా అని నేనువర్ణించలేను. దానిమహిమ కొంచెము చెపుతాను వినండి. బాలమంత్రముపదేశముపొంది తగినట్లు పునశ్చరణచేసి తగిన శాంతులు వగయిరాలు చేసినవాడు, అధికారులను తనజేబులో వేసికొనగలడు. ఎంతెంత చిక్కులు వానికి వచ్చినను మంతు విరిసిపోయినట్లు మాయమైపోవును. అతడు పట్టినదంతయు బూరచును. పలికినదల్లా వేదవాక్యగుతుంది. అధికారులు చేతిలో కీలుబొమ్మలైపోతారు. ఎక్కడికి వెళ్ళినా దిగ్విజయమే. లక్ష్మీనరస్వతులు వారియింట్లా తాండవమాడుతూంటారు అధికారులే కాదు లోకమంతా వాడికి వశమైపోతుంది.

పు—అబ్బ. అంతమహత్వముందండి, అందులోను ?

చం—మహత్వముని మెల్లిగా అడుగుచున్నారా ? ఇదిమంత్రములలోకల్లరాజు. విజయనగరం మహారాజులుంగారి కీమంత్రమునల్లనేకదా రాజ్యమునున్నది!

పు—అట్లాగాండి. అయితే తమకు సంపూర్తిగా పునశ్చరణ అయిందాండి.

చం—తమ దయనల్ల సంపూర్తిగా అయినది.

పు—శాంతులు నగయిరాలు సరిగా జరిగినవా?

చం—యథావిధిగా జరిగినవి

పు—అయితే యేవిధమైన లోటూ లేదన్నమాటే. ఉపదేశ ముకూడా సరిగా జరిగిందా మొట్టమొదట?

చం—ఆహా సరిగా జరుగకేమి! మాగురువుగారు మంత్ర చింతామణి. భరతఖండములో మంత్రశాస్త్రములో అంతవారులేరు. కాశీమహారాజులుంగ రొకపర్యాయము మాగురువుగారివద్దకు నచ్చి పాదాక్రాంత్యం మంత్రశాస్త్రము మహిమ చూపించవలసినదని పార్థించినారు, అప్పుడు నీకేమికావలయు నని మాగురువుగారు రడిగినారు. ప్రసహిస్తూన్న గంగనుకట్టివేయవలసినదని రాజుగా రడిగినారు. మా గురువుగారు గంగావ్రవాహము నాలుగుగడియలసేపు స్తంభింపజేసినారు. అదిచూచి కాశీజనులు మహారాజుగారు గడగడలాడిపోయినారు

పు—ఈసంగతి యేపత్రికలోను పడలేదేమిండి?

చం—వెధవపత్రికలు ఇల్లాంటి గొప్పసంగతులు పాడుపత్రిక లలో పడతాయీ.

పు—సరే దానికేమిగాని, ఇప్పుడు మంత్ర ముపదేశము చేస్తా నంటారూ మీరు?

చం—చిత్తము. తమ కుపదేశము చెయ్యవలెనే సంకల్పము.

పు—అయితే నన్నడుగడ మెందుకు? చెయ్యండి.

చం—అడక్కుండా యెల్లా గుపదేశం చెయ్యమన్నారు?

పు—మీ కీమంత్రము సరిగా నుపదేశమై పునశ్చరణమైనది

గదా! పునశ్చరణ సరిగానై ననారికి లోకమంతా వశమగుతుందికదా.

కాబట్టి మీమంత్రశక్తివలన మీకు నేను వశముకావలసినదే. మీవద్దకు నాయంతట నేను వచ్చి మీపాదములకు నేను ముక్కి స్వామి! బాలమంత్రము నాకుపదేశము చెయ్యండి యని నేను మిమ్మలిని అడిగేటట్టు మీరు చేయవలెను. మీమంత్రములో ప్రభావముంటే ఆలాగే కావలెను. అట్లు కానియెడల మంత్రములో ప్రభావము లేదని యైన మేమనుకొనవలెను లేక పునశ్చరణలో లోటుగలిగినదనియైన ననుకొనవలెను.

చం—ఉపదేశములో లోటులేదు, పునశ్చరణలో లోటులేదు. మంత్రప్రభావములో లోటులేదు.

పు—లోటు లేకపోతే నన్ను మీరెందుకు శత్రువు చేసికొనలేకపోయినారు? ఈమంత్రసిద్ధియైనవారికి లోకముతా వశమగునని చెప్పినారు కదా మీరు!

చం—చిత్తము అల్లాగే అన్నాను. అదినిజమే ఈరాత్రి దేవిని మళ్ళీ ఆనాహనజేసి రేపో యెల్లుండో మీరు నన్ను వచ్చి అడిగేటట్టు చేస్తాను. ప్రస్తుతం సెలవిప్పించండి. (అనిలేచి తనలో) ఏ డెవడో గడుసుపిండము. వీడు నన్నే బుట్టనా పెట్టినాడు. వీడిదగ్గర నాపాచిక పడదు. (అని వెళ్ళును)

పురు—వీడి కిదే సెలవు. వీడు మళ్ళీ రాడు వీడు నేను యినుక తక్కిడ పేడతక్కిడయైనాము. (అని నమ్మమించును)

అపూర్వ యజ్ఞము

రంగము 1

(అప్పుడు పిడిగుడ్డల విస్ఫయ్య, మాటకారి మల్లయ్య కోతల గోవిందయ్య పోవేశించుచున్నారు)

విస్ఫ—అయితే మీ రిప్పుడు చెప్పవచ్చేమాట యేమిటి.

మల్ల—నేను నాలుగు గడియలనుండి గొంతుక చించు

కుంటూంటే నీకు తెలియనేలేదు. చిన్నప్పుడు కాంతయ్యపంతులు గారు మట్టితల ముంటాకొడకాయని నిన్ను పిలిచేవారు. ఆమాట సార్థకము చేశావు.

గోవిం—వాడికి స్పష్టముగా అరటిపం డాలించి చేతిలో పెట్టి నట్టు చెప్పితేనేగాని తెలియదు. మీ గమనతనము పోకకలు మీ టక్కటమారాలు వాడిదగ్గర పెట్టకుమరి.

మల్ల—అయితేనేపు యజ్ఞం చెయ్యవలసినదని మా అభిప్రాయము. దీనివల్ల మనము ముగ్గురముకూడా తేల్తాము.

విస్స—ఓరి మీ యమ్మకడుపుమాడా. నేనేమిటి యగ్గం చేయడమేమిటి. రాజానగరం సత్తములో మొన్నటిదాకా వంట స్తినీ, అంతకుముందు కత్తిపూడి సత్తంలో నిన్నటిదాకా నీళ్ళు మోస్తినీ, నాలుగు నెలలక్రిందటివరకు అమలాపురము తహసీలుదారు గారి దగ్గర గరిటి పుచ్చుకుంటిని. నేను యగ్గముచేస్తే నలుగురునవ్వరూ

మల్ల—ఎవడురా నవ్వేవాడు. ఈ చేసేవాళ్ళందఱు సీకంటె నెక్కునవాళ్ళా యేమిటి, రాజానగరం సత్తములోను కత్తిపూడి సత్తములోను నీవున్నమాట యెవడికి తెలుసురా? ఎవడూవచ్చి మొగముమీద అడగడు. ఒక వేళవచ్చియెన్నడైనా మొగముమీద అడిగితే చీచి నేనుగాదు. మాపినతండ్రికొడుకు నాలాగేయండేవాడు, నేనేమిటి ఆపనిచేయడమేమిటని చుట్టు ప్రక్కలనున్నవాళ్ళు నలుగురు హాడిలిపోయేటట్టుగా గావు కేకలు వేసి చెడతీట్టి పారవెయ్య. ఆపయన మే మందుకుని జాడించి పారవేస్తాము. దానితో నెవడైనాసరే డంగు పోతాడు.

గోవిం—సజమేనోయి. బుకాయంపు వంటిది మరియొకటికాదు, బుకాయించ గలిగితే భూము లేలవచ్చున్నాడు, ఓరే! విస్సన్నా అన్ని విధాలచేత నీవు యజ్ఞముచేయుటకు తగియున్నావు. నే చేదామంటే

సాభార్య కాపురానికి రాలేదు. పదకొండువందల రూపాయలు వాళ్ళ యెద్దాన్ని పోసి మొన్న మొన్ననే ఆరేండ్ల గుంటముండని కట్టుకున్నానన్నమాట తెలుసుగదామీకు. పోనీ మల్లిగాడి చేత చేయిద్దామంటే వీడవట్టి కుడు. వీడికెక్కడా సోమిదేవమ్మ కుదరదు.

విస్స—రావువారి కొట్లలో నుండిగా సోమిదేవమ్మయొక తె?

గోవి—ఆసోమిదేవమ్మ మన మల్లిగాడికి బహిరంగములోనికి వచ్చేదికాదు. ఆలాటి సోమిదేవమ్మలు నీకూడన్నాడు నాకూ ఉన్నాడు.

విస్స—పోనీ యిప్పుడు యజ్ఞముచేయక పోతే నేమిగా దీనమ్మ కడుపుకాలా?

మల్ల—ఓరీ వెట్టిముండాకొండకా అల్లాగనకు యిప్పటిరోజులలో డబ్బుసంపాదించడానికి రెండు మూడుపాయాలున్నాయి. దేవాలయము కట్టిస్తానని బయలుదేరితడము ఒకటి. యజ్ఞము చేస్తానని బయలుదేరితడము ఒకటి. వీటిలో రెండవదే మంచిది. యజ్ఞంచేస్తే గోనిసంచెడు రూపాయలు వస్తాయి ఒకడు బియ్యమిస్తాడు. ఒకడు పప్పిస్తాడు. ఒకడు నెయ్యిస్తాడు. ఒకడు విస్తరాకిస్తాడు, ఇల్లాగ తలొకకన్ను తలకొకరు పెట్టుకుంటారు. పైగా కట్నాలక్రింద కానుకలక్రింద బహుమానముల క్రింద దొరికే చీరలు రవికలగుడ్డలు పండ్లు ఫలములుగాక మొదటయితేనేమి చివరయితే నేమి దొరికే రొక్కము నాలుగువేల రూపాయలకు తక్కువ ముండదు. ఇందులో మా యిద్దఱకు చెరియొక యెదువందలు రూపాయలుఇచ్చి తక్కిన మూడువేలు నీవేపుచ్చుకో. పైగా రెండు సంల వఱకు బియ్యం పప్పు ఉప్పు మొదలయిన గ్రాసం మిగులుతుంది. పైగా చీరలు జామానులు కొంచెము తక్కువ ధరలకు అమ్మివేసినామంటే అయిదాదు వందల రూపాయలు వస్తాయి. ఏ శుభాశుభములకు యెక్కడికి సంభావనకు వెళ్ళినా తక్కినవాళ్ళకంటే సంభావన నీకు రెట్టింపు ముగుస్తుంది. పైగా సోమయాజులగారని

చెప్పి గౌరవముకూడా చేస్తారు. కుండలాలజత యెవరైనా వేస్తే వేస్తారు. లేకపోతే యింతసామ్మ వస్తూన్నది గనుక రెండుకానుల బంగారముపెట్టి మనమే చేయించి యెకరణంగారో మనసబుగారో యిచ్చినారని మనమే వేసుకోవచ్చును. నాలుగు మేకలనిచంపినా మంటే నాలుగువే లింట్లో వచ్చిపడతాయి. ఇప్పుడు నీపెళ్ళొము నగ నట్రాలేక ప్రత్యక్షము తలవెంట్రుకల వెధవలాగున్నది. యజ్ఞమైన తరువాత కావలసినన్ని నగలు దిగవేయవచ్చును ఓరే! పైగా అదృష్టము బాగాయంటే ఒక పుట్టెడుభూమి కొనుక్కోవచ్చునురా.

విస్స—ఒరే అంతాబాగానే యున్నది కాని పొట్టచించి కంచు కాగడాపెట్టి వెదికినా యెక్కడా అక్షరంముక్క లేదునాకు. ఇల్లాటి వాడిని యెగ్గమెల్లా చేయను? పైగా సంధ్యావందనమైనా రాదురా దీనమ్మకడుపుకాలా!

మల్ల—పాండిత్య మెందుకోయి వెధవపాండిత్యము! ఈ చేసే వాళ్ళందఱకు. పాండిత్య ముండేడిశిందీ! యజ్ఞం చెయ్యదలచుకుంటే మూడుపూటలలో సంధ్యావందనము చెప్పిస్తాను నీకు!

గోవిం—అవునురా, సంధ్యావందనము మాటకుభయము లేదు.

విస్స—అన్నింటికన్నా మరోచిక్కుందిరా నాకు సుఖసంబంధమైన జబ్బుమూలాన్ని తెల్లారేటప్పటికి తరవాతీ యన్నము తింటే కాని యుండలేను. ఆయెగ్గం నాలుగు రోజులు ఉపవాసం ఉండడమెల్లాగు? తరువాతరోజు అగ్గతాలు చేసికోవాలి కాబోలు.

మల్ల—యజ్ఞము నాలుగురోజులు యెల్లాగో కష్టపడి కాలక్షేపము చెయ్యాలి సుప్రస్. అప్పుడుకూడా నేను మన గోవిందుగాడు యెల్లాగో ఒకలాగు యే కాఫీకొట్టులోనుండైనా యింత కాఫీ ఉపమా తెచ్చినీకు పెడుతోనే యుంటాము. తరువాత నీ వగ్నిహోత్రాలు చెయ్యక్క అదేదు ప్రాసాదము అదేదు.

విస్స—సరే! నావెళ్ళాముకోకూడా ఆలోచించి రేపుప్రాద్దున్న చెవుతాను శే. అదొక బ్రహ్మరాక్షసిమూడ. అది తెల్లారేటప్పటికి ఆవకాయ వేసికొని కంచెడన్నము తింటేనే కాని యుండలేదు.

గోవిం—ముందు నున్న చెప్పిచూపు వప్పుకుంటుంది అంతగా నప్పుకోకపోతే మేము చెప్పి యెల్లాగో ఓలాగ బలవంతముగా వప్పిస్తాము.

విస్స—సరే.

(అందఱు నిష్క్రమితురు.)

రంగము 2.

(విస్సయ్యయు భార్యయగు పుల్లమ్మయు బ్రవేశించుచున్నారు.)

విస్స—రెండురోజులనుంచి అడగాలనుకుంటూన్నాను.

పుల్ల—అంతాలోచనెందుకు. అడగదలచుకొన్న దేమిటో అడగరాదు.

విస్స—ఎప్పటికప్పుడు పనితొందరలో మరచిపోవుచున్నాను.

[ప్రాద్దున్నే లేచి నాకాల్యకృత్యములు నేను తీర్చుకొని ఆయిల్లుకాస్తా అలికేనేశి, ముగ్గువేసి చెంబులు తోముకొని పిలుచుకడిగి నీకు కంచములో చలిదన్నము పెట్టి, అప్పుడు నిన్ను నిద్రలేపి మొగము కడిగించి కంచముముందర కూర్చోపెట్టి, అప్పుడు చెరువుకెళ్ళి రెండు కావిళ్ళ సీళ్ళు యింట్లో పారవేసికొని ఆపయిన వంట చేసికొని నేను భోంచేసి విస్తళ్ళు అవి తీసికొనేటప్పటికి మూడుజాములవుతూ వున్నది. ఉన్నా అన్నా మంటూ వంటింట్లోనిం చివతల కోచ్చేటప్పటికి కాళ్ళు చేతులు వీక్కుపోతాయి. అందుచేత యేనాపగుడ్డమీదో పడుకొని లేచేటప్పటికి దీపాలనే శవుతుంది. ఆపుట్టుకు దీపాలు వెలి

గించుకొని మంట చేసికొని నీకు పెట్టి నే తిని పనిపాటలు చేసికొనేటప్పటికి కళ్ళమీదికి నిద్ర కూరుకొస్తుంది. ఈగోజన మనయిద్దఱముగూడ పెళ్ళివారింటికి భోజనము గనుక తీరుబడిగానున్నది. నీపనిమూలాన్ని నే చస్తూన్నాను.

పుల్ల—నాశనిమూలాన్ని మీరు చస్తూన్నారా? ఆమాటకి పట్టాస్తే నేను చేసినట్లు పనెవరూ చెయ్యడమే లేదు. నాకంచం నేను కడుక్కుంటాను. మీకు కూర తిరిగిస్తాను, పొగుపుకోకి జీలకఱ్ఱ మెంతులూ యిల్లాటి పందిస్తుంటాను. మీరు నాకేమి విసురుతున్నారా? కాళ్ళు పిసుకుతున్నారా? వెల్లేస్తున్నారా గోడలు మెత్తుతూన్నారా, అంట్లు తోముతున్నారా? ఎల్లమ్మ మగడు, ఇంట్లో అన్నిపనులు వంటలు చేసికొనడం కాకుండా, వడ్లు దంపుతాడు అంట్లుతోముతాడు, గోడలు మెత్తి వెల్లేస్తాడు. ఎల్లవారి పెళ్ళాలులాగా నేను పని చెయ్యకుండావుంటే నన్ను మరీఆక్షేపించి చంపుదురు మీరు. ఇల్లా పనిచేస్తూంటేనే పారాగతిం లేకుండావుంది.

విస్స—ఈపనులకే తలెత్తుకోలేకుండా చస్తూన్నాను. ఇంకా అవిగూడా చెయ్యమను.

పుల్ల—ఇప్పు డీమాటల కేమిగాని మీరేదో మాట చెపుతానన్నాడు. చెప్పండి

విస్స—అది చాలా ముఖ్యమైన మాటే. మనకి నాలుగువేల రూపాయలు కలిపివచ్చే వ్యవహార ముకలున్నది. నీవు వప్పుకుంటే అది కలిసివస్తుంది.

పుల్ల—నాలుగువేలు కలిసివచ్చేటట్టయితే నేను వప్పుకోకపోవడం యేమిటి. నే నెందు కొప్పుకోకపోతాను.

విస్స—నన్ను యెగ్గెం చెయ్యమని మన మల్లయ్య గోవిందయ్య చాలా బలవంతము పెడుతున్నారు. యెగ్గెం నిమిత్తము యా

చనకు వెళ్ళినామంటే నాలుగైదువేల రూపాయలు కొక్కం దొరుకుతుంది. పైగా బియ్యం పప్పు ఉప్పు మిరపకాయ చింతపండు కూరలు గుట్టి అప్పటి అన్నప్రదానానికి సరిపోగా మిగిలియుంటాయి. పైగా చీరలు జామాదులు కావలసినన్ని.

పుల్ల—సరి. ఇలా చెప్పవచ్చినమాట. నాకు యెగ్గాలూపద్దు యాగాలూపద్దు. ఇలాగుండనియ్యండి. ఆనాలుగురోజులు అన్నంలేకుండా యెవళ్ళుటారు. పైగా చల్దికూడు తినగూడదు కాబోలు. ఆసయిన యిష్టి అని అగ్గోత్రం అని ఆచారమని కాల్చుకుతింటారు. అలవాటు లేని అవసరం చేస్తే మీసాలన్నీ తెగకాలాయట. మనకెందుకు.

విన్న—ఓసి భ్రష్టాకారిముండా ! నాలుగువేల రూపాయలు వస్తాయి, ఆసయిన చల్దికూడు మానక్కరలేదు. ఇష్టే చెయ్యను నష్టే చెయ్యను. అగ్గోత్రాలు లేవు ఆచారాలు లేవు. ఇది రూపాయలకోసము కాని నిష్టకోసమా యేమిటి. దీనివల్ల రూపాయలే రావడంకాకుండా మనకు గౌరవము యెక్కువుంచుంది. సోమి దేవమ్మగారు సోమి దేవమ్మగా రంచూ ఆడవాళ్ళు మగవాళ్ళు కూడా యెంతోంత యిది చేసి నిన్ను నెత్తిమీద పెట్టుకుంచారు. ఎల్లాగోల్లాగ వప్పుగో. నాలుగు రోజులు కష్టపడితే నాలుగువేలు వచ్చి యింట్లో పడచాయి.

పుల్ల—మీరిన్నివిధాల చెపుతూన్నాడు గనుక యేదోవిధంగా నాలుగురోజులు చల్లన్నం మానుకొని వప్పుకుంటాను. కాని నాముద్దు చెల్లించాలి. నాకొక్క కోరికుంది.

విన్న—యేమిటో ఆకోరిక పెందరాళే చెప్పు. నాచేతనైనదయితే నేను పెందరాళే తీరుస్తాను.

పుల్ల—కోరిక తీరుస్తానంటే చెప్పకేమి. నాకు బంగారపుకంఠి

ఒక్కటి చేయిస్తే యెగ్గెప్పకలో కొచ్చి నేను మీసరసని కూర్చుంటాను. ఎగ్గెం పూర్తి చేయిస్తాను.

విస్స—ఎగ్గెం అయినతరువాత చేయిస్తాను. కంఠికి ముందుగా డబ్బెక్కడ తేగలను.

పుల్ల—అప్పుచేసినా సరే నాకు ముందుగా కంఠి చేయించాలి నేను యెగ్గెంపాకలో అడుగుపెట్టాలి. అందు కొప్పుకోకపోతే మీరు నాతో మాటాడక్కఱలేదు.

విస్స—సిరిరా మోకాలోడ్డినట్లు శనై శ్వేరపుముండపు. నాలుగు వేల రూపాయలు వస్తూంటే నవ్వుబాతకము గుణించి తగలపెడుతూ న్నావు, అభము తెలియదు శుభము తెలియదు,

పుల్ల—అస్తమానం ముండా ముండా అనేనోటికి విధివిరామము లేదుగదా. అనడమేకాస్త యెన్నడు జరగడం లేదు. ఒక్కమాటు జరిగిపోతే యీకంఠిలు కాసులు అక్కఱలేదుగదా. ఆదేవుడు తిన్నగా చూడడం లేదు.

విస్స—అంతమాట పుడితే నాచాకిరీయైనా తప్పు నని నే నేడు స్తూన్నాను. నీబట్టలుతగలేక అన్నమువండిపెట్టలేక నేనుచస్తూన్నాను.

పుల్ల—నాకు మీరు చెయ్యవద్దు మీకు నేను చెయ్యవద్దు లేచి పొండి. ఎగ్గానికి నే నెందుకు ఆరావువారి కొట్లలోనున్న ఆమంగిముండని తినుకెళ్ళరాదూ !

విస్స—సరే నీకింత పొగరుగావుందికనుక ఆకంఠి ఏమోదానికే చేయించిపెడతాలే నీవు నంబి కృష్ణమాచార్యుతో చీట్లపేకాడుతూ కూర్చుండుగాని యిక్కడ.

పిల్ల—ఆట్టే పేలాపన పేలక యిక్కడినుంచి వెళ్ళండి. మీ మాటలు వెలసరం వస్తూన్నాయి.

విస్స—సరే లేచిపోతాను.

(అని యిద్దఱు నిష్క్రమింతురు).

రంగము 3

(విస్మయ మల్లయ్య గోవిందయ్య వ్రవేశించుచున్నారు.)

మల్ల—ఓరే విస్సిగా! మీపట్టపుదేవి యజ్ఞంమాట యేనుం
దేమిటి

గోవిం—అది వీడికి ముగుసుకాని పెళ్ళాముకాదు. వీడు చెప్పి
నట్లు వింటూదని పోచదు.

విస్స—మన గోవిందుగాడు చెప్పినట్లే అయి-దిరా! ఆముండ
నసేమిరా యంటుంది. దాని కెవరు దుర్బోధ చేసినారో కాని తనమె
ళ్ళోకి కంటి చేయిస్తే నేకాని వప్పుకోదట.

మల్ల—అయితే నీవీవిషయములో నేమి శిశ్చయించినావు?

విస్స—పోనీ మానేదామా అని పోస్తూంది. ఈముండలో
వేగ లేను.

గోవిం—నీవుశుద్ధవెజ్రిముండాకొడుకువన్నమాట. పనికిమాలి
నఆడముండ చెప్పినట్లువినక తెగసాగుతూంటే చేతకాని వెధవలాగ
యజ్ఞంమానేస్తానంటావేమిటి. తాటికమ్మ పుచ్చుకొని నారవచ్చేవరకు
వెన్నుబ్రద్దలకొడితే అది దానిని పుట్టించిన జేజెమ్మకూడా వింటారు.
పెళ్ళాముకు జడిసే వెధవవు నీవేమి కాపురము చేయగలవురా?

విస్స—అవిలనపగ్గుగిళ్ళుకావు ఇనపగ్గుగిళ్ళు. అదినూగుమంది
మగవాళ్ళను చంపి పుట్టింది. దాన్ని మంచినూటలతోనే వశపరచుకో
వాలి కాని పాకం ముదురుతే మనతిరముకాదు.

మల్ల—నిజమేరా బాబూ. దానిసంగతి మొదటనుండి నాకు
జాగా తెలుసును. దాని సాంప్రదాయమే యటువంటిది. దానితల్లి అ
త్తగారిమీద కోపముచేత కొంపకు నిప్పెట్టి పుట్టింటికి లేచిపోయింది.
దానితో ఎదుగువాద మేస్తే కార్యము లేదు.

గోవిం—అందుకని దాని కాళ్ళకు దండము పెట్టి యజ్ఞముమానుకొంటావు.

మల్ల—మానుకోనక్కటలేదయ్యా!

విస్స—మానుకోక యేమి చేయమంటావు?

మల్ల—నేను చెప్పినట్లు చేస్తే ఉభయతారకంగా నుంటుంది. ఆ చిన్నదాని కోరిక తీరుతుంది మన పనీ సాగుతుంది.

విస్స—ఏమి టాయుపాయము?

మల్ల—ఎక్కడైనా నాలుగువందల రూపాయలు నోటునాసి బదులు తెచ్చి ముందుగా కంటిచేయించిపెట్టి దాని వప్పుదల వుచ్చుకొని ఆపయిన యజ్ఞంలో దిగితే బాగావుంటుంది.

విస్స—ముందుగా లోటురాసి బదులు తెమ్మంటావు ఎగ్గానికల్లా మూలం ఎగ్గెం మండినట్టేవుంది.

మల్ల—ఓరీ వెళ్లిముండాకొడకా బదులు తెస్తేనేమిరా? మూడోనాటికి సాపాయించి పారవేస్తాము కాదురా?

గోవిం—చూడు మాసములలోవుగా, అసలీపాయదా లిచ్చివేస్తామురా.

విస్స—మనకు బదులిచ్చేవాడెవ డీపూళ్ళో?

మల్ల—నీకొపంపస్తే చెప్పలేను కాని చిలకలంపాటి మాన్యం తనఖాపెడితే యిస్తారు.

విస్స—పెద్దలు సంపాదించిన కొండ్ర. ఉన్నఆధారమే ఇది నాకుఆకాస్తా యాయెగ్గెంతో ఊడ్చిపెట్టుకుపోయినా యిక కాళ్ళు పారబాపాలి.

మల్ల—అదిగో అదేమాటంటావు. మళ్ళీనిరెండు మూడు నెలలలో పారేస్తామురా? గోనిసంచెడురూపాయలొస్తాయని చెప్పుతూంటేనూ

గోవిం—వీడికి మనసు నిబ్బరము లేదురా, చల్పిత్తముం
డాకొడు.

విస్వ—అప్పుంటే భయమురా మరి. కాక పోయినా మనకు
బదులిచ్చేవాడెవడు?

మల్ల—రామన్నపంతులుగా రిస్తారురా? ఆయనదగ్గఱ నేను కు
దిర్చి పెడతాను.

విస్వ—అమ్మబాబూ ఆయనదగ్గఱ తనఖా పెట్టానుంటే మన
భూమి మనకు దక్కదు. మనమీజన్మాకిని తేబము.

మల్ల—తేలడానికి తేలకపోవడానికి యెన్నళ్ళురా? యాగం ఆ
రంభించకముందే ఋణంతీరుస్తాయకాదూ. మనమ్ముగ్గరము బయలుదే
రామంటే కుంచాలకొలది రూపాయలు తేమట్లా.

విస్వ—అయితే రామన్నపంతులుగా రిస్తారు.

మల్ల—ఇవ్వకేమి తనఖా వ్రాస్తాంటేనూ.

విస్వ—వడ్డీ రూపాయన్నర గాబోలు.

మల్ల—తనఖామీ దంతకు తక్కువివ్వను.

గోవిం—వడ్డీ యెంతరా నాలుగువందలు బదులుచ్చుకుంటే న
లకారురూపాయలు. మూడు నెలలకు 12 రూపాయలు.

విస్వ—నరే పదండి రామన్నపంతులుగారి దగ్గఱకు వెడదాము.
(అందఱు నిష్క్రమింతురు)

రంగము 4.

(అళ్ళడు విస్వయ్య మల్లయ్య గోవిందయ్య
ప్రవేశించుచున్నారు.)

మల్ల—నేచెప్పలేదట్రా. రామన్నపంతు లంతకరణ చాలా

గోవి — నిజమేరా, అడిగితే లేదనడు ముండావాడు.

విస్స — భూమితనఖాపెట్టుకొని బదులియ్యడంకూడా గొప్పనా యేమిటి. సరే! సొమ్ము దొరికిందికనా. ఇక చెయ్యవలసిన పనేమిటి.

మల్ల — సనేముంది. నేను గోవిందయ్య వెళ్ళి కొంతసొమ్ము నీ యజ్ఞంనిమిత్తం యూచనచేసి పట్టుకొని వస్తాము. మాకిద్దరికీ బర్తికర్చు క్రింద చెడియొక పదిరూపాయలు ఇప్పించు. తరువాత బర్తికర్చులు దొరికిన సొమ్ములోనుంచి పెట్టుకుంటాము.

విస్స — మీరంటే నాకు నన్నకమే? ఎలాగో ఒకలాగు కా ర్యము నెఱవేర్చండి. అయితే యేంపేరు పెట్టుకోను నేను.

మల్ల — విశ్వనాథశాస్త్రి బాగావుంటుంది.

గోవి — శాస్త్రి బాగుండదురా. విస్సన్న వధానులే బాగావుంటుంది. అవధానులు సోమయాజులు కావడం బాగావుంటుంది.

మల్ల — అవునోరే నీవుచెప్పినదే బాగావుంది. అందుకుచేత విస్సన్న వధానులుగారే అందాము. పదిమాట్లు అనుకుందాముపట్టు. ఇదివరకు విస్సిగాడు విస్సన్నగాడు అని పిలవడం మనకలవాటు. ఆయ లవాటుచొప్పిన పెద్దమరుమ్మలదగ్గరకు వెళ్ళినప్పుడుకూడ ఆపేరే వస్తుండేమో. అందుకుచేత పదిమాట్లు వర్లించుకుందాము.

విస్స — రేపు నేనుయింటికివెళ్ళి కంఠిప్రయత్నము చేస్తాను.

(అని వెళ్ళును)

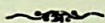
మల్ల — ఒరే గోవిందుడు. యజ్ఞం స్కూడు నెలలుందిగదా. ఈ మూడు నెలలలో మనము దేశాలవెంటదిరిగి సొమ్ము సంపాదించాలి. సంపాదించినదంతా ఏడియదాన్నే పెడదామంటావా?

గోవి — నాడికిచ్చేటట్టుయితే మనము తిరగడమెందుకురా. రూ పాయకర్ణలు వాడికిద్దాము.

మల్ల—ఒరే రూపాయకు పాపలాలు వాడికిస్తే బాగావుంటుందిరా. ఎండుకంటే రేపు యజ్ఞంలో కట్నాలు కానుకలు వచ్చును రాకపోవును. మనము ముందుగానే జాగ్రత్తపడాలి. ఇద్దరము చెరియొక వెయ్యిరూపాయలు సంపాదించుకుంటేనేగాని కష్టము గిట్టదు.

గోవిం—నిజమే యీముండాకొడుకు మాన్యముకొండ్ర అమ్మ కోవలసినదే. ఏడికివచ్చే దేమిటి వీడియదం. ప్రస్తుతం చెరియొక పది రూపాయ లిచ్చాడుగదా. కాని యివియింట్లోయిచ్చి పోదామురా ?

(ఇద్దరము నిష్క్రమించుచున్నారు.)

రంగము 5. విస్సన్నయిల్లు.

(విస్సన్నయు భార్యయు బ్రవేశించుచున్నారు)

విస్స—ఒసే ! ఎంతేస్తూన్నావు.

భార్య—(గుట్టుపట్టి నిద్రపోవుచున్నది)

విస్స—ఓసీ నిర్భాగ్యురాలా. లేవవే యెప్పుడూ నీకు నిద్రయేను.

భార్య—అబ్బా దిక్కుమాలిన కర్కము. ఎవరువారు. చెన్నమల్లయ్యా !

విస్స—సీయమ్మకడుపు కాలా. జంగం చెన్నమల్లయ్య యెందుకు జ్ఞాపకము వచ్చాడే యిప్పుడు.

భార్య—(మేలకొని) సరి. మారా ? ఏదో నిద్రలో కలవచ్చి పలవరించాను. నిద్దగోతున్న మనిషి నెందుకూ లేవడం. ఏమంతరాచ కార్యము పడిపోయిందని. మనిషికి కష్టము సుఖము తెలిశుండాని. ఎప్పుడూ యిట్లాంటి మోహభ్రాంతి వేరకదా. మాపుట్టిల్లు వదిలిపెట్టి యే

నామ క పరానికి వచ్చానోకాని యొక్కవాడైనా కంటికి నిద్రలేదు కదా. మాయ లేచడం, పూరికేలేవడమే నిద్రపోతూంటేను.

విస్స—ఓసీ నీగుల్లు వల్లకాడుగాను. పనిచాట చెయ్యక వంటాపెట్టాలేక యెసిమిదిజాములు మంచముమీదే పడుకొని నిద్రపోతూంటావు. నీకు నిద్ర లేకపోవడమేమిటే. నీకు పగలు రాత్రియనుభేదములేదు. బాపురుపిల్లులు దెబ్బలాడినట్లు గుట్టు పడుతూంటావు.

భార్య—వట్టిపడకేగాని అద మరచి నిద్రపట్టదు. శ్లేష్మతత్వ మగుటచేతను వాతకొడి మఃపి నగుటచేతను కన్న మూసేటప్పటికి గొంతుకలో గురగురలాడుతుంది. అందుకుచేత అది నిద్రలా గనబడుతుంది. కాని యెప్పుడూ మెలకువే.

విస్స—ఎప్పుడూ మెలకువైతే యెన్నిపిలిచినా పలకేమేమరి?

భార్య—ఎప్పుడూ పరధ్యానంగా వుంటాను, నిద్రపట్టినా కోడి కునుకు. చీమ చీటుక్కునంటే మెలకువ వస్తుంది. దానిమాట కేమిగాని మీరిప్పు డింత తొందరగా లేవటము కారణమేమిటో చెప్పండి?

విస్స—రామన్న పంతులుగారిదగ్గట నాలుగువందలు బదులు చేసి పట్టుకువచ్చాను కంటిచేయించడంకోసము. ఇది నీలాభముకోసమే కాని నాలాభముకోసము కాదు.

భార్య—ఇదా శుభవార్త నాదగ్గటకెందుకు చూపాయలు? నెత్తి నేసి కొట్టుకుంటానాయేమిట? కంసాలి నరసింహాన్ని పిలిచి కానుకకొని యియ్యండి. ఈభాగ్యానికా నిద్రలేవడం?

విస్స.—నీమేలుకోసం చెప్పినా నామీదే కోపమా?

భార్య—నాముసకారంకోసమా కంటిచేయించడం? మీయజ్ఞంకోసము చేయిస్తూన్నారా!

విస్స—ఎందుకు చేయిస్తేనేమిగాని యీమాట సోమిదేవమ్మ

వై పక్కని తూర్పుగోడగానా? Digitized by eGangotri

భార్య—కూర్చో కేమి? నెత్తిమీద ఒకచిన్ననాగరికూడా చేయించండి. బోడితలతో కూర్చోలేను.

విస్స—నీయిల్లు బంగారంగాను. బోడితల అనకే నాకు వాగాయిత్యంగా వుంది.

భార్య—అంటేనే అవుతుందా యేమిటి! రెండూ చేయించండి.

విస్స—రెండూ చేయించుకు నస్తాను.

(అని బద్దలు విష్కరించుచున్నాడు)

(అప్పుడు విస్సయ్య యు భార్య యు సప్రేక్షించుచున్నారు)

విస్స—ఆమెల్ల ముగ్ధాడూ గోవిందమ్యుగాడూ నాకొంప తీసి నారు. యగ్గెమువద్దు మొట్టో అంటూంటే చెయ్య చెయ్య వేలకొలది రూపాయలు వస్తాయని ఆశపెట్టి నమ్మకంగలో దింపి గారు.

భార్య—అలవాటులేని అవపోశనచేస్తే మీనాలన్నీ తెగకాలి పోయినా యన్నట్టుగా నీళ్ళకావిళ్ళు మినపనున్నిసారెకావిళ్ళు మోసుకునేవాళ్ళు యగ్గాలుచేస్తే యిలాగేబెడికికొట్టి సంసారాలు మాశిపోతాయి, యగ్గెం చెయ్యడమంటే మంటచెయ్యడమా, నీళ్ళు మొయ్యడమా, శోడశబ్రాహ్మణాధ్ధాలు చెయ్యడమనుకున్నారా?

విస్స—ఏదోబుద్ధిగడ్డితిని వెరుక మహేశ్వరచెయ్యునులుగారు రామావధానులుగారు చేశినట్టే చేసుకూడా యగ్గెంచేస్తే రూపాయలకు రూపాయలు వస్తాయి నేనుకూడా గొప్పనాడినవ్రతానమకొని బొండ్లలోపడ్డాను.

భార్య—భద్రయ్యపల్లకి యెక్కితే సీతయ్య చెగువుగట్టెక్కాడన్నట్టుగా మహేశ్వరచెయ్యునులుగారు రెగ్గెంచేశారని మీరుచేస్తే వప్పుతుందా? CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

విస్స—అయిందేమిటో అయింది. ఒక్క చూటచేపుతానువిను అప్పులవాళ్ళు మనభూమి అమ్ముకుపోతారు. యజ్ఞేశ్వరుడు చేసిన సహాయము మనకింతే. నీకు మున్నచేయించిపెట్టిన కంటే మళ్లీ యిచ్చావంటే అదియెట్లాగై నా అమ్మి—

భార్య—కంటేలేదు గింటిలేదు, నోరుమూసికొని అవతలకు నడవండి. నాప్రాణం పోయిగా నేకంటి యివ్వను. నానొంతుకడిసికి చూపి తరువాత పట్టుకొనివెళ్ళండి. మావాళ్ళు డబ్బు కాళిపడి దిక్కు. మాలాళ్ళు మూడో యేట చేశారు మూవెధవపెళ్ళినాకు. నగానట్రా పెట్టిం చుకోలేదు. ఎన్నాళ్ళనుంచో అగిటిపెట్టుకు తిరగాలని ముచ్చట నాకు. నేటికాలానికి యీబంగారపుపోచ కాస్తరాయించి మెల్లో నేశారు. ఇచ్చిన మొన్నాడే తెమ్మంటూన్నారు.

విస్స—ఓసి వెట్టిపాడకట్టా ! భూమిమ్ముకుపోతారే.

భార్య—భూమిఅమ్ముకుపోతే నాకేమి యిల్లమ్ముకుపోతే నా వేమి. మిమ్మలినమ్ముకుపోతేనాకేమి. ఈభూమివల్లవచ్చే డబ్బువల్ల నా పదిమంది బ్రతుకకపోతారాయేమిటి. అంతగా నామనుషికి లేకపోతే నాకంటిచాల్లే. కానాయనాంటే ఆయింతా మీప్రాణము గుటుక్కు మంటే నేను బ్రతుకలేకపోతానా యేమిటి ? ఆభూమివల్లవచ్చేవి యిర వయిరూపాయల్లా రానుపోను నాలుగురూపాయలుపోతే తక్కినవి 16 రూపాయలుంటాయి. అంతయోగంపడితే యీకంటిఅమ్మి వడ్డికి వేసుకుంటాను.

విస్స—ఓసి ! నీబొడ్డుపొక్కా. మాటకల్లా నన్ను చావమంటా లేమిట.

భార్య—నేను చావమని తిట్టేనామిమ్మలని. ఎప్పటికైనా అల్లాటిచిక్కొస్తే యిలాచేస్తానని చెప్పేను. కాకపోతేమట్టుకు చావక యెల్లకాలము పుట్టకట్టుకు పూరేగుతారా యేమిటి ?

విస్మ—ఇంతకూ యేమన్నా సరేకాని ఆకంతిమాత్రము నీవివ్వ కతప్పదు. ఒక నెల్లాళ్ళుముచ్చటగా పెట్టుకొన్నావుకదా. ఈపాటికి ముచ్చట తీరుతుంది. లేకపోతే పదిమంది గయ్యాళిముండుంటారు.

భార్య—ఎవరైతే గయ్యాళిముండునేది. మొగంమీద పేకనీళ్ళు కొడతాను. వెధవ ముగ్గుము యల్లాఅవుతేచేశానని మీదమీదకొద్ది తినుతూన్నారు. శుక్రపారముపూటా యీకంతిముచ్చటగానని నాకెంతో వాగాముత్యంగావుంది మొన్న యీకంతి మెళ్లో పెట్టుకుని నాగరి నెత్తి మీదేసుకుని మనవాళ్ళింటికి పేరంగానికెడితే నలుగురుముత్తయిదులు నన్నుచూచి పార్వతీదేవిలాగున్నావే అమ్మాయని యెంతో ముచ్చటపడి యిచ్చేశారు. అందుచేత నేనిదివ్వను. నన్నెల్లరి పెట్టి మీరెల్లరి పడకండి.

విస్మ—(నెత్తి మొత్తుకుని) నీయచ్చుకడుపుమాడా నీమూలాన్ని ఆమల్లిగాడు గోవిందుగాడిమూలాన్ని పితురార్జితం పదిసన్నెండుతరాల నుంచి వచ్చేభూమిని నిష్కారంగా హోరునయేడస్తూ అమ్మకుంటూన్నాను. ఏభాళిముండా నావునురుకొట్టి పోతావు.

(అనియేడ్చుచున్నాడు.)

భార్య—మీవునురుకొట్టి నేపోవడమేమి. మీకున్నవాళ్ళంతా పోతారు. మీఅప్పలు మీచెల్లెళ్ళు మీఅన్నదమ్ములు మీవాళ్ళంతా పోతారు.

విస్మ—నావాళ్ళు పోవడమేమి. నీవాళ్ళునీవు దుంపలెగిపోతారు నిర్భాగ్యుండుండా.

భార్య—నావల్లలోపముంటే నాససువునుంకమే పోతుంది. మీవల్లలోపముంటే మీరేపోతారు అడుగోమల్లయ్య అల్లావెనుతూన్నాడు. వాడినిపిలిచి ఆలోచనచేసి మొదట ముగ్గుం చెయ్యమన్నవాడు నాడేకాదుమరి. ఇప్పుడేమిచెప్తున్నాడో పిలవండి.

విస్స—ఒరే ఓరీమల్లయ్యా (అని పిలుచుచున్నాడు.)

భార్య—అతడు పలకడమేలేదు. తలవంచుకొని వెళ్లిపోతూ
న్నాడు.

విస్స—దొంగముండాకొడుకు పారిపోతూన్నాడు. అయినకాడికి
దొరికింది వాడుచేతిలో వేసికొన్నాడు. నన్ను సశువునుచేసి యగ్గం
చేశాడువీళ్ళు

భార్య—రేపు యిష్టికాబోలు దానిప్రయత్నం చేసికోండి.

విస్స—ఇష్టిలేదు నీశార్థంలేదు నోదుమూసికొని యూరుకో.
ఇంకా యిష్టేమిటి. రేపుఘామిలమ్మేసి రామన్నపంతులుగారికిచ్చి సోమ
యాజులుగారు మళ్ళీ కావిడిబద్ద యెత్తుతారు.

భార్య—సోమదేవమ్మగారు రెప్పటిలాగే పెల్లిముత్తయిదు కెడ
తారు.

విస్స—ఎప్పుడు మల్లాటి తలమారిన పనులకెళ్ళకుండా బుద్ధి
చ్చింది. ఈజన్మానికి దీనితో చాలు.

(ఇద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

చా క లి పు రాణం

నైమిశారణ్యమునందు శౌనకాదిమహామునులు పండ్రెండు
సంవత్సరములు సత్రయాగము జేయుచుండగా నచ్చోటికి సకలపురా
ణములు సకలేతిహాసములు సకలధర్మములు సకలశాస్త్రములు సకల
విద్యలునేర్చిన సూతుడు వచ్చెను. మహామును లాతనిని మిక్కిలి
గౌరవించి మంచి పీఠముమీద నూర్చుండబెట్టి “మహామహానా !
ఇదివరకు లోకములో నెవ్వడు నెవ్వరు విననిది కననిది శ్రోతవి చెవుల

కింపయినది యగు నొక్క యతిహాసమును పెరిచి ముమ్మందరిను
 ధన్యులను జేయవలసినదని వినయపూర్వకముగా బ్రార్థించుచున్నాము”
 అని ప్రార్థించగా సూతుడు వారియందు దయగలవాడై విక్కిలియా
 దరమునొట్టినియె: “మహాన భావులాతా ! ఇటువంటి ప్రశ్నమునే
 పూర్వము శనైశ్చరుడు (శనిగాడు) విఘ్నేశ్వరు నడిగెను. ఆ విఘ్నేశ్వ
 రుడు పొట్టనవరించుకొనుచు శనైశ్చరునితో చాక చిత్రాక్ష చెప్పెను.
 ఆకథయే నేను మీకిప్పుడు చెప్పచున్నాను. శనైశ్చరుడు విఘ్నేశ్వరు
 నట్లడిగెను. “అయ్యో ! విష్ణుమూర్తి పాముమీద పండుకొనుటకు
 గారణమేమి ? నూలుబట్టలు గట్టక ఆయన బంగారుబట్టలు కట్టుటకు
 గారణమేమి ? సాంబమూర్తి దిగంబరుడగుటకు గారణమేమి ? ఏనుగు
 తోలు పులితోలు కప్పుకొనుటకు గారణమేమి ? ” అనగా విఘ్నే
 శ్వరు డిట్లు ప్రత్యుత్తరము జెప్పెను. “ఓయీ శనైశ్చరుడా ! నీవడిగిన
 ప్రశ్నయే యిది. విష్ణుమూర్తి లోకులందఱు బండుకొన్నట్లు దూది
 పాన్పుమీద పండుకొనక పాముమీదపండుకొనుటకు గొప్పకారణము
 కలను. అదియేమనగా చాకలివాళ్ళబాధ పడలేకను పరుపున్న పక్ష
 మున దుప్పట్లుండవలెను. దుప్పట్లు చమటపట్టి మాసిపోవును. మాసి
 నప్పుడు వాని చుడికించుకోవలెను. ఉడుకుటకు చాకలివాళ్ళకు వేసిన
 పక్షమున వాళ్ళు వేళకు తీసికొనిరారు. తెచ్చినపక్షమున చింపి ము
 క్కులుచేసి తీసికొని వత్తురు ఈచాకలివాళ్ళతో వేగలేక విష్ణుమూర్తి
 పుప్పట్లక్కఱలేకుండా, ఉతకనక్కఱ లేకుండా ఉడుకునట్టి పాము
 మీద పండుకొనుచున్నాడు. నూలుబట్టలు కట్టుకొన్నపక్షమున నిట్టి
 బాధలే పడవలసినప్పునని విష్ణుమూర్తి బంగారుపుబట్టలు కట్టుకొను
 చున్నాడు ఆయనకు కాంచనచేలుడను వేరిందువలనకే గలిగినది.
 తరువాత మూలశ్రీగానై సాంబమూర్తిగారియొక్క చిత్ర జెప్పు

చున్నాను వినుము. బట్టలుదికించుకొనుటకు విష్ణుమూర్తిగారివద్ద డబ్బున్నది. ఎందుచేతననగా ఆయనవద్ద లక్ష్మీయున్నది గనుక. సాంబమూర్తిగారికో చిల్లిగవ్వలేదు. ఇల్లు నల్లకాగదా. పుట్టలో భోజనముగదా. ఈ మన బట్టలుదికించుకొనుటకు నబ్బెక్కడనుండి వచ్చును? ఏవో రెండుగుడ్డలతో కాలక్షేపము చేయవలయునన్నపక్షమున చాకలివాళ్ళు త్వరగా నుదకరు. అందుకుచేత సాంబమూర్తిగారు దిగంబరుడై యున్నాడు. ఎవరైనా తమవంటిపెద్ద లాయనదర్శనమునకు వచ్చినప్పుడు సిగ్గుచేతనో బొత్తిగా బాగుండదను శంకచేతనో పులితోలుతోనో యేనుగుతోలుతోనో శరీరము కప్పకొనుచుండును. ఈచాకలివాళ్ళమీదగల కోపముచేతనే ఆయన నూలుబట్టవేసికొననని శపథము చేసినారు. ఆయనమీదనుండు యుత్తరీయము పాము యుత్తరీయమే. యజ్ఞోపవీతము పాముల యజ్ఞోపవీతమే. తలపాగ పాముల తలపాగ. ఈతలపాగలలో నాయన వన్నెవన్నె పాగలు ధరించును. నల్లది దాల్చినలెనన్న నల్లత్రాచును, తెల్లదిదాల్చినలెననితోచినప్పుడు తెల్లత్రాచును, గోధుమవన్నెది తాల్చినలెననితోచినప్పుడు గోధుమత్రాచును ధరించుచుండును. ఈవిధముగ ముద్దిననుత్రాచులు నాయన యపయోగించుచుండును. వారిమాట యటుండగా ప్రాచీనమహామునులందఱు వస్త్రముల దాల్చక నారచీరలు చెట్లబెరడులు అటటిదొప్పలు మొదలగునవి ధరించుటకుగూడ కారణ మీ చాకలివాళ్ళతో బాధపడలేకనే. ఆప్రాచీనుల సాంప్రదాయము ననుసరించియే యీనాటి మునులుగూడ నట్లుచేయుచున్నారు. ఈ యితీహాసము మిక్కిలి కొత్తది. ఇదివఱకెవరును విననిది కననిది. ఇది నాస్తికునకు పాపండునకు వేదబాహ్యులకు జెప్పవద్దు. ఇది పరమగోప్యముగా నుంచవలసినది. దేవేంద్రాదు లీపురాణమునువిని మిక్కిలి ధన్యులైరి.” ఇట్లు విఘ్నేశ్వరుడు శనైశ్చ సునకు జెప్పిన యీచాకలిపురాణమును నూతుడు శౌనకాది మహామునులకుజెప్పి వారిని సంతృప్తాంతరంగులంజేసెను.

మా రీ చ స్త్ర తి.

అనేక పురాతన గ్రంథములు దొరకుచున్న యీకాలములో నిటువంటి ప్రాచీనగ్రంథము దొరుకుట యాశ్చర్యముకాదు. ఇది రావణాసురుడు మిత్రుడు, సేవకుడు, వాని యుద్ధాన పండితుడునగు మారీచు డను రాక్షసుడు రచించిన గొప్పస్మృతి. ఇదివరకు లోకులు వ్యాస, విశిష్ట, గౌతమ, నారద, వాశిష్ఠ, యాజ్ఞవల్క్య ప్రముఖులగు మహామునులు రచించిన స్మృతులే యెరుగుచు గాని, మహానుభావుడైన మారీచుడు చేసిన యీ ధర్మశాస్త్రము నెరుగరు. మారీచు డనగా గొప్పపృజ్ఞావంతుడు; కామరూపి, అనగా యేకాపము ధరింప వలెనన్న ఆరూపమును తీణములో ధరింపగల శక్తిగలవాడు. కుక్క, గావలెనన్న కుక్క, నక్కగావలెనన్న నక్క, పందిగావలెనన్న పంది, చీడపేనుగావలెనన్న చీడపేను కాగలసామర్థ్య మతనివద్ద నున్నది. ఈ శక్తియుండుటచేతనే యామహానుభావుడు పూర్వము లేడిరూపము దాల్చి శ్రీరామచంద్రుని చాలదూరము లాగి కొనిపోయెను. 'పరోపకారార్థ మిదంశరీ' మనుమాట యీమారీచునియందె సార్థకమైనది. ఎందుచేతననగా రావణాసురుడు సీతాదేవి నపహరింపవలెనని శ్రీరాముని మోసపుచ్చవలెనని సంకల్పించుకొని లేడిరూప మెత్తివలసినదని మారీచుని ప్రార్థింపగా నతడు తనప్రాణముకు భంగము కలుగునని భయముపడక, శంకింపక, ఆలస్యముచేయక, అనుమానించక వెంటనే లేడిరూపము ధరించి స్నేహితుని నిమిత్తము తన యర్థమును ప్రాణమును ధారపోసి స్వార్థత్యాగముచేసి కీర్తిశేషుడై సకలరాక్షస ప్రపంచముమొక్క కృతజ్ఞతకు పాత్రుడయ్యెను. ఆయి పకార మటుండగా మారీచస్మృతియును మహాభారతమునందు ప్రస్తుతమై యున్నది. లోకమున

కీయనచేసిన యువకార మింతింతయని నర్జింపరాదు. ఈస్మృతికి అనేక వ్యాఖ్యానములు గలవు. అందులో ముఖ్యమైనవి రెండు. మొదటిది కాలనేమి వ్యాఖ్యానము. కాలనేమి యనగా నెవ్వరో కొంద రెరు గరు. కొందరు మరచిపోయి యుండును. రామరావణ యుద్ధములో లక్ష్మణస్వామి మూర్ఛపోయినపుడు హనుమంతుడు సంజీవిఘర్వతము వీసికొనివచ్చుటకు వెళ్ళుచుండగా రావణాసురుడు వాని ప్రియత్నము నకు విఘ్నము చేయదలంచి కాలనేమిని బిలిచి హనుమంతుని ప్రియత్నమునకు విఘ్నము కలిగింపుమని యాజ్ఞాపించెను. అప్పుడు కాలనేమియు తన ప్రభువునాజ్ఞ శిరసానహించి హనుమంతునికి గొన్ని యువకారములుచేసి చివర కన్యాయముగా నతనిచేత చంపబడెను. ఈతడు చాపకముందె యీవ్యాఖ్యానమును చేసియుంచెను. రెండవవ్యాఖ్యానము మాల్యవంతుని వ్యాఖ్యానము మాల్యవంతు డెవరందు రేమొ ఈయన రావణాసురునకు పినతాత అనగా తల్లికి పినతండ్రి. ఈయన హనుభావుడు రాక్షసకులమంతయు నాశనమైనతరువాత అంతలంకాపట్టణమంతయు పాడైనతరువాత ఈగ్రంథమునకు మాత్రము వ్యాఖ్యానము చేసి తనజన్మను సార్థకముచేసికొని కొంతకాలములో మృతినొందెను. మారీచుడు, కాలనేమి, మాల్యవంతుడు, బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరుల వలె త్రిమూర్తులై ఈస్మృతి రచించుచుటచేత చచ్చిపోయినను బ్రతికి యున్నవారితో సమానముగ నున్నారు. మారీచునియొక్క జీవచరిత్రము వాయువుకు దగిన యాధారము లేవియు దొరికినవికావు. వాల్మీకిమహాముని రామాయణములో వ్రాసిన తప్పవ్రాతలు తప్ప యితరవిషయము లేమియు తెలియుటలేదు. ఈయనవిషయమై తామ్రశిలాశాసనము లిప్పటివరకేమియు నింకను దొరకలేదు. సింహళ ద్వీపవాసులకు గాని మరియెవ్వరికి గాని అట్టిశాసనము లేవైనదొరికిన పక్షమున వానిని మేము ప్రకటింప నిశ్చయించుకొన్నారము. గాన తప్పక

పంపకోరుచున్నాము. ఈమారీచస్మృతి మిక్కిలి ప్రశస్తముగ నుండుట చేత దేవతలు దీని నపహరింపవలెనని యాలోచించుకొని కుబేరసేవకు డైన పుష్పదంతుని వారిని దెమ్మబంపిరి. అతడు పందికొక్కురూపము ధరించి గోడత్రవ్వ గదిలో ప్రవేశించి ఈపుస్తక మెత్తుకొనిపోవుచుండగా ఆగదిలోనే పండుకొన్న మాల్యవంతుడు వెంటనే మేల్కొని పెద్దవాడగుటచేత ఓషిక లేకపోయినను లేనియోషిక దెచ్చుకొని వెంటనే శునకావతారమెత్తి యామాయపందికొక్కుతో దంతాదంతీ, నఖానఖి, బాహాబాహీ సూరయుద్ధముచేసి నెత్తురు వరదలు పునహించునట్లు వానిని సంహరించి పూర్వము విష్ణుమూర్తి సోమకాసురునిజంపి వేదములుతెచ్చి బ్రహ్మాకిచ్చినట్లు మరల సిగ్రంధమును మారీచునకిచ్చెను. తరువాత సిగ్రంధము రావణాసుర గ్రంథభండారములో నుండుచు వచ్చినది. అంజనేయులు లంకాదహనము చేయునపుడు కాలనేమి, మాల్యవంతుడు ఈగ్రంథము కాలిపోవునేమోయను భయముచేత అతికాయుని, మహాకాయుని, సర్పరోముని, వృశ్చికరోముని, ఖడ్గరోముని వెంటనే గ్రంథభండారమునకు పంపి కోటలు, పేటలు, మేడలు, గోడలు కాలిపోయినను, దీనిని మాత్రము దెప్పించి పదిలపరచిరి. ఈమహాగ్రంథము యెక్కడ దొరికినదో చెప్పెదను విచుండు. లంకా ద్వీపములో నొకచాకలివాడు పుల్లిపాయలు పాతుకొనుటకు నేల త్రవ్వచుండగా రెండు కుండపెంకులమధ్య నిది దొరికినది. ఈపుస్తకము ఈతాకులమీద వ్రాయబడినది. వ్రాసినపుడు దీనిమీద తాటికాయంత యక్షరములుండి యూడవచ్చును. ఆతాకులన్నియు చెదపురుగులు తినివేసినవి. కాని యక్షరములు మాత్రము స్పష్టముగ కనిపించుచున్నవి. ఇవి గునపముతో వ్రాసిన యక్షరములుకాని గంటముతో వ్రాసిన యక్షరములుకావు. ఈతాకులమీద తాటికాయంత యక్షరము లెన్నియైనవి నిజము సందేశింపునోము? అట్లు సందేశింప

వలసిన పనిలేదు. లంకలోని యీతాకు లనగా మన పెద్దరిటాకులంత యుండును. ఈపుస్తకము మిక్కిలి బరువుగా నున్నది. రెండు గాడిదలమీదవేసి మోయించినను అవి మోయు లేక టకటకలాడిపోయినవి. ఇది మూడుకొండలు కలది. అవి యేవనగా (1) ఆచారకాండ (2) ప్రాయశ్చిత్తకాండ (3) వ్యవహారకాండ. ఈస్మృతియొక్క యవతారికలో నిట్లున్నది. రాక్షసుడు మొదలగు రాక్షసులందఱు మహానుభావుడైన మారీచునిమొద్దకువెళ్లి “ఓస్వామి! నీవు సకలధర్మములు నెరిగినవాడవు. అన్నియుగములకు పరికిపచ్చనట్టి స్మృతి నొకటిచేసి దేవ రాక్షస మనుష్యలోకముల ననుగ్రహింపవలసినది. బృహస్పతి స్మృతి, శుక్రస్మృతి సరిగాలేవు. తక్కిన మునుల స్మృతులు బొత్తిగా బాగులేవు. నీవు చేసినపక్షమున నది తక్కిన స్మృతులను చెంపకాయగొట్టినట్లుండును. గౌతమాదులైన మహామునులు నీచెప్పులు మోయుటకైన తగవు. వారికి రావలసినయట్టికీర్తి వచ్చినదిగాని వారు నిజముగా నీకాలిగోరికైన బోలరు” అని ప్రార్థింపగా మారీచుడు సమస్తలోకముల ననుగ్రహించుటకై యీస్మృతి రచించెను. ఇకముందుముందు యీస్మృతియందలి కాండత్రయమును వరుసగ ప్రకటింతుము.

ఆచారకాండ.

1. సూత్రము —

స్నానము ప్రాణాపాయము.

కాలనేమి వ్యాఖ్యానము—ఉదయమున లేచి స్నానము చేయవలసినదని మూర్ఖులైన వ్యాస వారదాది పాపియులు తమ స్మృతుల ప్రాసిని. అది జగత్తును మోసపుచ్చుటకై వ్రాసినదికాని మంచి యుద్దేశముతో వ్రాసినది కాదు. స్నానమువలన ననేక నష్టములు కలవు. ప్రతిదినము శరీరము శోముణ్ణాని స్నానము చేయుటవలన

రోమకూపములు నదులయి శరీరము కృశించి త్వరగా నశించును. నదులలో స్నానము చేసిన పక్షమున నొకప్పుడు కొట్టుకొనిపోయి చనిపోవచ్చును నూతులనద్ద స్నానము చేసినపక్షమున నీళ్లు తోడుకొన లేక జబ్బలు నొప్పిపట్టును. ఒకప్పుడు నూతులలోపడి చచ్చిపో వచ్చును. కొన్ని గ్రామములలో చెరువులు లేకపోవచ్చును. నూతు లలో నీళ్లు త్రాగుటకే చాలక పోవచ్చును. స్నానముకూడ చేసిన పక్షమున త్రాగుటకు లేక పునుష్యులు పశువులు చచ్చిపోవుట తటస్థం చును. అందుచేత సర్వవిధములచేత మనుష్యుడు స్నానము పరిత్యజింపవలెను.

మూల్యనంత వ్యాఖ్యానము—తల్లిదండ్రులు చనిపోయినప్పుడు తప్ప యితరసమయములయందు స్నానము చేయగూడదు,

2. సూత్రము—ఆలస్యముగా రాత్రి నిద్రింపవలెను. ప్రాద్దేశిక లేవనలెను.

కా—వ్యా—పెదలకడ నిద్రపోవుట సర్వ విధములచేత నష్ట ప్రదము. అట్టిదురభ్యాసములవలన పక్షమున జూదచూడుకొనువారికి దొంగతనములు చేయువారికి సరసులకు వినోదముగా కాలము పుచ్చుటకు వీలుండను. పెద్దవాళ్ళు ఈ యలవాటువలన చెడిపోయినను పిల్లలు మాత్రము పెదలకడ నిద్రపోవుట కలవాటు పడకుంక జాగ్రత్త పెట్టవలెను ఉదయమున జాముప్రాద్దులోపుగ నెప్పుడులేనగూడదు

మూల్యనంతుడు పై విధగానే వ్యాఖ్యానము చెప్పెను.

3. సూత్రము—దంతధావనము చేయనక్కఱలేను.

కా—వ్యా—ప్రతిదినము దంత ధావనము చేసినపక్షమున పండ్లరిగిపోయి విరిగిపోయి యూడిపోవును. పుష్పిపండ్ల రోగము ప్రపంచములో బయలుదేలుటకు ముఖ్యకారణము దంతధావనమే. దీనిక్రింద వినియోగించునట్టి కాలము గూడ వ్యర్థము. పుష్పిపండ్లు

బయలు దేరినయెడ జంతువులను వీక్కుతినటకు మాంస భక్షణము జేయుటకు వీలుండదు. నిద్రమంచమునుండి లేవగానే తరవాణియొ, కాఫీనీళ్ళో, టేసీనీళ్ళో ముందు రెండు గ్రుక్కలు నోటిలో పోసికొని తరుచాత గంఢావణము చేసికొనవలెను. గంఢావణ మనగా పుక్కిలించి యుమ్మివేయుట. ఇది చేసిన పక్షమున దంతభావనము చేసినంత ఫలము.

మాల్యవంత వ్యాఖ్యానము — పర్వ దినములయందును పితృ కార్యదినములయందును బాత్రిగా గంఢావణముగూడ జేయగూడదు. ఆ దినములయందు దట్లు చేసినపక్షమున నిటు పదితరములవరకు నటు పదితరములవరకు నరకకూపమున పడిపోవుదురు.

4 సూత్రం—పగటినిద్రప్రశస్తము.

కా-వ్యా-ప్రాచీనులైన రాక్షసమహానుభావు లందఱుగూడ ఈ సూత్రమునే యవలంబించిరి. దీనివలన ననేక ప్రయోజనములు కలవు. పగలు నిద్రపోయినపక్షమున శ్రమపడి మేనువంచి పనిపాటలు చేయనక్కఱలేదు. రాత్రులు స్వేచ్ఛగా విహారములుచేసి యనుభవించవలసిన సకలసౌఖ్యములు ననుభవించవచ్చును. రాత్రులు చేయు సంచారములో నిద్రయు కునికిపాట్లు వచ్చిన పక్షమున కార్యములు చెడిపోవచ్చును. పగలునిద్రించినపక్షమున నట్టి కునికిపాట్లు మొదలయి నవి రావు గావున కార్యములు నిర్విఘ్నములుగా కొనసాగవచ్చును.

మాల్యవంతుడగూడ పై విధముగ వ్రాసెను. కావున నతని వ్యాఖ్యానము వ్రాయనక్కఱలేదు.

5 సూత్రం—కల్లుసారాలు త్రాగవలసినది.

కా-వ్యా-దేవతలు త్రాగిరి. మహర్షులు త్రాగిరి. మనుష్యులు త్రాగిరి. తాగనివారు లేరు. త్రాగని జంతువులులేవు. ఏదాయొకటి తాగకుండ నెవ్వడు నుండలేదు. ముదినీభు తాగుచున్నారా లేదా?

ఆ విధముగానె కల్లుత్రాగవచ్చును. సారా త్రాగవచ్చును. ఇది చెట్టు లోనుండి వచ్చినదికాని వేరొకచోటనుండి వచ్చినదికాదు. తాటిచెట్టు యీతచెట్టు యిప్పుచెట్టు భూలోక కల్పవృక్షములు. వాటిని మను ష్యులుపూజింపవలయును. కల్లుత్రాగుటకు ధనములేనవాడు, ఆ కుండ నై న వాసనజూడవలెను. అదియ లభింపనప్పుడు త్రాటిచెట్టుకింద నొకజాము కూర్చుండి వెళ్ళి పోవలెను. మధ్యపానము జేయనివాడు మనుష్యుడుగాడు. కల్లు త్రాగనివాడు గాడిదెకన్న నధముడు మన దేశపు కల్లుసారాలకంటె విదేశమునుండివచ్చిన బాంబి మొదలయినవి ప్రశస్తములు. కల్లు నిందించినవారు మహాపాతకులై నరకమునకు పోవుదురు.

మా-వ్యా—చిన్నబిడ్డల కేవగింపు లేకుండ నుగ్గుతోపాటు అలవాటుచేయవలెను. అవి దొరకనప్పుడు నల్లమందు గంజాయి మాజుము మొదలయిన పదార్థములు భక్షింపవచ్చును. ఇవి అభవ మంకు విధించుచున్నాముకాని నిత్యకృత్యమున సారాయములే త్రాగ వలెను. ఈ దుకాణములు వీధి వీధికి సరివడినన్ని యుండునట్లు రాజు లేర్పాటు చేయవలెను. ప్రతిమనుష్యుడు తనదొడ్డిలో నాలుగు త్రాటి చెట్లు నాలు గీతచెట్లు వేసికొనవలెను.

6 సూత్రం—ఆడపిల్లల నమ్మకొనుట శ్రేయస్కరము.

కా-వ్యా—దీనివలన పేదవాడు ధనవంతుడగును. ధనవంతుడు మరింత ధనవంతుడగును. మనయింటిలో పుట్టిన ఆపుదూడలను గేదె దూడలను కుక్కపిల్లలను పెంచి పెద్దవాటినిజేసి తగిన బేరము వచ్చినపు డేవ్రకారముగా నమ్మకొందుమో అట్లే మనకడుపున పుట్టిన ఆడుపిల్ల లనుకూడ అమ్మకొనుటవలన దోషములేదు. ధాన్యాదులమ్మకొనుట యెట్లు తప్పుకాదో ఇదియునట్లుతప్పుగాదు.

మా-వ్యా—కుంటివారికి గ్రుడ్డివారికి కుష్టువారికి అమ్మినను దోషములేదు.

7 సత్య మవాచ్యం

కాల నేమివ్యాఖ్యానము — సత్యమెప్పుడు పలకకూడదని. సత్యమువలననే కొంపలు మునిగిపోవుచున్నవి. సత్యమువలననే లోకమునకు హానిజరుగుచున్నది. కొందరుఋషులు సత్యమే పలుకవలసినది, సత్యమే పలుకవలసినదని పోధించి జనులను గంగలో దింపుచున్నారు. సత్యము బలికి హరిశ్చంద్రుడు రాజ్యముకోలు పోయి పెండ్లాము నమ్ముకొని మాలవానిని గొలిచినాడు. సత్యముపలికి బలిచక్రవర్తి సమస్తరాజ్యము గోలుపోయి చివరకు వామనమూర్తిచేత అడుగంట దొక్కబడినాడు. అసత్యముపలికి ధర్మరాజు బాగుపడినాడు, అసత్యముపలికి శ్రీకృష్ణుడు శత్రువులను గెలిచినాడు. భగవంతుడైన శ్రీకృష్ణుడే యబద్ధములాడి లాభములు పొందునప్పుడు మనమేల పొందకూడదు? మహానుభావుడైన శుక్రాచార్యుడు తన నీతిశాస్త్రమునందు పాణిహాని వచ్చునప్పుడు మానహానివచ్చునప్పుడు ధనముపోవునపుడు గోబ్రాహ్మణులకు విశత్తువచ్చునప్పుడు, అబద్ధము లాడవచ్చునని చెప్పినాడు. 'సత్యమేవజయతే' అనునట్టి వేదవాక్యము కేవల మర్థనాదము. అర్థవాదమనగ నమ్మకూడనిదియని భావము.

మాల్యవంతవ్యాఖ్యానము—సత్యమెల్ల కాలము బలుకుట యసాధ్యము. ఒకడు జబ్బుగానుండి వైద్యునిగాని బంధువుగాని పిలిచినను బ్రతుకుదునాయనియడుగును. అతడు బ్రతకడని వారికితెలుసును తెలిసినను బ్రతుకడని చెప్పినసత్తమున సత్యుడు బెంగగొని చచ్చిపోవునని నీవ్రతకవని యెవ్వరుజెప్పరు. నీకుకుదురుతుంది భయములేదని చెప్పుదురు. దీనింబట్టి యసత్యమే యెక్కువయుపయోగమని తెలిసికొనవలెను. సత్యము మేడిపండు. అసత్య మంటుమామిడిపండు. సత్య

ము గంజనీళ్ళు అసత్య మావుపాలు. సత్యము గుల్లముత్యము అసత్యము మాణిక్యము. సత్యము త్రాటియాకుదడి. అసత్యము రాతికోట. సత్యము నూలుగుడ్డచొక్కా. అసత్యము వజ్రకవచము. అసత్యము వర్తకమునకుగావలెను. న్యాయమందులకు కావలెను. వేశ్యలకుకావలెను. జారులకు కావలెను. చోరులకు గావలెను. సంసారులకు గావలెను. సన్యాసులకు గావలెను. సత్యము ప్రియము. అసత్యము చచ్చక చచ్చక వస్తువు వదిలిపెట్టి ప్రియము వస్తువు నెవడకోరును? అసత్యము పెరటిలో కల్పవృక్షము. కొంగు బంగారము. పెట్టిలోనినగ. సత్యముగ్రుడ్డిగవ్వ. అసత్యము మొహరి. సత్యము నవతిత్తి అసత్యము కన్నతల్లి. అసత్యము సొమ్మిచ్చును. నుఖమిచ్చును. కాబట్టి అసత్యమందరికు సేవ్యము. వేందాతశాస్త్రరీత్యా చూచినప్పటికి జగత్తంతా అసత్యమే అంతామాయయే. కాబట్టి మాయ, అసత్యము, సేవింపదగినవి.

8 పాపాత్ముల ఘక్తిని భోజనము చేయగూడదు.

కా—వ్యా—పాపాత్ములెక్వరనగా ఎల్లప్పుడు సత్యము బలుకువారు. పరకాంతల తల్లులని భావించువారు. దొంగతనముచేయనివారు చేయగూడదనువారు. ఉదయమున లేచి స్నానముచేయవారు. సత్యములు వేయించువారు నూతిలుత్రవ్వించువారు దానములుచేయవారు స్వార్థత్యాగము చేయవారు. త్రాగనివారు, దానిని నిషేధించువారు. జూదమాడనివారు ఈపండ్లెండుగురు పంక్తి బ్రాహ్మణులు వీరిపంక్తిని భోజనముచేసినవారిని కులమువారు తప్పక వెలివేయవలెను. అంతటో బోక నదియొడ్డుననో చెరువుగట్టుననో కూర్చుండబెట్టి తాటికాయంత గోమయము తినిపించి కుంచెడు గోమూత్రం త్రాగించి బ్రాహ్మణులకు సువర్ణదానము చేయించి ప్రాయశ్చిత్తము చేయించవలెను.

మా వ్యా—ఆదేశములో స్నానములవారున్యవృక్షమున ఆయనకు పాదపూజగా నూరుమాసాయలిచ్చి అయినపాదతీర్థము పూటకు శేరుచొప్పున పుచ్చుతారు.

9. అనాచ్యములు పలుకకూడదు.

కా-వ్యా—అనాచములనగానేది? దొంగవానిని దొంగవాడ నుట. వ్యభిచారముచేసినవానిని వ్యభిచారియునుట. అబద్ధములాడు వానిని అబద్ధీకుడనుట. వెయేల. ఉన్నది యన్నట్లునుట. అట్లవానిని యూరిలోనుండి వెళ్ళగొట్టవలెను. అట్టివాడు గామశత్రువు.

మాల్యవంతుడుగూడ కాలనేమిటో నేకీభవించి వేరేవ్యాఖ్యానము వ్రాయలేదు.

ప్రాయశ్చిత్తకాండము.

1. రసికదూషకులు భోగచాంద్రాయణ వ్రతము చేయవలెను.

కాలనేమివ్యాఖ్యానము—రసికులనగా బోగమువాండ్రు నంచుకొన్నవారు. చాంద్రాయణవ్రతమనగా భూమిచుట్టు ప్రదక్షిణము చేసి వచ్చుట. రసికులను దూషించినవారు మూడు సం॥లు భూపదక్షిణముచేసి తానువెళ్ళిన పృథివీపట్టణమందును, ప్రతిపల్లెయందును కాపురమున్న వేశ్యలహములకుబోయి వారిని దర్శించి వారిలో సరసములాడి మూడుసం॥లు ముగిసి తరువాత మరల నింటికివచ్చి తాను మునుపు దూషించిన రసికులకు మెడకు బట్టచుట్టుకొని సాష్టాంగనమస్కారము జేయవలెను. దీనిపేరే భోగచాంద్రాయణవ్రతమందురు. ఈ వ్రతము శృద్ధాభక్తులతో జేసినవారికి రసికులను దూషించిన మహాపాతకము క్షణములో బోవును.

మాల్యవంతవ్యాఖ్యానము—భోగ చాంద్రాయణవ్రతము చేయుటకు శరీరదార్ధ్యములేనివాడు మూడుసంవత్సరముల పరిమితిగల కాలము భోగముదానినొకర్తు నుంచుకోవలయును. అట్లుంచుకొనుటకు ధనములేనివాడు రసికులను వేశ్యలను స్తోత్రము చేయుచున్న పక్షమున నాపాతకము పోవును.

2. వేశ్యాదూషకులకు ప్రాయశ్చిత్తమే లేదు.

కా-వ్యా—పై సూత్రములో రసికులను దూషించినవారికి ప్రాయశ్చిత్తము విధించితిమి. ఈసూత్రములో వేశ్యలను దూషించిన వారివిషయమై చెప్పబడుచున్నది. వేశ్యలు అస్సరసల అంశమునందు బుట్టినవారు. పూర్వకాలమున దేవతలు రాక్షసులు పాలనముద్రము మధించినప్పు డస్సరసలు కల్పనృక్షములు అచ్యుతము నైరావతము మొదలగు గొప్పపదార్థములన్నియు నానము దములోనుండి పుట్టినవి. కాబట్టి యస్సరసలు దేవతాస్త్రీలు. దేవతాస్త్రీలు యశమునందు బుట్టినవారందఱు దేవతాస్త్రీలే. దేవతలను దూషించినవారికి పాపియ శ్చిత్తమే లేదు. అందుచేత వేశ్యలను దూషించిన వారికి ప్రాయశ్చిత్తము లేదు.

మా-వ్యా—ఒక వేళ పాపియశ్చిత్తము చేరికొనవలెనని వేశ్యా దూషకులకు గట్టిగా మనస్సులో సంకల్పము కలిగినపక్షమున నాలుక కోయించుకోవలెను. ఇందువలన వేశ్యలను మరల దూషించుట కవకాశము కలుగదు. ఇది చేసికొనుట చాల కష్టము గనుక మహానుభావులైన సూత్రకారులు మారీచస్వాములవారు ప్రాయశ్చిత్తమే లేదని విధించిరి.

0. సురదూషకునకు తప్విక్రయమే పాపియశ్చిత్తము.

కా-వ్యా—కల్లు త్రాగనూడదని నిందించినవారికి స్వల్పప్రాయశ్చిత్తము విధించిారు అది యేమనగా కల్లుదుకాణములో నూర్చుండి కొంతకాలము కల్లమ్ముట. ఈకల్లువాసన తగులునప్పటి కా దూషించినపాపము పోవును. ఇది యంతకాలము సేయవలయునని ధర్మశాస్త్రకర్తల నేకులు మీమాంసచేసిరి. మూడు సం॥ల వరకు కల్లమ్మువలసినదని సూత్రకారుల మతము. ఈమాట సూత్రములో లేదు గదా మీరెప్పుడైతెలిసికొనగలిగితిరని యందుచే మేము? మేము సాక్షా

త్తు సూత్రకారుల పాదసేవచేసి వారినోటనుండియే యీమాట విన్నాము. అతిప్రాచీనులైన జ్వాలాజిహ్వస్మృతిలోను హిరణ్యక్షస్మృతిలోను నముచిస్మృతిలోను శతభాహుస్మృతిలోను పదిసం॥లు సురదూషకుడు కల్లమ్మనలసినదని యున్నది.

మా-వ్యా—అట్టి పరమపాతకునిచేత యావజ్జీవము కల్లమ్మనలసినదని మాయభిప్రాయము. అందుకు వాసిష్ఠపక్షకపోయినచో వాని సోత్తుపర్వము హరించి గ్రామమందుగాని త్రాగుబోతులందఱు పంచుకోవలెను.

4. సురాపానదూషకులకు బలాత్కారపానమే కర్తవ్యము.

కా-వ్యా—సురాపానము చేసినవారిని త్రాగుబోతులని నిందించినవానిని గ్రామములోనున్న పదిమందిజేరి బలవంతముగా బట్టుకొని పటకారులతో వానినోరు బద్దలుచేసి కల్లు వానినోటినిండ బోయవలెను. మింగకపోయినచో ముక్కుమూయవలెను.

మా-వ్యా—వాడొకవేళ కల్లు మింగకనే యేకారణముచేత నైన చచ్చిపోయినపక్షమున వానిశరీరము కల్లుతో న్నానముచేయించి తరువాత దహనముచేయవలెను.

5. సురాపానము రోగనివారణోపాయము.

కా-వ్యా—కల్లు త్రాగుటవలన కొన్నిరోగములు పుట్టనచ్చును అట్టిరోగములు మందులవలన నివారణ కాకపోవచ్చును. కానియెడల గ్రామములో త్రాగుటకై మిక్కిలి ప్రసిద్ధికెక్కిన సత్పురుషులను పదిమందిని తీసికొనివచ్చి వారికాభ్యుకడిగి ప్రదక్షిణముచేసి ఒక్కొక్కరికి ఒక్కొక్కతాటిచ్చెట్లు దక్షిణయిచ్చి మూడు కల్లుకుండలు దానమియ్యవలెను. ఈదానముచేత ఆరోగము పోవును.

మా-వ్యా—రోగము పోవుటయేగాక యీజన్మమున పెట్టి పుట్టుటచేత నింకొకజన్మమున కావలసినంతకల్లు వానికి సమృద్ధిగా లభించును,

౯. వృక్షనాశకులు తాళననసృతిష్ట చేయువలెను.

కా-వ్యా—ఏచెట్టునైనను దూలములనిమి త్తముకాని వానములనిమి త్తముకాని చుట్టిమొక కారణముచేతగాని చూపవలసినదైనపుడు ఆమహాపాతకము వోవుటకై తా)టితోటలు వేయించవలెను. తా)టిచెట్లు భూలోకకల్పవృక్షములని మహానుభావులైన ప్రిచీనమహర్షుల యభిప్రాయము. ఆత్రాటిచెట్లు ఆచెట్లవల్లపుట్టిన చెట్లు వాటివలనపుట్టిన చెట్లు భూలోకమందెంతకాలముండునో అంతకాలము అతఁడు అతని బంధువులు అతని స్నేహితులుగూడ మరణానంతరము కలితోకమున మహానందపదవి ననుభవించుచుండురు.

మా-వ్యా—త్రాటిచెట్లు వేయుటకు సమకూడనిపక్షమున ఈతచెట్లు ఇప్పచెట్లు ద్రాక్షచెట్లు మొదలయిన కల్లుచేయుటకు వీలైన చెట్లు నాటవచ్చును. అధమపక్ష మట్టిచెట్లు నొక్కటైన నాటనివానికి నరకమే ప్రాప్తమగును.

మారీచస్మృతి—ప్రాయశ్చిత్తకాండము.

సోదగులకుభాగము పంచివెట్టకూడదు.

కాలనేమి వ్యాఖ్యానము—అన్నదమ్ములతో బలవంతుడైవ్వడో వాడేతక్కిన సోదరుల నెత్తికొట్టి పితృగృహమైన యారాస్తియుష్వాధీనము చేసికొనవలసినది. దీనికి రెండుకారణములుగలవు. బలహీనుని చేతిలో స్థిరాస్తిగాని చరాస్తిగాని యుండుట యపాయకరము. ఎందుకనగా వారు దుర్బలగుటచేత నెవరో వాఁవద్దలాగి కొనివుచ్చుకొందురు. అందుచేత బలవంతుని చేతిలోనున్న పక్షమున నిట్టి యాస్తి కు టుంబములోనుండి యావలకుపోవు. ఆస్తియుక్తముక్కలుచేసివుచ్చుకొన్న పక్షమున కొంతకాలమగునప్పటికి ఎవరికి నేమియువక్కాను. రాజ్యమువీరపురుషులనుభవింపవలసినది. ఆవిధముగానే భూములు గూడ బలవంతులనుభవింపవలసినది.

మూల్యవంత వ్యాభ్యానము—“తనకలిమి యింద్రభోగము, తన లేమి లోకదరిద్రము” అన్నట్లుగా ఎవడిమట్టుకు వాడు తనభాగ్యము చూచుకొన వలసినదేకాని గున్నదమ్ములు బాధపడిపోవుదురేమోయనివారినిమిత్రము తననుఖములు పోగొట్టుకొనగూడదు. పరులకై తననుఖమును పోగొట్టుకొని కష్టపడెనువాడు ఆత్మహత్య మహాపాతకునిపోయిన దుర్గతికిబోవును. ఒకగడ్డిమోపు చూచినప్పుడు ఒకమోపు కడుపు నబుట్టిన దూడలు నాలుగు దానిగర్గరకుజేరి ఆగడ్డినిమిత్రమై యొకదానినొకటి కుమ్ముకొని బలముగలది తిరును. అట్లే ఒకతల్లిదండ్రులకు బుట్టిన బిడ్డలలో చూడ బలముగలవాడే యుభవిపనాసినది.

2 లంచము గ్రహించదగినది

కా. వ్యా—లోకమంతయు లంచముతోనే యున్నది. దేవతలు లంచము గోరెదరు. నైవేద్యములే లంచములు. పరమేశ్వరుని లంచముగోరును. పార్థనలు భజనలు కీర్తనలు స్మరణలు ధ్యానములు పూజలు పరమేశ్వరునకు లంచములు. గురుప్రలంచముగోరును. వినయముశుశ్రూషవానికి లంచములు. తలిదండ్రులు లంచములు గోరుదురు. ఈలంచములకే పితృభక్తియందును. ఉపకారముచేసి లంచము పుచ్చుకొనుట తప్పగాదు. లంచము నిన్నటిది నేటిదికాదు. పృథివి పుట్టినప్పటినుండి యున్నది. అపకారము చేయుకుండుటకై గూడ లంచము పుచ్చుకొనవచ్చును.

మా. వ్యా. లంచములు పుచ్చుకొననని చెప్పవారందరు అపరియోజకులు. పేరునిర్భాగ్యులనవలెనుగాని నీతిమంతులనుటకు ఏలులేదు. అశక్తులుగాని స్రజ్ఞానంతులుగారు. వారిది అశక్తదుర్జ్జనత్వముగానియోగ్యతగాదు. లంచముతో మహాలక్ష్మీయున్నది. అది పుచ్చుకొన్న వారియిల్లు కలకలలాడుచు నిత్యకల్యాణము పచ్చుకోరణమువలెనుండును. మహాలక్ష్మీ అందెలు గట్టెలు ఘల్లు ఘల్లును పుసల్లుగా వారియిల్లంత

యుదిరుగుచుండును. లంచములు పుచ్చుకొజాలని తెలివిలేకుండువాని యిట్లు శ్మశానమువలె యమంగళమై యసహ్యమై యుండును కావున సర్వవిధములచేత దానిని గ్రహింపవలసినది.

సి. వ్యాపారంబులలో వడ్డీశ్రేష్టము,

కా. వ్యా - గౌతముడు, మనువు మొదలయిన స్మృతీశ్రేష్ఠుల ననుసరించిన ఋషులు వడ్డీవ్యాపారము నేయువారు పంక్తిబాహ్యులని తమతమ స్మృతులలో వ్రాసిపెట్టిరి. కాని వారితో మే మేకీభవించజాలము. నూటికి నెలకు అయిదు రూపాయలవంతున ఇచ్చుట ధర్మవడ్డీ వాయదా దాటిన తరువాత నూటికి నెలకు పదిరూపాయల వంతున పుచ్చుకొనుట ధర్మము. ఇదితనఖాలమీద నిచ్చునట్టి విడిబడుళ్ళు ప్రాణావసరము వచ్చినప్పుడైనను ఇయ్యగూడదు. ఇచ్చెడు పక్షమున దీనికి రెట్టింపువడ్డీయుండవలెను. బుగారము తాకట్టుమీద నూటికి యేడున్నర వడ్డీకి తక్కువ యియ్యగూడదు. అయిచ్చునదియైనను నూరురూపాయల విలువగలదానిమీద పదిరూపాయలియ్య వలెను. వెండి మొదలగు వాటిమీద తాకట్టు యియ్యనేగూడదు.

మా-వ్యా—ఏమనుష్యునకైనను ప్రాణముమీదకు వచ్చినప్పు డతడుగాని అతని బంధువులుగాని వైద్యము సిమిత్తముగాని ఉత్తర క్రియల నిమిత్తముగాని సామ్యుడిగినపక్షమున నూటికి యిరువది రూపాయల చొప్పున వడ్డీకి తనఖామీద ఆస్తికిమ్మతుగా ముప్పదవవం తియ్యవలెను. తోడి మనుష్యుల కాపదసమయములలో అట్టియుపకారము చేయుటధర్మము. చిన్నవాళ్ళు చోరులు జూదగులు త్రాగు తోతులు బడులు నిమిత్తము వచ్చినప్పుడు అయిదు వందలు వారు కొరిన పక్షమున అంతసొమ్మునకు దస్తావేజువ్రాయించి అందుగో అయిదవవంతు సొమ్మిచ్చి పంపించవలెను. కొన్ని సమయములయందు దస్తావేజులు వ్రాయించుకొని సొమ్మియ్యక సొమ్మను గోవములేదని

దేవాంతక నరాంతకులను ప్రాచీన మహర్షుల మతము, అసలువడ్డి పుచ్చుకొనకయు, తక్కువ వడ్డికి బదులిచ్చునట్టియు రుక్మాద్గులులోక శత్రువులగుటచేత వారి యాస్తి దోచుకొని దేశమునుంచి వెళ్ళగొట్ట వలెను. అటువంటి వారున్న పక్షమున పట్టణములోనివారికి చాల ధన నష్టము గలుగును. ప్రాణనష్టము నకై నను యోర్వవచ్చునుగాని ధన నష్టమునకు యోర్వరాదు. ఎంతఅవసరముమీద బదులునకువచ్చునో అట్టివానికి అంత యెక్కువ వడ్డిమీద బదులిచ్చుట ధర్మము.

వ్యవహార కాండము.

1 దొంగలను దండింపగూడదు.

కా. వ్యా: ఈసూత్రము జనులకు విరుద్ధముగా కనపడవచ్చును కాని శాంతముతో నాలోచించినపక్షమున నిందు విరుద్ధమేమియు లేదు. గృహయజమానులు తమతమ గృహములను చక్కగా గట్టుకొన్నపక్షమున దొంగవాడు కన్నము వేయుటకు వీలుండదుగదా? ఇంట్లు జాగ్రత్తగా గట్టుకొనక దొంగలకు కన్నమువేయుట కవకాశ మిచ్చి తరువాత వారిని శిక్షించుమని చెప్పట యేటిన్యాయము. దొంగలు పశువులవంటివారు. వంటకాపులు తమచేటు సరిగా సంరక్షణ జేసికొనక వచ్చిమేసిపోయినవని పశువులను గొట్టిన నేమిలాభము. ఆవిధముగానే తగినజాగ్రత్త పుచ్చుకొనక ఇంట్లు చోరులుదోచుకొని పోయినారనుట కేవల మన్యాయము. బెల్లము జాగ్రత్తగా నొకచోట బెట్టిచీమలను చేరవద్దని చెప్పిననో నవి మానునా? మాంసము ముక్క బయటపెట్టి గ్రద్దలను రావలదన్నచో నవి మానునా? ఎదుట మిత్రులపెట్టి పిల్లవానిని దరికిరావలదన్నచో నూరకుండునా? ఆవిధముగానే దొంగలకు లోపల ప్రవేశించుటకు వీల కలుగజేసి వస్తువులు పోయినవని ఏడ్చిన నేమిలాభము! అందుచేత జనులందఱు తమతమ

యిండ్లు రాతిగోడలతో గట్టుకొనవలయును. మఱియు గృహములలో నున్నవారు జాము కొక్కొక్కరు చొ॥ తెల్లనాడ్లు మేలుకొనవలయును మా. వ్యా. దొంగతన మేయింట్లో జరుగునో ఆయింటి యజమానుని తగినజాగ్రత్త వుచ్చుకోనందుకు దండింపవలయును. అంతియ గాక గోడలుసరిగా పెట్టనందుకు యిల్లుకట్టించిన మేస్త్రీని కూలీలను గూడ పిలిపించి దండింపవలయును. ఈవిధముగా చేయనిపక్షమున ప్రపంచములో న్యాయము దొరకదు. కేవలము దొంగలను దండింప దలచుట అక్రమము అధర్మము అన్యాయము.

2 దొంగలకు బహుమానము లీయవలెను.

కా. వ్యా. దొంగతనములు మిక్కిలి చమత్కారముతో చేసినట్టివారికి. కన్నము నేర్పుతో వేసినవారికి, మంచియుక్తులుపన్ని అపాయము తప్పించుకొని పారిపోయినవారికి బహుమానము లిచ్చుట ధర్మము. ఏవిద్యలోనైనను సంపూర్ణమైన ప్రజ్ఞసంపాదించినవారిని మెచ్చి పారితోషికము లిచ్చుట లోకధర్మము. దొంగతనముగూడ ప్రశస్తమైన విద్యలలో నొకటిగనుక అందులోగూడ అధానారణప్రజ్ఞగలవారికి బహుమానముచేయుట తప్పుగాదు. లోకమునకు బాధకరమైన దొంగతనము గొప్పవిద్యలలో నొకటియందువాయని మీరు శంకింతురేమొ. అట్లు శంకింపగూడదు. వేట జీవజంతువులకు బాధకరమైనను అదియొక గొప్పవిద్యగా జనులు మెచ్చుచున్నారు. ఆవిధముగానే చార్యముగూడ కొందఱికి బాధకరముగా నున్నను మెచ్చదగిన విద్యలలో నొకటి.

మా. వ్యా.-దొంగతనమునుగురించి మహానుభావుడైన వృశ్చికరోముడు వ్రాసిన గ్రంథము పాఠముగాబెట్టి చదివించి అందులో పరీక్షించి కడ తేరినవారికి బంగారుపతకములు మొదలయినవిచ్చుట యాచితముగానుండును.

3. బారత్వముగూడ దండింపదగిన నేరముకాదు.

కా. వ్యా. స్త్రీపురుషులు పరస్పరానురాగములు గలిగి మనస్సులు కలుపుకొని కలియుదురుగావున నటువంటి యనురాగములను మనము వృద్ధిచేయవలసిన దేగాని దండించి క్షీణింపజేయగూడదు. కాని పరపురుషుని భార్యతో గలియుట న్యాయమాయని యందు రేము. పరపురుషుడు పరస్త్రీయనుభేదము లెన్నడు నుండగూడదు. మనస్సనిలో అనురాగములు పుట్టి యెవరు కలియుదురో వారే దంపతులు. తలిదండ్రులుచేసిన వివాహములు వివాహములుకావు. పరునిభార్య యైననుసరే ఆమె కేపురుషునిమీద యనురాగము కుమరునో ఆపురుషుని దీసికొనివచ్చి అట్టివారిద్దరికిని క్రొత్తగా వివాహము చేయవలెను. పాత వివాహము దానితోరద్దు.

మా. వ్యా. అసలు వివాహములే యుండగూడదు. పశువులలో వివాహము లున్నవా? పక్షులలో వివాహము లున్నవా? జలజంతువులలో వివాహము లున్నవా? ఈ వివాహముల మూలముననే బారత్వమనునది లోకమునగలుగుచున్నది. అసలు వివాహములు లేనిచో బారత్వమన్న మాటే పుట్టదు.

1 అప్పు లెగ బెట్టుగ తప్పకాదు.

కా. వ్యా — అప్పులిచ్చువాడు వడ్డికాశపడి యిచ్చిపుచ్చుకొన్నవాడు సొమ్మిచ్చుకోలేనప్పుడు వానియిల్లువాకిలి పొలము వస్తువులు వాహనములు అమ్మించి సొమ్ముపుచ్చుకోవలెనని దురుద్దేశము గలిగియుండును. అందుచేత అప్పుపుచ్చుకొన్నవాడియొకపోయినను దోషములేదు. దొరికనంతకాల మప్పుపుచ్చుకొని తలయునిగి తాడిప్రమాణమైనప్పుడు న్యాయస్థానములలోనికి వెళ్లి దీవాలాఆర్జీయొకటి యిచ్చినసక్షమున ఆబాధ తీరిపోవును.

మా. వ్యా — కావలసినప్పుడు సొమ్మిచ్చి అవసరముగడిపినాడు గదా యిది విశ్వాసముచేత కొందరు మూర్ఖులు అప్పుపుచ్చుకొన్న అప్పు

మరలనీయవలయునని దుర్యోధను చేయుచుదురు. అట్టిదుర్యోధులు విని మనుష్యులు చెడిపోగూడదు. “పాణంకృత్వా ఘృతంపిబేత్” అని చార్వాక మహాముని లోకోపకారార్థమై యొకసూత్రం వ్రాసినారు. అప్పుచేసి నేయికొనుకొని తాగవలెనని దీనియర్థము. ఈసూత్రము మనస్సులో లోకులందరు నిలుపుకొని సుఖపడవలయును. లోకుల యొక్క సుఖము నిమిత్తమే మేమీస్మృతివ్రాయుచున్నాము గనుక మాయొక్క మంచియుద్దేశమునుగ్రహించి లోకులుసుఖపడవలయును.

2. న్యాయాధిపతులువాదిప్రతివాదులిద్దరికిగూడశిక్ష వేయవలెను.

కా. వ్యా—శిక్ష వేయుటయనగా ఇద్దరివద్దను చెరికొంత లంచము బుచ్చుకొని వచ్చిన యభియోగము తనయిష్టము వచ్చినట్లు తగలబెట్టుట ఇదియొక విధమైనశిక్ష. ఇంతకంటె రెండవది యిద్దరిని ఘోరము చేయుటగాని యిద్దరికి జరిమానా వేయుటగానియైయెన్నది. ఇట్లు చేసినపక్షమున నేకారణమునకు మనుష్యులు తగవులాడరు. ఇట్లుగాక నేరము కనుగొని నేరము చేసిననానినే శిక్షించినపక్షమున గెలిచినవాడు గర్వపడి కయ్యమునకు మరింత కాలుదువ్వచుండును. కాబట్టి యిద్దరిని శిక్షించిన మిక్కిలి లాభముండును.

మా. వ్యా—దీనివల్ల న్యాయాధిపతికి నష్టముండదు. సాక్ష్యములు విచారణచేసి యెవడు నేరస్థుడో కనుగొనుట వినుగుపుట్టించును

3. న్యాయాధిపతులు తిప్పి తిప్పి రప్పించినపక్షమున అభియోగములుండవు.

కా. వ్యా—నచ్చినయభియోగముల విచారణ చేయుటకు ఓపిక లేని న్యాయాధిపతులు అభియోగములు దెచ్చిన మనుష్యులను తిప్పి తిప్పి నిసిగించినపక్షమున నుభయులు బుద్ధితెచ్చుకొని వారంతటవారే రాజీనామా పడుదురు. న్యాయాధిపతికెంతో నుభువు. అభియోగము తెచ్చినవారికి బుద్ధినచ్చును అగుచేత న్యాయాధిపతులంద రీయూపాయమునే బ్రయోగించుచుండవలెను.

వి నాయ క వి షా ద ము.

(అప్పుడు వినాయకుడు నందికేశుడు ప్రవేశించు చున్నారు.)

నంది—వినాయకా! ఎందుచేత మాటలాడవు. ఎన్నిపిలిచినను పలుకవేమి? నీ మనస్సులో ఏదో గట్టివిచార మున్నట్లు కనబడు చున్నదే.

వినా—(తలవంచుకొని విచారించుచు ఊరకుండును.)

నంది—మిత్రుడా! విఘ్నేశ్వరుడా! నేను నీకు చిరకాల మిత్రుడనుగదా. అట్టి స్థితిలో నీ విచారమేమీమీనాకు తెలియజెప్పరాదా? నీ విచారముజూడగా నాకును విచారము కలుగుచున్నది.

వినా—(నిట్టూర్పువిడిచి) అబ్బబ్బ యేమి దుష్కాలము సంభవించినది. నేనేమని నీతో జెప్పదును. చెప్పటకైన నాకు నోరు రాకున్నయది.

నంది—ఏలాగో యొకలాగు ధైర్యము దెచ్చుకొని నీ మనో వ్యాధి యేమో మర్మములేక నాకు దెలియజెప్పుము. దాని కేదేని ప్రతిక్రియ యున్నయెడల చెప్పెదను.

వినా—ప్రతిక్రియ నీవు చేయలేవు. నీన్ను పుట్టించిన జేజెమ్మ చెయ్యలేదు.

నంది—నాన్ని నాన్ని చంపక చెప్పవయ్యా బాబూ! ఇతరులకు చెప్పక లోలోపల దిగమింగిన పక్షునున విచారము మఱింత యెక్కువగును.

వినా—ఏమిచెప్పను. అప్రతిష్టపాలై పోయినాను. అప్రతిష్ట పడుటకంటె మరణము మేలు గదా. మనము దేవతల మగుటచే మరణమురాదు. అందుచేత ననుభవించ నుసినదే.

నంది — అప్రతిష్టా! నీ మీదనా? అంతటి యప్రతిష్ట యేమి వచ్చినదయ్యా. చెప్పు చెప్పు.

వినా — ఏమియప్రతిష్టా! నీవు యెరగని నంగనాచివలె మాటలాడుచువేమి? నేను లోకములో గొప్పతిండిపోతునని యప్రతిష్టలేదా. నీ వనుదినము వినుచు నెఱగనివాచివలె బలికెదవేమి. భాద్రపద శుద్ధ చవితినాడు పృతి సంవత్సరము పృజయినన్న పూజించి యుండ్రములు పెట్టుదురు. పెట్టినవన్నియు నేను తినుటచేత నేనుతిండి పోతునని నిందించుచున్నారు. ఈ నిద నేను భరింపజాలను. (అని కన్నీరు విడుచు చున్నాడు.)

నంది — ఆ యొక్కదినముననేనా జరులు నీకు విందులు చేయుట. ఏకార్యము దలపెట్టుకొన్నను ముందు విఘ్నేశ్వరపూజ జేసి నైవేద్యము బెట్టరా?

వినా — అదియెంతయ్యా! కొంచెము బెల్లముముక్క పెట్టుదురు. అది ఆకలి తీరునా వల్లకాడా నల్లమందు మాత్రలాగున గుట్టుక్కున మింగివేయుదును.

నంది — ఏమైనప్పటికి లోకులు నిజమే పలికిరి. నీవుతిండిపోతువే

వినా — అయ్యయ్యా. నీవుగూడ నిట్లన్నపక్షమున నింకగతి యేది. ఈ నిద మిక్కిలి యన్యాయము. నన్ను మించిన మహానుభావు లెందరో యుండగా నన్నొక్కనినే తిండిపోతనుట యన్యాయముగాదా.

నంది — నిన్ను మించిన మహానుభావులు లోకములో గలరా? ఇది యసంభవము.

వినా — అసంభవమా! నీవుగూడ నన్యాయమునకు నడిగట్టుకొనుచున్నావు. నే చెప్పేడిది విని మాట్లాడుము. సంవత్సరమున కొక్కసారి చవితినాడు మాత్రము కొడుకులు తినిపెడుదురు నీ నీ తిండిపోతు

నై సపక్షమున ప్రతిదినము రెండు పూటల భోజనముచేసి మరిరెండు పూటలు కాఫీకొట్లలోదూరి గొంతులో వేలు పెట్టిన పక్షమున నందునట్లు కడుపుమాన మొలుగకుండ ఇద్దెనలు పులిపిండితో జేసిన చోసెలు మొదలయిన అడ్డమయినగడ్డి తినునట్టివారు తిండిపోతులు గారా. మీ యందరివి నాలుకలా తాటిపళ్లెలా నిజమాడ రెండుచేత వెట్టిసాంబయూర్తికి పిచ్చిపార్వతికి ముద్దుబిడ్డనని లోకువా మీకు. లోకులు కాకులన్నమాట నిజముకాదా. ననన్న నా శృండలు తలకొక యింతపాపము మూట కట్టుకొనుచున్నారు.

నంది—నీమాట నా కిప్పుడు నచ్చినది. కాఫీ కొట్లలో జేరు నట్టివారిముందర నీ వెందుకు పనికిరావు. నీ ప్రార్థకర్మముచేత నీకీ యప్రతిష్ట వచ్చినదికాని మఱియొకటికాదు. విచారించుకు.

(అని యిద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

అ పూ ర్వ వే దాం త ము

(అప్పుడు రమానాథరావుగారు దేవదాసుగారు

ప్రవేశించుచున్నారు.)

రమా—మీ రెండుకు వచ్చినారో చెప్పరేమి?

దేవ—నేను చందానిమిత్తం వచ్చినాను.

రమా—ఏమిచందా మీకు పనిపాటలు లేనాయేమిటి.

దేవ—మాకుకనిపాటలున్నవి. ఈచందానూనిమిత్తముకాదు.

రమా—(కోపముతో) ఎవరినిమిత్తమో త్వరగా చెప్పండి

చంపక.

దేవ—చిత్తము ఆగ్రహించకండి మనవిచేయుచున్నాను. దక్షిణాఫ్రికాలోనున్న మనహిందూదేశస్థులు ఆదేశమందలి తెల్లవారిచేత నానాబాధలు పడుచున్నారు. వారు ప్రస్తుతము చెఱసాలలో బడినారు. వారి దారపుత్రాదుల పోషణనిమిత్తమై మనదేశమునుండి చందాలు వసూలుచేసి పంపుచున్నారు. మీరుగూడ నేమైన చందాలు యిప్పించవలెను.

రమా—ఇదా పని నీకు దేశముదాటి మాలదేశములోనికి వెళ్లి వర్ణభ్రష్టులైన నిర్భాగ్యులకు సహాయము చేయవలయుననియా నీవు చెప్పునది. దేశమువిడచి వెళ్ళినవాళ్ళతో మనకేమిసంబంధము. వాళ్ళు మతభ్రష్టులు వర్ణభ్రష్టులు దేశద్రోహులు. అటువంటివాళ్ళకు నే నుక్కడమ్మిడి యివ్వను. వాళ్ళు మలమల మాడినాసరే. చచ్చినా సరే.

దేవ—తమరంత కోపగించినపక్షమున నేనేమి మనవిచేయగలను. అక్కడికి వెళ్ళినప్పటికి వారు హిందూమతములోనే యున్నారు. తురకలు తురకమతములోనే యున్నారు. అక్కడనుంచి మనవారిని వెళ్లిపొమ్మని ఆదేశస్థులు బాధపెట్టుటచే ప్రస్తుత మీచిక్కులు సంభవించినవి.

రమా—వాళ్ళదేశములోనుంచి వాళ్ళు వెళ్లిపొమ్మని బాధపెడుతుంటే అక్కడనుంచి లేచిరాక సిగ్గులేక అక్కడనేయుండి వాళ్ళతో దెబ్బలాడుచుండుట యెందుకు.

దేవ—వీళ్ళ తాతలు చిరకాలముక్రిందట ఆదేశము వెళ్లినారు. వీళ్ళందరు అక్కడనేపుట్టి అక్కడనే పెరిగి అక్కడనేచదువుకొని అక్కడనే యిల్లువాకిలి పొలము సంపాదించుకొని కుటుంబములతో కాపురమున్నారు.

రమా—పరాయవాళ్య దేశములోనికి వెళ్లినప్పుడు వాల్మీష్టము వచ్చినన్నాళ్ళుండవచ్చును వాళ్ళు పొమ్మన్నప్పుడు పోవద్దా. ఏమిసబ బయ్య. యిది. మీయిష్టముమీద మీయిట్లో నెన్నాళ్ళయినా కాపురముండవచ్చును. మీరు పొమ్మన్నప్పుడు పోక కాలుపట్టుకొని లాగితే చూరుపట్టుకొని నేళ్ళాపట న్యాయమేనా?

దేవ—అయ్యా! నాకోక్కచూటకు జవాబుచెప్పండి. మొదట మీ దీగా)మమేనా కాపురము.

రమా—మా దీగా)మముకాదు. మాది దక్షిణాది.

దేవ—సరే మీరిక్కడకువచ్చి యిల్లువాకిలి కట్టుకొని ఆస్తి సంపాదించుకొని కాపురమున్నారకదా. మీరిప్పుడు మీదేశమువెళ్ళి పోవలసినదని మేమందరము అంటే మీరేమిచేస్తారు.

రమా—నేనీ దేశస్థుడనే యైపోయినాను. ఇదే నాస్వస్థలము. నేనిక్కడనుంచి కదలను.

దేవ—మీలాగే వాళ్ళుగూడ అక్కడనుంచి కదలమంటారు. అది న్యాయమేకదా.

రమా—వాళ్ళదెంతమాత్రము న్యాయముకాదు. అన్యాయముగా నితరులదేశములోనికి వెళ్ళియుండి వాళ్ళను బాధపెట్టి తాము బాధపడుచుండు మొండివాళ్ళకు నేనొక్క దమ్మిడియైన నిచ్చేవాడను కాను. పైగా నాకింకొక్క సందేహముగూడ నున్నది. ఈసామ్మ మీరు వసూలుచేసి యేమిచేయునురొ మాకు తెలియదు.

దేవ—అన్నన్నా యెంతమాటన్నారండి. ఈచందాసామ్మ మేమందరము హరింతుమా.

రమా—హరింతురో ధరింతురో నేనేమిచెప్పగలను. దక్షిణాఫ్రికాకు మీరుపంపినట్లు నిదర్శనమేమున్నది.

దేవ—చెన్నపట్టణములో గొప్పవారందరు కమిటీచేసినారు. ఈసామ్ము మేనూకమిటీవారిదగ్గరకు పంపుతాము.

రమా—ఆకమిటీ యున్నదో లేదో యెనడెరుగును. ఉంటే ఆకమిటీవారు మీరుగూడకలిసి హరింనగూడదా.

దేవ—ఇందులో మహానుభావులైన గోపాలకృష్ణగోక్షేగారు మదనమోహన మాళవ్యాగారును సుచేంద్రనాథ బెనర్జీగారు నిండులో పనిచేయుచున్నారు. వారందరు మనసామ్ము హరించేవాళ్ళేనా!

రమా—గోక్షేగారైన నాకు నమ్మకంలేదు. బెనర్జీగారైనా నాకు నమ్మకం లేదు. వారుమాత్ర మాతాశయఃబూదినుంచి యూడి పడ్డారాయేమిటి. వారికిమాత్రము డబ్బుతీపిలేవా. మాతాపుత్రవిరోధాయహిరశ్శాయ నమోనమః అనగా వినలేవా నీవు.

దేవ—చీ! చీ! చీ! యిటువంటిమాటలన్నతరువాతమీయెదుట నేనుండగూడదు. ఆమహానుభావుల నానుస్మరణ చేసినపక్షమున మీ జన్మ పాపనమగును. డబ్బుకర్చుపెట్టుట కిష్టములేక బుద్ధికుశలతకొలది మీరిన్ని క్రొత్తవాదములు వాదించుచున్నారు. మీలోభత్వమే యీ వాదమునకు కారణముకాని మరియొకటిగాదు.

రమా—నిరర్థకమైన వ్యాపారిముల సమిత్తమై చంపాలనివ్వని వారిని మీరు లోభులనక యేమంటారు. నీనంటివానితో నేనింతసేపు మాటలాడి నాకాలము వ్యర్థముచేసికొనుట నాదే బుద్ధితక్కువ.

దేవ—మీవేషముజూచి మీపట్లాటోనము జూచి మీరేమో సత్కార్యములకు దానములిస్తారని వచ్చినందుకు నాదే బుద్ధితక్కువ. సో విప్పించండి పోతున్నాను.

రమా—వెళ్ళు ఇటువంటి అపాత్రులను రానియ్యకుండా ముందుముందు గుమ్మములో బంట్రాతులను పెడతారు.

(అని నిష్క్రమించును).

నారదవిలాపము

(తుంబురుడు నారదుడు బ్రవేశించుచున్నారు.)

నార—తుంబురా ! నాయుచ్చనచ్చినంత సేపు నేను విలపించెదను. ఎందుకు విలపించుచున్నావని పక్ష లడిగియడిగి నన్ను చంపబోకు.

తుంబు—నారదా ఆపులైనవార మున్నారముగనుక నడుగుచున్నాము. మేము లేనిచోనిన్నడుగువారెవరు? అవసరములేనిమొండితనము చేయక నీ విలాపకారణము జెప్పము.

నార— ఆర్పువారా తీర్పువారా మీరు? ఇతిరుల దుఃఖములు వినవేమక.

తుంబు—నాదుఃఖమునీది నీదుఃఖమునాది అందుకుచేత నిన్నడుగుచున్నాను. చెప్పనచెప్పు.

నార— కారణము నేను చెప్పవలయునా ? మొగముజూడగనే మీగాళ్ళవాపు తెలియునన్నట్లు చిక్కిచిక్కి బక్కగొడ్డువలెనున్న నన్నుజూచి నాదుఃఖకారణము నీవెఱుగలేవా ?

తుంబు— అవును పాపము ఎందుచేతనోగాని నీవుమిక్కిలిచిక్కియున్నావు నీకు త్రిప్పటయెక్కున. త్రిపాదగంగలాగున నెల్లచోట్లు దిగుచుండువు.

నార—కడుపునిండ పట్టెకన్నము లేనివాడు చిక్కిపోక యేమి చేయను. నేను కృశించుటకు త్రిప్పటకారణముకాదు. దారిద్ర్యమే కారణము.

తుంబు—అయ్యో నీవు కలహభోజుడవుకాదా. అన్నము లేకేమి. కలహమేసికన్నము. కలహమే నీకుపిండివంట. కావలసినంతన్నముండగా నీవు లేదనియెడనేమి?

నార—అయ్యో వెట్టివాడా ! జరుగుచున్నకథ నీవెఱుగనే యెఱుగవు కాబోలు. శోకములో నన్నివృత్తులలో నెట్లుపోటీలు వచ్చి నవో నావృత్తిలో గూడ నన్ని పోటీలు వచ్చినవి. ఏమిచెప్పుదును నాయవస్థ !

తుంబు—ఏమేమీ. పోటీలు వచ్చినవా ? ఎట్టెట్టూ చెప్పు చెప్పు.

నార—చెప్పుచున్నాను విను. పూర్వకాలమున నే నొక్కడనే కలహాప్రియుడను. సేనొక్కడనే కలహభోజనుడను. ఇప్పు డూరూర యింట నింట నెంతమందో కలహప్రియులు కలహభోజనులు బయలు దేతినారు. అన్నికు తమ్మునకు విరోధములు పెట్టుచున్నారు. అతి మగనికి విడియాకు లిప్పించుచున్నారు తండ్రికి బిడ్డకు తగులాటములు కల్పించుచున్నారు. ఇక్కడమాట లక్కడచెప్పి అక్కడమాట లిక్కడ చెప్పి లేనిపోని పుల్లింగములు చెప్పి నాకూటిలో మట్టిపోసినారు. నా నోటిముందర అన్నము పడగొట్టినారు. వృత్తియొక్క గౌరవమంత యు పాడుచేసినారు. అందుచే వేళకట్టున కింత యన్నము లేక అన్నమో రామచంద్రాయని నే నడలుచున్నాను. మునుపటివలె నావృత్తిలో మంచి కనవున్నపక్షమున నే నేచుగంత మనిషినికానా ! ఈలాగు బక్క చిక్కి యందునా ?

తుంబు—అయ్యోయో. అదియూ కారణము నేను వినలేదు. నాకుచాల విచారముగనున్నది. దీని కేమిప్రతివిధానము?

నార—ప్రతిక్రియ యేమున్నది. కర్మ మనుభవించవలసినదే. పదపద వెళ్ళుదాము.

(అని నిష్క్రమింతురు.)

బ్రహ్మ దేవుని యజ్ఞానము

(అతికాయుడు మహాకాయుడు ప్రవేశించుచున్నారు.)

అతి—అన్నయ్యా మహాకాయా ! నీవు చెప్పినమాట జమే. బ్రహ్మదేవునివలన చాల లోపము లున్నవి. అతనికి తెలివితేటలు బొత్తిగాలేవు.

మహా—నేను మొదటనుంచి అనేమాటే అది. దురభిమానము చేత నారదుడు మొదలైన మహర్షులు బ్రహ్మదేవుడంతవాడు లేడని భట్టాగాండ్రువలె పొగడుచుండును. కాని ఆమాటలు విన్నప్పుడు నాకు తలనొప్పి వచ్చును. గంపెడు పండులు కనబడుచుంటే వాని నూరికే స్తనంచేస్తారెందుకు వీళ్ళు.

అతి—అవునురా. ఈమునిముండాకొడుకులతోటి నాకప్పుడప్పుడు వాదములు వస్తూవుంటవి. వాళ్లలో శృణుచటాకోసం నాకు రెండు యుక్తులుచెప్పు. అనగా బ్రహ్మదేవుని దగ్గరనున్న లోపములు కొన్ని చెప్పు. ఈపరియాయము వాళ్ళు కనబడినప్పుడు నీవు చెప్పిన నాలుగు యుక్తులు గబగబ యేకర పెట్టి వాళ్ళ మీకి డమాయించేస్తాను.

మహా—అయితే చెప్తా వినరా. బ్రహ్మదేవునివద్ద కనబడుచున్న పెద్దలోప మొకటి ముందుచెవుతాను. కాలసృష్టిలో అతడు చేసిన లోపము యికా అంతా కాదు. దినము పగలు రాత్రియని రెండుభాగములు చేసినాడు. సరే బాగున్నది. కాని పగలు నాలుగు జాములు రాత్రి నాలుగుజాములు చెయ్యడం యెంతమాత్రము బాగాలేదు. హాయిగా నిద్రపోవుటకు పగటిలో రెండుజాములు తగ్గించి రాత్రిలో రెండుజాములు పెంచించి రాత్రి కారుజాములు పగటి రెండు జాములు చేస్తే వనావా యెంత బాగుండును! నిద్రకు బొత్తిగా కాల

ము చాలడములేదుకదా. భోజనముచేసి పండుకొనేటప్పటికి జాము రాత్రి అవుతుంది. తక్కిన మూడుజాములూ నిద్రపోవడం ఈమాయ కాకులు వాటిసామ్యంతా పడిపోయినట్లు తెల్లవారకముందే కావుకావు కావు మని పెద్ద పెట్టున యేడుస్తూ నిద్రపోయేవాళ్ళని భేషతాయి. ఈసూర్యు డొకడు. వాడి ఖుట్టి మునిగిపోయినట్లు పొద్దున్న వస్తా డు. పగటి కింత వెధవపో ద్దెందుకు? రెండుజాముల కాలము చాల దా. అన్నము పండుకొనితినడం వ్యవహారము చేసికొనడము దీనికి రెం డు జాముల కాలము చాలదా.

అతి—నిజమే సీవు చెప్పినదంతా నిజమే. కాని నీవిందులో ఒక చిన్నపోరబాటు పడ్డావు. అదేమిటంటే పగటికి రెండుజాముల కాలము కావా లని సీవు చెబుతున్నావు. ఎందుకు రెండుజాముల కాలము. పగ లొక్క జాము రాత్రి యేడుజాములు వుంటే చాలా బాగుంటుంది. ఏడుజాములైనా నిద్రపోకపోతే యేమిత్తప్పి తీరుతుంది. ఉన్నదానిలోనే సర్దుకోవాలి గనుక ఈ యేడుజాములూ ఎలాగో ఒక లాగ సరిపోతాయని నే నంటున్నాను. కాని సుఖముగా తనివిగా నిద్రపోవాలంటే యిది మాత్రము చాలుతుందా. ఒక్కగుట్టు కొట్టి ఒకకల గనేటప్పటికి ఏడుజాములు ఏడుచిటికెలా? ఎగిరిపోతాయి ఇప్పుడు బొత్తిగా కాలము చాలక కంటిమీద కునుకే లేదని నమ్ము. గూట దీపాలు పెట్టకముందే భోజనముచేసి నేను పడుకుంటాను. బాగా తెల్లవారిన తరువాత లేస్తాను. ఈలాగున చేసినప్పటికి నిద్ర తృప్తిగా పోవడంలేదు. ఇది బొత్తిగా అన్యాయముగా నున్నది. తెల్ల వారేటప్పటికి నాకళ్ళు లక్కముద్దరవేసి అంటించినట్లు గట్టిగా అంటు కొనిపోవును. ఎంతో ప్రయత్నమునగాని తెరవలేను. నాకు సరియైన నిద్రదేయంటే రెట్టింపుమనపి నగుదును.

మహా—అవునురా బాబూ నీవు చెప్పినట్లు పగ లొక్కజామే చాలును. కాని మన ఆలోచన వినేవా డెవడు యీసదుపాయం చేసే వాడెవడు. బ్రహ్మదేవుడు తెలియని ముండాకొడుకు తెలియనట్లూరు కోడు. ఒకరి నడుగడు. సర్వజ్ఞత్వ మెక్కువ మనంటివాళ్ళను కాస్త పెద్దనుపిన్ననుపిలిచి యిందులో యేలాగు చెయ్యమన్నావని అడగడు. అడిగితే పరువు తక్కువ కాబోలు. వీడి పరువు తగలెయ్య. ముంజి కాయల్లాగ నాలుగు తలకాయ బున్నాయి. ఎందుకు తెలివా తేటా. మట్టితలలు. నాలుగుకోజలు సృష్టి మనచేతి కిచ్చి మనలను చెయ్య మంటే, ఓ దివ్యసుందరంగా ఏలాచేసుందుము అక్కడ దిక్కడ బెట్టి ఇక్కడ దక్కడపెట్టి గగ్గోలు చేసి పారెయ్యమట్రా.

అతి—సరే బ్రహ్మదేవుడు చేసిన లోపము ఒకటి చెప్పినావు గదా యింకోటి కూడాచెప్పు.

మహా—సరే చెప్పుకొన్నాను విను. మనుష్యుల భోజనపు యేర్పాటులలో గూడ బ్రహ్మదేవుడు పెద్దలోపము చేసినాడు. ఒక్క నోరు ఒక్క జీర్ణకోశము పెటినాడు బాగా తినవలెనంటే ఒక్కనో రేమిచాలుతుంది ఒక్కజీర్ణకోశము పెట్టడమువల్ల విశేషము తినడానికి వీలులేకపోతుంది. ఎక్కువతంటే అజీర్ణము చేస్తుంది. ఇది యెంతో బాధగా నున్నది. బ్రహ్మదేవుడు చేయవలసిన దేమిటంటే మనుష్యు నకు రెండుమూడునోర్లు పెట్టవలసినది. ఆనోళ్ళలో ముదలుచేసి వేసి కొనుట కై దారు చేతు లియ్యవలసినది. ఇప్పుడు గర్భగోళములో ఒక్క జీర్ణకోశము పెట్టినాడు. ఆలాగు గాకుండా కాళ్ళలోను చేతుల లోను వీపులోను మెడలోను తలలోను మొగములోను వేళ్ళలోను గోళ్ళలోను శరీర మంతటను జీర్ణకోశములు పెట్టివేయవలసినది. ఎంత తిన్నప్పటికి అరక్కపోవడమంటూ నుండగూడదు. అటువంటి యేర్పా టుంటే చాలా సదుపాయము.

మహా—ఇవేగాదు ఇంకను బ్రహ్మదేవునియొద్ద అనేకలోపము లున్నవి. చెప్పదలచితిమా యిసుక వాతరవలె బయలుదేరుచు.

అతి—నీకు దెలిసిన లోపములలో నొకటి చెప్పు చెవులారా వింటాను.

మహా—వెనుక మనము చెప్పుకొన్న లోపములకంటె ఎక్కువ లోపము లున్నవి. అవి నీవు నేనూ లోకమందరూ వప్పుకొనక తప్పనివి.

అతి—త్వరగా చెప్పు. త్వరగా చెప్పు.

మహా—భూలోకము లో భోగమువాళ్ళు జాతియొకటి బ్రహ్మ దేవుడు సృష్టించినాడన్నమాట నీ వెరుగుదువా?

అతి.—సరి సరి బాగున్నది. యెరుగుదువాయని యడుగు చున్నావా? ఈప్రశ్న నాకెంతో యవమానముగా నున్నది. భోగము వాళ్ళజాతియేకాదు మనపట్టణములో యెన్నిభోగముకొంప లున్నవో ఏమీపీఠులలో ఆకొంప లున్నవో దేనిపేరేదో దేనితల్లిపేరేదో దేని అమ్మమ్మ పేరేదో, దేనిని యెవరెవరు యెంతెంతకాల ముంచుకొన్నారో దేనిదగ్గర యెంతెంత డబ్బున్నదో అన్నిసంగతులు నాకు బాగా తెలుసును. ఈమాత్రం తెలియకపోతే నావెధవబ్రతు కెందుకు? ఈసంగతే తెలియకపోతే మీఁటి పదిమంది పెద్దమనుష్యులలో నేను తలయెత్తుకొని యేలాబతుకను?

మహా—వహ్వ వహ్వ. నాపరువుకుతగ్గ న్నేహితుడవు దొరికేవు. ఈమాత్రపు పెద్దమనుష్యుడవని యెన్నడూ యెరుగను. భోగమువాళ్ళజాతి యెరుగుదువు గనుక చెవుతా విను.

అతి—భోగమువాళ్ళ జాతిని సృష్టించుటలో భగవంతుడు మంచివాడు కాడంటావా యేమిటి? ఆమాటమాత్రం నే నెప్పుకొను.

అటువంటిమాటలు విన్న భోగమువాటి చేయుటలో భగవంతుడు

చాలా తెలివైనపని చేసినాడు అందుకు వానికి మన మనేకనమస్తా రములు చేయవలసియున్నది. అంత వ్రుపయోగమైన జాతి లోక ములో లేదు.

మహా—వోరి వెర్రిపాడుగట్టా! ఆమాట నే నెరుగనాయేమిటి నీవు వేరే నాకు చెప్పవలెనా? అంత వెధవక్రింద గట్టేవు నన్ను. నా మాన్యాలు, మఱ్ఱు, తోటలూ, దొడ్లూ, యిఱ్ఱూ, వాకిఱ్ఱూ సమ స్తమూకూడా బోగమువాళ్ళకోసం అమ్మేసిన ముండాకొడుకుని నేను బోగముజాతి మంచిది కాదంటానా? అది సృష్టించడములో భగవం తుడు మంచిపనే చేసినాడు, అందులో లోపం లేదు. నే చెప్పబోయే లోప ముదికాదు.

అంతి—అది కాకపోతే శాంతముగా వింటాను. శాంతముగా చెప్పు. వాళ్ళను తిడతావేమో అరుకొని నా మనస్సు చిక్రమన్నది.

మహా—అటువంటి పాడుపని నే నెప్పుడును చేసేవాడనుకాను. సంగతి చెపుతాను విను. బోగమువాళ్ళకు తల్లిముండలను సృష్టించుటలో బ్రహ్మదేవు డెంతైనా లోపం చేసినాడు ఆముండలు కొరివి దయ్యములవలె గుమ్మములో నూస్తుండి డబ్బు తక్కువై న విటులను వేధించి చంపుదురు. వీడి పుట్టి యేమి మునిగిపోయింది. అటువంటి సృష్టి సృజించకపోతే; పెద్దవులి కోర్కాట్టైనా దినవచ్చునుగాని ఆ తల్లిముండ లనే నూటిపోటుమాటలు దెప్పునుమాటలు ఎత్తిపొడు పులు పడడం చాలాకష్టము. ఆముండల మూలమున పడుచుబోగము వాళ్ళు పొగరెక్కి పోతున్నారు. లేకపోతే బంగారు తీగలవలె వాళ్ళు చెప్పినట్లు వస్తురు. “విటులపాలిటి యమదూత శిశ్యమాత” అన్నట్టి మాట అక్షరాలా నిజము. యెంతమందికైనా చావున్నదిగాని ఆ ముండల కెన్నటికీ చావేలేదు. కాకపోయినా బ్రహ్మదేవుడి కెంతో పక్షపాతం. దేవుడ లంటే వాడికి భిక్షాస మెక్కువ. స్వర్గంలోకూడా

రంభ, ఊర్వసి, తిరోత్తమ మొదలైన వేశ్యలున్నారకదా; దేవతా వేశ్యకాంతలకు తల్లులను సృష్టింపక మనుష్య వేశ్యకాంతలకు తల్లి ముండలను సృష్టించుమని యీ బ్రహ్మదేవుడి కవమ చెప్పినాడు. సృష్టి శక్తి నా చేతిలో నున్నదిగాదాయని యిష్టము వచ్చినట్లు చేస్తాడా! కంటికి కనపడకుగాని కనబడితే పదిమంది పెద్దమనుష్యులలోబెట్టి యిడిపిస్తును. తల్లిముండల లేకపోబట్టి స్వర్గములో వేశ్యకాంతలు హాయిగా తినవచ్చు తిరుగవచ్చు వుండవచ్చు భూలోకములో వేశ్యలు తల్లిముండల మూలమున కడలలేరు. మెడలలేరు.

అతి—నీవు చెప్పినమాటనాకు నసాశ్వాని కంటింది. నీమాటలు వేదాక్షరములే. ఆ తల్లి ముండలవల్ల యీ విటలు పడే బాధలు యిన్నీ అన్నీ కావు. నీగో నే వేరే చెప్పేదేమిటి. కనుక యిదిగాక మరియొక లోపం నేను చెప్తాను విను. కల్లు సారా మొదలైన పదార్థములకు వాసన కల్పించి బ్రహ్మదేవుడు లోకముల కెంతో అపకారము చేసినాడు. ఈ వాసన లేకపోతే గూసలో బోసినట్లు యెన్నికుంచముల సారాయైనా కడుపులో పోసుకోకపోదునా. దీనికడుపుగాల యీవాసనంటూ యొకటిపుట్టబట్టి యిది పుచ్చుకొని యే పెద్దమనుష్యుల దగ్గరకూ వెళ్ళడానికి వల్లకాదు. నిషా మాశ్రం వుండి మంచిశీల్యవలె వాసన లేకుండా వుంటేనా? తాగి తాగి మరీతాగి యింకా తాగి చెడతాగి, దొర్లి దొర్లి భూలోకంలో స్వర్గసుఖము, వైకుంఠసుఖము, కైలాససుఖము అనుభవించనా? మతిమాలిన ముండాకొడు కాబ్రహ్మదేవుడు గొప్పలోపం చేసేడు.

మహా—నిజమేరా బాబూ. వీడి లోపాలు యెన్నని చెప్పుకోం చెప్పుకుంటే కావలసినన్ని వున్నవి. ప్రొద్దుపోయినది. వెళ్ళదాము. రా. (అని యిద్దరు నిష్క్రమించు చున్నారు.)

లో భిషి కా చ ము

(అప్పుడు నాగభట్టను బ్రాహ్మణుని భార్యయగు కామమ్మయు
కూతురున్న ప్రవేశించుచున్నారు)

కామ—(తనలో) ఏమోకాని నాతల తిరుగుచున్నది. ఈ
పూట నేను వంటచెయ్యవలెను. కడుకుంటేనేకాని నాకుతోచడం
లేదు. (ప్రకాశముగా) అమ్మాయి, యీలారావే. ఈపూట మీ
నాన్నకు అత్తిసరు వెయ్యమ్మా. నాకేమో వొళ్ళంతా భారముగా
నున్నది.

అమ్మాయి—ఈమాట యిందాకానే చెప్పలేకపోయినావు.
పెండలకడ మడిగట్టుకొందును. ఈవేళ కంచి సుదర్శనుడుగారు పోయిన
పన్నెండోరోజు. నాన్నక్కడికి వెళ్ళినాడు. పాపము ప్రొద్దోయివస్తాడు.
వచ్చేటప్పటికి వంట సిద్ధంగా వుండాలి.

కామ—ప్రొద్దోయిరానీ పెండలకడరానీ నేను చెయ్యలేను
వంట. నీవుచేసుకుంటే చేసుకో లేకపోతే మాటలాడక పూరుకో.

అమ్మాయి—అంతవిసుగెందుకేఅమ్మా. పోనీ నీవు చెయ్యక
పోతే నేను చేస్తానులే.

(అప్పుడు దానమిచ్చిన గోవును మెడకుపలుపుగట్టి తీసికొని
నాగభట్ట ప్రవేశించుచున్నాడు.)

నాగ—ఓసీ, ఏమిచేస్తున్నావు. సుదర్శనుడుగారికొడుకు గో
దానమిచ్చినాడు. రా. చూడు. మహామంచిగోవే. దీనిసంగ్రహంచాలా
మంచిది. పాతికరూపాయలు పెట్టికొన్నాడు. పూటకు రెండు శేర్లు
పాలిస్తుంది. మనముబాగా మేపుకున్నామంటే యింకొక్క శేరు తప్ప
కుండా యిస్తుంది. ఆవు చూస్తే చాలాచిన్నది. మేత తక్కువతింటుంది.

పోటూతన్ను లేపు. చిన్నపిల్లవాడెట్లి పాలు పితుకున్నాయిస్తుంది. రా.
లేచి కాస్తచిట్టు పెట్టు పాపందీసికి.

అమ్మాయి—అమ్మ బద్ధకంగా పడుకుందినాన్నా.

నాగ—(ఆపునునదలి) ఏమిటి పడుకుందా. ఏమిచెవుమా (అని దగ్గరకుపోవును.)

కామ—(గుడ్డెత్తి జేసి పెనిమిటిని చూచి పండ్లు పట పట కొరుకును.)

నాగ—ఇదేమిటి పండ్లు కొరుకుతున్నావు. మాట్లాడవేమి. కండ్లు చింతనివ్వల్లాగున్నా యేమి? ఏమైనా జబ్బుగానున్నదా యేమిటి చెప్పు.

కామ—(అమాంతముగా లేచి కూర్చుండి తలవిరియబోసికొని ముందుకు వెనుకకు ఊగులాడును.)

నాగ—ఇదేమిట నీకు పిచ్చెత్తించా దయ్యముపట్టినదా ?

కామ—హుం. ఏమిటీ. ఓసేయేమిటి అంటావు. నేను సీపెళ్ళా ననుకున్నావా యేమిటి.

నాగ—అయితే నీవెవరవు?

కామ—ఎవరినోయెరుగవు. తొందరపడకు తెలుస్తుందిలే.

అమ్మాయి—నాన్నోయి నాకు భయమేస్తోంది. నేను వెంకట శాస్త్రిలుగారియింటికి పరుగెత్తుతాను (అనిపోవును)

నాగ—నీవెవరవో నీకేమికావాలో చెప్పు. లేకపోతే మూత పొగపెట్టించి మంత్రగాడిని పిలిపించి మారణహోమము చేయిస్తా.

కామ—ఓరి దొంగ బ్రాహ్మణా! నీవటా! నన్ను మారణ హోమము చేయించేవాడవు. నేనెవరినో తెలుసునా? నాపేరు కంచి నుదర్శనుడు.

నాగ—ఓరి నువ్వా! ఒక మూలంకా సాపిండమైనా తిన్నగా కాలేదు. అప్పుడే గతులైనావు నీకు గతులులేవురా.

కామ—నాకు గతులు లేవు. నీకున్నాయీ గతులు? నా తమాషా చూపిస్తాను. చూచుకో. నాకొడుకు కుట్టముండాకొడుకు కదా యని వాడిని బెల్లించి నా దినవారాలకి కర్చెక్కున చేయించి నాసొమ్మంతా పాడుచేయిస్తావా? పైగా పాతికరూపాయలు పెట్టి గోవును కొనిపించి ఆదానము నీవు పుచ్చుకుంటావా? ఈగోవు నీకు దక్కనిస్తానా. నీవు నీపెండ్లామూ నీబిడ్డలూ యీపాలు తాగుతారా? నెత్తురుచుక్కలు పడనిస్తానుకాని పొడుగులోనుంచి పాలు పడనిస్తానా నీగొంతుక్కి అడ్డంపడతానుకాని పా లొక్కచుక్క దిగనిస్తానా. సుదర్శనుడు చచ్చిపోయినాడుగదా, కొంపలో కుక్కలామూరి యిష్టము వచ్చినట్లు తిందామనుకున్నావా? వీకి నులిమివేస్తా. దుంపతొప్పివేస్తా. మచ్చమాపివేస్తా. రాత్రి రెండుజాములవేళ కొంప తగలేస్తా. (గుండ బాదుకొని) అమ్మయ్యో! పాతికరూపాయలగోవే పాతికరూపాయలగోవే. పాతికరూపాయలగోవే నాజన్మమెత్తి నేనెప్పుడూ కొనలేదు. నాకు జబ్బుగానున్నపుడు వైద్యుడు పాలవధ్యముచెపితేసయితం ఆవును కొనక కూతురత్తవారింట్లోను కొడుకత్తవా రింట్లోను పాలు తెప్పించుకొని కాలక్షేపము చేశాను యెరుగదా? దొంగ ముండాకొడకా! డొక్కలో నిద్రపోతాను జాగ్రత్తా. నాకొడుక్కి నెలకు అర్థరూపాయ వడ్డీ పోగడతావా. నీదానంమండా. నీమంత్రాలమీద నిస్సలాయ్యా, మంచావు మంచావు, అంటూ కులుకుతూవచ్చావా. నీకులుకు కనపరుస్తానుండు.

నాగ—అల్లాగనకు నీకు గతులుండవు. దానితోకట్టుకుంటే నీకు గతుంది.

కామ—నాకు గతులొద్దర్యోయి. నాపాతికరూపాయలు నాకు కావాలిర్యోయి. ఆగోవుతోక నేను పట్టుకోలేదు. ఇకముందు పట్టుకోను. నేను వైతరణినిదిలో యీది వెడతాను కాని యీగోవుతోక పట్టుకోను.

నాగ—అయితే యేమంటావు? ఈగోవును మీలబ్బాయికి
యిచ్చివేతునా?

కామ—గోవు మాలబ్బాయికెందుకు వాడికిస్తే నాపాతికరూ
పాయలు పెట్టెలో పడతాయా? నాలర్థరూపాయవడ్డీ వస్తుందా?

నాగ—అయితే యేమి చెయ్యమంటావుమరి.

కామ—చెవుతావిను. దీనికి ఖరీదు పాతికరూపాయలు, కొన్న
రోజు మొదలుకొని అయినవడ్డీ, కొన్నప్పటినుంచీ పెట్టిన మేతఖరీదు,
ఆ మేతఖరీదుకైన వడ్డీ, దూడ కన్నెఖరీదు పలుపుఖరీదు దాస్తకైన వడ్డీ
నాకొడుక్కి సీవిచ్చి యీయావును నీదగ్గరే వుంచుకో. లేదా నీవంశ
నాశనము చేశాననినమ్ము.

నాగ—నీదానంమండా యెరక్కరాయి పుచ్చుకొన్నాను.
పొణంమీది కొచ్చిందినాకు. ఆలాగే యిస్తాను. కాని నీకొడుకు
పుచ్చుకోడేమో?

కామ—పుచ్చుకోకపోతే వాడిదుంప తెంపెయ్యనూ. తప్ప
కుండా పుచ్చుకుంటాడు. ఇయ్యి. నీవు రూపాయలు చేత్తో పట్టుకోగానే
నే వదిలిపోతాను.

నాగ—(పెట్టెతీసి ముప్పదిరూపాయలు చేతితోపట్టుకొని) ఇది
గో పట్టుకు వెడుతున్నాను. వదిలిపెట్టు.

కామమ్మ—(దయ్యమువదలిపోగాలేచి) అమ్మయ్యా, నే నింత
సేపూ సీద్రపోయినాను కాబోలు! లెండి మీకు ప్రార్థనపోయినది మడి
గట్టుకోండి.

నాగ—సరి నీ విప్పుడే స్నానముచెయ్యి. నేనింతలోకే పని
మీద వెళ్ళివస్తాను.

(అని నిష్క్రమింతురు.)

ప్రశ్నలు

—=====

1. ఒకానొక మనుష్యుడు కలడు. ఆయనగారి నోటనువుగింజ నానదు. ఎంత రహస్యమైనసంగతి విన్నను వెంటనే యెవరి చెవిలో నైనను ఊహి తీరవలెను. లేకపోయినచో ఆయనకడు పుబ్బునట ఈ విసేతజాడ్యమునకు యేదైన మంచియపుషధమున్నపక్షమున ఆయన కదియిప్పించవలెనని యున్నది. అది యునానిమందుగాని, యింగ్లీషు మందుగాని, తెలుగుమందుగాని, గ్రామస్థు లందరు చందావేసికొని యెంతఖరీదైననుసరే కొని ఆయన కిప్పించదలచుకొన్నారు. కాబట్టి ప్రపంచమందలి ఘనవైద్యు లందరు, యిదివర కీజాడ్యమున కేదైన మందున్నపక్షమున దానిపేరు చెప్పవలసినదని కోరుచున్నాను. ఇదివర కేమందు తేకపోయినపక్షమున క్రొత్తగ ప్రకృతిశాస్త్రసహాయముతో నేదైనకనిపెట్టి ఆగ్రామస్థులకు మహిమపకారము చేయవలెనని కోరు చున్నాము.

2. ఇరువది సం॥ ముల వయస్సుగల పిల్లవాడున్నాడు. అతని కజీర్ణరోగము పట్టినది. పాపమత నెంతో జాగ్రతగాను, పథ్యముగాను ఉంటాడు. అయినప్పటికి పాడువ్యాధి పట్టుకొని అతనిని బాధించు చున్నది. ఉదయమున లేచి యతడు కాఫీకొట్టుకువెళ్ళి ఒకడజను యిడ్డె నలను చులకనగాలాగి, పావలా ఉపమా నిమ్మకాయ ప్రమాణము గల మాత్రలుచేసి, కంచెంబుడు వెచ్చనికాఫీ యనుపానముతో దిగ మ్రుంగి, అంతలో పైత్తింపకుండా ఒక అరడజను పెసరట్లుచప్పించి యింటికి వెళ్ళేటప్పుడు దారిలో 4 చుట్టలు కాల్చి మూడు కారాకిల్లీలు నమలి మెల్లగా యిల్లు చేరునప్పటికి 9 గంటలగును. అప్పటికి వంట తయారై యుండుట చూడగనే సీర్సమువచ్చి చప్పన నాలుగుచెంబులు

నీళ్ళు పోసికొనియో, పోసికొనకయో, పట్టుపంచ చుట్టబెట్టుకొని
 విస్తరిముందు కూర్చుండి పప్పు, రెండు కూరలు, రెండుపచ్చళ్ళు, పులు
 ను కమ్మని పెరుగు వీటితో శుష్టుకృత్తుగా భోజనముచేసి, 4 చుట్టలు
 కాల్చి తరువాత తాంబూలము వేసికొని కొంచెముసేపు పక్కమీద
 పొర్లేటప్పటికి రెండుగంటలై పోతుంది. లేవడంతోనే ఫలహారం
 తయారై యుండును గనుక దానినితోసివేయబాలక ఒకతనైనను వేపు
 డటుకులు, తవ్వెడు కారపుబూంది తిని మరల శేరుగిన్నెతో గిన్నెడు
 తేయాకునీళ్ళుతాగి తిరిగి చుట్టలుకాల్చి, కారాకిల్లీలు నమలి చీట్లపేక
 దగ్గర కూర్చుండి కొత్తగావచ్చిన అణాకాసులు బేస్తూపెట్టి కొంతసే
 పాడునప్పటికి నీర్నపెట్టగా సత్తుగిన్నెడు మజ్జిగతేట త్రాగి, నాలుగు
 బొంతరిటిపండ్లుతిని కొంచెముసేపు కబుర్లాడునప్పటికి రాత్రి నంట
 యగును. మరల యాభోజపుశాధ తప్పించుకొనలేక, కడుపు మొర్రో
 నద్దని యేడాస్తూంటే, అతడు బలవంతముగ మొగమోటపడి పప్పు
 పులును, కందిపచ్చడి, అప్పడములు, వడియములతో తలచినదాని
 కంటె యెక్కువ తిని, భోజన మైనతరువాత నిద్రించుటకు పండుకొని
 తెల్లవార్లు నిద్రపట్టక కొంతసేపు కలవరించుచు, కొంతసేపుమిడిగుడ్లతో
 కండ్లుతెరిచి చూచుచు, మొత్తముమీద రాత్రి యంతయు ఆప
 శోపములు బడుచు నెట్టెటోగడపివేసి కాసులు కాపుకాపుమనునప్పటికి,
 'కాఫీ కాఫీ' యనుచు లేచి మరల సూర్యోదయము చూడగలుగును.
 ఈతడు ముద్ద నోట్లో వేయగనే అది టపాపెట్టెలోవేయు ఉత్తరమట్లే
 కడుపులోనికి జారునేకాని అతడు పండతో నమలుపద్ధతి యెన్నడు
 లేదు. పాపమీయనకు మధ్యమధ్య కడుపుబ్బరము మొదలగు
 అజీర్ణలక్షణములు కనపడుచుండునట. ఈయనకు కాఫీ యనుపాన
 ముతోకాని మజ్జిగ తేట యనుపానముతోగాని మంచిచ్చిన పరమసంతో
 షము. సత్యసాధనమున ప్రసాదముతోకాని, భాద్రంబుల్యాతోకాని

మాటుపెట్టి యిచ్చినయెడల మందుపుచ్చుకొనుట కాయన కేయాటం కములేదు. అతడు అరఖులుగాని, కపాయములుగాని, వామురసము మొదలగు రసములు కానియెప్పుడు మింగడు. మందు తియ్యగా లేనిపక్షమున వైద్యుని మొగముమీద వేసి కొట్టును. ఈయన నిత్యము చేయు చున్న పథ్యము తప్పించకుండ యెవరైన మూడుపూటలలో రోగము కుదిరే మందియ్యగలరా? ఇవ్వగలిగినపక్షమున తక్షణాంతిండ్రిపోతు తిను పత్యయ్యగారికి, యిడ్డనల వీధి, కాఫీపురము అనివ్రాయవలెను.

3 బకనికి గ్రహబాధ కలిగినది. తక్కినగ్రహములవంటిదికాదు ఈగ్రహము వేరుగ్రహము. ఈగ్రహము పూనినప్పు డాయనకూ వళ్ళు తెలియదు. ఈగ్రహబాధ నివారించగల మంత్రవేత్త లేవరైనా యున్న పక్షమున వారికి గొప్పబహుమాన మీయబడును. అట్టివారు కోపాల గుండయ్యగారికి వ్రాయవలెను.

—o—o—o—

ద శ మ గ్ర హ ము

—o—o—o—

(ఇందు)డు నారదుడు ప్రవేశించుచున్నాడు).

ఇందు—నారదమనీంద్రా! మీరిప్పు డేలోకములోనుండి దయచేయుచున్నారు?

నార—నే నిప్పుడు భూలోకమునుండి వచ్చుచున్నాను.

ఇందు—అక్కడ విశేషములేమి? వింతలు మీచెవిని బహు పోవు.

నార—అనంతమై విశాలమైన భూమియుండగా వింతలు పుట్ట కుండునా? ఎప్పటికప్పు డేదో వింత బయలుదేలుచునేయుండును.

ఇందు) — అట్టివింతలేవో విన వేడుకపడుచున్నాను.

నార — అట్టైన చెప్పెద వినుండు. భూలోకములో జనులు కొంతగ్రహము నొకదానిని కనిపెట్టినారు.

ఇందు) — ఏమేమీ! ఇదివరకున్న నవగ్రహములుగాక కొంతగ్రహము బయలుదేసినదా ?

నార — ఆహా! బయలుదేసినది. ఈగ్రహము ఇదివరకున్న నవగ్రహములకంటె విలక్షణమైనది.

ఇందు — ఆ గ్రహముయొక్క లక్షణములేవో సెలవియ్యవలయును. వినుటకు నాకెంతో ఆత్రముగనున్నది.

నార — చెప్పుటకుగూడ నాకెంతో యాత్రముగ నున్నది. ఇంతమాత్రమే మడిగినవారు లేని నేను విచారించుచున్నాను. సూర్యుడు చంద్రుడు బృహస్పతి అంగారకుడు బుధుడు మొదలగు గ్రహము లాకాశమున సంచరించుచును. కొంతగా కనిపెట్టిన యీ దశమగ్రహము భూమిమీదనే సంచరించుచుండును.

ఇందు — గ్రహములు రాసులలో సంచరించుగదా! రాసులన్నియు నాకాశముమీదనే యున్నవిగదా! భూమిమీద తిరుగునట్టి గ్రహము ఆకాశముమీదిరాసులలో నెట్లు సంచరించగలదు?

నార — ఆ రాసులన్నియు గాకపోయినమానె కొన్ని రాసులైన భూమిమీద గలవు. ఈగ్రహ మన్నిరాసులలోను దిరుగదు. కొన్ని రాసులయందుమాత్రమే సంచరించును.

ఇందు) — ఆరాసులేవి ?

నార — ఈగ్రహము మొదట కన్యారాశిలో నుండును. తరువాత నిరంతరము మిథునరాశిలోను కుంభరాశిలోను దృష్టిగలిగి యుండును.

ఇందు) — ఇది మౌండ్ గ్రహమా, శాంతిగ్రహమా?

నార—ఇది యెల్లప్పుడు వక్రగ్రహము. ఎల్లప్పుడు కూర్గ్రహము.

ఇందు—ఈగ్రహ మెవరికి కీడుగలుగ జేయును? ఎవరికి మేలు కలుగ జేయును?

నార—ఈగ్రహము జన్మస్థానమునకు మేలుకలుగ జేయుచు ఆడ పిల్లలుగల తలిదండ్రులకు సదా కీడు చేయుచుండును.

ఇందు—వారి కేవిధమైనకీడు చేయుచుండును?

నార—వారియిండ్లు భూములు నమ్మించును. యావజ్జీవము మనస్సునకు బెంగకలిగించును.

ఇందు—ఈగ్రహమునకు శాంతియెట్లు?

నార—ఆడపిల్లలుగలవారు నిరంతరము హిరణ్యదానముచేయు చున్నపక్షమున ఈగ్రహముయొక్క కూర్తవ్యము కొంత శమించును. అప్పటికి శాశ్వతముగ శమింపదు. తాత్కాలికముగ శమించును.

ఇందు—ఈగ్రహమునకును శనిగ్రహమునకును భేదమేమి?

నార—ఈగ్రహముకంటె శనిగ్రహమే చాల మంచిది. ఎందు చేతననగా శనిగాడు యేడుసంవత్సరములుమాత్రమే మరుష్యు నాశ్రయించి బాధపెట్టును. ఏలినాటిశనిగూడ దీనివలె కూర్గ్రహముగా నుండదు. ఈగ్రహము ఆశ్రయించినవారిని యావజ్జీవము బాధపెట్టును. ఇంకొక విశేషముగూడ కలదు. మందపల్లి వెళ్ళి నూనితో అభిషేకము చేసినపక్షమున శనిగాడు శాంతించును. కనకాభిషేకముచేసినగాని యీగ్రహము శాంతింపదు. శనిగాడు తిలదానముతో శాంతించును. ఈగ్రహమునకు అన్నదానము వస్త్రదానము భూదానము హిరణ్యదానము మొదలయిన వెన్ని చేసినను శాంతింపదు. వెయ్యేల ! యింత పాడుగ్రహములేదు. ఈగ్రహమువలన బాధ పడనివారు లేరు.

ఇందు—ఆగ్రహముపేరేదో చెప్పి నన్ను సంకోచపెట్టు.

నార—ఇది జామాత్మగ్రహము. అనగా అల్లుడు గ్రహము.

ఇందు—(నవ్వీ) ఇదటయ్యా! నీవుచెప్పిన గ్రహము. సరే! యిప్పుడు తెలిసినది. కుంభరాశి అనగా అన్నపురాశి, ధనురాశి అనగా దంపతులరాశి. మిక్కిలి చమత్కారముగ చెప్పినావే. పరమేశ్వరానుగ్రహముచేత నీపదియవగ్రహ బాధ మన స్వర్గలోకమునకు లేదు నయమే. ఇంతకూరగ్రహమైనపక్షమున పాపము భూలోకజను లేవిధముగ బాధపడుచున్నారోగదా!

నార—బాధోగీధో నేనరుగనుస్వామీ! చదువుకొన్నవాడని లేదు, చదువుకొనివాడనిలేదు. ఆస్తి కలవాడనిలేదు, లేనివాడనిలేదు. గుడ్డిగవ్వ చెయ్యనివాడు గడ్డిపరక చేయనివాడుగూడ అల్లుడు కావలె నంటే వేలకొలది కట్నములు కానుకలు తెచ్చుని ఆడపిల్లలతండ్రినం సారము దిబ్బచేయును. ఈకట్నముల యాశలోబడి పిల్లయొక్కనంశము చూచుటలేదు. పరువులేదు. ప్రతిష్ఠలేదు. మర్యాదలేదు. లోకాప నాదభీతిలేదు. ఆడపిల్లలగన్న తండ్రియనగానె వాడొక బానిసవా డని అల్లునియొక్కయు, అల్లుని బండుగులయొక్కయు అభిప్రాయము. ఈదురవస్థకు పారములేకయున్నది.

ఇందు—ఈదశమగ్రహమునకు దగినశాంతి యెట్లు చేయ వలెనో నేను బృహస్పతితోడ నాలోచించెదను. రుడి వెళ్ళుదము.

(అని యిద్దఱు నిష్క్రమింతురు.)

క టు కు ల గ ం గ య్య

ఒక దేశమున తెలివిమాలినరాజు పరిపాలించు చుండెను. అతని రాజధానిలో గంగయ్య యను బ్రాహ్మణుడుండెను. ఆ బ్రాహ్మణుడు

తన కేవలత్తియు లేకపోవుటజేసి తన జీవనోపాయమునకై రాజుగారి నాశ్రయించెను రాజు నానిపై దయ దలంచి ఇట్లునియానతిచ్చెను. “బ్రాహ్మణుడా! ఈయూరిలో చనిపోయెడు బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ వైశ్య, శూద్రుల, శవములను మోసుకొనిపోవుటకై పెడుశ్శ్శో నీవు కటుకులుకట్టి యిచ్చుచుండుము. ఎవరియింటవైనను మరణము సంభవించిన పక్షమున గృహయజమానులు నీ కాసంగతి తెలియ జేయుదురు. నీవు వెంటనే యొక కటుకు కట్టి వారియింటికి పంపించవలెను. ఇందుకునీకు రెండుపుట్లభూమి మాన్య మిచ్చెదము. దానికి కటుకుల మాన్యమని పేరు.” అని రాజుగారు సెలవియ్యగానే బ్రాహ్మణుడు మిక్కిలి సంతోషించి మాన్యము స్వాధీనముచేసుకొని గ్రామములో చనిపోయినవారందఱికి కటుకులుకట్టి యిచ్చుచుండెను. ఇట్లుండగా గంగయ్యకు బంధువులను చూచుటకై గ్రామాంతరము వెళ్ళవలసిన పని సంభవించెను. వెళ్ళినతరువాత వెంటనే వచ్చుటకు వీలులేక పోయెను. పదిదినములాలస్యమయ్యెను. ఆ దినములలో గ్రామస్థులలో నొకడు మృతినొందెను. ఆయింటి యజమానుడు గంగయ్య గ్రామాంతరము వెళ్ళినమాట యెరుగక కటుకు కట్టుకొనిరమ్మని వర్తమానము చేసెను. భర్త గ్రామాంతరము వెళ్ళెనని భార్య మరల వర్తమాన మంపెను. ఆచూటవిని మృతినొందినవాని కుమారుడు గంగయ్య యింటికి వెళ్ళి భార్యను బిలిచి యామెతో కలహమాడి భర్తను నిందించెను. అంతలో తృప్తిపొందక యతడు గంగయ్య సరిగావనిచేయుట లేదని రాజుగారిలో ఫిర్యాదుచేసెను. గంగయ్య గ్రామాంతరము నుండి వచ్చినతరువాత జరిగిన వృత్తాంత మంతయు భార్య అతనితో చెప్పెను. ఆసంగతివిని యాతడంతో భయపడుచుండగా రాజుగారు వానిని తనయెదుటకు రమ్మని యాజ్ఞాపించిరి. అతడు భయముచే గడగడ వణకుచు రాజుగారి సన్నిధిగిరి యొక స్తంభమునుజేరబడి నిలు

చుండెను. రాజు వానినిజూచి కోపముతో మండిపడి యిట్లనియె :
 “సోమరిపోతా! గ్రామములో వారికి కావలసి వచ్చినపుడు పనిచేయక
 నీ యిష్టమువచ్చినప్పుడు పొరుగుాళ్ళు పోయెదవా? కటుకులు గట్టు
 తకు నీ తాత యెవడైనా వున్నాడా! కమ్మగా మానవ్య మనుభవించు
 తకు నీవును కటుకులుగట్టుతకు మరియొకరునా? నీ కింత పొగరెక్కి
 నడా? మంచిది నీపొగ రణగించెదనులే నీ మానవ్యము తీసివేసెదను.”
 ఆ కటుకులు వినగానే గంగయ్య మరింత భయపడి రాజుగారి పాద
 ములవద్ద కూలబడి రెండుకాళ్ళు బట్టుకొని యిట్లు వేడుకొనెను—

“ఏలినవారు రక్షించవలెను. మీరు రక్షించకపోతే నాకు
 దిక్కెవరు? మీ దయవల్ల నేనూ నా బిడ్డలు యింతన్నముదిని బ్రతుకు
 చున్నాము. ఏలినవారు మానవ్యము తీసుకుంటే నేనూ నా బిడ్డలు
 గంగపాలై పోవలసినదే. ఇకమందు నే నిట్టితప్పు చేయను. ఇకమీదట
 నావల్ల యిటువంటిలోపము వచ్చిన పక్షమున నా మానవ్యము లాగు
 కొని ఏలినవారు నన్నుప్పుచాతర వేయించండి. ఇప్పటికి నన్ను త్తమిం
 చండి. నా పనిలో నిక నెన్నడు లోటులేకుండా చేసికొందును.” అని
 వలికి మరియు బహువిధముల ప్రార్థించుటచేత రాజుగారి కాయన
 యందు మరల యనుగ్రహము కలిగెను. గంగయ్య బ్రతుకుజీవుడా
 యని యింటికివెళ్ళి తాను గ్రామాంతరము పనిమీద వెళ్ళినను తనవల్ల
 గ్రామస్థుల కిబ్బంది లేకుండుటకై యెన్నో యుపాయము లాలో
 చించెను. చిట్టచివర కతనికొక గొప్పయుపాయము పోచెను. ఆ
 యుపాయముప్రకార మతడు వెయ్యి వెదుళ్ళుకొని నాలుగు వందల
 కటుకు లొకసారియే కట్టెను. అందులో కొన్ని పొడ గుపాటివి కొన్ని
 పొట్టివి, కొన్ని వెడల్పువి. కొన్ని సన్నపువి. కొన్ని పెద్దవి. కొన్ని
 చిన్నవి. కొన్ని లావు వెదుళ్ళతో గట్టినవి. కొన్ని సన్నపు వెదుళ్ళతో
 గట్టినవి. ఇట్లు కట్టినవారు నాలుగు వందల కటుకుల కట్టెపడి తాను

పెండ్లాము బిడ్డలుకలిసి నాలుగు వందల కటుకులుకట్టి వాటినిన్నిటిని బండ్లమీద వేయించుకొని యింటింటికివెళ్ళి బండ్లావుడేసి యొక పెద్ద కటుకు యొక చిన్నకటుకుతీసి వారి యరుగుమీద బెట్టించి యింటివారితో ఇట్లని చెప్ప మొదలుపెట్టెను—“అయ్యా, నా కప్పు డప్పుడు గా)మాంతరము వెళ్ళవలసిన పనియుండును. అప్పుడు మీ యింటిలో నెవరైన చనిపోవచ్చును. పోయినప్పుడు కటుకులు లేక మీ రిబ్బంది పడవచ్చును. అందుచేత నా మాన్యము పోవచ్చును. గంగయ్యమూలమున మే మిబ్బందిపడినామని మీ రనుకోకుండ ముందే కటుకులుకట్టి తీసుకొని వస్తాని. ఒక పెద్ద కటుకు యొకచిన్న కటుకు మీ యింట్లో నుంచుకొండి. పెద్దవాడుపోయినపుడు పెద్దదుపయోగించుకోవచ్చును. చిన్నవాడు పోయినపుడు చిన్న దుపయోగించుకోవచ్చును.” ఆమాటలువిని ఇంటి యజమానులు స్త్రీలు “ఛీ, ఛీ, దుర్మార్గుడా, పాపాత్ముడా, ఎంతమాటన్నావు. నీ కిదేమి పొయ్యేకాలమురా” యని మాషింప మొదలుపెట్టిరి. కొందరు గట్టిగా తిట్టిరి. కొందరు చంపకాయలుకొట్టిరి. కొందరు వీసెగుద్దులు దుచి చూపిరి. కొందరు కర్రలుపుచ్చుకొని మీదికివచ్చిరి. గంగయ్యభయపడి కటుకుల బండి వదిలిపెట్టి పిక్కబలమే శుభ్రమని లేడిలాగు పరుగెత్తిపోయెను. అప్పటికిప్పటికి తిరిగి యిల్లుజేరలేదు. వారిల్లు గ్రామము చిన్నబోయినదిగనుక యీ చదువరులలో నెవరికైన గనిపించినవత్తుమున నానినింటికి పంపించి పుణ్యము గట్టుకొందురుగాక!

క లి గీ త

ఈలోకములో ధర్మోపదేశములు చేయునట్టి గ్రంథము భగవద్గీతయొక్కటేయని మనవారు తలచుచున్నారు. భగవద్గీతకంటె నెక్కువగ మహాధర్మములను బోధించునట్టి మహాగ్రంథము మరియొకటికలదు దానిపేరు కలిగీత. ఇది మహాత్ముడైన కలిపురుషుడు తనప్రియుశిష్యుడైన అహంకారున కుపదేశించిన వేదాంతశాస్త్రము. ఈశాస్త్రమే ప్రస్తుతము లోకమునందన్ని ఖండములలో నెల్లదేశములలో నెల్లజాతులలో చాలవ్యాపించియున్నది. ఈశాస్త్రమేయిందు బ్రకటింపబడును దీనిపూర్వవృత్తాంత మీలాగుననున్నది.

కాలపురుషుడను లోకరాజునకు జ్ఞానదేవి మాయాదేవి యను నిద్దరు భార్యలు లు. జ్ఞానదేవికి వివేకుడు సత్యుడు ధర్ముడు కృపుడు శౌచుడు అనునైదుగురు కుమారులుగలిగిరి. మాయాదేవికి అవివేకుడు క్రూరుడు దంభుడు లోభుడు అహంకారుడు కాముడు క్రోధుడు లోభుడు మోహుడు మదుడు మత్సరుడు మొదలగు నూరుగురు కొమరులు గలిగిరి. లోకపరిపాలన విషయములో వీరికిరువురకును వివాదములు పుట్టెను. అవివేకుడు అహంకారుడు మొదలగు మాయాదేవి పుత్రులు బహువిధకపటోపాయములచేత సవతితల్లి బిడ్డలను పట్టణములనుండి పల్లెలనుండి పారదోలి మహారణ్యములలో మునిపల్లెలయందు మాత్రముండువల్లుచేసిరి. వివేకుడు మొదలగు జ్ఞానదేవి పుత్రులు, అప్పుడప్పుడు చాటుచాటున నరణ్యములనుండి పట్టణములకు పల్లెలకు వచ్చి యెక్కడో మూలమూలలనున్న యొకానొకసత్పురుషునియింటబసచేసి, బహురహస్యముగ దేశమువెంట తిరుగుచుదురు. జనులలోన నేకులకు వివేకుడు మొదలగువారిని పట్టణములనుండిగాని బల

వంతులు పరాక్రమవంతులు నైన అహంకారుడు క్రోధుడు మొదలగు వారికి జడిసి బహిరంగముగ వివేకాదులతో మాట్లాడరు. అవివేకుడు అహంకారుడు మొదలగువారికి మొదటినుండియు కలిపురుషుడు దైవము. ఆతని సహాయముచేతనే వీరందరు జయింపగలమని నమ్ముకొని యుండిరి. కలిపురుషుడు వారినందరిని తనపుత్రులవలె భావించి వారికి సకలవిధముల సహాయము జేయుచు వారిరాజ్యసంపాదనము తన రాజ్యసంపాదనముగ వారినైభవము తననైభవముగ నొచి సంతోషించుచుండును. ఇట్లుండగా వివేకుడు మొదలగువారు దేశములో చాటుచాటున దిరుగలేక అరణ్యములోనుండి బాధపడలేక దేశములలోనున్న ప్రజలందరు అవివేకుడు మొదలగువారిచేతబడి పాడైపోవుచున్నారని జాలివొంది బహిరంగముగ వెలుపలకువచ్చి అవివేకుడు మొదలగువారితో యుద్ధము చేయనిశ్చయించుకొనిరి.

ఈయుద్ధము పుణ్యక్షేత్రమైన (నునస్సు) అనుక్షేత్రమునజరిగెను. కాలపురుషునకు నూయాదేవిపుత్రులయందే అభిమానమతిశయముగ నుండుటచే వారిగెలుపునే కోరుచు ఆ యుద్ధ మేప్రకారముగ జరిగినదో వినవలయునని తన సేవకుడైన మారుతుడునువానిని పిలిపించి అడిగెను మారుతునకు జ్ఞానదేవతా ప్రభావమువల్ల యుద్ధములోజరిగిన సంగతులెల్ల కండ్లకుగట్టినట్లు కనబడుచువచ్చెను. అందుచేతనతడు జరిగినదంతయు రాజపురుషునకు పూసగుచ్చినట్లు తూచా తప్పకుండ సమస్తమును వివరించెను. ఆసందర్భములో కలిపురుషుడు, అహంకారున కుపదేశించిన గీతాశాస్త్రమును కాలపురుషునకు సీక్రిందివిధముగ నుపదేశించెను:—

కాలపురుషుడోవాచా—కాలపురుషుడడుగు చున్నాడు.

“ఓయిమారుతుడాధర్మక్షేత్రమైనమనసును క్షేత్రమునందు నా ప్రధమ భార్యపుత్రుడగు వివేకుడు మొదలగువారు రెండవ భార్య

బిడ్డలైన యవివేకుడు, అహంకారుడు మొదలగువారును, యెల్లు యుద్ధము చేసిగో తెలియ జేయుము.

మారుతోవాచా-మారుతుడుపలుకుచున్నాడు.

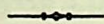
“దేవా చిత్తగింపుము అల్లు వివేకుడు మొదలగు నీమొదటి భార్యుని కు తమకు ధర్ముడనువానిని సేనాధిపతిగ చేసికొని యుద్ధము నకు వెళ్ళిరి. అంతకుముందే యవివేకుడు మొదలగువారు తమకు అహంకారుని సేనాధిపతిగ జేసికొని యుద్ధసన్నద్ధులైవచ్చిరి. అహంకారునకు కలిపురుషుడు సారిధియై యుద్ధరంగమునకు వచ్చెను. ఆతడు రథమును తోలుటకే ఒప్పుకొనెనుగాని యుద్ధము చేయుటకు ఒప్పుకొనలేదు. ఆతడు తమపక్షమున నున్నంతమాత్రముచేతనే జయముగలుగునని యహంకారుడు మొదలగువారు కలిపురుషునియొక్క ఇచ్చాప్రకారమే నడచిరి. ఉభయసేనలు యుద్ధరంగమున జేరినతరువాత, మహావీరులందరు శంఖధ్వజులు చేసిరి. అంతట అహంకారుడు కలిపురుషునిజూచి “మహాత్మా! నారథము ఉభయసేనలమధ్యను నిలుపుము. నేనెవరితో యుద్ధము చేయవలయునో యట్టిసైనికుల సందరనొక్కసారి చూడవలయు” నని బలికెను. అప్పుడు కలిపురుషుడు సరేయని రథము నుభయసేనల మధ్యమునను నిలిపెను. నిలుపగానే యహంకారుడు తనశత్రుసైన్యమునకు నొక్కమారు పారజూచి వివేకుడు మొదలగువారిని కనుగొని చేతిలోనున్న విల్లునమ్ములు క్రిందపారవైచి రథముమీదచతికిలబడి విషాదముతో కలిపురుషునకిట్లనియె. “భగవానుడా కలిపురుషుడా! నీవు సర్వవ్యాపివి. సర్వజ్ఞుండవు సర్వశక్తుండవు. నీకు తెలియని రహస్యములులేవు. అయినను నామనోనిశ్చయము నీకు చెప్పెద వినుము వివేకుడు మొదలగువారును మేమును ఒకతండ్రిబిడ్డలము. అన్నదమ్ముల వధియించుట యుక్తముకాదు. మరియు వారందరు మిక్కిలి మంచివారు. అట్టి మంచివారిని నరహరించి యీలోక

మంతయు నాక్రమించి పాపపుభోగముల ననుభవించుటకంటె మేమే
 యరణ్యములలోనికి బోవుట యత్తమమని తోచుచున్నది. మంచి
 వానిని నాశనము చేయుట పాపము. వా రిదివరకే మేము పెట్టిన బాధల
 వల్ల చిక్కి శల్యములైయున్నారు. మే మిప్పుడుకొట్టక యూరకుండినను
 తలదాచుకొనుటకు స్థలము లేక తినుట కన్నము లేక వారంతటవారే
 నశింతురు. ఇతలుార మేము చంపనక్కరలేదు. ఇట్లు జరుగునాయని
 నీవు సంశయపడనక్కరలేదు. వారునిలుచుటకై గోష్పాదమంతభూమి
 యైనను మే మియ్యమని ఇదివరకే వర్తమాన మంపినాము ఎన్ని విధ
 ములచేత చూచినను వారు వృద్ధిపొందరు ఆ వివేకమహారాజువంక జూ
 డుము. ఏకుముక్కవలె తెల్లగ పాలిపోయి బక్క చిక్కి యెట్లున్నవాడో!
 సగము చచ్చినవా రిని మనమిప్పుడు చంపనేల? అదిగాక నేనంతరాతి
 గుండె కలవాడనైనను వివేకాదులను నిర్మూలించుటకు నాచిత్తమే
 బిప్పుకున్నది. కావున నారధమవతలకు తోలుకొనిపోయి నన్నొక
 యరణ్యమున జేర్చుము.

ఇది అహంకారుని విషాదయోగమను

ప్రథమాధ్యాయము.

రెండవ అధ్యాయము.

అహంకారుడట్లు మహావిషాదముచే రిథముమీద కూలబడి
 యుద్ధముచేయుట కిష్టములేక యరణ్యవాసమును గోరుచుండగా,
 మహాత్ముడైన కలిపురుషుడు వాని నీవుమీద చెయ్యవలెచి తట్టి భయము
 తీర్చుటకై గాఢాలింగనము చేసికొని తలనిమిరి వాని ప్రక్కనే
 గూర్చుండి మంచుపలుకులవంటి చల్లని పలుకులతో వాని కీక్రిందివిధ
 ముగా తత్వోపదేశము చేసెను.

కలిపురుషో వాచా - కలి పలుకుచున్నాడు.

ఓ వెట్టివాడా ! అహంకారుడా ! నీధనస్సుమొక్కటంకారము చూచి నీ ఝాంకారముచూచి, నీమెతో ధైర్యవంతుడవు గంభీరుడవు ననుకొంటినిగాని యిరుమువలె నుండవలసిన నీహృదయము నవనీతమువలె నున్నదని యెప్పుడును నే నెరుగకపోతిని. ఇంత మెత్తని వాడవన్నమాట నాకిప్పుడు తెలిసినది. మనకు సహజముగా విరోధులైన వివేకుడు మ్మిదలయినవారిని మనము జంపకపోతిమా లోకమంతయు వారే యాక్రమింతురు. నీవు నాశిష్యుడవై యుండి యాలాటి మెత్తదనము కనబరచుట నా కప్రతిష్టగాదా. ఇది క్రూరత్వమని నీ పనుకొనుచున్నావు క్రూరత్వమని లోకములో నొకటి లేదు. క్రూరత్వమే శూరత్వము. శూరత్వమే క్రూరత్వము. భగవంతుడు కలడనియు దయాసముద్రుడనియు నందురుగాని అతడున్న పక్షమునకూడ కూర్చుండే. సృష్టింపబడిన సమస్తజాతువులలో బలమైనది, బలములేనిదానిని చంపుచున్నది. కుక్క పిల్లిని చంపును. పిల్లి యెరుకను చంపును. లోకమరియూద యావిధముగానే యున్నది. ఆవిధముగానే మనము బలవంతులమైనపుడు మనకంటె బలహీనుల జంపవలసినది. మంచివారు మంచివారనడమేకాని వారు మనమార్గములో ముళ్లవంటినారు. ఆయుండ్లు మనము పెల్లగించవలసినది. పెల్లగించకపోయిన పక్షమున మనకు రాజ్యము లేలాగున దక్కును? ధన మేలాగున వచ్చును? సుఖ మేలాగున దక్కును? కాబట్టి సజ్జనులని గిజ్జనులని యాలోచింపక మనము శత్రుసంహారము చేయువలెను. వివేకుడు మొదలయినవారు మహామునుల యాశ్రయములలోను అక్కడక్కడ కొందరు సజ్జనుల యిండ్లలోనుమాత్రమే చిక్కిచిక్కి యున్నారని నీ వనుచున్నావు. ఈవేళ చిక్కినవారు రేపు బలియుదురు. నేడవలెవులలోనున్నవారు రేపు పట్టణములలోనుండురు. కాబట్టి వారు చిక్కియుండ

గానే అడవులలో నుండగానే నాశనముచేయవలయును. పాపముని నీవు జంకనక్కరలేను. లోకములో పాపమున్నది లేను. గొంతులు కోసి యైనను సరే, మోసముచేసియైనను సరే, కొంపలు కాల్చియైనను సరే, దోపుడు సలిపియైనను సరే, విషముల పెట్టియైనను సరే శత్రువుల నాశనముచేసి గొప్పవాడైనవాడే ప్రయోజకుడు. వానినే లోకులందరు శూరింపింతురు. వానికే యెల్లవారును జడియుదురు. అతనినే పుణ్యాత్ముడని యాచకులు స్తోత్రము చేయుదురు. వాడొక్కడబ్బి యెవరికీ ఇయ్యకపోయినను అందరు వానినే యాశ్రయింతురు. సజ్జనుడు సజ్జనుడని చెప్పకొనుటయే కాని ధనము కానియధికారముగానిబలముకాని లేకపోయినచో సజ్జనుని మొగ మెవ్వరు జూడరు. పరకాంతమొగము చూడనివారు పరధనము ముట్టుకొనివారు, నిరంతరము పార్థివము చేయు భక్తులు ముక్కుమూసికొని కూర్చుండు తపశ్శాసాలు, బూడిద పూసికొని బ్రాహ్మణులును మహామునులు యోగులు సన్యాసులు మొదలగువారందఱు అప్రయోజకులలో మొట్టమొదటిగకంవారు వీళ్ళనుచూచి కూర్చుండిన గుడ్డియుంక లేరను. వీళ్ళకు పొట్టగడవదు. కూరకర్మచేత నీచకర్మచేత భాగ్యవంతులైనవారిని యధికారులైన వారిని వైనచెప్పినవారందరు లోలోపల సిందించి యాక్షేపింతురే కాని డబ్బుకావలసివచ్చినప్పుడు వారిదగ్గరకేళ్ళె నోరు తెరిచి చెప్పు జూచి యడుగుదురు. కాబట్టి ధనమూల మిదంజగత్తు. అధికారమూల మిదంజగత్తు. కాబట్టి ధనము అధికారము తప్పక సర్వవిధములచేత సంపాదింపవలయును. ఈతత్త్వము పరమరహస్యమైనది. నీవు ప్రియ శిష్యుడవును నాయంతవాడవునుక నీకు నేను నిర్హేతుకజాయమాన కటాక్షముచేత తెలియజేయుచున్నాను. ఏకార్యమైనను నెగ్గించగలిగితే పాపములేదు. నెగ్గించలేకపోతే పాపాత్ముడు అప్రయోజకుడు అందురు. గొప్పతనమునకంతకు నిదియే రహస్యము. ఇదియే తాళము

చెవివంటిది. కాబట్టి వివేకుడు మొదలయినవారిని నీవు సంహరింపుము. నీకు దీనివలన కీర్తివచ్చును. యైశ్వర్యమువచ్చును. నిగురుగప్పిన నిప్పు వలె నుండి నీబలము నీవెఱుగకున్నావు. అగ్ని హేళాత్మకకు వాయు పుత్రోడైనట్లు నీకు నేను ఇండగుచున్నాను. గరుక నీవు అవలీలగ శత్రు పులను జయింపగలవు. నన్ను నేను కొని యాడుకొనగూడదు. నాను హాత్యమును నీవు తిన్నగా యెఱుగవు. కాబట్టి నామాటవిని విలునమ్ములు పుచ్చుకొని లేచి రథముమీదగూర్చుండి దైర్యముతెచ్చు కొని వివేకాదులను సంహరింపుము.

ఇది లోకాయిత యోగంబను

రెండవ అధ్యాయము.

మూడవ అధ్యాయము.

అహంకారోవాచా, అహంకారుడు పలుకుచున్నాడు

మహాత్మా మీదు సెలవిచ్చినది బాగున్నది కాని భగవంతు డున్నాడనియు క్రూరకర్మముచేసిన పక్షమున నతడు నాయాత్మను శిక్షించుననియు నాకు భయముగలుగుచున్నది. అందుచేత వివేకాదులను సంహరించుటకు నాకు చేతులు రాకున్నవి.

కలిపురుషోవాచా : కలి పలుకుచున్నాడు.

అనవుడు కలిపురుషుడు వికవిక నవ్వి “ఎంతపిచ్చివాడవు! పరలోక మొకటియున్నదా. ఆత్మయొకటికలదా. భగవంతు డున్నాడా. ఆత్మయొక్కడిది. నాని కాకారమున్నదా. పరలోకములో నుఖదుఃఖములనుభవించువారెవరు. చచ్చిపోయిన తరువాత శరీరము కాలినోవుచున్నది. ఇక ఆత్మను చూచినవారెవరులేరు. వేదవ్యాసులు, శంకరాచార్యులు మొదలయిన వారందఱు ఆత్మయున్నదని పాడుచున్నట్లములు

వ్రాసినారు. నాకు దొంగలు వారివ్రాత లబద్ధములు. అత్త లేకపోయినచో శరీర మంతకాల మెట్లు బ్రతికినదని నీవడుగుదువేమో. బ్రతుకుటకు పాణము లాధారములు. డబ్బుచేసి ప్రాణములుపోయిన తరువాత నేమియు లేదు. సుఖము దుఃఖము ననుభవించుట యిక్కడనే కాని పైన యేమియు లేదు భగవంతుడు లేడు. ఉన్నపక్షమున కనబడజేమి? అతడీ లోకములన్నీ సృష్టిచేసినాడట. అతని నెవరు సృష్టించినారు? అతడు స్వయముగా పుట్టగలిగినపక్షమున నీలోకమే స్వయముగా పుట్టినదని యెందుకనుకొనగూడదు? ఈశ్వరుని చూచినామని చెప్పనట్టి భక్తులందరుగూడ మోసగాండు. వారిమాటలు నమ్మగూడదు. శరీరము యంత్రము నంటిది. యంత్రములోనున్న మర లన్నీ కూర్చినప్పుడు యంత్రము శక్తిగలిగి పనిచేసినట్లే శరీరములో అవయవములన్నీ బాగున్నపు డది పనిచేయును. యంత్రములు కాత్మ లేనట్లే శరీరమున కాత్మలేదు. భగవంతు డంతకన్న లేడు. నేనే భగవంతుడను. పాప మనలేలేదు. పుణ్యము మొదలే లేదు. పరలోకము కలలోనైన లేదు. కాబట్టి నీవు జడయవలసిన పనిలేదు.

ఇది నాస్తిక యోగంబను

మూడవ యధ్యాయము.

—॥—

నాలుగవ అధ్యాయము.

కలిపురుషుని విశ్వరూపప్రదర్శనము.

అహంకారో వాచా—అహంకారుడు పలుకుచున్నాడు

మహానుభావా ! కలిపురుష పరమేశ్వరుడు వేరే లేడనియు నీవే లోకేశ్వరుడనియు తుణకాలము క్రిందట మీరే చెప్పియున్నారు. అజ్ఞానముచేత నావరింపబడిన మనస్సుగలవాడనగుటచే మీ

మాటనేను నమ్మజాలను. మీ రేవిధముగా లోకేశ్వరులయిరి మీ మహిమ యెట్టిదో తెలియజేసి మీ జమూర్తిని నాకు జూపినకాని నాకు నమ్మిక కుదరదు. కాబట్టి యావిధముగా జేయ పార్థింపుచున్నాను.

కలిపురుషోనాచా—కలిపురుషుడు చెప్పుచున్నాడు.

ఓయి మూర్ఖుడా అహంకారుడా! నీవు నాప్రియధర్తులలో నొకడవయినను దురాత్మురాలైన జ్ఞానదేవత మధ్యమధ్య నున్న ఆవహించి పాడుచేయుచుండుటచేత నీవు నామాటలను విశ్వసింపకపోవుచున్నావు. దీనింబట్టి నీదిత్త మింకను స్థిరముగా లేదని తలంపవలసియున్నది. ఈదెబ్బతో నీకును జ్ఞానదేవతకును కోటియోజనములదూరముండునట్లు నా మహిమను నీకు బోధించెదను. సావధానుడవై వినుము. క్షణకాలమునేపు వివేకుడు నీకు చుట్టముకాడని తలంచుకొనుము. జ్ఞానదేవత నీదగ్గరకు రాకుండ పూర్వకాలమున నీకు వదేశించిన మోహమంత్రమును జపియింపుము. నాశిష్యులును నీకుమిత్రులును నైన కామకోధాదుల రూపమును నీవు మనస్సులో భావించుకొనుము. అప్పుడు నాబోధలు నీకు సమగ్రముగా తలకెక్కును.

అహం—దేవా అట్లే చేయుచున్నాను. సావధానుడనై యున్నాను. మీమహిమ నెలవిమ్ము.

కలి—ఇదిగో వినుము. నేను లోకేశ్వరుడను సర్వశక్తుడను, సర్వవ్యాపకుడను, సర్వనియామకుడను, సర్వజ్ఞుడను, లోకమునందు ప్రతిమనుష్యుడను సాధారణముగా నాయొక్క యవతారమే. నాయవతారమనుటకు 'తార్కాణ' మేమనగా స్వల్పముగానో యధికముగానో నాగుణములులేని మనుష్యుడుగాని జంతువుకాని లోకములో లేదు. కొందఱు మూర్ఖులు మాయచేత భ్రమనడి వివేకమనునది మనుష్యులలో కలదని యలచుటకాదు. అది భ్రమమే. నాసంబం

ధమైన జ్ఞానము కలుగగానే నీటిలో వేసిన యుప్పువలెనే యీ తెలివి తక్కువ కరగిపోవును. నన్ను నమ్ముకొన్న సరమభక్తులకు జీవన్ముక్తి వారికి ప్రసాదించెదను. అనగా బ్రతికియుండగానే సకల సౌఖ్యములను బ్రహ్మనందమును గూర్చెదను. “త్వమేవశరణం అన్యథాశరణం నాస్తి” అని నన్ను మనస్సుర్తిగా నమ్ముకొన్నవారిమీద నా దయారసము వరదవలె ప్రవహించును. నాభక్తులు బంగారపు తూగుటయ్యాలలో నెక్కి యూగుదురు. వారియిండ్లు సకలైశ్వర్యములతో తులతూగు చుండును. నాశిష్యుల భార్యలు నగలబజారు మోయలేకయుందురు. నాశిష్యులే తరుచుగా మేడలు మిదెలు కట్టగలుగుదురు. వారి కచ్చేరీ చావడులు వేశ్యాంగనల మేజువాణులతోను గానవినోదములతోను ప్రతిధ్వను లిచ్చుచుండును. లక్ష్మీదేవి నావశవర్తినియై యున్నది. గనుక అట్టివారి యిండ్లలో నివసింపుమని యామెను పంపి మ రేదురాత్ముల చేతను ఆమె తీసికొనిపోబడకుండ కాళ్ళకు సంకెళ్ళు వేయబడును. అందుచేత నుహలక్ష్మీ నాశిష్యులయిండ్లలో ఘుల్లుఘుల్లుమని సంచరించు చుండును. వీనులవిందుగా రూపాయల చప్పుడు ఖింగుఖింగుమని వారి యిండ్లలో వినబడుచుండును. వేయేల ! సకలసౌఖ్యములు వారివే. సకలభోగములు వారివే. సకలవైభవములు వారివే. సకల సంపదలు వారివే. పలుకుబడి వారిదే. అధికారము వారిదే. మాటచెల్లుబడి వారిదే. సత్యము నాశిష్యుల యెదుటకురాలేక గడగడ వడంకి మూల మూలల నొదిగిపోవును. ధర్మము కంచుకాగడను వెదకినను గనబడదు. జ్ఞానదేవత నాశిష్యులన్న దేశములోనైన అడుగిడుటకు వెరచును. నాశిష్యులకే అంతప్రతాప మున్నపుడు గురువునైన నాపేరు చెప్పిన మాత్రమున సత్యము మొదలయినవి గుండె బ్రద్దలయి చచ్చిపోవును.

ఇక నన్నాశ్రయించని నిర్భాగ్యుల గతి చెప్పెద వినుము. వారికి పూటకు టికాణ యుండదు. నా విరోధికోటిలో గొండటికి తలదాచు

కొనుటకు కొంపైన నుండదు. ఉండినను యొకగుడిసెయో లేక కొంప
యని పిలుచుటను తగినదొక కొంపయోయుండను. ఆనిర్భాగ్యులు
బూడిదలు పూసికొని కామాయనస్త్రములు గట్టుకొని గోచిపాతల ధరి
యించి యుపవాసములజేసి మాడి చిక్కి నశింతురు. అయితే నా
శిష్యులలోగూడ కొందఱు బూడిద పూసికొని కామాయనస్త్రములు
గట్టుకొనియుందురు కాని వారు వేష మెట్లువేసినను లోపలమాత్రము
నన్ను నమ్మియుండి నాకు యిష్టములైన కార్యములు చేయుచుండురు.
వేయేల ! నాకు శిష్యులకానివా రెల్లప్పుడు పేదలు. ఎల్లప్పుడు ఋణగ్ర
స్థులు. అక్రమోజకులు. పలుకుబడి నూట చెల్లుబడిలేనివారు. వారిని
చూచినప్పుడు కూర్చున్న గుడ్డిముండ లేవదు. ఏచెట్టుకిందనో గూ
ర్చండి ముక్కుమూసికొని ఆకు అలము తిని బ్రతకవలసినవారే
కాని యట్టివారు నలుగురిలోనికి రాదగినవారు కారు. ఇన్నిమాట
లెందుకు? వాళ్ళు కాళ్ళు చేతులు ముక్కు చెవులు గలిగియుండి మాట
లాడుచున్నను వాళ్ళు మనుష్యులేకారు. మనుష్యులన్నప్పుడు నాశిష్యులే
మనుష్యులు.

అహం—మహాత్మా ! నీవు చెప్పినది నాకు తెలిసినది. నీవేయే
స్తలములలో నుండువు. నిన్నెట్టి మహనీయులు తెలిసికొనగలరు. నీ
యవతారంబు లెక్కడెక్కడ నున్నవి, యను శంక బాధించుచున్నది
గావున నాకు శంకానివృత్తి చేయవలయునని వేడుచున్నాను.

కలి—నత్సా ! ఆయుష్మంతుడవుగమ్ము. ప్రపంచ మున్నంత
కాలము జీవింపుము. నీ భక్తికి మెచ్చితిని. నీకు సమస్తము కరతలామల
కముగా నెఱిగించి నిన్ను నాయంతవానిగా జేసెదను నీవు నాపాదము
లనే నమ్ముకొని యెల్లకాల మిట్లేయుండుము. ఇంక నీకు శంకానివృత్తి
చేసెద వినుము. పూర్వకాలమునందు పుణ్యక్షేత్రములు దేవాలయ
ములు తీర్థములు తులసివనములు మొదలగు చోటులకు నేను వెళ్ళ

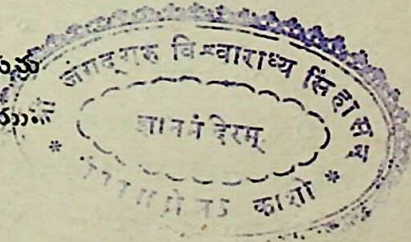

జాలక వెరుచుచుంటిని గాని యిప్పుడా ధర్మకర్తలు మొదలయినవారు నాతో రాజీపడి నాశిష్యులై నన్ను నమ్మకొనియున్నందున యిప్పుడా స్త్రీలములకు తరుచుగా వెళ్ళుచున్నాను. కాని సహజముగా ఆస్త్రీలముల పేరు దలచినప్పుడు నాకురోత. అక్కడ అడుగుపెట్టుటకే నాకిష్టముండదు. ధర్మకర్తలు మొదలగువారు శిష్యులైనారని యభిమానముచేత అక్కడకు వెళ్ళుచున్నానేకాని నాకు మనస్సులో ఆస్త్రీలములమీద నిజమైన యభిమానము లేదు. ఏలయన యిప్పటికిని నాకు గర్భశత్రులైన విష్ణుభక్తులు యోగులు మొదలయినవారు కొంద అక్కడక్కడ నుండుచున్నారు. సంశ్లేషపూర్వకముగా నేనుండునట్టి స్త్రీలములు చెప్పెద వినుము. వేశ్యాంగనాగృహములు నాకు షరమప్రీతికరములైన యాలయములు. మరియు సారాదుకాణములు జూదపుపాకలు కోడిపందెములతావులు సరహంతకుల హృదయములు అబద్ధీకుల నాలుకలు నాకు కొలువుకూటములు. ఈతపోటలు, తాడిపోటలు, గంజాయివనములు నాకు విహారభూములు. చీకటిచోటులం జూచినప్పుడు నాకు పంచప్రాణములు లేచినచ్చును. మరియు వస్తువులు తూచునట్టి తక్కెళ్ళలోను తాగ్రీసులలోను కంచము మొదలగు కొలతపాత్రలలోను, సమస్తాయుధములలోను, అన్నిరూపాయలు కాసులు డబ్బులు మొదలగు నాణెములలోను నేను తరుచుగా నుండును. పూర్వము విద్యయనునట్టి రాక్షసి నాతో చిరకాలము విరోధపడి నన్ను విద్యావంతుల సహూషమునకు రానిచ్చినది కాదు కాని, ఇప్పుడామె నాశిష్యులచే నోడింపబడియుండటచే విద్యావంతులు చాలమంది నాకు వశపర్తులై యున్నారు. నారోజులు మిక్కిలి బాగున్నవి. దేవతార్చన గదులలోను పెట్టెలలోను నేనే ప్రవేశించియున్నాను. నేను అనంతకోటి యవతారముల నెత్తినాను. పూర్వకాలము రావణకుంభకర్ణాదులు నాయవతారమూర్తులే. శిశుపాలదాతవక్త్రులు, దుర్యోధనుడు,

దుశ్శాసనుడు శకుని మొదలగువారుగూడ నా యవతారమూర్తులే. నాయుండలి ద్వేషముచేత వాల్మీకియు వేదవ్యాసుడును రావణాదులు వైకుంఠమునందలి జయవిజయుల మంశ యనందు బుట్టినారని వ్రాసినారు. అది నిజముకాదు. వారు నాయుశముననే బుట్టిరి. నా యవతారంబుల నింకను శిష్యుడ వినుము. వృక్షములలో గంజాయి మొక్కను నేను. నాభిచెట్టును నేను. నల్లమందు మొక్కను నేను. జంతువులలో పెద్దపులిని నేను. చిరుతపులిని నేను. పాకెడి పురుగులలో పామును నేను. తేలును నేను. పశువులలో పాలియ్యని పోట్లగొడ్డును నేను. పుస్తకములలో కొక్కొకమును నేను. వీధులలో రాజమహేంద్రవరపు అనప్పిండివారి వీధిని నేను. మనుష్యులలో హంతకులను నేను. లంచగొండి యధికారిని నేను. లంచ య నేను. లంచముయిచ్చిన సొమ్ము నేను. లంచముదెచ్చిన రాయబారిని నేను. వ్రాసిన తప్పు వ్రాత నేను. దొంగసాక్ష్యము నేను. పాక్షిని నేను. అబద్ధమాడునట్టి మనుష్యుడను నేను. నాయకను నేను. అబద్ధమును నేను. నదులలో సుడిగుండము నేను. గృహమందలిదోమలు నేను. నల్లులు నేను. సారా నేను. గూన నేను. పుచ్చుకొనునట్టి పాత్ర నేను. తెచ్చునట్టి సీసా నేను. సారాదూకాణము నేను. బట్టి నేను. తప్పుతూనిక నేను. దొంగబేరము నేను. వేయేల సమస్తమును నేను.

ఇది కలిప్రభావయోగమును

నాలుగవ యధ్యాయము.

విశ్వరూప ప్రదర్శనము

అయిదన అధ్యాయము.

అహంకారుడు పలుకుచున్నాడు—

దేవా! నే నడిగిన ప్రశ్నలలో మొదటి రెంటికిని మీ రిచ్చిన ప్రత్యుత్తరము మిక్కిలి తృప్తిరముగా నున్నది. తక్కిన మూడు ప్రశ్నలకును సత్వరముగా బ్రత్యుత్తరమిచ్చి నన్ను ధన్యుని జేయ గోరుచున్నాను.

కలి—వత్సా, నీకు నా యందు కుదిరిన భక్తి నేను మిక్కిలి సంతసిచుచున్నాను. నీవు చాలమట్టుకు బాగుపడినావనియు నీ పేరు సార్థకము చేసికొన్నావనియు నే నిప్పుడు దృఢముగా చెప్పగలను. నీవు మీద చేయివేసి ఆదరపూర్వకముగా తట్టుచున్న వారెవరని అడిగి నావు. చెప్పుచున్నాను వినుము. వీరందఱు నాప్రియశిష్యులు. కాని నాప్రియ శిష్యులవలె ప్రత్యక్షముగా లోకములో గానబడక ధర్మదేవతను సేవించు వారివలె నటించుచుందురు. చూడగానే వీరు నాశిష్యులవలె కనబడరు. నిదానముమీద బుద్ధిమంతులు చూచినపక్షమున వారు నావారేకాని తదస్యలు కారని విస్పష్టముగా తెలిసికొనవచ్చును. లోకసంబాధములైనకొన్ని కొన్ని బాధలు వారికుండుటచేత వారు ప్రత్యక్షముగా నా ధర్మముల ననుష్ఠింపలేక పైకిమారువేషముల వేసికొని సంచరించుచు గాలక్షేపము సేయుచున్నారు. కాని నాసేవలో నెంతమాత్రము వీరు తక్కిన వారికి తీసిపోదు. వీరు రెండువిధములుగనున్నారు. ఉభయులకు నుద్దేశ మొకటే. అనగా ధన మార్జించుట. ఇందు మొదటివాడు న్యాయవాదులను పేరున వ్యవహరింపబడుచున్న కొంద రన్యాయ వాదులు. వీరిలోగూడ నందఱు నా శిష్యులుగారు. కొందఱు

మాత్రమే నా ప్రియశిష్యులు. అట్లు వీరిలో నన్ను సేవింపనివారు గూడ సర్వవిధముల నుఖపడుచున్నారు. కాని మొత్తముమీద నీ జాతిలో చాలమంది నాశిష్యులే. వారు శరీరమున ధరించునట్టి గొనులు అపవాదముచుండి వారిని తప్పించునట్టి కవచములు. వారు నిశ్శబ్దముగ గోల లేకుండ చేయుచున్నపని ఇంత యంత యని వర్ణించుటకు వీలు లేదు. వీరును వీరికి సేనాపతులై కుడిభుజములై పనిచేయుచున్న యేజంట్లును, నామచస్సుకు నచ్చునట్లు మితిలేని పని సేయుచున్నారు. సకల కలహములకు వీరలే కారకులు. అందుచేత వీరు శ్లాఘ్యముగా జీవనము చేయుచు నన్ను నమ్ముకొనియున్నందుకు నేను వారి వీపుపై చేయివైచి తట్టుచున్నాను. నా కోరికసంఘనబడి గానుగలలో బడిన చెఱుకుగడంపలె నలిగిపోవుచున్నవారెవరో చెప్పెద వినుము. మొదటి వాడు వివేకుడు. సత్వము, ధర్మము మొదలగువా రందరును వాని మార్గమునే యనుసరించి నశించుచున్నాను. ప్రస్తుతము కొన్ని కారణములచేత వారు లోకములో అక్కడక్కడ నున్నట్లు కనబడుచున్నను క్రమక్రమముగా నా కోరికసంఘనబడి తప్పక నశియింప గలరు. ఇప్పుడే నశియించిపోవుచున్నారు. నా శరీరములోనుండు రక్తము కొందరి శరీరములలో ప్రవహించుచున్నది. అనగా వారి శరీరములోని రక్తము, నా రక్తము నొక్కటే. వారిలో గొందఱు మతాధిపతులు కొందరు మంత్రులు. ఈ మతాధిపతులుగూడ నాకు పితృక్షవిరోధులవలె నుండి లోపల నా పనియే చేయుచున్నారు. వీరి వలననే కొట్ల కొలది మనుష్యులు మూర్ఖులై నా పాదసేవ జేయుచున్నారు. వీరుండ బట్టియే జ్ఞాను లెవరై న బయలుదేరి పంజలను బాగుజేయ సంకల్పించు కొన్నను వారి యాట తెంతమాత్రమును సాగుచుండుటలేదు. మంత్రులుండబట్టియే రాజనీతి యనుపేర నాపని కావలసినంత జరుగుచున్నది.

అహమ్మహాత్మా! నీ విశ్వరూప పరివర్తనముచేత నేనును

నా పెద్దలును తరింపగలిగితిమి. నేను నిశ్చయముగ బాగుపడినానని చెప్పగలను.

కలి—నీవు పరమభక్తుడవు కాబట్టి, అతిగోప్యమై అతి చిత్రమైన నా విశ్వరూపమును నీకు నూపితిని. నీవంటి ధన్యుడు ప్రపంచమున మరియొకడు లేడు. ఈ విశ్వరూప మెంతవానికి కనబడును. ఇది బ్రహ్మరుద్రాది దేవతలకు దుర్లభము. వశిష్ట నామదేవాదిగుహర్షులకు దుర్లభము. అరుంధతి సీత మున్నగు మహా పతివ్రతలకు దుర్లభము. నీ పూర్వజన్మ పుణ్యముచేత నీ కొక్కడికే కనబడినది.

ఇది విశ్వరూప ప్రవర్తనయోగ మనెను
అయిదవ అధ్యాయము.

ఆనందయోగము

అహంకారుడు పలుకుచున్నాడు.

మహాత్మా కలిపురుషా బ్రహ్మరుద్రాదులకైన తరముగాని నీ దివ్యరూపమును కన్నుల పండువుగా నాకు చూపించి యున్నావని హించితిని. మనస్సు తలుచుకొనుటకును నోరు వచ్చిచుటకును కన్నులు చూచుటకును దరముగాని నీ యసాధారణ విశ్వరూపమును జూడగలుగుటచే జరాచరభూతకోటిలో నే నొక్కడనే ధన్యుడను. నావంటి ధన్యులు లోకమున మరియెవరు లేరు. కాని యింకొక్క జోరిక నాకు గలదు. ఇట్టిచరాచరాత్మకుడవయిన నిన్ను ఏయోగము చేత ధ్యానించి శాశ్వతసుఖము బడయుట యునో తెలియునేమనలయునని ప్రార్థించుచున్నాను. ఆయోగము తెలిసినప్పుడె రూరిదివరకు పడేశించిన సమస్తయోగములు మోక్షము పులితాస్థము కరతలము

కమై యందును. కావున దీనుడైన యీ శిష్యునియం దనుగ్రహించి
యట్టియోగము నానతీయవలయు.

కలిపురుషుడు చెప్పుచున్నాడు.

వత్సా ! పరిపంచ మున్నంతకాలమును నీవు దీర్ఘాయుష్షంత
డవై వర్ధిల్లుము. ఇదివరకు చాలమంది శిష్యులకు నేను ధర్మముల
నుపదేశించితినిగాని నా ధర్మోపదేశములు చట్రాళినేలపై బడిన విత్త
నములనలెనే వారియందు వ్యర్థములై నిష్ఫలములయ్యెను. ఇంక
నీమనస్సో నాయ పదేశబీజములకు సారవంతమై ఐద నుగళిగిన మంచి
నేలవలె యున్నది. కావున నీమూలమున నామతము జగదావ్యప్తము
కాగలదు. వినయము విధేయతగలిగి చెప్పినదా;లో లేపోని పం
కలు కల్పించక గ్రహించునట్టి శిష్యుడు దొరకుట గురువుయొక్క
పూర్వపుణ్యనిశేషము. అందుచేత మంచిశిష్యుడవైన నీవు కోరినవన్ని
యు నే నుపదేశించెదను. ఇప్పుడు పదేశించుచుని నీవు కోరిన యో
గము, ఆనందయోగము. ఈయోగమును మించినది మరియొక
యోగము లేదు. తక్కిన యోగములన్నియు నిందులోని యంత
ర్భాగములనియె చెప్పవలెను. నేనే యీ ఆనంద స్వరూపుడను.
ఈ ఆనందము నెవరు సంపూర్ణముగ ననుభవించుతారో, వారు నాలో
నైక్యముగుదురు. అప్పుడు నేనే వారు వారే నేను. ఈ యానందము
గలవారు నాతో నాయ జ్యముక్తి ననుభవింతురు. ఇట్టిది నీపూర్వ
పుణ్యవిశేషముచేత వినగలిగిన భాగ్య ముట్పినది. ఇదిగో చెప్పుచు
న్నాను. వినుము.

అహం—సావధానుడవై యున్నాను. మహాప్రసాదము.

కలి—ఆయుష్షంతుడా ! ఈ యానందయోగము రెండువిధ
ములు కలది. అందు మొదటి దమృతానందయోగము రెండవది
భోగానందయోగము. మొదట, అమృతానందయోగశిద్ధి యైనవానికి
భోగానందయోగశిద్ధి క్షణములో నగును.

అహం—స్వామీ! యాయమృత మెక్కడ దొరకును. ఈ యోగమునందు ప్రవేశించుటకు నామనను తత్తరపడుచున్నది. గనుక త్వరగా జెప్పవలెను.

కలి—వినుటకు సీమన సంత తొందర పడుచున్నదో చెప్పటకు నామనను సంత తత్తరపడుచున్నది. ఆ యోగము తలచుకొన్నంత మాత్రముననే నానో రూపుచున్నది. ఈయమృతము పృథివీలమునను దొరకును. భూలోక కల్పవృక్షములైన తాడిచెట్లు ఈ యమృతము పుట్టదగినట్టి ముఖ్యస్థానములు ఇవిగాక యిప్పచెట్లు దాగ్రిచెట్లు కొబ్బరిచెట్లు జీలగు చెట్లు మొదలగు వాటిలోనుండికూడ నీయమృతము పుట్టును. మరియు నన్నమునుండి బెల్లమునుండికూడ ఈయమృతము సంభవించును. అహహ! ఆ యమృతమువంటి యమృతము లేదు. అది యొక లొట్టైదు కడుపులో పడినప్పుడు కలుగునట్టి మోసందమును, ఆ వాల్మీకిగాడు కాని ఆ వాగ్యములుగాడు గాని వర్ణింప గలరా? అది స్మరణకు వచ్చినమాత్రముచేతనే అది నానోటిలో బడినట్లే నా శరీరము పులకరించుచున్నది. అది పచ్చిదే పుచ్చుకొన వచ్చును. అట్లుగాక ఒకవంట రెండువంటలుచేసి పుచ్చుకొన్నపక్షమున దాని మహిమ చెప్ప నలవిగాదు. రెండువంటలదే పశస్తము. అది లభించనినాడు ఒకవంటదైన మంచిది. అదీ చేకూరనినాడు పచ్చి కల్లు సేవింపదగినది. అదీ దొరకనప్పుడు నల్లమందు మద్దతు మంచిది. అదీ చిక్కనప్పుడొక డబ్బు గంజాయి శ్రేష్టము. ఖరీదునకు కొనియైన ఎరుపు తెచ్చుకొనియైన యాచించియైన దొంగిలించియైన ఈ యమృతమును కడుపులో బడవేసికొన్నవాడే ధన్యుడు వానిదే జన్మము. ఇది రహస్యముగా బుచ్చుకొన్నవాడు నా కాపుడు. త్రాగి త్రాగి త్రప్సత్త్రాగి ఒడలెలుగక దొరల్లి దొల్లి పడవలేక తూలితూలి పడి పడి అడ్డము వచ్చినవారిని తిట్టితిట్టినవ్వి యెడ్చి సుఖ మనుభవించిన

వాడు నాకు పరమాత్ముడు. జోడు సీసాలు దెరియొక చంకలో బెట్టుకొని వీధివెంట నిర్భయముగ వెళ్ళునట్టి వివాదవంతు లంతకంటె పరమాత్ముడు. ఒకరు చూచుచున్నారని సందేహము. ఒక రనుకొనుచున్నారను భయములేక సిగ్గు బిడియము విడిచిపెట్టి నడివీధులలో కొలుపుకూటములలో నీయానంద మనుభవించువాడు నా రెండవ ప్రాణము ఈ యానందయోగము నిందించినవారికి ఒక గ్రుక్కడైనను జన్మమధ్యమందు బుచ్చుకొని వారికి మహానరకములు గలుగును. ఈ యోగము సిద్ధించిన పక్షమున సరహత్య సులభము. చౌర్యము సులభము. ఆత్మహత్య సులభము. జీవహింస సులభము నింద సులభము. వెయ్యేల యిదియే సర్వయోగములలో బ్రశస్తమయినది. ఇంక రెండవదియైన భోగానందయోగమును జెప్పుచున్నాను వినుము. పర భార్యనుగాని వేశ్యాంగననుగాని యుంచుకొని యానందము నొందుట భోగానందయోగము. భార్యనువిడిచి యింటివారి కన్నముపెట్టక గుట్టుపుబండి యెక్కిగాని పల్లకి యెక్కిగాని జోడు కాగడాలు వేయించుకొని యుంచుకొన్నదాని యింటికి వెళ్ళినవాడు నాకు పరమభక్తుడు. అందనిమిత్రము భూము లమ్ముకొని పక్షరైనవాడు నాకు పరమశిష్యుడు. ఈ సుఖసంబంధములైన వ్యాపారములలో జిక్కి త్వరగా శరీరము విడిచినవాడు వైకి చచ్చిపోయిన ట్లగునడినను నిజముగా నాలో నైక్యమైనాడని తెలిసికొనవలెను. అతనికి పునర్జన్మములేదు, తార్పుకత్తెలు తార్పుకాండు) లోకములో గొంత నింద పడుచున్నను మరణానంతరమున మోక్షమున కర్హులై నాసమీపమున నుండి సాలోక్యము క్తినందగలరు. ఈపైన చెప్పబడిన మహానీయులు చచ్చిపోయినప్పుడు వారి శవముల మోసినవారికిగూడ కోటి యజ్ఞఫలములు లభించును. అబుకారీ యిబ్రాహీమాదుల నందరినిమరణానంతరమున నాశిష్యులు పూలవిమానములపై నెక్కించుకొని తీసి

కొనిపోవుదురు. వెయ్యేల కల్లు సారాయి గంజాయి మొదలయిన వ్యాపారములలో నెంతపనిజేసినను ముక్తిదొరకును. దుకాణముల మీద కూర్చుని కల్లు సారా గంజాయి మొదలయినవి అమ్మువారు ముందు జన్మములో మహారాజులకు కొడుకులు కూతులునై పుట్టి బంగారు తూగు టుయ్యలలో ఊగుచుందురు.

ఇది కలిగితా మహాశాస్త్రమందలి ఆనందయోగమును
ఆరస అధ్యాయము.

ధ న యో గ ము.

అహంకారుడు పలుకుచున్నాడు.

దేవా ! మీ రానతిచ్చిన యు నందయోగము నామనస్సునకు మిక్కిలి నచ్చినది. ఇట్టియానందమును గలిగించుకొనుటకు ధనము ముఖ్యసాధనము. ధనఘూల మీదం జగత్తని పెద్దలు చెప్పగా వినుచుందును. అట్టి ధనము సంపాదించబడినకాని ఆనందయోగము సిద్ధింపదు. ఆనందయోగము సిద్ధింపనిచో మీ యపదేశములు సిద్ధింపవు. కాబట్టి ధనసంపాదనము ప్రధానమని నాబుద్ధికి దోచుచున్నది. కాబట్టి అది యెట్లు సంపాదించవలయునో యానతీయవలయును.

కలిపురుషుడు చెప్పచున్నాడు,—

వత్సా ! నీవు నిజము బలికితివి. ఆనందధనయోగములు కవల పిల్లలవంటివి. ఒక కావిడిబిందెలవంటివి. ఒక కాడియెడ్లవంటివి. ఒక తిరుగలిలోని రాళ్ళవంటివి. కాబట్టి ధనయోగము లేకుండా ఆనందయోగముండుటకు వీలులేదు. వేదవ్యాసులు మొదలయిన లోకవంచకులు కొందరు ధనాదులు లేకయే జ్ఞానమువల్ల నానందము కలుగునని

చెప్పుదురుకాని యది శేవలము దొంగచూట. ఏలననగా ధనము చేతి
నిండ నున్నప్పుడే స్త్రీగాని కల్లు సారా మొదలయిన భోగ్యవస్తువులు
గాని చేత జక్కును. డబ్బులేనివాడు పరస్త్రీవర్జితుడని లోకములో
నొకసామెత కలదు. ధనము లేకున్నచో నేభోగమును జరుగదు.
భోగములేనిచో నానందమేలేదు. వైరాగ్యమువల్ల శరీరమునకు మన
స్సునకు బాధయేగాని యానంద మెప్పుడు గలుగ నేరదు. ఆనంద
మునకు మూలము ధనము. కావున దానివిషయమై చెప్పుచున్నాను
వినుము.

ఆహం—సావధానుడనై యున్నాను. సెలవిండు.

కలి—ఆయుష్మంతుడా! ఆకర్ణింపుము. ధనసంపాదనమున
కనేజోపాయములు కలవు. అవి వేయిరోళ్ళుగల శేషుడైనను వాక్రు
చ్చుటకు దరముగాదు శ్రమపడి సంపాదించువారు కొందరు. శ్రమపడ
కుండ సంపాదించువారు కొందరు. శరీరకష్టములబడి న్యాయముగ
ధనముసంపాదించవలయునని బాధలు పడునటునంటి నిర్భాగ్యులబ్రతు
కెప్పుడును కష్టపుబ్రతుకే. సాధారణముగ ఎక్కడనో వేయికొక్కడు
గాని వృద్ధిపొందడు. దారులుకొట్టి రాత్రి పాణములకు తెగించి
కన్నమువేసి శ్రమపడి ధనము సంపాదించవచ్చును. ఇది అపాయము
తోగూడిన యపాయము. ఇది సుకుమారులకు సరికిరాదు. సుకుమా
రులైనవారు, ఇటువంటి మోటవారిలో స్నేహముచేసి వారి కుపాయ
ముచెప్పి కన్నములు వేయించి దారులొట్టించి వారుతెచ్చినధనముం
తయు దాము పుచ్చుకొని వాళ్లకు తాగుటకు నుదరపోషణమునకు
గావలసిన డబ్బిచ్చివాళ్ళ కపాయము వచ్చినప్పుడు తామే డబ్బుకన్న
పెట్టి కాపాడి ధనము సంపాదించుట ముత్తమమైన మార్గము. అట్టి
వారు మేడలు మిడ్డలు కట్టుకొని మురుగులు మురిడీగొలుసులు పెట్టు
కొని తెల్లదుస్తుల ధరించి పెద్దమనుష్యులవలె నుంచుకు గనుక వారి

మీద నెవ్వరు ననుమానపడరు. ఇది శ్రమపడకుండ సంపాదించు విధములలో నొకటి. శ్రమ లేకుండ సంపాదించు విధములు మరికొన్నిగలవు అందు జూదమాడుట మొదటిది. ఇందులో శ్రమయేలేను కాని పందె మొడ్డుటకు సొమ్ము లేనప్పుడు కొంచెము దొంగతనముచూత్ర మప్పుడప్పుడు చేయవలెను. అని యొక్కటియే కష్టమైనది. ఇందులో బాగుపడిన వాళిష్యుల నేకులు కలరు. ఇంతంటె పెద్దమనిషితరహా జూద మింకొకటి యున్నది. పెద్దమనుషులు మేడలమీద కూర్చుండి తలుపులు బిగించి చీట్లవేక తెప్పించి రూపాయలు కాసులు పందెముల పెట్టి ఒక్కొక్కరాత్రు వదలకొలది రూపాల సంపాదించవచ్చును. తెల్ల వారినతరువాత వారిందరు పెద్దమనుష్యులవలెనుందురు. కావున రాజ భటులు వారినిపట్టుకొనజాలరు. పట్టుకోదలచినను, ఇతరోపాయముల చేత నాబాధవారు నివారించుకొందురు. ఇదిగాక, ఉద్యోగములో నున్నవారు లంచములు పుచ్చుకొనుట మరియొక యుపాయము. ఇందులో తెలివిగా పనిచేసికొన్నపక్షమున ఉద్యోగము కల్పవృక్షము కామధేనువు. వెయ్యేల లంచము తెలివిగా పుచ్చుకొననేర్చినవారికి, ఉద్యోగము రూపాలచెట్టు. లంచములు పుచ్చుకొనువారికి మధ్యవర్తి గానుండి, అందులో గునుములుగొట్టుట మరియొక విధము. దొంగ భీమాకంపెనీలు, ప్రావిడెంటుకంపెనీలు పెట్టి యింటిలో గోనెసంచెడు రూపాయలు వేసికొనుట యుత్తమపక్షము. వర్తకములుచేసి నేతిలో అరటిపళ్ళు కొవ్వ, కిరసనాయలులో నీళ్ళుకలిపి బస్తాలకు చిల్లిలు పొడిచి కొంతసరకు తీసికొని తప్పుతూనికలు తూచి తప్పుకొలతలు కొలిచి దొంగపద్ధువ్రాసి చెడ్డసరుకులు మునిసరకులని చెప్పి యిచ్చి ధనము సంపాదించి పిచ్చుట విరివిగా వ్యాపారములుచేసి, అప్పులు తెచ్చి, ఆస్తి భార్యపేర బావమరదులపేర వ్రాయించి నగలు దిట్టము గా చేయించి తుదకు కాళ్ళు చాపుకొని దివాలాతీయుట మరియొక

మంచిపద్ధతి ఇదిగాక గుళ్ళు గోవురములు కట్టించుమని సత్రములు వేయించుమని వినాహములు పడుగులు చేసికొందుమని యాచనవల్ల ధనము సంపాదించుట శ్రమలేని యుపాయములలో మొట్టమొదటిది. లోటాపశ్చలు చెప్పట. కేరళవిద్య ప్రయోగించుట, భూతనైద్యము నేర్చికొనుట, సోదె చెప్పట, మంత్రపువిభూతి పెట్టుట, మొదల యినవి కూడ నాప్రియశిష్యు లాచరించవలసిన ధనార్జనోపాయములే. చెల్లుబడి యున్నపక్షమున నిరుగుపొరుగుననున్నవారి యిల్లు భూమి క్రమక్రమముగ కలుపుకొనుట మంచిది. ఆడపిల్లల నమ్ముకొని మగ పిల్లల నమ్ముకొని ధనము చేర్చుట శ్రేష్టమైన పనులలో నొకటి. సొమ్ము వడ్డీకిచ్చి వడ్డీలకు వడ్డీకట్టి ఋణస్థుని తెలనియ్యకుండా చేసి కొంపలు గోడలు నమ్మించి ధనమార్జించుట మిక్కిలి సౌఖ్యమైన యుపాయము. సన్యసించి వీరములెక్కి శుద్ధపత్రికలు కొన్ని అశుద్ధ పత్రికలు కొన్ని తనపక్క నుంచుకొని కారణము లేకున్నను మనుష్యులను వెలివేసి వందలకొలది ధనము వారివద్దనుండి లాగి పూర్వా శ్రమమందలి కొడుకులకు మేడలు కట్టించి భూములు కొని బాగు చేయుట శిష్టాచారసమ్మతమైన పని. దీనివంటిది మరియొకటిలేదు. ఏదైనను కష్టపడకుండ సంపాదించుట నాకు మిక్కిలి యిష్టము. ధనార్జనమునకు నింక ననేకోపాయములు కలవుగాని యవి నీవే యూహించుకొనవచ్చును.

అహం—దేవా ! ఈయుపాయము లన్నియు మిక్కిలి ప్రశస్తములైనవి. ఈప్రకారము నడచుకొని జనులు బాగుపడి పరమగురువైన మీకు భక్తులై యుండురని నమ్ముచున్నాను.

ఇది కలిగీతాశాస్త్రమునందు ధనయోగమును
నడపయధ్యాయము.

శ్రాద్ధ యోగము.

—

అహంకారుడు పలుకుచున్నాడు

స్వామీ మీరు పదేశించిన ధనయోగము నామనస్సునకు మహా నందమును గలిగించినది. మీరు చెప్పిన యుపాయములన్నియు మిక్కిలి మంచివి. ధనార్జనమునకు సాధనమైనవి. ఈయుపాయముల నెఱిగినవారికి ధనమునకు లోపముండదు. ఇటీవల కర్మకాండలను గురించి నాకు గల సందేహములను దీర్చవలయును. చిరకాలమునుండి నాకు కలియుగములో మనుష్యులు శ్రాద్ధాదికర్మలేవిధముగ నెరవలయునో ఆవిధానమునుగూర్చి నాకు మనస్సులో సందేహములు గలవు. ఆశంకానివృత్తిమీవలన గావలయును.

కలిఘోరుషుడు—వత్సా వీవు చక్కగా నిడిగితివి. శ్రాద్ధయోగమును గురించి నీకు వివరముగా జెప్పవలయునని నామనసులో గుతూహలముగలదు. దానికి తోడుగ నీకునువనవలెనని కుతూహలము కలిగినది. ఇదిగో ఉపన్యసించుచున్నాడను. సావధానుడవై వినుము.

అహం—మనస్సు భక్తిశ్రద్ధలతో గూడి యున్నది నెలవిండు.

కలి—వత్సా ఈయోగము మిక్కిలి ప్రధానమైనది. ఏలయన పుంపంచమంతయు శ్రాద్ధములతో నేయున్నది. శ్రద్ధగాజేయుటదీనది శ్రాద్ధము. లోకములో ప్రస్తుతము పితృదేవతలకు చేయునదియే శ్రాద్ధమని చెప్పుకొనుచున్నారు. అదిసరిగాదు. దేవతలు పితృదేవతలు గ్రామదేవతలుగాక కలియుగములో మరియొకరకము దేవతలున్నారు. వారెవ్వరనగా అధికారి దేవతలు. వీరిశక్తి వీరిపుభావము మిగతా దేవతల పుభావముకంటెచు చాలగొప్పది. శ్రాద్ధము పెట్టక పోయినచో పితృదేవతలు మనలోలికి సాధారణముగానాగుదు. గ్రామదేవ

తలు గూడ నీదినములలో ప్రజలజోలికి వచ్చుటలేదు. కాని యధికారి దేవతలు సరిగా శ్రాద్ధమును శమకు మనుష్యులు పెట్టనిపక్షమున వారి పైబడి వారినినాశనముచేయదురు. అందుచేత జనులయొక్క క్షేమమునకు శ్రాద్ధయోగము ముక్తిలిమఖ్యమైనదని చెప్పినాను. అందుచేత నా విధానమంతయు నిక్కడ చెప్పుచున్నాను. సావధానుడవైవినుము. పితృదేవతల శ్రాద్ధములను పుతుడుగాని జ్ఞాతులుగాని బంధువులుగాని జేయవలయును. అధికారిదేవతలకు అట్టిబంధువులు శ్రాద్ధములు చేయనక్కరలేదు. ఈశాన్యశ్రాద్ధములు పైయద్యోగస్థునకు క్రిందయద్యోగస్థుడు చేయుచుండవలెను. క్రిందియద్యోగస్థుడు మారిపోయినను చచ్చిపోయినను అతని అధికారము వహించి యాస్థలమునాక్రమించుకొనువాని యందీకర్తవ్యము సంక్రమించును. కాబట్టి యిందులో కిర్తనప్రములేదు పైయధికారులకుగూడ వారు మారిపోయినప్పుడు చనిపోయినప్పుడు పరిస్థాన మాయద్యోగము లాక్రమించి కొని వారియందు సంక్రమించును గనుక పిండచ్చేదమెప్పుడు నుండదు. ఈశాన్యశ్రాద్ధములలో దర్భలు తిలగింజలు తడిబియ్యము అక్కరలేదు. ఈశ్రాద్ధములు మూడువిధములు. హిరణ్యశ్రాద్ధము, అన్నశ్రాద్ధము, ఆమశాన్యశ్రాద్ధము. పితృదేవతల కిచ్చునట్టి శాన్యశ్రాద్ధములు గూడ నిట్లేమూడువిధములుగనున్నవి. కాని అవి యిట్టివికావు ఒకయధికారికి వానికిలోబడిన క్రిందయద్యోగస్థుడుగాని, అతనివలన నుపకారము నపేక్షించువారు కానిఅతనివలన నుపకారము రాకుండజేసి కొనువారుకాని ఆయనయనుగ్రహము నిమిత్తము ధనగూపకముగ చేయశాన్యశ్రాద్ధము హిరణ్యశ్రాద్ధమనడును. పితృదేవతాశాన్యశ్రాద్ధములు పగ లేజరపవలయును. ఈశ్రాద్ధము రాత్రి జరుగవలెను. పితృదేవతల హిరణ్యశ్రాద్ధములు సాధారణముగ పుష్కరములు మొదలగు పర్వదినములలో నడులయొడ్డున జరుగుచునే యుండవచ్చును. పితృదేవతాశాన్యశ్రాద్ధములలో పితృదేవతలు వచ్చి స్వయముగా శ్రాద్ధముల గ్రహింపరు. ఈశ్రాద్ధములో నధికారిదేవతలు వచ్చి స్వయముగా హిరణ్యశ్రాద్ధములను గ్రహింతురు. దీనికిమంత్రములక్కరలేదు. ఈదేవతలకు

శ్రాద్ధములు స్వయముగా జేయవచ్చును. ఒకప్పుడు రాయ బారులమూలముగా జేయవచ్చును. పితృదేవతాశ్రాద్ధములలో నింటికి బ్రాహ్మణులను పిలిచి పెట్టునది, అన్న శ్రాద్ధమున బడును. అధికారి దేవతలకు గూడ అన్న శ్రాద్ధవిధానము కలదు. హిరణ్య శ్రాద్ధమునల్ల కొంతవరకు తృప్తి చేసి అధికారులు గ్రామము మీద తనిఖీకి బయలుదేరునప్పుడు తాబేదారులు వారికి గారెలు అరెసలు, అప్పములు ధీరాన్నము మొదలయిన పిండివంటలతో, అన్న శ్రాద్ధము చేసి వారిని తృప్తులుగ జేయవలెను. ఇందువల్ల అధికారి దేవతలు సంపూర్ణముగా తృప్తి నొంది ప్రసన్నులగుదురు. ఈ శ్రాద్ధములు వారు దర్శనమిచ్చినపుడెల్ల జరుపుచుండవలయును. ఇదియే అన్న శ్రాద్ధవిధానము. ఇక ఆమ శ్రాద్ధవిధానమును గురించి చెప్పెదవినము అన్న శ్రాద్ధమును చేయుటకు ఏలులేనప్పుడు పితృదేవతలకు సయితము, ఆమ శ్రాద్ధము చేయించుదురు. అనగా బియ్యము పప్పు ఉప్పు మొదలయిన సరకులతో నిండిన పొత్తరులు బ్రాహ్మణులు కాపులుగూడ నిచ్చెదరు. అధి రి దేవతలకు గూడ సీవిధముగానే ఆమ శ్రాద్ధము గేయవలసియుండును. ఈ శ్రాద్ధములు హిందువుల కేగాక అధికారములు వహించిన యితరమతస్థులలో గూడ కొందరికి చేయవలసియుండును. అనగా అధికారి తమ గ్రామమునకు వచ్చినప్పుడు గ్రామవాసులు, వారికి గావలసిన బియ్యము పప్పు, ఉప్పు, నెయ్యి పాలు పెరుగు మేకలు కోళ్ళు మొదలయిన సమస్త వస్తువులు పంపవలయును ఈ పొత్తరుల వారు స్వయముగానే గహించి శ్రాద్ధముల చేసినవారి నగహింతురు. ఈ విధముగా కలియుగములో నధికారి దేవతాశ్రాద్ధమును కాలాతీతము గాకుండ సమయానుక్రమణికగ చేసిన మనుష్యుడు, ఐశ్వర్యము గలిగితా నేచెడ్డపని చేసిన చెల్లుబడి కలిగి పన్నులు తక్కువ కట్టించుకొని ఇతరులను యిష్టమువచ్చినట్లు బాధ పెట్టిపోయిగానుభవవచ్చును.

ఇది కలిగితా శాస్త్రమునందు శ్రాద్ధయోగమును
ఎనిమిదవ అధ్యాయము.

వర్ణాశ్రమధర్మయోగము

అహంకారుడు—స్వామీ! మీ యనుగ్రహమువలన నేను అవగత శ్రాద్ధయోగుడనయితిని. అయినను నాకింకటితో తృప్తిలేదు. సర్వజ్ఞతగల మీచేత మరికొన్ని యితరధర్మములను శ్రవణానందకరముగ వినగోరుచున్నాడను. ఒహుశంకలచేత బాధపడుచున్న యీ దీనునియం దనుగ్రహించి ఆధర్మములనుగూడ దెలుపవేడెదను.

కలిపురుషుడు—ఆయుష్క్మంతుడా శంకలచేత పీడింపబడెడు నాశిష్యుకోటికిని శంకానిపుత్తులవలన నుద్ధరించుటకే నేనవతారమైతిని. కాబట్టి నీప్రసందేహింపక నీశంకలనెల్ల నివారించుకొనుము. మీ శంకానివారణమే నాకు పరమానందముకదా.

అహం—అట్లయిన దేవా! ఇదిగో అనుగుచున్నాను. వినుము. వర్ణభేదముండవలసినదా? వర్ణములెన్ని? అవి యెవరుచేసిరి?

కలి—ఉండవలసినదే. ఈవర్ణభేదమును నేనే కల్పించితిని. అవి మొదట నాలుగు. ఇప్పుడు నాలుగులక్షలున్నవి.

అహం—నీవా! యీభేదములు జేసినవాడవు. బ్రహ్మచేసెనని లోకులు చెప్పుచున్నారే.

కలి—బ్రహ్మగాదు. వర్ణభేదము పెట్టివాడను నేనే. వర్ణభేదము వలనగాని యైకమత్యము చెడిపోదు. ఐకమత్యము చెడినియెడల నేను తలచుకొన్నపనిగాదు.

అహం—అట్లయిన మొదట నాలుగువర్ణముల జేసితివిగదా. అంతతో తృప్తిపొందక నాలుగులక్షలవర్ణము లేలచేయవలెను?

కలి—మొదట నాలిగింటితోనే నేనుచేయదలచుకొన్న నా ఘనకార్యము సంపూర్ణమగునని తలంచుకొంటినిగాని యంతత్వరగా

నాతలంపు నెఱవేఱనందున ఒక్కొక్క వర్ణములలోనుండి వందల కొలది వేలకొలది శాఖలను బుట్టించితిని. కొందరు కొందరు మూర్ఖులలో నేను ప్రవేశించి వారిచేత జరుగ నిన్ని తెగలుగ విడతీయించితిని. దేశముచేతను భాషచేతను: ఆచారవ్యవహారములచేతను మతముచేతను, శాఖలచేతను తెగలచేతను ఇప్పుడు జనులు యెన్నివిధములుగ విభాగింపబడి నాశిష్యులై యున్నారో చూడుము.

అహం—ఇంతటితో జాలునా. ఇంకను బేధముచేయదలచుకొన్నావా?

కలి—ప్రస్తుతమిదిచాలును. నాపనిదీనితో మిక్కిలి ప్రశస్తముగ జరుగుచున్నది అవసరమైనపక్షమున నింకను ముందుముందు బహుశాఖలను సృష్టించదలచుకొని యున్నాడను, చూడు. నాసంకల్పము. ఎంతత్వస్తికరముగ నెరవేరుచున్నదో. బ్రాహ్మణులలో వైదికి గొప్పయ్యుద్యోగములో నున్నపక్షమున తక్కిన బ్రాహ్మణులను, అనగా మధ్యవైష్ణవ నియోగులను శూద్రాదుల నతడణగద్రొక్కుటకు ప్రయత్నముచేసి వారికొంపదీయును. నియోగి ఆపదవిలోనికివచ్చిన పక్షమున వైదికులు మొదలగువారి నతడు నేలరాచును. మధ్యవిధువచ్చిన పక్షమున తక్కిన బ్రాహ్మణులను మాడ్చును. వైష్ణవుడు వచ్చినపక్షమున తతర విభులనుపట్టి పల్లార్చును. శూద్రుడు ఆస్థానమున బ్రవేశించినపక్షమున బ్రాహ్మణులకందరకు మహాసకారముచేయును. తురక ఆపదవిని పొందినపక్షమున హిందువులనందర దుంపతెంపును. ఈవిధముగా వర్ణభేదము మనుస్మృతిలో లేదు. ఇండ్రలోలేదు. గ్రామములలోలేదు. కాని కచేరీలలోమాత్రమున్నది. పాపము వర్ణభేదమును దేవత చాలకాలమునుండి మతసంస్కర్తలు సంఘసంస్కర్తలు దేశమునుండి తరుముటకై ప్రయత్నించుటచేత వారిదెబ్బలు తినలేక భయపడి, ఆయుధపాణులైన భటులెప్పుడు కాచుకొని యుండు

రుగదాయని తలచి కచీరీలలో కాల్వాది నిలిచి హాయిగ గుండ్రమీద
చేయివైచికొని సుఖించుచున్నది. అనాటికానాడు దానికిదగిన యాద
రణముగూడ జరుగుచున్నది. ఈదేవత యీకచీరీలలో శాశ్వతముగ
వర్ధిల్లుగాక సురక్షితముగ నుండుగాక! నాప్రజ్ఞావిశేషముచేత వర్ణ
భేదమింతమాత్రముతో సమాప్తము నందలేదు. ఇది ఖండాంతరముల
యందు గూడ వ్యాపించియున్నది మనుష్యులలో నల్లవారికి పచ్చ
వారికి, నల్లవారికి, తెల్లవారికి, తెల్లవారికి పచ్చవారికి, వర్ణభేదముల
చేత బహువిధములైన యంతఃకలహములు గలుగుచున్నవి. ఇదియం
తయు వర్ణభేదముయొక్క మహాత్మ్యమే. ఇదియెప్పుడు నాకు కనులు
పండువుగా నుండునె చెప్పెదవినుము. జనులందరు ఇంకనుకలు తెగలు
క్రింద భాగింపఁబడి ఒకరి మొగ మొకను చూచుకొనకుండా ఒకరిచేతి
యన్న మొకను తినక ఒకరిచేతినిల్చికొను స్పృశింపక ఒకరునడిచిన
దారిని మరియొకరు నడువక నడుచునడుచు కఠినములైన వాగ్వాద
ముః జేసికొనుచు తరువాత బుట్టులుపగులగొట్టుకొనుచు కొంపలు
తగుల బెట్టుకొనుచు హత్యలుచేసికొనుచు నున్నమక్షమున నేనపరిమితా
నందభరితుడనై యుందును. జనులిట్లు కావలయుననియే నేను సకల
ప్రయత్నముల జేయుచున్నాడను. కొంతవరకీ ప్రయత్నముగూడ
ఫలించినది. ఏలననగా పలుతావులలో తురకలు హిందువులు నేను
పైన జెప్పినట్లు నడచుకొనుచున్నారు. తెనుగుదేశమందలి గ్రామాలు
లలోగూడ నవీనముగ నిట్టికక్షలు బయలుదేరుచున్నవి. ఇది నాకు సం
కాంతిపండుగ. ఈపద్ధతులు నాకిష్టము. ఈపద్ధతులు వేయొడ్లువర్ధిల్లు
గాక!

ఇది కలిగీతాశాస్త్రమునందు

తోమిదవయధ్యాయము.

పిశాచయోగము.

అహంకారు—దేవా! మహానుభావా? వర్ణాశ్రమధర్మయోగము అమృతమువలె నాకు శ్రవణానందము గలుగజేసినది. చాలవరకు నాకు గలసందేహములు తీరినవి. ఇంక స్వల్పవిషయములలో మాత్రమే నాకు సందేహములున్నవి. దేవరవారివంటి పరమగురువులు నాకు ఈ జన్మముందు దొరకరు సరేగదా ఇకముందు సహసజన్మములకైనను లభింపరు కాబట్టి దీపముండగానే యిల్లు చక్కబెట్టుకొన వలెనన్న పెద్దలమాటలనుబట్టి మీ వంటిపెద్దలు సాక్షాత్కరించి యున్నపుడే ధర్మసందేహములన్నియు దీర్చికొనవలెను. తరుణముదాటిపోయిన తరువాత విచారించిన కార్యమేముండును. కాబట్టి నేనొకచిన్నసందేహము నడుగుచున్నాను. అనుగ్రహించి చెప్పవలయును.

కలి—వత్సా నా వంటి గురువు దొరకుట నీ కౌతమ్యర్లభమో వినయ విధేయతాది సద్గుణములుగల నీ వంటి యుత్తమ శిష్యుడు నాకు దొరకుటయు సంతదుర్లభమే. కాబట్టి మనమిద్దరము పూర్వజన్మ మందు జేసికొన్న పుణ్యమునుబట్టియే మన మిట్లు గురు శిషులమైతిమి. కాబట్టి నీ సందేహములదీర్చుటకు సిద్ధముగ నున్నాను. అక్షగ దలచిన వేమియో యడుగుము.

అహం—స్వామీ! మహాప్రసాదము ఇదిగో మనవి చేయుచున్నాను వినుండు. పూర్వకాలమునందు ప్రతి గ్రామముందును ప్రతి గృహమునందును పిశాచములు విశేషముగ గనబడుచు వచ్చినవని మన పెద్దలవలనను గొన్ని పుస్తకములవలనను వినుచుందుము. అది యేమొకాని ౧౦౦ దినములలో ఆ పిశాచములు బొత్తిగా గనబడుటయేలేదు. ఆ పిశాచములేమైనవి? ముక్తిపొందినవా? నాశనమైనవా? జన్మంతరమునందైనా? ఈ సందేహము లీర్చునలయు.

కలి—వత్సా! ఎంతవెట్టివాడవు. పిచాచములకు ముక్తియెన్నడునులేదు. నాశనమంతకన్ననులేదు. అవిజ్ఞాతరమును బొందబట్టి మీకు విశేషముగ గవబడుటలేదు.

అహం—ఏమి! జ్ఞాతరమొదినవా? అట్లయిన నిష్ప డేహపముతో భూలోకములో నున్నవో చెప్పవలయును. ఈ సంగతి వినుటకు నా మనస్సు మిక్కిలి తత్తరపడుచున్నది.

కలి—ఇదిగో జెప్పుచున్నాను. మనదేశములో ఈ మధ్య రమారమి నూరు సంవత్సరములనుండి హూణసరస్వతీయని యొకానొకదేవత యిక్కడ ప్రవేశించి తిరుగుచున్నది. ఆమెనద్ద గొప్ప గొప్ప మంత్రశక్తులున్నవి. ఆ మంత్ర పృథావముచేత పిశాచములన్నియు నా దేవతకు జంకి మన దేశములో వెనుకటి రూపములతో నిలువలేక ఆత్మ హత్య జేసికొని జ్ఞాతరమునొంది మారువేషములతో లోకములో తిరుగుచున్నది. ఈ మారువేషముతో నుండుటబట్టి యవి వెనుకటి పిశాచములేయని యానవాలు పట్టుట గ్రహించుట మిక్కిలి కష్టముగానున్నది. జ్ఞాతరమిత్తిన యీ పిశాచములకంటె అసలు పిశాచములే మిక్కిలి మంచివని తోచుచున్నది. ఏలయనగా అసలు పిశాచములు మంత్రవేత్తలకు భయపడుచువచ్చినవి. ఈ పిశాచములకట్టి భయములేదు. పాతపిశాచములు కొంత కుంభముపెట్టి దిగతుడువు పెట్టిన పక్షమున తృప్తి పొంది నదిలిపెట్టి వెళ్ళిపోవుచుండెడివి. ఇప్పటిదయ్యముల కెన్నడు తృప్తియేలేదు. వెనుకటి దయ్యములు ముతపొగ మొదలయినవాటికి మంత్రవిభూతికి జెదిరి పోయెడివి. ఇప్పటివాటికి జెనుకులేదు. అప్పటి పిశాచములు మచుష్యుని త్వరగా జంపుకొనిపోయెడివి. ఇప్పటివి మచుష్యుని చావనియ్యవు. సరిగా బ్రతుకనియ్యవు. పూర్వపు పిశాచములు వల్లకాళ్ళిని ముదిబయ్యిగాను నామకొరివలలోను దొడ్ల

లోను చెట్లమీదను వాసము చేయుచువచ్చినవి. ఈ నాటిపిశాచములు చక్కగా కొంపలుగట్టుకొని కాపురములు సేయుచున్నవి. పూర్వపుదయ్యములకు నోళ్ళుచిన్నవి. కడుపులు పెద్దవి ఇప్పటివాటికి కడుపులు పెద్దవే. నోళ్ళు పెద్దవే. ఆ పిశాచములకు మడిమలు ముందుకు పాదములు వెనుకకు నుండునని యు నందుచేత వంకర నడకలు నడచుననియు జెప్పుదురు. ఇప్పటివాటికి పాదములు సరిగా నేయుండునుగాని యెందుచేతనో తప్పనడకలు వంకరనడకలు వాటికంటె నెక్కువగునున్నవి. ఆ పిశాచములకు సంతానవృద్ధితేదు. ఈ పిశాచములకు సంతానవృద్ధి గూడగలదు. ఆ పిశాచములు మనుష్యుడు ఒంటిగా వెళ్ళినపుడె బాధపెట్టును. ఈ పిశాచములో మనుష్యుడు నూరు మందిలో కలిసియున్నను పీక్కుతిని బాధపెట్టును. వాటిని మారణ హోమము చేయవచ్చును వీటినిట్లు చేయుటకు వీలులేదు. కాబట్టి కొత్తయవతారములైన యీ నాటి పిశాచములు పైకి మామూలు మనుష్యులవలె సాధువులుగ గనబడుచున్నను, వెనుకటి వాటికంటె లోకమునకెక్కుడు బాధకరములై యున్నవి. ఈ నాటి యీ పిశాచములు నాలుగు విధములు. ఇందు మొదటివి గురుపిశాచములు ఇవి గురువులమని పేరుపెట్టుకొని తలలు గొరిగించుకొని కాషాయ వస్త్రములను గట్టుకొని పీతములెక్కి శిష్యులైన ముదభాగ్యులలో నేరము లేనివారిని వెలివేసి నేరములున్నవారిని హిరణ్యశ్రాద్ధములు పుచ్చుకొని వదలివేసి పాదపూజలని పేరుపెట్టి భిక్షులని పేరుపెట్టి వందల కొలది ధనములాగి సంసారములను దిబ్బజేసి మనుష్యులను పీక్కుతినుచున్నవి రెండవవిలభికార పిశాచములు. ఈ పిశాచములబాధనుభవించుచున్నారు. గనుక నీకు విస్తరించి చెప్పనక్కరలేదు. మూడవవి యాచక పిశాచములు ఈ పిశాచములసంగతి చెప్పటకనేక సంవత్సరములు పుచ్చుకొనినాటికి నో భావక రావణాయణముల

వంటి పెద్దగొంధములగును ఈ పిశాచములు నిజముగా మనుష్యులను నిలువబెట్టి రక్తమును పీల్చివేయుచున్నవి. ఈ పిశాచములు ఆవహించినపక్షమున మనుష్యునకు నూట తోచదు పనితోచదు. మనసు మనసులో నుండుదు. అన్నివృత్తులలో యాచకవృత్తియే యుత్తమోత్తమమని యీ పిశాచములు నానాటికి వృద్ధియగుచున్నవి. ఈ పిశాచముల తాలూకు దగ్గరచుట్టమొకటిగలదు. దానిపేరు మొగమోటము. అది వచ్చిముందుగా మనుష్యుల నావహించును. ఆ తరువాత యాచకపిశాచములువచ్చి మనుష్యులను పీక నారంభించును. వాటి తాలూకు చుట్టము ముందుగావచ్చి యావహించుటచేత మనుష్యుడు వెంటనే యీ పిశాచములకు లోబడిపోవును. గుఱ్ఱ గోపురములు కట్టెంతుమని ధ్వజస్తంభము లెత్తింతుమని సత్తములు వేయించుచున్నామని దేవుళ్ళకు మొక్కుచున్నామని సంకలుపెట్టి యీ పిశాచములు బయలుదేరును వీటికి కుంభములతో తృప్తిలేదు. దిగదుడుపులతో తనివిలేదు. ఇచ్చినను తంటా ఇవ్వకున్నను తంటా. పిశాచములను వదల్చుకొనుటకు కొత్తమంత్రగాళ్ళు కావలెను. నాలుగవవి అల్లుడు పిశాచములు ఇవికట్నములపేరుపెట్టి అత్తవారికొంపలు గుల్లచేసి వివాహములైనతరువాత గాదిక్రింద పందికొక్కులవలెచేరి అత్తగారియింటచేడితిని అత్తమామలను యావజ్జీవముపీల్చి పిప్పిచేసి బాధపెట్టుచుండును. ఈ పిశాచములన్నిటికి మునుపటి ముంతపొగలు మొదలయినవి పనికిరావు. అహంకారుడా? ఈ పిశాచములన్నియు మన శివ్యకోటిలో జేరినవిగనుక వీటికి మరియొక హాని చేయకూడదు.

అహం—చిత్తముదేవా. ఈ యోగము చాల బాగున్నది.

ఇది కలిగీతా మహా శాస్త్రమునందు

పి శా చ యో గ మ ను

పదవ యధ్యాయము.

సా యు జ్య యో గ ము.

—०००—

అహంకారుడు— భగవంతుడా ! ఈవరకు బహుయోగములు తమముఖమున విని జంగమస్థానర రూపకములగు సకలభూతకోటి లో నే నగ్నిగణ్యడనైతిని జన్మభలించె. ఇప్పుడు మనస్సునకొక క్రొత్త సంశయము ఘట్టినది. మీరు మహానుభావులగు మీమహిమ మహారము. ఈకోలుకన్నలతో మిమ్ము నెవ్వరును జూడలేరు. మీరు తల వెంట్రుకకంటెను సన్నముగాను చోడిగింజకంటెను సూక్ష్మముగాను రూపములు ధరించి సకలజంతుకోటి హృదయములలోను నినాసము చేయుదురు. మీరు వాచామగోచరులు. వెయ్యేల మీమహిమ చెప్పరానిది. మీరు చెప్పరానివారు. ఇందుచేత మీరిందరి కన్నులకు గనబడరు. కాబట్టి యేరూపకముగా మిమ్ములను లోకులు పూజనేయవలెనో మాకు తెలియజేయవలెను. పూజావిధానము తెలియకపోయినచో మాభక్తియంతయు వ్యర్థమైనదగును.

కలి— ఆయుష్మంతుడా ! అహంకారుడా ! ఈపక్ష నడిగి నీవు తెలివిగల పసిచేసితివి. భక్తియంతయు చేయునట్టి యర్చనము లోనేయున్నది. కాబట్టి కృతిమనుష్యుడు పూజావిధానములో జాగ్రూకుడై యుండవలెను. ఈవిషయమై నీకు నేను పరమోపదేశము చేసెదను. అన్నియోగములలో నిది మిక్కిలి యుత్తమోత్తమమైన యోగము. ముక్తిపచ్చినను రాకపోయినను దీక్షవలననే గనుక యీ విషయమై నీవు మిగుల సావధానుడవై యుండవలెను.

అహం— ఆవిధముగానే యన్నాను. ఇప్పుడు మనస్సులోఁ బెండ్లవతలంపు లేదు. మీయుపదేశము నీ సమయములో జేసినపక్షమున అచ్చుపడినట్లు నామనస్సుగో బడిపోవును. కాబట్టి సత్వరమ జెప్పవలయును.

కలి—ఇదిగో చెప్పుచున్నాను. ఆకర్ణింపుము.

అహం—దైవ మొక్కడా? అనేకులా?

కలి—దైవ మొక్కడే. ఆదైవమును నేనే.

అహం—ఇతరదేవత లున్నారా లేరా?

కలి—ఉన్నారు.

అహం—వారిని పూజించవలసినదా లేదా?

కలి—కొందరిని పూజింపవచ్చును. కొందరిని పూజింప గూడదు.

అహం—ఎవరిని పూజింపవచ్చును. ఎవరిని పూజింపగూడదు. ఆసంగతి చెప్పవలెను?

కలి—అదే నేను చెప్పదలచుకొన్నాడను. వినుము. ఈమనుష్యులు పూజసేయునట్టి దేవతలు చాలవరకు నాకు లోబడిన దేవతలే. కాబట్టి వారికి జేసిన పూజలన్నియు నాకే ముటుచుండును. పృథిగ్రామ మందు ప్రతిపట్టణమందు ఊరుబైట విలసియుండునట్టి గ్రామదేవతను నేనే. నేను నామాయచేత ప్రీతస్థము పురుషజన్మముగూడ, ఎత్త గలను. అమ్మవారలని పేరుపడియున్న యీగ్రామదేవత లన్నియు నాయవతారములే. వాటికి జరుగునట్టి పూజలు జాతరలు, ఉత్సవములు నాకు మిక్కిలి యిష్టములు. ఆదేవతలకు బలినిమిత్తమై మేకలనుదెచ్చి కట్టిపెట్టినపుడు నాసంగోషము జెప్ప నలవిగాదు. అవి మరణభీతిచేత, అరచుచున్న ధ్వని నాచెవులకు పండుగగా నుండును. ఆమేకల జంపిన రక్తము భూమిమీద పవనహించింపును భూదేవిమీద వసంతము గొట్టినట్లు నామనస్సు సంతోషించును. జాతరలలో బండి వశికత్తులకు బ్రతికి యున్న పందిపిల్లల గుచ్చి, అమ్మవారి మారేగించునపుడు, ఆపందిపిల్లలు మొత్తోయని బాధపడిలేక యేడ్చిన యేడ్పులు నాచెవులకు వినగానములై వివరమునాడును. ఆ యేడ్పులుగోరితము ప్రతిమను

ఘృన కప్పుడు నేనే పూనియుందును. అహహా! పూర్వము మనుష్య
 బలియిచ్చి మనుష్యులను నీడియాడించి నాకెంతో తృప్తికలిగించెడు
 వారు. కటకటా ఆమెలుదినము లన్నియు బోయినవి. ఇప్పుడు పాడు
 దినములు వచ్చి కూర్చున్నవి. ఈదుష్టదినములలో గొట్టెలు మేకలు
 మొదలగువాటితోనే తృప్తిపొందుచున్నాను. ఆగ్రామదేవతలకు మను
 ష్యబలులు మొదలయినవి మునుపటివలె యియ్యకపోవుటచేతనే దేశ
 ములో యాకగువులు ఈ యకాలమృత్యువులు, ఈ బొబ్బలమ్మలు
 బయలుదేరినవి. ఇదిగాక గ్రామమధ్యమందుండు పోతురాజును నేనే.
 మరియు కాలీమహాశక్తిని నేనే. ఆమెకుచేయు మాంసపునైవేద్యములు
 కల్లునైవేద్యమును చాటుచాటున నిప్పటికిని యిచ్చు నరబలులు అన్ని
 యు నాకే ముట్టుచుండును. వణ్ణా! అహంకారుడా! ఈపాడుకాల
 మేమిటికాని పూర్వము కాలికాపూజ సర్వోత్కృష్టముగా వెలసియున్న
 పుడు నామనోధము సంపూర్ణసిద్ధియగుచువచ్చినది. అయినను యిప్పు
 డుగూడ యేచాటునోమాటునో నరబలులు తరుచుగా జంతువులబలులు
 జరుగుచున్నవి కాబట్టి నేను బ్రతికేయుండి మీవంటిశిష్యుల కుపదేశము
 చేయుచు, అధికారము చేయగలిగితిని. ఈవిధముగానే యజ్ఞములు
 గూడ నేనే. అందులో నాశిష్యులైన బ్రాహ్మణులు కొందరు కటిక
 వాళ్ళకంటె బాగా ఒక్కొక్కడు నూరేసిమేకలు కోసినవాళ్ళువచ్చి
 నాకు కొంతవరకు కనుపండువు సేయుదురు. కాని వైష్ణవులు మాధ్వ
 లు నిజపశువులను చంపరుగనుక వాగుచేయు యజ్ఞములు నాకిష్టము
 లేదు ఇవియేగాక యింక లోకములో జరుగునట్టి వికృతములైన
 యారాధనలలో నేనెప్పుడు బ్రత్యక్షమైయుందును. ఇది నన్ను పూజిం
 చుటలో సగుణోపాసనము. ఇక నిర్గుణోపాసనమును గురించి సంగ్రహ
 ముగా చెప్పెద వినుము. నిజమైన దైవభక్తుల కపకారములుచేయుట,
 సత్సవర్గచర్యవారిని బాధించుట, అసత్సమునే యెల్లపుడు నాలుక

మీదనుంచుకొనుట నోరు మాటలాడుచున్న నొసలు వెక్కిరించునట్లు
సంభాషించుట, పైకొకమాట లోపల నొకమాట చెప్పట బుద్ధివక్ర
ముగా బ్రసరింపజేయుట జనులకన్నలలో దుమ్ముకొట్టుట, జారత్వము,
చోరత్వము, మొదలగువానియందు బ్రజ్ఞగలిగియుండుట మొదలయి
నవి నావిఃకర్యమైన నిర్గుణోపాసనములు. ఇవి వేయివిధములగున్నవి.
తప్పుసృష్టలు చేయుట మొదలయినవింక నేరు చెప్పలేను. బుద్ధికుశలత
గలవా రవిమన్మయ నూహించుకొని ఆవిధముగ నన్ను నుపాసన
జేసి, ముక్తులు కావచ్చును. ఇది నీకు సంగ్రహముగ జెప్పితిని. ఈపు
కారము సగుణనిర్గుణోపాసనములచేసి నన్ను మెప్పించినవారు నాలో
నైకముగదురు అదియే సాయుజ్యముక్తి.

ఇది కలిగీతాశాస్త్రమునందు సాయుద్యయోగ మను
పదునొకండవ యధ్యాయము.

సదసద్వివేకయోగము

అహంకారుడు పలుకుచున్నాడు—దేవా ! నా యోగము
బాగుండుటచేత బహుయోగములు మీవలన వినియున్నాను. ఇంక
మీద యెవరితో సహవాసము చేయవచ్చునో యెవరితో జేయగూ
డదో యేగ్రంథములు చదువవలయునో యేవి చదువగూడదో యెక్క
డికి పోవచ్చునో యెక్కడికి పోగూడదో అనువిషయము నాకుపదేశించ
వలయును.

కలి—వత్సా ! అందుకు సందేహమేమి ? ఇదియే సదసద్వి
వేకయోగ మనబడును. అన్నియోగములుచెప్పి యిదిచెప్పకపోవుట

సకలాభరణములు బెట్టి శిరస్సునకు కిరీటము పెట్టక బోడిగా నుంచుట వంటిది. ఇదిగూడ ముఖ్యమైన యోగములలో నొకటి. అతిముఖ్యమనికూడ చెప్పవచ్చును. కాబట్టి నేర్చికొనవలెనని యాసక్తితో నిండియున్న నీమనఃక్షేత్రమునందు నా యుపదేశబీజములను విరివిగా జల్లెదను. ఇవి త్వరలోనే ఫలించి వర్ధిల్లుగావుత.

అహం—మహనీయులగు మీదర్శనమనియెడు మేఘోదయముచేత యిదివరకు బీడువడిన నామానసక్షేత్రము చక్కగా పదును కెక్కియున్నది. మీయుపదేశబీజములు చక్కగా నాటుకొనుచున్నవని నేను సంతోషించుచున్నాను. కష్టపడి చల్లిన మీవిత్తనములు వ్యర్థమైపోవుటకు రాతినలగాదు. చవుటిపట్టుకాదు కాబట్టి యనుగ్రహింపవలయునని కోరుచున్నాను.

కలి—సత్సా! సావధానుడవై వినుము. ముందుగా సహవాసవిషయమై చెప్పుచున్నాను. మనస్సులో నిజమైన వైరాగ్యముగల సన్యాసులతో నెప్పుడు సహవాసము చేయవద్దు. వెధవకు దండము పెట్టగా తన్నుబోలి బ్రతుకుమని దీవించునట. అట్లే విరాగులతో స్నేహముచేసినవాడు విరాగియై పాడైపోవును. ఈవిధముగానే తృప్తిగలవారితో స్నేహముచేయగూడదు. తృప్తి కోరికలను మొలపకుండ నాశనముచేయు వేటుపురుగు. అది అభివృద్ధినిగాని య్యదు. విక్కిలి చెడ్డది. దానిదరికి వెళ్ళగూడదు. ఈవిధముగానే వేదాంతులు నీతిమంతులు మొదలయిన వారిని మారముగ బరిహరించవలెను. అధికారుల యిండ్లవద్దను ధనవంతుల యిండ్లను ఎప్పుడు దాస్యము చేయుచునుండవలయును. ఆత్మగౌరవము గలవారమని విజ్ఞప్తిగొనట్టి పొగరుబోతుల మొగమైనజూడగూడదు. అంటుజూడ్యమువలె వారి పొగరుబోతుతనము దరికి వెళ్ళినవారి కంటగలదు. ఉపన్యాసము లెప్పుడు వినగూడదు. సభలలోనికి వెళ్ళగూడదు. నరక

మునకైన బోవచ్చునుకాని యాస్థలములకు వెళ్ళగూడదు. వృత్తాంత పత్రికలు ముట్టగూడను. చదువగూడదు. వినగూడదు. అవి త్రాచు బాములవంటివి. పుస్తకములలో కావ్యములు మంచివి. ఉపనిషత్తులు ఊసుపోనికూతలు. వేదాంతము వెధవముండల ప్రసంగము. భారతము బొంకు. రామాయణము రంకు. భాగవతము పనిలేనిపాట. ప్రహ్లాదచరిత్ర కలలోను జడువకూడదు. కృష్ణలీలలుమట్టుకు కొంచెము కంఠత్యాపట్టు. తెనుగుపుస్తకములలో కవిచోడప్ప శతకము, రాధికాసాంత్యనము, తారాశశాంకము, చంద్రరేఖావిలాపము, కొక్కోకము యీయైదు ప్రతిమనుష్యునకు పంచప్రణామములై యుండవలెను. వీటిలో నె రసమున్నది. వీటిలో నె మానందమున్నది. వీటిలో నెముక్తియున్నది. నేనా యైదుపుస్తకములలో అక్షరరూఢుడనై యున్నాను. కలి బ్రహ్మవాదులైన మహానుభావు లీవిషయము నెఱుగుదురు. వేశ్యాగృహములు జూదపుపాకలు కల్లుదుకాణములు గంజాయికొట్లు మద్యతుఖానాలు వెళ్ళదగిన స్థలములు నోటికి రుచించిన వస్తువులన్నియు దినవచ్చును. ఇష్టమైనదెల్ల త్రాగవచ్చును. మనోజ్ఞమైన ప్రతివస్తువు జూడవచ్చును. శ్రావ్యములైనవన్నియు వినవచ్చును. అట్టివి కూడ దనువారు మూర్ఖులు అరసికులు ద్విపాదపశువులు. ఏలననగా పశువులు సంగీతము వినలేవు. సరసము గ్రహించలేవు. ఇదియే సుఖసాధనము.

ఇది కలిగీతా శాస్త్రమునందు

సదసద్వివేక యోగమును

పండ్లండవ

యథాయము.

విశ్వరూప ప్రదర్శనము

అహంకారుడు పలుకుచున్నాడు.

అహం—మహాత్మా ! కలిపురుషా ! ఇదివరలో మీరు మీ ప్రభావమంతయు సెలవిచ్చినారు కాని నాకోరిక ప్రకారముగా మీ యొక్క నిజమూర్తిని చూపలేదు. విశ్వవ్యాపకమై మహాద్భుతమై లోకతంత్రమును నిర్వహించుచున్న మీదివ్యమూర్తిని కన్నులార చూచి సంతోషింపవలెనని చిరకాలము నుండి యున్నది. ఆమూర్తిని చూచినగాని నాసందేహములు వీడవు కావున దీనుడైన యీశిష్యుని కరుణించి మీదివ్యమూర్తిని జాపబ్రార్థించెదను.

కలిపురుషుడు పలుకుచున్నాడు.

కలి—వత్సా ! అహంకారుడా ! నేను లోకమంతా వ్యాపించిన పురుషుడనేయని యింతకుమున్నే చెలిపియుంటిని. అయినను మందబుద్ధివైన నీకది సంపూర్ణముగా గ్రహ్యమైనట్లు కనిపించదు. కావున నీయిష్టానుసారము నావిశ్వరూపమును గనబరచి నిన్ను ధన్యునిచేసెదను. కాని పిరికిగుండెగల నీవు భయపడుచువేమో యని సందేహము గలుగుచున్నది. అదియునుగాక యీశోలా కన్నులతో నీవు నావిశ్వరూపమును చూడజాలవు. నీకేగాదు, నావిశ్వరూపమును జూచుటకు రుద్రాగ్రది దేవతలకు మహిషాసురమర్దని మొదలగు దేవతలకు గూడ సాధ్యముకాదు. వేయికన్నులున్న యింద్రుడు, రెండువేల కన్నులున్న శేషుడుగూడ నావిశ్వరూపమును చూడజాలడని భక్తులెల్లప్పుడు ఘోషించుచుండ నీవొక లెక్కగాదు. అందుచేత నీవు యీరూపమును సమగ్రముగా జూచి యానందించుకొరకు నీకు విశాచదృష్టి నొసంగుచున్నాను. ఇదిగో సావధానుడవై యుండుము.

అహ—దేవా! సావధానుడనై యున్నాను గాని ఎందుచేతనో నాతల తిరుగుచున్నది. కండ్లు మిఱుమిట్లు గమ్ముచున్నవి. మనసు మారిపోవుచున్నది మునుపు కనిపించినవస్తువులు కనిపించుటలేదు. నేను భూమిమీద సలిచియున్నట్లు తోచుటలేదు. ఆకాశముమీదికి నేనెగిరి పోవుచున్నాను.

కని—వత్సా! అదియే పితౄచంద్రుడై దానితోనన్నునీవు చూడ గలవు. ధైర్యము తెచ్చుకొని చూచుము.

అహం—స్వామీ! చూచుచున్నాను. ఆహాహా! నీవే బ్రహ్మాండనాయకుడవు. నీవే సకల భూతములయొక్క లోపలను, వెలుపలను నిండియున్నవాడవు. అఖండుడవు. అనంతుడవు. ఈభూతములన్నియు నీవలన పెరుగుచున్నవి. కోరికలకన్నిటికి నీవే యాధారుడవు. ఆహాహా! నీమూర్తి లోకాతీతమై, అసాధారణమై, బ్రహ్మాండవ్యాప్తమై, యద్భుతమై భయంకరమై యున్నది. అసూయయు, మత్సరంబును నీకు నేత్రంబులై చింతనిష్ఠులనలె దేదీప్యమాన ప్రభలతో వెలుగుచున్నవి. పంచమహాపాతకంబులు నీకు జడలు. నీకు చెవులందు కొండెంబులును, నునస్సనందు కామ, క్రోధ, లోభులును, నాలుకయందసత్యంబు బూతులును కొండనాలుకయందు లంచములును హృదయంబున దంభును, కంఠంబునం దాశాదేవియు, లలాటంబున మాయయు భుజంబులందు కావిడిబద్దలు దుష్టకర్తలును, వీపున నిందాదేవతయు, వక్షస్థలంబున నాస్తిక మహాదేవియు, కుడిహస్తమున హింసాచౌర్యదేవతలును, నెడమహస్తమున కత్తులు, తుపాకులు, ఫిరంగులు, నాభి, పాపాణము, మున్నగు హింసాసాధనములును, రోమకూపములందు పాములు, తేళ్ళు, మండగబ్బలు, జెత్తలు. కండచీములును ఉదరంబున పెద్దలలును, తోడేళ్ళు, సింహంబులును, నాభియందు పాడునూత్తులును, గుండ్లును, పాదంబులయందు మృదంగపుష్పంబులు వేశ్యాం

గనాగృహంబులు, కల్లును కాణములును, నాకు గనబడుచున్నవి. మరియు నీకు బద్ధకంబుననుము. అతినిద్రలు నీకు తెప్పలు. కొడవళ్ళు చాకులు, కత్తిపీటలు, గరిగమ్మలు నీకుగోళ్ళు. అధర్మంబును, అజ్ఞానంబును, నీకు కోరలైయున్నవి. కరువు, వ్యాధి, వినూచి, మశూచి, బాబ్బలమ్మ నీప్రియపుత్రికలై నీయొడిలో గూర్చుండి వేలకొలది శవముల చెరుకుగడలవలె విరుచుకొని తినుచు నీశరీరముపై బాకి యాడుకొనుచున్నారు. దుర్గంధములు నీయుఛ్వాసవిశ్వాసంబులై యున్నందున నేనావాసనకు భరించజాలక దరికి రాజాలకున్నాను. లోకమునుమాఱి వేయటకు తక్కిన నీశక్తులన్నియు నొకయెత్తు. ఈ యుఛ్వాసవిశ్వాసంబు లొక యెత్తుగనున్నవి. మురికినిరు నీచెమ్మటయై కాలువలుగ బ్రవహించుచున్నది. ఇందులో నీవరమభక్తులు నిన్ను స్థవముజేయుచు ఓహూహూ! యెల్లు తనివిదీర స్నానము జేయుచున్నారు? ఏమి వారి పుణ్యము? ఏమి వారి భాగ్యము? వారికి అఱచేత మోక్షము కనిపించు చున్నది. ఆహాహా! నీ జీర్ణకోశ మెంత యద్భుతముగనున్నది! దానియందు వేలకొలది కనాయదు కాణములు రక్తప్రవాహములతో, ఎముకల గుట్టలతో, మాంసపు కండలతో, చర్మముల కొండలతో శీభత్సముగ నున్నది. యజ్ఞాది క్రతువులు చేసిన సోమయాజులు, వారికి తోడ్పడిన పుహస్వియులు, జంతువులనువట్టిన కుమ్మరులు, మొదలగువాడు చర్మపుకొండల దరిని నాకు కనిపించు చున్నారు. మహానుభావా! మీయుభయు పార్శ్వములందు నిలిచియుండి చేతులు జోడించి మిక్కిలి నమ్మలై మీకు స్థవము జేయుచున్నా రెవ్వరు? మీ తలమీద నేదో యెత్తుగ బుట్టవలెనున్నది. అదియేమి? మీకు చేతులతో యెవరినో ప్రేమచేత వీపుపై తట్టుచున్నారు. అంతగా మీకు ప్రియులైన ఆశిష్యులెవరు? మీకోతలసందునబడి గానుగలోబడిన చెరుకుగడలవలె తుట్టినినులై నలిగిపోవుచున్న వీరెవరు? మీ శరీర

ములోనుండి పువహించుచున్న యీరక్తము యొక్కడకు పోవుచున్నది ?

కలిపురుషుడు పలుకుచున్నాడు.

కలి—వత్సా ! ఇప్పుడు నీకన్నులు ధన్యమైనవిగదా ! నీవు భయపడకుము. నీవు పిరికివాడ వనియే నారూపమున నూటవనంతైన నీకు జూపలేదు. నీకుగల సందేహముల నెల్ల నే నిప్పుడు నివారించెదను. నాప్రక్క నిలిచి నన్ను ప్రోత్సముచేయుచున్న వారు చార్వాకుడు మొదలగు మహర్షులు. వారే నాధర్మములను లోకోపకారార్థమై లోకమున ప్రకటించి లోకులను బాగుచేయుచున్న మహానుభావులు. వారి వాక్కులే వేదములు. దేవుడు లేడు, కలిపురుషుడే భగవంతుడని వారిసిద్ధాంతము. ఈమహర్షి నాయొక్క సంపూర్ణమైన యవతారము. లోకములో నూటికి తొంబదితొమ్మిండుగురు యీయన శిష్యులే. ఇంతయెందుకు ? ఈమనయే నామంతి, నాకుడిచేయి నా బహిఃప్రాణము. నాతలపై బుట్టవలెనున్నది అప్రమాణము. అది బుట్టకాదు నాకిరీటము. ఆకిరీటముపై మాణిక్యమువలె వెలుగొందుచున్నదానిని చూడుము ! అది నాజెండా. అదియే యపరిష్టయను వెలలేని రత్నము. వెనుక నొకమాటు మాకు షరమశక్తువైన లజ్జాదేవిని జయించినపుడు, అమూల్యమైన యీరక్తము ఆమె ఖజానాలో మాకు లభించినది. దీనికాంతు లెల్లపుడు ప్రపంచమంతట వ్యాపించుచుండును ఇది వెలుతురులోను చీకటిలోనుగూడ నొక్కతీరున ప్రకాశింపగలదు.

ఇది కలిగీతా శాస్త్రమునందు విశ్వరూపప్రదర్శనమను

పదమూడవ అధ్యాయము.

జన్మాంతరయోగము

అహం—దేవదేవా ? దేవనవా రిదివర కుపదేశించిన ధర్మము లను వినినతరువాత నామనస్సు పదమూడు కళలతో నిండిన చంద్ర మండలమువలె నిర్మలమై ధగధగాయమానమై వెలయుచున్నది. నాకు గల తక్కిన సందేహములు గూడ బాపినపక్షమున నామనస్సు షోడశ కళాపూర్ణమైన చంద్రమండలమువలె జ్ఞానామృతమునకు నిలయమై భ్రాసిల్లుచుండును. కావున నట్టిసందేహముల బాపవలయు.

కలి—వత్సా నీకుగలసందేహముల బాపుటయెగదా నానకల ప్రయత్నము ! కావున నీవు నిర్భయముగా నడుగవచ్చును.

అహం—మహాత్మా జన్మాంతరమున్నదా లేదా ! అట్టి జన్మాంతరమున్నపక్షమున నీభక్తులెట్టి జన్మములెత్తుదురో నిన్ను ద్వేషించిన వా రెట్టిజన్మము లెత్తుదురో నేను తెలిసికొనవలయును ఈవిషయము తెలిసికొనకపోయినపక్షమున నాజ్ఞానమసంపూర్ణమై యుండును. కాబట్టి దీనిని మీరానయవలయు.

కలి—ఇదిగో తప్పక యానతిచ్చుచున్నాను. జన్మాంతరము లున్నవి. లేవనివాదించువారు వట్టిమూర్ఖులు. కల్లుకు సారా జన్మాంతరము. పేడకు పిడకలు, పిడకకు కచ్చికలు జన్మాంతరము. వంటచెరుకు నకు బొగ్గులు జన్మాంతరము. ఈవిధముగా అన్నివస్తువులు అన్నిజంతువులు జన్మాంతరము లెత్తుచుండును. మనప్యాది జంతువులు చేసికొన్న పాపపుణ్యములనుబట్టి అధమజన్మములనో, ఉన్నతజన్మములనో యెత్తుచుండును. నాభక్తులందరు నాలో నైక్యమునుబొంది శాశ్వతసుఖము ననుభవింతురు. నాభక్తులు కానివారు సకలనరకముల ననుభవింతురు. ఈలోకములో చేకర్చుకాని మురియెక ముండునుగాని యుంచుకొని

సుఖించినవాడు నాలోకములో రంభామేనక మొదలగు నచ్చరలతో నాలుగు వేల సంవత్సరములు సుఖించును తాను స్వయముగా ఉంచు కొనలేనివాడు ముండలనుంచుకొన్నవారికి సహాయము జేసినపక్షము నను తార్చినపక్షమునను, రంభయింటిలోను మేనకయింటిలోను నున్న వంటకత్తెలను దాసీలను చేపట్టి యెరువందల సంవత్సరములు సుఖించును. భార్యను బిడ్డలను తల్లిదండ్రులను వదిలివేసి ముండయే స్వర్గము మోక్షమునని యెంచుకొని దానియింటనే కూడుతిని, తిట్లుతిని, బెబ్బలుతిని, నిర్ధయడై దానియరుగుమీదనే ప్రాణములు విడిచినవాడు కోటిసంవత్సరములు, ఆఖిరసాఖ్యమయభవించును. వేశ్యాగనలను, ఉంపుడుకత్తెలను, ఉంచుకొన్నవాని కన్నులారజూచి సంహరించి మెచ్చినవారు వేశ్యాగనలయొక్క లంగాలై, పైటలై, చీరలై, రవికలగుడ్డలై, తలకురాసుకొను చమురై పుట్టుదురు. భోగమువాండ్రును నిందించిన మహాపాతకులు వేయిజన్మములకైనను వాళ్ళకు విరోధులై పుట్టి యరసికులై వేదజులై సన్యాసులై పుట్టుదురు. వైరాగ్యమును బోధించెడి నిర్భాగ్యులందరు కామలోకములో అడుగైనను బెట్టుటకు వీలులేక పాడుపడియుండు బ్రహ్మలోకములో బారెడేసి గడ్డములు పెంచుకొన్న మునిముచ్చలతో గలిసి నానాకష్టముల బడుచుందురు.

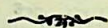
జన్మమెత్తినతరువాత యెవరికిని దమ్మిడి గవ్వలైన దానము చేయుని మహానుభావుడు, అన్నిటికంటె, ఊర్ధ్వలోకమైన కలిలోకములో మొహరీల పరువుమీద వెండితగడాలమీద పండుకొనును. అట్టి పుణ్యాత్ముడు బంగారురిసమును నిరంతరము త్రాగుచుండును. దానము చేసిన యపాత్రులందరు తిరిగి తిరిగి భూలోకములోబుట్టి జననమరణబాధలు పొందుచుందురు. కల్లుదాహమిచ్చినవాడు నాలోకములోనున్న మద్యనదులలో హాయిగ యాదులాడుచుండును. సారాయిజారాలు చేసినవారు యింకొక జన్మమున త్రాటిపెట్టె పుట్టుదురు.

ఇది బహునుకృతముచేతగాని లభింపదు. లోయిజాయదారులు చొట్టె
 లగుదురు. వెయ్యేల కల్లు సబంధమున సారాసంబంధములోను పని
 జేసినవారందరు కీతకత్తులై నిచ్చేనలై బల్లలై సారాగూనలై జస్తిం
 తురు. త్రాగుబోతుతనము మంచినని మెచ్చుకొనువాండ్రందరు, ఈడిగ
 వాండ్రై పుట్టుదురు. దానిని నిందించువాండ్రు త్రాటిచెట్టుయొక్క
 సౌఖ్యమెరుగక యుండురు. అట్టివారు త్రాటియాకు యిండ్లలో గూడ
 కాపురముచేయుటకు దగినవారుకాను. వారుచేసినపాపముచేత పెంకు
 టిండ్లలోను మిద్దలలోను వారుకాపురముసేయుదురు అన్నిదానము
 లో నుత్తమదానము, సురాదానము, వేశ్యాదానము, ఆ రెండు
 సంపాదించుటకై యుపాదానము. జన్మాంతరమును గురించి చెప్పవల
 సిన సంగతులు చాలగనున్నవిగాని తక్కినవి నీవే యూహించుకొన
 గలవని స్థానీపులాకన్యాదుముగ నీకు చెప్పితిని.

ఇది కలిగీతాశాస్త్రమునందు జన్మాంతర యోగమును

పదునాలుగవ యధ్యాయము

చ ర మ్మా ధ్యాయము

అహం—దేవాదిదేవా? మీ యనుగ్రహముచేత తత్వము సమ
 స్తము గృహించితిని. జీవన్ముక్తుడనైతిని ఇంకను బోధింపవలసిన దేది
 యైన నున్న పక్షమున సమ్యక్తి నాకుపదేశించి ధన్యునిజేయవలయు.
 మీ నానుస్మరణము నిమిత్త మేమహామంత్రము జపింప వలయునో
 యదిగూడ అసతీయవలయును.

కలి—వత్సా! చిరంజీవిగమ్ము, ఇకమీద నుపదేశింపవలసిన యంశములు విశేషముగ లేవు. పరమతారకములైన విషయము లొకటిరెండు మాత్రమున్నవి. అవి యుపదేశించెద వినుము.

అహం—స్వాతివానలకు ముత్రైపు చిప్పలవలె నాచెవులు మీ మాటలకై యెదురుచూచుచున్నవి. మిక్కిలి త్వరలో నానతీయ వలయు.

కలి—ఇదిగో జెప్పుచున్నాను. సర్వధర్మములను బరిత్యజించి నన్నే శరణుజొచ్చియుండుము. అందువలన నీకు సకల సౌఖ్యములు గలుగును. విచారమనునది నీచెంతకురాదు. ఇదియే పరమ ధర్మము.

అహం—దేవా! పరిత్యజింపవలసిన ధర్మములేవో ముందు తెలియజేయవలయును. అప్పుడుగాని యీ పరమార్థము మనస్సునకు బోధపడదు.

కలి—సర్వధర్మములను పరిత్యజించుట యనగా సత్యమును బరిత్యజింపవలయును. త్యాగమును పరిత్యజింపవలయును. శౌచమును పరిత్యజింపవలయును. దయను పరిత్యజింపవలయును. జ్ఞానమును బరిత్యజింపవలయును. నీతిని పరిత్యజింప వలయును. ఎవనినోటనుండి సత్యము వెడలగొట్టబడునో, యతడు సర్వసౌఖ్యములను బొందును. ఎవడు సత్యమే పలుకవలయునని పీకులాడునో వాడుసకలబాధలు పడును. సత్యమును పరిపాలించి హరిశ్చంద్రుని డెన్ని యిడుమల గుడిచెనో నీ వెరుగుదువుకదా. సత్యమాడి బలిచక్రవర్తి పడిన భంగములు తెలియని వా రెవరు! సత్యమాడి దశరథమహారాజు ప్రాణముల బోగొట్టుకొనెను. సత్యమేవజయతే యను పలుకులు మునిముచ్చులు వ్రాసిన తప్పుమాటలు జ్ఞానమువలన మోక్షము గలుగుననుట యబద్ధము త్యాగ మెన్నడును జేయగూడనిపని. పుణ్యమువచ్చునని కీర్తిగలుగునని లోకవంచకులగు మునులు కొందరు పురాణముల వ్యాసీయుండుట

చే, ఆమాటలు తెలివితక్కువవాండు నమ్మి తమ ద్రవ్యముల నుచితముగ నితగులకిచ్చుచున్నారు. మోసపోవద్దు. మోసపోవద్దు. ధనము చిక్కబట్టండి. వడ్డీకివ్వండి. దయయనునది మనోచార్యుల్యముగాని సద్గుణముగాదు. దయానంతుడు భష్టుడగును. హృదయము వజ్రమువలె కఠినముగా నుండవలయును. నీతి యనునది కొంద రగ్రయోజకులు కల్పించిన పదము. నీతిగానుండుట యనగా శరీరమును కష్టపెట్టుకొనుట, శరీరమాద్యంఖలు ధర్మసాధనం, అన్నట్లు శరీరమే మనకు ప్రధానము ఆత్మ గీత్య లేకు. యంత్రములలో నద్భుతమైన శక్తి పుట్టినట్లే శరీరములలో పంచభూతసంస్కర్మమువలన నీయాద్భుతమైన శక్తి పుట్టుచున్నది. ప్రజలు నాశిష్యులను నాస్తికులందురుగాక. నిందలు సేయుదురుగాక. నూషణ భూషణ తిరస్కారములతో వారికి పనిలేదు. స్వలాభము చూచుకొని పని చేయవలయును. సన్న స్మరియింపదలచుకొన్నవారు “కలిపురుషాయనమః” యనునట్టి అష్టాక్షరీమహాక్రము జపింపవలయును. దీనివలన సకలమనోరథములు సిద్ధించును.

అహం—దేవా ! లోకములో మీ కాలయములు కట్టించి పూజింపేయుదుమా?

కలి—ఓయి పిచ్చివాడా ! నా కాలయములతో ప్రయోజనమేమి? ఆలయముగట్టి ప్రతిష్ఠించినపక్షమున నొక్కచోటనే యుపవసించుచును ఆలయములోనున్నవా రాలయములోనే యుందురుగాని పైకిరాదు. సర్వవ్యాపకుడనగు నాకు గుళితో గోపురములతో పనిలేదు. ఇప్పుడు లోకములోనున్న శివాలయములు, విష్ణుదేవుని యాలయములు నావే. పేరునకుమాత్రము వాటిలో వారివిగ్రహములు ప్రతిష్ఠింపబడియున్నవి కాని నిజముగా నేనే యందు బ్రతిష్ఠింపబడి నిరాఘాటముగా జరించుచున్నాను. అక్కడకువచ్చు తైర్థికులు, అర్చనలుసేయు పూజారులు చాలముటుకు నాశిష్యులే. అదియును

గాక శివకేశవాది దేవతలవలె విగ్రహరూపకముగ నర్చింపబడుట నా కిష్టములేదు. మనుష్యుల హృదయములే నా దేవాలయములు, ప్రతి మనుష్యుడు నాకర్చకుడు. హింస, అశుచి, మొదలగునవి నాకు భోగములు, నైవేద్యములు ఆశ, హింస మొదలగునవి యేహృదయ ములో నుండునో అక్కడ నేను ప్రత్యక్షమైయుండునని నమ్మవలసి నదే. కాబట్టి నాకు వేరుగా నాలయములు విగ్రహములు నక్కరలేదు. కాముడు, క్రోధుడు, మోహుడు, లోభుడు మొదలగు నాసేనానా యకు లెంతకాలము అకుంతితప్రతాపులై దిగ్విజయము సీయుచుండునో, అంతకాలము కలిదేవుడు జగజ్జేగీయమానుడై వెలయుచుండును. ఎంతకాలము సూర్యమండల ముండునో యంతకాలము నాధర్మము లుండును. ఎంతకాలము చంద్రమండల ముండునో యంతకాలము నాయధికారముండును. పరమతత్వభోధకములైన యీ కలిగీతలు చదివినవారికి విన్నవారికి వ్రాసినవారికి అచ్చుపేసినవారికి అమ్మినవారికి కొన్నవారికి చూచినవారికి చేతితో తాకినవారికి యిట్టిలో దాచు కొన్నవారికి అక్షయసౌఖ్యములు కలిసాయుజ్యము గలుగును.

అహం—ధన్యోస్మి! ధన్యోస్మి! ఎప్పటికి మీపాదారవింద ములే శరణములు. అనంతకోటి జన్మములెల్ల ను నేను కలిశిష్యుడనే గావలెను. కలిదేవునే నమ్మవలెను. కలిగీతనే పఠించవలెను.

ఇది కలిగీతాశాస్త్రమునందు పదునైదవదియగు

చరమాధ్యాయము సర్వంబును

సంపూర్ణము.

అద్భుత కవిత్వము

(గురువుగారు రంగన్న గంగన్న యను శిష్యులును
ప్రవేశించుచున్నారు).

రంగ—అయ్యవారూ ! మామనవి యేమిచేసినారు.

గురు—ఏమిచేయుట కేమున్నదిరా. నేను నిన్న చెప్పలేదా.

గంగ—మాకిద్దరికి కవిత్వము చెపుతారా లేదా ?

గురు—మీకిద్దరికి కవిత్వం చెప్పడమేమిటి.

రంగ—కాదండి వాడిమాట సరిగా లేదు. కవిత్వం చెప్పడం
నాకు నేర్పవలెను.

గురు—కవిత్వం చెప్పడం యెవడు నేర్పగలడురా. ముందుగా
మనిషికి గొప్పపాండిత్య ముండవలెను. వ్యాకరణము రావలెను. భం
దస్సు రావలెను. అలంకారశాస్త్రము రావలెను.

రంగ—ఎందుకం డలంకారశాస్త్రాలు వ్యాకరణశాస్త్రాలున్నా.
ఏమో రెండుమూడు గ్రంథాలు చదువుకొన్నాముకదా మేము. ఉన్నం
తపాండిత్య మున్నది.

గురు—ఓరి మీపాండిత్యం తగలబెట్టా యేమిపాండిత్య మున్న
దిరా మీకు. భాస్కరశతకం, సుమతీశతకము, వేమనశతకము నాడ
గ్గర చెప్పకొన్నాను మీరు. అందులోగూడ కఠినమైన స్తలములలో
మీకర్థము రానేరాదు. ఈమాత్రానికే పాండిత్యమన్నదని చెప్పు
కుంటూన్నారా. దాశరథిశతకము చెప్పుకోమంటే నాలుగుపద్యములు
చదివి మానివేసినారు. అందులో కొన్ని కష్టములైనపదములు సమా
సములు నున్నవి. అది చదువుకుంటే కొంతపాండిత్యము కుదురుతుంది.
అందులో రంగధరాదిభంగ యను పద్యముగర్గరకు నచ్చేటప్పటి కర్థ

ముతెలియక మీకు ముచ్చెనుటలు పోసిపోయినాయి. ఈవఱస చదువు వాళ్ళు మీరు కవిత్యాలు చెపుతారా? భాష పాడుచేయకము కాని మీకు కవిత్య మబ్బుతుందీ!

రంగ—ఈరోజుల్లో సమాసా లెవరికిగా లాలి కష్టపదా లెవరికి గావాలండీ!

గురు—అయితే యిదివరకు మీకు చందస్సు చెప్పివేసినాను కదా కవిత్యం చెప్పండి.

రంగ—కొంచెం కొంచెం చెప్తున్నానుండి. మేము చెప్పిన పద్యాలు మీరు దిద్ది బాగుచేస్తే మేము బాగుపడి మంచిమంది పుస్తకాలు వ్రాస్తాము. లోకాని కుపకారం చేస్తాము.

గురు—మీరు పుస్తకాలు వ్రాసి లోకాని కుపకారం చేయనక్కరలేదు. మహానుభావులు పూర్వము భారతము భాగవతము రామాయణము వ్రాసి మనుచరిత్ర వసుచరిత్ర వ్రాసి లోకమునకు కావలసినంత యుపకారము చేసిపోయారు. ఆగ్రంథాలు మీరు చదువుకొని అర్థంచేసుకుంటే చాలు కవిత్యము చెప్పినంత పుణ్యము.

రంగ—ఆ మనుచరిత్ర వసుచరిత్ర కవిత్యా లేమికవిత్యాలండీ! చూస్తే హోదాన యేడుపోస్తుంది. పాడుకవిత్యం అవకతవక కవిత్యం. చచ్చుకవిత్యం. తెలివి తేలులు లేని కవిత్యం ఎవడికైనా తెలియనా యోషవనా. అవి పద్యాలుకావు పామాణాలుకాని. ఇవపగుగ్గిళ్ళుకాని మాటలాయవి. అసంతా గచ్చకాయపాకం శిలాపాకం. పుస్తకాలున్నాయని లెక్కపెట్టుకుందుకేగాని చదువుకుందుకు పనికిరావు. ఈ కాలానికి బొత్తిగా పనికిరావని. కవిత్యమంటే అన్నికాలములకు బనికి వచ్చేదిగా నుండవలెను. రసముండవలెను. సులభముగా వుండవలెను. దా)తూపాకముగా నుండవలె. పూర్వకవిత్యం నాన్మెన్నుగానుంది. చూడండి యింగ్లీషు పోయిట్లో యెంత యెక్కులెంటుగా వుంటుందో.

మేమీలాగునంటే మీకు కోపమువస్తుంది ముక్కు మూరెడు మూతి జానెడుచేసి మండి పడతారు ఇంగ్లీషుచదువుకొన్నవాళ్ళంతా పొగరు బోతు లంటారు మీరు ఈ నన్నయభట్టు తిక్కన్న అల్లసానిపెద్దన్న యిల్లాటివాళ్ళు పుట్టకపోతే మన భాషెంతో బాగుపడును.

గురు—ఆరి సీ మొండితనం బద్దలుగాను. ఇదేమిరా! మహా కవీశ్వరులను పట్టుకొని చడామడా తిడుతూన్నావు. చేతైతే నీవు మంచి కవిత్వము చెప్పకొ యెవమా వద్దనలేదు. వాళ్ళనుమాత్రం తిట్టకు. ఇటువంటివి వింటే నాకుగూడా మహాపాతకము వస్తుంది. పొం డవత లకు పొండి.

గంగ—కాస్త్రీగానూ! తమరు కోపపడగూడదు. టాలరేషనుదాలి.

గురు—టాలరేష నేమిటి. ఆమాట కర్థము తెలియలేదు ముందుగాను.

గంగ—టాలరేషనంటే యితరాభిప్రాయములను సహించె స్వభావము.

గురు—అభిప్రాయమంటే బూతులు తిట్టడమా.

గంగ—మేము తిట్టినామా?

రంగ—పోయియ్యండి. మేము తిట్టినామనిపోస్తే మీరు తమిం చండి. మేమిద్దరము చెరియొకపద్యము వ్రాసికొనిపచ్చినాము. అవివిని దోపాలుంటే చెప్పండి.

గురు—ఏదీ ఆపద్యమేదో చదువు నాచేతనైతే దిద్దుతాను.

రంగ—ఇదిగో చదువుచున్నాను వినండి—

గీ. తోటకూరదెచ్చి దొడ్డిలోనతరిగి

క్రింద మంట బెట్ట వుడక కేం జేస్తుంది?

దానికడుపుకాల ధరఃశిలోన.

గురు—(నవ్వి) ఓరీ సీకవిత్వంమండా యిదేమికవిత్వంరా. పు పంచములోనున్న కవీశ్వరులనందరిని తట్టిన మహానుభావుల కవిత్వనూ యిది! మిక్కిలి చక్కగానున్నది తిక్కన సోమయాజి చచ్చిపోయిన లోటుతీరింది పుపంచానికి. నన్నయభట్టు లేకన్న వెలితిలేదు.

రంగ—గురువుగారూ! మీకు కోపమువస్తే వచ్చిందికాని మమ్మలని వాళ్ళతో పోల్చకండి. వాళ్ళు తెలుగుకవీశ్వరులని చెప్పు కుంటే మాకు సిగ్గేస్తూంది.

గురు—అవునవును! నిజమే నేనుచెప్పినది పొరబాటు. పోనీ! కాళిదాసు భవభూతి వాళ్ళతో పోలుస్తున్నా?

రంగ—ఏమో మాకు సంస్కృతం రాదు. వాళ్ళకవిత్వా లెల్లాగేడికాగో. మమ్మలని వాళ్ళతోటి పోల్చవద్దు. వీళ్ళతోటి పోల్చవద్దు. మేము మోడరన్ పోయిట్లము.

గురు—అమాట కర్థమేమిటా? నాకు తెలియలేదు

రంగ—ఇంగ్లీషురానివాళ్ళకి మీవంటివాళ్ళకి యీత్రాత్త అయిడియాను చెప్పడంకష్టమండీ. అదిగాక మోడరన్ తెనుగుభాషలో మోడరన్ అనేపదమునకు అర్థమేలేదు. ఏమని చెప్పుము మీతోటి?

గురు—తెలుగెంత పాడుభాషేనా, ఇందులో మాటలేలేవా? సీమాడరన్ అనేమాటకు తగినమాటలు లేకపోయెనా. దానిభావ మేమిటో చెప్పు.

రంగ—భావముచెప్పినా మీకు తెలియదు. అయినా చెప్పు తాను. మోడరన్ పోయెట్లుంటే మేము యీనాటి కవులనున్న మాట.

గురు—ఈనాడు బ్రతికున్న వాళ్ళు యీనాటి కవులుగాక పూర్వపుకవు లెట్లగుతారు.

రంగ—ఈనాటికవులంటే యిప్పటిభాషలో కవిత్వము చెప్పే వాళ్ళమన్నమాట.

గురు—ఇప్పటిభాషంటే యీ చచ్చుపుచ్చుమాటలతో చెప్పే కవిత్వమా.

రంగ—చచ్చుపుచ్చుమాటలాయీవి. మీకు సెన్నులేకుండా మాటాడుతూన్నారు. శాస్త్రుల్లవారికి సెన్నెప్పుడైనాయున్నాదా. గురువైనాసరే అన్యాయంగా పరివర్తించినప్పుడు ధిక్కరించవలసినదేకనుక మే మిప్పుడు మిమ్ము ధిక్కరిస్తూన్నాము. ఈశాస్త్రుల్లవారి మూలాన్నే కొంపలు మునిగాయి. భాగోతంలో కృష్ణ వేషగాణ్ణి కూచోబెట్టినట్టు యిస్కూలు భాగోతంలో శాస్త్రుల్లవారిని కృష్ణ వేషగాల్లక్రింద కూచోబెడుతూన్నారు. శాస్త్రుల్లవారంటే ఒకవిధమైన జంతువులు వాళ్ళకికామ సెన్నులేదు. వాళ్ళచేత పాతాలు చెప్పించినన్నాళ్ళు పిల్లలకు చదువులురావు. తెనుగురాదు. సంస్కృతమూరాదు. పిల్లలంతా పుత్ర వేధవలపుతారు ఈపిల్లలవునురుకొట్టి యీశాసులవారంతా యెప్పుడు మాళిపోతాగో స్కూళ్ళలోనుంచి అప్పుడే పిల్లలు బాగుపడతారు. అకారమట. ఇకారమట. ఉకారమట. సంధట వీళ్ళ శార్ధమట. శాస్త్రుల్లవారికి వ్యాకరణము వ్రాసినవాళ్ళకి సంధించింది. అంతకంటేవేరేసంధిలేదు. అయినా శాస్త్రుల్లవారందరికి పౌర్యుకాలము వచ్చిందిలే. చూయాటలికసాగవు. ఇకముందు మీరవాహనవిసర్జనా వుండదు. ఇదివరకు భాషను పిల్లలను మీయిష్టమువచ్చినట్టా పాడుచేశారు. ఇక శాస్త్రుల్లవారినోట్లో మట్టే. మాలదృష్టము బాగుండి మాపూర్వజన్మపుణ్యమువల్ల కల్పవృక్షములాగు కామధేనులాగు చింతామణిలాగు మోడరన్ స్టైలు నవీవ

తెనుగు కన్నులపండువుగా వచ్చింది. అది పూరిగా రాకుండా ఈ

పూర్వతెనుగును పట్టుకుని వేశ్యాడే పిశాచాలుకొన్ని పీక్కుతింటూ
న్నాయి. ఈపిశాచాలని కొద్దిరోజులలోనే మారణహోమానం చేశే
స్తాము. వాళ్ళకడుపుచల్లగా అధికార్లు మాచట్లవుండబట్టిగాని లేకపోతే
మమ్మలిని వీళ్ళు బయటికి రానిస్తురా. మా మోడరన్ స్టైలువాళ్ళు
వాదంచేస్తూంటే, ఎంతసబబు. ఎంతయుక్తి, ఎంతచమత్కారం. ఈ
గ్రాంధికపక్షిగాడూ యీశాస్త్రగాడూ వాళ్ళముందర నోరెత్తగలరా?
మావాడు వీకిడ బాయించేస్తాడు. మావాదాలూమిటే సభావాళ్ళంతా
గుమైపోతారు. పాత తెలుగువాళ్ళని డొక్కచీరి రాళ్ళుకొట్టిస్తా. పాత
భాష తవ్వితాతరేయిస్తా. మీ భారతాల్ గీరతాల్ మీ బంధాల్
గింబందాల్ అన్నీకూడా దీపావళిమావాళ్ళకి తూటాల్ మతాబాల్
పువ్వుత్తుల్ పేకజివ్వల్ కట్టిస్తా.

గురు—అబ్బాశాస్త్రుల్లవారి నింతసేపు తిడుతూవున్నావు. నీ
కింతకోప మెందుకురా. చిన్నప్పడు నీకు తెనుగు పాతం రాకపోతె
వెనకటిశాస్త్రుల్లుగారు చేంతాడు మడత బెట్టి నిన్నుకొట్టేవారట. అదా
కోపము. మొద్దువెధనలుంటే కొట్టకమానుతారా. మమ్మలిని తిడితే
తిట్టావు. పోనీ భారతభాగవతాలు ఎందుకుతగలెయ్యాలని అంటావురా

రంగ—ఎందుకు తగలెయ్యాలని చూస్తోన్నానా. మీ పూర్వ
పుగ్రంథాలన్నింటిలోనూ కూడాకలసి యిప్పటిమానూతన్ తెనుగులో
ఒక్కపుటలో ఒకసంక్తిలో ఒక్కఅక్షరములో ఉన్నంత జ్ఞానంలేదు.
అట్లాటప్పుడా పాతపుస్తకాలెందుకు? మనుష్యులను పాడుచెయ్యడా
నికికాకపోతే?

రంగ—ఒకే శాస్త్రుల్లవారికి కోపమువస్తుంది ఆట్టేతిట్టకురా.

రంగ—కోపమువస్తే నాకేమిరా నే నిండివెండెంటు
మేనుని. ఒకరిలక్ష్యము నాకులేదు. ఒకే! యీగవర్నమెంటునారు
సరిగా ఆలోచించలేదుకాని, ఆలోచించి ఒక్కఘంటసేపు గవర్నరు

జనరల్ పనేనా గవర్నరు పనేనా యిస్తే ఆఘుటలో తెలుగు సంస్కృతము శాస్త్రుల్లవారి నందరినీ అండమానుదీపులకు డిపోర్టు చేయవలసిన దనిన్ని పాత్రెన్సువున కా లెక్కడ కనబడితే అక్కడ చలిముంట వేళె య్యవలసిన దనిన్ని ఆర్డరు వేస్తునురా. భగవంతుడు నానోబుల్ అయి డియానుకి తగిన అధికారం నాకిచ్చాడుకాదురా. ఇంతింత దేశాభిమానం భాషాభిమానం వున్నవాడికి భగవంతు డీవిధంగా చిన్నచూపు చూడడం న్యాయంగా లేదు.

గురు — ఇంతింతబుద్ధు లుండబట్టి భగవంతుడు నిన్ను రెండు కళ్ళా చూచి తిన్నగా పరిపాలించి పొట్ట చించినా అక్షరం లేకుండా చేసి నీచేత నమీ అధికారం లేకుండా చేశాడు. నీకు చదువు అధికారం వుంటే నీవు క్రిందామీ నావుంటావా నాయనా. నీకధికామే వుంటే యీ పాటికి మేనుంతా అన్యాయంగా యీ పాటికి బంకోల్లులో వుండుముకదా.

రంగ — అన్యాయంగానా. మిమ్మల్ని డిపోర్టు చేయడం యెంథో న్యాయము. ఎందుకంటే దేశమునకు అపకారం చేశేవాళ్ళని గవర్నరు మెంటువాళ్ళు డిపోర్టు చేస్తూన్నారా లేదా. ఆలాగే భాష కపకారం చేశేవాళ్ళని యెందుకు డిపోర్టు చేయగూడదు. గవర్నరు జనరల్ గారి లెజిస్లేటివు కమిటీలో వున్న మెంబర్ల పేర శాస్త్రుల్లవారందరినీ డిపోర్టు చేయట కేదైనా చట్టము పెట్టి చవలసినదని రాస్తాను. వట్టిమాటలు చెప్పకూడదు. క్రియ చేసి చూపించాలి.

గురు — సరే వ్రాసిచూడు. నీవంటి మహాలుభావుడే అక్కడంటే ఆయన చట్టము ప్రవేశపెడతాడు.

రంగ — నావంటివాళ్ళు చట్టనిర్మాణసభలో లేకపోబట్టే దేశమీ లాగుంది. నావంటివాళ్ళుండి మంచిమంచి చట్టాలు ప్రవేశపెడితే వహవా దేశమీ పాటి కల్లాగుండును.

గురు—నిప్పు కర్ర లేకుండా తగులబడుచుండును.

గంగ—అది మీ శాస్త్రులగారి మూలాన్నే తగులడుతుంటు

రంగ—ఈ మాటకేమిగాని నా కవిత్యములో ఉండెరసం

గ్రహించకుండా మనము అప్రస్తుత ప్రశంస చేస్తూన్నాము.

గురు—నీ కవిత్యములోనున్న రసమేమిటి నాయనా నీరసము తప్ప.

రంగ—గ్రహించలేనివాళ్ళకి నీరసం గ్రహించేవాళ్ళకి సరసము ఉంది.

గురు—ఆసరస మేమిటో ఒకమాటు సెలవిస్తూ వింటాను. ప్రపంచంలో వర్ణించడాని కిన్ని వేలవస్తువులుంటే నీకు తోటకూర దొరకిందా వర్ణించేటందుకు.

రంగ—నేచురిలుగా కవిత్యము చెప్పటమంటే మీ కేమిటో తెలియదు. నేచరువర్ణనే వర్ణన.

గురు - నేచరేమిటి.

గంగ—నేచరంటే స్వభావమండే. ప్రకృతికూడాను.

గురు—అయితే తోటకూర స్వభావవర్ణనంటావూ.

రంగ—నా పద్యంలోవుండే తోటకూర స్వభావవర్ణన గాక పోతే అవకతవక ప్రబంధాల్లో వుండేవర్ణనలన్నీ స్వభావములా? సూర్యుడు రథమెక్కి ఒకపట్టణములోనుంచి వెళుతుంటే ఆవూళ్ళో వుండే కొబ్బరి చెట్ల కామలకు సూర్యుడి గుఱ్ఱాల డెక్కలుతగిలి అవి పగిలితే వాటిలోనుంచి వచ్చేనీళ్లు పూరంతా ప్రవహిస్తూన్నాయట. చంద్రుడొకవూళ్ళో మేడల్లోనుంచి సంచారము చేస్తూంటే ఆడవాళ్ళు మేడల తలుపులువేసి చంద్రుణ్ణి ఖైదులో పెట్టారట. తన మొగుడైన చందుడు కనబడక రోహిణీదేవి మొగుణ్ణి వెతుకుంటూ వెళ్ళిందట. కాని ఆవూళ్ళో ఆడవాళ్ళ మొగానికి చంద్రునికి భేదము లేకపోబట్టి

నీవుకూడా యేదైనా కావ్యము చేయరా నాయనా" యని నన్ను పీక్కుతింటున్నారు.

గురు—(నవ్వి) అలాగైతే యేదైనా మహాకావ్య మారంభించిపాటికి.

రంగ—ఆరంభిస్తాను. సబ్బట్టువెతుక్కుంటూన్నాను. సబ్బట్టంటే విషయము. మళ్ళి మీరర్థమడుచుతారని ముందేచెప్పారు.

గురు—సరే. ప్రపంచానికి మంచికావ్యాల్లోఁబుడదు. భగవంతుడు తెనుగుదేశానికి నిన్ను చూపించాడిప్పుడు.

రంగ—నన్నే చూపించడమేమిటి మీరలా స్తోత్రంచేస్తూంటే నేనొప్పుకుంటానా. నా కంటే మిక్కిలి రశవంతమైన పద్యాలుచెప్పిన వాళ్ళుపూర్వ కవుల్లో కొందరున్నారు. ఆ సింపిలు స్టైలు పెకిరాని య్యక మీరు తొక్కిపెట్టేరు. మీరుఅంటే మీరుకారు—కొండముచ్చుపండితులు.

గురు—పా)చీచులలో ఇల్లాంటి వాళ్ళున్నారూ ఏదీ ఒకపద్యముచెప్పు యిల్లాటిది.

రంగ—చూడండి చదువుతాను. అల్లాంటి మంచిపద్యము. అందులో రసాల్లాలుకుతుంటాయి. అందులో సంస్కృతం తెలుగు మిశ్రాఖత్తుచేసి బూట్టిఫులుగా వుంటుంది.

గురు—అందులో యేమి మిశ్రాఖత్తోగాని యిప్పుడు నీవు మాట్లాడినమాటలో నాలుగు భాషలు మిశ్రాఖత్తైనాయి.

రంగ—ఇదిగో శ్లోకం వినండి.

శ్లో॥ తండులాలు గృహమందు నసంతి

తిండికైతె బహుమంది వసంతి

వట్టికుండలు గృహేషులుతంతి

రండనాకొరుకులెట్లు మావసంతి

CC-0. Jangsewadi Math Collection. Digitized by eGangotri

చూడండి. దీల్లో రసం చూడండిమఱి. వేలుమడిచి యింనులో
తప్పు చూపెట్టండి మఱి

గురు—అహహా! ఏమిపద్యమయ్యా. నరహాలకెత్తు కత్తైనప
ద్యం. ఏదీ మరియొకసారి చదవండి.

రంగ—ఓ. మీకు కావలసినన్ని మాట్లు చదువుతాను.
తండులాలు గృహమంచునసంతి

(అనుపద్యమును చదువుచున్నాడు.)

గురు—(నవి) వహవా! ఇది తెలుగుకాదు సంస్కృతముకాదు
శ్లోకముకాదు పద్యముకాదు.

రంద—మీకు శ్లోక మేమిటో పద్యమేమిటోతిన్నగా తెలిస్తే
నా. ఇందులోవున్న స్వారస్యం గ్రహించేటందుకు యెంతవాడుకావా
లి. ఇల్లాటిపద్యా లే జనసామాన్యం తలకెక్కడి.

గురు—ఇల్లాటి వింకేమైనా వచ్చు నాయనా మీకు?

రంగ—కావలసినన్ని వచ్చును. ఓరే గంగన్నా నీకొచ్చుకాదం
ట్రా? ఒకశ్లోకం ఏదీ చదువు.

గంగ—అశ్లోకమా, చదువుతాను. అది భేషైన శ్లోకము. ఎం
తచీకినా రుచితరని మునగకాడలాగ యెన్నిమాట్లు చదువుకొన్నాయీ
శ్లోకం తనివితీరదు.

గురు—శ్రోత్రాలకేమి. పద్యము చదువు బాబూ.

గంగ—

శ్లో॥ అన్నాతురాణాం నవుడికి ర్నవుడకః

నిద్రాతురాణాం నమెట్టన్ నపల్లః

అర్థతురాణాం నచెల్లి ర్నచెల్లః

కామాతురాణాం నముసిలి ర్నపిల్లః

గురు—(నవ్వి) ఓరి నీశ్లోకం బంగారుగాను. ఒకదాన్ని మించి

ఒకటొస్తోంది రంగం. మున్నా ఇంతైనా వచ్చు నాయనా నీకు.

రంగ—వీటి రెండిటికన్నా సాగునైన శ్లోకమువచ్చునాకు.

గురు—అదేది బాబూ. చెవులు తుప్పొడిలించెయ్యి దీనితో
టి! ఇదివరకు కాళిదాసు భారవి భవభూతి మల్లన శ్లోకములు చూపు
కొని నాచెవి బెరడుకట్టియున్నది. ఏదీత్యరగా వినుపించు బాబూ.

రంద—చదువుతున్నాను వినండి. మీకుపంచస్రావులు లేవిన
స్తాయి శ్లోకము వింటేను.

శో॥ అప్పంబాట్లో యెల్లపో జ్యేష్ఠబిడ్డః
సంకట్యాశః చక్కగా తన్నె బాబున్
బంకమ్మట్టే అంటుకొన్ వంటినిండా
శంకర్పట్టి వచ్చెన్ ఆగమంగాన్.

గురు—(కడ పుకట్టుకొని వికవికసవ్వ) ఓరినాయనా యిదేమి
శ్లోకమురా బాబూ. జన్మమధ్యమందిదివరకు వినలేదు. ఇకముందు
వినతోనురా బాబూ. దీనర్థమేమిటి చెప్పుబాబూ. పతంజలి బావ్యం.
మనోరమా తత్వబోధిని మొదలయిన న్యాఖ్యానాలు చదువుకొన్నా
గాని నాకేమి యర్థంకాలేదు. నీ బావ్యం వింటేగాని యందులో ఒక్క
ముక్కయినా అర్థమయ్యేటట్టులేదు.

రంగ—క్రొత్త తెలుగులో చదువుకోవలసింది నేర్చుకోవలసింది
ఏముంటుందని యిదివర కంటూన్నారకదా. మీయంటివారికి గూడా
తెలియనివి క్రొత్త తెలుగులో వున్నాయకదా. చూడం డర్థము చెపు
తాను.

ఎల్లపో జ్యేష్ఠబిడ్డః = అనగా యెల్లప్పుగారి పెద్దకొడుకు; అప్పం
భాట్టనేవాడు; సంకట్యాశః = సంకటము కుది రేటట్టుగా; బాబున్ = తం
ద్రుని; తన్నె = కొట్టాడు. అప్పుడు బంకమ్మట్టి వంటినిండా అంటుకొన్న
ది; శంకర్పట్టి = అనగా శంకరప్పగారి కుమారుడు. ఆగమంగా = అద్భు
తోగా; వచ్చెన్ = వచ్చినాడు ఇది దీనిబావము

గురు—వాచామగోచరంగా వుందిరా నాయనా దీనిభావము. అహహ రసమేమిటి; పాకమేమిటి భావమేమిటి యతులేమిటి ప్రాసలేమిటి శబ్దసాష్టవ మెంత. వేయినాలుకలున్న శేషుడే రావలెనురా దీన్ని వర్ణించేటందుకు. చాలురా బాబూ మొగం మొత్తిపోయింది కవిత్వం. ఇకకవిత్వమంటే అరోచకం వుడుతోందిరా నాయనా.

రం—మీపంటివాళ్ళకిటువంటి రసవంతమైన కవిత్వం సొక్కుతుందా. మీకీకవిత్వాలు వినిపించడం చెవిటివాడిముందర శంఖమువ్రాదడం గుడ్డివాడికి రవివర్ణపిచ్చుర్లు చూపించడం.

గురు—నిజమే బాబూ. మావంటిమూర్ఖులదగ్గర యిటువంటి మహారసవంతమైన శ్లోకాలు చదువకూడదు. వాటికి దిష్టికొడుతుంది.

రంగ—నిజమే చదవనేకూడదు. నేను పొరబాటు చేశాను.

గురు—మీకొక్క త్తపుంతపద్యాలు నాకు కూడా కొన్ని వచ్చునుమా.

రంగ—మీకివికూడా వస్తాయా. మీకల్లా అర్థంకాని నల్లరాళ్ళంటి, ఆదిక్కుమాలినశ్లోకాలేకాని యీలాటిచక్కని పద్యాలొస్తాయా

రంగ—ఏదీ నిజంగా వస్తే ఒకటిచదవండి. ఇండాకా మీరుచెప్పినట్లు పాఠశ్లోకాలు చదవడంవల్ల బెరడు కట్టిపోయిన మీనోటికిరుచొస్తుంది.

గురు—రా కేమయా! మంచిశ్లోకాలు రావడం కష్టముకాని యివిరావడానికేమి. చదువుతానువినండి. అనవేమారాజుగారిమీద అవకతవక పండితుడొకడు చెప్పాడట యీశ్లోకం.

శ్లో॥ అనవేమమహీపాలా

చూపులుం గడులెస్సలు

యుద్ధమందు మహావీర్లు

శాబానునా భ శాముండా

ధీయోయోనః ప్రబోధయాత్.

రంగ—చాలా బాగావుండిశ్లోకం. రెండవపాదంలో ఆయన అందం వర్ణించాడు. కాని రక్కిన పాదాలు అర్థమైనాయికావు.

గురు—దానికి వ్యాఖ్యాన ముండాలి మరి. చెవుతానువిను. మొదటి మూడుపాదాలు కష్టపడిచేశాడు. నాలుగోపాదం తోచిందికాదాయనకి. పెళ్ళామును సలహాఅడిగిగాడు. ఆమెసంధ్యావందనంలో ముక్కొకటి పారవెయ్యమని చెప్పింది అందుచేత ధీయోయనః ప్రబోధ యా త్తని వేశాడు.

రంగ—అయితే శబాసునా బభామండాయేమి.

గురు—అటువంటి గొప్ప యభిప్రాయము చెప్పినందుకు సం తోషిస్తూవేశాడు.

రంగ—దివ్యంగావుంది తేగముక్కల్లాగున్నాయి ముక్కలు శాస్త్రుల్లుగా రూ! యిటువంటి రసవంతమైన ముక్కలో దిలిపెట్టి ఆపాడువు స్త కా లెందుకి చదువుతారయ్యా మీరు?

గురు—కవితావులు యిల్లాగే యుండవలసి వచ్చినట్లయితే ఇక రఘువంశము కుమారసంభవము భారతము భాగవతము మనుచరిత్ర యిల్లాటివన్నీ కట్టకట్టి మూలపారవేసి గరుడాచలనాటకాలు, గంగా గారీ సంవాదాలు, తందానపదాలు గొల్లనుద్దులు చదువుకోవడం చాలామంచిది.

రంగ—భేషుగ్గా చెప్పేరు శాస్త్రుల్లుగారూ: క్వాయిట్రయిట్. మిమ్మల్ని నే నిప్పుడు కన్విన్సుచేశానన్నమాట.

రంగ—కన్విన్సు అంటే అయినకు చెప్ప. శాస్త్రుల్లుగారితో మాటాడితే వచ్చే బాధే యిది.

రంగ—ఏంజెప్పును నాతలకాయి. తగినమాటలా వల్లకాడాయీభావలో కన్విన్సుంటే వాదబలంచేత మిమ్మల్ని నాపక్కకు తిప్పుకున్నా నన్నమాట.

గంగ—మీకు నచ్చేటట్టు చెప్పాడన్నమాట.

గురు—అలాగా. సరే మీయిష్టమువచ్చినట్లునుకొండి.

రంగ—శాస్త్రులుగారూ : మావాదమువంటి యెంతభీష్మించుకున్న శాస్త్రులుగారైనా ఒక్కగడియలో పడిపోరటండీ. మావాదానికి యెదురుజవాబు చెప్పడానికి వీలా. కొమ్ములుతిరిగినవాడు మా యెదుట మాట్లాడలేడు. ఇంగ్లీషు చదువుకున్నవాళ్ళలో మాట్లాడడమంటే మజాఖా అనుకున్నారూ.

గంగ—శాస్త్రులుగారూ ! యీవాదాలతో నేను వచ్చినపని మరిచిపోయినాను.

గురు—ఏమిటి నీవు వచ్చినవని?

గంగ—మన రంగన్నలాగే నేనుకూడా ఒక చిన్నపద్య మల్లినాను. అందులో యింకా నాలుగోపాదం కుదరలేదు. మూడుపాదాలే కుదిరాయి. నాలుగోపాదం నాలుగురోజులనుండాలో చిస్తూన్నాను.

గురు—అయితే యిప్పుడు నీపద్యం మూడుపాదాలే కుదరడం చేత తేత్రాయుగంలో ధర్మదేవతలాగుంది.

రంగ—అదేమిటండీ. ఏదో చాదస్తం పురాణగాథ చెప్పుతూన్నాను.

గురు—మేమూ మీరూ మాటలాడుతూన్నంతకాలము మా చాదస్తం మీరు వినకతప్పదు. వినండి. కృతయుగంలో ధర్మదేవత గోరూపమెత్తి నాలుగుపాదాలా నడిచిందట. తేత్రాయుగంలో ఒకపాదం ధర్మం తరిగిపోవడంచేత ధర్మదేవత మూడుపాదాలతోనే నడిచింది. మీపద్యంకూడా మూడుపాదాలు కలదేకనుక కృతయుగంలో ధర్మదేవతవలె నుండని చెప్పినాను.

రంగ—శాస్త్రులుగారూ ! ఏమియు పమానమండిది. ఉపమా
లంకారమంటే యిట్లాగా వుండవలసింది. ఉపమ అంటే దామోదర
హఠాటల్లోచేసే ఉపమాలా వుండాలి. ఉపమా కాళిదాసస్య అని
పూర్వముండేదట. అది శుద్ధతప్ప. ఉపమా దామోదరస్య అంటే
చాలా బాగావుంటుంది. దామోదరుని ఉపమాలాగ కాళిదాసు
దెప్పుడూ వుండదు.

గురు—నారాయణ నారాయణ ! ఎటువంటి దుర్భాషలు
వినవలసివచ్చినదిరా నాయనా. మహానుభావుడైన కాళిదాసుగారి
యుపమ దామోదరుని ఉపమాకు తీసిపోయినదీ, అనగా ఉప్పు పిండికి
తీసిపోయినదన్నమాట. మాణిక్యము గాజుపూసలు, గాజుపూసలు
మాణిక్యాలూ అమృతరసాలు వచ్చాయి. మిమ్మలి ననవలసినదేమీ
లేదు. ఈలోపమంతా నూడే.

రంగ—ఈ వాదంతోనే కాలక్షేపము చేయక నాపద్యము
వినండి శాస్త్రులుగారూ !

గురు—నాకూ వినడం కష్టముగానే వుంది. బాబూ త్వరగా
సీపద్యమేవో చెప్పు.

రంగ—వీడి పద్యంకూడా చాలా బాగుంటుందండి. నేను
వినాను.

గురు—ఊటలురించి చంపక త్వరగా చదవండి.

రంగ—ఇదిగో చదువుతూన్నాను వినండి. శ్రద్ధగా వినాలి.
మనస్సు మరోచోట పెట్టుకొనివంటే వల్లకాదు. అట్లాటప్పాకవిత్వా
ల్లాగ మీ రశ్రద్ధగావంటే పనికిరాదు.

గురు—శ్రద్ధగానే వింటున్నానోయీ బాబూ చదువు.

రంగ—శ్రద్ధగలగండి. చదువుతూన్నాను.

పొలములో నక్కలు కూసెగా
మనసులో భయ మెంతో వేసెగా
పాలేరు యిట్టట్టే చూసెగా

యింతే తక్కినపాదం కుదిరిందికాదు.

గురు—అహహా ! ఇదా పద్యం.

రంగ—మొన్నరాత్రి నేను పొలములో పడుకోవలసివచ్చింది.
అప్పుడు నక్కలు కూస్తే భయమేసింది. దానిమీద నే చురుకుగా
చెప్పాను.

గురు—(నవ్వుచు) ఇందులో గణమూలేదు. యతి లేదు.
ఇది యేమి నృత్యం?

రంగ—ఈచృత్తాల ఫక్కిని మేము వెళ్ళలేదు. అందుచేతనే
మాకు యతులు గణాలు అక్కరలేదు. ఇంగ్లీషుఫక్కిగా మేము
రైముపెట్టాము. రైమంటే చివరపాస. కూసెగా వేసెగా చేసెగా
అని వేశాను చూశారా? అవే రయిమంటే.

రంగ—అహహా ! ఆరై మెంత బాగుందిండీ.

గురు—(నవ్వుచు) అల్లాగెతె నాలుగోపాదం నేను పూర్తి
చేస్తాను భోజరాజు ముగించూస్తే సామాన్యమనుష్యులకు కవిత్వం
పుట్టినట్లు మహాకవులైన మీ మొగంచూస్తే నాకుకూడా కవిత్వం
పుట్టుకొస్తోంది

రంగ—చూచారా మామహత్వం మరి ఏదీ పూర్తిచెయ్యండి

గురు—ఇదిగో పూర్తిచేస్తూన్నాను వినండి ముందు మీ
మూడుపాదాలు చదువుతాను తరువాత నాపాదం వేస్తాను

పొలములో నక్కలు కూసెగా
మనసులో భయ మెంతో వేసెగా
పాలేరు యిట్టట్టే చూసెగా

రంగన్న నీముండ మోసెగా

గంగ—(కోపముతో) ఎమిటండీ శాస్త్రుల్లుగానూ! యీలాటి అధికప్రసంగంలో దిగారేమిటి మీరు.

రంగ—బాగర్త శాస్త్రుల్లుగానూ డిఫరుమేషనుచార్జీ యిస్తాం ఇలాంటి అధికప్రసంగాలు చేశారంటే

గురు—మీపద్య మెల్లాగుందో నాపూర్తి అల్లాగుంది మీ యిష్టమువచ్చినట్టు చేసుకోండి

గంగ—చీ! రారా ఈయన మాట్లాడవలసిన మనిషిగాడు రా పోదాము

(అని యిద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)
స మా ప్ర ము

రాక్షససంవత్సర పంచాంగము

ఆనందసంవత్సర మంతరించినది. ఆనంద అంతరించకముందే లోకమున కానంద మంతరించినది. అందరి ఆనందము గోవిందమైనది. రాక్షస ప్రవేశించినది. రాక్షస ప్రవేశింపక మునుపే జర్మనీరాక్షసులు, ఆస్ట్రీయా రాక్షసులు, ప్రాన్సు బెల్జియంమీద ప్రవేశించినారు. ఈ రాక్షససంవత్సరములో మహాద్భుతము లనేకములు జరుగును. చంద్రుడు శుక్లపక్షములో పాడ్యమినాడు కనుపడక విదియనాడు కొంచెముగా కనుపడి క్రమక్రమముగా వృద్ధిబొంది పున్నమనాటికి సంపూర్ణుడగును. అమావాస్యనాడు కన్న పొడుచుకొన్నప్పటికి కనపడనంత కాటుచీకటి కమ్మును. యుద్ధమునకు వెళ్ళిన సైనికులలో చాలమంది తుపాకిగుండ్లు పరింగిగుండ్లు తగల కిక్కురుమనకుండు చచ్చిపోదురు.

ఈసంవత్సరము సంగీతసభలలోకి వెళ్లిన మనుష్యులు తమ యింటి గొడవలు, కచ్చేరీగొడవలు, లోకాభిరామాయణములు, పుక్కిటిపురాణములు, యిష్టాగోష్టులు, పిచ్చిపాటి, మాటామంతి, చెప్పుకొనుట యొక్కనగానుండును. పాటవినుట తక్కువగా నుండును. ఈసంవత్సరము జరిగినసభలలో చందాలపట్టిక బయలుదేరువరకు జనులు సెండుగా నుండురు. అది బయలుదేరగానే క్రమక్రమంగా సభ సన్నగించును.

ఈసంవత్సరము మామిడికాయలు పుల్లనగానుండును. మిరుపకాయలు కారముగానుండును. పొట్టిమిఠపకాయే మరంత కారముగా నుండును. గాలిదుచూగమునకు మామిడికాయ రాలిపోవును. ఈసంవత్సరము పన్నులు లేనివారికి శనగలు నమలుట చక్కిలములు, జంతికలు తినుట, పచ్చడిబద్దలు కొఱుకుట కష్టముగానుండును. ఈయేడు వేసవి కాలములో చమటలు శరీరముమీద ప్రవాహముగా కారును. చదువు సంధ్యలులేని త్రాగుబోతులు బహిరంగముగా సారాదుకాణములకు, కల్లుదుకాణములకు పోయి త్రాగివత్తురు. విద్యావంతులైన త్రాగుబోతులు మునుగులు వేసికొని రాత్రి 8 గంటలైనతరువాత నాలుగు పక్కలు చూచి బ్రాండుపాపులలో దూగుదురు. లేక పికారువంక పెట్టుకొని రైలుస్టేషనుకు, మరికొన్ని యితరస్థలములకు వెళ్ళి కావలసిన చుక్కలు నోటిలోపోసికొని వత్తురు. ఒకప్పుడు బుద్ధులెప్పించుకొని బీరువాలోనె పెట్టుకొని ఔషధమునే వంకపెట్టి సేవించుచుండురు.

రాక్షససంవత్సరములో నల్లులు రాక్షసులవలె పీకును. దోమలు రాక్షసులవలె ధ్వనిచేయును. పిల్లులు రాక్షసులవలె సంచరించును. రాక్షసచంచలు, రాక్షసయెలుకలు, రాక్షసకుక్కలు విజృంభింపును. బడిపంతుళ్ళు పిల్లలమీద బెత్తప్రయోగములు యొక్కవగా జేయుదురు. ఈసంవత్సరము చైత్రమాసము మొదలుకొని ఆషాఢమాసాంతమువరకు యెండలు ముతకగా కాయును. చెప్పులు వేరుండా నడుచు

వారికాళ్ళు కాలును. బి, యేలు ప్యానయిన తహశీలుదార్లు మేజ ప్టీట్లలో కొందఱు హిరణ్యశాస్త్రములు గ్రహించి తృప్తిపొందు చుందురు.

జాయంటునర్తకములో కలహములు మొందు. జాయంటువ్యవ హారములలో వికమత్యము శూన్యము.

ఉద్యోగస్థులలో అతిమూలముచేత రాచపుండ్లచేత కొందఱు చనిపోవుదురు. నకాల్తనామాలు లేని స్త్రీడర్లు లేదనివిచారించుచుండగా పున్నవారు వచ్చినవారిని తీరుబడి లేదని కనరుచుందురు. రాజమహేం ద్రవరములో శ్రీరామనవమి బోగమువాండ్ల మొగముమీద పారును.

ఈసంవత్సరము శీతకాలములో బట్టలు లేనివారికి చలి వేయును. రైలువేవుద్యోగస్థులలో కొందరికి గర్వము మునుపటివలెనే 100 డిగ్రీ లుండును. వైద్యులెక్కువైనకొద్ది రోగము లెక్కువగుచుండును. డబ్బు తగ్గినకొద్ది వేషమెక్కువగుచుండును. ముసలితనము వచ్చినకొద్ది పటుత్వము చూపవలెనను ఆసక్తి హెచ్చుచుండును. పంట పండును గాని దారిద్ర్యమెప్పటివలె నుండును. చదువు పెచ్చుపెరుగునుకాని బుద్ధి యధాప్రకారముండును. కోర్టులలో వొక్కొక్కవ్యాజ్యమునకు 30, 40 హీరింగులు పడుచుండును. మునుపటివలెనే వార్టీల టేరుము చూచేస్త్రీడర్లుగాని, గుమాస్తాలుగాని అధికారులుగాని వుండరు.

ఈసంవత్సరము రౌడీగ్రహణములు పట్టును. ధనగ్రహణము, కాంతాగ్రహణము. ఒకటిపగలు, ఒకటిరాత్రి పట్టునుండును. అప్పు డప్పుడు వేదబ్రాహ్మణులకు దానగ్రహణము సంభవించుచుండును. అందుచేత గ్రహణములు చూడని చెప్పవచ్చును. కొన్ని పాశ్చాత్యగ్రహణ ములుకూడ జరుగునుగాన 4 గ్రహణములు పట్టునని కొందఱు సిద్ధా న్తుల అభిప్రాయము.

—వృద్ధిక్షయలు—

సత్యవృద్ధి 1 పాలు.

నాశనము 99

మంచికవిత్వము $\frac{1}{2}$

తుక్కుచు స్తకములవృద్ధి 98 $\frac{1}{2}$

మాయవృద్ధి 100

నాశనము సున్న

ధనాశ 100

నాశనం సున్న

ఉపకారవృద్ధి $\frac{1}{2}$

అపకారబుద్ధి 99 $\frac{1}{2}$

నల్లులవృద్ధి 89

తన్నాశనం 11

దోమలవృద్ధి 99

తన్నాశనం 11

నిజమైనదాతృత్వం 1

దాబులదాతృత్వం 99

బిరుదులదాతృత్వము 76

మొగమాటదాతృత్వం 24

కూటసాక్ష్యములవృద్ధి 79

నిజమైనసాక్ష్యము 21

తప్పుసృష్టి 50

తప్పుసలహా 75

న్యాయసలహా 25

ఆసుష్యత్తులలో ఆగరణ 15

నిరాదరణ 85

డబ్బుకొరకాదరణ 95

అత్తకోడండ్రపోరు పృథ్వి 86

పాండు 14

అనూయ 85 తన్నాశనం 15

ఉపన్యాసములు 97 ఆచరణ 8

పాతశాలలపృథ్వి 75 విద్యాపృథ్వి 25

లంచములపృథ్వి 99 తన్నాశనం 5

పట్టుదల పృథ్వి 90 తన్నాశనం 4

అశీర్ష పృథ్వి 10 ఆశీర్షపృథ్వి 30.

పడకగది ముచ్చటలు

హయ—నేనూళ్ళో లేనప్పుడు జాబులేమైన వచ్చినవా?

గుక్కి—ఏవో నాగులు మూడుజాబులు వచ్చినవి. అవి బీరువా లోజాగ్రతపెట్టినాను.

హయ—నాకేమైనా మనియార్దర్లు వచ్చినవా.

గుక్కి—మణిహడ్డలేమి రాశేదు.

హయ—వెల్లభూములుతాలూకు శిస్తు రయితు మనియార్దరు పంపుతానన్నాడు సంపలేదా.

గుక్కి—రయితు శిస్తు స్వయంగానే తీసికొనివచ్చినాడు.

హయ—అయితే ఈసాయము నాచేతి కిచ్చినావుకానేమి?

రుక్మి—నాదగ్గరవుంటే నే నివ్వనేయిస్తును.

హయ—ఏమిటి సీమాటలు చిత్రముగా నున్నవి. ఉండకేమైపోయినవి రూపాయలు? దొంగ లెత్తుకొనిపోయినారా యేమిటి?

రుక్మి—దొంగలెత్తుకుపోలేను (అని నవ్వుచున్నది.)

హయ—(కోపముతో) ఏమిటికిలిస్తావేమిటి పదహారుపహ్లా బయలుపడేటట్టు రూపాయలేమైనాయో సంకతిచెప్పు.

రుక్మి—రూపాయలెక్కడికి పోతాయి. పోలేదనిచెప్పినాను.

హయ—పోకపోతే యిల్లాగ్నియ్యి రూపాయలు.

రుక్మి—నాదగ్గరలేవు. మరాబు వెంకటరత్నముచేతి కిచ్చాను.

హయ—(మహాకోపముతో) డేం-ఫూల్ నిన్నెవడిమ్మన్నాడు వెంకటరత్నంచేతికి.

రుక్మి—మీరే యిమ్మన్నారు.

హయ—(పండ్లుకొరుకుచు) స్ట్రప్డు-రోగ్. నేనియ్యమన్నానా నీన్ను. ఎప్పుడిమ్మన్నాను ఎందు కిమ్మన్నాను. అబద్ధాలు చెబుతావు. నీకు బాత్తిగా పిసిగిసల్గులేవు. నాకు పేములెన్నున్నావునీవు.

రుక్మి—మీమాటల కర్థమేమిటో నాకు తెలియదు. అనుకుంటే, ఆ వాచా దోమాలన్నీమీకే. వెనక కొంకటరత్న మనయింటికివచ్చి దుద్దులజోళ్ళుకట్టే ముంచికంసాలి వచ్చాడు, అమ్మగారికికూడా ఒకటికట్టించడని మీతో చెప్పినప్పుడు ఈమాటలు శివరాత్రికి భూముల మీద శిస్తువచ్చాక, ఆశిస్తుపెట్టి కట్టిస్తానని చెప్పేరాలేనా.

హయ—అవును మాటవరసకు చెప్పినప్పుడు.

రుక్మి—సరే. అప్పుడు మాటవరసకు చెప్పారు. ఇప్పుడు మాటవరసకు యిచ్చాను నేను.

హయ—ఎప్పుడో యేసరధ్యాసంగావున్నప్పుడో నేను మాటంటే మళ్ళీ నాతో చెప్పుకుంటా యింతో యేమిక్రమ్మందో చూడకుండా

నూపాయలు చేతికివచ్చిందేసందని యిష్టమువచ్చిన నగలు చేయించు కొని కులుకుతావా? నేనిప్పుడు భీమాకంపెనీకి నూటయేభైరూపాయలు పంపించాలి. ఎక్కడనుంచి సొమ్ము తెమ్మన్నావు.

రుక్మి—ఏమో భీమాకంపెనీ కివ్వాలో గీమాకంపెనీ కివ్వాలో నాకు తెలియదు. వెళకమిరిమ్మన్నారు కనుక నేనిచ్చాను. భీమాకంపెనీనా అప్పుచేసి యిచ్చుకోండి ముందు నెలజీతంలో తీర్చుకోవచ్చు.

హయ—అప్పుచేస్తే యెవడు తీరుస్తాడు నీతాత.

రుక్మి—నాతాతతీర్చడు మీతాతతీర్చడు మీరేతీరుస్తారు. ఎన్న శృనుంచో మనుసుపడి దుద్దులు చేయించుకుంటూంటే అంతమండిపడతారెందుకూ. ఎల్లకాలము మూసినాయిసము ముత్తయిదులాగ చెవులపోగులైనా లేకుండా వుండమంటారాయేమిటి ఇప్పటికి వంటిమిడికి నలభై యేళ్ళొచ్చాయి. మనమల నెత్తాను ఒకదక్షిణాదిచీరెరగను, ఒకకొర్నాడుచీరెరగను. చేతికి మురుగుపోచలైనా గాయించలేకపోయినారు. పుష్కరాగాలతో గట్టిన దుద్దులంటే నాకెంతోమనసు. వెనకప్పుడో వైకాంతాలుతో గట్టించుకొన్నాను. అవి నీరుగి పాడైపోయినవి. ఇంతాచేస్తే నూరునూపాయలు కిళిమిళిపండుగులతో దొర్లకు పట్టికెళ్ళే పళ్ళు పంచదారచిలకలు అంత విలువుండదు.

హయ—దొరగారి గొడవ క్రిష్ణమునుపండుగ గొడవా నీకెందుకూ. నీవధికపండుము చేస్తూన్నావు నీరోగము నేకుదురుస్తానుండువెధవపెత్తనం బోడిపెత్తనం చెయ్యకుండా ఆడపెత్తనమున్న కొంపెప్పుడూ ముందరకురాదు. షరాబు వెంకటరత్నానికి గూడ బుద్ధిచెప్పిస్తానుండు ఒకసారి! రాస్కేల్! వాడుఆడవాళ్ళకి నగలు చేయిస్తానని చెప్పి యీలా డబ్బెత్తుకుపోతూంటాడు ఈసర్వాయం యిట్లాకి రానియ్యి గాడ్డని కొలిచావునా గాడ్డను.

రుక్మి—వరాలు వెంకటరత్నాన్ని కొరడాపుచ్చుకొని కొట్టడమెందుకు. ఆ కొట్టడలచిన కొరడాదెబ్బలేవో నన్నే కొట్టింది. ఇందులోలోపమంతా నాదేకాని వెంకటరత్నానిది కాదు. మీరింత కక్ష వహిస్తారన్నమాట యెరక్క పాతగేళ్ళనుంచి కాశరం చేస్తూన్నాను కదా యింతమాత్రము చనువు కూడదాయని స్వతంత్రించి షరాబును పిలిపించి నేనే సొమ్ము స్వయంగా యిచ్చాను. వెంకటరత్నముచేసిన లోప మేమిలేదు.

హయ—వెంకటరత్నము లోప మున్నదో లేదో యీమాట వాకట్లోకి రానీ కనుపరుస్తాను. నాకు మొదటినుంచీ నగలంటే తలనొప్పి. నగలుచేశేవాళ్ళనీ చేయించేవాళ్ళనీ చూస్తే అరికాలునుంట నెత్తికివస్తుంది.

రుక్మి—అంత తలనొప్పి అంత మూటా యెందుకు. నగలు చేయించుకోవడం హానికాదు. అపకీర్తికాదు. కానిపనికాదు. నలుగురు లోకి నెళ్ళివచ్చుడు తలయెత్తుకోవడానికి వీలులేని పనికాదు.

హయ—హాని అపకీర్తి లేకపోతే సరా. నగలు చేయించడం సామ్యంతా పాడుచేయడం దీనివల్ల యెన్నోనష్టము లున్నవి.

రుక్మి—ఏవీ ఆనష్టాలన్నీ ఒక్కమాట సెలవియ్యండి. ప్రపంచమందరికీ లేనినష్టా లేమిటో ఒక్కమాట చూస్తాను.

హయ—ఒకటా రెండా నష్టాలు. లెక్కలేనన్ని యున్నాయి. ముందుగా దొంగలభయం

రుక్మి—నగలు చేయించుకోకుండా సొమ్ముదాచుకుంటే దొంగలభయ ముండదాయేమిటి. అప్పులిస్తే అప్పులవా శ్మేగ బెడతారు. ఇంట్లో వుంచుకుంటే దొంగతత్తుకుపోతారు. దొంగలకు నగలైనా రొక్కమైనా యొక్కటే.

హయ—నామాట పూర్తిగా వినకుండా వాదం చేయడాని
కారంభిస్తావేమిటి నీవు.

రుక్మి—సరే సరే చెప్పండి పూర్తిగా వింటాను.

హయ—సొమ్ము వడ్డీలేకుండా పడియుండడము ఒకటి.

రుక్మి—వడ్డీ:—

హయ—అదిగో మళ్ళీ నోరెత్తుతున్నావు నామాటలు విన
కుండా. మీ ఆడవాళ్ళంతా పూలు.

రుక్మి—సరే మరిచిపోయినాను. చెప్పండి చెప్పండి. మేము
పూలుముకాబట్టే మీ ఆటలన్నీ సాగివస్తూన్నాయి.

హయ—నగలు పెట్టుకొనుటవల్ల అందము చెడిపోవడము
ఒకటి.

రుక్మి—(నవ్వుచు) అందం చెడిపోతుందా ?

హయ—చెడిపోతుందా మరి చెడిపోతుందా భగవంతుడిచ్చిన
సహజసౌందర్య ముండవలె గాని నగలతో అంద మొస్తుందా. విద్యలేక
పోవడంచేత మూర్ఖులై మీరందరూ నగలతో నగలతో అని మగవాళ్ళను
వీక్షి పిండిపెట్టి సొమ్ముంతా పాడుచేసి మళాగత్తుక్రింద తగుగుక్రింద
కొంతపాడుచేసి సొమ్ముంతా ధ్వంసముచేస్తారు. నగలే మనదేశాన్ని
కొంపలు తీస్తున్నాయి. నగ లెప్పుడు చేయించుకోవడం మానతారో
అప్పుడు మనదేశము బాగుపడుతుంది. నగలు చేయించుకొన్నంత
కాలము మనదేశ మీ దర్శిదస్థితిలోనే యుంటుంది.

రుక్మి—మీరు మగవాళ్ళు మీమాట చెల్లుతుంది. మామాట
చెల్లదు. అయినా యేవోరెండు తెలివితక్కువమాటలు నేనుకూడ చెప్తు
తాను వినండి. నగలుచేయించుకోడంవల్ల వడ్డీలేకుండా సొమ్ముపడియుం
టుందని మీరు చెప్పినారు. నిజమే వడ్డీపోతుంది. అన్నింటిమీద
మనకు వడ్డీ వస్తుందా ? కట్టుకునేబట్టలకు, సాల్పుకు, మూడువందల

రూపాయిలు మనకవుతోంది. తిండికింద సాయకు మనకు రెండువేల రూపాయ లవుతున్నాయి. వాటిమీద మనకు వడ్డీవస్తుందా. పదివేల రూపాయిలు పెట్టి మీరు కాపరముంజేటందుకు మేడకట్టించారు. దాని మీదేమైనా వడ్డీవస్తుందా మీకు. అల్లాగే నగలమీదకూడా వడ్డీ రాకపోయినప్పటికి నష్టములేదు.

హయ—నా నైస్సు. కట్టుకునేబట్టా, తినే తిండి, ఉండేయిల్లా మోస్తరా నగలు.

రుక్మి—ఇందాకా మీమాటకు నేనడ్డమువచ్చినప్పుడు చీవాట్లు పెట్టారుగదా యిప్పుడు నామాటకు మీరడ్డమురావచ్చునా. నామాటంతా అయినతరువాత మీరు జవాబుచెప్పండి.

హయ—ఓహూ! నన్ను దెప్పతూన్నావా యేమిటి.

రుక్మి—బియ్యేలు యప్పేలు ప్యాసయిన మీవంటి చదువు కొన్నవారిని పనికిమాలిన ఆడదాన్ని నే నెంతదెప్పగలను. కాని నా మాట కడతేరా వినండి. అందం చెడిపోతుందన్నారు మీరు. దేవుడిచ్చిన అంద ముండాలికాని నగలవల్ల అంద మొస్తుందా అని మీరు నెలవిచ్చారు. దేవుడిచ్చిన అంద ముండవలసినదేకాని వీటివల్లకూడా కొంత అందమువస్తుందని నేననుకుంటాను. ఎల్లాగంటే యింటి కందం రావాలంటే వెల్ల వేస్తారు. తోరణాలు కడతారు. అరటిస్తంభాలు గుమ్మాలముందర కడతారు. స్తంభాలకి పచ్చని కొబ్బరిమట్ట లల్లుతారు. పువ్వులదండలు కడతారు. చాందినీలు కడతారు. గ్లోబులు వాలుపేడ్లు మంచుమంచి లాంఛలు యెరువుతెచ్చైనా పెడతారు. ఇంటికి సహజసాందర్య ముండాలికాని యీతెచ్చిపెట్టిన అలంకారాలెందుకు. మీటింగు లైనప్పుడు తొనుమాలుతోను అక్కడాకూడా యిల్లాటిఅలంకారాలే చేస్తారు. ఆకులవల్లా పువ్వులవల్లా వస్తుందాయేమిటి అలంకారము. మీరే బట్టానీటి యెందుకు కట్టిపెట్టడం. ఆకుల

వల్లా పూవులవల్లా యెంజి అందము గోడలకు గొండెలకు వస్తూంటే వెండివల్ల బంగారమువల్ల వజ్రాలవల్ల రత్నాలవల్లా మనిషి కందం రాదాయేమిటి. కాలి కందెపోచైనా మెళ్ళో పట్టెడపోచైనా చెవికి బావీలియైనా లేకుండా మూసివాయనం ముత్తైదువులాగుంటే పునిస్త్రీ అందంగా వుంటుందాయేమిటి. నేను మోటమా టన్నానని మీరు కోపపడవద్దు. ఊరికే సంగతిచెప్పను.

హా—నగలవల్ల అందము మన ఆడవాళ్ళ కేనా లోకంలోతక్కిన ఆడవాళ్ళకుకూడా వుంటుందా?

రుక్మి—లోకంలో అందరాడవాళ్ళకు నగలవల్ల అందము వస్తుంది. ఆడపుట్టుక వుట్టిందల్లా నగలు పెట్టుకోవాలని యుబలాటము పడుతుంది.

హా—అయితే దొరసానులుకూడా ఆడవాళ్ళేనా? వాళ్ళెందుకు నగలకోసం యుబలాటపడరు.

రుక్మి—నగలవల్ల అందం వాళ్ళు గ్రహించలేదేమో కాని లేకపోతే పెట్టుకోరా. అప్పటికి కొందఱు దొరసానులు వజ్రాలుచెక్కిన యుంగరాలు పెట్టుకుంటారు. వాచీలా అవేమిటో అంటారు జేబు గడియారాలు, కెంపులు వడ్రపుపొళ్ళు చెక్కిన బంగారపు డిప్పలూ వున్న జేబుగడియారాలు వేసుకొంటారు. మంచిమంచి రాళ్ళు చెక్కిన బంగారపు గొలుసులు వాటికి వేస్తారు. అవన్నీ అలంకారాలు నగలు కావాయేమిటి? ఎన్నిగంట లైనదో చూచుకుందుకు వట్టిగడియారము చాలదా యేమిటి? బంగారపు డిప్పలున్నదేకావాలా, బంగారపు గొలుసున్నదేకావాలా, కెంపులు చెక్కినదే కావాలా? అవన్నీ నగలు కావా యేమిటి? కంటి కాసులపేరూ మాత్రమేనా నగలంటేను. ఇవన్నీ నగలే. అన్నట్టు మరిచిపోయినాను, వీటికేమి సీమలోవుండే మన రాజుగారి భార్య వాణిగారు పట్టాభిషేకముక్కునా వున్న నగలు

పెట్టుకుందని పత్రికలలో చదువుకున్నాము. అప్పుడు మంగమ్మపిన్నీ నేనుకూడా అచుకున్నాము. దొరసానులుకూడా నగలు పెట్టుకుంటారు చూచావా అవి.

హ—దొరసానులలో నూట నాట యెక్కడో ఒకావిడ పెట్టు కుంటుందిగాని దరహామీద మనకిమల్లే నగలో నగలో అని పలవరించి మగవాడిని వీకి పిండిపెట్టి నెత్తురువీల్చి అప్పో సప్పో చేయించి నగలు పెట్టుకోరు.

రుక్మి—వీకి పిండిపెట్టి నెత్తురువీల్చి నగలుపెట్టుకోవడం యెవరూ వప్పుకోరు. ఇంట్లా బుచ్చగడవటమే కష్టముగా నున్నప్పుడు నగలు తెచ్చుని బాధపెట్టేపెళ్ళొము బ్రహ్మరాక్షసిగాని పెళ్ళొమవుతుందా యేమిటి? అటువంటివాళ్ళు యెక్కడనో నెయ్యి కొక్కరై యుంటుందిగాని సాధారణముగా నుండరు. మగవాడు బాగా సంపాదిస్తూ న్నప్పుడు నాలుగుడబ్బులు వెనకపడుతూన్నప్పుడు అడది కొంచెము పట్టుబట్టినా నగలు చేయించుకొన్నా అందము చందము వుంటుంది కాని భూములు తాకట్టుపెట్టి అప్పులుచేసి నగలు చేయించుకోవడం బాగుంటుందా యేమిటి?

హ—ఎల్లాగై నా దొరసానుల మోస్తరుగా మనవాళ్ళు కేవలం ముచిదుస్తులు వేసికొని నగలు లేకుండా వుంటే చాలా బాగా వుంటుంది.

రుక్మి—దొరసానులులాగు అన్నింటిలోనూ వుంటే బాగావుంటుంది. ఒక్క నగలలోనేకాదు. దొరసానులులాగు గుట్టపుబళ్ళు కట్టించుకొని మనవాళ్ళుకూడా ఒక్కళ్ళు సికారువెడితే బాగావుంటుంది. పైమగవాళ్ళేవరువచ్చినా నదురు బెదురు లేకుండా వాళ్ళ తొ మాట్లాడి సికారుకొడితే బాగావుంటుంది. వాళ్ళలా మేము కూడా పెద్దనాళ్ళ మునునదాకా వాళ్ళ చేతుకొకుండా కా లేదలకు వెళ్ళి

చదువుకుంటే బాగావుంటుంది అన్నింటిలో వాళ్ళలాగ మమ్మలిని కూడా తయారుచేసినతరువాత నగలలోకూడా వాళ్ళంతవాళ్ళు కమ్మని చెబితే బాగావుంటుంది.

హ. —మన పెద్దవాళ్ళు యూధులై వప్పుకోరుగాని వాళ్ళపద్ధతులన్నీ బాగానే వున్నాయి. చదువుకుంటే తప్ప? పికారువెడితేతప్ప? అవన్నీ మనవాళ్ళు వప్పుకోకపోతేమటుకు నగల విషయములో మనము మాన్పుచేసికోగూడదా? ఒకవేళ అందుగావుంటే వుంటుందనుకో! ఉపయోగ మేమైనా వుందా?

రుక్మి —అదిగో అల్లాసబబు గారండీ. చెబుతాను. ఉపయోగముందో లేదో చూతురుగాని. నగలవల్ల యెంతైనా పయోజనమున్నది.

హ. —ఏమి టాప్రయోజనం? అన్నిశాస్త్రాలు చదువుకొన్నవాడిని నాకు తెలియని ప్రయోజనాలు నీకేమి తెలిశాయో చెప్ప?

రుక్మి —ఈమాత్రము తెలిసికొనేటందుకు శాస్త్రాలు చదువుకోనక్కరలేదు. బియ్యేలుప్యాను కానక్కరలేదు. ఆడదాని నంటిమీద నగలంటూ వుంటే మగవాడికి యేలవసరము వచ్చినప్పటికి అవి అక్కరకువస్తాయి. తాకట్టు పెట్టుకోవచ్చు. అమ్ముకోవచ్చు. ప్రాణావసరమేదీవచ్చినప్పటికి నగలే తలకాస్తాయి. ఎన్నిభూములున్నా సమయానికి అక్కరకు రావు. యొక్కము పెట్టెలో వుంటేతప్ప ఒకళ్ళికి బదులిచ్చినప్పటికి సమయానికి అక్కరకు రాదు. సమయానికి అక్కరకువచ్చేవి పెళ్ళాము వంటిమీద నగలే. భూములు తాకట్టుపెట్టి తెచ్చుకోవాలంటే పదిరోజులో పదిహేనురోజులో అవుతుంది. పైగా రాతలు కోతలు అవడంచేత నలుగురికి తెలుస్తుంది. నగలయితే ఒక గంటలో తాకట్టుపెట్టి తెచ్చుకోవచ్చును. సొమ్ము మెటనే చేతిలో పడుతుంది. తాకట్టు పట్టినవాడికి మనకూతప్ప యింక నెవ్వరికి తెలియదు.

నగలలో యింత ప్రయోజనమున్నది ప్రయోజనం లేదనుకోవడం వట్టి పొర బాటు.

హా—అబ్బో! కోతలు చాలానేర్చావు. ఆడదాని వంటిమీద నగపెట్టినతరువాత అవి మళ్ళీ మగవాడిఅవసరాని కక్కరకువస్తాయా? ఆర్చిచచ్చినా, గాలుకపీక్కున్నా ఆడది మళ్ళీ తాకట్టునిటుత్తం మగవాడికి వస్తువులిస్తుందా? మగవాడిని బుట్టలోపెట్టి నగలుచేయించి వంటిండా దిగవేసుకుందుకు మాటవగునకు యిస్తానంటుందేకాని, అబ్బో యెన్నిగడబిడలు చేస్తుంది నగలిమ్మంటే. అడగ్గానే కావలసినంత కోపము, తాపము, పరాకు, చిరాకు, మొగము మటమట, మెసలు చిటచిట, కండ్లనీరు, అడిగినమాటకు జవాబురాదు. అమ్మలక్కలతో నేరాలుచెప్పకొని యేడవడం. అబ్బో! నేనెఱగనాయేమిటి. ఆమధ్య చంద్రయ్య యేదో వారంటువచ్చి పెండ్లామును కంఠియిమ్మని అడిగితే కొంపలో చిచ్చుపెట్టినావిడ. చిట్టదివరకు వీధిలో వాళ్ళందరూచేరి తగవుపెట్టినతరువాత మూడుపవాసాలుచేసి అందరూ చీచీయన్నతరువాత, కంఠిబక్కటి విసిరి ఋదపార వేసింది. అవసరంవచ్చినదాకానేకాని వస్తే అందరికీ చంద్రయ్యఅవస్తే పడుతుంది.

రుక్మి—అందరూ అల్లాంటి గయ్యాడివాళ్ళుండరు. మంచి పెళ్లాలుకూడా లోకంలోవుంటారు. మగవాడికవసరంవస్తే యివ్వనిది బ్రహ్మరాక్షసికాని పెళ్ళాంకాదు.

హా—సరే యీవాదమంతా యెందుకు? అయిపోయినదేమిటో అయిపోయినది. సొమ్ము మించాయిచ్చావుగనుక యీదుద్దులు చేయించుకో. ఇకముందు నాతో చెప్పకుండా యేనగలు చేయించుకోనద్దు. ఎప్పుడూ ముందు సొమ్మియ్యవద్దు.

(అని యిద్దరు నిష్క్రమింతురు.)

(వాసుదేవరావుగారు కామాక్షమ్మ పోవేశించుచున్నారు.)

కామా—ఈలాగున మీ రూరకుంటే యేలాగు? అయిన సంబంధాలన్నీ చాటిపోతున్నాయి. మన పెద్దమ్మాయికి పెండ్లయ్యే దారి కనబడదు. మీకు చీమ కుట్టికట్టయినాలేదు. పెండ్లియ్యాడా చ్చిన కూతురు యింట్లోవుంటే మీ కన్న మేలా వంట పడుతుందో కంటికి నిద్రయేలా వస్తూందో నాకు తెలియదు. నా కెనిమిదోయేడు రాగానే మా బాబయ్య బంటిమీద చీమలు జెట్టలు పాకినట్లు బాధ పడి యెన్నోపూళ్ళు తిరిగి నానానస్థ పడ్డాడు. మాచిరాజువారి సంబంధము దాటబెట్టారు. ఇలవకుర్తివారి సంబంధ మిట్టేయ్యెగిరిపోయింది కదా. మనవాళ్ళలో మగపిల్లవాడు కనబడితే యెవరోయొకరు తీసి కొనిపోయి ముడిపెడతారుకాని వదిలిపెడతారా? మనపిల్ల బొద్దుకూడాను. నా కెంతో అంత బెంగగావుంటుంది.

వాసు—అయితే మనపిల్లకెన్నోయేడు?

కామా—యేండ్లకు వైశాఖశుద్ధ పూర్ణిమనాటికి పదేండ్లు వెడతాయి

వాసు—సరే ఇది యింకా మాఘమాసమేకదా. పదోయేడు వెళ్ళలేదన్నమాట. ఇంకా తొందరలేదు.

కామా—తొందర లేదంటారేమిటి. కావలసినవాళ్ళు నలుగురు మిమ్మలనిచూచి నవ్వుతున్నారు. నా నోట్లో గడ్డెడుతున్నారు. మొన్న మా పితల్లికూతురు పలివెలనుంచినచ్చి యెండా అంత తప్పు పట్టినది. మన యింటి ఆడపడుచులు పదకొండోయేటే కాపరానికి వెడతారు. ఇదేమిటేఅమ్మా నీ వింకా పెళ్ళిచేయవని నన్ను తలవాచేటట్లు చీవాట్లు పెట్టినది. మీ పిల్లని సానిని చేస్తారట పెళ్ళిచేయకుండాను అని నూ మేనత్తకూతురడిగింది.

వాసు—మీ చుట్టాలందఱు నన్ను బెప్పని తిట్టని నవ్వని

యేడ్వని పన్నెండేళ్ళొస్తేకాని నేను పెళ్ళిచేయను. ఈ రోజులలో పన్నెండేళ్ళొస్తేకాని యెవరుచేయడములేదు. చిన్నపిల్లకూచేస్తే నా కాక్షేపణగా వుంటుంది. వైగా నీవు పదకొండేళ్ళకు కాపరానికి రాలేదు. నీ చెల్లెలు, పదకొండేళ్ళకు కాపరానికి వెళ్ళలేదు. పదమూడేళ్ళొస్తేనేకాని మీ రెవరు పెద్దవాళ్ళు కానేలేదు.

కామా—పన్నెండేళ్ళొచ్చేదాకా చెయ్యరూ! ఇదేమి సోదై మమ్మా. ఇంటా వంటాలేని పనులొచ్చాయి. ఇక మనమంతా గంగా ప్రవేశము కావలసినదే. అక్షడివపడలేకుండా వున్నాను. కాకులు పొడిచినట్లు పదిమందీ పొడస్తారు. ఈ కాలపువాళ్ళంతా పన్నెండేళ్ళకే పెళ్ళిళ్ళుచేస్తూన్నారా? ఎవరుచేస్తున్నారు ఆలాగ? మనంత వెట్టి ముండావాళ్ళుకారు వాళ్ళు. సుబ్రహ్మణ్యము పంతులుగా రిన్ని కబుర్లు చెప్పి తొమ్మిదేళ్ళపిల్లకు పెళ్ళిచేసి యూరకొన్నాడు. రంగారావు పంతులుగా రేడేళ్ళపిల్లకే చేశాడు. భీమరాజుగారు కూతురికి మూడోయేటనే పెళ్ళిచేశారు. జ్ఞాపకములేదూ? కన్యాదానపువేళ నిద్రపోతూ తల్లిబట్టమీద యేదోచేసినదని చెప్పుకున్నారు. వైగా సభలోవున్నప్పుడు పాలిమ్మని చంపిందట తల్లిని.

వాను—వాళ్ళు కక్కుర్తిపడితే మనముకూడా కక్కుర్తిపడాలనున్నదాయేమిటి? పాలు తాగేయీడున పిల్లకుకూడా పెళ్ళిచేయలేదని నీకు విచారముగా నున్నదాయేమిటి? కానలిస్తే యీ మాటు పిల్ల వుట్టినప్పు డాముచ్చట తీర్చుకొందుగాని.

కామా—(తల వంచి) చాలాండి. ఇల్లాంటి కొంటెమాటలకేమి. ఆలాటి చంటిపిల్లలకు పెళ్ళి చేయాలని నాకు ముచ్చటలేదు. బియ్యెలు బియల్లులు ప్యాసయిన వెద్దవెద్ద లంతా అల్లాచేస్తూన్నారని చెప్పినాను. అల్లాటి అన్యాయపు పెళ్ళి చేయమనలేదు. యోకంతో పాటుగా పద్దేళ్ళు పెచ్చిన పిల్ల కనుక తగిన సంబంధము వెతికి పెళ్ళి

చెయ్యనుంటూన్నాను. అయిన సంబంధాలు దాటిపోతే తరువాత మనకు దొంగకుతాయా? పస్తాయిచినకార్య ముంటుందా? అడిగాక మా అమ్మ పెద్దముండాకూతురు గదా. కాటికి కాళ్ళు చాపుకొని యున్నది. అమ్మగారే నేను బ్రతికియుండగానే పిల్లకు పెళ్లి చెయ్యవే. ఈ ముచ్చట చూచుకొని పోతా నని చెవినిట్లుకట్టుకొని పోరుతూంది. మొన్న మా తమ్ము డొచ్చేటప్పుడు వర్తమాన మంపింది. చెత్రమా సంఘో మూఢమి వై శాఖమాసములో ఎండలు, అందుచేత యీమాఘ ఫాల్గుణ మాసములలో ఎక్కడో అక్కడ మంచి సంబంధము చూచి చెయ్యరున్నది. ఏమో పెద్దది. బతికినన్నాళ్ళు బ్రతకదు కదా. దాని ముచ్చటతీరుద్దామని నా మనస్సులో నున్నది. ఇంతకంటే నేను దానికి చేసే దేమున్నది. పెట్టనా పోయినా? ఎప్పుడైనా చేశేపెళ్ళే కదా. ఆవిడుండగానే చేస్తే తీరిపోతుంది. ఆవిడముద్దు చెల్లించినవాళ్ల మవుతాము. ఇ దంతా ఆవిడ కడుపుచలవేకాదూ?

వాను— సరిసరి. ఇదా దాని రహస్యం. పెళ్లితొందర కారణం తెలిసింది నాకు. మీ యమ్మ ముచ్చట తీర్చవలెనా? మీ యమ్మ ముచ్చటకోసం నేను పెళ్ళిచే శేవాడనుకాను.

కామా—అవును! మా అమ్మముచ్చటకోసం మీరు చేస్తారా యేమిటి? నేను బుద్ధి గడ్డితిని ఆలా ఆడిగానుకాని, మా అమ్మ యెవరి అడిగేటందుకు? మా అమ్మకోసం మీరు చెయ్యనక్కర లేదు. ఊరు కొన్నదాన్ని ఊరుకోక యేదో ఒకటి తెచ్చిపెడతాను నేనే. దాని పెళ్ళిగొడవ నా కెందుకు నిద్రపోక. (అని నిదురించును.)

(ఇద్దఱు నిద్రపోవుదురు.)

(వాసుదేవరావు కామాక్షమ్మ పువేళించుచున్నారు)

కామా—ఎల్లకాలము ఒకటేపట్టా. ఎప్పుడైనా విడిచున్నదా.

వాసు—దేనికి విడు వుండవలెనంటావు.

కామా—పట్టిన పంతానికి.

వాసు—విడు వుండవలసినచోట తప్పకుండా ఉండితీరుతుంది.

ఉండకూడనిచోట ఉండనే యుండదు.

కామా—పిల్లదాని పెళ్ళిమాట స్థిరంగా చెప్పండి మీయభి
ప్రాయ మేమిటోను?

వాసు—ఇన్నిమాట్లు చెప్పేదేమిటి. ఒకపరియాయమే చెప్పి
వేశాను. ఇప్పుడు చెయ్యనని.

కామా—సరే యిప్పుడు చెయ్యకపోతే చెయ్యకపోయినారు
కాని సంబంధ మేదైనా యిప్పుడు స్థిరపరచి యుంచుకుందాము. దాని
కైనా అంగీకరించండి. మంచి సంబంధాలు దాటిపోతే దొరకవని
మీకుగూడ తెలుసునుగదా.

వాసు—మంచి సంబంధాలంటూ కొన్నియున్నాయా యేమిటి!
ఎప్పుడు కావలిస్తే అప్పుడే వుంటాయి మంచిసంబంధాలు చెడ్డ
సంబంధాలున్నూ.

కామా—అమాట నేను వప్పుకోను.

వాసు—ఒప్పుకోకపోతే మంచిసంబంధ మేదో చెప్ప. వీలుగా
నుంటే కుదిర్చి యుంచుకుంటాము.

కామా—సిడదవోలు సంబంధము చాలామంచిది.

వాసు—వా రింటిపే రెవరు ?

కామా—... కొచ్చర్లకోటవారు.

వాసు—పిల్లవాడి కెంతవయస్సున్నది ?

కామా—... ముదియూతు సంవత్సరము అంటాము.

వాను—ఏమి చదువుకొన్నాడు?

కామా—తెనుగుబర్లో చదువుకున్నాడు. ఇంగ్లీషు చదవడం లేదు.

వాను—అయితే చదువు సంధ్యలు రాని శుద్ధ మొద్దు స్వరూపాని కిమ్మంటావా?

కామా—మరీవోద్యాల్లా శుద్ధ మొద్దు స్వరూపమా? వ్రాలు చేయలేడనుకొన్నారా! నికానీప ద్దనుకొన్నారా. లెక్కా డొక్కా సౌతముగా చూచుకుంటాడు సాలకు నాలుగువేల రూపాయలువస్తాయి. ఏబైవేల రూపాయల రొక్కము వడ్డికి తిరుగుతూంది.

వాను—అయితే ఆసామ్మ చాలంటావూ చదువులేకపోయినా.

కామా—చదువెందుకు సామ్మ సంపాదించడానికి గాదు. ఆసామ్మ కావలసినంత యింట్లోవున్నవుడు చదువెందు కేమిటి. శుభ్రంగా పెళ్ళికూతురుకు వంటినిండా నాలుగైదువేల రూపాయల నగలు పెడతారు. చుద్దినిను చీర ముద్దినిను రవిక యిస్తారు. అన్ని ముచ్చట్లు జరుగుతాయి. అత్త మానూ యున్నారు. ఒక్కడేపిల్లాడు.

వాను—అయితే కూతురుకి వంటినిండా నగలొస్తాయనా యీ సంబంధము చెయ్యమనడం.

కామా—ఒక్క నగలేనా యేమిటి. పిల్ల సుఖపడుతుందని చెయ్యమన్నాను.

వాను—బియ్యేప్యాసయినవానికి స్తీ పిల్ల సుఖపడగా యేమిటి.

కామా—బియ్యేప్యాసయినవాడి కిస్తీ సుఖపడేకన్న నేను చెప్పిన సంబంధమువాడి కిస్తీ యెక్కువ సుఖపడుతుంది. పిల్లవాడు బియ్యేప్యాసయి యెంతేస్తాడు? ఏకచేరీలోనో పదిహేను రూపాయల గుమాస్తాగా ప్రవేశించడమేకాదూ! ఆపదిహేను రూపాయల మొగుడూ పెళ్ళానికి బువ్వకైనా చాలవు. ఇంటదెలకు, కట్టుకొనే

బట్టలకు, రోగాలొస్తే మందులకు అన్నింటికీ తుడుముదగ్గరనుంచి దేవ
తార్చనముదాకా మనమీ పంపుతుండాలి డబ్బు పెళ్ళికొడుక్కి
పూటకు టికాణా యూడదు. నా అన్నవస్తు వెక్కడా యుండదు.
వీధియాపాయలుద్యోగ మయ్యేటప్పటికి పదిపద్దాలుగేళ్ళు పడుతుంది.
వేరు గొప్ప ఊరు దిబ్బా అన్నమాటేగాని యేమిసుఖ ముంటుంది
బిడ్డకి? మనుసాచ్చిన రవికెలగుడ్డ కొనుక్కుందామంటే ఒక్కసావలా
డబ్బు లుండవు పిల్లదగ్గర. అమ్మాయికి పుట్టింటివారిస్తే కలదు,
లేకపోతే లేదు.

వాసు—భూమి పుటా) లేకపోయినా యిల్లావాకిలీ లేకపో
యినా బియ్యే ప్యాసయినట్టయితే పేరూ ప్రతిష్ఠా వుంటుంది. క)మంగా
గొప్పప్రద్యోగ మవుతుంది. పూటకు టికాణాలేని బియ్యేలు ఇప్పుడు
డిప్యూటీ కలక్టరులు చేస్తూన్నారు. ఎబుజిడ్డిపనులు చేస్తూన్నారు.
వాళ్ళ తవారు వాళ్ళ చదువులుచూసే పిల్లనిచ్చారుకాని వాళ్ళ ఆస్తి
చూచికాదు. చదువులేని శుద్ధ మొద్దుకు పిల్లనిచ్చి ఇత డెవరండీయని
పెద్దమనుష్యు లడిగినప్పుడు నాలిల్లుడని చెప్పుకుంటే నాకెంతో
సిగ్గుగా వుంటుంది.

కామా—నెత్తిమీద గుడ్డిగవ్వ పెడితే గుడ్డిగవ్వ చెయ్యని
వాడికి పిల్లనిస్తే సిగ్గుగా నుండదుగాబోలు మీకు.

వాసు—చదువుకొన్నవాడి కిస్తే సిగ్గుపడవలసిన అవసరము
లేదు. మనపిల్ల ఫస్టుఫారములో చదువుతుందికదా. దానిమాత్ర
మైనా చదువురాని నిర్భాగ్యుని కెల్లాయమ్మన్నావు పిల్లని. ఉత్తరము
వస్తే పెళ్ళాము చదివిపెట్టాలి. తెలిగ్రావువస్తే ఊరమ్మట పరుగెత్తాలి
చదివించుకుందుకు.

కామా—విచిత్రపు కబుర్లు విడ్డూరపు చూటలూ. నాకెం
దుకు మీయిష్టమువచ్చినట్టివస్తులకీ పాపిష్టి పాకు స్వతంత్రం.

నా కేమి స్వతంత్రముంది? ఊళ్ళో పిల్లలందఱు కంటెలు కానులు పెట్టుకొనివుంటే నా మొగుడు బియ్యేలని చెప్పుకుంటూ మెళ్ళో బాం దూ అదీ మూసి వాయనము పేరంటాలులాగ నుంచుంటే మీకు సంతోషముగా నుంటుంది.

(అని దుప్పటి ముసుగు వేసికొని పండుకొనును.)

వాసు—నీవు నూరు చెప్ప వేయి చెప్పు. నేను బియ్యే ప్యాస యిన వాని కేగాని యియ్యను.

(అని నిద్రపోవుచున్నాడు.)

(పార్థసారథిరావుగారు భార్యమీనాక్ష్యమ్మగారుప) వేళించుచున్నారు)

పార్థ—కట్నమునివచ్చుమై నీకు సంతృప్తి కలిగినదికదా ?

మీనా—కు ముక్తులు పన్నడంగో మీరంది వేసిన చెయ్యి. ఉపాయాలు చెప్పడానికి మీరంటే నాకు సంతృప్తి కలుగకపోతుందా యేమిటి.

పార్థ—నీవంటి పెళ్ళాముంటే యెన్నియుపాయాలయినా చెప్ప వలసివస్తుంది. ఇంకా నీకేమి సంగతులు కానాలో అడుగు. యిప్పుడే మన మిద్దరము పరిష్కారము చేసుకుంటుమంచిది.

మీనా—అలాగైతే చెపుతా వినండి. మంచిభోగముమేళము పిలిపించాలి.

పార్థ—బ్రహ్మ దిగివచ్చినా సరే. అందుకు నేను వచ్చుకొనను.

మీనా—ఎందుకు వచ్చుకోరు?

పార్థ—వివాహములలో భోగముమేళము పిలువగూడదని మేము ప్రతిజ్ఞ చేసుకొన్నాము. దున్నెన్నను త్రావలసిన భోగముమేళము

నేను కాగితముగా సంతకం చేసినాను భోగముమేళము లేనిదే పెళ్ళి జరగదాయేమిటి?

మీనా—(కోపముతో) భోగముమేళము లేకపోయినా పెళ్ళి జరుగుతుంది. బాబాభజంత్రీలు లేకపోయినా జరుగుతుంది. పెళ్ళి కూతురు పెళ్ళికొడుకు పూటేసరి. పెళ్ళిజరగడాని కేమీ అభ్యంతరము లేదు.

పార్థ—అభ్యంతరము లేనప్పు డింక భోగముమేళమొడుకు?

మీనా—మేళమేకాదు భజంత్రీలు పల్లకీకూడా మానిపించండి మనకు కావలసినంత సొమ్ముకూడివస్తుందిగా.

పార్థ—ఇదేమి కర్మము. ప్రతివిషయములోను కత్తివెయ్యనా బద్ధవెయ్యనాయని నాతో నెదుగువాడము లంకించుకుంటున్నావు. ఒక సంగతిలోనైనా నామాట వినవద్దానీవు.

మీనా—ఇప్పుడు వినక మీమాట కేమియెదిరించాను. కాక పోతే పిల్లవాడిపెళ్ళి శోభగా చెయ్యమన్నాను. ఇంతకాదూ నావల్ల వచ్చినతప్పు. ఇంతమాత్రముమాట చెప్పుకుండా మూగిమూశానమ్మ లాగ నోట్లో గుడ్డలు కుక్కుకొని యింట్లోకూర్చోలేనుమరి. లేక లేక యియొక్క గుంటవెధవ బ్రతికాడు. వాడిపెళ్ళి ముచ్చటగా అచ్చట గా చేసుకుందామని యేలూరులో భోగముమేళము పిలిపింతామని నా కెంతో అంత యిదిగావుండేది. అందులో యొక రైభాసు వేషము కడు తుండట. దానిచేత భామ వేషముకట్టించి వినాలని మనవిధిలో ఆడనాళ్ళు మన చుట్టాలు అంతా ముచ్చటపడుతూవున్నారు. అబ్బాయిపెళ్ళినాడు కట్టిస్తానని నేను వాళ్ళతో చెబుతూవుండేదాన్ని. నావెట్టేకాని కట్టించేటందుకు నేనెవరిని? మీయింట్లో దానీదీయుంది నేనూవున్నాను. చాకి రీచేస్తే దానికీయింతన్నం పెడుతున్నారు. నాకూ యింతన్నం పెడుతున్నారు.

పార్థ—అబ్బో! కోరికలు చాలాదూరమున్నాయి. ఏలూరు మేళమూ, భోమవేషమూనా? అంతకంటే హరికథలు చెప్పించుకోరాదూ. పుణ్యము మోక్షమూ వస్తుంది. ఆబూతుకూతలబావలీలే వినాలి. రామా శృష్టా అనేమాటలు చెవిని పడగూడదా.

మీనా—మూకు హరికథలు గిరికథలు అక్కటలేదు. మేమంత వేదాంతలముకాము. ఇది కులాసాగా తిరిగే పెళ్లికాని బైరాగుల మతంగాదు హరికథలు చెప్పించేటందుకు. ఏకాదశీవ్రతము చేసేటప్పడో సత్యనారాయణవ్రతము చేసేటప్పడో హరికథలు చెప్పించవచ్చును. పిడుగుకు బియ్యానకు ఒకటే మంత్రమన్నట్టుగా ఎప్పుడు పడితే అప్పుడే హరికథలు. వేదాతులు వచ్చారు చెంబు ముంతా జాగ్రత్తచేసుకోమన్నట్టు మీరు కొత్త వేదాంతులు బయలుదేరారు నేడు. బోగమువాళ్ళు శోభనదేవతలు. వాళ్ళు లేకపోతే యేంపెళ్ళి వెధవపెళ్ళి. వాళ్ళు వచ్చారంటే యిల్లుకలకలలాడుతూవుంటుంది నాలుగురోజులునూ. వాళ్ళు లేకపోతే పెళ్ళి ఏదగ్గరే పూర్తవుతుంది. అందుచేత లేనిపోని భేషజాలకు పోక నామాటవిని బోగముమేళము పెట్టండి.

పార్థ—బోగముమేళము పెట్టితే వచ్చే సప్తాహ సీకు చెపుతాను. పడితే మంచిమేళము పెట్టాలికదా. మంచిమేళము యీలగ్గసరి రోజులలో రెండుమదల రూపాయలకు తక్కువరాదు. ఏలూరుమేళమే కావాలని కోరి వేడి మనము పిలిచామంటే వాళ్ళుమరీ చెట్టెక్కి బిజ్జబిగుస్తారు. మేళము లేకపోతే రెండువందలు కలిసొస్తాయిగదా. పైగా నేనుచేసినప్రతిజ్ఞ నిలుపుకొన్నవాడ నగుదునుకదా. పైగా భోగము మేళాలవల్ల కుట్టవాళ్ళంతా చెడిపోతారు.

మీనా—అసలు పెళ్ళిచెయ్యకపోతే వేయిరూపాయలు కలిసొస్తాయి. తిరవతిలో చేసికంటే ఏబదిరూపాయలహా పెళ్ళవుతుంది. అమ్మిదివందల యేడై కలిసొస్తాయి. మీసగిల్గివూట్టు కేమిటిరెండి.

బోగముమేళ మాడుతుంటే మీరు వీధిలోనికి వెళ్ళి కూర్చోవచ్చును. బోగముమేళాలవల్ల పిల్లలు పాడగుతారంటే నేను వప్పుకోను. పాడైన వాళ్ళంతా వివాహములలో పాడైనారాయేమిటి? మీపెళ్ళికి మీనాయనగారు బోగముమేళము పెట్టేరుగదా! మీరు పాడైనారాయేమిటి? మనస్సు నిబ్బరంలేని నిర్భాగ్యులెప్పుడూ పాడౌతారు.

పార్థ—నీతల్లక్రిందులనాదాని కంతం లేదు నాకు నిద్రవస్తుంది. నేనుమాటాడలేను పడుకో.

(మీనాక్షి పార్థసారథి ప్రవేశించుచున్నారు).

మీనా—నిన్న రాత్రి నిద్రవస్తున్నదని దొంగవేషము వేసి ఆమాట మరపించి పండుకొన్నాడు. బోగముమేళముమాట యేమిటో తేల్చండి. పెట్టడమా పెట్టకపోవడమా.

పార్థ—నీకు బోగముమేళముపిచ్చి పట్టుకొన్నదేమి. ఈపిచ్చు కేమిమందు లేదా యేమిటి

మీనా—వద్దన్న వెట్టి మీకు. కావాలన్న వెట్టి నాకు. ఈరెండు వెట్టులకుగూడ మందులు లేవు.

పార్థ—ఈవిషయములో నీయభిప్రాయముకంటే నాయభిప్రాయముకంటే కుట్టవా డభిప్రాయము పుచ్చుకోవలసి వుంటుంది. వాడే లాగుచెపితే ఆలాగు చేనాము.

మీనా—ఊరుపీడ వీరిశెట్టిని కొట్టుకొనిపోయినదన్నట్లు మీరూ నేను పట్టింపులుపట్టుకొని అక్షంతగింజ కుట్టవాడినెత్తిని వేయడమా! బాగానేయున్నది.

పార్థ—అక్షంతలగింజ లేయడ మేమిటి! వాడు కావలెనంటే తప్పకుండా పెడతాను. వాడు వద్దంటే మానివేస్తాను. ఇది వాడి పెళ్ళి గనుక వాడి కుండవలసిన సరదా. వాడికి సరదా వుంటే తప్పక పెట్టి తీరవలె. సరదా లేకపోతే మానవలెను.

మీనా—వాళ్ళ సరదాజోలి మనకెందుకూ. ఈకట్నాలు వియ్యపురాలు లాంచనాలు అన్నీని వాళ్ళసరదాకేనా యేమిటి వుచ్చుకోవడం మనం?

పార్థ—వియ్యపురాలు లాంచనాలు కట్నాలు నీసరదాకోసం.

మీనా—అలాగయితే బోగముమేళముకూడా నాసరదాకోసమేపెట్టాలి. వాడిమాటెందుకు.

పార్థ—అయినా కుట్టవాడిని పిలుస్తానుండు ఓరె అబ్బాయి రామచంద్రము (అని పిలుచుచున్నాడు).

(అప్పుడు రామచంద్రుడు ప్రవేశించుచున్నాడు).

రామ—ఏమండినాన్నగారూ యెందుకుపిలిచారు?

పార్థ—నీపెళ్ళికి బోగముమేళము కావలెనా వద్దా? మీయమ్మ కావలెనంటూన్నది, నేను వద్దంటూన్నాను. నీయిష్టమేమిటో చెప్పు?

మీనా—ఒరే! తెలివితక్కువచూటలు మాటాడక బాగ్త్రాగా చెప్పు. వెట్టిమొట్టికబురులు మాటాడకు.

రామ—బోగముమేళమువద్దు గీగముమేళమువద్దు. ఈకాలములో బోగముమేళా లేవరు పెనుతున్నారు? మాకా లేజీపిల్లలలో నీ మధ్య పదిమందికి పెళ్లయినది. అందులో ఒకరిపెళ్ళిగూడ బోగముమేళము పెట్టలేదు. నాపెళ్ళికి సాతికిమంది స్టూడెంట్లు కొందరు పుళిసర్లు రావలనుకుంటూన్నారు. ఈ డేం నానెన్ను బోగముమేళముంటే వాళ్ళెవరురారు. బోగముమేళము పెట్టారంటే నేను పెళ్లికి రానేరాను. ఎవరికి పెళ్ళిచేస్తారో చేసుకోండి. స్టూడెంట్లందరు నన్ను కాకినిపొడిచినట్లు పొడుస్తారు. ఆగోలంతా యెవరుపడగలరు? అందుచేత అమ్మ చెప్పినాసరే యెవరుచెప్పినాసరే మీరు బోగముమేళము పెట్టవద్దు.

మీనా—అరిసిపోగరు పొడిచెయ్య! యెంతవాడవైనావురా. నీచదువు చట్టుబండ్ల టైంపై యున్నది. డొరిడొరిసుంచి వచ్చిన నిర్భా

గృహపువేధనలలో గలిసిపోయి పూర్తిగా పాడై పోయినావు. బోగము
మేళము లేనిదే పెళ్ళేమిటిరా నీనెత్తికాయి. ఎవళ్ళో చెప్పారని నీవు
మానుతావా. ఈబుద్ధులు నీకు పుట్టినవి కావు. మీనాన్నగారు ముం
దుగా చెప్పిపెట్టారేమో. పడ్డేమిదే శోచించాయి. ఇప్పటికి జ్ఞానం
లేదు. నీన్ను ఎవళ్ళేకూత కుయ్యమంటే ఆకూత కూస్తావా? కాకపోయి
నా యీనాటి కుట్టవేధనలకు స్వతంత్రా లెక్కువ. కాకపోయినా
వాడి నడగడమేమిటి. మీకిష్టము లేదన్నమాట వాడికి తెలుసును
గనుక మీరు పిలిచి అడగగానే భయముచేత మీరుకూటే ఆడాడు,
మీరెదట లేకుండా వున్నట్లయితే వాడు కావాలనే చెప్పును.

సార్థ — ఏమిరా అబ్బాయి నీవుభయపడి చెప్పావా యేమిటి?
భయము లేదు నీమనస్సులోనున్న సంగతి నిజం చెప్పు,

రామ— నేను భయపడి చెప్పలేదు నాబుద్ధిపూర్వకముగానే చెప్పినాను.

మీనా—భయపడకపోతే అలా యెందుకు చెబుతాడూ? కాకపోయినా యీనాటి కుట్టవెధవలు మైరావణవెధవలు. వీళ్ళని కింద పెడితే పంటలు లేవు పైన పెడితే వానలు లేవు. వేలెడున్నాడోలేడో వీడి కింతంతబుద్ధు లేమిటి చిన్నప్పటినుంచీ? ఈమగవాళ్ళే పాడుచేస్తూన్నారు కుట్టవెధవలని. ఈలాటి అవకతవక పేలాసన ప్రేలినపుడు బుగ్గలు సాగతీసి రెండు మొట్టికాయలు వేసి కూర్చోపెడితే బుద్ధివచ్చును.

పార్థ—నివేక్షము మాటలాడినాడు కాదని కుఱ్ఱవాడినిపట్టుకు
తిట్టకు. వాడికితోచిన ముక్కేమో వాడు చెప్పాడు. ముంనుగావెల్లి
వాడితోను నేను చెవులో యేమీ చెప్పలేదుగదా, నున యడుగబట్టి
వాడికితోచిన ముక్కేమో వాడుచెప్పాడు.

మీనా—తిట్టడానికి నాకేమిపట్టినది. తండ్రి కొడుకూ ఒకటై
నారు. నామాటంతో మీనా తలవంచుకొని ముచికి అంతోయ్యము. పెద్ద

వాళ్ళకు లేకపోయినతరువాత చిన్నవాళ్ళకు వస్తుందా యేమిటి గారవము. నన్ను చూస్తే మీరిందరికి ఒకటేనను పెద్దవాళ్ళు నామాట విననేవినరు కుట్టవెధవైనా వింటాడేమో అంటే నీవీకికూడా చేటుకాలము వచ్చినది

(అని యేడ్చుచు లోపలికిపోవుచున్నది)

పార్థ—శుభ కార్యములు బెట్టుకొని కంటనీళ్ళు పెట్టుకుంటా నెందుకు రారా వెళ్ళకు

రామ—ఏడవనియ్యండి కాశ్యేపు సైత్యపునీళ్ళు కారిపోతాయి. ఊరుకుంటుంది. బోగముమేళముమాత్రము పెట్టవద్దు. నేను చదువు కుందుకు వెడతాను.

(అని నిష్క్రమించుచున్నాడు)

పార్థ—సరే నేను కచ్చేరీకివెళ్ళుచున్నాను.

(అని నిష్క్రమించుచున్నాడు)

(పార్థసారథి రావుగారు భార్య మీనాక్షమ్మగారు

ప్రవేశించు చున్నారు.)

పార్థ—ఉడుకుబోతులన మెందుకు; రారా వెళ్ళవద్దు. చూటకు మాట చెప్పవలెగాని బొల్లిబొల్లి యేడ్పులెందుకు (అని చేయబట్టుకొని లాగుచున్నాడు.)

మీనా—నే నెందుకు? నా యాలోచనెందుకు? నన్ను వెళ్ల నియ్యండి. మీ యిష్టమువచ్చినట్లు పిల్లనాడికి పెళ్ళిచేసికొనవచ్చుచు

పార్థ—అలా గనకు వచ్చి కూర్చుండు నా కప్పతిష్ట లేకుండా యుండుటకు నీవు కోరినకట్నము వచ్చుటకు వంచి యుపాయము చెపుతాను.

మీనా—కట్నా లక్కటలేనివారు మీరు పాయాలు చెపుతారా? ఆ మాట నేను నమ్మరు.

పార్థ—తప్పకుండా చెపుతాను. నా మాట నమ్ము డబ్బు వస్తూంటే నాకుమాత్రము చేదాయేమిటి. పొరబాటుచేత కాగితంలో దస్కతు చేసినానుకదా యని పస్తాయిస్తూన్నానుకాని వీలయినంత వరకు వియ్యాలవారిదగ్గరనుంచి డబ్బు గుజవలసినదనే నా యభిప్రాయముకూడాను!

మీనా—ఇది నాలుక నివరమాటా మనసులో మాటా?

పార్థ—మనసులో మాట కాని ఆడ వాళ్ళనోట్లో నువుగింజ దాగదన్నారు నే నిల్లా గన్నానని యెక్కడా చెప్పవద్దు చెప్పినామంటే నన్ను కాసులుపొడిచినట్లు పొడుస్తారు నా తలమీద వెంట్రుక లుండ నియ్యరు.

మీనా—నే నెక్కడా చెప్పనుకాని ఆ యుపాయ మేమిటో త్వరగా చెప్పండి తెలివి తక్కువ వ్రాతలు వ్రాసుకొన్న వాళ్ళందరూ కూడా యిల్లాగే యిరుకున బడిపోయి నానాబాధలు పడుతుంటారు అడుసు తొక్కునేల కాలు కడగనేల?

పార్థ—తెలివి తక్కువ పనులు చేసుకున్నాము కనుక నే పనికి మాలిన ఆడదాని చేతకూడా చీవాట్లు తినవలసి వచ్చింది.

మీనా—నాచీవాట్లు మీరుకాగా భరిస్తూన్నారు ఈమాటల కేమికాని ఆ యుపాయ మేమిటో చెప్పండి

పార్థ—చెబుతూన్నాను విను తిన్నగా వెళ్ళికి తరలివెళ్ళుదాము విడిదిలోన్నాతకము చేసికొందాము పెండ్లి రాత్రిగదా స్నాతకము అయినతరువాత నేను గామయిలోనున్న పెద్ద మనుష్యులను పిలవడానికి వెళ్ళినట్లు వెడతాను ఆ సమయములో నీ వొక్కపని చెయ్యరెందువేల కాపాడుకోవలెను చియ్యకదాము బాధపడనాలు వెండి

నల్లెము వెండిచెంబులు కట్టుపంచలు ఇస్తేనేకాని మేము తరలిరామని కబురంపించు నీవు మూడుగా రెండురూపాయలు సాయంకాల మైదు గంటలలోగానే మా విడిదిలోనికి చేరవలసిన దని గట్టిగా కబురంపు దానితో రూపాయలవర్షము గల్లున కురిసిపోతుంది

మీనా—సరే బాగానేయున్నది మీరు వచ్చిన తరువాత మీతో చెప్పితే పెప్పెప్పి మెమ్మెమ్మె యంటారేమి అంతా అభిసౌతుంది మీరు మరియొక మీటంటే!

పార్థ—సరే వ్యవహారము చెడగొడతానాయేమిటి ఇంతియపాయము చెప్పినవాడిని? నేనసలు రాత్రి యెనిమిదిగంటలదాకా యింటికి రానేరాను వచ్చినతరువాత వాళ్ళొకవేళ నాతోచెప్పినా నేనీలా అంటాను “బొత్తిగా పెంకినునిషి నేను చెప్పినాకాని వినదు ఏలాగో ఒకలాగ సాసామణి చేయించండి లేకపోతే యిప్పుడు వివాహానికి అడ్డువస్తుంది చేపితే వినేమనిషిగాను వాళ్ళది మోటసామాజికం” అని యేమేమో అంటాను ఆమాటలు మాత్రము నీవు తప్పు పట్టుకోవద్దు.

మీనా—మీ రేమన్నాసరే నానెత్తిమీద నలుగురు అతుంతల గింజలు వేసినాసరే నా రెండువేల రూపాయలు నాలాంచనాలూ నా వాళ్ళో పడితేసరి ఆతరువాత ఊళ్ళోవాళ్ళు పెళ్ళివాళ్ళు నన్నాడిపోసికొని కట్టకట్టుకొని గంగలో దిగమనండి.

పార్థ—నీకు పిల్లనిచ్చి నీతో వియ్యమందినందుకు వాళ్లను గంగలో దిగమంటాన్నామా?

మీనా—నేను వాళ్ళ నన్నానా యేమిటి నన్నాడిపోసికొనే వాళ్ళనందరిని అన్నాను.

మీనా—ఉపాయమేమిటి చాలా బాగాయున్నది కాని చివర దాకా మీరు నిలబడతారో నిలబడరో అని నాకు భయము వేస్తూన్నది మీకు చేటు మొగమోటముకూడాను.

పార్థ—అలాటి మొగమోటములో పడేవాడినికాను భార మంతా నీమీదే తోసివేస్తానుకాదూ!

మీనా—అయితే భార్యచేతిలో కీలుబొమ్మని మిమ్మల్నిని నలుగురు అంటారు.

పార్థ—కొందరు నన్ను కీలుబొమ్మంటారు కొందరు నిన్ను గయ్యూరి గంపంటారు ఎవరేమంటేమీ రెండువేలరూపాయలు గల్లున చేతిలో పడతాయా లేదా!

మీనా—సరే యీరూపాయము అసమానమైనది ఈప్రకారము కానిద్రాము.

(అని యిద్దఱు నిష్క్రమించిరి.)

SRI JAGADGURU VISHWARADHYA
JNANA SIMHASAN JNANAMANDIR
LIBRARY

Jangamawadi Math, Varanasi
Acc. No. 7473

శ్రీసుజనరంజనీ ముద్రాక్షరశాలయందు
 పోతా ప్రగడ శేషగిరిరావుగారిచే
 ముద్రింపబడినది
 రాజమహేంద్రవరము.

1927

